Brieven (2 delen)

A.C.W. Staring

Editie G.W. Opstelten

bron
A.C.W. Staring, *Brieven (2 delen)* (ed. G.W. Opstelten). H.D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem 1916

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/star003brie01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

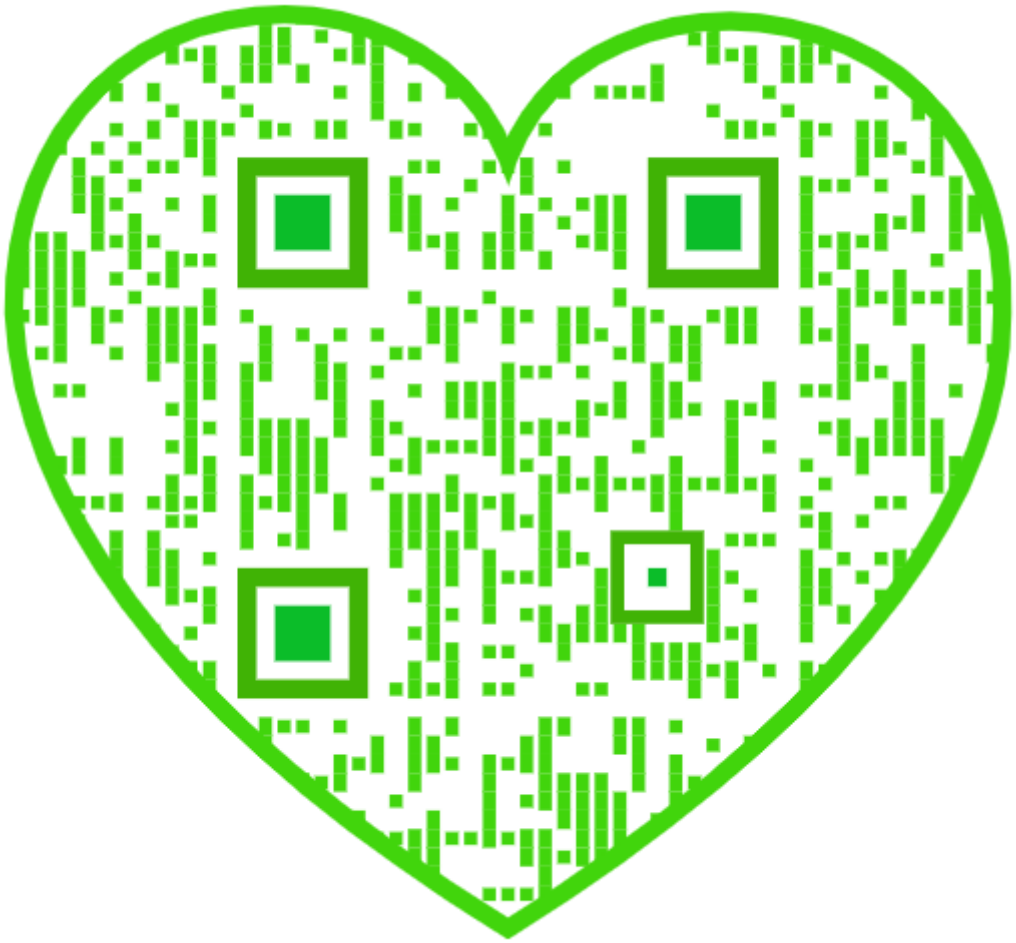

III

Aan mijn Moeder en aan de nagedachtenis van mijn Vader.

Woord vooraf.

Deze Inleiding tot de lectuur der BRIEVEN VAN Mr. A.C.W. STARING berust op de gegevens, die het familie-archief mij aanbood en op wat ik van elders bijeen kon brengen; niet alleen de ± 2000 brieven van en aan STARING, waaruit ik voor de uitgave een keuze deed, leverden materiaal, maar ook de onuitgegeven gedichten, aanteekeningen en familiepapieren. De gepubliceerde correspondentie van STARING vindt in de hier gegeven levenschets haar aanvulling en toelichting.

Als inleider was het mijn taak niet den invloed te onderzoeken, dien de buitenlandsche, voornamelijk Duitsche letterkunde, op STARING uitoefende, alleen de richting die bij eventueele naspeuringen zal moeten ingeslagen worden, kon ik aanwijzen.

Op de Nederlandsche literaire critiek van omstreeks 1830 wordt door een overzicht der recensies van STARING'S werk eenig licht geworpen, moge de ontwikkeling der 19de eeuwsche critiek nog eens tot het onderwerp eener afzonderlijke studie gekozen worden!

Een bespreking van de bronnen der Staring-studie heb ik laten voorafgaan, omdat menigeen verlangend zal zijn te weten, waar en hoe ik mijn materiaal heb gevonden.

Grrooten dank ben ik verschuldigd in de eerste plaats aan de familie STARING, die op de meest liberale wijze haar archief te mijner beschikking stelde, vervolgens aan allen die op eenige wijze mij bij het tot stand komen dezer inleiding van dienst zijn geweest.

G.E. OPSTELTEN.

Inleiding.[1]

I

Lulofs' Biographie.

Kort na STARING'S dood (18 Aug. 1840) wendde zich Prof. Mr. B.H. LULOFS[2] te Groningen, een vriend van den dichter, tot diens zonen met de mededeeling dat het zijn plan was een biographie van hun vader te schrijven en met het verzoek hem daarbij te willen helpen. WINAND, de oudste zoon, ontwierp een *Levensschets*, waarin hij allerlei bijzonderheden over den dichter meedeelde, terwijl WILLEM o.a. de gedichten met zangwijzen copieerde en verzamelde in een bundel, dien hij *Zangstukken* titelde. Tal van onuitgegeven gedichten en enkele brieven, o.a. aan FEITH, werden in copie LULOFS toegezonden, die met deze bouwstoffen de biographie voltooide, die in 1843 verscheen onder den titel: 'Gelderlands Voortreffelijke Dichter, Letter- en Landhuishoudkundige Mr. A.C.W. STARING van den Wildenborch[3], in zijn leven, karakter en verdiensten geschetst door zijn' oud-Zutphenschen Landsman en Vriend Mr. B.H. LULOFS'. (323 bladzijden met Aanteekeningen).

De critiek op dit boek o.a. in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*[4] was ongunstig; al blijken uit de vele persoonlijke opmerkingen aan het adres van den schrijver, de recensenten geen vrienden van LULOFS, terecht worden de breedsprakigheid en zonderlinge stijl afgekeurd. Geestig zegt

1) In de noten verwijst de eenvoudige aanduiding van een bepaalde bladzijde steeds naar het Tweede Stuk van mijn uitgave: 'Brieven van Mr. A.C.W. Staring'.
2) Prof. in Ned. taal en welsprekendheid (zie brief 224 vlgg.) De correspondentie van de zonen onderling en met Lulofs, is bewaard.
3) Lulofs schrijft 30 Maart 1843: Is het goed als er Staring van den Wildenborch op den titel komt: "zoo een' sonoren en heldhaftigen klank, dat Wildenborch!"
4) *Vad. Letteroef.* 1844 (blz. 519).

WINAND: ‘Ik lees nu het gedenkboek over van der Palm door Beets. - Dat is andere tabak dan de aardigheden van Lulofs, welke ik zoo gaarne op eene vergiettest[1] aan 't publiek zou voordienen’[2]. De familie STARING bezit nog een exemplaar van de levensbeschrijving, waarin WINAND alles schrapte wat op LULOFS zelf betrekking heeft, of wat er onnoodig bijgehaald is. Van de Aanteekeningen zei de schrijver zelf: ‘Menig waar woordje wordt er in passant ook ingelegd’[3].

Ondanks het feit dat dit boek een merkwaardig contrast vormt met het karakter en de werkzaamheid van den beschrevene, moet erkend worden dat voor de kennis van STARING'S leven de biographie veel nieuws bracht[4] - zij het ook dat dit nieuws LULOFS door de zonen meegedeeld was - en dat door een degelijke bestudeering van STARING'S poëzie, maar vooral door den persoonlijken omgang[5] van den biograaf met den dichter, het werk nog steeds waarde voor de literatuurgeschiedenis heeft. De kinderen schonken uit dankbaarheid aan den schrijver het bekende Zutphensche Maerlant Hs., dat deze van de familie wilde koopen; zij stelden echter de voorwaarde, dat het na LULOFS' dood aan de Gron. Univ. Bibliotheek zou komen, waar het zich dan nu ook bevindt[6].

Familie-archief.

Persoonlijk ben ik veel verschuldigd aan het boek van LULOFS, omdat het de aandacht vestigt op de in 1843 aanwezige bronnen: ‘Van STARING'S groote werkzaamheid gedurende zijn leven kunnen een twaalftal portefeuilles, vol brieven, memoriën, fragmenten in proza en poëzy, landhuishoudkundige aanteekeningen en wat niet al meer ten bewijze strekken, die zijne zonen na huns vaders dood bijeen gezameld hebben’[7]. Ik wendde mij tot de familie STARING en hoorde dat de portefeuilles bewaard waren gebleven; door niet genoeg te prijzen welwillendheid heb ik ze kunnen gebruiken bij deze uitgave der Brieven van STARING. Dankbaar gedenk ik de zorg waarmee de zonen de nalatenschap van hun vader geordend hebben, slechts een enkele portefeuille met het opschrift: ‘Nog te schikken’ moest gerangschikt worden; in de ordening daarvan meen ik nagenoeg overal geslaagd te zijn. Het blijkt uit de nalatenschap dat de bloemlezing door de zonen voor LULOFS samenge-

1) Zie STARING'S puntdicht: *De Langdradige Preek* (bundel 1837, IV, blz. 131).
2) 11 Julij 1842.
3) 5 Sept. 1842.
4) Het aantal feitelijke onjuistheden is niet groot.
5) Zie o.a. blz. 13, 31-32, 44.
6) Zie blz. 250.
7) Aanteekeningen blz. 280.

steld, ook aan BEETS werd gezonden en door hem gebruikt voor de nieuwe uitgave van STARING'S *Gedichten*, die hij, nadat Prof. M. DE VRIES geweigerd had, in 1862 bezorgde[1]. Deze herdruk, een lievelingswensch van STARING[2], steunde op een handexemplaar van den dichter, waarin hij de laatste verbeteringen had aangebracht, welk exemplaar ook gebruikt werd door J.H. VAN DEN BOSCH voor de uitgave van een deeltje *Poëzie van A.C.W. Staring*[3]; de jongste zoon van den dichter stond het hem in 1892 ten gebruike af. Helaas zijn deze onmisbare bundeltjes - met de brieven de voornaamste bron der Staring-studie - nergens te ontdekken: wel bezit de familie twee exemplaren, waarin de zonen de verbeteringen van hun vader hebben overgenomen, maar het origineel is niet meer haar eigendom. De aanhalingen in deze inleiding zijn dus steeds uit de onverbeterde bundels (1836-37).

Ook BUSKEN HUET kreeg de portefeuille met copieën en de levensschets te leen en stelde met behulp hiervan, naar aanleiding van BEETS' uitgave een artikel samen[4]. Op de levensschets der zonen berust o.a. de vermelding van de aandacht die STARING in zijn jeugd wijdde aan de Crabethsche kerkglazen te Gouda. Het laatste deel[5] van HUET'S artikel bevat den korten inhoud van een *Lofrede op Huygens* door STARING zelf geschreven.

Onmiddellijk na den dood van den dichter stuurden de zonen een gedeelte van huns vaders schriftelijke nalatenschap aan Prof. M. SIEGENBEEK, die STARING herdacht in een vergadering van de Maatsch. der Nederl. Letterkunde[6]. In denzelfden tijd vroegen ook inlichtingen BEETS voor een necrologie in den Ned. Muzenalmanak[7], HELDRING voor een in den Geld. Almanak[7], ROBIDÉ V.D. AA voor een redevoering te houden in de Maatsch. voor Fraaie Kunsten te Amsterdam[8].

Brieven.

Ik zag mij voor het eerst geplaatst voor portefeuilles zelf en hoewel ik mijn voordeel kon doen met de Levensschets, behoefde ik met de bloemlezing door de zonen bijeengebracht, niet tevreden

1) De correspondentie over deze uitgave berust in de L. Univ. Bibl. (L. 1478). BEETS ontving *f* 200 als honorarium van den uitgever KRUSEMAN.
2) Zie o.a. blz. 234.
3) *Zwolsche Herdrukken* N°. 7 (1892).
4) *Litt. Fant. en Krit.* I, blz. 140-71. Op blz. 153 spreekt HUET ten onrechte van een ‘eigen levensbeschrijving’, hij bedoelt de Levensschets.
5) Blz. 163-66.
6) Zie Handelingen 1841.
7) Van 1841.
7) Van 1841.
8) Zie o.a. Geld. Alm. 1843; bovendien sprak DES AMORIE V.D. HOEVEN over STARING in het Kon. Instituut (Proces Verbaal 33ste Alg. Vergad. 1840) en J. KOPS in de Algem. Vergadering van het Prov. Utrechtsch Genootschap (25 Juni 1841).

te zijn. De portefeuilles bleken te bevatten brieven in originali, n.l. de bewaard gebleven correspondentie met zijn naaste bloedverwanten en minuten, de laatste vaak moeilijk te ontcijferen en het bewijs gevend dat STARING niet alleen z'n gedichten 'beschaafde'[1]. Met uitzondering van enkele kladden aan FEITH, begon hij pas ± 1795 de minuten van de meeste der door hem verzonden brieven te bewaren in de correspondentie, die hij beantwoordde. De ordening van enkele los bewaarde minuten leverde moeilijkheden op.

Andere Bronnen.

Naast brieven bevatten de portefeuilles een groot aantal onuitgegeven gedichten, veelal den huiselijken kring betreffende. STARING, de aanteekeningen[2] bij zijn dichtbundels leeren het, meende het publiek slechts bij hooge uitzondering iets van dezen aard te mogen laten hooren. Ook proza-opstellen, o.a. een *Verhandeling over de Romance*, een *Lofrede op Huygens*, een opstel over de waarde van het Kerkgezang, trof ik er in aan. Behalve dezen literairen arbeid zijn in de portefeuilles te vinden: staatkundige memoriën en adviezen, en wat STARING zelf noemde: 'Losse Gedachten', opmerkingen o.a. over versrhythme, over het Romantische, taalkundige notities, uittreksels en citaten uit gelezen boeken met de critiek daarop. Van dit alles heb ik alleen dat gebruikt, wat mij in de gelegenheid stelde de brieven beter toe te lichten.

Tevens kreeg ik de beschikking over de verzameling *Zangstukken*, eerst door den jongsten zoon, WILLEM[3], bij elkaar gebracht, hoewel zijn vader het plan er toe had[4]. Ze bevat zeventig uitgegeven en onuitgegeven gedichten met de melodieën, waaronder enkele van STARING zelf.

Een catalogus van de bibliotheek, zooals die bij zijn dood was en twee exemplaren van de *Gedichten* (editie 1836-37), door de zonen met hun aanteekeningen voorzien, hebben hier en daar goede diensten bewezen.

Uit de aanwezige familieportretten heb ik een keus mogen doen voor de illustratie van dit werk.

Ik meen dat we tevreden kunnen zijn over wat er van STARING'S nalatenschap is bewaard gebleven, al leeren ook de gevonden brieven dat er verschillende andere zijn verloren geraakt of vernietigd[5] en daaronder, die wij graag zouden hebben bezeten, o.a. aan STARING'S

1) Zie de reproductie van brief 414.
2) Zie de verontschuldiging bij *Aan mijne Gade* en *Aan den Winter* (bundel 1837, III, blz. 156-57).
3) Tijdens het samenstellen schreef WILLEM aan zijn broer: 'Welk een geest van tevredenheid met het lot, afkeerigheid van woelen en fortuin najagen heerscht in de meeste stukjes'.
4) Zie blz. 263.
5) Zie blz. 59.

ouders, aan zijn oom te Gouderak en aan FEITH[1]. Ik betreur het, dat ik niet de beschikking kon krijgen over enkele brieven door STARING aan zijn dochter EVERDINA gezonden.

Wildenborch.

Een onderzoek op den Wildenborch ingesteld, leverde eenig resultaat. De eigenaar, Mr. E. BRANTS, gaf welwillend zijn toestemming om de daar nog aanwezige papieren, vooral koopbrieven - waaronder zeer oude - maar ook brieven over de afwatering van den Wildenborch, te doorsnuffelen.

Collectie VerHuell.

Burg. en Weth. van Arnhem stelden mij in de gelegenheid de hoogst gewichtige nalatenschap van ALEXANDER VERHUELL, aan hun gemeente vermaakt, te raadplegen; ik vond er maar vier brieven en niet dien welke door A. VERHUELL zelf is gepubliceerd[2].

Openbare Bibliotheken.

1) BEETS bezat één brief van STARING (zie o.a. Ned. Muzenalmanak 1841).
2) Brief 22. Ik vestig met den meesten nadruk de aandacht op deze collectie, nu bewaard in vier koffers en een kast op een der zolders van het Arnhemsche stadhuis. Bij het zoeken in deze koffers op donkere Decemberdagen werd ik bijgestaan door Dr. JESSE, archivaris te Rhenen, wien ik hier nogmaals dank zeg.

De Universiteits-Bibliotheken te Leiden en Amsterdam en de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag bezitten een aantal brieven[3)] van Staring, alle origineelen, met uitzondering van een paar minuten aan NIJHOFF, in Leiden bewaard[4)].

3) Het zijn de volgende: *Leidsche Univers. Bibl.*:
aan N.N. (zeer waarschijnlijk Mr. I.A. Nijhoff) - L. 170 (1).
aan Mr. I.A. Nijhoff, Mr. C.F. van Maanen en Mr. S. Wiselius - L. 1004 (52 + 2 + 1 en 25 *van* Nijhoff).
aan Mr. J.P. Kleyn en Mevr. Kleyn-Ockerse - L. 1671 (6).
aan Prof. Reuvens (met één minuut *van* Reuvens) - B.P.L. 885 (1 + 1). *Amsterd. Univers. Bibl.*:
aan gebr^{s} Diederichs (boekhandelaars) - 21 A. c. 1 (1).
aan E.J. Potgieter. - A. f. 104 (8).
aan M.J. van Löben Sels - A. s. 98 (1). *Koninkl. Bibl.*:
aan H. Frijlink - 133 B. 9 (2).
aan J. Immerzeel - 133 C. 11 (56).
aan den Vriend des Vaderlands - 75 C. 57 (1).
aan Madame N.N., Mr. v. Limburch en Mr. G. van Hasselt - 129 D 22 (1 + 1 + 10).
aan Steven (boekhandelaar) - 130 G. 36 (1).

Ik waarschuw voor de onjuistheden in het art. A.C.W. STARING in het *Nieuw Biogr. Woordenboek* I, blz. 1488.

4) Op het *Algemeen Rijksarchief* in Den Haag bevinden zich een autograaf van het puntdicht 'Hoop en Vrees' (bundel 1837, IV, blz. 141) en een onbeteekenende brief over het transport van dennen.

Waarde der Minuten.

De aanwezigheid van deze origineelen, waarvan in het familie-archief vrij vaak de minuten bewaard zijn gebleven, gaf de gelegenheid om door vergelijken vast te stellen of STARING bij het overschrijven in zijn minuten nog gewichtige veranderingen bracht. Was dit het geval in die brieven, waarvoor het te controleeren was, dan verminderde de waarde der kladbrieven aanmerkelijk. De afwijkingen waren onbeteekenend, b.v.:

voor brief 177:	minuut	origineel
reg. 5	zag	kwam zien
reg. 16	horer	Hoorder
reg. 18	moge de	mag zijn
reg. 24-27	[ontbreekt]	Onder het schrijven.. gebragt.
reg. 33	hoofd vol zorgen	hoofd vol muizenesten en zorg.
reg. 39	maar ik las welhaast mijn bekommernissen weg.	en ik had welhaast mijn bekommering weggelezen.
reg. 45-50	[laatste alinea van het origineel ontbreekt]	Of wij.... *ver*scheiden zijn.

Ik haal als voorbeeld den brief aan waarin de afwijkingen naar verhouding het grootst zijn; de minuten der brieven aan POTGIETER b.v. zijn vrijwel geheel gelijk aan de origineelen. Dat STARING wel iets in de kladden zou veranderen bij het overschrijven, konden we verwachten, maar, als rekende hij op een uitgever, geeft hij meermalen aanwijzingen, b.v. door het bovenschrift:. ‘Postalia’ of door de noot: ‘de omhaalde verbeteringen zijn weggelaten’. In 't algemeen hebben de kladbrieven minder, soms geen, komma's.

Vroeger gedrukte brieven.

Reeds vroeger gedrukt waren twee brieven, door STARING aan den *Alg. Konst en Letterbode* gezonden[1)]; één, gedeeltelijk een bruiloftsvers[2)], aan E.A. VERHUELL; nog

1) Zie brief 371.
2) *Almanak voor het Schoone en Goede* (1851, blz. 56). Hij is gedagteekend 9 Oct. 1786; een enkele blik op de stamlijst der VerHuell's is voldoende om het onjuiste in te zien van de toevoeging: ‘door dit huwelijk [E.A. VERHUELL X A.A. STARING heel verre familie van St.!] werden de familiën VERHUELL en STARING vermaagschapt’.

een brief aan denzelfde uit Göttingen[3]; vier aan KLEYN en Mevrouw KLEYN-OCKERSE[4], enkele brieven door LULOFS opgenomen naar de hem

3) Brief 22.
4) Zie *Tijdschrift Ned. Letterk.* XXXII, blz. 241-60 (uitgegeven door Prof. KALFF) en Dr. G. SLOTHOUWER: *Staring als foederalist* (Bijdragen en Mededeelingen van 'Gelre' XV, 1912).

door STARING'S zonen gezonden copieën[1] en een paar fragmenten uit de brieven aan POTGIETER[2].

Wijze van uitgeven.

Een overzicht van het aantal bekende brieven van en aan STARING vindt men in het achter de correspondentie opgenomen register. Het spreekt vanzelf dat overal waar origineelen en minuten bestaan, de eerste zijn gekozen. Van twee der vroeger gedrukte brieven zijn noch de minuten noch de origineelen teruggevonden, ze worden opgenomen zooals ze in de tijdschriften zijn gepubliceerd. Ik heb zoowel de kladden als de oorspronkelijke brieven afgedrukt gelijk ik ze gevonden heb, dus zonder aan de interpunctie of spelling iets te veranderen en trachtte daarbij naar de nauwgezetheid, die het werk van STARING als eisch aan zijn uitgever mag stellen. Alles wat door mij in den tekst is veranderd, wordt door [ ] aangeduid. In de Bijlagen zijn enkele brieven aan STARING opgenomen, die verband houden met wat van den dichter is gepubliceerd, of hoogst belangrijk zijn voor de kennis van zijn leven. De stamlijsten door STARING'S zonen opgemaakt en door LULOFS gebruikt, waren onnauwkeurig[3]; voor die der familie VERHUELL kon ik nu een artikel[4] raadplegen, samengesteld door ALEX. VERHUELL, die de genealogie van zijn familie nauwgezet blijkt bestudeerd te hebben.

Uit den voorraad bekende brieven heb ik een keuze moeten doen en de gekozen brieven zijn in enkele groepen vereenigd. Over de opvatting van deze beide onderdeelen mijner taak kan veel verschil van meening bestaan. Het is mijn bedoeling in de brievenverzameling de veelzijdigheid van den mensch STARING te doen uitkomen, zonder daarom zijn waarde als dichter te willen verkleinen of zijn poëzie op den achtergrond te schuiven. De bekende critieken van POTGIETER[5] en HUET, de voorrede van BEETS voor de uitgave van 1862, artikelen van VAN DEN BOSCH[6] en KOOPMANS,[7] van TOL[8], ACKET[9] en anderen[10], hebben niet alleen de waardeering van, maar ook het inzicht in STARING'S kunst bevorderd; het zal mijn

1) Blz. 251 en 253.
2) GROENEWEGEN: *Potgieter*, blz. 143.
3) Zie blz. 250.
4) *Alg. Nederl. Familieblad* IV, 1887, ook afzonderlijk verschenen.
5) Zie *Verspreide en Nagelaten Werken* (*Krit. Stud.* I, blz. 129-87).
6) *Staring's Kunst* (Taal en Letteren I, blz. 1 vlgg.); *Staring's Epische Poëzie en zijn Marco.* (Taal en Letteren I, blz. 39 vlgg.).
7) *Staring's Christendom* (Taal en Letteren X, blz. 513 vlgg.); zie ook POSTMUS: *Oud-Holland en de Revolutie*, 1910. (Opstel 'Van een heilrijk lot').
8) *Staring als Dichter*: Nieuwe Gids, Febr. 1913.
9) *Uit mijn praktijk* (*Aan mijne Dennen*); N. Taalgids 1913, blz. 16-18.
10) In *Noord en Zuid* staan vele art. over Staring, waarin de schrijvers zich meer met den tekst der gedichten bezig houden.

plicht als uitgever en inleider der brieven zijn om deze zooveel mogelijk toe te lichten en het nieuw gevonden materiaal met het bekende te verwerken; voornamelijk het léven en het karákter van STARING zullen daardoor in een beter licht komen. Bij het bepalen mijner keuze heb ik, voor zooveel het mij mogelijk was, ook de belangen van den geschiedschrijver van den Nederl. Boekhandel en de Nederl. Muziek, van den plantkundige en den landoeconoom, aan elk van wie de brieven bouwstoffen bieden, niet uit het oog verloren. Het spreekt echter vanzelf dat verreweg het grootste deel der gepubliceerde correspondentie het innerlijk leven van STARING, zijn verhouding tot zijn verwanten en vrienden of zijn beteekenis als letterkundige raakt. Meermalen was een gedeelte van een overigens belangrijken brief het afdrukken niet waard; zoo kort en objectief mogelijk heb ik dan den inhoud van dat gedeelte weergegeven in mijn eigen woorden; soms was zelfs dat niet noodig en kon ik een totaal onbelangrijk deel weglaten.

Over de groepeering der brieven ook een enkel woord. Ik meen dat mijn indeeling het overzicht gemakkelijker maakt en dat zij logisch is. Niemand zal beter dan ikzelf bemerken, dat verschillende brieven in meer dan één groep geplaatst kunnen worden, maar dit blijft een nadeel van iedere groepeering, een nadeel, dat m. i. wegvalt, vergeleken met de groote voordeelen. In elke afdeeling zijn de brieven chronologisch geordend, met uitzondering van die aan Familie en Vrienden, omdat zich daar een betere opeenvolging opdrong[1].

Ik heb getracht in de noten de door de brieven vereischte ophelderingen te geven, een enkele maal dezelfde noot nog eens geplaatst, maar in 't algemeen niet uit het oog verloren dat elke brief deel van een geheel is.

De familie Staring heeft in mij als uitgever der brieven van hun voorvader vertrouwen gesteld, ik hoop mij dat vertrouwen nergens onwaardig te hebben betoond. Gedachtig aan den brief van STARING zelf[2], waarin hij de vrees uit dat zijn correspondentie na zijn dood ‘in verkeerde handen’ zou kunnen geraken, heb ik enkele brieven of gedeelten van brieven niet opgenomen, omdat kieschheid dit verbood.

Rechtvaardiging der Uitgave.

Ten slotte, de uitgave vindt haar rechtvaardiging, ik weet het, niet in de literaire waarde der brieven[3], maar hun schrijver is voor allen, die zich rustig tot de studie

1) Achter de brieven vindt men een Chronologisch Overzicht van de geheele correspondentie. Ook de brieven over ‘Veengoot’ en ‘Diepegge’ in het Zesde Hoofdstuk zijn bij elkaar geplaatst.
2) Brief 64.
3) Wel zal den lezer menige aardige, zeer persoonlijke uitdrukking of zegswijze treffen.

zijner poëzie zetten, iemand, dien zij als dichter bewonderen en als mensch lief krijgen; zij zullen met mij begeeren het leven van dezen man te kennen om zijn kunst beter te begrijpen en daardoor voller te genieten; geen beter middel daartoe dan hem zelf aan het woord te laten. Maar ook den beoefenaar van de literair-historische wetenschap kan deze uitgave niet onverschillig laten; de brieven, betrouwbaar materiaal, maken het hem mogelijk zich een scherper beeld van den mensch en dichter te vormen; hij kan hooren hoe STARING zich verzet tegen veel in de poëzie van zijn tijd, hij zal hem zien als een man met nieuwere denkbeelden, een man van smaak. Wat SIEGENBEEK[1)], HASEBROEK[2)], POTGIETER, maar ook een vreemdeling, J. BOWRING[3)] opmerkten, blijkt ook uit de brieven: STARING werd als dichter door de meeste zijner tijdgenooten miskend. De laagstaande letterkundige critiek was hem vaak ongunstig of werd in zoo algemeene termen geuit, dat ze den degelijken auteur geen bevrediging kon geven; ook werd juist dat afgekeurd, wat naar hij meende, bijzondere goedkeuring verdiende. Onder invloed van POTGIETER'S uitnemende recensie, een recensie die den dichter groote voldoening schonk[4)], oordeelden de heeren kunstrechters milder, maar STARING'S impopulariteit bleef bestaan. KRUSEMAN, uitgever van de *Gedichten* in 1862, teekent aan: 'Deze bundels sluimerden sinds jaren in het fonds van I.A. Nijhoff. Ik wenschte ze op te rakelen en kocht ze "op hoop van zegen". Dr. N. Beets zou den nieuwen druk inleiden en deed dit met warmte. De uitslag was, dat ik van dezen uitmuntenden dichter 39 (zegge *negen en dertig*) exemplaren bij inteekening verkocht. Eerst veel later, na den verkoop op mijn auctie van 1867, is Staring.... op zijne waarde geschat geworden'[5)].

De tijden zijn veranderd, STARING'S werk is ernstig en met liefde bestudeerd en hij heeft van bevoegde beoordeelaars in de Nederlandsche literatuur-geschiedenis de eervolle plaats gekregen, die hem toekomt.

1) Handel. Maatsch. d. Ned. Letterk. (1841) blz. 12.
2) *Een Dichteralbum van vóór Honderd Jaren* (blz. 245).
3) *Sketch of the Language and Literature of Holland* (1829, blz. 115): 'is not, we think, placed in the position by his countrymen, to which he really is entitled'.
4) Zie blz. 89, 90, 183. Dr. A. ZIJDERVELD te Amsterdam was zoo vriendelijk mij een critiek te zenden, waarschijnlijk van VAN DER HOOP, uit *De Vriend der Waarheid* (± 1829): 'Staringh..... *wordt door niemand genoemd*, of ten hoogsten in de *Vaderl. Letteroef.* op een hoogen en zeer onvoegzamen toon gegispt'.
5) A.C. KRUSEMAN: *Bouwstoffen*, enz., II, blz. 45; m. i. hecht TE WINKEL te veel waarde aan POTGIETER'S recensie. (Ontwikkelingsgang IV, blz. 593). Het oordeel van JONCKBLOET (V, blz. 383-88) is niet bijzonder gunstig: hij meent dat POTGIETER en BEETS STARING overschatten; wel prijst hij enkele 'meesterstukken van zoetvloeiendheid'.

Zijn dichterlijke nalatenschap die een zoo groote tegenstelling vormt met de voor ons vaak ongenietbare poëzie zijner tijdgenooten, blijft door haar oorspronkelijkheid de aandacht trekken; ook hier heeft STARING voor een volgend geslacht gearbeid. Wat deze verzameling brieven aan concreets brengt, kan zijn figuur beter doen kennen; hiertoe mee te werken in een overzicht van STARING'S leven, stel ik mij tot taak.

II

Jeugd.

Den 24sten Januari 1767 werd STARING te Gendringen[1] geboren en ontving de namen ANTHONIJ CHRISTIAAN WIJNAND[2]. Zijn vader DAMIAAN HUGO was scheepskapitein, een onverschrokken en rondborstig zeeman, die in zijn jeugd bijna een jaar als slaaf op de Noordkust van Afrika diende[3]. Den 26sten Juli 1771 kreeg hij verlof om voor zes jaar naar Indië te gaan, in dienst van de O.I. Compagnie, maar in 1773 werd hij als equipagemeester aangesteld aan kaap de Goede Hoop; in 1776 verlengde men den duur van zijn aanstelling met zes jaar[4]. Ook in deze betrekking onderscheidde kapitein STARING zich door zijn flink gedrag[5].

Tot 1773 woonde STARING'S moeder, SOPHIA WINANDA VERHUELL, in Doetinchem, van welk stadje haar vader burgemeester was. De zonen van den dichter vertellen dat hun vader zich nog veel wist te herinneren uit dezen tijd, hoe hij de omstreken doorkruiste en er het geluk van het buitenleven leerde kennen. Waarschijnlijk behoorden de halfbroers van zijn moeder, o.a. de bekende CAREL HENDRIK VERHUELL tot zijn speelmakkers; 'Wij waren als kinderen reeds goede vrienden,'[6] schrijft STARING van hem in 1797 en VERHUELL zelf denkt in 1834 nog altijd met genoegen terug aan hun omgang in zijn eerste levensjaren.[7]

1) In Gendringen was ST'S grootvader predikant.
2) De doopboeken in Gendringen uit deze jaren zijn niet bewaard; andere gegevens leeren dat hij tot ± 1800 de voornamen Anthonij (Antonij) Christiaan Wijnand opgeeft, later altijd Antoni Christiaan Winand.
3) Zie blz. 67.
4) Dit alles blijkt uit bewaard gebleven rekeningen.
5) Zie *Nieuwe Nederl. Jaarboeken* (Junij 1782) blz. 1312; HUET: *Litt. Fant. en Krit.* XXIV, blz. 34 en L u l o f s blz. 249.
6) Blz. 48 en ook 38.
7) 28 Mei 1834: 'Hoe de wisselvalligheden der holle waereld-Zee mij ook geslingert hebben, denk ik altijd met genoegen terug op onze eerste Levensjaren, alle oude betrekkingen van dien tijd, zijn dus vooruit gegaan. Zo wij hopen - na die zalige gewesten, daar deze slingeringen geen plaats meer zullen hebben.'

Gouda (1776-83.)

Van veel beteekenis voor zijn ontwikkeling werd het vertrek zijner moeder in December 1773 naar de Kaap: aan Oom JACOB GERARD STARINGH[1], predikant te Gouderak, werd de opvoeding van neef Anthonij toevertrouwd. Al kwam STARING eerst op een Fransche kostschool en later als intern leerling op de Latijnsche School te Gouda, de brieven tusschen oom en neef gewisseld, waaruit hartelijke genegenheid van beide kanten spreekt, bewijzen dat het gebrek aan dagelijkschen omgang hun vertrouwelijkheid niet in den weg stond. De Gouderaksche dominee, die in Duisburg gestudeerd had, was, blijkens zijn lectuur en kennis, een ontwikkeld man (schrijver van het 'Bijbels zakelijk Woordenboek'), een degelijk kenner van de klassieken, o.a. van Horatius,[2] een geestig briefschrijver[3], die door zijn oprechte belangstelling in de vorderingen van zijn neef diens vertrouwen won en in dezen tijd een grooten invloed op hem moet gehad hebben. Zijn portret mocht in dit boek niet gemist worden!

Schrijft STARING'S tweede vrouw van haar oom: 'Die lieve goede Man is zoo regt hartelijk met mij.... hij sprak met zoo ontzachlijk veel affectie van mijn beste vriend, gij waard altoos zulk een beste lieve braave jongen'[4], STARING zelf toont nergens beter dan in een brief[5] uit het moeilijke jaar 1796 zijn warme dankbaarheid aan den 'Gouderakschen pater', die hem eens[6] schreef: 'Ik hebbe het zo gaarne dat het in de familie rontom liev en vriendelijk is'.

Aan de Fransche kostschool van Meester MUYS[7] had STARING onaangename herinneringen; de school verliep doordat MUYS dronk en ten slotte was hij de eenige leerling. De jonge Anthonij las alles, wat hij in handen kon krijgen en noemde later o.a. *De Duivel in zijn aard beschouwd'* en BUNYAN'S *Eens Christens reize* als boeken die toen indruk

1) De drie broers STARING spelden hun naam: Staringh, Staering en Staring (zie blz. 249). De predikant had geen redenaarstalenten (zie A.J.V.D. AA: *Beschrijving van de Krimpener Waard* 1847, blz. 50).
2) Voor de 18de eeuwsche Duitsche 'Horazianer' HETTNER: *Literaturgeschichte* III, 2, blz. 412.
3) Zie enkele van de alleraardigste praatbrieven in de *Bijlagen* (I, II, III).
4) 13 Aug. 1802 (zie ook Bijlagen V).
5) Brief 14, J.G. St. stierf 87 jaar oud en was destijds de oudste dienstdoende predikant.
6) 23 Jan. 1787.
7) Zie brief 1. Oom St. schrijft (15 Nov. 1796): 'De Gouverneur van uwe verwaarloozde kindsheid, Mr. Muis is doodarm'.

op hem maakten[1]. Het eenige wat hij er leerde, was keurig schrijven; van de brieven aan zijn ouders, die overvloeien van lof voor de familie MUYS en door Mosjeu met mooie krullen zijn opgesierd, bleven er drie bewaard. Aan zijn zoon Maurits brengt STARING later, met eenige overdrijving en daarbij alleen aan dezen tijd denkende, zijn eigen jeugd in herinnering: ‘een aaneenschakeling van mishandeling en ontberingen’[2].

Wat Oom deed om in het lot van zijn neefje verbetering te brengen, weet ik niet, misschien maakte deze in zijn gezelschap het reisje door België, waarvan een kort verslag bewaard is gebleven.

Gelukkig kwam er een groote verbetering, toen STARING in 1778[3] naar het Gymnasium ging; het daar genoten onderwijs van den rector, PETRUS DAUZY, waardeerde hij, evenals zijn schoolmakker RÖELL, later Minister, met wien hij als gymnasiast vaak naar de eerste plaats dong[4].

Eerste gedichten. (1776-83.)

In 1776 al maakte STARING zijn eerste bewaard gebleven gedicht[5]; de slag bij Doggersbank (1781) gaf hem aanleiding om familieleden te verheerlijken, zooals zijn oom, den lateren Schout-bij-Nacht E.C. STAERING, met wien hij vrij goed kon opschieten[6], maar die in de familie de bête noire was[7] en zijn neef A.H.C. STARINGH[8], beiden evenals zijn vader, kloeke zeeofficieren. Het herstel van rector DAUZY en de verjaardagen van Oom worden bezongen:

.... ‘'k Wensch dat hij U nog lang zal spaaren,
Ten einde dat G' Uw bijbelwerk,
Aan 't welk Gij al een reeks van jaaren
Gearbeid hebt tot nut der Kerk,
Eens einden zult, en naa Uw sterven
Bij God in d' eindlooze eeuwigheid,
Met d' Englen 't eeuwig leeven erven,
Daar g' altijd voor zijn aanschijn zijt’.

(1778 - STARING was 11 jaar).

1) Misschien ook oude volksromans, zooals de Vier *Heemskinderen* (zie blz. 251).
2) Blz. 67.
3) In de rekeningen komt op 24 Jan. 1778 de laatste post aan MUYS voor.
4) Zie blz. 306.
5) Al deze gedichten zijn in een schrift bewaard.
6) Zie *Bijlagen* IV; *Nederland* 1863, I, blz. 142; SCHEURLEER: *Onze Mannen ter Zee* III, blz. 213-14 en brief 135, waarin St. de aandacht vestigt op wat de Ned. vloot en het leger te danken hebben aan de familiën STARING en VERHUELL.
7) Zie *Bijlagen* III; hij vermaakte bij zijn dood niets aan zijn familie. Onder hem diende C. II. VERHUELL in den slag bij Doggersbank.
8) Zoon van J.G. STARINGH (zie Scheurleer, blz. 214).

Een groot aantal gedichten bezingen de Vriendschap en het Vaderland en doen vermoeden, dat STARING de gedichten van zijn tijdgenooten, die onder invloed o.a. van GLEIM en KLOPSTOCK schreven, niet ongelezen liet. Het veroverd St. Eustasius b.v. roept uit:

> 'Dat elk mijn onluk wreek' en strij' die onvertzaagt
> Het hart eens Bataviers in zijnen boezem draagt'. (1781)

Het beste stukje is *Op de Winter* (1782); er is iets persoonlijks in en de verzen zijn minder 'glad'. Zoowel in de Nederlandsche als in de Latijnsche gedichten, want daarvan zijn ook een vrij groot aantal bewaard, uit STARING zijn groote liefde voor het landleven:[1].

> 'Defunctum studiis, Musarum sacra colentem,
> Otia me ruri ducere blanda juvat.' (1781).

Vooral de Latijnsche gedichten getuigen van veel lectuur[2]. Wie hem bij dezen dichterlijken arbeid steunde, want iemand zal dit toch wel gedaan hebben, is mij niet bekend.

Dichtgenootschap (1783-87).

In den zomer van het jaar 1783 werd STARING, nadat twee stukjes aan het Haagsche Dichtgenootschap: *Kunstliefde spaart geen Vlijt* gezonden had, door genoemde vereeniging als Buitengewoon Lid aangenomen. 'De beide stukjes', schreef de bestuurder VAN SPAAN[3] zijn naar gewoonte in commissie gesteld, en zullen U na behoorlijk onderzoek met onze aanmerkingen toekoomen'. Dat de jonge STARING zijn gedichten aan dit genootschap stuurde, behoeft geen verwondering te wekken. Onder de 'poëtische gasthuizen'[4] had 'Kunstliefde' een goeden naam: in 1772 opgericht, waren al spoedig de bekendste dichters uit dien tijd lid, o.a. FEITH, VAN DER PALM, JACOB VAN DIJK, DS. J. VAN SPAAN; BELLAMY werd als 'aankweekeling' opgenomen, later was hij buitengewoon lid.

Het eene stukje, 'De verlievde Alcestes getroost', werd niet in de *Proeven van Poët. Mengelstoffen* opgenomen; het heeft waarde gekregen, omdat het, hoewel met afwijkingen, hetzelfde is als *Herdenking* uit STARING'S bundeltje van 1786, welk gedicht met een onuitgegeven *Liefdezang*

1) O. a. aan zijn medescholier WILLEM V. HOGENDORP.
2) Zie verder LULOFS, blz. 207-10.
3) 19 Aug. 1783: Den Heere A.C.W. Staring. Litt. Hum. Stud. te Gouda.
4) De naam is van BELLAMY (zie HOEKSMA: *Jacobus Bellamy*, blz. 25).

van 1801 en het bekende *Herdenking*, in zijn drie redacties o.a. door BEETS besproken, ons de uitwerking van één poëtisch gegeven door den dichter kan toonen[1].

In 1782 waren STARING'S ouders in het land gekomen en hadden zich gevestigd op den Wildenborch, een buiten tusschen Vorden en Lochem gelegen, dat ze voor een geringe som[2] gekocht hadden van een gravin Van Limburg Styrum. Slechts korten tijd was STARING de gelegenheid gegeven om zijn vader beter te leeren kennen, in November 1783 overleed deze; in Mei 1785 hertrouwde zijn moeder met Mr. W.C. BOERS, dien zij als Independent Fiscaal aan de Kaap had ontmoet.

Harderwijk (1783-87).

Daar STARING'S ouders wilden dat hun eenige zoon lid zou worden van het Hof van Gelderland, moest hij in de Rechten gaan studeeren; aan de Geldersche Hoogeschool werd de voorkeur gegeven; 20 Sept. 1783 werd hij te Harderwijk ingeschreven[3]. Was Leiden, Amsterdam of Utrecht, elk een middelpunt van letterkundig leven, gekozen tot zijn Academiestad, hoe veel gemakkelijker (niet hoe anders!) had zich dan zijn dichterlijk talent ontwikkeld. In Harderwijk had hij het eenzaam; een studie, die hem door 'ingeschapen aversie van den Pleitzak'[4] niet boeide, weinig vrienden en onder die vrienden, voor zoover we weten, geen van dichterlijken aanleg: 'een kring, waarin hij aanmoediging, goeden raad en berisping mist'[5]. Zijn beste vriend ARNOLD OP TEN NOORT 'aanbidt' hem, om de terminologie van die dagen te gebruiken, en verklaart het aan STARING te danken te hebben, dat hij de heerlijkheid der Duitsche poëzie van dien tijd heeft leeren genieten[6].

De eerste paar jaren moge STARING nog verrukt zijn geweest over de Poët. Mengelstoffen, nog stukjes ter beoordeeling aan het genootschap voorlezen en zenden[7], zoodra hij zich gewend had tot de buitenlandsche

1) In de *Proeven v. Poët. Mengelst. X* (1785) werd wel opgenomen het andere stukje: *De Aardbeevingen te Messina* (blz. 41); in hetzelfde deel ook een *Lovzang aan God* (blz. 124) en *Wensch naar een roemloos leeven* (blz. 194). In de *Poët. Mengelst. XI* (1787) komen voor: *De Kracht der Toonkunst* (blz. 56). *'t Onnozele Meisje* (blz. 172) en *De Min* (blz. 175).
2) Voor *f*3100. Twee brieven over den aankoop zijn bewaard; volgens den gemachtigde ligt het landgoed 'in een nare heide' en 's winters 'in een waterpoel'. 23 Mei 1781 werd het aan den vertegenwoordiger van D.H. STARING, die toen nog afwezig was, overgedragen (gegevens op den Wildenborch aanwezig).
3) Zie Alb. Stud. Acad. Gelr. Zutph.
4) Blz. 58 en *Bijlagen* I.
5) Voorbericht: *Mijne Eerste Proeven in Poëzy* (1786).
6) Zie *Bijlagen* XIII en XIV.
7) Zie o.a. blz. 104. Daartoe wekte hem ook het artikel uit de wetten op, dat bepaalde dat elk buitengewoon lid, op verbeurte van een halven Gouden Rijder, elk jaar minstens zestig dichtregels aan het Genootschap moest inleveren.

letterkunde, voorloopig alleen de Duitsche, was het te verwachten dat hij, hoezeer ook overtuigd blijvend dat kunstliefde geen vlijt moet sparen, zich toch ook bewust zou worden dat 'het lieve leven' niet mag 'falen'[1].

Van een omgang met BELLAMY en zijn Utrechtschen kring, d. w. z. met de leiders eener nieuwe beweging, is geen sprake, HUET'S *Fantasie*[2] is.... fantasie. Zeer waarschijnlijk hebben BELLAMY en STARING elkaar nooit ontmoet. De eerste had in het voorjaar van 1784 feitelijk al gebroken[3] met 'Kunstliefde' en het is niet mogelijk dat STARING hem op de vergaderingen, die altijd in den zomer plaats hadden, heeft ontmoet, omdat deze zelf eerst in de zomervergadering van 1783 werd benoemd. Uit de brieven van Mevrouw KLEYN-OCKERSE blijkt bovendien, dat STARING den grooten vriend van BELLAMY, Mr. HINLOPEN, niet kende[4] en dat hij van BELLAMY als persoon eigenlijk niets wist[5].

'Zoodra het Corpus Juris met prentjes wordt uitgegeven[6]' verklaarde hij pleizier te zullen krijgen in de 'drooge, doorre studie der rechten'[7]; vaak mismoedig, misschien wanhopig, stortte hij zijn hart uit voor Oom Jacob Gerard, wiens hartelijke troost- en vermaningsbrieven hij voelde noodig te hebben en van wiens voorspraak bij zijn ouders hij altijd zeker was[8].

Rhijnvis Feith.

We kunnen FEITH niet dankbaar genoeg zijn dat hij STARING in deze jaren van geestelijke eenzaamheid heeft raad gegeven, 'zijn hand kon geen betere citer hulprijk spannen'[9]. Niet alleen in zijn brieven aan FEITH zelf dankt STARING dezen voor zijn steun, ook tegenover anderen en nog veel later, wanneer FEITH door hem als dichter minder hoog wordt gesteld[10], blijft hij diens karakter prijzen. STARING als kunstenaar in wezen te oorspronkelijk, te

1) Zie het puntdicht: *Polijsten* (bundel 1837, IV, blz. 429).
2) *Litt. Fant. en Krit.* XXIV, blz. 24.
3) Hoeksma blz. 42.
4) Blz. 122.
5) Blz. 130.
6) Mededeeling uit de "Levensschets".
7) Zie blz. 106.
8) Zie o.a. *Bijlagen* I.
9) In de *Gedenkzuil voor Rhijnvis Feith* de *Lofrede* door Mr. M.C. VAN HALL (1825, blz. 241) en bundel 1837. III, blz. 90.
10) Zie Bijlagen XIX (1796) en blz. 196; in 1802 schrijft Oom St.: 'Feit is gedaald, Bilderdijk in de hoogte gerezen'. De eerste lezing van een puntdicht, waarboven later 'Aan den schrijver van Siegward' werd gezet, doet vermoeden dat het (± 1793 geschreven) den draak wilde steken met de sentimentaliteit van FEITH (zie blz. 50).

veel verschillend ook van FEITH, begreep dat hij den persoon meer te danken had dan zijn werk.

Hoe hij FEITH ontmoet heeft, is niet met zekerheid te zeggen; mogelijk woonden beiden in den zomer van 1784 de vergadering van 'Kunstliefde' bij[1)], maar FEITH kan ook in Harderwijk met STARING kennis hebben gemaakt; daar bezocht hij meermalen zijn oud-leermeester, den conrector KNOOP[2)]. In 1785 ging STARING, vooral om FEITH te spreken, naar de vergadering in Den Haag[3)] en we zouden hieruit kunnen afleiden dat het behandelde zelf hem matig interesseerde; maar in 1786 prijst hij den 'poëtischen baggerman' VAN DIJK zelfs boven POOT[4)], een der 'puikdichters' voor de genootschappers; zijn ingenomenheid met 'Kunstliefde', waar gezongen wordt 'van tijd en eeuwigheid voor tijd en eeuwigheid'[4)] blijkt onverminderd, al zal STARING zeker niets gehad hebben aan de meest taalkundige aanmerkingen der hooge heeren[5)].

In 1787, vóór zijn vertrek naar Göttingen, bedankte STARING als lid van het Genootschap, waaraan hij weinig te danken had en waarmede hij nooit nauw verbonden is geweest. Zijn lidmaatschap van het Leidsche 'Kunst wordt door Arbeid verkregen', dat FEITH in 1785 met goud en zilver bekroond had en in welks 'Naamlijst' STARING in 1787 voorkomt, zegt hij eveneens op. Of hij in beide gevallen zoo handelde, omdat hij, evenals BELLAMY, voelde dat hij er niet paste, is een gissing, meer niet; pas in Göttingen komt voor hem de omkeer. Van enkele andere Dichtgenootschappen nam STARING het lidmaatschap niet aan; een uitzondering maakte hij, nadat hij eerst gepolst was door zijn oom, bij zijn benoeming tot lid van Verdienste van de 'Goudsbloemen', in 1792[6)].

Al valt het te betreuren dat niet de minuten van alle brieven aan

1) Van STARING is dit zeker (zie blz. 104).
2) Zie *Gedenkzuil* blz. 60.
3) Blz. 105. Om 'den vriendelijken maaltijd', waarmede de 'plegtigheden in Dichtmaat besloten werden', (zie 's Gravenhaagse Cour. 8 Aug. 1787) zal het STARING wel niet te doen zijn geweest.
4) Blz. 103-'04.
4) Blz. 103-'04.
5) Zie Hoeksma blz. 129.
6) In Gouda; aan deze heropgerichte Rederijkerskamer zond Staring *Vulcanus Wraak* (bundel 1836, I, blz. 142) dat van 1792 dagteekent, maar in 1800 herzien is. De vernieuwde Kamer gaf in 1791 een bundel mengelwerk uit (WORP: *Drama en Tooneel* II, blz. 253. Zie voor de oude Kamer SCHOTEL: *Geschiedenis der Rederijkers* II, blz. 254 en KALFF: *Tijdschrift Maatsch. d. Ned. Letterk.* V, blz. 137 vlgg.) 'Vulcanus Wraak' is naar het voorbeeld van POOT geschreven (zie Gedichten ed. 1759, I, blz. 137: *Mars en Venus Beddepraat*.) Op blz. 163 is een gedicht 'Herdenking' te vinden, waarvan het gegeven ongeveer hetzelfde is als van Staring's *Herdenking* uit 'Mijne Eerste Proeven'.

FEITH zijn bewaard gebleven, toch kunnen we met behulp der brieven van FEITH vrij goed over de verhouding van STARING tot den Zwolschen dichter oordeelen. Gedreven door een 'bijnaa onverwinbaare drivt voor alles wat poësij betreft'[1] vraagt de jongere, eind 1784 of begin 1785, aanmerkingen op een tweetal gedichten, waarvan het eene een Klopstockiaansche *Ode aan God.* De critiek, heel wat degelijker dan die in de genootschappen werd uitgebracht, is niet te gunstig en wijst er op dat de vorm verbetering behoeft; een uiteenzetting van de voornaamste versschema's, door KLOPSTOCK gebruikt en de raad voorloopig geen rijmlooze verzen te schrijven worden er bijgevoegd[2]. Het werk van DIRK SMITS, dén dichter voor de genootschappers[3], beveelt FEITH hem ten sterkste ter bestudeering aan. Wanneer, door de vriendelijkheid van den grooten man aangemoedigd, STARING met nieuwe proeven komt, vraagt hij tevens inlichtingen over de voor hem meest geschikte lectuur.

Naast KLOPSTOCK, vooral den godsdienstigen dichter in hem, blijkt STARING den beminnelijken *Wandsbecker Bote*[4], dien hij uit FEITH'S *Brieven over verscheide onderwerpen* had leeren kennen, hoog te waardeeren en eveneens de horatiaansche gedichtjes van zijn 'halzvriend' 'dien Besten, menschlievenden, beminnelijken CRONEGK.'[5]. Ook WIELAND, dien STARING te 'grieksch' vond, ried FEITH hem met aandrang te lezen[6].

De eerste Romance, een genre waarvan hij later zei, dat het dat 'wonderlijke' bevatte 'waaraan [z]ijn geest van [z]ijn kindsheid behagen vond'[7], schrijft hij in 1785 onder invloed van FEITH'S *Alrik en Aspasia* (1782)[8], terwijl hij bekent van buitenlandsche romances alleen die van DE MONCRIF gelezen te hebben[9]. FEITH is zeer tevreden: 'Bürgers bemin-

1) Blz. 106.
2) De gedichten met de aanmerkingen zijn bewaard.
3) O. a. Hoeksma blz. 30.
4) Van M. CLAUDIUS. In 1832 spreekt St. van 'den enigzins naar het dwepende overhellenden toon van een aantal stukjes in den Bode voorkomende'. (blz. 222).
5) Zie *Lessings Jugendfreunde* (D. National-Litteratur) blz. 123 vlgg. CRONEGK'S *Einsamkeiten* bekoorde FEITH, die *Het Graf* dichtte.
6) Sedert 1778 al in ons land vertaald. (Zie ook H.G. TEN BRUGGENCATE: *Rhijnvis Feith* blz. 162 en 207 vlgg.)
7) Blz. 139.
8) FEITH: *Brieven over verscheide onderwerpen* I, blz. 48-54 (1784 verschenen). STARING'S eerste romancen zijn uitvoerig behandeld door A. ZIJDERVELD: *De Romancepoëzie in Noord-Nederland van* 1780 *tot* 1830 (blz. 74-100).
9) Later zegt STARING dat hij toen in 't geheel geen buitenlandsche romances kende (blz. 139). Zie voor DE MONCRIF'S tragi-comische romances ZIJDERVELD blz. 2 vlgg. Terecht merkt Z. op dat *Ada en Rijnoud*, STARING'S eerste Romance, naar het voorbeeld van GOLDSMITH geschreven is, dit klopt niet met St.'s eigen mededeeling. St. bezat de *Romanzen der Deutschen* I (1774). Zie wat ZIJDERVELD (blz. 14) van dezen bundel zegt. De Romance van DE MONCRIF: *Les constantes amours d'Alix et d'Alexis* kende STARING in elk geval uit FEITH'S brief *Over de Romance* in de Br. over versch. Ond. I. verschenen.

lijke eenvoudigheid kunt gij niet te veel navolgen'[1]. Maar STARING zelf toont nu en dan al in zijn brieven een nuchterheid, die hem voor overdrijving zal behoeden; het is een verlichting als het 'pak van akelige gewelven' van zijn hart is[2] en in een brief uit dezen tijd aan zijn Oom E.A. VERHUELL spot hij met zijn enthousiasme voor poëzie[3]. De veranderingen, door FEITH in zijn romance voorgesteld, neemt hij over.

De 'bardenzangen', hoewel door FEITH zeer bewonderd, noemt hij in zijn correspondentie niet, toch kende STARING OSSIAN (1760) en het is niet onmogelijk dat hij, om MACPHERSON'S gedichten, YOUNG'S *Night-Thoughts* (1742-45) en vooral *The Reliques of Ancient English poetry* (1765), niet in Duitsche vertaling, maar in het oorspronkelijk te genieten, zich zelf Engelsch leerde; hij twijfelde er aan of hij het ooit zoo ver zou brengen dat hij Shakespeare zou kunnen lezen[4]. Om de uitspraak

1) De romanzen van BÜRGER schijnen ons allerminst eenvoudig, het zijn vaak 'Schauergeschichten' (zie HETTNER: *Geschichte der Deutschen Literatur im achtzehnten Jahrhundert* III, 3 blz. 299-300).
2) Blz. 107. In de griezeligheden, de klanknabootsingen enz. volgt hij FEITH, maar toch staan St.'s romances dichter bij die van DE MONCRIF.
3) Blz. 33.
4) Blz. 106, waar STARING FEITH'S oordeel over een Duitsche vertaling van SHAKESPEARE vraagt. De aanleiding tot het dichten (1786) van *Marie* (bundel 1786 blz. 50) kan in *Lenore* van BÜRGER gevonden zijn, maar ook, hoewel niet waarschijnlijk, in de *Reliques* (Ser. III, Book II 6: *Sweet William's Ghost* en Book III 16: *Margaret's Ghost*); FEITH'S romance *Colma* heeft eveneens invloed gehad. *Ada en Rijnoud* (bundel 1786, blz. 20) is een bewerking van GOLDSMITH'S gedicht: *The Hermit* (Edwin and Angelina). Zie aanteek. bundel 1836, I, blz. 181, maar ook de invloed van FEITH'S *Alrik en Aspasia* is duidelijk merkbaar; men vergelijke b.v.:

> De stille nacht werd dageraad;
> De wind alleen bleef slapen;
> Het treurig slot... één oogenblik
> Had alles reeds herschapen.
>
> De landstreek was een Paradijs;
> De zalen lustpriëlen
> En 't vooglenheir scheen in het rond
> Een bruiloftslied te kwelen
>
> Feith.
>
> Fluks werdt hun 't flaauwe lamplicht dag,
> De kluiz het schoonst kasteel,
> 't Gehuil der wolven vog'lenzang
> Het woud een lustprieel!
>
> Staring.

[In de *Gedichten* (1820) laat STARING deze strophe weg].
Van MILTON bezat STARING alleen een Duitsche en twee Nederlandsche vertalingen van *Paradise Lost*, van OSSIAN vier uitgaven, waarvan twee Duitsche vertalingen waren (de oudste van 1782), van YOUNG de *Poetical Works* (1777) en een Nederlandsche vertaling van de *Night Thoughts.* In brief 38 (1797) schrijft STARING aan zijn aanstaande tweede vrouw: 'Voor eerst heb ik een grote Kei tot een Altaar *aan de Getrouwheid* opgericht, dien Perci, mijn getrouwe Hond met zijn voorpoten zeer statig, al trommelende, heeft moeten inweiden'; hij had PERCY'S *Reliques* niet in zijn bibliotheek.

bekommerde hij zich voorloopig niet en hij werd pas terecht gewezen, toen hij vol vuur een passage aan een vriend voorlas[1]. Of STARING den achttiende-eeuwschen Engelschen roman[2] in Duitsche, Fransche of Nederlandsche vertalingen, dan wel in het oorspronkelijke leerde kennen, moet onbeslist blijven; STERNE was later in zijn bibliotheek goed vertegenwoordigd[3].

Ook over ROUSSEAU en VOLTAIRE, die STARING pas in Göttingen leerde kennen en bewonderen, zwijgt FEITH; evenmin wordt de theorie der schoone kunsten, waarover ± 1780 heel wat te doen was[4], door hem ter sprake gebracht en nergens raadt hij STARING aan, de werken der buitenlandsche theoretici te lezen. De belangstelling er voor ontbrak trouwens bij den jongen dichter, wiens geest heel weinig bespiegelend was en die vele jaren later moest erkennen in dergelijke onderwerpen niet thuis te zijn[5].

‘Mijne Eerste Proeven’ (1786).

Door een misverstand kwam STARING er toe zijn eerste bundeltje in 1786 uit te geven onder den bescheiden titel: *Mijne eerste Proeven in Poëzij*; FEITH raadde hem een paar stukjes in een tijdschrift te plaatsen, maar hij vatte dat deel van den brief op als een aanmaning om een bundeltje samen te stellen. In 1820 achtte hij den inhoud, evenals dien van het weldra volgende *Dichtoeffening*, in 't algemeen ‘onrijp of geheel verwerpelijk’[6]. Het is onnoodig aan te toonen dat dit oordeel, voor zoover het de *Eerste Proeven* betreft, in hoofdzaak juist was. De meeste stukjes uit het eerste bundeltje zijn onder invloed van de Duitsche letterkunde geschreven; CRONEGK[7],

1) ‘Levensschets’.
2) Zie blz. 5.
3) Onder de aanteekeningen in Göttingen gemaakt, zijn er vele uit den ‘sternisirenden Roman’ van HIPPEL: *Lebensläufe noch aufsteigender Linie* (1776 f.f.) zie HETTNER III 3, blz. 363-64. In de bibliotheek van STARING bevonden zich een Nederl. vertaling van *The Sentimental Journey* van 1778, twee Fransche vertalingen en één Engelsche uitgave. *Tom Jones* van FIELDING, *The Adventures of Peregrine Pickle* van SMOLLETT en *Pamela* van RICHARDSON, het laatste in een Fransche vertaling, waren er ook te vinden; eveneens werken van DE FOE, GOLDSMITH en LESAGE.
4) Zie A.C.S. DE KOE: *Van Alphen's Literair-aesthetische theorieën* (1910), Ten Bruggencate (passim) en Hoeksma (blz. 118 vlg.).
5) Blz. 120. Wel bezat STARING de bekende werken van RIEDEL en SULZER.
6) Zie voorrede bundels 1820.
7) Zie ook *'t Onnozele Meisje*: Poët. Mengelst. XI met onderschrift ‘Iet van Cronegk ontleend’ en *Ik zeg het niet*: bundel 1786, blz. 17 (G.W. SPITZEN in *Tijdschrift Ned. Letterk.* XXXII, blz. 153).

KLOPSTOCK[1], E. CHR. V. KLEIST[2], BÜRGER[3] zijn gevolgd; verreweg de meeste gedichtjes missen als uitingen van modeliteratuur elk persoonlijk karakter. Uit *Aan Meester Hein*[4], een wraakneming op de rechtenstudie, blijkt duidelijk hoeveel verschil er bestaat tusschen den ernstigen meester en den geestigen leerling. Wanneer STARING als dichter zich ontwikkeld heeft, ziet hij scherp het gebrek aan plasticiteit in werken, die hij in dezen tijd nog verheerlijkt; dan getuigt hij van KLOPSTOCK'S *Messias*: 'over het algemeen geen Boek om *geheel* met wezenlijk genoegen te lezen'[5].

De drie weinig oorspronkelijke 'Romanzen', in den tragi-comischen toon van DE MONCRIF, zijn reeds vermeld; twee er van nam STARING ook in 1820 op, maar geheel veranderd[6].

Iets eigens en iets warms weet de dichter alleen te leggen in *Mijn wensch*[7], waar hij een eenvoudig landleven zonder 'Onrust' begeert:

> ''k Zal dan, in 't vreedzaam Veld, voor u alleen mijn harte
> Met zoete zorg belaân.
>
> Daar zal geen schittrende Eer mij blinden met heur straalen, -
> Daar zal geen gloeiend goud mij lokken door zijn' schijn;
> Gij bosschen van mijn erv, gij akkers zult de paalen
> Van mijn begeerten zijn'.

En wanneer STARING in *Eenzaame Gedachten*[8] spreekt van zijn graf en 'lijkbus', dan klinkt het:

> - -, laat vrij den landman nad'ren,
> Die gevoelig, edel denkt,
> En mijne asch een' dankbren zegen
> Voor genooten weldaân schenkt,

1) *De toekomstige Gelievde* (bundel 1786, blz. 32) en *Die künftige Geliebte* (ed. Reclam blz. 25).
2) *Hymne* van VON KLEIST (ed. Reclam blz. 80) gevolgd (zie Tijdschrift XXXII, blz. 153). Vergelijk ook: 'An die Morgenröthe' (blz. 55) en *De bruidegom aan Aurora* (bundel 1791, blz. 30), waar de navolging minder zeker is. (Zie ook Dr. KARL MENNE: *Der Einfluss der Deutschen Litteratur*, etc., blz. 29).
3) 'Die Holde die ich meine' (ed. Reclam blz. 101) en *Wilhelmine* (bundel 1786, blz. 43); eenige verwantschap tusschen 'Der Ritter und sein Liebchen' (blz. 78) en *Roosje* 1800 (bundel 1837, IV, blz. 60).
4) Bundel 1786, blz. 35. Het eenige rijmlooze stukje; de meeste hebben van de vier verzen twee rijmende. Vergelijk blz. 109 en ZIJDERVELD blz. 81 vlg.
5) Blz. 65. De *Messias* maakte in Ned. betrekkelijk weinig opgang, toen er een vertaling was uitgekomen, 1784-85. (Zie Menne blz. 37 vlg.)
6) St. uit zich dan soberder en meer persoonlijk (Zijderveld blz. 93 vlgg.).
7) *Mijne Eerste Proeven*, blz. 60.
8) *Mijne Eerste Proeven*, blz. 41.

een strophe, waarvan de gedachte volkomen bewaard is in: *Aan mijne Dennen*[1]:

‘Geen ijdle trots verhoog' den zerk,
Noch sparre d' opgang toe.
Het Landvolk ruste er van zijn werk,
Als ik van 't leven doe’.

Hoewel ook het verlangen naar het buitenleven een der onderwerpen uit de Duitsche lyriek van dien tijd is[2], hier wordt dit verlangen tevens uitgesproken in de brieven[3] en is werkelijk een der vurigste begeerten van den schrijver. De sombere en erotische (niet anacreontische!) stukjes: *Aan den Dood, Eenzaame Gedachten* e. a., met graf, maan, eenzaamheid, versmade liefde, zijn even onecht als de jeugdlyriek van LESSING[4]. Wat te zeggen van een strophe als de volgende uit *De toekomstige Gelievde*:

‘En mogt eens 't lot in 't eigen grav
Uw beendren met mijn beendren menglen,
Dan zal ik, zelv nog na den dood,
Mijne armen in uwe armen strenglen[5].

Tot dit soort stukjes behooren ook *De Redding* en *De Nacht* in *Dichtoeffening* opgenomen[6], maar blijkens de dateering nog in Harderwijk geschreven.

De critiek verklaarde dat de gedichten uit ‘Mijne Eerste Proeven’ onrijpe vruchten waren[7]; men vond er geen oordeel, oorspronkelijkheid, waarheid, beschaafdheid, gedachten, beelden en sentimenten in, ‘maar van het hedendaagsche sentimenteele zo veel te meer’. Oom

1) Bundel 1837, III, blz. 47.
2) Niet alleen door den verfijnden, onechten GESSNER, maar b.v. ook door den eenvoudigen HÖLTY bezongen.
3) Zie o.a. blz. 107 en *Bijlagen I* (van Jan. 1786).
4) Vergelijk over deze modelyriek: Hettner III, 2, blz. 18-106.
5) Blz. 34, zie over den zinnelijken kant van den eeredienst van het graf o.a. Hoeksma, blz. 75.
6) Blz. 28 en 32. De dateering van het laatste is 1787; de toon wijst er op dat het wel vóór Sept. 1787 zal zijn geschreven.
7) *De Recensent of Bijdragen tot de Letterk. Geschiedenis* (1787-93) I, blz. 373; in de voorrede van *Dichtoeffening* onderschrijft STARING dit oordeel. De critiek in de *Vad. Letteroef.* is onbeteekenend (1786, blz. 569), zie ook J. Hartog in *De Gids* 1877, III, blz. 305, die m. i. te gunstig over de recensie oordeelt.

STARINGH, wien door zijn neef de stukjes reeds voor de uitgave waren toegezonden, iets wat deze ook later bleef doen, meldt[1]: 'Een tijdschrivt, die Recensent, die naar ik hoore, een snerpenden geesel zwaait heeft ook u gegispd. Feit is extravagant quaed. Hij zeide tegen eenen vriend van mij: Moet men een' jongeling decourageeren, aan wien geschonken is, 't geen Vondel en Hoogvliet missen. De Recensent zal u niet abatteeren. De Lovspraak van Feit, die wat te sterk is, zal u vertrouwe ik, even weinig verhoovaardigen.'

Belangstelling van STARING'S ouders in diens letterkundig werk schijnt niet bestaan te hebben, maar uit Gouderak komt het verzoek om den Roman (lees Romance!) die neef geschreven heeft naar kapitein A.H.C. STARINGH te zenden: 'Hij zal dien ook leezen, schoon hij anders van dat soort van schrivten geen Lievhebber is, omdat er de deugd doorgaans in geoutreert word tot het Chimerike'[2].

Dat de kapitein STARING'S vriendschap op prijs stelde, leert bovendien diens benoeming tot executeur-testamentair[3].

Vriendschap.

In zijn Harderwijksche jaren en den eersten tijd te Göttingen offerde STARING ook wel in den tempel van sentimenteele vriendschap; de brieven van zijn contubernaal[4] OP TEN NOORT, voor een juist begrip van dien tijd hoogst belangrijk, leeren het, evenals zijn 'Album Amicorum' met het opschrift 'Gedenkboek voor mijne Lievde, mijnen Eerbied en mijne Dankbaarheid' en de 'Losse Gedachten', waaronder citaten als 'L'amour est la passion des ames sensibles, et l'amitié celle des ames vertueuses', 'Tendre Amitié, doux asyle des coeurs'[5].

OP TEN NOORT toont zich in zijn sentimenteele brieven[6] met vele streepjes en uitroepteekens dankbaar, dat STARING hem heeft opgewekt Duitsch te leeren, met hem JUNG-STILLING'S piëtistische autobiographie en GESSNER'S idyllen[7] heeft gelezen en daardoor zijn smaak gevormd. Hij herinnert zich plaatsen uit KLOPSTOCK, die ze samen genoten hebben;

1) 29 Sept. 1788.
2) 3 Maart 1786.
3) Brief 15.
4) Ze woonden samen bij Wijnstok, met wien St. bleef correspondeeren en van wien aardige brieven aan zijn 'zoon' bewaard zijn.
5) Ik vond o.a. het citaat (Neue Engl. Sprachlehre), dat aanleiding gaf tot *Vrienden* (bundel 1791, blz. 74 en bundel 1837, IV, blz. 102), in eenigszins anderen vorm geschreven in het Album Amicorum van een Göttingschen vriend.
6) Bijlagen XIII-XV.
7) Zie Hettner III 2, blz. 103-106 en III 3, blz. 289. Ook Menne blz. 20. Vertalingen van de *Idyllen* al in 1762: o.a. in de *Vad. Letteroefeningen* verschenen er verschillende.

wanneer hij mooie natuur ziet, moet hij aan STARING denken en begint bijna te weenen. De keuze van zijn epitheta: ‘den altijd vrolijken, en met een leerzaamen, vrindelijken Staring’, bewijst, dat men zich dezen heel wat kalmer moet voorstellen dan zijn jongeren vriend. Langer dan enkele jaren is STARING in geen geval geboeid door het ‘Schattenwesen Gessnerischer Menschen’ en hun idyllisch herdersleven, door GOETHE, ‘characterlos’[1] genoemd.

De vriendschap met OP TEN NOORT bleef ook later bestaan; hij werd aan de rechtbank te Zutfen verbonden, bezat een buiten (het Ross) bij Lochem en kwam veel op den Wildenborch. STARING zond hem verschillende gelegenheidsgedichten[2], waarvan een enkel uitgegeven is. Met eenige anderen lazen ze vooral Engelsche journalen en tijdschriften, waarvan de bekende *Monthly Review* in 1830 verviel wegens de vijandige houding tegen Nederland[3] aangenomen.

In Harderwijk trof STARING in 1784 een zware ziekte, de pokken, die blijkbaar zijn gezicht schond; wanneer hij de toestemming in een huwelijk van zijn aanstaande tweede vrouw heeft gekregen (1798), verzoekt hij haar nog eens te fluisteren: ‘Ik heb u met al uw Pokputten enz. niet te minder hartlijk lief’[4].

Den 23sten Mei 1787 promoveerde STARING in de beide Rechten; zijn stellingen zijn niet merkwaardig, getuigen alleen dat hij de nieuwe staatstheorieën der 18de eeuw als juist erkent: ‘Princeps ideoque majorem potestatem non habet, quam populus in ipsum transtulit’ (IV). Godsdienstige verdraagzaamheid achtte hij reeds toen noodzakelijk: ‘Ipse atheus, si tranquillitatem publicam non laedat, in republica potest tolerari’ (VII).

Mogen we hem dus wel Patriot[5] noemen (ook de Gouderaksche Oom die nog al eens politiseert[6], blijkt meer Patriot dan Prinsgezind), de

1) *Dichtung und Wahrheit* VII. Goethe heeft elders lof voor het poëtisch proza en de natuurliefde van Gessner. (Zie D. Nat. Literat. 42. *Geszners Werke.* Auswahl XXVIII.)
2) Uitgegeven is: *Ten Geleide van een' Haas* (bundel 1837, III, blz. 57), onuitgegeven o.a. een parodie op een ode van Horatius. Volgens afspraak vertaalde OP TEN NOORT een Eng. roman en STARING Arabische vertellingen (‘De elf dagen’) uit het Fransch von GALLAND ± 1800 (de vertaling is bewaard) (zie ook blz. 91).
3) Het blijkt uit brieven van OP TEN NOORT.
4) Blz. 50, *Na eene zwaare Krankte* (bundel 1786, blz. 46 en bundel 1837, III, blz. 17 met merkwaardige veranderingen), zie ook een persoonsbeschrijving van Staring bij Lulofs blz. 77.
5) De Prinsgezinde Oom E.C. STAERING schrijft aan zijn neef: ‘Dit is voor eerst zeker dat wij over de omstandigheden onzes Lands verschillen in denkwijs’ (1801).
6) O. a. ‘’t Gemeen, de Majesteit op klompen, kan den stank der Keezen (zo noemt men de Patriotten) niet verdraagen’ (1788).

afkeer van politiek, dien hij later in z'n brieven zoo herhaaldelijk betuigt, zal ook toen wel bestaan hebben. Zijn stiefvader BOERS en Oom JACOB GERARD vertelden hem tijdens zijn verblijf in Göttingen wel van de staatkundige gebeurtenissen, maar deze interesseeren hem ondanks enkele uitingen van het tegendeel in de brieven aan zijn ouders, niet.

Göttingen (1787-89).

Naar Gouderak had STARING al in 1786 geschreven, dat hij Physica en Chemie wilde studeeren, maar deze wetenschappen werden in Harderwijk onvoldoende gedoceerd; nadat er eerst over Leipzig schijnt gesproken te zijn[1)], werd ten slotte besloten dat hij naar Göttingen zou gaan, dat toen een grooten naam had door mannen als BLUMENBACH, BECKMANN, LICHTENBERG, EICHHORN en HEYNE[2)], den eersten leermeester van Wyttenbach. Zijn ouders, die toen in Katwijk woonden en weldra naar Leiden verhuisden, omdat BOERS daar tot pensionaris werd benoemd (1788-89), hadden liever gezien dat hij zijn studie in Leiden voortzette, maar, zooals STARING'S moeder aan OP TEN NOORT zei: 'Ik wil hem in zijn geluk niet stooren'.

Oom JACOB bevalt het maar half: 'Het knaapje is reeds zo ingenoomen met de Duitschers, dat ik vreeze dat hij een gemetamorphozeerde Duitscher zal teruggekeeren. Jongeliev vergeet niet, dat gij een Nederlander zijt, laat de eere, die onze Natie toekomt door geen Nederlander veragt worden'[3)]; en wanneer hij later brieven van zijn neef krijgt, waarin deze o.a. over VOLTAIRE[4)], ROUSSEAU, JACOBI spreekt en zijn oom nu en dan ook aanraadt hun werken te lezen, dan kan de goede man niet nalaten te waarschuwen: 'De Philosophie, die dienstbaar behoorde te zijn aan de Theologie, ondermijnt en overbluft dezelve. Mijn lieve Anthonij dit bekommert mij wel eens. Hoe bitter zou het mij smerten moest ik ooit ontdekken, dat gij waard afgeweeken van de zuivere heilleere, waarvan gij in mijne handen de belijdenis hebd afgelegd'[5)].

Voelde STARING zich in Harderwijk eenzaam, in Göttingen was dit niet minder het geval; de laatste brieven aan zijn ouders toonen zijn heimwee[6)]. In het eerste jaar - hij werd 24 Sept. 1787 ingeschreven -

1) Een brief van Oom J.G. STARINGH spreekt van Leipzig.
2) Zie over deze professoren brief 2 vlgg.; over HEYNE ook Hettner III 4 blz. 322 vlgg. In dezelfde jaren studeerden in Göttingen o. a de gebroeders SCHLEGEL en VON HUMBOLDT.
3) 23 Jan. 1787.
4) Van VOLTAIRE waren in Staring's bibliotheek een groot aantal werken aanwezig.
5) 1 Decbr. 1788.
6) Onder de aanteekeningen is een citaat uit DU BELLAY: 'Plus je vis d'étrangers, plus j'aimai ma patrie'. (Zie ook blz. 34 en Bijlagen XV.)

werkte hij hard[1] en daar de studie hem goed beviel, haalde hij weldra den in Harderwijk verloren tijd in. Een geregelde omgang met de Göttingsche schoonen zou te veel beslag op hem leggen: ‘Je me plains de chaque minute qui m'échappe ici’[2].

De botanie erkent hij als een der gewichtigste wetenschappen[3] en wanneer hij schrijft: ‘Die waterhistories zijn toch onweersprekelijk de eenigste ziel van alles’[4], is de aanstaande landheer van den Wildenborch reeds aan het woord.

In Göttingen heeft STARING de breede belangstelling gekregen in het geestelijk en maatschappelijk leven van zijn tijd, de werkkracht verworven, die hem altijd een kostbaar bezit is geweest. Hij leerde wat Spaansch[5], Italiaansch[5] en Deensch, las menige reisbeschrijving, noteerde veel over plantkunde, maar ook uit ROUSSEAU[6], LESSING, GLEIM, ALXINGER[7], GOETHE, NICOLAI en HERDER, wiens gunstig oordeel over de volksliederen hem trof; van de klassieken citeert hij HESIODUS en MARTIALIS[8]. Was een gelezen verhaal voor STARING later vaak aanleiding tot het schrijven van een dichterlijke vertelling[9], in Göttingen noteert hij al onder den titel van een boek: ‘Waaruit wel hier en daar wat te scheppen was om in een persiaansche toververtelling te gebruiken’. Zijn verbeelding werd minder geprikkeld; hij ging door andere lectuur langzamerhand het onware van zijn vroegere dichterlijke uitingen inzien

1) Zie het lijstje met werkuren (Lulofs blz. 42).
2) Blz. 9.
3) Blz. 14.
4) Blz. 12.
5) De vertaling van een boertigen brief van QUEVEDO is bewaard gebleven. STARING bezat CERVANTES' *Don Quichote* in het Spaansch; in het Italiaansch o.a. werk van TASSO en ARIOSTO.
5) De vertaling van een boertigen brief van QUEVEDO is bewaard gebleven. STARING bezat CERVANTES' *Don Quichote* in het Spaansch; in het Italiaansch o.a. werk van TASSO en ARIOSTO.
6) STARING noteert van een gelezen boek: ‘veel schoons over Roussau's haat tegen alle grootheid’.
7) Uit *Doolin v. Mainz* (zie D. Nat. Literatur 57, blz. 64):

> ‘O Glück! Wenn mir im Tod noch Kraft zu wünschen bliebe,
> So bät ich dich nicht um den Vollgenusz
> In Phrynens Arm, ich bät um einen einz'gen Kusz
> Der eisten, unschuldsvollen Liebe’.
>
> (Vers 1629 vlgg.).

De indrukken van eerste liefde worden in dezen tijd meer bezongen, ook STARING doet dit herhaaldelijk, o.a. in *Herdenking* (bundel 1786, blz. 12) *Eenzaame Gedachten* (blz. 39); later o.a. in *Adolf en Emma* (bundel 1836, I, blz. 32), *Ada en Rijnoud* (I, blz. 48), *Ivo* (II, blz. 67), *De Verloofden* (blz. 164) Een onuitgegeven gedichtje begint ‘Eerste Kus der eerste liefde’.
8) Ook een paar regels uit het *Voorhout* van HUYGENS, uit HOOFT en POOT.
9) Zie aanteekeningen in zijn dichtbundels b.v. bij: *De Schat*, *De Twee Bultenaars*, *De Vampyr*, *De Schaking*, *Jaromir I*, *De Radja's Dochter.* BOCCACCIO, CHAUCER RABELAIS ontbraken niet in STARING'S bibliotheek.

en met de ontwikkeling van zijn geest ging die van zijn poëtische gaven gepaard. Hij zelf merkt in het dagboek van zijn terugreis op: 'Meine Phantasie scheint in Göttingen um vieles erkältet', terwijl een brief[1] spot met de romantische gevoelens die de oude ridderburchten bij hem opwekken.

Uit de bekoorlijk-openhartige brieven aan zijn ouders spreekt STARING'S liefde voor zijn moeder; hoe kiesch weet hij na haar getroost te hebben over het verlies van haar vader, over te gaan tot de dagelijksche zaken[2]; hoe hartelijk verlangt hij naar huis: 'Ik omhels u duizendmaal in gedachten! - O wanneer zal ik het in wezen en waarheid doen. - Bewaart mij toch uwe schatbare liefde en twijfelt nooit aan de oprechte, kinderlijke genegenheid en de eerbiedige gehoorzaamheid van uwen dankbaren zoon'[3]; hoe aardig weet hij de onmogelijkheid van een reis naar Zwitserland aan te toonen; 'met dit zwaare hart' kwam hij niet tegen 'die hoge bergen'[4] op. Heeft hij, volgens eigen verklaring, zijn 'eenentwintigste jaar zeer nederig als student te Göttingen doorgebragt',[5] de brieven bevestigen dit; zoo goedkoop mogelijk tracht hij verschillende dingen te krijgen en het verdriet hem, wanneer men thuis meent dat hij genoeg geld bezit om rond te komen. Oom wordt in den arm genomen en deze antwoordt dat hij er STARING'S ouders op gewezen heeft, hoeveel goeds in hun zoon gewaardeerd mag worden, maar de tijden zijn duur: 'Ontdoet u van uwe Melankolike denkbeelden en geloovt, gelijk ik geloove, dat men u waarlijk liev heeft. Rekt evenwel uw afzijn niet langer uit, dan noch een jaar. Ik denk, dat het goed zal zijn, dat men u wat meer kan zien!'[6].

Aan geldkwesties hebben we den brief te danken, die ons het best inlicht over de verhouding van STARING tot zijn stiefvader[7]. Deze verhouding is nooit hartelijk geweest, al toont de zoon zich altijd zeer eerbiedig. BOERS, die een ongedurig man was, hoewel hij niet uit eigen beweging, maar op verzoek van STARING'S moeder bedankte als pensionaris van Leiden[8], is te weinig met zijn stiefzoon in aanraking geweest dan dat we iets anders zouden kunnen verwachten. Een van de redenen, dat STARING in de moeilijke eerste jaren van de Bataafsche republiek er finantieel niet sterk voorstond, zoodat hij geld opnam en zilverwerk

1) Brief 22.
2) Blz. 13.
3) Blz. 21.
4) Blz. 23.
5) Blz. 67.
6) 29 Sept. 1788.
7) Brief 10.
8) *Vroedschapsboek* in het Leidsche Gemeentearchief: 17 Maart 1789 verklaart BOERS te moeten bedanken, 'door eenige huysselijke omstandigheden'. Uit dankbaarheid vermaakte zijn vrouw hem *f*1000. - extra.

in Hamburg liet verkoopen[1)], was de testamentaire beschikking van zijn moeder, waardoor hij zijn stiefvader jaarlijks *f* 2000. - moest uitbetalen[2)]. Later bezochten ze elkaar nog geregeld: soms is STARING op het Nijenhuis[3)], soms logeert BOERS op den Wildenborch en wanneer de laatste in 1795 naar Duitschland uitwijkt, draagt hij zijn zoon de zorg op voor zijn inboedel. De gewisselde brieven blijven zakelijk; STARING zendt stekjes of boomen naar Katwijk, waar BOERS in dien tijd een zanderij had en houdt zijn stiefvader op de hoogte van de afwateringskwestie van den Wildenborch.

Bevalt hem het materieele leven in Göttingen niet te best, omdat het eten er slecht is ('la nourriture de l'esprit etant la principale chose a Göttingue on a negligé celle du corps')[4)], vol lof spreekt STARING over de Academie; het spijt hem dat hij er niet eerder gekomen is en ieder kan hij het onderwijs daar aanbevelen; alleen de colleges van den bekenden HEYNE, die met WINCKELMANN, WOLF en anderen de klassieke studie in nieuwe banen leidde, verveelden hem. Ook over Prof. LICHTENBERG[5)] is STARING later niet best te spreken: 'dit uitmuntend vernuft' spotte 'over personen en zaken, hem niet dan oppervlakkig bekend', zijn 'snakerijen' pasten niet bij de 'achtbaarheid van die, te regt vermaarde, en steeds dankbaar bij mij gedachte, Hooge School'.

Bij enkele Professoren werd hij hartelijk ontvangen en van zijn dichtbundels stuurde hij uit dankbaarheid altijd een exemplaar naar Göttingen[6)]. SLOET en WEERTS, 'uit Geldersch Bloed', zijn z'n vrienden; wel komen in het 'Album Amicorum' een aantal namen van studenten voor, maar meer dan kennissen waren dit niet.

In den zomer van 1788 begon zijn werklust te verminderen, het staren op een kaart van Gelderland kan hem niet meer opbeuren, zijn 'ziel is het evenbeeld van een neergeslagen podding'[7)]. Een reisje door Midden-Duitschland gemaakt, waarbij hij zijn oogen flink den kost gaf, verschaft hem afleiding, maar al gauw stijgt in de brieven weer de belangstelling voor alles, wat er op den Wildenborch gebeurt; al is hij bang 'doof en dood gepolitizeerd te worden'[8)], hij voelt dat het tijd wordt afscheid te

1) Blz. 27.
2) Blz. 29 en 34.
3) Blz. 48.
4) Blz. 7.
5) LICHTENBERG (G. CHR.), 1742-99, sedert 1775 prof. in Natuurkunde te Göttingen, hij was zeer satirisch en twistte o.a. met LAVATER en met VOSZ (over de uitspraak van het Grieksch). Ook bij hem ging mismaaktheid samen met scherpe geestigheid (In 'Meyer's Volksbücher' verscheen van Lichtenberg 'Bemerkungen vermischten Inhalts' N°. 665-'68, waaruit men een goeden kijk op den man krijgt.). Zie ook bundel 1837, IV, blz. 167.
6) O.a. brief 163.
7) Blz. 20.
8) Blz. 19.

nemen, van de Wehnde[1] en ‘eene plaats die ik veel te danken heb’[2]. Was het reizen iets meer zijn zaak geweest, gaarne, zoo verklaarde hij in 1837, zou hij het honderdjarig jubileum van de Universiteit te Göttingen zijn gaan meevieren[3].

Niet lang had hij den pelgrimsstaf gedragen, hij had het weerzien tegengezucht en was teruggesneld ‘naar 't klein Gebied, waarin hij wieg en erve liet’, daar, waar de tonen der nachtegalen zoo zoet klonken, zong hij uit dankbaarheid zijn *Geldersch Lied*[4]. Door ernstige studie en de opgedane ervaring was zijn persoonlijkheid gevormd, zijn ouders konden hem met volle gerustheid het beheer van den Wildenborch in 1790 toevertrouwen.

In zijn reisbeschrijvingen[5] die hij mogelijk voor oefening, evenals andere brieven naar huis, in het Fransch schreef, had STARING gelegenheid zijn verhaaltalent zelf te ontwikkelen, maar ook de correspondentie met zijn dichtkundigen raadsman had hij onderhouden. FEITH echter was door de miskenning waaraan hij als dichter en als Patriot[6] in deze jaren blootstond, meer van zichzelf vervuld dan voor een leermeester wel wenschelijk is; in 1787 deelt hij mee: ‘Ik heb geleefd,’ in 1788 ‘knaagt een worm aan zijn hart’, en is zijn geliefkoosde bezigheid zich ‘voor te bereiden voor een beter leven en kringen waarin de deugd uit een rein hart geoefend wordt’[7]. Met zijn verdediging van het sentimenteele - de reactie was in ons land begonnen - heeft hij bij STARING zeker weinig bereikt. Stuurde deze o.a. een *Rijnwijnlied*[8] en een door FEITH zeer geprezen *Psalm* naar Boschwijk, nergens blijkt dat hij hem raadpleegde voor de uitgave van zijn bundeltje *Dichtoeffening* (1791) of sprak over zijn lectuur in Göttingen[9]. De jongere is zelfstandig ge-

1) Bundel 1791, blz. 41, *Zang bij de Weende* 1788; uit de aanteekeningen (bundel 1791, IV), blijkt dat STARING de gedichten van de Graven STOLBERG kende; zie ook bundel 1837, III, blz. 150. ‘An die Natur’ van FR. L. VON STOLBERG (ed. 1827 I blz. 113) toont overeenkomst met STARING'S: *Aan de Eenvoudigheid* (bundel 1837 III blz 16).
2) In het journaal van de terugreis.
3) Blz. 148.
4) Bundel 1791, blz. 44; bundel 1837, III, blz. 27 en met muziek in den *Geld Alm.* 1839; zie ook de laatste strophe van den *Zang bij de Weende.*
5) Brief 2 bevat de aardige beschrijving van de heenreis; als een gril beschouw ik het wanneer hij later o.a. brieven aan zijn tweede vrouw in het Fransch schrijft (‘Je ne sais comment l'idée me vient de vous ecrire en François, ma douce Amie.’); zoo ook in het Engelsch (brief 160).
6) Ten Bruggencate blz. 150.
7) Bijlagen XVII.
8) HÖLTY en CLAUDIUS schreven elk een bekend ‘Rheinweinlied’.
9) Hiertoe behoorde waarschijnlijk ook het werk van HÖLTY en VOSZ; men herinnere zich dat BÜRGER, HÖLTY, MILLER, VOSZ, de Graven STOLBERG o.a. behoorden tot den ‘Hainbund’, die 1772-75 in Göttingen bestond; KLOPSTOCK werd door hen vereerd, maar WIELAND was ‘der grosze Sittenverderber’ (Hettner III_3, blz. 292-313).

   De Klaagzang van Udo den Doodgraver (bundel 1791, blz. 37) is vrij zeker onder invloed van Hölty's *Todtengräberlied* geschreven (ed. Reclam. blz. 92). Vooral onder STARING'S ‘Kleine Liederen’ (o. a. *Aan de Maan*, *Meizang*, *Lentezang*, *Zang bij den Haard*), die aan de dichters van den ‘Hainbund’ doen denken.

worden en kon zijn vroegeren raadgever nu op zijn beurt van dienst zijn door hem aan een plaats uit het werk van CATS, door beide mannen hoog gewaardeerd, te helpen en hem in 1791 al te wijzen op het nut van KILIAAN'S woordenboek[1].

'Dichtoefening' (1791)

In een van zijn brieven[2] bespreekt FEITH *Dichtoeffening.* Hij vindt dat er meer geest in is dan in de *Eerste Proeven*, waar het gevoel meer sprak; STARING'S stijl krijgt iets geaffecteerds, iets gemaakts, zijn geestigheid 'riekt naar de lamp', zijn Romance is minder 'pathetisch'. FEITH toont duidelijk dat hem te gewild is, wat, bij een vergelijking van beide bundeltjes, naar onze meening in het laatste te prijzen valt, o.a. in enkele puntdichten, die ook Oom JACOB STARINGH bevallen[3], in sommige liederen en in den stijl van de twee *Brieven*, *aan eenen Vriend in het Munstersche.* We moeten erkennen dat hij ook juiste aanmerkingen maakt. Vol lof zal hij - ofschoon het in zijn brief niet blijkt - geweest zijn over *Hoop verloren*, *Trouw bewaard*[4], de Harderwijksche vertelling in den trant van CATS, die toont hoe STARING zich diens poëzie en rhythme eigen gemaakt heeft en die aan 'Dichtoeffening' iets persoonlijks geeft, evenals *De Zwarte Vrouw van Wildenborch*[5], waarmee de dichter zijn reeks Geldersche Romances begon. Het gedicht berust op een mededeeling in de 'Geldersche Geschiedenissen' van SLICHTENHORST en op volksgeloof, waarvoor de Heer van den Wildenborch reeds nu belang-

1) Alles in brieven van FEITH te lezen. (Zie Ten Bruggencate, blz. 101 noot 1, waar invloed van CATS' vers-techniek op Feith wordt aangetoond.)
2) Zie Bijlagen XVIII.
3) 'Uwe Epigrammata zijn aartig. De wind mag wel meer uit dien hoek waaien'.
4) Blz. 9 en bundel 1836, I, blz. 128. Een boertig gedicht uit zijn Harderwijkschen tijd (Amst. Univ. Bibl. G. 116) bevat de volgende regels:

> 'Was de Man nog *inter vivos*
> Die *'k en weet niet wat* al zong,
> Die *en wat al meer gezeiten*
> Meesterlijk tot rijmen wrong'.

De Israëlit. Looverhut heeft in een oude bewerking den ondertitel: 'De trant van Cats gevolgd'. Denk ook aan 'Op het gezigt van trekkende kraanvogels' en 'De Ooievaars'.
5) Blz. 3 (Inhoud II-III) en bundel 1836, I, blz. 24. Zie over deze beide gedichten ZIJDERVELD blz. 83 vlgg.

telling blijkt te bezitten. *Tegen de Equivoque*[1], in rijmlooze jamben, pleit voor het onbedorven karakter van den jongen dichter, die het schreef nadat hij 'eenige dagen in de gezelschappen van een Hoofdstad', waar de toon hem ergerde, had verkeerd; in 1820 werd het, aanmerkelijk veranderd, als 'Jamben' opgenomen.

Een drietal aanhalingen uit ROUSSEAU over critiek, ter plaatsvulling opgenomen, het sterk beeldend epigram van HUYGENS als motto voor de puntdichten geplaatst, en de voorrede trekken de aandacht; hij belooft in de laatste voort te gaan 'met het beschaven van een klein Vervolg op dezen Bundel, 'waarbij ik dan eenige Zangwijzen voegen wilde'. Enkele stukjes voor dit vervolg zond de dichter nog naar Boschwijk, o.a. *Wichard van Pont*[2]; hetzelfde deed hij met een verhandeling over de Romance[3] waarvan FEITH verklaart het doel niet te begrijpen, dan wordt de correspondentie gestaakt. De Zwolsche dichter vermeldt STARING'S werk steeds met groote waardeering[4], in 1821 zonden ze elkaar wederkeerig hun juist verschenen dichtbundels[5].

Eerste Huwelijk. (1791-94.)

De warme toon in den tweeden zang van het bovengenoemde *Wichard van Pont* is volkomen verklaarbaar: 6 Junij 1791 huwde STARING met EVERDINA MARIA VAN LÖBEN SELS, dochter van den Burgemeester van Zutfen. Uit de brieven, door STARING aan haar geschreven in hun verlovingstijd, blijkt hoe hij er zelfs onder deze omstandigheden naar streeft zijn gevoel te beheerschen, zich niet laat gaan.

Begeerte naar rust.

Wat treft in het spreken over de zware verliezen, die hij later in zijn huisgezin heeft geleden: het spoedig berusten, moge gedeeltelijk te verklaren zijn uit zijn geloof aan den Goeden Vader (de Dood is immers voor hem een Gids naar Schooner Leven[6], er wordt zelfs in de vertrouwelijkste brieven geen bewijs van zwakheid gegeven, er wordt niet gebeden om kracht, er is geen innerlijke strijd, het leed wordt hem, tenminste niet zichtbaar, tot gewin. Het gemoedsleven van STARING schijnt - want stelliger durf ik me niet uit te drukken, daar

1) Blz. 81 en bundel 1837, IV, blz. 158 (Kalff VII, blz. 37).
2) *Bijdragen*, enz. (Feith en Kantelaar) 1793, blz. 191 en bundel 1836, I, blz. 1. Naar aanleiding van deze Romance stelde St. een paar pseudo-kroniekfragmenten over het daarin gebeurde op (bewaard gebleven). Zie voor het persoonlijke in dit gedicht Zijderveld blz. 92.
3) Bewaard in het familiearchief. Zie voor de beteekenis van deze verhandeling Zijderveld blz. 86 vlgg. (In een Bijlage is door hem het opstel zelf afgedrukt).
4) O. a. *Ada en Reinoud* in *Brieven over verscheide Onderwerpen*, V, blz. 65 en *De Min* blz. 103 (1790).
5) Zie brief 174.
6) *De Dood*; bundel 1837, IV, blz. 115.

men bij het spreken over een man die zich zoo zelden en zoo moeilijk uit, licht tot onbillijkheden komt - schijnt warm, niet diep; uit de brieven blijkt dat hij behoort tot die in wezen onrustige naturen, wien de rust boven alles lief is en die, wanneer ze hun rust tijdelijk verloren hebben, haar telkens weer zoo spoedig weten te verwerven, omdat ze dit zoo sterk begeeren. Spreken over zijn leed deed STARING nooit en men wachtte zich er voor het in den huiselijken kring aan te roeren; hij wilde zijn gemoedskalmte niet verstoord zien.

LULOFS[1)] noemt STARING: kwikzilverachtig beweeglijk, onrustig, alles behalve flegmatiek, spreekt van zijn 'driftigen gang'; zijn kinderen vertellen dat hun vader een slecht spreker in 't openbaar was, bij voorlezen in den huiselijken kring spoedig ontroerd werd en niet verder kon, doordat zijn gevoel hem overmeesterde. Deze overmeestering wilde hij niet, hij wilde zijn gevoel beheerschen, evenals zijn taal en juist omdat hij zijn zwak kende, toont hij in zijn brieven vaak minder gevoel dan hij toch wel bezat[2)].

Wat voor STARING het behoud van zijn gemoedsrust beteekent, bewijzen zijn afkeer van politieke betrekkingen en de herhaaldelijk op nog jongen leeftijd zich vertoonende onwil om den Wildenborch zelfs voor een paar dagen te verlaten[3)]; op dezelfde wijze is te verklaren de begeerte om de uitgave van een dichtbundel zoo spoedig mogelijk te zien voleindigd[4)]. Zorgen drukten hem meer dan anderen en hij was er van overtuigd dat de eenvoudige er minder door gekweld werd dan de rijke; duidelijk spreekt zijn 'Geldersch Lied':

> Ik ben uit Geldersch bloed!
> Opregt is mijn gemoed;
> Aan eenvoud heb ik lust:
> Met pracht en weeld komt zorg;
> Genoegzaamheid baart rust.[5)]

en in een brief aan een vriend: 'Onder dit grootste geluk betrek ik

1) Blz. 44.
2) Blijkt ook niet uit de minuten der brieven en de kladjes der gedichten met hun vele doorhalingen dat STARING zich niet gemakkelijk uitte?
3) O. a. 22 April 1822 schrijft St's vrouw: 'Staring vond het al erg genoeg, om die weinige dagen van huis te gaan, en dit maakte dat ik er ook geen pret in vond om het uit te rekken; dit word met mijn Ega hoe langer hoe erger, hij is verdrietig als hij uit moet'.
4) O. a. blz. 228.
5) Zie ook *Het Kleine Veiligst* (bundel 1837, III, blz. 21). Gewoon aan rust kan STARING in 't gewoel der menschen geen brief schrijven (blz. 115-'16).

mede *rust* dat is: vrede der ziel - stil genieten van het goede ons in onzen huiselijken kring aangeboden'[1].

Over het heerlijke van deze rust en het buitenleven zwijgt hij in zijn verlovingsbrieven niet; vraagt hij eerst aarzelend of hij er over mag schrijven[2], later vertelt hij van 'het gezang van de Leeuwerikken en 't gefluit van de giedeling'[3], en als het voorjaar nadert, van de prachtige natuur; 'o, die nare, nare stad!' klaagt hij.

Is de correspondentie eerst wat stijf, al gauw komt STARING los; geestig steekt hij den draak met eigen 'voortreffelijkheid'[4], aardig, weet hij Dientjes bezwaren tegen het aannemen van den ring te weerleggen, haar te troosten over een zieken voet. Uit de bewaard gebleven brieven kunnen we helaas de persoon van zijn vrouw niet leeren kennen. 'De stille genoegens en de ligte zorgen van het Landleven'[5] heeft STARING maar kort met haar gedeeld: 13 Aug. 1794, één dag na den dood van haar schoonmoeder, stierf zij[6]. Hun jongetje was kort na zijn geboorte overleden.

Oom JACOB STARINGH, die zoo aardig schreef over de verliefdheid van zijn neef[7] en met het jonge paar meeleefde[8], was diep getroffen. Uit zijn brieven hooren we het meest over STARING'S huwelijkstijd. In de eerste jaren heeft deze nog wel verzen geschreven; *Wichard van Pont*, *Lenora*[9] en een aantal onuitgegeven, veelal onvoltooide stukjes, zijn toen ontstaan. Oom twist naar aanleiding van *Tegen de Equivoque*[10] met zijn neef over de waarde van het rijm en merkt op dat dit 'evenwel bij de Duitschers noch niet geheel in de goot schijnt te liggen', maar in 1794 vraagt hij, waarom hij nooit meer iets van STARING'S dichterlijke werkzaamheid hoort.

De landbouwer had den dichter verdrongen; met enthousiasme ver-

1) Blz. 226.
2) Blz. 41.
3) Blz. 46.
4) Blz. 44.
5) Blijkens de huwelijksvoorwaarden werd 1 Nov. 1791 de Wildenborch voor STARING ontruimd.
6) Aan een bij het buiten zitten gevatte kou; volgens zijn kinderen zou de dichter hierdoor zóó bang zijn geworden voor kou vatten, dat hij wel met drie foulards liep, ten gevolge waarvan hij een vatbaarheid kreeg, die hij herhaaldelijk in zijn brieven (o.a. blz. 110 en 255) noemt en die mede een van de redenen was, dat hij heel ongaarne op reis ging.
7) Bijlagen II.
8) Zijn geest was vaak op den Wildenborch 'om met Dientje de zolder op te klauteren, met U de bosschen te doorkruisen of 's avonds mede rontom de haart te waaren, om de Huisselijke bezigheden van het jonge Paar te bespieden'.
9) Bundel 1836, I, blz. 15. ZIJDERVELD blz. 89 vlgg.
10) Bundel 1791, blz. 82.

meldt STARING de uitvinding van een soort Hooiegge, eerste van een rij door hem ontworpen landbouwwerktuigen[1] en aan KLEYN schrijft hij in 1795: 'Aan verzenmaken is in 't geheel niet te denken - tot dat werk als het wat vlot zal gaan moet ik geen zorgen hoegenaamd hebben'[2].

Nu al is de Wildenborch het gastvrije huis, waar de Zutfensche familie v. LÖBEN SELS, die het buiten 'Velhorst' bij Lochem bezat, de OP TEN NOORT'S en anderen altijd welkom zijn[3].

Onder de onuitgegeven gedichtjes bevinden er zich een aantal die betrekking hebben op STARING'S vrouw; de eerste, getiteld: 'Dezen morgen voor Dientjen', zijn van Oct. 1790; de gevoelens van jonge liefde worden soms met warmte bezongen. Ook na haar sterven schreef STARING enkele verzen, vaak: 'Aan Doris Graf' of 'Mijn Maria' genoemd; van diepe aandoening getuigt geen enkel.

Zijn gemis en het daardoor ontstane gevoel van eenzaamheid op den Wildenborch uit STARING het best in een gedicht (25 Aug. 1795) aan zijn vriend Mr. J.P. KLEYN:

'Hoe treurig galmt gij dan, hoe treurig holle Bogen! -
Eens klonk uit u Mariaas welkomgroet
Mij vrolijk tegen - nu.... nu klinkt uw Huisheers voet
Alleen nog door uw doodsche ronden!'

maar hoe hij troost vond, schrijft hij (1801) in het 'Album Amicorum'[4] van dienzelfden vriend:

't Is al geen middagglans, wat 's levens Baan verlicht;
Maar ook het morgenrood, is streelend voor 't gezicht,
En 't uur der duisterheid zal minder traag vervlieten,
Voor die de schemering erkent'lijk wil genieten.

Alcestes, heeft de Dood uw echtgeluk verstoord -
De zang des nachtegaals klinkt in uw bosschen voort!
Of zaagt ge een wuft Fortuin, na valsche omhelzing, vlieden,
De Liefde bleef, om u haar vollen kelk te bieden.

1) Kafmolen (brief 386), Schoffelslee (brief 396), Diepegge (brief 392 vlgg.).
2) Blz. 111.
3) Zie de eerste strophe van *Lenora* en de drie eerste (1793 geschreven) van *De Zwarte Vrouw*, waarin het persoonlijke van STARING'S verhaaltrant zich al even toont, wanneer hij zich richt tot den 'getrouwen Kring', die aan zijn haard 'de steêzorg' wil vergeten.
4) J.P. HASEBROEK: *Een Dichter-Album*, enz., blz. 246.

Bedroog'ne, wend den kelk niet van uw lippen af!
Bedrukte, leen uw oor den zangren boven 't graf!
't Is waar, uw bloedend hart voelt anders dan voor dezen -
Doch kalmte strekk' voor vreugd[1] - verzachting voor genezen.

Die morrend in 't verlies eens minder gaaf versmaadt -
Die naar volmaaktheid als zijn wettig erfdeel staat -
Is al te ondankbaar snood, of al te dwaas hovaardig!
Het kleinst geschenk van God blijft steeds des Gevers waardig'...[2].

Hoeveel moeite het hem kostte zijn gemoedsrust te herwinnen, niet doordat zijn smart zoo groot was, maar doordat de politieke gebeurtenissen het verhinderden, leert een brief van 1795: 'Hoezeer ook het gemis van mijn lieve en onvergeetelijke vrouw mij nog altoos op het harte drukt, zou ik toch in mijne Landmansbezigheden gelukkig kunnen zijn, wanneer de onrust van den staat, in weerwil van mijn terugtreden in de eenzaamheid niet door duizend bijna onzichtbare kleine conductors haar schokken almeê in mijn Kluis deet gevoelen - dit verdeelt mijnen aandacht onder 't genieten en 't beschouwen der Natuur en wanneer ik niet *totus in re* kan zijn en lang achtereen kan genieten zo heb ik géén genot.'[3].

Openbare Betrekkingen (1795-1831).

In 1795 aanvaardde STARING, hoe ongaarne ook, de eerste van het groot aantal openbare betrekkingen, die hij achtereenvolgens heeft bekleed[4]. Hij zelf bekent dat hij het lidmaatschap van het 'Provintiaal Collegie van Politie, Finantie en algemeen Welzijn' alleen aannam 'om niet in de termen der wet tegen de halsterrige weigering te vallen'.[5] De Notulen van dit college, waarvan ook KLEYN lid was,[6] leeren dat STARING maar van 16 Maart-3 Juni zitting had. Begrijpelijk is het, dat hij ongaarne het beheer van den Wildenborch, waar hij juist in deze jaren met verbeteringen begon, aan anderen overliet. In 1796 schrijft hij[7] dat hij, ten

1) Ik cursiveer.
2) Ik kan in dit gedicht geen 'nationalen druk' bemerken (Kalff VII, blz. 32); het is een zeer persoonlijke uiting over het nieuw gevonden huiselijk geluk (zie vooral de laatste, hier niet opgenomen strophe).
3) Blz. 111.
4) Zie Lulofs blz. 22.
5) Zie blz. 287.
6) Onder de leden waren o.a. VITRINGA, E.A. DAENDELS, STOFFENBERG.
7) Zie brief 397.

gevolge van zijn afwezigheid in een jaar van ‘onmatige inquartieringen’[1], van meer dan één zijde aanmerkelijke verliezen ondervonden heeft (‘een wuft Fortuin, na valsche omhelzing’ gevloden); deze verliezen waren ook de reden, dat hij zijn ongelukkigen neef URBANUS, zoon van Oom JACOB GERARD, maar weinig finantieel kon steunen. Aan zijn Oom verklaarde[2] hij de onmogelijkheid om afdoende te helpen; mocht deze zelf in moeilijkheden komen door de dreigende scheiding van Kerk en Staat[3], dan zou hij er trotsch op zijn z'n ‘tweeden Vader’ te mogen verzorgen[4].

Meer nog dan de noodzakelijkheid zelf weer den Wildenborch te beheeren, dwong hem de begeerte het ‘Rosmolenagtige’[5] leven in Arnhem te verwisselen met zijn ‘Landmansbezigheden’.

KLEYN, met wien STARING in Arnhem vriendschap gesloten heeft, benijdt hem:

> ‘Staring! in de stille haagen,
> Rondom uwen *Wildenborg*, -
> 't Waardig voorwerp uwer zorg, -
> Mij ontvlugt, geniet gij dagen
> Van Poëtisch welbehaagen,
> En gedenkt, van Staatszorg vrij,
> Aan geen onrust, noch aan mij.’

Aan Oom M.A. VERHUELL meldt STARING zelf: ‘Kort na de revolutie ben ik hier zeer tegen mijn wil in politique posten geplaatst geweest; thands ben ik weer geheel meester van mijn tijd en besteê dezelve als voorheen om de Wildenborchsche weiden en boschen te verbeteren. Mag mijn tegenwoordige Toestand duuren zo schiet er weinig meer over dat ik verlangen zou’[6].

In verband met zijn afkeer van dergelijke betrekkingen, wekt het verwondering dat STARING de benoeming tot lid van het Departementaal Bestuur van Gelderland (1802-04) aannam; door zijn tweede huwelijk, de veranderde tijdsomstandigheden en het feit, dat de post gelukkig ‘n'a rien de commun avec la direction generale’[7], waren de bezwaren nu geringer, maar langer dan twee jaar wilde hij het ambt toch niet bekleeden, hoewel hij voor tien jaar zitting had[8]. Ook in 1802 trouwens was men

1) BLOK: *Geschiedenis van het Nederl. Volk* VII, blz. 27.
2) Brief 13.
3) Blok VII, blz. 65 en Te Winkel: Ontwikkelingsgang IV, blz. 228.
4) Brief 14.
5) Blz. 111.
6) Blz. 38.
7) Blz. 293.
8) Onder STARING'S medeleden waren o.a. STOFFENBERG, E.J. DAENDELS, VAN DEN BORCH VAN VERWOLDE, terwijl KLEYN en WEERTS in die dagen in het Gerechtshof van Gelderland zaten.

bang dat STARING zon bedanken; een briefje van zijn buurman VAN DEN BORCH VAN VERWOLDE leert tevens, wat men in STARING waardeerde:

'Uw kunde, braavheid, doen mij den uitersten prijs op uwe opinie stellen, terwijl uw doorsicht, cordaatheid en onafhankelijkheid van alle Cabaal of partijzugt, mij te seer bekend is, dan dat ik in de algemeene gunstige opinie over uwe apparente benoeming niet oprechtlijk soude gedeelt en mij over dat gedeelte van den finalen uitslag niet oprechtlijk verheugd soude hebben, als ik vurig wensche, dat die door uw *in geen geval* infructueus sal gemaakt worden' (7 Juni 1802).

Als STARING voor de hem bewezen onderscheiding bedankt, kan hij niet nalaten er bij te voegen: 'Uit welk een oogpunt ik ook de werkzaamheid van eenen publieken post [mag] aanzien'[1].

Aan Baron VAN LOË schrijft STARING[2] wanneer deze hem verzoekt in het landsbelang te trachten een bestaande verwijdering tusschen R.J. SCHIMMELPENNINCK en zijn oom C.H. VERHUELL[3] te doen verdwijnen: 'De tout ce qui occupe les tetes humaines, c'est la politique qui convient le moins avec l'organisation de la mienne', zijn Oom kan hij niet spreken over zaken, waarmee hij dezen nooit heeft lastig gevallen en waarmee hij zich ook nu niet wil bemoeien; maar dat hij, met zijn critischen aanleg[4], zich in dezen tijd wel over staatkundige kwesties zal uitlaten, al wil hij er zich dan niet graag officieel mee bemoeien, laat zich verwachten. VAN DEN BORCH schrijft (8 Nov. 1797): 'Schoon gij uw aan alle politieke werksaamheden onttrekt, en (dat ik uw benijde) als vergeten Burger leevt, sijt gij egter over die saak niet onverschillig; - ik sal uw daarom een project van mijn voorstel over 't intermediair bestuur uitgewerkt, met versoek van uw aanmerkingen communiceeren.' Angst voor inlijving of voor wat het vaderland dreigt, zooals uit de brieven van VAN LOË spreekt, vindt men in STARING'S correspondentie nergens; de groote gebeurtenissen van dien tijd beroeren hem niet en de verbeteringen door het Fransche bestuur hier gebracht, heeft hij zeker op prijs gesteld.

Het best leeren we STARING'S politieke overtuiging kennen, wanneer hij, benoemd tot Representant in de Nationale Vergadering (eind Aug. 1797), weigert zitting te nemen[5]. Aan een neef meldt hij dat zijn bezwaar tegen het afleggen van de verklaring, die men van stemgerechtigden en

1) Blz. 295.
2) Blz. 291 vlgg.
3) VERHUELL behoorde tot de prinsgezinden (zie brief 23 noot 1 en blz. 294).
4) Mevr. WESTERVELD schreef in 1799 aan OP TEN NOORT van Staring: 'je crains son oeil scrutateur'.
5) Zie brief 399 en puntdicht *Geene Verklaring* (bundel 1837, IV, blz. 111).

representanten vraagt, niet ‘een zwarigheid is, opgeraapt uit inzien van den Last die een Repraesentant in de Nationale Vergadering moet drukken’, maar dat het tegen zijn ‘welbedachte begrippen over geweetensvrijheid’ indruischt dat te doen. In 1796[1] zegt STARING al, dat ‘een oneindig aantal van denkende menschen uit de grondvergaderingen’ worden gehouden, doordat zij geen geloofsbelijdenis willen afleggen, hun ‘vrijheid van geweeten’ willen behouden en oordeelen ‘dat het volk alleen hunne *Daden* maar niet hun' *gedachten*’ heeft te beoordeelen.

Federalisme.

Uit de besprekingen in de Nationale Vergadering gehouden, naar aanieiding van STARING'S weigering om te erkennen ‘de oppermacht des geheelen volks’ en ‘voor onwettig en daarmede strijdend alle erflijke ambten en waardigheden’, besprekingen, die in de notulen[2] (14 Sept. 1797) bewaard zijn, blijkt dat de heftige VAN BEYMA, STARING'S opvatting strijdig noemde met de beginselen der Revolutie en dus hemzelf anti-revolutionair, waarop BODDE o.a. zeide: ‘Ik ken STARING en hij is te eerlijk om in eene openbaare Vergadering gecalangeerd te worden’ en STOFFENBERG hem noemde ‘een Man, wiens braafheid vrij meer te estimeren is, dan van zommigen, die met hun Patriotisme brilleren’; ook VITRINGA[3] sprak ten gunste van STARING. De namen van zijn verdedigers, meest Geldersche leden, zijn die van federalisten (provincialisten zouden we kunnen zeggen) en ook de Wildenborchsche landheer zelf behoorde tot deze partij. LULOFS[4] noemt hem ‘een dier kloekhartige mannen, die de dolzinnige verklaring weigerden af te leggen, welke de destijds triomferende partij, of de zoogenaamde Unitarissen van hunne Federalistisch gezinde, bedaardere medeleden.... vergden’, en aan KLEYN bekent STARING in 1796[5] zelf, hoe federalistisch hij gezind is en hoe weinig hij voelde voor de ‘een en ondeelbare’ republiek[6]. Hoopte hij in September nog dat de Constitutie, d. w. z. het toen ingediend federalistisch ontwerp, werd aangenomen ook om aan de verwarring een einde te maken, in November, toen het wel bleek dat de Unitarissen - ‘Demagogen’ zegt STARING - er veranderingen in zouden brengen en de Constitutie ‘naar den zin van Holland’ gewijzigd zou worden, meende hij te moeten verwachten dat over eenige jaren de landbouwers ‘tot op het hembd uitgekleed’, ‘Kooplieden in de een of andere Hollandsche

1) Blz. 113.
2) *Dagverhaal* VII, blz. 147.
3) STOFFENBERG en VITRINGA waren beiden oud-collega's van STARING (zie ook BLOK VII, blz. 46).
4) Blz. 22.
5) Brief 176.
6) Hoe in de jaren 1795-'98 de Unitarissen hun wil doordreven, is bekend (BLOK VII, blz. 34-74).

stad geworden of naar Amerika geëmigreerd zullen zijn'[1]; Gelderland zal alle zelfstandigheid verliezen en naar Hollands pijpen moeten dansen, dat er intusschen een prachtige barrière aan heeft in tijden van oorlog. De zuivering van de grondvergaderingen, die in 1798 te Lochem door een timmerman en een dansmeester geschiedde, keurt hij af: 'Onze Secretaris en een aantal Bouwluiden,' schrijft hij[2] aan zijn aanstaanden schoonvader, 'zijn hier uit de Lijst der apparente Stemgerechtigden weggeschrapt - zeker niet ter bevordering der eensgezindheid onder de menschen - maar waarom dan, dit betuig ik heilig zo min te weeten als waarom een aantal anderen niet geschrapt zijn'.

Dat de amalgamatie[3] Gelderland nog als gunst wordt aangerekend, vindt hij bespottelijk, evenals BOERS, die schrijft: 'Ik geloove dat men het bij U op den Landdag, en in de andere Provinciën regt goed begrijpt'. Komt er één generale egale belasting, dan zullen de provinciën buiten Holland nog armer worden en Holland niet 'minder vet'.

De belangrijke plaats door Holland ingenomen, ergert STARING zijn leven lang; tot tweemaal protesteerde hij in de Arnhemsche Courant tegen het gebruik van den naam Holland, waar Nederland bedoeld is. Op een 'Modejournaal' teekent hij niet in, omdat Nederlandsche klederdrachten beloofd zijn en de plaatjes alleen Hollandsche toonen.[4] Met minachting spreekt hij van 'Wagenaars Hollandsche Historie, die men de Vaderlandsche noemt'[5].

Al in 1788 vreest OP TEN NOORT, dat de Hollandsche maagd 'tegen U, STARING wel eens een actie van injurie zou kunnen institueeren' en een groot aantal van zijn Romances zouden we provincialistisch kunnen noemen; het wordt hem in recensies verweten, wanneer hij een 'ingekankerde Geldersman'[6] genoemd wordt. Herhaaldelijk ergert STARING zich wanneer voor het specifiek Geldersch werk, door iemand als VAN HASSELT met zijn *Geldersche Oudheden* en *Geldersch Maandwerk* verricht, geen waardeering in Holland bestaat[7].

Voor hem, altijd bereid om geheel Nederland te verdedigen tegen den onzin, dien de buitenlanders soms over ons uitkraamden[8], was de band

1) Blz. 28.
2) 17 April '98.
3) Het ontwerp van de Commissie werd in 1796 scherp aangevallen; het liet volgens de sprekers negen volkeren bestaan; het quotenstelsel dat zij veroordeelden, bleef er in behouden; zij verlangden de amalgamatie. Ten slotte werden algemeene belastingen goedgekeurd. (BLOK VII, blz. 55). Bij de heffing bleek het federalisme in de Republiek nog sterk (BLOK VII, blz. 64).
4) Blz. 223.
5) Blz. 179.
6) Zie blz. 110 en *Alg Vaderl. Letteroef.* (1821.)
7) Blz. 248.
8) *Almanak voor Holl. Blijgeestigen*, 1834.

van Gelderland met Holland, toch heel los, zooals het gedicht leert dat hij richtte tot zijn behuwdbroeder MR. V. MIEROP, wien een 'angel' het 'Hollandsch hart' gewond had[1].

STARING behoorde tot de groote groep van gematigde Federalisten, maar wilde zich niet aan een bepaalde politieke partij binden; 'Kies geen Partij, of maak vooraf Bedingen', raadde hij in zijn puntdicht *Voorzigtigheid*[2].

Tot 1815 trad hij op in verschillende staatkundige betrekkingen, na dien tijd was hij nog slechts lid van de Provinciale Staten, waarvoor hij ondanks den aandrang van den Gouverneur[3] om het te blijven, in 1831 bedankte.

Landbouw.

Behalve de gebeurtenissen van 1830-'31 is er nog één politiek feit, waarover STARING zich heftig uitlaat: de belastinghervorming door GOGEL tot stand gebracht[4]. Hij was met hart en ziel landbouwer; mocht hij de vergaderingen van de Maatschappijen en Genootschappen, waarvan hij achtereenvolgens lid werd ook zelden of nooit bezoeken, die van de Commissie van Landbouw heeft hij trouw bijgewoond[5]. Aan de totstandkoming van de *Statistieke Beschrijving van Gelderland* (1826) gaf hij zijn beste krachten en de 1ste Klasse van het Kon. Ned. Instituut (afdeeling Natuurwetenschappen) benoemde hem als wetenschappelijk landbouwer al in 1809 tot Correspondent, terwijl zijn andere verdiensten pas in 1835 gehuldigd werden, toen hem het lidmaatschap van de 2de Klasse werd aangeboden. De bewaard gebleven adviezen, door hem in de Provinciale Staten gegeven, betreffen ook uitsluitend den landbouw.

Omdat STARING warm voelde voor de boeren, moest hem de belastinghervorming van GOGEL onaangenaam zijn. 'Het eerste en edelste van alle bedrijven, zo wel in dit land als in andere', acht hij ernstig benadeeld door de nieuwe principes[6]. De grondbelasting volgens een kadaster (1807 gereed) en de gelijkheid van lasten, het ideaal van GOGEL, voelde STARING als een onbillijken druk op den landbouwersstand. In 1808 wendde hij zich[7] met een Memorie tot Koning LODEWIJK NAPOLEON,

1) *Ten Geleide*, enz., bundel 1836, I, blz. 96.
2) Bundel 1837, IV, blz. 109.
3) Brief 413.
4) Blok VII, blz. 159; hij wilde o.a. meer directe belastingen, een grondbelasting naar kadaster en personeele belasting, in de plaats van de oude indirecte belastingen.
5) Lid van 1807 (zie o.a. brief 117).
6) Zie blz. 276.
7) Zie brief 409.

waarin hij de Gogelsche verponding critiseerde en in het belang van de gansche natie meende te moeten afkeuren.

Ontegenzeggelijk zal STARING in zijn betrekkingen met ijver werkzaam zijn geweest, zij stelden hem ook in staat de aandacht te vestigen op bloedverwanten, onder wie mannen van beteekenis waren. In 1802 vroeg[1)] hij aan staatsraad VAN HAERSOLTE of het niet mogelijk was dat zijn Oom C.H. VERHUELL weer in zijn ouden rang van kapitein bij de Marine werd geplaatst[2)]; toen dit in 1803 gebeurde, was deze in korten tijd Minister van Marine, Maarschalk van Holland en kon op zijn beurt aan STARING vragen of hij niet een of andere betrekking ambieerde. Maar de landheer verklaart[3)], dat zijn fortuin hem niet toestaat den Wildenborch en de verbeteringen daar begonnen, te verlaten; hij toont aan dat hij ook daar in 's lands belang werkt. Hem die begreep hoe kostbaar een bezit kennis is, gaat het onderwijs der kinderen van zijn boeren evenzeer ter harte als een tiental jaren later dat van de alumni onzer Hoogescholen[4)]; zijn 'geliefkoosde Lectuur over onderwerpen de Chemie en Handwerken betreffende', heeft hem in staat gesteld een lijmfabrikant te steunen. Zijn verdienste acht hij niet minder dan die van anderen en gaarne zou hij een koninklijke 'distinctie', een ridderorde ontvangen. Moge de puntdichter[5)]: 'De Ster op de borst van den Braven Man' waardeeren, toch voelt de briefschrijver dat hij te ver gaat met er om te verzoeken; hij vraagt VERHUELL den brief 'na lectuur aan de vlam opteofferen'.

Botanie.

De botanie, door STARING in een brief uit Göttingen[6)] genoemd 'le fondement sur lequel repose toute agriculture systematique' blijft hij ook op den Wildenborch beoefenen en, zooals in zijn heele leven het geval was, is hij gauw gereed met een artikeltje voor een journaal of tijdschrift, al heeft dit vaak weinig om het lijf[7)].

1) Brief 404.
2) VERHUELL was prinsgezind: na den vrede van Amiens (1802) waren de Prinsgezinden bereid de Bataafsche Republiek te erkennen. Men nam VERHUELL niet dadelijk in dienst, zoodat Staring in Oct. 1802 op verzoek van VERHUELL een tweeden brief schreef, waarin hij vroeg of er bezwaar bestond, dat zijn Oom voorloopig het burgemeesterschap van Doetichem aannam. In 1803, vooral door toedoen van VAN KINSBERGEN, trad VERHUELL in 's lands dienst en werd naar Parijs gezonden (BLOK VII, blz. 147).
3) Brief 23.
4) Zie brief 414.
5) Bundel 1837, IV, blz. 127.
6) Blz. 14.
7) Zie o.a. een brief in den *Alg. Konst- en Letterbode* 1796, Nr. 148; 'Memorie betreffende de Gewinning van Hars enz.' (1815, blz. 332 vlgg. en 346 vlgg.); 'Beproefd Middel tot Vernieling der Veldmuizen' (1819, blz. 381); 'Zwarte Ooievaar en Varkensoverleg' (1830, blz. 366); later verschenen van zijn hand verscheidene artikelen in *De vriend des Vaderlands*, het tijdschrift waarvan ook DROST en HEYE redacteur waren (1829-34), maar dat pas in de tweede plaats een letterkundig tijdschrift mag heeten. Zie 'Over de Schotsche of Mac-Adamsche wegen' (1828, blz. 55); 'Nog een woord over de Mac-Adamsche wegen' (1829 blz. 114), 'Mededeeling over de Aracacha-plant' (1831, blz. 226) 'Een woord over het aanplanten van Amerik. populieren' (1834, N^{r}. 12) en 'Over het zamenpersen der veenstof, enz.' (1838 blz. 71).

Den Directeur van Landbouw, J. KOPS, helpt hij[1] in het geven van behoorlijke Nederlandsche namen aan de planten en hiermee deed hij zeker een goed werk; maar zijn brief[2] aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarin hij naar aanleiding van REINWARDT'S vertrek naar Indië den wijnbouw op Java, het overbrengen van een plompenblad en van zwarte zwanen ter sprake brengt, is onbeteekenend en wat bemoeiziek. Ook later in de kwestie van de 'Diepegge',[3] het werktuig ontworpen om den bodem der rivieren schoon te krabben, schijnt het dat STARING, hoewel gedreven door een warme en mooie belangstelling in alles wat den vooruitgang in ons land kon bevorderen, te gauw geoordeeld heeft; meer dan eens bleek een zijner plannen niet uitvoerbaar of onjuist. De ijverige memoriën-ontwerper en plannenmaker miste soms de vereischte technische kennis[4] en het doet vreemd aan, wanneer hij zich dan bij eenige vermeende tegenwerking[5], of indien zijn plan wordt afgekeurd, onmiddellijk tot den Koning of de Regeering wendt[6].

Aan familie of vrienden stuurde STARING vaak stekjes van merkwaardige boomen of planten op den Wildenborch; door zijn degelijke botanische kennis kon hij herhaaldelijk vreemden van dienst zijn; met den jongen student VAN HALL (later professor te Groningen), die hem inlichtingen vroeg voor zijn dissertatie, bleef hij een correspondentie over plantkunde onderhouden, al moest hij erkennen, dat bij 'de anders zo aanlokkelijke studie' door den onrustigen Franschen tijd flauwer had behartigd[7]. De innemende belangstelling in het werk van anderen bezorgde hem meer vrienden.

Afwatering van den Wildenborch (1796).

In 1796 begon STARING zijn pogingen tot het verkrijgen van een betere afwatering voor den Wildenborch; pogingen, waarbij hij zijn geheele leven werd tegengewerkt en die niet met goeden uitslag bekroond zijn, al mocht hij nu en dan wel iets bereiken. Voorloopig wilde hij

1) Blz. 275.
2) Brief 387.
3) Brief 392 vlgg.
4) Zie b.v. hoe STARING een plan betreffende het in plaat brengen van geschreven schrift door de *Bat. Maatsch. v. Wetensch.* te Haarlem wil zien uitgevoerd (brief 406).
5) Zie o.a. blz. 69.
6) Zie brief 392-'93.
7) Zie blz. 279.

alleen de bochtige en smalle Veengoot, die in de Lochemsche beek uitmondde, vergraven en verbreed zien; na veel moeilijkheden gelukte het hem in 1801 een Convenant met de burgerij van Lochem te sluiten[1].

Van deze kwesties is STARING voortdurend vervuld; de portefeuille die de stukken over Waterschapszaken bevat, heeft tot motto: 'Wer heilsames will mit Festigkeit, ohne zu stürmen, Der führt aus (Luise von J.H. Vosz ed. 1821 blz. 93)' en hij zelf zet er onder 'mogt het waar zijn!' Zijn geheele familie wordt van den stand van zaken op de hoogte gehouden. Zijn schoonvader schrijft: 'Het weder zal U gunstig geweest zijn in het graven van de Veengoot' en 'Willem[2] heeft mij behalven mijn verlangen om U allen eens weer te zien, des te meer verlangende gemaakt om de verbeteringen, nieuwe aankoop, wel reusserende Veengoot en Bruggen te zien'; een schoonbroer in Nov. 1802: 'Hoe vaart de Veengeut? denkelijk zal hij nog niet overloopen' en een andere in 1803: 'Welk een regen..... het proefjaar van de Veengeut!'

Wanneer STARING grootscher plannen maakt en een breed kanaal ontwerpt, denkt hij niet aan de afwatering van den Wildenborch; dan wil hij de streek waar hij woont van een beteren verkeersweg voorzien, dan droomt hij zich voor dit plan een toekomst op dezelfde wijze als deze nuttigheidsidealist het zich deed voor het 'Stoomtuig'[3]. Hoe warm klinkt het later in een brief: 'Mogt dáár iets van tot stand komen! Dit zou een kroon op mijn zestigjarig hoofd zijn. Ik durf mij aan de hoop niet overgeven'[4]. En hij, die zoo vaak pleit voor de schoonheid van het Nut[5], zingt:

> 'Ja, 'k zie de Toekomst reeds van Wondren zwaar! De stroom
> Laat vlot en vrachtboot, op zijn spiegel, veilig wiegen.
> Ik zie, door 't bruin der hei', de blanke zeilen vliegen.
> Genoeglijk schouwspel! Gouden Droom!'[6]

Met welk een warm gemoed ziet hij zijn ontginningen; wanneer hij bekennen moet, dat ze niet onmiddellijk winstgevend zullen zijn, troost hij zich: 'een menigte daghuurders komt aan de kost, zoodat men gaarne niet te angstvallig wil *rekenen*, en het genoegen om de vrolijke beweging van het opgewekte Leven rondom zich aan te zien mede in de schaal legt'[7].

1) Brief 377.
2) Een schoonbroer van Staring.
3) Bundel 1837, III, blz. 63.
4) Blz. 68.
5) Zie ook ACKET: *Aan mijne Dennen* (N. Taalgids VII blz. 16-18).
6) *Bede aan Mavors* (bundel 1837, III, blz. 39) en brief 380-'81.
7) Blz. 148.

Maar zijn 'Gouden Droom werd leugen!'[1] In de kleinste verbeteringen werd hij tegengewerkt, het opbreken van een brug die tijdelijk hersteld moet worden, brengt geheel Lochem in opstand; de bezitter van den Vordenschen watermolen heeft de onhebbelijkheid om bij het stuwen den Wildenborch onder te laten loopen en wil zijn molen alleen voor een bijzonder hooge som verkoopen[2]. STARING, onvermoeid, stelt rekesten en memoriën (met en zonder kaarten) op, tracht handteekeningen te verzamelen van belanghebbenden, die dat belang niet inzien. De opsomming van alle ontworpen en mislukte plannen zou eentonig worden, maar bij de lectuur wordt men meegesleept door den idealist, die nog als grijsaard schrijft, dat dergelijke plannen voor hem 'iets poëtiesch' hebben, 'de verbeelding krijgt er ruimte door om het voorledene, het tegenwoordige, en het aanstaande onvermoeid rond te wandelen'[3].

Er is iets heel moois in den man, die de zotste aanmerkingen geduldig gaat weerleggen, zijn gevoeligheid bedwingt en beleedigingen vergeeft[4], al kan hij niet nalaten nu en dan te spotten. Wanneer men met bezwaren komt tegen het aanbrengen van duikers en het leggen van bruggen op de plaats van de voorden, omdat men vreest dat in geval van een wolkbreuk een overstrooming zal ontstaan, dan schertst hij: 'ook zal er als die wolkbreuk komt nog wel één regent ten minsten in Lochem onverdronken blijven die order geven kan om het water weder binnen de Duikers te dammen - waartoe dan de eigenaar van de Wildenborch de takkebosschen gratis leveren zal'. In *De Hoofdige Boer*[5] glimlacht hij over zijn conservatieve tegenstanders.

STARING'S zoon die het verloop van den strijd, door zijn vader gevoerd, heeft nagegaan, schrijft (1842) aan zijn broer dat hij dien als een legaat wil beschouwen: 'De Berkelstroomdallers zijn eene allerberoerste natie, maar de allerchagrijnste van hun zijn en blijven toch de Lochemers'.

Wanneer Koning WILLEM I STARING vraagt een vergoeding aan Gelderland voor het verlies van het Harderwijksche Athenaeum te willen noemen, weet hij niets dat meer noodig is dan de verbetering der afwatering van het Kwartier Zutfen, en hij krijgt toestemming om zijn memorie persoonlijk te komen toelichten.

1) *Spoor aan den Naneef* (bundel 1837, III, blz. 43).
2) Geestig stelt STARING aan VAN DEN BORCH voor, deze som te besteden 'voor het aanschaffen van een brandspuit en het stichten van een school'.
3) Blz. 148.
4) Blz. 272.
5) Bundel 1836, I, blz. 117.

Helaas heeft de landbouwer Lochem niet mogen kennen, zooals de dichter het zag:

‘Dan dringt der burgren tal uit de overvolkte muren,
En, bloeijend schoon, omkranst een Jonger Stad hun gracht;
Dan ziet, ten bergrug af, het oog den ploeg besturen,
Waar nu het eenzaam veld nog op het meetsnoer wacht.

Geen toomelooze Vloên, die dan meer tooms behoeven.
Geen effen Heerbaan faalt, tot dienst van Weelde en Vlijt’....[1].

Tweede Huwelijk (1798-1840).

In September 1796 schreef STARING aan zijn Gouderakschen Oom: ‘Zo dra ik een meisje zal vinden dat ik reeds zoek, een meisjen dat ik begrijp dat mij lijkt trouw ik zeker’[2]. Dat meisje vond hij in JOHANNA ANDREA CHARLOTTE VAN DER MUELEN, dochter van een Amsterdamsch koopman en een nichtje van STARING'S eerste vrouw[3]. Van 22 Mei 1797 dagteekent de eerste brief, 22 Juli 1798 werd het huwelijk gesloten. Lang vroeg Charlotte zich af, of ze meer dan vriendschap voor STARING voelde, zoodat Oom STARINGH hem geluk wenschte met de toestemming van de ‘lang weerbarstig gebleevene Charlotte’[4].

Ook in de correspondentie met haar toont STARING heel weinig ongeduld; de brieven zijn minder geestig dan die aan zijn eerste vrouw, maar er spreekt meer levensernst uit.

Een liefhebbende echtgenoote en moeder, een onvermoeide huishoudster - ‘altoos zo bezig en op zo onderscheiden wijze’[5]) -, een hartelijke gastvrouw, maar weinig geestig, zonder iets persoonlijks, zoo schijnt zij ons toe, wier beeld wat vaag, misschien ook onjuist is, doordat zij, in 1826 blind geworden, door haar man na dien tijd steeds als een verpleegde genoemd wordt, over wie hij meestal medelijdend spreekt als ‘de arme ziel’. Tot haar ontwikkeling heeft STARING zeker wel het een en ander bijgedragen, hij gaf haar Duitsche lessen[6]; later toont ze CATS te kennen

1) *Dichtregels*, enz. (bundel 1837, III, blz. 124).
2) Blz. 27.
3) POTGIETERS vriend, W.G. VAN DER MUELEN, was geen broer van haar, hij behoorde wel tot dezelfde familie (zie GROENEWEGEN: *Potgieter*, blz. 40).
4) Uit dezen tijd zijn waarschijnlijk *Verlangen* en *Vertrouwen* (bundel 1837, IV, blz. 57).
5) Blz. 59.
6) Zeker om deze taal beter te leeren, want de Gött. Alm. las zij zelf ook (blz. 50), zie een brief van Oom STARINGH (Nov. 1798). In Amsterdam was het mode Duitsch te lezen (Zijderveld: blz. 41).

en stelt belang in de oude Duitsche sagen. ‘Van het nieuwe licht’ mogen de VAN DER MUELEN'S zijn, de ouderwetsche degelijkheid bezat deze VAN DER MUELEN zeker; als haar man vraagt, wat hij voor haar van de kermis mee zal brengen, weet ze niets: ‘en tog wilde ik wel gaarne wat van u hebben, die oude Paauw zult gij zeggen nietwaar: ik weet wel wat, als gij het daar kont krijgen maar zoo heel mooy dat hoeft niet. Een kopje met een schooteltje of anders bedenk ik daar! een bierglaasje.’ De eenvoud die op den Wildenborch heerschte, sprak ook uit de geschenken die men elkaar gaf[1]. Uitvoerig schrijft STARING vóór hun huwelijk aan Charlotte over de natuur op den Wildenborch[2] en over het geluk van een ‘eenvouwig Landleeven en de omgang met goede openhartige menschen’[3]. Het bezoeken van partijtjes met hun ‘gewoel, waaronder zich de verveeling al vrij dikwijls verbergt’[4], acht hij daar ver beneden.

Ook over de plannen ter verbetering van den Wildenborch zwijgt hij niet, hij hoopt dat ze niet mislukken: ‘Combien de riantes perspectives d'ameliorations et d'embellissements projettées pour le Wildenborch seroient evanouies pour jamais!’....[5] Wanneer de tijd van het huwelijk nadert, verlangt hij zijn meisje bij zich, hij stelt er zich veel van voor ‘de vous choisir un bouquet - de vous faire des lectures’[6].

Van gedichten spreken de brieven uit dezen tijd maar heel zelden. *Aan mijne Dennen* en enkele andere voltooit hij, langzaam groeit de voorraad, zoodat het hem eerst tegen 1810 de moeite waard schijnt weer een bundel uit te geven. De staatsbetrekkingen, de werkzaamheden op den Wildenborch en weldra de opvoeding van zijn kinderen, leggen te veel beslag op zijn tijd; alleen de winter, juist daarom ook meermalen verheerlijkt[7], schenkt hem soms rust en gelegenheid om ongestoord ook zijn dichterlijke roeping te vervullen:

‘Omsingle 't West, met slibbe en plas,
Zijne ongenaakbre stulp,
De Tijd gaat met geen trager pas;
Dank zij der Muzen hulp.’[8].

Verschillende van de gedichten waren gelegenheidsgedichten, omdat ze betrekking hadden op gebeurtenissen uit zijn leven[9]. Op zijn tochten

1) Bijlagen VI.
2) O. a. brief 40 en 46.
3) Blz. 47.
4) Blz. 49.
5) Blz. 53.
6) Brief 49.
7) O. a. bundel 1837, III, blz. 52 en blz. 92. Ook in onuitgegeven gedichten.
8) Bundel 1837, III, blz. 53.
9) O. a. *Bede aan Mavors.*

naar Arnhem of Zutfen om in die plaatsen te vergaderen, maakte hij in het rijtuig wel luimige gedichten en vooral puntdichten, welke bezigheid hem den tijd moest helpen korten[1].

In 1800 schrijft Oom: ‘'t Is jammer dat uw Dichtader zo schielijk weer is opgedroogd’ en over deze ‘rijmbui’ schrijft de dichter zelf aan KLEIJN: ‘Ik ben hier zo geheel zonder aanmoediging - en 's zomers kan ik geen pen op het papier zetten, zo trekt mij, of de genieting van de Natuur of het toezicht over den Landarbeid, af’[2].

BOERS stierf in 1803; zijn gemis zal STARING niet gevoeld hebben; Oom merkt tenminste heel nuchter op: ‘De H^{r} BOERS is overleeden. Ik denk dat dat verlies voor u gewis is, ontheffing van een jaarlijksche uitkeering welke waarschijnlijk noch al aanzienlijk zal geweest zijn’ en STARING'S schoonvader, die beter wist: ‘De uitkoop is zeker thans niet tot uw voordeel uitgevallen’. Het volgende jaar volgde hem de ‘Gouderaksche pater’, die zich nog had kunnen verheugen over een nieuw huiselijk geluk van zijn ‘tweeden Antoni’.

Huiselijk leven.

Dit huiselijk geluk, slechts ten deele bekend uit STARING'S gedichten, wordt pas goed duidelijk door de onuitgegeven verzen, maar vooral door de brieven tusschen ouders en kinderen gewisseld en door wat de moeder daarover aan haar geliefde zuster VAN DER WIJCK schrijft[3].

De taak der opvoeding van hun acht kinderen namen de ouders op zich, totdat de jongens een jaar of veertien waren, dan gingen deze, hoezeer de vader schertsend verklaarde den wilde te benijden, die voor zijn volwassen kinderen maar hutten om de zijne bouwde[4], naar kostschool of begonnen zich dadelijk voor te bereiden voor het beroep van hun keuze. Met groote toewijding en ernst werd het onderwijs op den Wildenborch gegeven (de verjaardagen in het huisgezin schijnen hun vacantiedagen[5]) en de resultaten bleven dan ook niet uit; de brieven die MAURITS van de Zeevaartschool naar huis schrijft, zijn voor een jongen van veertien uitstekend en herhalen den eersten tijd, dat hij alles weet, wat op school behandeld wordt. De moeder geeft het eerste onderwijs[6], worden de jongens wat ouder, dan begint de vader zijn taak. WINAND leerde de klassieke talen[7]

1) Blz. 244 en ‘Levensschets’.
2) Blz. 115.
3) Brief 54-68.
4) Blz. 129.
5) ‘Dat kleine volkje heeft vacantie, daar mijn Willem vandaag jarig is, en zulk een dag wordt er niet geleerd, en daar profiteerd Mama dan ook van’ (aan MEVR. V.D. WIJCK).
6) ‘CHARLOTTE met haar lieve scholiertjes’ schrijft STARING'S schoonvader in 1805.
7) Zie blz. 65.

meer dan een jaar van STARING, en wanneer hij ten slotte in Zutfen voor de Academie zal klaargemaakt worden, verzoekt zijn vader den nieuwen leermeester: ‘UWEd. gelieve zo goed te zijn om hem bijzonder ook aan het Themaas maken te houden - dat was hièr wat te veel nevenzaak... komt hij eens zo ver dat hij van ver de mogelijkheid begint in te zien van de Odyssee die wij in 't Hoogduitsch[1] hebben begonnen in het oorspronkelijk te lezen dan zal hij de sporen niet meer behoeven welke hij bij den aanvang zal behoeven’.

‘De onderlinge eendragt en stoorloze opgeruimdheid van alle onze Kinderen maakt ons zeer gelukkig’, erkende de vader[2] en in zijn laatsten brief[3] aan den stervenden MAURITS verzekert hij dezen dat hij van zijn kindsheid af zijn plichten in alles ook tegenover zijn ouders heeft vervuld. Vol trots mochten de ouders wijzen op wat ze bereikten: WINAND en WILLEM werden beiden mannen van beteekenis in ons land.

Het feit dat de jongens niet alleen STARING'S kinderen maar ook zijn leerlingen waren, verklaart de groote belangstelling in alles wat deze voor hun ontwikkeling doen, die uit zijn brieven aan hen - ‘lappendekens’ noemt STARING ze[4] - blijkt. Is WINAND in Leiden gaan studeeren, dan wint zijn vader uitgebreide inlichtingen bij hem in over de colleges en responsies[5]; soms verzoekt hij WINAND hem een dictaat over te sturen en hij ergert zich over de laffe aardigheden in den groentijd, die zijn zoon verhinderen de studie dadelijk ernstig te beginnen[6]; bezoekt WILLEM de juist opgerichte Militaire Academie te Breda, dan vraagt hij hem o.a. hoe het teekenonderwijs gegeven wordt en wil zijn vraag uitvoerig beantwoord zien. Nauwkeurig brengen ze op zijn verzoek verslag uit over een feest of een bezoek aan de ‘Ijzerbaan’[7], want STARING wilde dat zijn kinderen ook in de groote maatschappelijke gebeurtenissen belang stelden, niet alleen van hun eigen vakstudie vervuld waren. MAURITS, als zeeman vaak ver van huis, krijgt, hoewel de harten voor hem onveranderd blijven[8], toch minder over de uitvindingen en hun volmaking, uit berichtjes in allerlei tijdschriften[9] door STARING opgepikt, te hooren dan WINAND; ‘Hebt ge

1) Ongetwijfeld in de vertaling van VOSZ.
2) Blz. 125.
3) Brief 93.
4) Blz. 78.
5) Blz. 75.
6) Blz. 58.
7) Blz. 90.
8) Blz. 65.
9) Veelal buitenlandsche, maar toch ook meermalen in den *Alg. Konst- en Letterbode*, die rijk was aan ‘Berigten’ van dezen aard.

al gelezen dat'.... 'Wat zegt men bij u van'... zoo luidt het in vele van STARING'S brieven, waarin hij telkens blijk geeft niet alleen van een ruimen blik, maar welhaast van een profetischen. In *Het Stoomtuig* belijdt hij in 't openbaar, wat hij van de machine verwacht en hij bidt:

> ..... Werd vòl de groote Dag,
> Wiens Ochtendschemering - wiens blijden Morgenluister
> Ik, met aanbiddend hopen, zag[1],

en uit de brieven[2] blijkt hetzelfde.

Het *Stoomrijtuig*[3] ziet hij al door een soort automobiel vervangen[4], de stoombooten zullen weldra passagiers naar Amerika vervoeren en 'een goede communicatie' door de landengte van Panama, lijkt hem toe wel kans te hebben[5]. Wat zijn kinderen van dit alles dachten[6], wilde de vader weten, die zoo teekenend schreef naar aanleiding der verbetering van het huis op den Wildenborch en zijn naaste omgeving: 'Als gij te zomer hier komt willen wij over het stuk een breden raad beleggen'[7].

De meeste vragen betreffen echter de studie van zijn kinderen, die het ernstig degelijke van hun vader overnamen, en omdat ze wisten hoe werkelijke belangstelling hem dreef, ook uit zichzelf veel over hun werk meedeelen; de antwoorden bewijzen hoe groot STARING'S algemeene ontwikkeling was.

Als kind kwamen zijn zoons bij hem om alles wat er gemaakt was: teekeningen, opstellen, landkaarten en tuintjes door vader te laten keuren[8]; als man deden ze dit nog. WINAND'S dissertatie, in erbarmelijk latijn opgesteld, werd door STARING gecorrigeerd, en niet alleen rapporten en artikelen van zijn zoon las hij door om daarin verbeteringen

1) Bundel 1837, III, blz. 63.
2) Van den stoom zegt hij: 'Er is nu alle hoop dat wij er binnen korte jaren onze publieke rijtuigen en grote Lastwagens mee zullen zien drijven, enz., enz., enz., want wáár staat de grens'. (29 Nov. 1823 aan Maurits).
3) Zie blz. 76 en *Stoomrijtuig op een IJzerbaan* (bundel 1837, IV, blz. 142).
4) Blz. 75 en 151.
5) Blz. 86. Volgens J. BOWRING had Koning Willem I in 1828 het plan daartoe (*Willem de Clercq, Naar zijn Dagboek* II, blz. 56).
6) Zie o.a. brief 146: 'Apropos - Gij moet ons wat weten te verhalen van die raadselachtige vertelling, door den Heer Kamp in den Letterbode gezet: van een wagen (in Duitschland) die, *zo het* SCHIJNT, door de kracht die in de waterpers werkt zal gedreven worden.'
7) Blz. 89.
8) *Levensschets.*

te brengen, ook zijn schoonzoon Dr. A. BRANTS[1] bleek aan zijn oordeel te hechten. Geen moeite is hem te veel, wanneer hij de positie van zijn kinderen wil verbeterd zien, of hun een opengekomen betrekking tracht te bezorgen.

Niet alleen de ouders gaven onderwijs, ook de oudere broers en zusters deden dit de jongere; vooral na de blindheid van haar moeder nam DIENTJE de taak over. Er werd gerekend, er werden versjes geleerd, fransche woordjes opgezegd, maar er werd ook veel muziekonderwijs gegeven[2], want 'allen hebben zij aanleg voor de Muziek'[3]. Teeken- en muziekonderwijs achtte STARING te behooren tot een goede opvoeding[4] en het laatste in de meest verschillende vormen gegeven: er werd vooral piano, maar ook fluit, gitaar en harp gespeeld; soms gaf STARING zelf les. De godsdienstige opvoeding werd niet verwaarloosd: 'Onze Dientje zal over weinig dagen hare beleidenis doen. Zij heeft juist thans de nodige rust om zich tot dien stap voor te bereiden'[5].

Met warme liefde spreken de kinderen over den Wildenborch, aan dien naam is voor hen verbonden hun heerlijk familieleven. Uit een 'Wildenborchsche Courant' verlangen ze te hooren alles wat er gebeurt, wat er veranderd en verbeterd wordt; geen vacantie brengen ze elders door. De kleine huiselijke feestjes vierde men met muziek en dans; gasten noodigde men uit de vele familieleden en goede kennissen in de buurt tot het bijwonen van de kleine concerten. Aan piano's was geen gebrek: de zonen vertellen dat hun vader een dure Clementi-piano kocht, hoewel er al vier op den Wildenborch waren. Voor zulke zomersche feestjes werden balboekjes geteekend en de dansen werden naar de meisjes 'valse Caroline', 'valse Arnoldine' genoemd[6].

Wanneer WINAND zijn verjaardag in Leiden doorbrengt, schrijft STARING dat men aan hem gedacht heeft: 'een bouquet prijkte op de griesmeelpodding'. Hoe de kinderen het zilveren bruiloftsfeest voor hun ouders tot een dag van mooie herinneringen maakten, vertelt de moeder uitvoerig aan haar zuster[7].

Maar elke dag schijnt daar een feestdag[8]; 's avonds komt men bij

1) Deze schrijft: 'Mijn oprechten dank voor het niet sparen van het potlood op mijn berigt waardoor het een klein leugentje wordt, zoo ik er mijn naam onder plaats. Toen ik al die glinsterende plekjes zag, daalde mijne zelfvoldoening' (zie voor het 'berigt': *Vriend des Vaderlands* 1835, blz. 142).
2) Blz. 56.
3) Blz. 125.
4) O. a. blz. 74 en 96.
5) Blz. 57.
6) Mededeeling van de familie STARING.
7) *Bijlagen* VI.
8) Zie o.a. brief 186 over STARING'S huiselijk geluk.

elkaar; ook de heer des huizes, die zoo weinig afwezig was, dat hij soms bekennen moest in een jaar niet in Zutfen te zijn geweest, verschijnt dan om naar de muziek te luisteren en soms een gedicht voor te lezen, waarop ieder zijn aanmerkingen maakte en dat verbeterd opnieuw ten gehoore werd gebracht[1]. De 'kloosteravonden' in den winter vlogen om, wanneer STARING bij het gesnor van het spinnewiel uit Scott voorlas[2]. Als MAURITS op zee is, dan verlangt hij[3] naar de 'genoeglijke fire side' en de 'heerlijke peppels' en de veertienjarige jongen, nog maar een paar weken van huis, mist 'dien heerlijken Wildenborch': 'Alles gaat hier zeer wel, ons beste uur is naar het soupé wanneer wij met een paar goede vrienden in een hoekje met elkander gaan zitten keuvelen! Wat moet alles nu heerlijk groen zijn op den Wildenborch, ik kan mij dit zeer goed voorstellen en wensch mij reeds in uw midden te zijn'[4].

Als kinderen hebben ze de natuur liefgekregen[5] en in hun briefjes aan vader die op reis is, schrijven ze: 'Wat is het groener geworden door de regen. De bloeisems van de kerseboomen beginnen al af te vallen. De lelietjes van dalen en de witte seringen zijn uit.'

Het eerste fransche opstel van WINAND kost hem nogal wat hoofdbreken, maar niet door de keuze van het onderwerp; waar zou hij liever van vertellen dan van den Wildenborch, en met trots schrijft hij aan zijn vader dat hij niet vergeten heeft de verbeteringen door den huidigen eigenaar aangebracht, te vermelden[6]. Evenals vroeger zijn vader deed, klaagt nu MAURITS, wanneer hij zich ver van huis eenzaam voelt: 'had ik slechts een Gelderschman'.

Volkomen openhartig zijn de kinderen tegenover hun vader; MAURITS ontmoet een meisje dat hem aanstaat, maar zijn vader moet niet denken dat er iets 'romanesk of Wertherachtigs' in zijn gevoelens is; WINAND maakt zich 'zelfsverwijt', wanneer hij een onverwacht groot bedrag van huis heeft ontvangen, omdat hij meent zijn vader te veel te kosten en onbillijk meer dan zijn broers te vragen[7]; WILLEM bekent dat hij bij het hazardspel verloren heeft, op een wijze, die zijn karakter eer aandoet[8]. En de vader spaart, waar hij dit noodig acht, de zonen niet; als MAURITS klaagt over den ruwen toon en 'onfatsoenlijke denkwijs' aan boord, iets

1 *Levensschets*, mededeeling van de familie.
2 Blz. 78.
3 Sheerness: 29 Maart 1827.
4 Amsterdam: 11 Meij 1820.
5 Blz. 72.
6 Blz. 73.
7 *Bijlagen* IX.
8 *Bijlagen* XI.

wat STARING zeker niet afgekeurd zal hebben, dan wijst hij er hem op dat hij zich moet schikken[1]; wanneer hij van WINAND een haastigen brief heeft ontvangen, dan keurt hij een slordig gebruik van de moedertaal af[2] en als WILLEM vergeet zijn moeder afzonderlijk te groeten, dan ontvangt ook hij een vermaning[3]. Onnoodige uitgaven stemmen STARING onaangenaam[4]; eveneens kleine oneerlijkheidjes als het meesturen van brieven onder kruisband[5]. Tot zuinig zijn en flink werken wekte hij zijn kinderen op die hem, wanneer ze dat deden, geruststelden 'voor het toekomstige, als ik hier niet meer wezen zal'[6]. De terechtwijzingen namen ze in dank aan van den vader, die in MAURITS' album schreef:

> 'Als Liefde uw hoop bedriegt, als Vrienden u begeven,
> Onkreukbare Oudermin heeft hier haar naam geschreven'.

Een groot aantal gedichten alleen voor den huiselijken kring bestemd, zijn bewaard gebleven; ze zijn niet uitsluitend voor bruiloften gedicht, de titels reeds leeren anders: 'Toegezongen aan onze lieve Moeder bij de viering der Geboorte van haar 8ste kind', 'Bij de herstelling van onzen kleinen Willem', 'Constance op haar Eerste Verjaardag aan zusters, broers en lieve Moeder'. Onder de bruiloftszangen waarvan er enkele uitgegeven zijn, bevinden zich bijzonder aardige[7]. Teekenend is wat hij zijn dochter CAROLINE en haar man Dr. A. BRANTS toewenschte:

> 'Wordt wat poosde, weer bewogen,
> Spreidt zich krijg van kust tot kust -
> Naar hun stil verblijf ontvlogen
> Streel' hen, blij genoten rust'...

Ik vermeldde al dat STARING dergelijke gedichten hoogst zelden in zijn bundels opnam: 'met het drukken van zulk goedje' behoorden de dichters naar zijn meening het publiek 'te verschoonen'[8]. De *Opdragt der Kerkgezangen*[9], waarin hij voor zijn kinderen hoopt op ''t Beste Goed:.... de oudervreugd, die Gij mij smaken doet!' en *Aan mijne Gade*[10], nog mooier geworden nu wij van STARING'S huiselijk leven meer weten, zijn daarvan de gewichtigste.

1) Blz. 67.
2) Brief 99; deze brief doet mij denken aan een van P.C. HOOFT aan zijn zoon. (27 Oct. 1646. Editie v. VLOTEN IV, blz. 218).
3) Blz. 88.
4) Blz. 76.
5) Blz. 81.
6) Blz. 77.
7) *Zilveren-Bruiloftsdicht* (bundel 1837, III, blz. 83) en *Bij een Bruiloft* (blz. 97).
8) Blz. 236.
9) Bundel 1837, IV, blz. 3.
10) Bundel 1837, III, blz. 77.

STARING'S dochters kennen we weinig; het best nog EVERDINA, die na de blindheid van haar moeder een deel van de correspondentie op zich nam. Ze waren waarschijnlijk al even eenvoudig als de zonen; DIENTJE schrijft tenminste in 1832 aan haar lievelingsbroer WILLEM: 'Gezellige eenvoudige landbijeenkomsten hebben er in deze tijd niet meer plaats, het is maar wie het beste opdischt, het aangename discours wordt dus niet meer in aanmerking genomen maar van de maag een afgod gemaakt'.

In het gedicht *Ter Bruiloft van een Dochter*[1] gedenkt STARING CAROLINE, de dochter die met haar moeder vooral de opvoeding der kleintjes op zich had genomen, als 'Pleegster, Leidster van dat Kroost, Nà u, aan de eigen borst met moederlijke zorg gekweekt'. Haar zusterlijke trouw kan hij roemen, haar als 'beproefd in druk en rouw' toespreken, omdat zij haar zuster MATHILDE, van wie ze onafscheidelijk was, en ook haar ouders in tijden van leed steunde[2]. Want hoe gelukkig STARING'S huwelijk was, leed is hem niet bespaard: van zijn acht kinderen zijn de vier oudste jong, maar toch al volwassen, gestorven. De brieven waarin hij over deze verliezen spreekt, zijn vol berusting[3]; de kinderen beloofden veel, maar hij onderwerpt zich, weet dat de dood een volmaakter leven ontsluit[4] en vertrouwt op het weerzien hiernamaals; diep getroffen, geslagen door het leed toont STARING zich in geen zijner brieven. Wel verklaart hij bij herhaling dat deze gebeurtenissen zijn gestel schokten en dat hij zich moet sparen, omdat hij vreest dat het verdriet hem zal overmeesteren, wanneer hij er over uitweidt[5]. Onder zijn gedichten vond ik maar een enkel over huiselijk leed, nl. over het verliezen van zijn oudste dochter, die kort na haar man, J. BRANTS, stierf en een jongetje naliet, dat even zorgzaam als zijn eigen kinderen door STARING werd opgevoed. Een gedeelte van dat gedicht is in de aanteekeningen op zijn bundels opgenomen[6], de laatste onuitgegeven strophen luiden:

'Zamelt zich gelijk weleer
Onze gulle gastkring weer,
  Gij blijft falen!
't Wulfsel, speelperk van uw jeugd,[7]
Mag bij stiller welkomsvreugd
Ons 'Mathilde!' niet herhalen.

1) Bundel 1837, III, blz. 94.
2) Hier als elders prijst Staring haar 'opmerkzaam oog voor de Natuur'.
3) O. a. brief 67, 68, 72 en 78.
4) Blz. 66.
5) Blz. 56 en 293.
6) Zie bundel 1837, III, blz. 156. De interpunctie is door mij aangebracht.
7) De zoogenaamde 'verwulfde kamer'.

Klinkt weêr harp- of citersnaar;
Huwt de Kunst een dubbel paar
Zusterhanden;
Streelt een rein gezang ons oor;
Ver van ons stemt GIJ in 't koor,
Waar de Heemlen outers branden.

Klachten over zijn verliezen, over de blindheid van zijn vrouw, worden niet geuit. STARING wendde, in het belang van zijn gemoedsrust, zijn oog snel van het verlorene af en was dankbaar voor wat God hem liet behouden[1] of schonk. Een onuitgegeven gedicht zegt:

'Siert den Held een gloriekroon,
Die zijn bloed durft wagen -
Roemt hem vrij met hoger toon,
Die geen Ramp doet klagen -
Die, tevreden in Geluk;
Die, gelaten in den Druk,
Ieder Lot kan dragen'.

Ik zou den geheelen brief van 8 Jan. 1828 aan zijn zwager VAN DER WIJCK kunnen overnemen, maar een enkele regel moge volstaan: 'Ook heb ik bij veel smart ook veel genoegen op dezelve [de wereld] gesmaakt en ben vèr van mij (gelijk Bilderdijk doet) hier *als op een mesthoop neêrgesmeten* te beschouwen!'[2] In de *Opdragt der Kerkgezangen* bidt hij zijn kinderen toe: 'rust na zwoegen; kalmte in leed' en *Aan mijne Gade*[3] heeft geen andere strekking dan zijn vrouw op te wekken haar verdriet gelaten te dragen. STARING wilde geen sombere, verdrietige verhalen schrijven:

'De waereld heeft, tot aan haar uiterste end,
Geen mangel aan waarachtig lijden;
IK dicht er graag zoo weinig bij
Als mogelijk!.....'[4];

aan POTGIETER verklaart hij niet voor een treurig einde in een roman te zijn[5] en bij Mevrouw KLEIJN, die een Duitsch boek vertaalde, drong hij er op aan den treurigen afloop te veranderen[6].

1) Blz. 63.
2) Blz. 58.
3) Bundel 1837, III, blz. 22. In 1819 in het Album van zijn vrouw geschreven.
4) *De Verloofden* (bundel 1836, II, blz. 166).
5) Blz. 238.
6) Blz. 430 vlg. (Zie voor soortgelijke gevallen KALFF: *Inleiding tot de Studie der Literatuurgeschiedenis*, blz 214 vlgg.).

Wanneer de zwaarste slagen hem kort geleden hebben getroffen, zegt hij toch als zijn zonen uit den Belgischen veldtocht terugkeeren:

> ‘Verdool ik vaak, met schreijende oogen,
> In raadsels, die geen brein ontwart;
> En klaag, om 't VIERTAL mij onttogen;
> Nog kent gij VREUGD, mijn vaderhart!’[1)]

In de jaren van zijn verliezen (1822-31) heeft STARING zijn gedachten kunnen en mogelijk willen afleiden door de uitgave van twee dichtbundels (1827 en 1832); het waren ook de jaren van zijn rijkste dichterlijke productie. De beste Verhalen zijn toen ontstaan en hebben een geestig-grappigen inhoud; daarmee wilde de dichter zijn leed verdrijven, die zelf schrijft in 1832[2)]: ‘De Poëzy moet *mij* ook helpen om den *diepen ernst* van mijn leven te temperen. Toen mij hetzelve vrolijk toelachte, maakte ik zelden vrolijke verzen’. Een plotseling smartelijk verlies kan hem alleen voor korten tijd ‘geheel ongeschikt’ voor zijn werk maken[3)].

Onderwijs.

De opvoeding zijner kinderen dwong STARING als vanzelf zich bezig te houden met een deel van de volksopvoeding, het onderwijs[4)], dat toen juist de aandacht van de regeering had; zijn vriendschap met A. VAN DEN ENDE[5)] kwam de school, die hij voor de kinderen van zijn boeren had gesticht, ten voordeel. De stichting dezer school is, evenals de invoering der vaccinatie[6)] op het platteland, een van de bewijzen dat STARING niet alleen de oeconomische positie van zijn boeren ter harte gaat; al worden in strenge winters de houtverkoopingen vervroegd en al vergeet hij de armen niet[7)], krachtiger streeft hij er naar het zoover te krijgen, dat in de toekomst allen zullen kunnen lezen; Gods goedheid dankt hij, wanneer de zeden verbeteren[8)] en het drankmisbruik minder wordt. Het verschaffen van arbeid en van tastbare bewijzen van belangstelling in goed gedrag, meent hij naast het geven van onderwijs te moeten aanraden als de beste middelen[9)]; een blad als de ‘Volksbode’ zal in zijn buurt door het volk nog niet gelezen worden. De Maatschappij tot Nut van het Algemeen mag in STARING een van haar werkzaamste leden eeren.

1) Bundel 1837, III, blz. 122.
2) Blz. 279.
3) Blz. 194.
4) In STARING'S bibl. waren vrij veel boeken over opvoeding en onderwijs, o.a. van PESTALOZZI, SALZMANN en MAD. DE GENLIS.
5) Zie LULOFS (blz. 32), die een bezoek, met V.D. ENDE op den Wildenb. gebracht, vermeldt (brief 405-408).
6) Blz. 150.
7) Blz. 60.
8) Blz. 227.
9) Blz. 185.

Niet alleen over verbetering van het lager onderwijs in verband met sociale toestanden dacht STARING na; toen de regeling van het Hooger Onderwijs aan een commissie opgedragen was, waarin een broer van zijn stiefvader BOERS zitting had, schreef hij[1] dezen een uitvoerigen brief, waaruit blijkt dat hij zeer gezonde en verlichte denkbeelden ook over dit onderwijs bezat; zijn liefde voor de natuurwetenschappen en de technische vakken dwong hem o.a. het gebruik van het Latijn als algemeene collegetaal aftekeuren. Het 'klassieke' antwoord[2] van BOERS is het lezen overwaard, maar ook de ironische verdediging van het Latijn door STARING in de Arnhemsche Courant[3] geplaatst, in den tijd toen WINAND uit Leiden zijn klachten over het onbegrijpelijke en barbaarsche Latijn van de professoren aan zijn vader zond. In 1832 zucht STARING, of het nu eindelijk niet eens tijd wordt om 'ook de zonen van onze Fabrikanten deel aan het Akademiesch onderwijs te laten nemen - mits de colleges voor dezelve dienstig in de moedertaal gehouden worden'[4].

In 1815 schreef STARING aan zijn ouden schoolmakker RÖELL, toen Minister van Binnenlandsche zaken, dat hij over 't algemeen met de nieuwe regeling van het Hooger Onderwijs wel tevreden was; in denzelfden brief vertelde hij het een en ander van zijn loopbaan en de Wildenborchsche verbeteringen[5].

Als Curator van de in 1815 als Athenaeum heropgerichte Harderwijksche Academie, heeft STARING, voorzoover het na te gaan is, geen gelegenheid gehad om iets gewichtigs in het belang van het onderwijs te doen. De opheffing in 1818 trof hem; aan een instituut van volksontwikkeling mee te werken was een van zijn liefste wenschen. Wat hij van het Athenaeum verwachtte[6] kan de *Feestzang* leeren, waarin hij den studenten toeriep:

'Grijp aan, met mannenmoed, de groote taak des levens,
Die wachtend voor u ligt!' -

en van hen zei:

'De zegels der Natuur zijn voor hen opgebroken;
Der tijden nacht verdween.'

1) Brief 414.
2) Bijlagen XXVI.
3) 10 Junij 1828: *Nog iets over het Hooger Onderwijs.*
4) Blz. 280.
5) Brief 415.
6) Bundel 1837, III, blz. 8 en brieven 409-410.

Verlichting.

Het is niet te verwonderen dat een zoo verlicht[1] man als STARING op de Kosterfeesten, in 1823 te Haarlem gevierd. ‘een Nationaal Feest, zo als naauwlijk een volk víéren kán’[2], niet ontbrak. Hoewel zijn zoon HUGO pas overleden was, aarzelde hij niet te gaan, want het was voor hem geen feest in den dagelijkschen zin van het woord; hier moest geëerd worden, wat hij innig voelde dat voor de menschheid het grootste geluk was, hier zou hij met geestverwanten in KOSTER den Vooruitgang bejubelen. ‘Alles wat liefde voor zijn Land en voor Wetenschap heeft gaat er uit onze Provincies heen’[2] en waar dat gebeurde, daar mocht geen lied ontbreken; zijn verheerlijking van LAURENS JANSZOON KOSTER is een Ode aan de Wetenschap ‘naar 's Hoogsten wil verbreid’, nadat ‘Gods Geest’ gedaald was in Haarlem's grootsten burger[3].

Slechts eenige weken scheidden de viering van KOSTER'S Eeuwfeest van den dag, waarop hij zijn vijfentwintigjarig huwelijk afsloot; beide gebeurtenissen heeft hij met warmte bezongen, beide dagen waren hem lief en onvergetelijk. E11 is hij God dankbaar voor zijn huiselijk geluk; wanneer de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Lochem een ander eeuwfeest herdenkt[4], dan verzoekt hij zijn toehoorders met hem te danken ‘den Albestuurder, wiens ontferming uit de Middeleeuwsche Duisternis allengs het Licht dier Burgerlijke Vrijheid aan liet breken, in welks vollen glans wij ons *nu* verheugen’. Een man die zoo spreekt, die - allerminst een laudator temporis acti - zijn dagen zoo bij herhaling gelukkig prijst boven de Middeleeuwen[5], kan diezelfde Middeleeuwen niet anders liefhebben dan met een historische belangstelling. Wie den blik zoo gaarne naar voren werpt, zoekt geen zelfvergetelheid in het verleden, hoogstens met POTGIETER een aansporing tot grooter eigen krachtsontwikkeling.

1) Zie o.a. *Cantate voor het Natuurkundig Gezelschap te Zutphen* (bundel 1837, IV, blz. 35):

> ‘Een rijker gave is ons gegeven!
> Het licht, dat gij, o Rede, spreidt,
> Beschijnt Natuur’....

2) Blz. 64 en een art. in de Arnh. Cour. (23 Sept. 1823: *Alweer iets over de Boekdrukkunst*). In STARING'S bibliotheek waren een groot aantal geschriften aanwezig over de kwestie: KOSTER of GUTENBERG?

2) Blz. 64 en een art. in de Arnh. Cour. (23 Sept. 1823: *Alweer iets over de Boekdrukkunst*). In STARING'S bibliotheek waren een groot aantal geschriften aanwezig over de kwestie: KOSTER of GUTENBERG?

3) Bundel 1837, III, blz. 65 en brief 418. Alles wat KOSTER'S aanspraken kan steunen, juicht STARING toe (blz. 87 en 255).

4) Zie blz. 98 noot 5.

5) Blz. 150 en 258.

Geschiedkundige belangstelling.

Wanneer STARING voor zijn literair werk onderwerpen in de Middeleeuwen zoekt, hebben die niet zijn hart, maar alleen zijn hoofd[1] en zijn slechts dan met warmte behandeld, wanneer gevoelens uit het werkelijke leven, algemeen menschelijke, onder woorden gebracht zijn. Hier waren Verbeeldingskracht en Geestdrift betere gidsen voor hem geweest, dan zijn 'Onmisbare Leidsman': het Gezond Verstand[2]. Ik moet toestemmen wat door anderen geschreven is: STARING solt met de Middeleeuwsche cultuur[3]. Maar juist door zijn warme belangstelling in het historische feit als feit en in de mogelijkheden van bewerking der stof, krijgen verschillende van de Romances en andere historische gedichten niet alleen voor STARING zelf, maar ook voor ons waarde. Het laatste vermoedde de dichter en hij neemt uitgebreide aanteekeningen op voor lezers 'die, vooral bij gedichten van de Epische soort, ook de Vinding niet onopgemerkt laten, en genoegen scheppen in na te vorschen: hoe de Dichter eene stof, hetzij ruw, hetzij reeds bearbeid voorhanden, zich te nutte heeft gemaakt, en wat door hem daar bijgevoegd of daarvan weggelaten is'.[4].

Door degelijke studie stelde de dichter zich op de hoogte van de behandelde gebeurtenis en van den tijd waarin het verhaal speelt, zoodat anachronismen, die hij ook in het werk van anderen streng afkeurde, bijna niet voorkomen en de 'locale kleur' meestal onberispelijk is[5].

Belangstelling voor oudheden en archaeologie blijkt telkens in zijn brieven: ook op het bezit van een 'stukje steen' uit Ithaka en een 'blad' van Trojaanschen grond stelt hij prijs[6]. Op Hoekelom, een buiten bij Ede, deed hij zelf opgravingen, waarvan hij een realistisch verslag geeft in de Verhandelingen van een der Maatschappijen die hem onder haar leden telde[7].

Zijn liefde voor oude Geldersche geschiedenis, waaraan hij, geinspireerd door zijn omgeving, meermalen de stof voor zijn poëzie ontleende[8], vond bevrediging in den persoonlijken omgang met twee der beste kenners daarvan in STARING'S tijd: Mr. G. VAN HASSELT en Mr. Is. AN. NIJHOFF; alles wat den Wildenborch betreft noteert hij, oude rekeningen en andere stukken laat hij copiëeren.

1) Zie art. K o o p m a n s en T o l .
2) *De onmisbare Leidsman* (bundel 1837, IV, blz. 141).
3) Zie art. K o o p m a n s en T o l .
4) Bundel 1837, IV, blz. 174.
5) Blz. 186, in noot 3 is op een anachronisme in den *Jaromir te Zutphen* gewezen.
6) Blz. 62.
7) *Natuurk. Verhand. van de Bat. Maatsch.* te Haarlem, XI, (1822) blz. 441. Zie voor STARING'S opgraving bij de 'Koerbelt': *Kleine Verhalen* blz. 181.
8) Brief 189 (slot).

Met genoegen etymologiseert hij[1] ook en in het 'Taalkundig Magazijn' van DE JAGER verscheen een artikeltje van zijn hand[2]. In het Boeren-Zutphensch dichtte hij de aardige *Tuchtiging der Algerijnen*[3] en in de Friesche taal- en letterkunde stelde hij belang, al viel het lezen van het werk van GIJSBERT JAPIKS en de HALBERTSMA'S hem moeilijk[4]. Hij maakte een begin met het bijeenbrengen van woorden voor een Zutphensch Idioticon, en zijn aanteekeningen op WEILAND'S woordenboek zijn bewaard gebleven[5]. 'Den buiten omloop geraakten taalschat van vroegere dagen'[6] wilde hij te baat nemen om onze taal te zuiveren, en in een onuitgegeven opstelletje over het gebruik van oude woorden prees hij KILIAAN om al het moois dat deze van dien ouden taalschat redde; onder de 'Losse Gedachten' is de volgende: 'Wanneer men sommigen kunstrigteren toegaf, zoude de taal van jaar tot jaar een gedeelte van haren rijkdom moeten opgeven, de keus van woorden voor de schrijvers meer beperkt worden en geen neerduitsch meer gelden dan wanneer het door een paar Hollandsche steden was geijkt. Het is het regt en de pligt van Dichters om als verdedigers voor de Taal in dezen op te treden'.

In het bezit van het Zutphensche Maerlant-Handschrift, waarover hij in de *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde* verslag uitbracht[7], interesseerde hij zich levendig voor de nieuwe uitgave van Middelnederlandsche teksten, die ± 1840 begonnen te verschijnen. De *Horae Belgicae* van HOFFMANN VON FALLERSLEBEN noemt hij; eveneens de *Ferguut*-editie van Prof. VISSCHER en de oude Volksromans, waaraan hij uit zijn jeugd nog prettige herinneringen heeft[8]. Verschillende malen stuurde hij

1) O. a. blz. 175, 245 en 247.
2) Brief 353.
3) Bundel 1836, I, blz. 150. Een Zutfensche vriend schrijft aan STARING: 'Van zien leven hek geen mojer dink gebeurt'.
4) Blz. 254-55.
5) Blz. 257. STARING bezat een groot aantal boeken over Taalkunde, o.a. van Weiland en Siegenbeek.
6) *Schetsen* (1816): *Proeve over onze Fransche Taalbastaardij*, blz. 43. St. bezat vrij veel werken over Taalkunde.
7) *Nieuwe werken*, III, blz. 52 en 81 (1834). Van 1827 af was Staring lid van de Maatsch. der Ned. Letterk. In 1819 had hij al een verslag aan het Kon. Ned. Instituut gezonden, dat niet gebruikt werd. Lulofs kocht het Hs. voor hem (in 1816 voor *f*140.-).
8) Blz. 258. In zijn bibliotheek bevonden zich WILLEMS' uitgave van *Reinaert de Vos* (1836), de *Ferguut* en zeven Volksboeken, o.a. *De Historie van Floris en Blanchefleur* (1780 Deventer) en *Een schoone en kluchtige historie van den jongen Jacke* (1687 Utrecht), waaraan STARING de stof ontleende voor een onvoltooid verhalend gedicht: *De boze Stiefmoeder.* Ook CLIGNETT: *Bijdrage tot de oude Nederl. Letterkunde* (1819) en werkjes van VISSCHER en VAN KAMPEN waren aanwezig. In een brief van 25 Julij 1835 aan HELDRING spreekt St. over het omdragen van de ster en haalt als voorbeeld een liedje aan uit Hor. Belg. II (1833 verschenen). Ook de uitgave van de *Floris en Blancefloer* (Hor. Belg. III) noemt hij. (In Juni 1838 kende St. deze uitgave nog niet, blz. 150). Twee deelen van de *Horae Belgicae* bevonden zich in 1840 in zijn bibliotheek. Vergelijk voor de belangstelling in de middeleeuwsche letterkunde omstreeks 1830 ZIJDERVELD blz. 36 vlgg.

afschriften van teksten uit zijn Hs. naar Maatschappij, Instituut of aan particulieren, maar dan spreekt hij ook van ‘den onzin der Disputacie van onzer Vrouwen, en van ons Heren Wonden’, die het hem ‘bijster zuur’ viel over te schrijven[1)].

De Oudnoorsche Mythologie, in ons land[2)] het eerst door Ds. WESTENDORP in een prijsverhandeling van de Maatschappij der Ned. Letterk. uitvoerig behandeld[3)], heeft al vóór dien tijd STARING'S aandacht getrokken, omdat hij altijd groote belangstelling voor oud volksgeloof toonde[4)] en zich door zijn buitenlandsche tijdschriften en couranten, waarvan hij een nauwkeurig lezer was[5)], op de hoogte hield van alles wat daar verscheen. De begeerte dat Nederland niet achterblijft en zoo mogelijk voorgaat, drijft er hem ook nu toe, niet alleen enkele vertalingen van Oudnoorsche liederen, op verzoek van TYDEMAN[6)] voor WESTENDORP'S Verhandeling gemaakt, aan de Maatschappij van Letterkunde te zenden, maar tevens een Woordenboekje van Oudnoorsche Godennamen in te leiden[7)] en enkele onderwerpen uit die godenwereld

1) Blz. 50.
2) In Duitschland schreef V. GERSTENBERG in 1766: *Gedicht eines Skalden*, waarmee hij de Noorsche Mythologie in de D. Letterkunde bracht (hij voegt er een lijst van godennamen, enz. bij). In Engeland gaf Th. PERCY in 1770: *Northern Antiquities*, *with a Translation of the Edda and other pieces from the Ancient Islandic Tongue*, een bewerking van het werk van MALLET. In 1766 verscheen al een Duitsche vertaling van P.H. MALLET: ‘*Monumens de la Mythologie et de la Poësie des Celtes et particulièrement des anciens Scandinaves*’ (1756), waarin stukken uit de Edda in proza-vertaling zijn opgenomen (zie SIJMONS: *Die Lieder der Edda.* Einleitung CIV). Het blijkt nergens dat STARING MALLET'S werk kende. De Edda-vertalingen die STARING kan gekend hebben, geeft SIJMONS (*Die Lieder der Edda.* Einl. CXXV). Ook de *Antiquitates Danicae* (1689) van TH. BARTOLINUS gebruikte STARING. De Proza-Edda verscheen in 1812 in een Duitsche vertaling van F. RÜHS. In 1830 noemt STARING de vertalingen van M. DENIS, wiens ‘Liedern Sineds des Barden’ in 1772 verschenen.
3) *Nieuwe Werken* II, 1830, blz. 581.
4) In zijn Proza-bundel (1837) noemt STARING o.a. GRIMM'S *Deutsche Mythologie* in de aanteekeningen herhaaldelijk; in *De Zwarte Vrouw van Wildenborch* (1790) speelt het volksgeloof reeds een rol. (Zie ook ZIJDERVELD blz. 84, 98 vlg.).
5) Blz. 80.
6) Blz. 167.
7) Brief 295 vlgg. In 1831 bij THIEME verschenen.

te behandelen[1]. Hij voelt dat de elegante poëzie van GRAY in de vertalingen niet het rhythme van de Oudnoorsche gedichten weergeeft[2], maar ter wille van de 'ongeletterden' spreekt hij zelf in een bewerking van zulk een gedicht maar niet over 'menschendarmen' en 'doodshoofden'. Van harte hoopt hij dat 'jonge vernuften' hun krachten zullen beproeven aan onderwerpen uit deze meer nationale mythologie[3]. Meent STARING, afkeerig van het mythologisch klatergoud van tijdgenooten, dat de Grieksch-Romeinsche Goden nooit mogen genoemd worden, 'waar het hart spreekt'[4] en dat 'voor Christenen doorgaans de aandoening van het hart' ophoudt waar hun namen gebruikt worden, hij erkent: 'Scherts, bevallige onderwerpen dulden het veelgodendom zeer goed'. In volkomen overeenstemming hiermee zijn z'n eigen Oudnoorsche Verhalen boertig, en wanneer WESTENDORP liever eens stof zag behandeld 'voor ernst vatbaar', dan antwoordt STARING: 'Dat zich de reuzachtige droombeelden der Scandinavische Godenleer aan ons zeer bezadigde Nederlanders *merendeels* als karikatuur moeten vertonen, blijft intuschen, mijnes inziens waarheid'[5].

Dat wij een minder warme verbeelding hebben dan onze Duitsche naburen, constateert[6] STARING uitdrukkelijk, maar toch kan hij in een gedicht het afbreken van den 'Burgt te Bronckhorst' betreuren[7] en het spijt hem dat er in Nederland niet meer zijn 'van die oude ridderlijke verblijfsels.... waardoor men zich zo gaarne op den stroom van den

1) *Thor als Visscher* (bundel 1836, II, blz. 86) en *De Noorsche Goden en hun Bouwmeester* (blz. 90). Zie twee artikelen van Dr. NAUTA (*Taal en Letteren* XIII, blz. 485 en XIV, blz. 337).
2) Blz. 250. In 1768 vertaalde GRAY het 'Darradarljód' uit de Njálssaga. (Zie SIJMONS Einl. CV, waar ook over HERDER'S vertaling wordt gesproken).
3) In 1836 gaf de jonge TEN KATE in zijn eerste bundel *Gedichten* o.a. zes proeven van 'Oud-Noordsche poëzij'. Naar aanleiding van zijn Romance *Folpert van Arkel* verdedigt STARING in zijn *Brief*, *aan eenen vriend*, *in het Munstersche* het optreden van den duivel in dat stukje met een beroep op klassieke toovenaressen (bundel 1837 III, blz. 133).
4) Blz. 161.
5) Blz. 249. Uit het motto van *De Zwarte Vrouw* (bundel 1820, I, blz. 41) blijkt dat St. het *Nibelungenlied* kent. De eerste volledige editie was van 1783 (Myller), in 1810 verscheen de uitgave van Von der Hagen en in 1816 van Karl Lachmann: 'Über die ursprüngliche Gestalt des Gedichts von der Nibelunge Not'. Ik betwijfel of St. bij een tekstverbetering in *De Zwarte Vrouw* aan den dood van Siegfried heeft gedacht (zie blz. 336 en ZIJDERVELD blz. 91).
6) Blz. 185.
7) Bundel 1837, III, blz. 87.

tijd laat terugvoeren. Als wij hier een schoon landschap zien, is het altoos schoon zonder grootsheid, en onze oude hertimmerde Kasteelen spreken niets tot dengenen die hunne historie niet kent'[1]. Om de geschiedenis die er aan verbonden is, wilde hij dergelijke monumenten niet graag missen, evenmin als een verzamelaar zijn penningen.

STARING'S kennis van de volksgebruiken zijner omgeving kwam niet alleen de 'Statistiek van Gelderland', maar ook SCHELTEMA voor zijn boek *Over Vrijen en Trouwen* ten nutte[2]; de Volkskunde vond in hem een van haar ijverigste beoefenaars, een paar artikelen[3] in tijdschriften en een verslag in de *Verhandelingen der Bataafsche Maatschappij*[4] bewijzen het: 'Sporen uit den tijd van onze vaderen hetzij tot gebruiken, staat van beschaving hetzij tot taal betrekkelijk, hebben mij altoos ene bijzondere belangstelling ingeboezemd'[5].

Een gevoel van billijkheid leidt STARING bijna altijd[6] bij de beoordeeling van historische personen; zelfs in het veelbewogen jaar 1831 meent hij den Lochemschen rector PEERLKAMP - zijn adviseur voor klassieke zaken, nadat zijn vriend, rector WAARDENBURG, naar Arnhem was vertrokken - er op te moeten wijzen dat hij in een van diens gedichten LEOPOLD liever meer verschoond zag[7]. Onomwonden keurt hij de mishandeling van Belgische gevangenen in 1830 af en hij verlangt dat het met een sterke afkeuring in de krant komt te staan[8].

Dat gevoel van billijkheid dwong hem ook personen die uit zijn historische lectuur - PONTANUS, 'een goudmijn' voor Romances[9], SLICHTENHORST, HOOFT - de moeite van het vermelden waard bleken te zijn,

1) Blz. 59.
2) Blz. 228 en 252.
3) O.a. in *Mnemosyne*, 3de Reeks I (1829): *Een paar woorden*, *over enkele sporen van voorouderlijk Heidensch bijgeloof* enz. (St. spreekt over de Duivelskolken, de Schelle-guurkensbelt, Derk met den Beer en een watergeest).
4) *Verslag betreffende eenige oudheden* (Natuurkundige Verh. XI, blz. 441; met 4 teekeningetjes van het opgegravene). In de bibliotheek van STARING waren de werken van SCHELTEMA en van VAN WIJN (*Historische Avondstonden* en *Huiszittend leven*) natuurlijk aanwezig.
5) Blz. 253. Aan de *Volksmärchen* door MUSAEUS uitgegeven (1782-86) om den invloed der sentimenteele geschriften tegen te werken (HETTNER III3, blz. 368) en aan de *Kinder- und Hausmärchen* der GRIMM'S ontleent STARING soms de stof voor een vertelling; *Des Knaben Wunderhorn* van VON ARNIM-BRENTANO was in zijn bibliotheek aanwezig.
6) Bepaald onaangenaam doet het puntdicht op NAPOLEON'S dood aan, dat in de Arnh. Ct. verscheen (24 Julij 1821, zie ook LULOFS blz. 289).
7) Blz. 161-62.
8) Blz. 78.
9) Blz. 110, PONTANUS en SLICHTENHORST worden herhaaldelijk in de aanteekeningen op STARING'S dichtbundels genoemd.

algemeen bekend te maken[1]. Tot DS. VAN HERWERDEN richtte hij zelfs het verzoek over den Protestantschen martelaar HENDRIK VAN ZUTFEN een boekje te schrijven: 'hoe zoude ik mij verblijden, konde een zuil hem ter ere *zonder iemands ergernis* daar geplaatst worden'[2].

Zijn kinderen boezemde STARING door zijn eigen voorbeeld en met behulp van hun geschonken lectuur eerbied in voor de groote mannen uit de geschiedenis van ons volk, in het bijzonder van Gelderland: 'Ik heb een korte schets van onze Geldersche geschiedenis geklad - die evenwel nog zeer de schaaf behoeft en niet dan *Kronijk* voor de Kinders is', schrijft hij aan zijn zwager[3].

Letterkundige Critiek.

Na zijn tweede huwelijk kon STARING voorloopig slechts 'te hooi en te gras'[4] aan poëzie denken en nooit in zijn leven vond hij den tijd - en de rust! - om iets grooters onder handen te nemen; 'Les Muses sont des Abeilles volages', luidde het motto voor zijn *Mengeldicht* al in 1791. De leer door hem in zijn puntdicht: *Aan Pegasus*[5] gepreekt, het 'nonum prematur in annum' van HORATIUS, wordt allereerst door hem zelf aangehangen; herhaaldelijk vertelt hij dat de beschaving van zijn gedichten zijn weinigen vrijen tijd in beslag neemt[6]. Streng voor zichzelf, meende hij ook anderen hooge eischen te mogen stellen wat den vorm van hun werk betrof.

Dichtte STARING de eerste vijfentwintig jaar van zijn huwelijk weinig, de correspondentie eerst met KLEYN en na diens dood (1805) met mevrouw KLEYN geboren ANTOINETTE OCKERSE, met DE VRIES en anderen gevoerd, toont dat hij zijn belangstelling voor het literaire Nederland niet verloren had. Evenals later uit de brieven aan LULOFS, ROBIDÉ V.D. AA en den uitgever-dichter IMMERZEEL, blijkt nu al wat STARING in de literatuur van zijn tijd prees, wat afkeurde, welke aanmerkingen hij op de heeren Recensenten had, aanmerkingen die uit de puntdichten[7] be-

1) Blz. 256 en een puntdicht op VAN SPEIJK en OTTO CLANT (bundel 1837, IV, blz. 152 en met een toelichting *Vaderl. Letteroef.* 1832, blz. 169).
2) Blz. 256.
3) Blz. 55.
4) Blz. 181 en 249.
5) Bundel 1837, IV, blz. 129.
6) Brief 208, 222 en 237.
7) *Aan een' Vriend* (verdediging van het boertige, bundel 1837, IV, blz. 106); *Aan een' Navolger* (afkeer van plagiaat); *Bekrompen Oordeel* (afkeer van subjectieve critiek); *Aan X* (idem) en *Het lange Puntdicht* (gebrek aan geest gehekeld); alle vóór 1820 geschreven.

kend waren, en welke verdiensten hij in eigen werk, al was dit dan gering van omvang, meende te ontdekken. Zoo zijn deze brieven, niet alleen voor de kennis van STARING'S persoon, maar ook voor de Nederlandsche literatuurgeschiedenis in het algemeen, een waardevolle aanwinst. Heeft STARING nooit in het openbaar willen critiseeren ter wille van zijn gemoedsrust, zijn brieven bevatten critiek genoeg en niet van de zachtzinnigste: 'Dat u de gal overloopt bij het lezen der *prullaria*[1] die bij ons als juweeltjes gelden.... verwondert mij niet! Ik heb duizend maal gewenscht nooit verzen gemaakt te hebben om mijn moed aan die kladderij te mogen koelen zonder dat mijne kritiek als Bilderdijksche *nijd* en *opgeblazenheid* kon beschouwd worden.'

De vrees dat 'men' in een van zijne handelingen pedanterie of afgunst zou zien, komt meer tot uiting; ze heeft soms iets kleinzieligs. Wanneer STARING'S naam zonder de toevoeging: Mr. in den Inhoud van een Jaarboekje voorkomt, verzoekt hij[2] den uitgever dit te veranderen; men zal hem anders beschuldigen van een nederigheid, die verwaandheid is. Rector PEERLKAMP vertaalt *De Grondlegging van Ruslands Zeemagt* in het Latijn, maar deze vertaling wil STARING niet laten drukken achter het Nederlandsche gedicht, omdat hem geschreven is dat het als pedanterie zou beschouwd worden[3].

Evenals STARING in den huiselijken kring de regeeringsdaden vrij beoordeelde, deed hij dit ook alle boeken, die hem maar onder de oogen kwamen[4].

Onder het werk zijner tijdgenooten beviel veel in de poëzie van TOLLENS hem niet[5]; hij spot in een brief met diens alliteratiezucht[6] en in het familie-archief zijn een honderdvijftig voorbeelden bewaard van slechte beeldspraak in dichtbundels van TOLLENS gevonden. STARING, met zijn sterk beeldend taalvermogen en scherpen kijk op de werkelijkheid[7], beoordeelde voor zichzelf de *Overwintering op Nova-Zembla* en het werd een veroordeeling. Er is bijna geen regel, waarin geen taalen stijlfouten of stopwoorden zijn aangewezen. Ook een reeks gevallen

1) "De Driften" van H.H. KLIJN; blz. 176.
2) Blz. 192.
3) Blz. 163.
4) *Levensschets.*
5) Ook *Argus* (blz. 297 en 313), maar vooral de *Nederl. Mercurius* (blz. 571, 587, 603) toonden zich in een beoordeeling van TOLLENS' *Nieuwe Gedichten* (1822) allesbehalve tevreden. De stoplappen en de slechte beeldspraak werden afgekeurd.
6) Blz. 66. Zie ook ZIJDERVELD, blz. 34.
7) *De Leerling van Pankrates* (bundel 1836, II, blz. 8), *De Doodendans* (blz. 171) en *Oogstlied* (bundel 1837, IV, blz. 69) zijn minder lyrisch, meer dramatisch dan *Der Zauberlehrling* en *Der Todtentanz* van GOETHE en het *Erntelied* van HÖLTY (zie ook TOL, blz. 217).

uit BILDERDIJK'S werk noteerde STARING, nu en dan van scherp-geestige toevoegingen voorzien.

Een uitnemend STARING-kenner[1] vat het wezen van zijn kunst uitstekend samen, wanneer hij zegt: 'karaktervolle aanschouwelijkheid met het kleinst aantal middelen'. Persoonlijk[2] en beeldend is ze ongetwijfeld; hierdoor, maar ook door haar derde eigenschap, het pittige van haar uitingen, verschilde ze nagenoeg van alles wat in STARING'S dagen verscheen. Meer dan eens zucht STARING, evenals de hedendaagsche geschiedschrijver van dien tijd: Wat wordt er veel geschreven![3]; het slappe, zoetvloeiende in de verzen ergerde hem. Zijn vijfvoetige rijmlooze jamben, dat wist hij, zouden verzet uitlokken[4], maar hij eischt de eerbiediging van zijn persoonlijk rhythme, dat hij niet nalaat tegen slechte lezers te verdedigen in een Anti-kritiek[5], die hij onderteekent: vera obtendere falsis. Die verdediging van zijn jamben en alexandrijnen met veel enjambementen is ook in zijn brieven gegeven[6]; ja zelfs in opstelvorm gedeeltelijk bewaard gebleven. STARING wijst daarin op alexandrijnen van de groote 17de eeuwsche dichters (vooral VONDEL, HUYGENS en ANTONIDES VAN DER GOES), die met hun wisselende caesuur en vrijer rhythme ook niet tot de 'gladde' verzen behooren, en die men al evenmin als de zijne, goed weet te lezen[7]. 'Wij *galmen* geloof ik, in 't algemeen, maar al te zeer,' merkt hij op[8].

Door 18de eeuwschen afkeer van elk persoonlijk rhythme gedreven, verweet menig recensent STARING'S verzen gebrek aan 'zoetvloeiendheid'; de onjuistheid van deze aanmerking wordt door den dichter zelf in zijn brieven herhaaldelijk aangetoond[9]. Tot mijn spijt zag ik nog in onze dagen, evenals ± 1830, tegenover de 'stroeve' Verhalen enkele Mengeldichten geprezen[10] wegens de 'bijzondere zoetvloeiendheid' en het gemis van 'vernuftsspel en gekunstelden zinbouw'. POTGIETER, die de gladde verzen maar al te goed kende in de poëzie, die 'gij naar verkiezing, [de] huiselijke of vervelende kunt noemen', stond ook hierin dichter bij STARING dan anderen en verheugde zich er over, dat diens verzen niet 'voortkabbelden als de golfjes van een' vliet'[11].

1) J.H. VAN DEN BOSCH (*Taal en Letteren* I: *Staring's Kunst*).
2) Zie b.v. zijn gelegenheidsgedichten, vergeleken bij die van tijdgenooten.
3) Blz. 168 (114 bundels in één jaar: KALFF VII, blz. 141).
4) Blz. 96 en *Voorberigt* 1820, I. Over de vijfvoetige jamben kan men raadplegen een artikel in *Noord en Zuid* 1892, blz. 164.
5) *Recensent ook der Recensenten* 1821, II, blz. 225.
6) O.a. brief 200.
7) Ook blz. 206-'07.
8) Blz. 134.
9) Blz. 160, 165, 174, 207, 218.
10) TE WINKEL: *Ontwikkelingsgang* IV, blz. 400 vlgg.
11) *Verspr. en Nagel. Werken*: Krit. I, blz. 152.

De schrijver was zich het verschil in bouw tusschen zijn verzen en die van vele zijner tijdgenooten uitstekend bewust; hij heeft gepoogd ‘eenen anderen dan den meest heerschenden, eenzelvigen toon aan te slaan’, ‘den verstrant van VONDEL en HUYGENS’ zoekt hij[1] en, als er een aanmerking wordt gemaakt op den regel:

‘Daar kunt ge 't vrìj voor mìjn geld doen,’

dan schrijft STARING[2]: ‘Waarschijnlijk was het niet *zoetvloeijend* genoeg’! Onder de ‘Losse Gedachten’ is de volgende:

‘Men verwijt dikmaal stroefheid en 't verkeerd-vallen van het accent aan verzen welken niets dan een kunstkundige lezer ontbreekt om door schoonheid uit te munten. Dit heeft vooral bij Alexandrijners plaats. De welluidendheid gaat verloren omdat men niet Rhythmisch durft te lezen maar scandeeren wil. Waar een Vondel, een Antonides, een Huygens voorbedachtelijk de eentoonigheid van het □_□_□_ breken wanen zij feilen te vinden.’

Met voorbeelden is aangetoond, dat STARING meermalen door wijzigingen in zijn verzen te brengen, deze minder ‘glad’ tracht te maken[3].

Geen enkele critiek is belachelijker en ergerde den dichter meer dan die van de *Vaderlandsche Letteroefeningen*[4] (1829). Het zou onbillijk zijn niet te willen erkennen dat STARING'S werk hier en daar duister[5] of gewrongen is, fouten waarin een dichter als hij het eerst gevaar liep te vervallen, maar ik vraag: is het niet te verkiezen boven het vervelend of onbeteekenend zijn? De Letteroefenaar noemt hem een ‘Huighens à la Voltaire gekapt’, die nergens ons hart treft: zijn werk is overbeschaafd en verschijnt ‘als de eenvoudige en oorspronkelijke gevoelens des harte verflaauwen, en onderdrukt worden door de begoochelingen der zinnelijkheid’. De meeste volken hebben tegenwoordig representanten van die overbeschaving, onze letterkunde kan er nu ook een aanwijzen, wiens poëzie natuurlijk goed onderscheiden moet worden van den ‘hemelval’[6] der echte, van hooger kring ingeblazene Dichters’. Het is niet ‘in het belang der waarachtige poëzij’, wanneer

1) Blz. 165. STARING stelde veel belang in versbouw, enz.: hij bezat o.a.: KINKER'S *Proeve eener Hollandsche Prosodie* (1810).
2) Blz. 218.
3) We mogen DE VOOYS hoogst dankbaar zijn voor het juiste oordeel over STARING'S vers en rhythme in *Opmerkingen over Nederl. Versbouw.* (*Taal en Letteren* XVI, blz. 239.) In een andere ‘Losse Gedachte’ zegt STARING: ‘Men vindt zeer zelden bij onze Recensenten een woord over den aanleg van een vers - over de vinding - over de stijl’.
4) Blz. 412.
5) Zie puntdicht: *Duisterheid* (bundel 1837, IV, blz. 108).
6) Tegen deze dichters is een onuitgegeven puntdicht gericht (zie blz. 207, ook LULOFS blz. 306 en *Bij de Terugzending van een Dichtstuk*: bundel 1837, IV, blz. 141).

'zijn trant door velen nagevolgd werd'. [Dat zou ook moeilijk gaan!] Zijn poëzie 'is een lief trekkasplantje'.

Deze beoordeeling, waardoorheen zoetelijke goedkeurinkjes zijn gestrooid, geeft STARING wel het recht de Recensenten in zijn brieven, evenals in zijn puntdichten, onder handen te nemen[1], Recensenten die zich door kuiperij en gunst laten winnen, met wie te intrigeeren hij niet bij machte is en die verklaren dat onze Poëzie door de echte Phebuszonen de gelijke is gemaakt van die van welk volk in Europa ook[2]; 'met hunnen individueelen smaak, en hunne godsdienstige of politieke bijzondere denkwijs' zitten ze 'op den regterstoel'[3]. Zelden liet STARING het tot een Anti-kritiek komen[4]; zijn heetgebakerden vriend LULOFS raadt hij aan bij miskenning te zwijgen; met een 'min ernstige regel drie vier' antwoordt hijzelf hoogstens[5]. Wel smart het hem dat hij die 'eenen anderen dan den meest heerschenden, eenzelvigen, toon bij ons' poogde aan te slaan en 'vrolijke onderwerpen in min gebonden, en den verstrant van VONDEL en HUYGENS houdende maat' te behandelen[6], wordt doodgezwegen door beoordeelaars, die 'het onophoudelijk in den afgezaagden, ons eigenen of bij Duitschers en Franschen geleenden, vorm herhaalde voor goed stempelen'[7]. De 'dichterlijke taal' is nu eenmaal niet zijn taal. Hoe verwant blijkt STARING ook als criticus aan POTGIETER, die een beoordeeling van diens verzen, niet te vergelijken met het dwaze geleuter of zoetelijk gevlei der andere recensenten, besloot met wat waarheid is gebleken: de zon der liefde gaat voor STARING niet onder!

Hoezeer STARING, die de plastische zuiverheid van zijn werk gedeeltelijk aan de klassieken, bovenal HORATIUS, had te danken, ook afkeerig was van het Bilderdijkiaansch gezwollene 'het gedonder, gestorm, gewoel en gejoel'[8] en hoezeer hij, vijand van alle overdrijving, zegt[9]: 'De Apollo,

1) Hetzelfde deden in het openbaar de tijdschriften: *De Argus* (onder den fellen Dr. Wap) en de *Nederl. Mercurius* (onder red. van VAN LENNEP en VAN DER HOOP), die van 1828-29 bestonden (zie DE VOOYS: *Beweging* Dec. 1913). *De Argrus* klaagt ook over den 'Rijmoceaan'.
2) Zie *De Lettereeuwen* (bundel 1837, IV, blz. 128).
3) Blz. 152, 204 en vooral brief 277.
4) Blz. 128.
5) Blz. 171 en 172.
6) Blz. 165.
7) Blz. 166.
8) Blz. 152; onuitgegeven is het volgende:

'Moge uw geest zich stout verheffen,
Bij 't bezielend snarenspel;
Dichters! om ons hart te treffen,
Klinke uw toon niet al te schel';....

9) Blz. 154. In een onuitgegeven gedicht: *Aan den geest van Swaanenburg* (1819) hekelt STARING de rhetorische poëzie.

die den Draak onder het enkele optrekken van de lip doorschiet, is, als ideaal van kracht, mijn Man, en geen schuimbekkende Castriotto van Albaniën', toch ziet hij het goede in BILDERDIJK niet over het hoofd. Hij noemt hem: 'Onze DICHTER bij uitnemendheid'[1], al spot hij met zijn Teisterbantschen stamboom[2] en zijn herhaaldelijk plagiaat plegen[3].

Na wat over STARING'S verlichting is opgemerkt, is het duidelijk dat beide dichters de moderne maatschappij met verschillende oogen aanzien. In voor zijn doen felle woorden spreekt STARING van BILDERDIJK als den 'opgeblazen en vuilaardigen samenraper van die quasi Geschiedenis', een ergerlijk 'geklad'[4]. Met een ironisch lachje schreef hij, denkend aan den Leidschen meester en zijn jongeren, de eerste regels van *Marco II:*

> 'Eer aan den Ouden Tijd, en weg met de EEUW DER REDE!
> *Vivant* de Dooden! roep ik mede!
> ZIJ DEDEN WONDEREN - WIJ DOEN 'T GEEN WONDER SCHIJNT![5]

Een kleine kwestie, die STARING met BILDERDIJK had, bevestigt de mededeeling van zijn zonen, dat hij in den dagelijkschen omgang als gevolg van zijn levendig temperament, gauw opstoof, maar ook heel spoedig zijn kalmte herwon.

In een puntdicht, geplaatst in den *Recensent ook der Recensenten*[6], spotte STARING met den reactiegeest der Fransche Bourbons[7]; een ongelukkige noot van de redactie, die er op wees dat enkelen in Nederland de les ook ter harte konden nemen - misschien, wanneer Bilderdijk het puntdicht niet begreep, de naam Willem - wekten bij den altijd achterdochtigen Heer van Teisterbant argwaan. In de *Krekelzangen*[8] beantwoordde hij, wat hij meende dat een aanval was. STARING, voor de eerste en eenigste maal in zijn leven in 't openbaar aangevallen, wordt driftig-boos. Hij schrijft onmiddellijk een aantal scherpe puntdichten[9],

1) Bundel 1836, I, blz. 181 en brief 201.
2) Blz. 171.
3) *Op Plagiarius* (bundel 1837, IV, blz. 130), volgens STARING'S zoon op BILDERDIJK gemunt en blz. 199.
4) Blz. 171; zie ook wat POTGIETER in *Het Rijksmuseum* van deze Geschiedenis zegt.
5) Bundel 1836, II, blz. 144.
6) *Rec. ook der Rec.* 1821 II, blz. 364; bundel 1837, IV, blz. 131; Willem is Koning Willem I; zie R.A. KOLLEWIJN: *Bilderdijk*, enz. II, blz. 303-304.
7) Denzelfden reactiegeest, die zich ook in Napels en Spanje vertoonde, hekelde hij in een drietal aardige puntdichten: *Het Paard van Napels in 1825*, *Het Geredde Spanje* en *Verschillende Uitleg* (bundel 1837, IV, blz. 132).
8) II, blz. 137.
9) Meer dan twintig zijn er bewaard.

wandelt dan zijn arbeiders eens rond, kalmeert en verzoekt[1], na aan zijn 'beschavingsplicht' te hebben gedacht, een redacteur één der epigrammen te plaatsen in zijn tijdschrift; het luidt:

> Schotschriften.
> 'Hoort gij 't?' Och ja maar, of er duizend riepen,
> Ga stil uws weegs, en laat de diertjes piepen![2]

In een ander tijdschrift[3] antwoordt hij met: *Licht*, *Vrije Pen en Vrije Tong*, waarvan de titel drie waarheden uit zijn rationalistische geloofsbelijdenis noemt. De laatste regels zijn:

> '*Ja!* Vrije Tong! maar in bescheiden mond,
> Niet sijflend als een slang, niet blaffend als een hond'.

Deze maal verdween zijn boosheid niet geheel; in 1827 schrijft hij in de Aanteekeningen: 'werd mij onbeschoftelijk afgedwongen' en in 1837: 'afgedwongen door opgeblazen weerspraak'[4].

De eerste weken zijn z'n brieven natuurlijk vol van het gebeurde, als 'Meester en Leerling' bespot hij BILDERDIJK en DA COSTA[5]. Scherp zijn de uitingen soms, maar de blijmoedigheid en de ernst die in STARING waren, gedoogden geen sarcasme.

BILDERDIJK ergerde den in 't publiek nog extra bescheiden STARING bovendien door zijn opgeblazenheid en eigenwaan, die hij o.a. hekelt in het volgende onuitgegeven puntdicht:

> 'Kanailje uit de Voet! ik stijg mijn Ebal[6] op,
> Ik, Ridder van de Zwaan, gelijk mijn schild doet blijken -
> En zo 't naar regt ging, Heer van zeven Koningrijken! -
> Ik, - Christen en Profeet! - verbergt uw buffelkop,
> Gij dom gepeupel dat, na ík dacht, waagt te denken;
> De knuppel is gereed - en Judas duivlenstrop,
> Zo gij der vorsten regt en 't mijn een haar dorst krenken.
>
> 1830.

1) Brief 193 en 194.
2) *De Rec. ook der Rec.* 1823, II, blz. 44.
3) *Alg. Vaderl. Lett.* 1823, II, en bundel 1837, IV, blz. 132.
4) Blz. 198.
5) Blz. 195. Volgens STARING'S zoon is *Verkeerd Bejag* (bundel 1837, IV, blz. 142) tegen BILDERDIJK gericht; de eerste regel luidt: 'Ik hits de Levenden verkettrend aan elkaar'.
6) Hooge berg in Palestina.

Hoe aardig nuchter hij later zoo'n plotselinge geprikkeldheid, die hij van zichzelf goed kende, beoordeelen kan, blijkt uit een eigenhandig onderschrift bij het puntdicht *Weêrstuit*[1]. Dit behoort tot de laatste puntdichten uit STARING'S bundel *Gedichten*, die bijna alle hun ontstaan danken aan berichten in buitenlandsche kranten of tijdschriften die zijn ergernis, vooral in 1830-31, opwekten. De bekende Duitsche professor LICHTENBERG had geschreven, dat een ezel een paard is 'getranslateerd in 't Hollandsch!'; een zijner landgenooten neemt dit oordeel over, en wordt nu door STARING van antwoord gediend. Onder het puntdicht schrijft deze later, dat hij verkeerd deed zich boos te maken, want de Duitscher verstond de Nederlandsche taal niet eens!

STARING'S verdraagzaamheid, zijn afkeer van felheid - 'ik had niet gaarne dat een Dagblad door een Nederlander gesteld zo sarcastiesch schreef'[2] - en zijn verlangen om zijn gemoedsrust niet gestoord te zien, deden hem bijzonder bang zijn iemand te kwetsen[3]; een vrij onschuldig puntdicht: *Op Bloys van Treslong*, wil hij daarom liever niet algemeen bekend zien worden[4].

In zijn laatste levensjaren schrijft hij alleen puntdichten, maar deze zijn te bits, treffen te hooge personen en 'moeten des bij honk blijven'[5].

Behalve over TOLLENS en BILDERDIJK oordeelt STARING in zijn brieven ook over andere tijdgenooten. BELLAMY waardeert hij als dichter, schoon hij vindt dat deze te weinig gebruik maakt van het rijm, vooral in zijn '*zangerige* (niet anakreontische) stukjes'[6]. Met genoegen heeft hij de *Gedenkzuil* van OCKERSE en Mevr. KLEYN gelezen, omdat hij 'weinig van de bijzondere omstandigheden kende van den man, in wien zulk een grote verwachting voor het Vaderland werd uitgeblust'[7].

Lectuur.

Wat er van de meest bekende auteurs verscheen, las STARING al vrij gauw; vooral in zijn laatste levensjaren correspondeerde hij veel over zijn lectuur met zijn zoon WILLEM, die toen leeraar aan de Militaire Academie was. Zoo komen ter sprake: *De Masquerade* van BEETS[8], hem wat al te vrij en ongebonden, GEEL'S *Onderzoek en Phantasie*[9], waarin het 'Gesprek op een Leidschen Buitensingel' met zijn strekking: poëzie is arbeid, STARING wel bijzonder moet hebben getroffen, *De Schaapherder*, als geheel door hem geprezen[10], en de *Camera*

1) Bundel 1837, IV, blz. 145.
2) Blz. 79.
3) *Verboden Triomf* (bundel 1837, IV, blz. 112).
4) Blz. 119.
5) Blz. 179.
6) Blz. 133.
7) Blz. 130.
8) Blz. 172.
9) Blz. 90.
10) Blz. 237-38 en Bijlagen XII.

Obscura[1], waarover hij helaas geen oordeel meer kon schrijven. Hoewel hij, blijkens een brief aan LULOFS, den historischen roman hoog stelde[2], wordt VAN LENNEP'S werk nergens genoemd[3].

Sprak STAKING met waardeering[4] over BOGAERS' *Jochebed*, dat hij in 1835 van den schrijver ten geschenke ontving, het meest voelde hij zich toch verwant aan de Gidsrichting. Hij betreurt den 'te vroeg gestorvenen en zo vèèl belovenden DROST'[5], 'hoog bij mij vereerd' en juicht de oprichting van *De Gids* toe; aan zijn vriend ROBIDÉ VAN DER AA (van 1837-38 redacteur), die het Mengelwerk te Engelsch gekleurd vond, verklaart hij[6] dat dit hem niet hindert en dat *De Gids* in zijn kring algemeene instemming vindt. POTGIETER'S *Anna* noemt hij[7] in 1835 het beste stukje uit den *Almanak voor het Schoone en Goede*, waarvan VAN DER AA redacteur was.

In 1837 wendde POTGIETER zich tot STARING, 'den Huyghens van onzen Tijd', met het verzoek een bijdrage voor den almanak *Tesselschade* te zenden[8]; de niet drukke correspondentie tusschen beide mannen gevoerd, leert dat men op den Wildenborch POTGIETER'S *Lief en Leed in het Gooi* en een aantal van diens bekendste gedichten, als *Oranjelied*[9], *Aan 't Vensterke van Elzemoér*, met veel genoegen gelezen heeft en met ongeduld wachtte op het verschijnen van het tweede deel van *Het Noorden*![10] Het door POTGIETER aan STARING toegezegd bezoek heeft niet meer plaats gehad; de laatste had graag eens gepraat over syntactische vrijheden in POTGIETER'S poëzie[11], de eerste over de 'raauwe kreten'[12], die er tegen hem en zijn vrienden, die men van roemzucht

1) Blz. 92. Wel prijst STARING in zijn brieven (149) de *Tentoonstelling van Schilderijen*, die eerst in *De Gids* verscheen; ook gedichten van BEETS in de almanakken bevielen hem.
2) Blz. 174.
3) Geen enkel werk van J. VAN LENNEP had STARING in zijn bibliotheek, evenmin een roman van OLTMANS. Ook de *Camera Obscura* schafte hij zich niet aan. Van de dames WOLFF en DEKEN bezat hij *Sara Burgerhart* en *Willem Leevend.*
4) Blz. 170.
5) Blz. 185. In de bibliotheek was aanwezig: *Schetsen en Verhalen* (1835) door DROST: ander historisch-literair werk bevond er zich nagenoeg niet.
6) Blz. 183.
7) Blz. 182.
8) Zie Bijlagen XXV (vergelijk GROENEWEGEN: *Potgieter*, blz. 143 en 189).
9) Brief van 27 Novbr. 1838.
10) Blz. 237.
11) Blz. 240. In een brief van LULOFS vertelt deze, dat hij vernomen heeft: 'dat KINKER zulk een admirateur van u is'. (Bijlagen XXIII.)
12) Bijlagen XXV en de 'viri pedantissimi' in *Braga.*

verdacht, opgingen. Van onze oudere dichters[1] vereerde STARING boven allen HUYGENS, voor wien hij een lofrede schreef[2], dien hij zijn zonen als een gids meegaf en wiens opdracht van de *Korenbloemen*, een opdracht aan de kinderen van den dichter, te vergelijken met die van zijn eigen *Kerkgezangen*, hij nooit zonder aandoening kon lezen[3].

Niet alleen in STARING'S puntdichten blijkt invloed van HUYGENS; wanneer een Lochemsche boer over zijn lot philosopheert, is het of we op Hofwijk verplaatst zijn:

> 'En, zoo 'k geen Bouwman was, ik wou' wel de Eerste wezen;
> Kreeg ik verstand met een! Die ZORG? - 'k Weet ook van vreezen!
> Denkt HIJ aan oorlog, IK heb angst voor hagelslag.
> Maar 't ons bereide loon scheelt meer dan nacht en dag,
> Wanneer het goede lukt, waarnaar wij beide streven!
> MIJ danken, naast mijn deur, een brave ziel, zes, zeven;
> HEM, honderdduizenden verpligt door ééne daad!
> Hoe draagt hij toch de vreugd? Ik gun hem pronk en staat;
> Maar, ja! zijn magt!.... daar valt een hemel meê te winnen;
> Dat 's MIJN dunk.
> Zachter Bles! zoo dol het Dorp niet binnen'[4].
> .....

Maar ook ROEMER VISSCHER, 'den enigen' CATS[5] en DE BRUNE, bij wiens plaatjes zijn kinderen zijn opgegroeid[6], VONDEL en HOOFT bewijst STARING goed te kennen[7]. In CATS zag hij, wat POTGIETER niet kon, den soms uitnemenden verteller; het gemoedelijk pratende in diens verhalen ergerde hem niet, maar trof hem als iets persoonlijks van den dichter. 'Een Anthologie uit onze beste Oude schrijvers, zo goedkoop mogelijk', mist hij[8].

Romans en geschriften van den dag schafte hij niet aan; in zijn bibliotheek, die ongeveer 2700 nummers bevatte, vormden een groot aan-

1) De Vaderlandsche Letterkunde was in STARING'S bibliotheek nagenoeg volledig vertegenwoordigd (van VAN MANDER, SPIEGHEL en ROEMER VISSCHER tot FEITH, BILDERDIJK, KINKER en LOOTS); ook het werk van BREDERO, STARTER, LANGENDIJK, FOCQUENBROCH ontbrak niet.
2) Blz. 152.
3) Blz. 141.
4) *De Vorstin in het Dorp* (bundel 1836, I, blz. 101). Na zijn dood vond men in de *Korenbloemen* een groot aantal papiertjes, die getuigden hoe ijverig er in gelezen was.
5) Blz. 110.
6) Blz. 254.
7) STARING'S bekendheid met POOT kwam reeds ter sprake (blz. 17).
8) Blz. 222.

tal romans van LAFONTAINE (25) en SPIESZ (17), lectuur voor zijn vrouwelijke huisgenooten, vrijwel de eenige uitzondering; de afdeeling Geschiedenis met een groot aantal kronieken en oude geschiedverhalen was rijk voorzien[1]; oude reisjournalen en nieuwere reisbeschrijvingen ontbraken evenmin.

De klassieken schijnt STARING later weinig meer gelezen te hebben; al heeft bij zich een aantal gedichten van HORATIUS zoo eigen gemaakt, 'dat [hij] dezelven grotendeels van buiten ken[t]'[2], hij moet opmerken dat men niet alles kan bijhouden: 'non omnia possumus'[3]. WINAND beval hij het lezen van Grieksche en Romeinsche schrijvers met warmte aan[4]; in zijn bibliotheek waren ze goed vertegenwoordigd.

Ook van de buitenlandsche literatuur zijner dagen wilde STARING op de hoogte blijven, al was de belangstelling later niet bijzonder groot. Zijn vriend LULOFS, die voor dien tijd prijzenswaardig modern was[5] en een groote belezenheid had, wees hem o.a. op HEINE en BÖRNE[6]; hun werken, die 'in geen onreine handen' behooren, las STARING; hij zei van de schrijvers: 'welke genieën!', maar aanschaffen deed hij zulke boeken heel zelden; hoeveel er uit SCOTT mag zijn voorgelezen, in zijn bibliotheek bevond zich alleen *The Lady of the Lake*[7], ook aan zijn dochter als een St. Nicolaas geschenk gezonden[8]. Zijn zonen vertellen dat STARING kort voor zijn dood ook werken van BULWER las[9]; dergelijke boeken bestudeerde hij meer dan dat hij van de lectuur genoot. Hij begon dikwijls 'aan de staart' en lette vooral op de vinding, verwikkeling en details. Van STERNE, wiens humor hem zeker beviel, schafte hij vrij

1) St. bezat ook een Duitsche vertaling (1786) van het werk van LA CURNE DE SAINTE-PALAYE ('Mémoires sur l'ancienne chevalerie').
2) Blz. 121.
3) Blz. 162.
4) Bijlagen X.
5) In 1821 bezocht LULOFS o.a. Parijs; het trof hem, dat overal vertalingen van SCHILLER, wiens drama's hij ver stelt boven de Fransche klassieke treurspelen, waren te krijgen; hij bezocht de opera en den schouwburg, waar een stuk van SHAKESPEARE werd opgevoerd (zie de brieven aan Staring). Hij vertaalde o.a. VICTOR HUGO: *Fragment over de Doodstraf. Als een staaltje van den zonderlingen en grilligen, maar levendigen, beeldrijken en soms wegslependen stijl diens veelgelezenen proza-schrijvers en dichters* (1834).
6) Blz. 172. In 1814 toen LULOFS aan de Zutfensche rechtbank verbonden was, leende STARING hem vooral Duitsche en Italiaansche boeken, o.a. WIELAND, GESSNER, ARIOSTO, maar ook kreeg hij zelf van LULOFS werken te leen van Mad. DE STAËL (*De l'Allemagne* bezat hij later), van SCHILLER en GOETHE; in 1814 ook THEOCRITUS om een motto te zoeken voor *De Vorstin in het Dorp* (bundel 1836, I, blz. 98).
7) Blz. 78.
8) Blz. 197.
9) In zijn bibl. komt geen enkel werk van BULWER voor; STARING las veel uit de leesbibliotheek van THIEME (zie de brieven van LULOFS).

veel werken aan, maar het is niet te verwonderen dat de Duitsche letterkunde in zijn boekenkast het best vertegenwoordigd was. De lievelingsauteurs uit zijn studententijd: o.a. GESSNER, KLOPSTOCK, GELLERT, aan wiens *Erzählungen* STARING'S verhalen hier en daar doen denken[1)], VON KLEIST, CRONEGK, GLEIM, UZ, RAMLER, JUNG (Stilling), WIELAND, BÜRGER, de gebroeders STOLBERG, HÖLTY en VOSZ, door hem 'de onsterfelijke Dichter' genoemd,[2)] bleven bewaard; een uitbreiding onderging de bibliotheek o.a. met werken van LESSING, HERDER, SCHILLER, GOETHE en JEAN PAUL. In 1814 zond LULOFS aan STARING o.a. de *Wallenstein*-trilogie met een warme aanbeveling om die drama's te lezen, en een van diens kinderen kreeg later *Die Jungfrau von Orleans*; over de waarde van SCHILLER'S werk spreekt STARING nergens, zijn historisch-romantische treurspelen zullen hem wel geboeid hebben[3)]. GOETHE noemt hij prijzend in een puntdicht, waarin hij verklaart al in zijn jeugd *Götz von Berlichingen* te hebben gewaardeerd[4)]. Van LULOFS leende hij, één jaar nadat het verscheen, *Aus meinem Leben;* zijn zoon MAURITS stuurt hij *Hermann und Dorothea* ten geschenke[5)]: de indeeling in negen boeken vindt hij naäperij van HERODOTUS[6)], zonder dat de opschriften - de namen der Muzen - in eenig verband staan met het in dat boek verhaalde. *Der Todtentanz* van GOETHE was niet het voorbeeld van STARING'S *Doodendans*,

1) Zie o.a. *Der Prozesz* (ed. Reclam blz. 28), *Die Widersprecherin* (blz. 39), *Selinde* (blz. 62), *Die beiden Mädchen* (blz. 82). Ook de verhalen van FR. VON HAGEDORN toonen eenige verwantschap met die van STARING, al zijn ze meer moralistisch en minder levendig-episch (o. a. *Paulus Purganti und Agnese*, ed. Reclam blz. 177; vergelijk *Johann der Seifensieder* blz. 142 met STARING'S *Sint Nikolaas*, bundel 1836, I, blz. 170).
Aan de oorspronkelijkheid van STARING'S verhaaltrant doen deze opmerkingen weinig of niets af.
2) Bundel 1837, IV, blz. 157 en blz. 266. De *Idyllen* van VOSZ trollen STARING vooral; HETTNER waardeert er in: 'das feste Hineintreten in die Poesie der Wirklichkeit, das frische Erfassen und Schildern der eigensten, heimischen Zustände und Lebensgewohnheiten, und dabei das Festhalten antiker Kunstidealität innerhalb der eingehendsten Kleinmalerei' (III 3, blz. 309). Soms zijn ze te breed opgezet en wat oppervlakkig. Ook voor de uitstekende vertalingen van *Odyssee* en *Ilias* zal STARING zeker bewondering hebben gehad.
3) Van SCHILLER bezat STARING de *Sämtliche Werke* (ed. 1829) en enkele treurspelen afzonderlijk, twee in de vertaling van KINKER: ook van HERDER waren de *Sämtl. Werke* (ed. 1827-30) aanwezig en bovendien: *Vom Geist der Ebraïschen Poesie* (1782).
4) *Vaderl. Letteroef.* 1833, II, blz. 191 en BEETS (volkseditie) blz. 374. Het is zeer begrijpelijk dat dit 'ridderdrama', door het nieuwe wat het bracht, STARING toen boeide.
5) Blz. 64.
6) Blz. 167.

hij ontleende het verhaal aan dezelfde bron en meent dat zijn bewerking heel wat waarschijnlijker is[1].

Die Leiden des Jungen Werthers trof STARING meer door het overdrevene dan door schoonheid; aan den slechten invloed van dergelijke werken schrijft hij, afkeerig van elke overdrijving, graag treurige gevallen van overspanning toe. Al in 1798 spreekt hij van 'de vruchten van Romans a la Werther en van sentimenten uit *Siegward* gehaald'[2]. De *Faust* heet[3] een 'razendmakend voortbrengsel', de *Werther* 'vergiftigde weêr op een andere wijs jonge Menschen'. Wanneer MAURITS opmerkt dat zijn verliefdheid 'niets Wertherachtigs' heeft, dan voelen we dat zijn vader hem dit heeft leeren beschouwen als iets zeer afkeurenswaardigs[4].

Romantiek.

HUET moge voorspellen dat de nakomelingschap zal getuigen dat STARING het voorwerp zijner liefde, de Romantiek, lachend omarmd heeft[5], deze voorspelling is niet uitgekomen; wel had hij haar in zijn jeugd lief en kon hij haar nooit geheel vergeten. Romanticus in zooverre hij een warme historische belangstelling heeft in het volksverleden, is STARING te degelijk Hollander (Nederlander zou hij verbeteren!), bovendien te veel de beheerscher en onderdrukker van eigen gevoelsbeweging om niet wat hij noemde: het hoogdravende, het overgevoelige of het zedelooze, vooral in de Engelsche en Fransche Romantische werken[6] van zijn tijd, af te keuren; de verdieping waarvan de vaak ongebonden lyriek getuigde, het wezen van de Romantiek als geestesstrooming, ontging hem evenals zijn Nederlandsche tijdgenooten[7], omdat hij - het moet gezegd - hierin te ouderwetsch

1) Blz. 217-18 en BEETS (volkseditie) blz. 374. In het familie-archief wordt een bewerking van GOETHE'S *Schneider-Courage* bewaard.
2) Blz. 50. Onder de aanteekeningen bevindt zich de volgende: 'Kinderboekjes: vooral de vertalingen uit het hoogduitsch wegens het dwepige en sentimentele nadelig'.
3) Blz. 77.
4) Van GOETHE bezat STARING alleen *Hermann und Dorothea* (ed. 1798); een bundel (1784) waarin de *Werther*, *Götz v. Berlichingen* en *Clavigo*, en *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (ed. 4 dln. 1800). Aanwezig was ook SCHILLER und GOETHE: *Briefwechsel in den jahren 1794-1805* (ed. 1828).
5) *Litt. Fant. en Kr.* I, blz. 150.
6) O.a. HUGO en BYRON; van deze werken bevindt zich nagenoeg geen enkel in STARING'S bibliotheek, van HUGO niets, van BYRON: *Don Juan* in D. vertaling en *The Lament of Tasso*, met het Nederlandsch van J. van Lennep (1833), van TH. MOORE: *Lalla Rookh*, ook in D. vertaling; van CHATEAUBRIAND: *Le Génie du Chnstianisme* (ed. 1802).
7) Zie de recensie op VAN LENNEP'S *Nederl. Legenden* in den *Rec. ook der Rec.* 1830, I, blz. 230. Ze hebben iets van een 'bastersoort', 'zoo als waarlijk het geval in Frankrijk is, bij de zoogenaamde romantische School, die in de letterkunde een *Sansculotisme* poogt in te voeren, dat veel naar het omwentelingsstelsel in het staatkundige gelijkt'. *De Rec.* keurt VAN LENNEP'S 'zucht tot breidelloosheid' af, wordt dit erger 'dan zouden wij hem misschien wel als den Nederlandschen VICTOR HUGO moeten begroeten'. Zie o.a. HEINE'S *Romant. Schule* (in St.'s bibliotheek aanwezigen door hem geprezen) blz. 50 vlgg. over den 'altmodischen, ehrlichen' VOSZ 'der die romantische Schule in Deutschland schon bei ihrer Entstehung untergraben hat'; hij was 'kern gesund, und bürgerlich und natürlich'.

was, omdat zijn eigen gemoeds- en gedachteleven in die richting niet ontwikkeld was en wilde worden; aan de waarde van de vooral concrete kunst - reactie tegen ‘zoetvloeyende doch gedachtelooze poëzie’ (Huet) - waarvoor we hem te danken hebben, verandert dit niets. Evenals GEEL in zijn *Gesprek op den Drachenfels*, ziet STARING in het Romantische niet zoo iets nieuws: ‘Het onderscheid van 't Romantische en het Klassische komt mij voor enige overeenkomst te hebben met het zamenstellen van een zesde waerelddeel uit stukken voor lang reeds onder de vijf oude betrokken, Groenland enz. De Aarde wordt er geen duimbreed ruimer door. Ik twijfel niet of Ariosto cum suis als zij uit het graf oprijzend een compliment als Romantische Dichters bij uitnemendheid ontvangen, zouden een gezigt opzetten als Molière's Bourgeois Gentilhomme toen hij ontdekte dat hij *proza* gesproken had’[1]. Vooral de Fransche Romantiek stond STARING niet aan: ‘Wij willen hier toch in 't algemeen geen akeligheden, noch Revolutiegeest, noch onzedelijkheid noch ligtzinnigheid opzigtelijk het Godsdienstige’[2], en in de *Schetsen* verklaart hij (1816)[3]: dat het de Franschen ontbreekt ‘aan krachtgevend opzien naar boven, bij de wisselingen der wereld - aan een troostend uitzien voorbij het graf’; ‘van vele onzer diepe aandoeningen weten ze weinig’; hun letterkunde is ‘besmet met koude spot’.

Geen didactiek.

Toch is STARING niet, met de meeste zijner recensenten, zoo eenzijdig om te eischen, dat alle kunst de burgerlijke moraal zal dienen. De ernstige poëzie moge het hoogst staan, zijn ‘Boeren-Muze, die van kortswijlen houdt’ protesteert ‘tegen de stelling: dat *stichting* het eigenlijk Doel der Poësie behoort te zijn’[4]; hij meent dat we mogen schrijven ‘enkel om schuldeloos te ver-

1) In de *Losse Gedachten.*
2) Blz. 181.
3) STARING is hier anti-fransch. Hij weerlegt de aanmerkingen door Franschen op onze taal gemaakt en spreekt van den ‘schamelen pronk van bijvoegelijke woorden’, ‘die, aan het eind uwer alexandrijners, als de wieken van eenen rondgaanden molen, telkens terugkomen’ (blz. 27 en 38).
4) Blz. 158.

maken'[1]. Wanneer een criticus van *De Noordsche Goden en hun Bouwmeester*[2] schrijft: 'de Moraal ligt diep', dan teekent STARING onder zijn handschrift aan: 'Mij viel daarbij in wat de Pastoorsche in de Louise zegt: 'ihr predigt immer und ewig', en hij maakt het volgend slot:

> 'Wat leert ons dit? want zie, de Leering mag nooit falen!
> Beding geen overmatig Loon
> In specie van de Noordsche goôn;
> Of laat het u vooraf betalen'.

Moet STARING zijn poëzie verdedigen, 'wier hoofddoel was den geest van den lezer te vervrolijken zonder kwetsing van zijn zedelijk en godsdienstig gevoel en zonder verstands belediging'[3] en voorbeelden uit het werk van BREERO, HOOFT, HUYGENS, STARTER, CHAUCER, SACHS, uit de Fransche fabliaux en de Hollandsche schilderschool aanhalen om te toonen, dat hij werkelijk niet alleen[4] staat met zijn behandeling van boertige onderwerpen, klaagt hij soms: 'Wat willen toch die menschen hebben? - zullen er eeuwig Heilige Familiën worden geschilderd?', aan den anderen kant is hij den lezers dankbaar, die ook de ernstige bladzijden in zijn verhalen opmerken en waardeeren. Het groote publiek dat 'een verbond met de statigheid' gesloten[5] heeft, ontgaat dat het 'niet overal en onophoudelijk lachen is' en zou den dichter er bijna toe brengen om door bovenschriften als 'allegretto, andante' etc., zijn bedoeling duidelijk te maken,[6] want hij weet dat hij door voorlezers zal mishandeld worden, die bovendien 'niet geleerd hebben om de regels te laten overlopen, zodanig dat toch doorgaans het rijm duidelijk gehoord worde'[5].

Dat zijn Verhalen zich onderscheiden ook door hun geest, beseft de schrijver: 'Neerlands volk is dáármede niet zo mild bedeeld als met gezond verstand en eerbiedwaardige degelijkheid'[7].

Niet alleen de brieven aan literaire vrienden bevatten, wat POTGIETER opmerkte van de puntdichten:[8] de kern van een ars poëtica; herhaaldelijk citeerde ik uit de correspondentie over de uitgaven zijner verschillende dichtbundels, door STARING met THIEME, IMMERZEEL en NIJHOFF gevoerd, een correspondentie, waarvan de laatste zelf getuigt in 1862: 'Ik [draag]

1) Blz. 174, zie ook *Aan een' Vriend* (bundel 1837, IV, blz. 106).
2) Bundel 1836, II, blz. 90, ook *Mnemosyne* I, 1829. De critiek in den *Recens. ook der Recens.* 1830, I, blz. 147.
3) Blz. 178.
4) Blz. 206.
5) Blz. 279.
6) Blz. 177.
5) Blz. 279.
7) Blz. 174.
8) Zie de puntdichten o.a. bundel 1837, IV, blz. 106-07 en 128-29.

steeds de aangenaamste herinnering met mij [om] van de voor mij leerzame en belangrijke briefwisseling die ik, tijdens het afdrukken, met den dichter mogt voeren, zoodat er geen proef van hem terugkwam waarop zijn aanteekeningen en opmerkingen mij geen stof tot nadenken en nuttige wenken opleverde'[1].

Uitgave van Literair Werk (1814-37).

'Maar! Ik een criticus!' roept STARING uit,[2] wanneer hij in 1807 door zijn vriendin, Mevrouw de Weduwe KLEYN, verzocht wordt haar dichtstukjes te 'beschaven'. Deze uitroep is geen bewijs van STARING'S nu en dan wat overdreven bescheidenheid, want al neemt hij de taak van beoordeelaar op zich en vervult hij ze vlug en met zijn bekende nauwkeurigheid, wanneer hij zelf in 1810 er over begint te denken weer een bundel uit te geven, dan zendt hij zijn stukjes naar JERO DE VRIES, toen bekend als schrijver van de eerste Nederlandsche Literatuurgeschiedenis[3], met verzoek diens aanmerkingen te mogen ontvangen op gedichten die hij zelf als 'flageoletstukjes'[4] betitelt en waarvan hij erkennen moet dat ze laag bij den grond blijven[5]. Hij kan helaas niet meer geven 'zonder aanmoediging, zonder raadgeving, zonder mededeling, onder de werkzaamheden en gedurige storenissen van een Landbouwers- (niet enkel Landbewoners-) leven, en bij de vervulling der pligten van een' Vader, die genoodzaakt is, een groot gedeelte van het onderwijs zijner kinderen voor eigen rekening te nemen'. DE VRIES, met wien STARING door zijn vriend KOPS, Directeur van Landbouw, was in kennis gebracht,[6] deelde openhartig zijn op- en aanmerkingen mede[7]. De 'stille, zachte, liefelijke' zangen bevallen DE VRIES beter dan de 'sombere en forsche' Verhalen

1) 6 Oct. 1862 (zie L. Univ. Bibl. - L. 1478).
2) Blz. 116.
3) *Proeve eener qeschiedenis der Nederl. Dichtkunst* (1808-10), 2 dln.
4) Blz. 155.
5) Blz. 144. Het motto dat hij voor zijn Verhalen geschikt acht, is teekenend:

> By others, blest with genius's rays,
> Let noble acts be told,
> While I, contend with humbler praise,
> A simple tale unfold.
>
> Jerningham.

Het is al in 1791 voor de beide toen uitgegeven Verhalen geplaatst.
6) Blz. 136.
7) Zie Bijlagen XXII.

en Romances, waarmee STARING zelf het meest schijnt op te hebben. De 'gezochte akeligheden' in de laatste keurt hij af; in *De Verjaardag* ontbreken maat en rijm, zoodat het eigenlijk geen vers is. Het geheel is hem 'wat wonderlijk en gewrongen', 'niet zo eenvoudig als het wel zijn kon'. In zijn antwoord[1] is STARING nog de verdediger van het 'volksverschrikkelijke', dien hij zich in zijn eersten *Brief aan eenen Vriend*, *in het Munstersche* getoond had.

De eerste tien jaren zou de bundel nog niet verschijnen, de tijd was er voor STARING niet naar om rustig de 'vijl' daar te gebruiken, waar hij het noodig achtte. En dit was voor zijn kunst noodzakelijk; de aartsverbeteraar schreef[2]: 'Ik begreep tot een láát nákomend, geduldig overzien te zijn gehouden, zouden voor zoveel ik vermogt mijne verzen, naar taal en zin ongedwongen en natuurlijk voleindigd staan!' en wanneer het ongedwongene, op deze wijze door hem bereikt, in zijn verzen wordt geprezen, dan verheugt hem dit altijd[3].

Van 1811-13 Maire van Laren (G.), - volgens zijn zonen omdat hij vreesde dat een Franschman benoemd zou worden - steeds belast met de zorg voor de opvoeding zijner kinderen en voor zijn Geldersche landhuishouding[4], is het niet te verwonderen dat hij voorloopig alleen kon doen, wat hij in 1810 aan Mevrouw KLEYN schreef: 'in een Journaal of twee, het een of ander klein stukjen' plaatsen 'om weêr de kennis met het lezend gedeelte der natie enigzins te vernieuwen'[5]. In 1814 en '15 verschenen een vijftal gedichten[6] in den *Recensent ook der Recensenten* en de *Vaderl. Letteroefeningen*; door bemiddeling van DE VRIES[7] stuurde hij zijn eerste stukje aan het laatstgenoemde tijdschrift. Geschreven zijn in diezelfde jaren de gedichten, welke op de be vrijding van Nederland en de daarop volgende gebeurtenissen betrekking hadden[8]: o.a. *Krijgslied; Wilhelmus; Groete*, *aan hare Koninklijke Hoogheid Mevrouw de Prinses Weduwe van Oranje-Nassau*, een gedicht, waaraan MULTATULI, die STARING'S *Herdenking* zeer hoog stelde[9], zich bijzonder ergerde.

In deze jaren valt de uitgave van de reeds vroeger vermelde *Schet-*

1) Brief 196.
2) Blz. 155.
3) Blz. 155 en 177.
4) Blz. 151.
5) Blz. 124.
6) *Vulcanus Wraak*, *Meizang* (*Rec. ook der Rec.* 1814) en *Zang bij den Haard*, *Ariadne*, (*Rec. ook der Rec.* 1815); *De Vorstin in het Dorp (Vad. Letteroef.* 1815). In *Het Vaderland en de Franschen* van SCHELTEMA (1815): *Aan de stad Parijs.*
7) Brief 198.
8) Bundel 1837, IV, blz. 47.
9) Idee 1267. MULTATULI slaat weer heerlijk door; 'de akademische leiding' heeft in STARING veel bedorven.

sen (1816), waarin STARING evenals in zijn brieven, die zich door afwezigheid van bastaardwoorden gunstig onderscheiden, opkomt voor zuiverheid van taal. In 1813 schrijft hij over onze taal 'die mij te midden van het geschreeuw tegen de Duitschers'.... 'zo zeer schijnt verhoogduitscht, mishandeld en bedorven te worden'[1]; nu geldt het de Fransche taalbastaardij. Vooral de maandwerk- en dagbladschrijvers wekt hij op het goede voorbeeld te geven en 'den onsterfelijken HOOFT' na te volgen. 'Heeft een nieuw woord al eens aanvankelijk wat duisters en daarom stuitends; dit kan slijten, zo als, in der tijd, het vreemde en duistere van *gemaaktheid*, door onzen, bij zo weinigen genoeg gekenden, naar verdienste doorgeblokten, en op prijs gestelden Huijgens, voor *affectatie* gebezigd, slijten moest en gesleten is'[2]. In het eerste van de twee opstellen, waaruit de brochure bestaat, critiseerde hij ironisch, zooals hij het meermalen ernstig in zijn brieven deed[3], de spelling van SIEGENBEEK, waarvan hij de etymologische geleerdheid ('spitsvindigheid') en de moeilijkheid ('fransche memorijplaag'[4] een bezwaar vond; al in 1800 is hem het behoud der ei-ij orthographie niets waard[5]. Over zijn eigen spelling zegt hij het een en ander in de voorrede van de bundels *Gedichten* (1820).

Muzikale Arbeid.

In denzelfden tijd (± 1815) gaf STARING het eerste van de stukjes met muziek uit, die hij in *Dichtoeffening* (1791) had aangekondigd; een lijstje van liederen, waarop ook nog onbekende namen voorkomen, is met een aanduiding der wijzen bewaard (± 1800). De onuitgegeven stukjes zijn voor het meerendeel geschreven voor den huiselijken kring, de uitgegevene bezingen met een enkele uitzondering[6] of vaderlandsche of godsdienstige onderwerpen.

STARING hechtte er veel waarde aan, dat zijn kinderen degelijk muziekonderwijs kregen en het ergerde hem in 't algemeen dat ons volk zoo heel weinig zong[7]; in den zang zag hij een middel tot volksontwikkeling en beschaving. Met de bepaalde bedoeling om onze componisten werk te geven en 'de alleenheersching van Franschen en Duitschers in dat vak'[8] te doen ophouden, schreef hij twee Cantaten,

1) Blz. 152.
2) *Schetsen*, blz. 42-43.
3) O. a. blz. 211 en 258.
4) *Schetsen*, blz. 14. STARING lijkt de dubbele klinkerspelling en de sch-spelling op het eind der woorden onnoodig (blz. 15).
5) Blz. 114.
6) *Het Geluk* en *Vertrouwen*, bij NOLTING in 1814 uitgegeven.
7) Blz. 144.
8) Blz. 143. De Fransche liederen zijn belachelijk: 'de maat der woorden is het gedurig oneens met de maat der noten' (zie voorbeelden: *Schetsen*, blz. 34).

Ariadne en *De Zee*[1], de laatste gemaakt om in Amsterdam te worden gezongen; het ontbreken van een muziekjournaal voelde hij[2].

Meermalen maakte STARING woorden bij een bestaande melodie: de bundel *Zangstukken* is er om het te bewijzen; vooral de composities van REICHARDT, SCHULZ en NÄGELI, gemaakt voor de muzikale liederen van HÖLTY en andere leden van den 'Göttinger Hainbund', gaven hem meermalen aanleiding een Nederlandschen tekst er bij te vervaardigen[3]; volgens eigen bekentenis deed hij dit wel bij de piano[4]. Ofschoon geen muziekkenner, meen ik te mogen beweren dat die pogingen niet al te best gelukt zijn. Een enkele maal componeerde STARING, hoewel hij erkende 'alleen muzikant met de oren te zijn,'[5] zelf een wijs, b.v. voor den *Volksgroet*, Koning Willem I in den Haagschen Schouwburg toegezongen[6]. Zijn vaderlandsliefde bracht hem tot overschatting van zijn dilettantenwerk; den bekenden zanger DE CHAVONNES VRUGT vroeg hij zijn *Wapenroep* bij een passende gelegenheid te willen zingen[7]. Dat WILMS, de componist van het 'Wien Neerlandsch Bloed', een Duitscher was, voelde STARING als een beleediging voor het Nederlandsche volk[8].

Als jongen dichtte STARING al *De Kracht der Toonkunst*[9]; in 1816 wijst hij op 'de hooge bedoeling van die Toonkunst, welke de Wijze Leerling van PLATO *hemelsch* noemde; - welker uitvinding de goede

1) Bundel 1837, IV, blz. 39 (zie de aanteekening in bundel 1820, I, blz. 16) en blz. 142, 261, 267. In 1829 zond hij ze nog eens naar den *Konst- en Letterbode*; de 'Maatschappij tot bevordering van de Toonkunst' was toen opgericht en had gevraagd een Nederl. Cantate te componeeren (prijs *f*300).
2) Blz. 144.
3) De dichters van den 'Hainbund' zijn vooral bekend gebleven door hun volksliederen; zij hebben den volkszang verbeterd (Hettner III 3, blz. 295-97). REICHARDT vooral componeerde veel D. liederen; NÄGELI was voor Zwitserland de 'Vater des Gesanges'. Enkele composities van SCHUBERT en MOZART gebruikte STARING.
4) Blz. 209, 262 en 268.
5) Blz. 265.
6) Blz. 210.
7) Blz. 268.
8) Voor zoover mij bekend zijn de volgende 'Vaderlandsche Liederen' met muziek verschenen:
   1813: *Krijgslied en andere liederen* (Steup): bundel 1837, IV, blz. 47.
   1816: *Lied van Nederland* (Nolting); het is *Wilhelmus*: bundel 1837, IV, blz. 49.
   1822: *Encomium Patriae* (Steup): bundel 1837, IV, blz. 76.
   1830: *Krijgszang voor Leidsche Vrijwillige Jagers* (Steuerwald): bundel 1837, IV, blz. 83.
   1831: *Krijgslied* (Weygand); het is *Wapenroep*: bundel 1837, IV, blz. 81.
   1831: *Russische Triomfmarsch* (Weygand).

   In den bundel 'Zangstukken' zijn de wijzen te vinden van de groep gedichten die STARING noemt: *Kleine Liederen* (bundel 1837, IV, blz. 47-86) en van een aantal onuitgegeven stukjes.
9) *Poët. Mengelst.* XI, blz. 56.

PLUTARCHUS niet *menschelijk* dorst te heeten'[1]; het motto voor zijn 'Zangstukken' luidt:

> 'Wer hebt das Herz, wie du, Harmonia -
> Wer rührt das Herz, wie du -'

maar hij moet toestemmen: 'Daar is ook wel geen volk in Europa zo arm, als het onze in anderhalve eeuw al meer en meer geworden is, aan Liederen, voor de hoogere kringen bruikbaar. Zeer zelden willen dichters hunne gaven te koste leggen aan stukken die niemand begeert! Zij gevoelen eenen weêrzin, om hunne krachten te beproeven in het Lied'. Hierin wilde Staring verbetering brengen en zijn plan is geweest 'eene kleine verzameling' liederen met muziek uit te geven[2]. Uit weerzin tegen de lichtzinnige fransche liederen, die men zong zonder 'eenige aandacht te slaan op den zin der woorden', wilde hij aan zijn landgenooten zangstukken geven 'waarin de genoegens van het huisselijke leven, de schoonheid der Natuur, de gewaarwordingen eener echte liefde, belangstelling in het geluk of den roem van het Vaderland en dergelijken worden geschilderd'[3].

Naast deze wereldlijke liederen moeten zijn, meest kerkelijke, Cantaten die hij ongetwijfeld naar het voorbeeld van VAN ALPHEN en FEITH[4] zal gedicht hebben, besproken worden. Op de wereldlijke Cantaten heeft mogelijk GERSTENBERG door zijn *Ariadne auf Naros* (1765)[5] eenigen invloed uitgeoefend; aan den Italiaanschen cantatendichter METASTASIO[6] ontleent STARING een motto voor het titelvignet in een van zijn dichtbundels.

1) *Schetsen* blz. 37 (zie ARISTOTELES: *Politica* en PLUTARCHUS: *De re musica*).
2) Blz. 263.
3) *Schetsen* blz. 36-37.
4) 'Doggersbank', 'De Starrenhemel' en 'De Hoope der Zaligheid' in 1783 verschenen in *Mengelingen in Proza en Poëzij*. Of STARING de oratoria van HÄNDEL (± 1740) kende, is onzeker, maar de horatiaansche dichter RAMLER, wiens werken hij in zijn bezit had, schreef in 1754 een cantate: *Tod Jesu*, die St. niet onbekend zal zijn geweest. Het puntdicht *Schone Smart* (1789) toont de bekendheid van STARING met *De Starrenhemel* van VAN ALPHEN (bundel 1837, IV, blz. 114). Ik vestig nog de aandacht op een aantal (8) Cantaten van HERDER (Sämmtl. Werke 1821, XVI blz. 202-67) waaronder een *Pfingstkantate* (1773) en een *Oster-Kantate* (1781); de geest die er uit spreekt, is dezelfde als in STARING'S cantaten heerscht. Groote overeenkomst vertoonen ook twee Cantaten van FEITH (1805): *De Geboorte van Jezus* en *De Opstanding van Jezus* (ed. 1824, IX, blz. 187 vlgg.). Blijkens het 'Voorberigt' zijn ze in den geest van RAMLER vervaardigd (blz. 122).
5) Dionysos komt Ariadne in deze Cantate niet troosten en zij zoekt den dood; in STARING'S *Ariadne* verschijnt Dionysos als trooster.
6) 1698-1782. Zie het vignet in *Winterloof* (1832).

Geloof en Godsdienst.

STARING was, zonder tot een bepaalde sekte te behooren[1)], overtuigd Protestant; ondanks zijn groote verdraagzaamheid zoekt hij iemands overgang tot het Katholicisme in een te luchtig of 'ouderwets orthodox' godsdienstonderwijs[2)] en hij meende dat het Fransche atheïsme het gevolg was van het geestdoodende in den Roomsch-Katholieken godsdienst[3)]. Volkomen begrijpelijk is het, dat hij niet aarzelde het 'Derde Eeuwfeest der Hervorming' met een koorgezang te vieren, dat te Lochem op 2 November 1817 gezongen werd[4)]; kenmerkend zijn de regels:

'Eenvoud siert weêr 't Huis des Heeren;
Demoed zoekt en vindt daar licht;
't Oog van die daar troost begeeren
Is op God alleen gerigt. (bis)

Geen gelofte baart meer rouwe -
Bijgeloof geen dwaze vrees;
't Vrij gemoed kweekt vaster trouwe,
Dan uit dwang en knechtschap rees. (bis)

Eigenkwellings iedel pralen
Wraakt geen spijs en plengt geen bloed.
Dien zijn zwakheid af doet dwalen
Valt met tranen God te voet. (bis)

In 1802 was de *Cantate*, *voor het Natuurkundig Gezelschap te Zutphen*, met zijn den dichter kenmerkenden regel: 'Welk een grootheid, Mensch te wezen!', al gedrukt en uitgevoerd[5)]; in 1815 volgden *Ariadne* en *De Zee*[6)]; het welslagen van zijn poging om de Lochemsche gemmente een geschikt kerkgezang te schenken, zal hem er toe gebracht hebben achtereenvolgens zijn drie gezangen voor het Hemelvaarts-, Kerst- en Paaschfeest te schrijven[7)]. Het was, blijkens een bewaard gebleven opstel, STARING'S overtuiging, dat in de protestantsche bedehuizen beter

1) Hij spreekt van zijn 'protestantsche tolerantie' (blz. 57).
2) Blz. 57.
3) *Levensschets.*
4) Uitgegeven bij THIEME. In verschillende plaatsen werden Dichtstukken gezongen: FEITH schreef *De Weldaad der Hervorming* (ed. 1824, IX, blz. 92).
5) Bundel 1837, IV, blz. 35 en blz. 142.
6) Niet uitgevoerd, hoewel WILMS begon met *De Zee* voor STARING te componeeren.
7) Bewaard is het begin eener 'Cantate ter inwijding van een Kerkorgel' (te Zutfen of te Vorden) en een *Gebed voor den Koning*, op voorgeschreven Koraalmuziek (bundel 1837, IV, blz. 78).

moest gezongen worden, daar het kerkgezang was: ‘een der krachtige middelen om edele gewaarwordingen op te wekken en levendig te houden’[1]. Op de Vordensche school werd dan ook onderwijs in 't zingen gegeven, ‘vooral met het oogmerk om het Kerkgezang allengs te verbeteren’[2]. Bij ‘uitgezochte zangwijzen’ (een heel enkele is van hemzelf) maakte STARING woorden, en al vindt hij ook, dat zijn Cantaten staan beneden de ‘Kerkwijzen gelijk men er heeft dertien honderd Jaren lang van de Christenen gezongen’[3], toch gelooft hij dat er iets goeds van kan uitgaan; allengs moet men meer muzikaal worden en als op de scholen de jeugd meer voorbereid zal wezen, dan zullen de groote moeilijkheden verdwijnen. In de toelichtende aanteekening (1820) verlangt hij ‘eene algemeen op te leggen verpligting tot grondig Zangonderwijs’; dat de muziek wordt verwaarloosd laat zich niet alleen in de kerken voelen: ‘onze huisselijke en gezelschappelijke omgang; onze openbare vermaken; de wijs waarop onze krijgsluiden te land en ter zee hunnen tijd korten; de uitspanningen van onze jeugd op de Hooge Scholen; onze letterkundige voortbrengsels; alles geeft daarvan ook tastbare blijken!’ In 1837 erkent hij dat er een groote verbetering is gekomen[4].

Wilde de orthodoxie nog steeds alleen haar psalmen zingen, STARING gebruikt voor zijn kerkgezangen de Evangelische liederen[5] en in het motto voor dit gedeelte van zijn poëzie gekozen, vraagt hij met VAN ALPHEN: ‘waarom zouden wij dan ook deze kunst [de muziek] in al hare krachten aan den godsdienst hier op aarde niet toewijden?’

Het eerste en derde van de drie Zangstukken[6], die STARING uitgaf met een reeds vroeger aangehaalde *Opdragt aan mijne Lieve Kinderen*, zond hij in 1818 aan een Nijmeegsch predikant, bij wien WINAND later zou catechiseeren. ‘Vooral in de nabijheid van Roomsch-Catholijken’ acht hij een dringende behoefte te bestaan aan een eere-

1) Blz. 265. (De titel van het opstel is daar eveneens te vinden). Zie ook het oordeel van FEITH over het Kerkgezang, in de ‘Voorberigten’ voor zijn *Proeve van eenige Gezangen*, 2 dln. (1804-05); ed. 1824, IX, blz. 3-16 en 109-122.
2) Blz. 227.
3) Blz. 266.
4) Bundel 1837, IV, blz. 154.
5) De ‘Evangelische Gezangen’ waren in 1805 verschenen; het is STARING'S bedoeling, dat de gemeente telkens de daartoe uitgekozen nummers zou zingen; men meene dus niet, dat deze gezangen van STARING zijn (zie voor de Evang. Gez.: TE WINKEL, IV, blz. 233); KALFF (VII, blz. 36) schrijft ten onrechte het gezang: ‘De Heer is God, en niemand meer!’ aan STARING toe; het is een vertaling door A.J. ZUBLI van een bekend Duitsch lied (zie ook TOL: *Nieuwe Gids*, 1913, I, blz. 404).
6) Ook voor deze Cantaten componeerde STARING een enkele melodie; hij schrijft woorden o.a. bij een koraal van BACH en een aria van HAYDN, bij enkele psalmen en oude kerkmuziek.

dienst, die zich kenmerkt ‘niet door plegtigheden en uitwendig vertoon maar door de nederigste eenvoudigheid gepaard met de hoogste statigheid der algemeene *aanbidding*’[1], d.w.z. door een goed verzorgd kerkgezang; van harte hoopt hij dat zijn poging slagen zal. De Cantate voor het Paaschfeest werd in 1819 in Zutfen uitgevoerd, nadat er een eindelooze correspondentie gevoerd was met den zeer koppigen predikant VAN WULLEN, die in alles gehoord wilde worden[2].

‘Versmaad, o God, het offer niet,
En heilig door uw Geest ons Lied’[3],

vraagt de dichter in den aanhef van dit Gezang, dat evenals de andere getuigt dat STARING is de blijmoedig dankbare Christen, die herhaaldelijk verzekert te gevoelen ‘dat alles van boven komen moet’[4], in wiens geloofsleven het zondebesef een heel geringe plaats inneemt, voor wien Jezus uit liefde als Mensch, als Broeder, op aarde kwam en wiens belijdenis ik lees in de volgende regels:

‘Kroont eens eindloos heil daarboven
't Moedig strijden - 't vast gelooven; -
Toeft ons eindloos heil daarboven[5],
Hier op aarde, in hoop verbeid,
Is 't, bij voorsmaak, zaligheid!’[6]

STARING sprak, evenals zijn tijdgenooten, meermalen van een ‘God van Nederland’; zweeg hij geheel over de Fransche overheersching zoolang deze nog bestond - hij was allerminst een opstandig man! - wanneer er een eind aan gekomen is, voelt hij meer voor de bevrijding dan de brieven doen vermoeden, zingt in Dec. 1813: ‘Wij gaan, waarheen ons God verzelt!’[7] en spreekt den Koning aan als: ‘Gaaf eens Gods, met onzen druk bewogen’[8]. In 1815 verscheen het eenige scherpe gedicht, dat hij toen maakte, een vloekzang *Aan de Stad Parijs*[9], waarin hij zegt, dat Gods Engel bij Moscou redding bracht, en van de tegen *Napoleon* opgestane volken: ‘... 't Is DE HEER, die hen geleiden zal!’. In den strijd van 1830-31 tegen de ‘fransch-belgische

1) Blz. 266.
2) Blz. 265.
3) Bundel 1837, IV, blz. 11.
4) Blz. 126.
5) Zie: *Op het Gezigt van trekkende Kraanvogels* (bundel 1837, III, blz. 48); de gedachte ook in de Duitsche literatuur van dien tijd (o. a. E. CHR. V. KLEIST: *Der gelähmte Kranich*, ed. Reclam., blz. 68).
6) Bundel 1837, IV, blz. 17.
7) Bundel 1837, IV, blz. 47.
8) Bundel 1837, III, blz 10.
9) In *Het Vaderland en de Franschen*, No. 8, blz. 127 en gewijzigd in Bundel 1837, III, blz. 5 (KALFF VII, blz. 37).

boeven', volgens hem een strijd 'voor 't Regt en 't Vaderland'[1], zal naar zijn verwachting 'Die regeert in den hoogen' en 'ons, als Helper, door de eeuwen ter zij' stond, ook nu niet falen[2], en het klinkt tot de vijanden:

> 'Ga! - Neêrland, zonder U, heeft nog dien Bondgenoot
> Die, als ge op 't ruim verscheent, zijn bliksem nederschoot'[3]

Hoewel STARING veel boeken over godgeleerdheid in zijn bibliotheek had, bevonden zich er weinig onder, die onderwerpen uit de bespiegelende theologie behandelen, het waren meest moralistische en historische werken; theologische tijdschriften las hij graag. Zijn werkzame geest deed hem vermanen: 'voeg ook Daden bij 't Gebed'[4].

Uitgevers en Uitgave.

In het algemeen dacht STARING niet gunstig over de uitgevers van zijn tijd: 'De winzucht onzer meeste Boekverkoopers die papier zonder letters boeken heeten (en zonder billijke honorariën daarenboven voor hunne persen willen geschreven hebben) benadeelt henzelven en den bloei onzer Letteren tevens'[5], maar THIEME te Zutfen, de uitgever van de bundels *Gedichten*, die eindelijk in 1820 verschenen, was een van zijn bijzondere antipathieën, zooals niet alleen de correspondentie met hem gevoerd[6], maar ook andere brieven duidelijk toonen[7]. STARING'S zonen vertellen dat hun vader, gevolg van zijn rustelooze natuur, altijd achterelkaar aan een zelfde zaak arbeidde; bleef het werk liggen, dan nam hij het meestal niet weer op. Deze mededeeling, bevestigd door de aanwezigheid van een groot aantal onvoltooide gedichten, wordt eveneens versterkt door den indruk dien de brieven aan de uitgevers maken, brieven waarboven we als motto zouden kunnen plaatsen, wat de dichter zelf eens aan STEUP schreef: 'Langes quälen ist bitterer Tod'. Heeft hij bij de uitgave van zijn laatste bundels nog als excuus voor zijn zenuwachtige voortvarendheid, dat hij bang is te sterven vóór het werk gereed is, bij het drukken van de andere mag dat nog niet gelden. Het is altijd dezelfde gang van zaken: wanneer hij een paar weken geen proef ontvangen heeft, wordt hij ongerust, vreest dat er

1) Bundel 1837, IV, blz. 83; blz. 78 en 80.
2) *Wapenroep*, bundel 1837, IV, blz. 81.
3) Bundel 1837, IV, blz. 152.
4) Bundel 1837, IV, blz. 139.
5) 2 Jan. 1835, aan DE JAGER.
6) Brief 254-'59.
7) Blz. 118 en 126.

iets verloren is geraakt, of dat er niet aan zijn bundel gewerkt wordt. Iemand als THIEME spreekt hij dan scherp aan; hij deelt hem mee, dat hij niet van plan is eenige maanden lang met de uitgave bezig te zijn[1]; wanneer hij dan en dan geen proeven heeft, zendt hij geen copie meer[2]. In ons oog vrij geringe fouten zijn voor STARING 'onbegrijpelijke slordigheden'; we moeten toegeven dat hij de duidelijkste aanwijzingen o.a. voor de titelvignetten geeft[3]. Wanneer de tijd is aangebroken voor de rondzending der presentexemplaren, ontvangt de uitgever ongeruste brieven, want van dezen en genen heeft de schrijver nog geen bedankbrief gekregen[4] en de recensies blijven maar uit[5]. Tijdens het afdrukken stuurt STARING nog telkens verbeteringen, die hem op het laatste oogenblik zijn ingevallen[6] en hij vraagt bij stilstand in het drukken de copie terug[7]; voor een enkele ernstige drukfout, die z. i. niet in de corrigenda kan opgenomen worden, moet het vel op zijn kosten herdrukt worden[8]. De gezonden veranderingen betreden herhaaldelijk de interpunctie, het aaneenschrijven van woorden[9], het gebruik van een hoofdletter[10]; we voelen hoe juist de opmerking is, dat degelijke kennis van STARING kennis van het detail is[11]. De uitgevers zullen wel gevonden hebben dat Pegasus' manen wat al te nauwkeurig werden gezuiverd[12].

Gedichten 1820.

Slaan we de twee bundels *Gedichten* op, dan vinden we bijna uitsluitend oude bekenden. *De Verjaardag*, het idyllische gedicht[13], dat het door den aard van zijn verzen zwaar te verantwoorden zou hebben[14], is van de grootere stukken haast het eenige, dat nog ongedrukt was. De schrijver verklaart er trotsch op te zijn, dat hij na VAN ZANTEN[15] de eerste is die de rijmlooze, vijfvoetige jamben weer gebruikt. Onder de *Mengeldichten*, meest lyrisch,

1) Blz. 189.
2) Blz. 190.
3) Zie b.v. *Platenatlas* enz. (door POELHEKKE en DE VOOYS) blz. 69.
4) Blz. 202.
5) Blz. 205.
6) Blz. 229.
7) Blz. 230.
8) Blz. 200.
9) Blz. 230; teekenend voor STARING'S nauwgezetheid is zijn artikel: *Armvol of Arm vol?* in DE JAGER'S *Taalkundig Magazijn*, I, blz. 367.
10) Zie o.a. blz. 201.
11) J.H. VAN DEN BOSCH: *Taal en Letteren*, I, blz. 1 vlgg.
12) *Aan Pegasus* (bundel 1837, IV, blz. 129)
13) *De Verjaardag*, *De Vorstin in het Dorp* en *De Tuchtiging der Algerijnen*, verschenen in de jaren toen de idyllen van VOSZ vertaald en nagevolgd werden. LULOFS vertaalt in 1811 de *Luise*, IMMERZEEL schreef in 1813 zijn *Hugo van 't Woud* (zie ook TE WINKEL, IV, blz. 339).
14) Blz. 96.
15) In een vertaling van MILTON'S *Paradise Lost* (1728.)

bevinden zich de beste die STARING maakte; invloed van VOSZ[1] en HÖLTY[2] is niet te miskennen; de meeste van de niet vaderlandslievende liederen zijn al omstreeks 1800 geschreven.

STARING, die SPANDAW verzekerde:

> MIJN handvol kranke heidebloemen
> Zal ras na mij vergaan!
> GIJ meugt op oogst van lauwers roemen,
> Die aan den tijd weêrstaan[3],
>
> (1815)

had geen hoogen dunk van zijn werk; de gedichten hebben een 'hoendervlugt'[4], gelukkig zijn het er niet te veel[5], schrijft hij aan de vrienden wien hij de bundels toestuurde. De verklaring van het titelvignet gaf de bescheiden dichter-landontginner in een puntdicht tegenover de titelpagina geplaatst:

> 'Is 't weinig Dichterloofs, wat ik tesaam mogt gaâren,
> Gij Velden om mij heen (bedwongen Woestenij!)
> Vlecht pijngroen in den krans, en Ceres gouden aren;
> Dat hij mijn Vaderland een waardig offer zij'[6].

Ook de leden van het Koninklijk Huis komen meestal voor op de lijst van hen die presentexemplaren moeten ontvangen; vaak, omdat een of ander gedicht betrekking heeft op een bij de Regeering ingediend plan; zoo zendt hij[7] het bundeltje van 1827 om te wijzen op zijn Diepegge-voorstel, en dat van 1832 vraagt 's Konings aandacht voor het ongelukkig uiteinde van dat werktuig[8]. De bundels van 1820 werden o.a. de Kroonprinses ANNA PAULOWNA aangeboden, voor wie STARING een Duitsche vertaling van *De Grondlegging van Ruslands Zeemagt* er bij voegde, een vertaling die tot stand kwam met de hulp van zijn vriend WAARDENBURG, den Lochemschen rector; STARING, 'hoezeer veel Hoogduitsch lezende', had zich 'nooit met opstellen in die taal' beziggehouden[9].

1) In 1800 volgde STARING in een *Dischlied* (onuitgegeven) een *Tischlied* van VOSZ. Vergelijk *Herdenking* met het lied uit de idylle *Die Kirschenpflückerin* (Ed. Hempel, III, blz. 86), maar vooral met *Frühlingsliebe* (blz. 20).
2) Evenals bij STARING, treft men in HÖLTY'S poëzie veel indrukken aan van eerste liefde (o. a. *Der Kusz*: ed. Reclam., blz. 31); *Entzückung* (blz. 114) doet mij denken aan *Adeline verbeid* (zie ook TOL: N. Gids 1913, blz. 220-26), *Traumbild* (blz. 112) aan *Verlangen.*
3) Bundel 1837, III, blz. 55.
4) Blz. 296.
5) Blz. 93.
6) Bundel 1837, IV, blz. 116.
7) Blz. 281.
8) Blz. 282. De Diepegge was in 1830 gezonken en de proef daardoor niet herhaald.
9) Blz. 96 en 191.

Recensies.

De critiek op deze bundels was niet ongunstig, maar vol dwaasheidjes, die STARING ergerden. *De Recensent ook der Recensenten*[1] prijst de originaliteit; de kunstvrienden van den dichter herkennen doorgaans bij de eerste lezing zijn naamlooze stukjes; hij onderscheidt zich van den 'drom van meesterlijke Dichters, als ons Vaderland thans bezitten mag', doordat in zijn werk geen 'modetoon' heerscht. Men moet bekennen 'dat de manier van onzen Dichter, zijne wijze van poëtische inkleeding, voordragt, stijl en woordvoeging, ons niet altijd als de meest duidelijke en vloeibaarste voorkwam'. De *Vaderl. Letteroef.*[2], wien de dichter 'te eenemaal onbekend was'[3], waardeeren de vormschoonheid. 'Zijn vuur slaat zelden in ligterlaaije vlamme ten dake uit, maar speelt veeleer, op de meest afwisselende wijze, als door spleten en glazen, met allerlei schakeersel van kleuren'. Ze prijzen de navolging van CATS[4]: 'Doch wanneer de volgende regel nu heeft: *En nogtans evenwel*..... kunnen wij zulk een overnemen van eigenlijke fouten geenszins goedkeuren'. STARING'S werk is te provinciaal, het rijmelooze wil men slechts spaarzaam gebruikt zien[5]. De *Alg. Konst- en Letterbode*[6] is getroffen door de gevoelens, die 'eene zedelijk en godsdienstig goede strekking' hebben. De toon is soms prozaïsch, ja plat; de jamben worden afgekeurd, enkele plaatsen waren onbegrijpelijk voor den criticus.

Dit korte overzicht van de drie voornaamste recensies is voldoende om STARING'S aanmerkingen op de boekbeoordeelingen van zijn tijd, zoo herhaaldelijk in de brieven gemaakt, volkomen te begrijpen. De Letteroefenaar die het overnemen van 'eigenlijke fouten' van CATS afkeurt, is een prachtig type[7]! In een reeds genoemde *Antikritiek* op de recensie van den *Letterbode* uit STARING ook zijn ergernis, dat de criticus zonder 'wettiging' het 'Mengeldicht' verkoos boven de 'Verhalen': dit is geen critiek, het is 'alsof men vertrouwelijk aan het Publiek berigtte,

1) 1821, I, blz. 245. De recensie is van OCKERSE (brief 189).
2) 1821, I, blz. 616.
3) Wel kennen ze 'een klein *sluipertje*, dat, voorheen in zeker werk van eenen beroemden Bard en kunstkenner [FEITH] niet geslopen, maar openlijk, als een gekozen staal van zekere dichtwijze, voorgetreden, ons al vóór twintig jaren zeer behaagde' (bedoeld is *De Min.*).
4) *Hoop verloren; trouw bewaard* (bundel 1836, I, blz. 128).
5) De recensie is vrij goed en beslaat 8 bladzijden.
6) 1821, I, blz. 264.
7) TE WINKEL bespreekt heel in het kort de voornaamste tijdschriften, die ± 1830 bestonden (*Ontwikkelingsgang*, IV, blz. 540-42). Over de *Vaderl. Letteroef.* vergelijke men de artikelen van J. HARTOG in den *Gids* van 1877; in het algemeen KRUSEMAN'S *Bouwstoffen*, enz. Dl. I, blz. 33 vlgg.

dat men liever jonge snijboonen op tafel heeft, dan jonge bloemkool. Die beide, ieder op haren tijd, met smaak eet, is er best aan'[1].

Contract met den Uitgever.

De gedachte aan verbeteren leefde in STARING ook nadat een bundel verschenen was. Evenals met zijn andere uitgevers sloot hij met THIEME een contract, waarin bepaald werd, wanneer hij tot een herdruk mocht overgaan; meestal wordt 5 jaar gekozen; is de uitgever nog met exemplaren blijven zitten, dan toont STARING zich altijd uiterst welwillend. In 1820 diende het contract niet alleen om den dichter den eventueelen herdruk mogelijk te maken, maar ook om THIEME, van wien STARING verklaarde: 'De Heer Thieme is geloof ik een man, die gaern *wat veel* wint'[2] en over wien hij zich in krasse termen uitlaat, te binden. In 1832 waren er nog 112 exemplaren over, die STARING voor *f*131 kocht, omdat hij het plan voor een herdruk had en niet wilde dat er nog oude, en dus minder goede bundels in den handel waren.

Almanakken.

De jaren die nu volgden, brachten den dichter, zooals hij het zelf bij voorkeur ujtdrukt, 'tijd en luim'; tusschen 1822 en '32 leverde hij het beste, waartoe hij in staat was. Op de prijzenswaardige lyriek uit vroeger dagen volgt uitstekend episch werk[3]. Als humoristisch verteller, die het verhaalde laat zien of we het bijwoonden, verdient hij met *De twee Bultenaars*, de *Jaromir*'s[4], *De Verloofden*, *Ivo*, *De Verjongingscuur* en meer andere volkomen POTGIETER'S lof; bij de Recensenten vielen deze Verhalen niet in den smaak, zij vonden dat ze te weinig om het lijf hadden[5].

1) *Rec. ook der Rec.* 1821, II, blz. 228 en blz. 133.
2) Blz. 118.
3) In Duitschland maakte ± 1820 AUG. F.E. LANGBEIN veel opgang met zijn boertige gedichten; vooral zijn proza-verhalen werden in Nederland omstreeks 1815 vertaald.
Invloed van Langbein op Staring's werk is mogelijk te zien in enkele verhalende gedichten, o.a. *Nichtje Rijk*, *Het Mystieke Testament*, *De Vampyr*, *Signor Anello* en het puntdicht *Sprekende Rook.* Langbein vertelt met voorliefde gevalletjes van echtelijke ontrouw, enz. ('Die Freunde', I, blz. 194, 'Der Sterbende Schuldner', blz. 258, 'Die schône Frucbt', blz. 266, 'Der Gasthof', II. blz. 11). De stof is vaak ontleend aan Italiaansche novellen en Fransche fabliaux. Langbein is breedsprakiger en veel minder geestig dan Staring (zie o.a. 'Die lange Predigt', I, blz. 74 en *De langdradige Preek*, bundel 1837, IV, blz. 131). *De Biecht* (bundel 1836, II, blz. 52) is te vinden bij Langbein ('Die Beichte', III, blz. 257). Dr. E.F. Kossmann was zoo welwillend mij de gedichten van Langbein (in 4 Bänden. Riegersche Verlagsbuchhandlung, 1855) ter inzage te geven.
4) *Jaromir te Praag* en *te Lochem* noemde St. eerst *De Prager Student* en *De Twee Waterkolken.*
5) Zie het oordeel over de drie eerste Jaromir's in de *Vaderl. Letteroef.* 1829, I, blz. 36 en brief 275. *De Argus* prees *Jaromir te Lochem*, maar in de *Ned. Mercurius* (blz. 435) wordt *Jaromir te Praag* afgebroken, echter niet door de redactie.

Veel plaatste STARING in de Almanakken[1] van dien tijd, die onder Duitschen invloed[2] ook oorspronkelijk werk bevatten en niet alleen bloemlezingen uit reeds verschenen dichtbundels waren. Aan den *Nederlandschen* en den *Belgischen Muzenalmanak*, aan den *Almanak voor Hollands Blijgeestigen*, den *Almanak voor het Schoone en Goede*, den *Ned. Volksalmanak* en later aan *Tesselschade*[3] en den *Gelderschen Volksalmanak*[4] stuurde hij bijdragen, maar de redacteur kon in de meeste gevallen op een voorwaarde van den dichter rekenen: er moest een plaatje bijkomen.

Voorkeur voor plaatjes.

Het verlangen van STARING om ook hier vaderlandsche toestanden te verbeteren deed hem dien eisch stellen. Het teekentalent van zijn zoons bezat de dichter niet; wel was zijn oog ontwikkeld genoeg (geen groote lof!) om, 'het zielloze, armoedige en lomp gebrekkige in de meeste tekeningen voor onze platen' op te merken[5]. STARING, die trotsch was op het goede wat landgenooten deden en niet wilde dat hun werk door buitenstaanders doodgezwegen werd[6], was te eerlijk om ook het slechte en min goede niet aan te wijzen; hij deed dit steeds met de bedoeling om het veranderd te krijgen. Gedachtig aan het gezegde: 'Oefening baart kunst', verlangde hij zijn verhalen, die er zich uitstekend toe leenden, geïllustreerd te zien; hij hoopte hiermede de Nederlandsche kunst een dienst te bewijzen. Geen copieën van schilderijen[7], eigen werkzaamheid, 'fiksheid en geestige vinding' verlangde STARING van den teekenaar, dien hij meermalen hielp met een vrij uitgebreide beschrijving van wat hij zich voorstelde op het plaatje te zullen zien; in verschillende gevallen zijn die aanwijzingen bewaard[8]. Drukfouten en anachronismen waren STARING een ergernis, maar ook de plaatjes mochten geen onjuistheden bevatten. Wanneer hij IMMERZEEL een plaatje verzoekt voor *Jaromir gewroken*, dat ten slotte niet geschikt bleek voor den 'virginalen' *Muzenalmanak*[9], dan schrijft hij dat hij

1) Over deze almanakken kan men uitvoerige inlichtingen vinden in KRUSEMAN'S BOUWSTOFFEN, I, blz. 52 vlgg. De actueele liederen en puntdichten verschenen in de tijdschriften, vooral in den *Rec. ook der Rec.* en de *Vaderl. Letteroef.* Ook dan zond St. herhaaldelijk verbeteringen of een geheel nieuwe lezing.
2) O.a. *Göttinger Musenalmanach*, 1770-1803; ± 1830 herleefden ze o.a. *Deutscher Musenalmanach* (CHAMISSO).
3) Alleen proza.
4) Proza, vooral over Geldersche oudheden o.a. in 1838: *Het. Huis Wildenborch.*
5) Blz. 215 en *Platenatlas*, o.a. blz. 77.
6) Blz. 311.
7) Blz. 181, 216 en 225.
8) Ook buiten de brieven: o.a. een aanwijzing voor het plaatje bij *Jaromir gewroken.*
9) Blz. 82, 169 en Bijlagen XXIV.

met het sturen van een schetsje moet wachten tot zijn zoon thuis is, die ‘de plaatselijke gesteldheid bij Lochem konde gaan opnemen, van het toneel waarop het Jaromir gebeuren mogt zich te *wreken*’[1].

Geen Almanak wordt door STARING gecritiseerd of ook de plaatjes worden uitvoerig beoordeeld; wanneer hij het erg druk heeft, blijft het wel eens bij het bespreken van die alleen. En o wee! als hij ontdekt dat er gravures naar buitenlandsche schilderijen onder zijn; met ergernis klinkt het dan: ‘'t Is toch waarlijk al te erg met onze *Tekenaars*! en dat WIJ de vreemden moeten nàgraveeren’[2]. STARING voelde smartelijk, hoe de vaderlandsche kunst van een JAN LUYKEN in verval was geraakt[3].

Nieuwe Gedichten 1827.

Hoe volhandig STARING het in 1826 ook verklaart te hebben ‘als Huisvader, Landman, en Medewerker tot bevordering van het algemene nut’[4], in 1827 kon het bundeltje *Nieuwe Gedichten* verschijnen, door hem zelf beschouwd als de ‘Voorloper’ van een herdruk van zijn *Gedichten*, die hem zes jaar nadat ze verschenen waren al niet meer bevredigden.

Uitgave.

De correspondentie tijdens het afdrukken met den dichteruitgever IMMERZEEL gevoerd, is heel anders van toon dan die met THIEME, maar kenmerkt zich weer door bekoorlijke precies-heidjes over formaat, papier, lettervorm, enz., die men in de brieven zelf moge lezen. Het titelvignet - ‘een Dichtlier, waarop het oude Wapen van GELDER, met de drie Mispelbloemen, door welker snaren een groene Eikentak gevlochten is, en nevens welke een (op eikenloof huishoudende) Autumnus-vlinder zweeft’[5] - heeft evenals de ‘krans’ in de vorige bundels een symbolische beteekenis: zijn eenvoudige kunst ontleent vaak onderwerpen aan het buitenleven en de Geldersche historie, maar de dichter kon zich door gebrek aan rust nooit lang met die onderwerpen bezig houden[6]. Toen hetzelfde vignet later gebruikt werd, bleef het schildje met het oude Geldersche wapen achter-

1) Blz. 217: de weide met ‘den onjufferlijken naam van Duivelsaars’ (BUSKEN HUET, I, blz. 144).
2) Blz. 181.
3) Blz. 250. Eén enkele maal trachtte STARING iets te schrijven bij een hem gezonden plaatje, maar er kwam niets op het papier (blz. 181).
4) Blz. 197.
5) Zie Voorrede van BEETS: aanteekening 36 en *Leeskabinet* 1863, I, Bibl. Alb. blz. 58 (FRIJLINK verklaart in het bezit te zijn van STARING's teekening van het vignet met aanwijzing).
6) Blz. 199 en de Toelichting (blz. 145) in de N. Ged.

wege, omdat de bescheiden dichter vreesde dat men het als een pronken met zijn geslachtswapen zou beschouwen[1]. Zooals hij in 1820 het door hem bedoelde dennengroen aan den teekenaar voorkrabbelde, deed hij het in 1836 den vlinder; hij wenschte duidelijk den Autumnus-vlinder met de teekening op zijn bovenvleugels te zien afgebeeld.

STARING, met zijn strenge beoordeeling van eigen werk, vindt de uitgave van zijn bundels nooit onberispelijk. Den uitgever scheen dit soms vitterij, en volkomen begrijpelijk schrijft IMMERZEEL[2]: 'Het spijt mij dat UWED. niet volkomen over de uitvoering te vreden is; mij dunkt toch dat de begane misslagen al vrij onbeduidend zijn, ja, ik geloof niet dat er ooit een boek uitkomt waarin er zoo weinigen te vinden zijn'.

Inhoud

Wat den inhoud van de *Nieuwe Gedichten* betreft, de Verhalen nemen verreweg de meeste plaats in; ook onder de puntdichten zijn vele episch[3], o.a. *Het Vroege Kievitsei, Het Hondengevecht, Het Sterrenschieten* en *Aangebrand.* De overige epigrammen blijken waarde te hebben als toelichting van 's dichters correspondentie in deze jaren en zijn reeds besproken.

Recensies.

De critiek, ongeduldig door STARING verwacht, hoewel hij beweerde dat het oordeel der recensenten hem koud liet, oordeelde in *Apollo* (1828)[4] vrij gunstig over de *Nieuwe Gedichten*: STARING heeft geen modellen en men hoopt dat hij ook niemand tot model zal strekken, want de navolging zou zeker mislukken. Geen schrijver heeft de 'grootheid' der Middeleeuwen zoo natuurlijk 'met den moedwil en de onkunde dooreengewerkt'. Men vindt in zijn poëzie de 'bijtende en naakte moraal van SWIFT', 'schoon een weinig minder *cynisch*'; de dichter 'dien wij betuigen ons volstrekt onbekend te zijn', kan 'een uitmuntend zedegisper' worden, als hij 'de pen des hekelschrijvers in zijne hand' neemt!

'Al de wetten van het rhythmus' heeft hij 'met voeten kunnen treden'; zijn verzen, die 'hotsend en stootend, als een bolderwagen op

1) Blz. 228. Vergelijk POTGIETER'S vraag: 'Waarom prijkt het wapen van Gelderland niet langer op de lier des dichters?' (Verspr. en Nagel. Werk.: Krit. Stud. I, blz. 136).
2) 6 Sept. 1827.
3) Bundel 1837, IV, blz. 119 vlgg.
4) N^{r}. 10 en 11 van 5 en 12 Febr. 1828. De vrij goede bespreking is onderteekend met L.V. Ten onrechte denkt *Potgieter* aan VAN LENNEP (zie *Leven van R.C. Bakhuizen van den Brink*, blz. 19). Over *Apollo* en een paar andere tijdschriften schreef DE VOOYS een artikel (*Beweging*, Dec. 1913, blz. 271 vlgg.); vergelijk ook GROENEWEGEN: *Potgieter* (blz. 17 vlgg.). DE VOOYS toont dat V.D. HOOP en V. LENNEP niet de redacteurs waren.

eenen stroeven weg, voortrollen', zijn niet zonder zorg geschreven en niet 'bij ongeluk of door onoplettendheid' zijn 'zulke zonderlinge feiten' begaan, als 'schier op elke bladzijde gevonden worden'[1].

In een uitvoerig en goed overzicht van den inhoud wordt o.a. de lierzang aan KOSTER geprezen wegens de afwezigheid van bombast; aan de caesuur stoort de dichter zich bij het schrijven van zijn vijfvoetige jamben niet en hij springt meermalen met de versmaat zoo zonderling om, dat men goed met PLAUTUS, TERENTIUS, en de prosodie van VOSSIUS bekend moet zijn, om er het geheim van te begrijpen.

De *Vaderl. Letteroefeningen*[2] prezen nagenoeg niets onverdeeld en - we zagen het reeds[3] - beschouwden dit soort 'kunstpoëzij' als het gevolg van overbeschaving, 'om der verscheidenheid wille' dulden zij in den 'dichterlijken lusthof'' het 'lieve trekkasplantje'.

De Rec. ook der Recensenten[4] waardeerde 'dat kernachtige, kortspreukige, waarop zich de Heer STARING bijzonder toegelegd heeft; en waarbij men wel ziet, dat hij Horatius tot een zijner modellen gekozen heeft', maar had heel wat aan te merken op de 'wilde versificatie' en de 'al te groote dichterlijke vrijheid'; gelukkig wordt men niet, gelijk 'in zoo vele andere dichtbundels van den dag tot vervelens toe' vergast 'op duizend en duizendmaal herhaalde voorstellingen, zegswijzen en spraakwendingen'. De 'onnaauwkeurigheden' schijnt de dichter zelf te erkennen in de toelichting van de 'Titelplaat', want 'de Vlinder ziet op het doorgaans korte vertoeven van mijne Muze bij dezelve'. Het puntdicht *Aan Pegasus* heeft dezen criticus niets geleerd!

Druk verkocht werd het bundeltje zeker niet; IMMERZEEL bleef tenminste met 1065 exemplaren zitten (1835), waarvoor STARING hem te zamen met het overschot van *Winterloof f* 280 bood[5].

Belgische Opstand.

Eer de dood hem afriep, wilde STARING nog een vervolg geven op zijn *Nieuwe Gedichten*, en bewogen door de gebeurtenissen van 1830-'31 was het eerst zijn plan de opbrengst te laten strekken 'tot een Gift aan het Vaderland bij de plaats hebbende, drukkende omstandigheden'; de naam van den bundel zou *Dichtoffer* zijn[6].

Dit plan toont hoe de gebeurtenissen van 1830-'31 STARING niet

1) In brief 277 toont STARING zich getroffen door dit niet begrijpen van zijn verzen.
2) 1829, I, blz. 412-'14.
3) Zie blz. 66.
4) 1829, I, 509-12. Onbeteekenend is de aankondiging in de *Boekzaal der Geleerde Wereld* (1829, blz. 564).
5) Blz. 219.
6) Blz. 208.

zijn voorbijgegaan, gelijk we het recht hebben te veronderstellen van de groote feiten uit den 'Franschen tijd'[1]. Drie zonen stonden tegenover het 'Belgiesch geboefte'[2], maar alleen WINAND, wiens brieven uit den Belgischen veldtocht bewaard zijn, heeft als Leidsch Vrijwillig Jager gevaar geloopen. Nationaal eergevoel meer dan vaderlijke bezorgdheid was het, die STARING in deze jaren deed spreken, zooals hij dit bij geen gebeurtenis in zijn leven gedaan had. Felle puntdichten in de Arnhemsche Courant[3] en in de tijdschriften gepubliceerd, vaak gericht tegen de buitenlanders, die in hun congressen tegen Nederland konkelden en in hun journalen, waarvan STARING er een enkel[4] afschafte, de grofste leugens verspreidden, bovenal de brieven aan zijn zonen, toonen hoe diep doordrongen hij was van het heilig Recht van Nederland, hoe pijnlijk getroffen door de 'snoode ondankbaarheid' der Belgen aan Vader Willem bewezen.

Toen WINAND namens de Leidsche studenten daar om vroeg, zond hij[5] twee Krijgsliederen; een onuitgegeven lied *Voor onze Vlotelingen* bleef bewaard. De dood van VAN SPEYK lokte verschillende Nederlandsche oden uit, waaronder een van STARING[6]; door zijn historische belezenheid was hij in staat evenals OLTMANS in de geschiedenis parallellen aan te wijzen[7].

In October 1830[8] schrijft hij: 'Mogt de goede hemel geven, dat het Belgiesch geboefte, in zijne verblinding zo ver vooruittrok, dat zich een gelegenheid aanbood, om hen tuschen twee vuren te krijgen en te vernielen!'; maar al vrij gauw kalmeerde hij wat; het *Journal de la Haye* is hem dan te fel[9] en dat zijn schoonzoon en een knecht met de schutterij naar Grave moeten trekken, vindt hij iets ongehoords[10]; het kan toch de bedoeling niet zijn om de schutters buiten hun woonplaats te gebruiken. 'De Maatschappij schijnt mij dusdoende zich te vernietigen terwijl zij voor haar behoud opstaat'. Is aan de eer voldaan en blijkt verdere tegenstand nutteloos, dan is STARING, die met zijn volk den druk der tijdsomstandigheden voelde, verstandig genoeg om het welletjes te vinden; de koppigheid van den Koning keurt hij af.

1) Blz. 246, waar hij hoopt dat de slag bij Austerlitz de rust zal brengen, voor studie onontbeerlijk.
2) Blz. 69.
3) Blz. 220-'21; bundel 1837, IV, blz. 148 vlgg. o.a. *Fransche Christenleer, Duitsch Schrijvers*, *Aan de Britten.*
4) *Monthly Review.*
5) Blz. 77 en *L. Studentenalmanak* 1831.
6) Bundel 1837, III, blz. 116.
7) O.a. Otto Clant.
8) Blz. 69.
9) Blz. 79.
10) Blz. 98.

In een gedicht, *De Veldtogt tegen de Belgen. Tot herinnering voor de mijnen*[1], heet STARING zijn terugkeerende zonen welkom. Merkwaardig is hier de rhetorische overdrijving, waaraan hij zich overigens in zijn poëzie zoo heel zelden schuldig maakt.

Winterloof 1832.

Een achttiental Verhalen vormden met eenige actueele liederen en puntdichten den bundel, die onder den titel *Winterloof* in 1832 verscheen. Deze titel getuigde evenals het vignet-inschrift[2], dat de dichter meende zijn lier met de 'gesleten snaren' weldra te moeten neerleggen.

Recensies.

Uit wat de recensenten van *Winterloof* zeggen[3], spreekt meer waardeenng en beter begrip van STARING'S poëzie; mogelijk is de beoordeeling van het werk van 'den waarlijk *edelen* Staring' wat gunstiger door de nationale geestdrift, die er hier en daar in den bundel tot uiting komt, maar de *Vaderl. Letteroef.* hebben toch 'het geheel éénige en onderhoudende zijner manier van verhalen, en het kunstmatige zijner versificatie' opgemerkt. Ze vervolgen: 'Een Volksdichter is de waardige Man niet: want wie, die den takt er van mist, is in staat, zijne verzen naar den eisch te lezen? en hoe veel hangt, tot regt verstand zijner meening, steeds af van het rusten, het toonveranderen, enz., vooral ook van het geven van nadruk op deze of gene woorden, waar de Dichter dat wil!' Deze heeft door 'de zinteekens, de tusschenruimten, de toonteekens en de verschillende soorten van drukletter' den lezer trachten te helpen.

Gedichten 1836/37.

Wordt STARING, zonder zoons tot zijn hulp, de eerste jaren na het verschijnen van *Winterloof* door de 'huiselijke en landbouwerlijke administratie' in beslag genomen, noemt hij zich 'een slaaf van pligten, waaraan ik, helaas! mijne zucht voor de Poëzie telkens moet opofferen'[4], al in 1834 begint hij met de voorbereiding van een herdruk zijner verschenen gedichten; alleen datgene uit zijn bundels, wat hij herzien en goedgekeurd heeft, wil hij als zijn literaire nalatenschap zien beschouwd. Een oogenblik dacht hij aan een herdruk met bijvoeging van de varianten uit oudere

1) Bundel 1837, III, blz. 120.
2) Bianco il mento toccherò le corde usate: 'k Zal, grijs van kin, de gesleten snaren tokkelen'.
3) *Vaderl. Letteroef.*, 1834, blz. 613-'14; *Alg. Letterlievend Maandschrift*, 1832, blz. 384; *Arnh. Cour.*, 1832, nr. 72.
4) Blz. 214.

lezingen; de vrees dat hem dit als verwaandheid zou worden aangerekend, bewoog hem het denkbeeld op te geven[5].

Daar IMMERZEEL juist in deze dagen zijn fonds verkocht[6], werd den uitgever NIJHOFF de zorg toe vertrouwd voor de vier bundeltjes,

5) Blz. 221.
6) Brief 291-292 (in 1835).

die in 1836-37 in het licht kwamen. De briefwisseling met NIJHOFF[1] toont welk een zenuwachtigmakenden invloed 'het niet afgedane van deze zaak' op STARING oefende. Bij zijn afscheid nemen wil hij netjes voor het publiek verschijnen, vooral niet in het leelijke gele kleed, waartoe IMMERZEEL hem in 1832 veroordeeld heeft[2]; hij let dus ook bijzonder op het uiterlijk van de boekjes.

Voor deze laatste bundeltjes vond de dichter eindelijk een criticus, die zich niet in een paar bladzijden van de hem opgelegde taak afmaakte. POTGIETER's recensie gaf ook door den hartelijken toon aan het slot STARING een stralende voldoening[3]; deze verzekerde herhaaldelijk den schrijver niet te kennen noch eenige aanleiding tot de artikelen te hebben gegeven[4], zoo ongewoon was het voor hem nu eens geen dwaze of onbeteekenende meeningen over zijn werk te hooren verkondigen. Weldra verwachtte hij 'een krassende echo'[5].

Het blijkt niet dat de aandacht door POTGIETER aan STARING'S werk geschonken, de *Letteroefeningen*[6] opwekte om zich voor de recensie wat meer moeite te getroosten. De 'verzen vol pit en merg, die zich verheffen boven het alledaagsche' worden nu wel goedgekeurd en het verheugt den criticus, dat STARING 'bij den strijd, die er ook bij ons tusschen het oude en nieuwe in de poëzij gevoerd wordt, zijnen eigenen weg is blijven bewandelen', maar de Gedichten te beoordeelen 'komt thans minder te pas'; de geheele aankondiging beslaat ruim een halve bladzijde.

In 1840 waren er nog 200 exemplaren niet verkocht en ontving de dichter ± *f* 300 van NIJHOFF als zijn deel van de opbrengst[7].

Kleine Verhalen 1837.

Bij zijn klimmende jaren meer en meer 'schildpad' geworden[8], bleef STARING wel de verbeteraar van eigen werk, die hij altijd geweest was, genoot hij ook wel van wat er in den Nederlandschen letterkundigen lusthof te genieten viel, maar zijn Muze, 'van het begin onzer kennismaking af een zeer eigenzinnige Juffrouw', die hem bijna alleen in den winter bezocht[9], had hem geheel verlaten; zijn poëzie 'lag op doodstroom' en hij luisterde 'naar de stem in [z]ijn binnenst die [hem] vermaant de pen te laten rusten, eer het publiek aanvange haar vervelend en lastig te vinden'[10].

1) Brief 311-328.
2) Blz. 213.
3) Blz. 234.
4) O.a. blz. 89.
5) Blz. 237; zie ook GROENEWEGEN: *Potgieter* blz. 141-'45.
6) 1838, I. blz. 438.
7) 18 Junij 1840.
8) Blz. 235.
9) Blz. 236.
10) Blz. 234 en 13 Mei 1837 aan POTGIETER.

Aan *Tesselschade*, den almanak door POTGIETER in 1838 opgericht met de bedoeling om de bestaande almanakken te verbeteren[1], heeft STARING geen poëzie gezonden; hoeveel moeite hij zich ook gaf iets op het papier te krijgen[2] voor dit jaarboekje, dat naar zijn meening een keurig figuur maakte tusschen de andere en als 'iets zuiver Nederlandsch' 'met het Buitenlandsch kan wedijveren'[3]; hoe sterk POTGIETER hem er ook bij herhaling toe opwekte, zonder de hulp van de 'lieve Meisjes' wilde hij niet dichten.

In zijn laatste levensjaren schreef STARING alleen prozaverhalen, waarvan een zevental, al vóór hun verschijnen door POTGIETER met eenigen ophef aangekondigd[4], als *Kleine Verhalen* in 1837 bij NIJHOFF uitkwamen.

Eerst had de schrijver ze *Novellen* willen noemen, maar toen hij hoorde dat men daaraan het begrip 'liefdesgeschiedenis' verbond, veranderde hij den titel[5]; ook dit bundeltje heeft weer een titelvignet[6]. Keurt STARING het goed, dat er in POTGIETER'S *Tesselschade* meer proza opgenomen wordt[7], omdat er 'zoo geweldig veel bij ons gedicht wordt, dat er de Proza bij lijdt'[8], dit is zeker niet de reden geweest dat hij zich daarop ging toeleggen, al moge de bekende Verhandeling van GEEL, in 1830 gehouden[9], ook zijn aandacht meer op het proza als kunstuiting hebben gevestigd. De Muzen bezoeken mij niet meer, Proza is nu in de plaats getreden van Poëzie - dat is de verklaring die de schrijver zelf geeft. Bij gebrek aan brood eet men korstjes van pasteien! Proza dat zoo ontstaan is, kan niet meevallen, al is de auteur dan ook de bescheiden STARING. De verhalen zijn onbelangrijk van inhoud en eentonig-vermoeiend met hun 'dezelve' en 'hetzelve'[10], met hun misbruik van onvoltooide deel-

1) Zie *Platenatlas* blz. 75 en GROENEWEGEN: *Potgieter* blz. 181-90.
2) 'De wensch, door wijlen den zoo hoog bij mij vereerden Drost geuit, zoude alleen reeds genoeg zijn geweest om mij tot deelneming aan te sporen'.
3) 13 Mei 1837 aan POTGIETER.
4) Krit. Stud. I, blz. 175: ..STARING's proza is ter perse!'
5) Blz. 232.
6) De Heilige Gudula (brief 319-321).
7) Zijn prozabijdrage voor *Tesselschade* was *De Kastelein van het Huis Ter Eem* (1839) met een plaatje: 'Moge de mantel van Constantijns Vriendin het schamele zijner uitrusting bedekken, 's Mans gedachtenis in eere te helpen houden was mijne eenige bedoeling. Zou' misschien zijn naam door het naslaan van oude rekeningen nog in Utrecht te ontdekken zijn? Ik zal daar over schrijven'. (11 Aug. 1838 aan POTGIETER).
8) Blz. 239.
9) *Lof der Proza*, in het Leesmuseum te Utrecht.
10) Onder het opschrift 'Nieuwmodische taalkunde' teekent STARING o.a. aan, dat hij niet begrijpt, waarom *De Gids* in een recensie 'hetzelve' en 'hetwelk' in proza afkeurt (*Gids* 1839, Boekbeoord., blz. 245); hij erkent dat het in poëzie slecht past.

woorden en totaal gemis aan dialoog en beschrijving. Ik citeer uit *Uther*, een novelle in den trant van de verhalen uit VAN LENNEP'S *Voorouders*: 'De Vriesche taal van zijne moeder geleerd hebbende, beantwoordde UTHER deze heuschheid met levendige dankbetuiging, en een verslag in korte woorden van het doel zijner zeereize; hetzelve voor zoodanig opgevend, als zulks met TIDA overlegd en aan zijn scheepsvolk kennelijk gemaakt was'[1].

Het ongedwongene, sterk persoonlijke van zijn dichterlijk verteltalent wordt in deze stijve schetsen gemist; er gebeurt veel, maar we *zien* niets van dat alles; Jaromir, Graaf Frits en Ot, Marco, Suze en Annet, het zijn menschen van vleesch en bloed, maar Uther, Steven en Nicolaas de Notaris blijven schimmen, in wier wederwaardigheden de lezer niet het minste belang kan stellen; het is onnoodig aan te wijzen welke nog de meest geslaagde van de verhalen mogen heeten. Met uitzondering van *Het Sint Nicolaasgeschenk*, zeker een der minste, is overal de historiekenner aan het woord, wiens bedoeling meestal is, den lezer in een bepaald tijdvak te verplaatsen. De *Wittewijvenkuil* vertelt van het volksgeloof in STARING'S eigen omgeving; uit de aanteekeningen kan men opmaken dat hij dit volkssprookje van een of anderen boer gehoord heeft[2]. En dit Proza moet volgens den schrijver zelf[3] de verliezen, bij de uitgave van zijn Poëzie verwacht, goedmaken!

Uit een literair oogpunt schijnt STARING zijn werk niet te willen zien beschouwd: 'Als de Kleine Verhalen uitkomen, zal mij de zedigste aankondiging meest welkom zijn. Op letterkundige verdienste maken dezelve geen bijzondere aanspraak, en ik ben ver van mij met mijne schetsen als Verhaler onder de eerste te plaatsen. Sterke hartstogten te schilderen - gemoedsbeweging op te wekken - heb ik niet bedoeld, en mijne hoogst eenvoudige stukjes zijn de antipoden van verre de meeste fransche, engelsche en hoogduitsche Novellen van den dag'[4].

Afkeer van 'de Gedrochtelijke voortbrengselen' der buitenlandsche Romantiek doet NIJHOFF de Verhalen aanprijzen[5] als 'meer overeenkomstig ons volkskarakter, niet beleedigend voor ons gevoel noch kwet-

1) Blz 35.
2) Kl. Verh. blz. 182 en 184: 'De mededeeler van dit sprookje voegde er, onder anderen de grootte en ligchaamskrachten der Witte Vrouwen breed uitmetend, bij:...' en brief 246. Vergelijk ook St.'s opstel in *Mnemosyne* 3de Reeks, I, (1829): 'Een paar woorden, over enkele sporen van voorouderlijk Heidensch bijgeloof in het Zutphensche overgebleven' en bundel 1836, I, blz. 180 (Aanteek. bij *De Zwarte Vrouw*).
3) Blz. 183.
4) Blz. 233, zie ook blz. 179.
5) Noot 1 blz. 233.

send voor onze zeden'; de critiek sprak niet anders, al erkennen de *Vaderlandsche Letteroefeningen*[1] liever te ontvangen: 'verhalen in poëzij van den Dichter, die daarin, door oorspronkelijkheid, geestigheid, bevalligheid, losheid en gemakkelijkheid eenig en onovertroffen is'.[2]

Recensies.

Het is teekenend voor de critiek dier dagen, dat geen bundel van STARING meer en algemeen gunstiger gerecenseerd is dan deze *Kleine Verhalen* om hun negatieve waarde: 'Er is niets van dat weekelijke, dat sentimentele, dat overdrevene, wat bij anderen de *novelle* of het verhaal dikwijls heeft, van dat zoetsappige, dat walging wekt'[3]. De .eenvoud, het gezond verstand, de degelijke, echt Hollandsche toon, de grondige kennis van Oud-Vaderlandsche zeden en gewoonten[4] - meer dan 'in menig verdicht verhaal dat met den trotschen naam van *Historische Roman*' pronkt - de geringe lengte van elk der Verhalen door 'het weglaten van die nuttelooze bagaadje van gerekte redeneringen, beschrijvingen en tusschenverhalen, waarmede sommige romanschrijvers hunne bladen vullen en - den lezer vervelen'[5] worden geprezen. *De Gids*[6] levert ook 'een beschouwing dezer lieve tafereeltjes', 'met een eenvoudig penseel geteekend zonder de forsche, zwarte schaduwing, of de wilde, bonte kleuring der heerschende romantische school'. Het zijn als sprookjes 'uit den mond eens achtbaren Grootvaders'; de natuurlijke en losse stijl(!) in 'het lieve Boeksken' van den 'regtschapen, edeldenkenden man' verdient de aandacht. Het mooist maakt het de *Boekzaal der Geleerde Wereld*[7], die van de 'Kleine Verhalen' zegt: 'Men kan ze gerustelijk laten lezen, en zelfs is het nuttige met het vermakelijke hier eenigermate gepaard. Uit de korte achteraan geplaatste toelichting, leert men den Schrijver ook nog nader kennen, als een liefhebber van het onderzoek, vooral der *Nederlandsche* oudheden. Hoewel wij geenszins willen gerekend worden te behooren tot dezulken, die, ter bevordering van het nut van 't algemeen, zulk soort van boeken bijzonder geschikt achten, oordeelen wij toch, dat men deze kleine verhalen verre de voorkeur behoort te geven, boven een aantal, zoo al niet laffe en zedebedervende, althans weinig beteekenende en slechts den tijd doodende

1) 1839, I, blz. 174.
2) Werkt POTGIETER's recensie na?
3) *Vaderl. Letteroefeningen.*
4) De *Vriend des Vaderlands*, 12, blz. 10.
5) *Rec. ook der Rec.* 1839, I, blz. 36.
6) 1838, I, blz. 418.
7) 1837, II, blz. 485.

opstellen, welke men, in onderscheidene vormen, van elders met ijver overbrengt en aan het Nederlandsche Publiek al te zeer opdringt'.

Laat ik den ontstelden lezer troosten met de mededeeling, dat de *Boekzaal* voornamelijk is: 'Tijdschrift voor de Protestantsche kerken'.

Hoe sterk het verzet tegen de buitenlandsche romantiek omstreeks 1840 hier te lande was, kunnen deze enkele recensies bewijzen; wanneer we dit weten, lijken mannen als LULOFS haast revolutionairen in onze conservatieve letterrepubliek, STARING'S angst voor zedenbedervende Fransche en Engelsche lectuur[1] wordt verklaarbaar en we mogen hem nog danken voor een pleitrede[2] ten behoeve van den Historischen Roman. Bij zoo'n voorlichting mag de familie Stastok haar onbekendheid met de Fransche letterkunde van den dag niet verweten worden!

Laatste Jaren 1837-40.

In landhuishoudkundige administratie bijgestaan door zijn zoon WINAND, bracht STARING de laatste jaren van zijn leven in een nu ook grootere lichamelijke rust door. Stil zat hij niet: 'voor mijn Poëzie strekt mij nu het bomenplanten' en 'deze plantpoëzie heeft voor een ouden man het voordeel dat hij bij zijn werk door anderen (IK thans door een wakkeren zoon) kan bijgestaan worden, terwijl de schrijfpoëzie den persoon zelven uitsluitend eischt', zegt hij[3] in 1837, en men krijgt den indruk, dat het toen op den Wildenborch drukker was dan ooit[4]

Gelukkig in een huiselijken kring, die sinds 1831 niet meer ingeperkt, maar door een schoonzoon, een schoondochter en weldra een kleinkind uitgebreid werd, kon hij met voldoening terugzien op wat hij van zijn leven gemaakt had. Aan JERO. DE VRIES, die mij toeschijnt een van STARING'S beste vrienden te zijn geweest, met wien hij eenmaal bekende gemeen te hebben een zelfde 'gevoel van nietigheid voor God' waardoor wij niet verblind worden 'door aardsche magt en grootheid'[5] en in wiens vriendenrol[6] hij schreef welk levensgeluk hij als het zijne hoopte te vinden, aan DE VRIES mocht STARING in een dankbaren brief verklaren, dat er van het goede zaad, dat hij naar zijn vermogen had uitgestrooid, iets gegroeid was langs zijn levensweg[7].

Waardeering voor zijn maatschappelijk werk was hem gebleken door de benoeming tot lid van vele genootschappen en maatschappijen[8],

1) Blz. 181.
2) Bij JERO. DE VRIES, blz. 174.
3) Blz. 182.
4) Blz. 148.
5) Blz. 146.
6) Bundel 1837, III, blz. 81.
7) Blz. 148.
8) Directeur van de Holl. Maatschappij van Wetenschappen (1804), Correspondent 1ste Klasse van het Kon. Instit. (1809), Lid van de Maatsch. der Ned. Letterk. (1827), Lid van het Prov. Utrechtsch Genootschap (1830), Lid 2de Klasse van het Kon. Instit. (1835).

zijn dichterlijke verdiensten waren, zij het ook laat, gehuldigd, deze man kon heengaan zonder dat er in zijn heengaan, evenmin als in zijn leven, iets tragisch was. Zonder smartelijk lijden stierf hij, die zoo heel zelden ziek was, op den 18^{den} Augustus 1840, nadat hem den 13^{den} een beroerte getroffen had.

STARING werd begraven op het kleine en rustige kerkhof te Vorden, boven welks poort men nog dit opschrift van zijn hand leest:

> Uit nacht rijst morgenrood:
> Het leven uit de dood[1)].

1) Bundel 1837, IV, blz. 138.

Brieven van Mr. A.C.W. Staring.

Mr. A.C.W. STARING.
Naar de schilderij van L. Moritz (1826).

Woord vooraf.

Hierbij bied ik den lezers brieven van Mr. A.C. W. STARING aan, door mij gekozen, gerangschikt en van noten voorzien. Voor nadere toelichting verwijs ik naar mijn inleiding, waar in een levensschets van den dichter het familie-archief en ander nieuw gevonden en reeds bekend materiaal verwerkt zijn en tevens een overzicht van de bronnen voor Staring-studie is gegeven.

Met warme gevoelens van dankbaarheid noem ik de familie STARING; zonder haar toestemming was deze uitgave onmogelijk geweest, zonder haar medewerking en hulp gebrekkig.

Mr. E.R.E. BRANTS, de bewoner van den Wildenborch, en de Heer J.H. VAN DEN BOSCH, als ook Burgemeester en Wethouders van Arnhem vergunden mij met groote bereidwilligheid brieven die onder hen berusten, op te nemen. De familie STARING en Jhr. Mr. RH. FEITH te 's Gravenhage stemden er welwillend in toe, dat enkele portretten in hun bezit, ten behoeve van de illustraties, gereproduceerd werden.

Dankbaar herdenk ik ten slotte de medewerking die ik van vele zijden, niet het minst van het personeel onzer openbare bibliotheken, mocht ondervinden.

G.E. OPSTELTEN.

I
Brieven aan familie en vrienden.

Brieven aan zijn Ouders.[1)]

1. Gouda den 18e Februari] 1775:

WelEde Gestre Heer, Hooggeagte Vader Mevrouwe, Hooggeagte Moeder.

Hebbe d'eer UWEdele bij deeze te kunnen melden, ik bij aanhoudendtheijd, een gewenschte Welstandt ben genietende; continueere mijn onderwijzers genoege te geven, ook maak ik ingevolge van dien, gelukige voortgangen, in mijne letteroeffeningen, waar over de Heer Muys[2)] mij blijken zijner goedkeuring geeft; Ik bevinde mij hier zeer naar genoege, en waanneer ik naarstig, en gehoorzaam ben, geniet ik veel vermaak, en zie geen onaangenaam toekomendt voor mij te gemoed, ook hoop ik mij zoo te gedragen, dat de moeijte, en kosten aan mij niet vrugteloos zullen zijn besteedt, maar van de goede lessen gebruik maakende, wensch ik aan Uwe Zorge te beantwoorden, en teffens mijn eijgen welzijn te bevorderen. De bijzondere liefde, en teedere geneegentheydt, welke mijn Waarde Oom[3)] mij gelieft te bewijzen, contribueerdt niet weinig ter mijner Vergenoeging, en maakt mijn verblijff alhier zeer aangenaam. Zal tragte mij de zelve in allen opsigten waardig te maaken, want ik des weegens grootelijks, aan zijn Wel Edele ben verpligt, de Heer Muys benevens Mejuffrouw desselvs Zuster zijn mij meede zeer toegedaan, en ontfange braaff oppasschende daar van daglijks bewijsen.

Voorts wensch ik hooggeagte Ouders, deeze UWEdele in Welvaardt moge

1) Damiaan Hugo Staring, kapt, ter Zee, Equipagemeester aan Kaap de Goede Hoop (in 1771 naar Indië vertrokken en bij zijn terugkeer van 1773-82 Equipagemeester) en Sophia Wijnanda VerHuell. Er zijn drie brieven aan hen bewaard.
2) De Fransche kostschoolhouder, wien de zorg voor St. was toevertrouwd bij het vertrek van diens moeder (in Dec. 1773).
3) J.G. S t a r i n g h , predik, te Gouderak.

ontmoeten; beveele mij in Uwe liefde, en na UWEdele in mijne gedagten te hebben omhelst, noeme ik mij Eerbiedig, en met Hoogagting

WelEd^e Gestr^e Heer, Hooggeagte Vader,
Mevrouwe, Hooggeagte Moeder,
UWEdG. dWdienaar
en Onderdanige Zoon
Antonij Chr. Wijnand Staring.

P.S. Mijn Heer Muys benevens Mejuffrouw verzeekeren UWEd van hunne Eerbiedt en hunner Attentie 't mijwaarts - en hebben de Eer zig in de gunst van UWEde aan te beveelen[1].

Brieven aan zijn Moeder en zijn Stiefvader Mr. W.C. Boers.[2]

2. Göttingen. Dimanche ce 23 Sep. [1787]:

Mes tres chers Parents!

Un compagnon me reste encor dans ma chambre - il est allé voir sa familie a Cassel - s'il retourne demain, ce sera pour partir le jour suivant, et je ne le reverrai plus. Tant pis, parce qu'il est bon garcon et qu'il m'a aidé a supporter les premiers jours que j'ai passé a Gottingue - Tant mieux - car je desire d'etre seul.

Je profite de son absence, mes bien aimés Parents, pour commencer une relation de mon voijage etc. etc. etc. qui, si vous me le permettez, n'aura pas plus d'ordre que le sort lui en donnera - aussi ne sera ce pas un Journal.

Ma route. Zutphen, Zellem, Aal ten, Boechholt, Borken, Velen, Coesvelt, Munster, Telget, Warendorp, Herzebrock, Rheda, Neunkirchen, Neuhaus, Paderborn, Lichtenau, Warburg, Cassel, Munden, Göttingen[3]. Je n'ai eté que 7 ou 8 jours en chemin, parce que j'ai pris la poste ordinaire qui va

1) Deze brief is evenals de twee andere, door Muys met prachtige krullen in den aanhef en aan het einde opgesierd. Het schrift voorspelt hoe mooi en regelmatig Staring zal gaan schrijven (zie ook Mr. B.H. Lulofs: Gelderlands Voortreffelijke Dichter enz. blz. 251).
2) Staring's Vader stierf in 1783; in 1785 hertrouwt zijn moeder met Mr. W.C. Boers, fiscaal independent aan Kaap de Goede Hoop (in 1784 weer in 't land gekomen). (Boers heeft o.a. de verkooping van den boedel van D.H. Staring na diens vertrek uit de Kaap geleid en de opbrengst gemeld). Boers is ongeveer één jaar pensionaris v. Leiden geweest, later werd hij Heer v. Vierakker en Nijenhuis. Hij sterft in 1803 (Wapenheraut VI blz. 94 vermeldt ten onrechte 1788).
3) Blijkens aanteekeningen duurde de reis 8 dagen; ook maakt St. hier enkele opmerkingen o.a. over Munster. Vooral de gebouwen en kerken trekken z'n aandacht; van één kerk, die hij niet met name aanwijst, schrijft hij: .....'kerk: aandoening bij het musijk en door den wierook'. Vooral de roode pannen ergerden hem b.v. aan 'de comedie'.

jour et nuit, a quelques stations on a le temps de prendre un peu de repos. Aussi faut il cela pour ne pas succomber a la fatigue, car les chariots de poste qu'on trouve sur cette route ou la même figure et toutes les incommodités des notres. Ajoutez a cela uu chemin en plusieurs endroits semé de gros callioux qui font bondir la voiture autant des fois que la roue se tourne et je n'ai pas besoin de charger le tableaux d'une seconde grouppe.

J'ai reservé pour cette troisième lettre[1)] une avanture qui m'arriva le premier jour de mon voijage et que je vous aurois pu ecrire plustot ma tres chere Mere, si je n'avois pas crains de vous allarmer - quoique a la verité l'evènement en question n'etoit pas proprement tragique pour moi. Je vous ecrivois de Zellem deux mots sur mon compagnon de voijage; un chasseur malade;- eh bien! nous avions fait a peine une demie lieue sur le territoire de Munster que le pauvre homme d'ont le mal s'etoit empiré à vue d'oeil demande d'une voix a peine intelligible au postillon de l'aider a sortir du chariot, une femme qui avoit grossi notre nombre a Aalten se joint a celuici pour soutenir le malade qui pendant qu'il descend est frappé d'apoplexie - tombe sans sentiment dans les bras du cocher - de la sur le sable - et se debat dans les angoisses de la mort avant que j'avois la moindre idée de tout ce qui venoit d'arriver, parce que j'avois ma place dans le devant de la voiture.

Figurez vous la situation de trois personnes, ma chere Mere - au millieu d'une immense bruijere - les ijeux attachés sur un malheureux qui meurt a leur pieds - meurt d'une maniere effraijante et terrible - et il ne peuvent le secourir..... mais je ne veux plus me rappeller cette scène - je ne veux pas la peindre ma chere Mere, pour ne pas vous inspirer une horreur d'ont je sens tout l'effet pendant que je vous ecris ces peu de details.

J'aidois (il le falloit bien!) j'aidois le postillon a tirer le mort dans le chariot - nous continuames notre chemin sans parler mot - la Justice s'assemble a Boechholt dans la maison de poste et on dressa un procès verbal qui me retint jusqu'a 9 a 10 heures dans la nuit.

Si la scene dans la Bruvère avoit eté etrange - la seconde dans la maison de poste ne l'etoit pas moins - Elle auroit figuré tres bien dans un roman Anglois. Une huitaine de Bourgemaitres qui avec leurs larges manteaux et perruques allemandes vouloient affecter une gravité qui rendoit la carricature encore plus piquante - le secretaire parlant par le nez d'une manière choquante - le president un homme comme un boeuf - et moi devant lui comme un garcon qui recite son catéchisme au maitre. J'aurois eu grand envie de rire si le cadavre etendu a coté de moi sur de la paille n'avoit

1) De andere twee brieven heb ik niet gevonden.

reveillé dans ma tête des idées qui pouvoient par leur serieux plus que contrebalancer le ridicule qui m'environnoit.

Le trajet nocturne qui suivoit, n'etoit pas des plus agreables - j'etois seul dans le chariot - et comment aurois je pu fermer l'oeil? - nous arrivames a 3 heures du matin a Borken et repartimes a 6 et demie etc..... Depuis Munster une charmante compagnie ne m'a pas quittée jusqu'a Cassel - elle consistoit en deux Advocats Allemands et une jeune Italienne - ceux la nous quittoient a Paderborn et je continuois la route avec Madem. Lavazzari et un bon juif que nous fourrames dans un coin a l'autre bout du chariot-Honnij soit qui mal ij pense - je confesse ouvertement que toute Hottellerie et toute table est bonne quand on s'y trouve vis a vis d'une Lavazzari. Encore un bout de mon voijage assez romanesque que ce pelerinage avec mon Italienne. Elle suivoit son amant qui demeuroit a la campagne pres de Warburg et d'ont le pere (qui contrarioit les voeux du tendre couple) etoit parti de chez lui pour quelque tems.

La route que j'ai pris pour me rendre a Göttingue, mes chers Parents, est la plus mauvaise qui existe, la crasse dans les Auberges est insupportable. Ma Mere ij mourroit de faim, si elle traversoit le paijs de Munster comme je l'ai traversé. Si le plan de mes tres chers Parents, reste encor le même l'année prochaine, et qu'ils veulent alors venir a Pijrmont, je tacherai de me faire indiquer un autre chemin - Aussi le chateau de l'eveque a Munster est tout ce que j'ai vu de remarquable dans mon trajet. Cassel ne seroit pas dans votre route - cette ville merite l'attention d'un voijageur pour plus d'une raison - mais avec tout son eclat elle est triste et sale quand on la regarde avec un oeil hollandois.

Göttingue. J'ai rendu visite a quelques professeurs. Ils m'ont recu avec l'affabilité la plus obligeante. Mr. Beckmann[1)] surtout, le professeur dans l'oeconomie rurale, m'a comblé de politesse.

J'ai deux contubernals - excellens garcons - l'un est un juriste incarné et ne crevera pas de trop d'esprit - l'autre etudie la theologie - il est grand Botaniste - c'est ce qui me convient a merveille. Il s'est amouraché de la langue Hollandoise - je suis son précepteur, et mon disciple me fait honneur. En revanche il me reprend quand je m'exprime mal dans sa langue. La Procession a l'occasion du Jubilé de l'Université[2)] etoit belle a voir,

1) J.B. BECKMANN (1739-1811) gaf vooral practische wetenschap aan zijn leerlingen, o.a. landbouwkunde. Hij schreef het eerste leerboek over technologie en kende Nederlandsch.
2) Ter eere van dit feest schreef Burger: Ode der funfzigjährigen Jubelfeier der Georgia Augusta. (ed. Reclam blz. 216). Het had plaats op 17 Sept. 1787.

environs 700 etudiants ij assistoient. Deux princes anglois et deux francois marchoient aussi dans le train - et une quarantaine de Professeurs de l'Academie et la magistrature et les ministres Roijeaux de Hannover etcetera. Une cinquantaine d'étudiants en uniforme et a cheval accompagnés d'une troupe de musiciens sont allé a la rencontre des ministres Hannoveriens et les ont escortés de même a leur depart.

l'Université a donné un Bal et soupé dans l'Hotel de Ville ou 500 personnes ont eté servis dans de la vaisselle d'argent. Voila du Roijal!

Ce 25 Sept. 87:

Plusieurs choses sont extremement chers ici. Un maitre de langue ne se paije pas moins que 4 Louis (36 fl.) la semestre: et il ne donne que 4 leçons par semaine. Un cheval de louage coute 36 sols d'Holl: par jour. Un chapeau mediocre est vendu 7 H. Le prix du drap est a proportion. Je le repete qu'on mange ici pire que les domestiques de la noblesse chez nous - aussi le vin ne vaut il pas le sol - ni l'eau, car elle est impregnée de cheaux et par consequent tres nuisible. La bière - on peut l'avoir bonne quand on la veut bien paijer mais c'est une boisson qui ne convient qu'a un ouvrier d'ont le travail perpetuel empeche qu'il ne soit enflé et tendu comme un tambour après l'avoir bue. ‘Que faire donc? Quel parti prendre?’ Manger du pain et boire peu. Je me suis mis a la rançon de 7 pains par jour outre mon diné - et cela me coute 31/2 sols d'Hollande. le beure? - Il est difficile d'en avoir qui ne soit pas forte. Vous voijez, mes tres chers Parents, que la nourriture de l'esprit etant la principale chose a Göttingue on a negligé celle du corps, c'est dommage pour un bon mangeur comme moi! - Il me semble que les deux aliments: le corporal et le spirituel fraterniseroient si bien! C'est ici la coutume de diner dans sa chambre tout seul ou avec un compagnon. J'ai eté obligé de m'achetter quelque linge pour la table - j'en ferai a mon retour une voile pour le petit *aak* a Wildenborch. - Je voulois que la nappe ne contrastoit pas avec le diner.

Je prie mon cher Pere de m'ecrire quelques details sur l'etat des demelés politiques dans les Prov: Un: - quoique je ne m'en suis jamais beaucoup melé - je desire pourtant ardemment d'en savoir quelque chose en general. Je n'entends rien ici - et je ne peu aussi rien entendre: Les Prussiens peuvent avoir devasté la Hollande et ruiné la Gueldre avant que j'en sache le moindre mot - et quelque chose de pareil ne m'interresseroit il pas?

Comment va le mariage de Miss Maij? et Tante Antje[1] a 't elle donné un rejetton male a son Epoux? Je prie ma chere Mere de me repondre sur ces deux points. Je prie encor ma chere Mere de presenter de ma part une requète a mon Pere - pour ne pas etre singulier il faut porter ici un manteau fouré (een pels) en hiver - si mon Pere avoit des fourures d'ont il ne pouvoit faire usage lui-même? - cela vaut bien la peine d'en paijer le port - car un habit de cette nature, et tres mediocre encore, coute 8 louis d'or (72 fl.) dans Göttinge.

Je repèterai ici mon adresse - si par malheur ma premiere lettre s'etoit egarée!

Chez Mr. le Capit: Himmelmann dans la rue Pappendieck.

Je fais bien des compliments aan de Juffer, ainsi qu'a Mr. Möller lorsque l'occasion s'en presente. Je baise les mains a Mad. de Westerveld[2]. Je lui ecrirai dans une suivante. Soijez assurés, mes bien aimés Parents, de ma tendresse, de mon respect et de ma profonde obeissance et que la distance ne diminue rien de votre amour pour un fils d'ont le voeu le plus ardent est de faire votre bonheur.

Staring.

3. Göttingue 18 Nov. 87:

Ma bien aimée Mere!

Le canal que mes chers Parents ont eu la bonté de chercher pour moi pour me faire parvenir de l'argent me tire de l'embarras ou je me trouvois longtems par la crainte d'etre trompé par l'Israëlite a qui j'etois dans la necessité de me confier - je ne sais, mais un juif, je le crois toujours juif - en recevant votre lettre ma chere Mere j'etois même sur le point de m'aller chercher a Cassel un homme d'affaires baptisé. Je n'ai pas encor envoijé la lettre de change a Brunswick parce que je ne manque pas d'argent jusqu'a present et que je ne voudrois pas grossir sans necessité la somme dans mon coffre fort a foible serrure.

L'article sur mes besoins pecuniaires dans ma precedente est annullé tacitement par votre lettre ma chere Mere, desorte que je n'en parlerai plus. J'epargnerai aussi a mes chers Parents la repetition de ce que j'ai deja dit

1) Een schoonzuster van Staring's moeder, Anna Aleida VerHuell, gehuwd in 1786 met Everhard Alexander VerHuell, secretaris van Doetichem, later ook burgemeester van Doetichem. Zij zelf heette Staring en was een dochter van een neef van St's vader. 11 Sept. 1787 werd haar een zoon geboren, Quirijn Maurits Rudolph, die over de fam. VerHuell in zijn: *Het leven en karakter van Carel Hendrik graaf VerHuell* (1847) het een en ander vertelt. De stamlijsten door St's zonen opgemaakt zijn onnauwkeurig en dus ook wat Lulofs in zijn biographie o.a. op blz. 259-51 zegt.

2) Vrouw van den burgemeester van Hattem (in 1788 verbannen).

sur le manteau fouré, quoique les *cent* florins meriteroient tres bien un da capo. La raison qui me faisoit desirer mon diplome[1)] n'existe plus, ma chere Mere - mais pour le thé! - Le port est tres mediocre a proportion de la distance et Hamburg est au moins autant eloigné de Göttingue que Zutphen. Ajoutez qu'on doit se confier a la bonne foi des personnes qu'on ne connoit pas - surement que le port d'une provision de thé envoijé de la Grueldre ne me couteroit pas au de la 15 sous, ou, mieux, d'un florin - elle me couteroit, autant en me parvenant de Hambourg - malgré le prix excessif de ce thé c'est une vraie oeconomie pourtant d'en user ici - les hollandois qui viennent me voir (et les allemands aussi) boivent aprésent du caffé faute de bon thé, et cet article est bien plus cher ici que le premier, car on ne l'epargne pas comme en llollande, malgré la distance des villes commercantes d'ont on la fait venir et malgré la cherté du sucre. - Si ces raisons vous paroissent assez fortes, ma chere Mere, pour vous faire acquiescer a ma demande - je vous prie dans ce cas la de m'envoijer aussi le diplome en meme tems; quoique je n'en aie pas besoin pour le present un cas imprevu pouroit peutetre me le faire desirer. Ce que vous m'envoijez ma chere Mere, fussent ils des perles, ne court aucun risque sur la route; on peut faire des recherches après la chose perdu de station en station; et le maitre de poste doit tout restituer. Un de mes connoissances ici recoit la somme d'ont il a besoin a cliaque semestre du beau millieu de Mecklenbourg en argent comptant et avec la poste ordinaire.

Il y a quelque jours que je me trouvois chez le professeur Beckmann qui me presenta a son Epouse. - Elle voulut absolument que je vinsse au piquenique, mais malgre ma rage pour la danse je n'ij irai pas pourtant - si l'on veut faire une figure bonnette parmi la legion qui encente le sexe Göttingien il faut lui sacrifier la semaine aussi bien que le dimanche et cela ne me convient pas. - Je me plains de chaque minute qui m'echappe ici sans que j'en aie fait un emploij utile. - ah! que je ne suisse venu plustot dans cette ville! - Si je le pouvois j'enverrois des epitres plus eloquentes que celles de Saint Paul a tous les parents de notre republique pour les persuader d'envoijer leur enfants a cette Université - ah! que n'ij suis je venu plustot! - quatre années auroient suffi pour me faire acquerir des connoissances assez brillantes pour - mais enfin j'ai a rendre graces au ciel de ce que je puis employer encor autant de temps pour profiter de l'excellente instruction qu'on trouve dans cette Academie.

1) Er zijn dus blijkbaar een of meer brieven verloren gegaan.

Le Professeur Meiners[1)] m'a invité d'etre d'un petit cercle choisi qui s'assemble tous les Dimanches chez lui - j'ij etoit la semaine passée - nous n'etions qu'a nous six - je passois une soirée ou demiesoirée des plus agreables. - Son epouse s'ij trouvoit aussi - elle me paroissoit une excellente femme!

Dieu merci ma chere Mere que la grande *ergernis* n'existe plus et l'adieu le plus cordial pour les maçons. - Le décampement de Vlugman n'est pas une nouvelle moins interessante que les deux premieres que vous m'avez ecrite ma chere Mere. - La maison restera 't elle ou non? - Je ne demande que cela ma chere Mere; je voudrois n'avoir que des idées superficielles des changements qui se font au Wildenborch pendant mon absence, pour jouir mieux de la surprise a mon retour.

J'embrassé mes bien aimés Parents en idée avec toute la vivacité et la tendresse d'une ame penetrée de leur bienfaits, et renouvelle la promesse de ne jamais me rendre indigne du nom de leur

Fils.

4. [tusschen 6 April en 30 Mei 1788]:

p.s. ik heb nog tijd gehad om een klein briefjen aan mijn lieven Oom van Goud. te schrijven, mag ik mijn moeder bidden om het met de post aan den ouden man aftezenden.

De overige brieven beveel ik ook aan de zorg van mijn lieve moeder aan.

Mijne teêrgeliefde Moeder!

Ik dank uw hartelijk voor uwen gewenschten brief van den 6 Apr. - Eene gelukwensching dat Uwe ongesteldheid weer zo spoedig verdweenen is en ook eene gelukwensching voor mij zelve dat gij nog met moederzorge aan mij denkt! God doe nog lange jaaren ú dezelve gevoelen en míj dezelve verdienen gelijk ik dat tot nu toe naar mijn beste vermogen heb trachten te doen! - Zend mij toch spoedig de lepels etc. mijn lieve Moeder - ik weet niet wat ik mijn hospes zeggen zal die mij tot nu toe alles geleend heeft en Sloet[2)] verwijt mij ieder ogenblik dat hij reeds bij het vierendeel jaars naar 't prezent van zijn moeder wagt. - Ik maak vis a vis van mijne

1) C h r . M e i n e r s (1747-1810) Prof. in Philosophie en Aesthetica; hij doceerde ook godsdienstgeschiedenis, was een veelschrijver. In 1789 o.a. ‘Anweisung für Jünglinge zu eigenen Arbeiten’. Onder de aanteekeningen vond ik: ‘Meiners vraagen wat bloodzinnig heet, ook naar het opvoedingsboek daar instont dat men aussweifungen door een schoon ideal moest tegengaan.’
2) In het *Album Amicorum* van Staring uit z'n Harderwijksche en Göttinger jaren is een blaadje van Sloet van Twee Nijenhuizen.

landsluiden een figuur als of ik aan niemand toe behoorde als ik zo met mijn loden lepels voor den dag koom. Wat mij betreft ik kon zeer ligt met zulke lepels eeten en heb het ook nog zo ver niet gebracht dat ik een halve Gulden tot eenen zilveren verdienen kan. Mogelijk zal ik het ook wel nooit zo ver brengen - ik hang dus geheel van de zorg mijner Moeder af die mij spoedig of langsaam of in 't geheel niet helpen kan, naar welgevallen. Ik heb zeer zeker nooit recht van Klagen..... Ja! - tweehonderd gulden op Zwaan en Zwart[1)] getrokken, zo als er in de brief staat mijn lieve Moeder. Ik zal hier een open brief insluiten aan den boekverkoper, mijn lieve Moeder, wees zo goed om er het adres onder te schrijven, waar aan de boeken moeten gezonden worden, zo dat zij van daar met hetzelve paquet waarin het zilver is kunnen afgaan. -

Zend er dan, als ik u bidden mag, de Deventerkoek van Sloet bij. - Het schijnt zijn moeder op geen gulden port te moeten aankomen - laten wij daarom de vrouw niet beletten van één uit haar vijf kinderen plaizier te doen, in een vreemd land - bij mijn paquet gevoegd zal de vracht ook zeker niet boven de 10 of 12 St. voor hem komen. - Daar nu toch al het goed nog 't huis is, kan ik nog een verzoek bij de vorigen voegen, namentlijk of mijne moeder geen 2 paar *gewoone* servietten en een paar *rechtgroten* meê kan zenden, waarvan ik de laatsten dan als tafellakens gebruiken kan. - Wat ik hier voor dat gebruik heb laten maken koomt mij dan tot andere eindens zeer goed te pas. - En dan nog iets! - heeft Willemijntje geen engelsch zaal gehad, mijn lieve Moeder, waarvan tegenwoordig niemand gebruik heeft? paste dat, naar 't voorafgegaan advis van mijn Vader ook op een groot paerd en wilde mijn Moeder het mij dan met schabrak enz. enz. tot een cadeau met het overige toezenden, dan kreeg ik het goedkoop voor het port alleen en ik kon van deezen zomer nu en dan eens met de ordentelijke menschen meê uitrijden en wat frische lucht inademen'.....

'Het aanneemen van Bergman[2)] in uwen dienst, mijn lieve ouders, kan mij niet dan het grootste plaisier doen, hoezeer ik ook den Jager beklaag, een mensch dat u nu zeker niet diende, maar dat bij al zijn fouten toch deugden en aan mij de grootste verdiensten liadt door de trouw waarmee hij mij in mijn ziekte[3)] heeft opgepast, die nog wel een herhaalde beloning in mijn naam meriteerde! -

1) De naam van het bankiershuis, waarvan meermalen in de brieven gesproken wordt (ook in de rekening-courant van St.'s vader, Damiaan Hugo Staring).
2) Rentmeester op den Wildenborch. Er zijn van hem nog 7 brieven'(1795-97) bewaard.
3) De pokken, waardoor Staring in 1784 aangetast werd; zijn gezicht werd er zeer door geschonden (in een brief van zijn Oom uit Goud, van 3 Dec. 1784: 'Ik hoope eerlang uw mottig bakkes te zoenen'. Denk ook aan het gedicht: *Na eene zwaare Krankte.* bundel 1786 blz. 46).

Mijn lieve, goede Grootvader,[1] dat hij in zijn ouden dag nog zo veel zorg op zich laadt! - Heb ik het niet gevreesd van de vrouw van Pagenkolk en Bloemink![2] - dat rampsalige kuchen en die gevoelloze de Wolf! die ze ligt hadt genezen kunnen als hij er vroeg bij geweest was! - Zo veel van de Medecijnen te leeren als die kwakzalver door ondervinding weet was toch waarachtig geen toverij, en hoe veel zegeningen kon men dan winnen! - waar zullen nu die ongelukkige bloeden van kinderen voor opgroeien - waarschijnlijk niet tot menschen - dat komt alles op de ziel van de Wolf.

Dat is heerlijk, Moeder, dat de watermolen vernieuwd is! - is er ook verandering in de inrichting van het werk gemaakt, zo dat ze nu meer water dan te voren uitwerpt? - Die waterhistories zijn toch onweersprekelijk de eenigste ziel van alles.

Ik dank mijne lieve Moeder voor de zorg voor mijn boeken. Ik heb brieven over Weerts[3] en van Weerts gehad en toen Weerts hier is gekomen heeft hij mij niet nodig gehad, al weer zo veel zorg minder! Als Oome Geesteranus[4] het niet meer in Delf kon rooien was het dunkt mij toch zo heel zot niet om naar Hanau te gaan, daar het zeker goedkoop leeven en waar de landsdouw heerlijk is, - maar, wat zal hij er doen - 't is immers de *stad Hanau* aan dezelvde rivier waaraan ook Frankfort en Mainz ligt? Dat Hanau zal niet meer dan een dag of 3 ver van hier liggen. In de kleine zomervacantie zou ik wel lust hebben om daar de streek eens te gaan zien.

Je rends mille graces a mon bien aimé pere pour la tranquilleté que sa lettre m'a donnée. - Je n'ai donc rien a craindre pour lui sur ce sujet! et la revolution s'est affermie! - Je concois aussi la satisfaction[5] que mon Pere doit gouter de se voir si noblement vengé d'injures aux quels sa digneté presente repond pour lui - ce seroit peutetre importun que de demander dans une seconde lettre encor un p.s. de mon cher pere, mais je ne saurois nier que je le desire bien fortement.

1) Zie over zijn grootvader Quirijn Maurits VerHuell, Burg. v. Doetichem (hij sterft 22 Mei 1788), het boek van een anderen kleinzoon, Q.M.R. VerHuell, over diens oom: Carel Hendrik graaf VerHuell blz. 39, 52. Den steun, dien zijn grootvader aan St.'s moeder had, herdenkt hij blz. 41.
2) Twee boerderijtjes in de buurt van den Wildenborch.
3) Johan Weerts studeerde in Leiden (ingeschreven 1790, 22 j. oud) en eerst in Göttingen. Hij werd advocaat te Zutfen en in 1824 burgemeester van Arnhem, † 14 Mei 1842. De bedoelde brieven zijn van St.'s vriend Arn. Op ten Noort (zie ook brief 161 en 162).
4) Mr. Reyer Geesteranus (1742-1794, † te Homburg), Oom van St. door zijn stiefvader Boers; hij was gehuwd met Joh. Corn. Boers.
5) Mr. W. Boers werd 6 Febr. 1788 door den Prins als Pensionaris v. Leiden aangesteld.

Ne vous inquiettez pas sur ma santé, ma tres chere Mere, elle est graces a Dieu! meilleure que jamais! Si mon ame quelquefois est malade, ce n'est pas par l'eloignement de la maison paternelle - un eloignement necessaire pour moi! mais par des circonstances qui ne sont pas les suites prevues de eet eloignement. -

Apparemment la lettre presente sera suivie dans 8 Jours d'une autre dans laquelle j'ecrirai en meme temps a mon oncle a Gouderak et le Capitaine[1] etc. -

J'embrasse mes bien aimés parents en pensée et ne finirai jamais d'etre leur obeissant et respectueusement affectionné Fils.

A.C.W. Staring.

5. Göttingue ce 30 de Mai 1788:

Ma tres chere Mere!

Votre derniere, datée de Wildenborch, m'est bien parvenue. - le plaisir que me causoit votre bonté pour moi ne fut que trop moderé par le recit triste et inattendu de la situation de mon grandpere! - quoique dès mon enfance eloigné de lui j'aije peu jouis de ses soins et de son amour, je regretterai pourtant la perte de l'homine respectable, toujour egal a luimeme, avec toute la vivacité d'un tendre enfant! - Je ne puis me trouver dans ma situation, ma chere Mere! - Bon Dieu que tout sera changé a mon retour! - 8 mois d'absence, et tant de catastrophes! - la mort d'un grandpere que je regarde comme l'annonce de celle d'un oncle septuagenaire[2] me ravit des embrassements bien doux - des perspectives bien riantes! - Je l'aimois beaucoup ce viellard toujours serein qui joignoit la gravité venerable de l'age a la vigeur et la gaieté de la jeunesse! - ah! Je sentirai encor plus vivement sa perte quand je reverrai tant d'objets qui me rappelleront a chaque pas son idée! -

Que Dieu vous console, ma bien aimée Mere! - Je ne vous reciterai pas ces lieux communs qui revoltent le coeur en voulant subjuguer la raison - la meilleure consolation est de voir couler les larmes sans les blamer, ou de pleurer soi même!

Ce 31 de Mai.

Encor quelque mots d'affaires indifferentes, ma tres chere Mere, j'aurois tort de me rependre de nouveau sur la triste matiere qui remplit hier ma page.

Je rends graces a mon cher Pere pour son present, je n'attends qu'un jour parfaitement a moi pour en faire usage! - Les lettres de change ne pouvoient

1) Zijn neef A.H.C. S t a r i n g h , Kapt, ter Zee, zoon van den Oom uit Gouderak.
2) Zijn Oom J.G. S t a r i n g h te Gouderak was in 1717 geboren.

arriver plus a propos - ma caisse n'etoit pas a la verité parfaitement epúisée, mais enfin, ce n'est pas aussi le terme que je dois risquer d'attendre. -

Le collège de H e y n e [1] qui m'a couté 3 Louis d'ors m'ennuie si souverainement que je n'ij rentrerai plus. - J'ai eu l'occasion de me procurer une bonne copie de ses lectures que je ferai transcrire a mon domestique pour ne pas perdre entièrement le fruit de mon argent. - Si vous me voulez faire parvenir la selle, ma tres chere Mere, sans qu'il m'en coute un sou, je vous prie d'ij joindre quelque livres de tabac - il n'ij en a pas de fumable ici qui ne coute 3 florins d'Hollande. - Jugez avec cela si ma prière est oeconomique ou non. - Depuis quelque tems la Botanique fait mon occupation favorite. - C'est le fondement sur lequel repose toute agriculture systematique et une carrière pas entierement depourvue de gloire pour celui qui la court avec quelque succès. - Le conseiller Murray[2] (chevalier de l'ordre de Wasa) notre Professeur en Botanique a beaucoup applaudi a mon zèle. J'ai avec un autre Hollandois l'entrée particuliere du jardin de plantes et la permission de me choisir des exemplaires a mon gré pour mon herbier - c'est une faveur insigne!

Les environs de Göttingue sont beaucoup embellies depuis quelque tems, ma chere Mere - un autre fois, quand mon ame sera mieux accordée je vous ecrirai sur ce sujet.

J'embrasse, mon Tres cher Pere, en idée - et je lui souhaite une ame tranquille au millieu des troubles qui agitent encor sourdement notre malheureuse patrie, selon les nouvelles qu'en recut il ij a quelque jours un de nos Hollandois. - La malheureuse Madame de Westerveld![3] et sa vielle Mere a Harderwijk! -

Adieu ma bien aimée Mere, soyez assurée que je ne finirai jamais d'etre un fils respectueux, obeissant et tendrement affectionné.

Staring.

1) C h r . G. H e y n e (1729-1812), Professor in Welsprekendheid, Bibliothecaris en Directeur van het Philologisch Seminarium; hij behandelde vooral onderwerpen uit de 'Alterthumswissenschaft'. Hij had een zwakke stem, een slechte voordracht, maar trok veel toehoorders, doordat hij met Winckelmann, Wolf, e.a. behoorde tot degenen, die de klassieke studie in nieuwe banen leidden (zie o.a. Hettner: Literaturgeschichte des achtzehnten Jahrhunderts III_4 blz. 322-24).
2) J. A n d r . M u r r a y (1740-91) studeerde eerst in Upsala; sedert 1769 Prof, in de Botanie in Göttingen, hij was belast met de zorg voor de botanischen tuin.
3) Haar man, H e r b e r t v. W e s t e r v e l d , was als .burgemeester v. Hattem door het Hof van Gelderland ongeveer half Mei vervallen verklaard van zijn burgerrecht en zijn ambt. 'Voort om met het zwaard over 't hoofd te worden gestraft en voor altijd gebannen op poene van de dood'. Hetzelfde vonnis trof o.a. H.W. Daendels.

Ik groet mijnen lieven Opten Noort[1] met Harderwijksche aandenkens in 't hart.

6. [najaar 1788]:

Mijne tedergeliefde Moeder!

De vorige brief kan als voorrede dienen,[2] darom vang ik dezen terstond met een kleine schets van mijne reis aan[3] - ik vrees dat er niet veel interessants zal in te vinden zijn! - avontuuren, zo als op mijn tocht van Zutphen herwaards geen één! - Schoone Landstreken vullen wel voor het meest mijn geheugen op als ik op onze Tour terug denk en deeze lijden het beschrijven niet goed - maar enfin! - mijne naricht mag dan droog of niet droog uitvallen ik zal aan de wil van mijne lieve Moeder niet ongehoorzaam zijn - alzo

..... o mijn Zangster, hef aan!

Onze reis maakt een ovaal op de Kaart van Duitsland uit. - Zij loop[t] . door de volgende voornaamste plaatsen: Göttingen, Cassel, Marpurg, Giessen, Franckfurt, Hanau, Darmstad, Manheim, Heijdelberg, Heilbrun, Anspach, Nürnberg, Erlang, Bamberg, Coburg, Hildburghausen, Meinungen, Eisenach, Gött: Dus: door Hessencassel, de Graafsch. Hanau, het Mainzische, Gr. Katzenellnbogen, den Palz, Suabenland en nu door den Frankischen Kreiz terug. Is dat niet braaf wat Lands afgereden[4] in den tijd van 4½ Week en toch genoeg daar bij gezien ook, waar iets te zien was, en (nog één en) zonder dat er eene avond met een bang gezigt naar een stuk van een Kaars gevraagd wierd[5].

Onze Caravane was vijf personen sterk: Sloet, Weerts, ik en twee Knechts, één van Sloet en de mijne - tous bien montés et armés jusqu'au dents, schoon wij onzen weg zo weinig straatrovers als Eenhorens en Zeemeerminnen te vrezen hadden.

Maar als nu de cavallerie eens eeuwige plasregens op de marsch hadt gekregen? - Ja! dan was er geen middel op geweest als zich in de mantel te winden en te laten druipen wat wou' - gelukkig hebben wij (de 3 laatste

1) A r n o l d O p t e n N o o r t, zoon van den burgemeester van Kampen, werd in Sept. 1785 aan de univ. te Harderwijk ingeschreven. In Sept. 1787 vertrok hij naar Leiden; hij was toen 20 jaar. (Alb. Stud. Lugd. Bat.)
2) Waarschijnlijk worden ook hier één of meer brieven gemist.
3) St. stelde een *reisjournaal* op, waaruit blijkt dat de reis van 25 Sept. tot 23 Oct. 1788 duurde. Hier geeft hij nog meer bijzonderheden (o.a. nu en dan schouwburgbezoek).
4) Het was een reisje te paard.
5) Uit vrees voor ongedierte? maar St. schrijft: ‘Jestfeld, waar wij een sterk vlooiengarnizoen onder de wapens vonden’.

dagen uitgenomen) altoos het heerlijkste weer en bijna altoos de schoonste chaussee gehad - en de reis is mij (de Knecht meêgerekend) goedkoper uitgekomen, daar ik te paerd reisde, als wanneer ik met extrapost alléén voordgehossebost was geworden, zonder ergens heen als vooruit te kunnen zien, en a la merci van een bokkigen postillon.

Treve de preambules'[1].

Een onderhoudend reisverhaal begint Staring met een paar opmerkingen over uitgebrande vulcanen, die hij bij Cassel zag. 'In Maarpurg gaf ik eene viziete aan prof. Baldinger, de Matador van Duitsland in het medicijnische vak - ik heb een paar regels van hem in mijn album meêgekregen'[2].

De bevolking bevalt hem niet in het Hessische, de menschen zijn 'lomp, brutaal en lelijk', de boerinnen om Maarpurg hebben 'baviaansgezichten'. Bovendien zijn de herbergen er 'boven alle verbeelding elendig en morssig.'

Het land is wel bergachtig, maar toch goed bebouwd 'hoe dit landbouwen toegaat weet de Hemel want de Sultan van Cassel heeft immers al zijn lieve onderdanen in Amerika laten doodslaan?'

In Frankfort was het juist 'jaarmis'. 'De stad was Amsterdamsch levendig en is het altoos. Daar woonen Joden bij de vleet maar in eene aparte straat, die 's nachts afgesloten is en waarvan de poort met een wacht bezet wordt.'

Een mooie stad, vooral wat den bouw betreft, vindt hij Hanau. Hij noemt enkele wandelingen, o.a. naar Wilhelmstad, dat voor de 'Brongasten' van alles aanbiedt, 'eene ruime colonade om gedekt bij het Hoofdgebouw te wandelen - groote zalen voor de speelers en de danspartijen - zeer gevarieerde wandelingen in een goeden engelschen smaak, op een ongelijken grond, aangelegd - allerhande spelen, waaronder een kostbaar caroussel met net gearbeide houten paerden en romeinsche wagens die zeer gemakkelijk van onder, zonder dat men ziet hoe, bewogen worden - en eindelijk twee groote boschen van opgaand hout - het eene van Dennebomen en het andre eene bemuurde phaisanerie van beuken en eiken die een sterrebosch uitmaken.'

Ook in Darmstad trekken de parken en de aanplantingen langs de wegen z'n aandacht, bovendien een buitengewoon groot 'exerceerhuis'.

'In *Mannheim* bezagen wij de 2 heerlijke gallerijen[3] van schilderijen en statuen - ik maakte er ook een viziete aan S i n z e n i c h een plaatsnijder die

1) Zie brief 22.
2) Te vinden in het *Album Amicorum* (27 Sept. 1788). E.G. Boldinger (1738-1804) was achtereenvolgens professor te Jena, Göttingen en Marburg.
3) Zie brief 332.

Duitsland zeer veel eer maakt - ik heb een kleine Schez van hem in mijn album'[1].

In Heidelberg vindt hij de 'majesteuze ruinen op den berg..... en het romantische dal waardoor de Neckar tusschen stijle rotsen voordschiet' mooier dan het 'bakbeest van een vat'.

Juist tijdens den wijnoogst kwamen zij in Heilbronn, waar een groote drukte heerschte. 'Mevrouw Prehn was zo goed om mij ten eten te vragen en mij 's avonds ten huize des Herrn von Roscam die herablassende Gnade der Gnädige Gnaden in Heilbrun gnädigst te doen bewonderen. - De Toon kan dan te Heilbrun du dernier bon zijn maar ik heb nog niet goed geleerd om gnädiges Fräulein etc. te zeggen en mijn eerste experimenten in 't opzeggen van die titulatuuren vielen mij zo moeielijk, que je n'ij retournerai de ma vie'.

Weinsberg doet hem de daar in de vijftiende eeuw gewoond hebbende vrouwen herdenken, hij vertelt haar handelwijze en voegt er bij:

> 'Fällt mir einmal das freijen ein,
> So will ich ein' aus Weinsberg freijn'![2].

Staring vervolgt:

'In veele dorpen, in deeze streek van onze reis, vonden wij zeer hoge meibomen staan - deeze worden hier ieder jaar bij het vieren van de dag der inweiding van de Dorpkerk opgerigt - de jonge boeren en boerinnen leggen dan wat geld te saamen, waarvoor zijden doeken gekocht worden - nu koomt de gantsche Gemeente bij een ander, om zich vrolijk te maaken, en de jongelui' die eigendom aan de doeken hebben sluiten eenen ruimen kring om den meiboom en danssen daarom heen. - De entrepreneur der Fête staat ondertusschen in hun midden bij de paal, en houdt een stuk brandende Lont in de hand - het danssend paar dat vlak tegen over deeze Lont staat, op het oogenblik, dat zij uitgaat, krijgt een doek (N.B. ik heb vergeten te zeggen dat de doeken allen hoog aan den Meiboom opgehangen worden) en dit wordt nu zo dikmaal herhaald tot alle doeken gewonnen zijn. Ik mogt wel weten wat de eerste aanleiding tot dit idé gegeven heeft!'

Een mijn, waaruit ten behoeve van een 'vitriool en aluinziederij' leisteen werd gehaald, bezocht Staring, 'maar het werk was te klein om ons eenig denkbeeld van de metaalmijnen op den Harz te geeven die ik bij leven en welzijn aanstaande voorjaar hoop doortekruipen'.

1) Bewaard: 9 October 1788.
2) B ü r g e r 's *Die Weiber von Weinsberg* (ed. Reclam. blz. 69):

> 'Kommt mir einmal das Freien ein,
> So werd' ich eins aus Weinsberg frein'.

(Vertaald door Bilderdijk: Verspr. Ged. I blz. 186).

Opmerkenswaardig vindt hij het, dat in Neurenberg[1] het speelgoed niet in fabrieken gemaakt wordt, maar ‘door particuliere arbeiders’. In Hildburghausen werd den reizigers verteld van een grooten brand: ‘de Hertog liep radeloos onder het volk op de markt om; eindelijk knielde hij op de straat neêr en riep God met luider stem en opgeheven handen om bijstand aan. - gelukkig wierd kort hierop de brand door den gelukkigen inval van eenen Burger gestuit’....

...‘Landbouwerlijke remarques waren er op onze gansche reis weinig te maken, omdat alle velden bijna leeg waren’. Toch maakt hij enkele opmerkingen van dien aard. ‘Achter Nürnberg en verder op in Frankenland kwamen wij door heerlijke Dennenbosschen, berg op, berg af, - de meesten waren Fijne Dennen en dan van dat soort die men bij ons gewonelijk Picea heet. - Zeer weinig grove Dennen, waarvan men het hout hier voor slecht hield.’ - De daken, met pannen in den vorm van leien bedekt, zijn ‘duizendmaal schoner in 't oog als onze golvende daken en daarbij was er geen beschieten nodig’. [Hier wordt de brief en dus ook de reisbeschrijving afgebroken[2].]

7. [najaar 1788][3]:

Mijne lieve Moeder!

Uwe laatste brief heeft mij recht verkwikt - ik zat er in deeze woestein van geleerdheid naar te smachten als of er mijn leven aan hing. - Tijd om te verlangen ontbreekt mij hier *das Gott erbarme!* niet. - Terwijl tot nog toe geen schaduw van verlichte vriendschap hier mijn uuren aan vult. Sloet die nog mijn eenigste troost was zit sedert meer dan 2 weeken met nog 3 andren van onze Landmanschap in Pijrmont, en vergeet daar dat er een Göttingen in de Waereld is.

Het geen ge mij over den Wildenborch schrijft, mijn lieve Moeder, hoe weinig het ook zij, (het moest niet meer weezen ook!) doet mij het grootste plaisir! - schrijf mij bid ik van honderd kleinigheden over dit en diergelijke onderwerpen - mijn hoofd is hier, maar mijn hart is geheel bij ons gebleven en het staren op een kaart van Gelderland[4], met den Wilden-

1) Blijkens het journaal zag St. hier ‘een erbarmelijke comedie’.
2) Zie verder het journaal. In de buurt van Eisenach kwamen ze ‘door een ernstig en romantisch dal van bijna geheel naakte rotssteenen waar aan van boven de geiten graazden.’
3) Deze brief kan ook vóór de vorige geplaatst worden, d.w.z. vóór het najaarsreisje geschreven zijn.
4) Blijkens een aanteekening van de zonen van den dichter in een editie zijner *Gedichten* (1836-37) hing er ook ‘tot stichting van de Duitschers een kaart der VII provinciën tegen de muur,’ met twee Latijnsche bijschriften. Zie ook onder de puntdichten *Holland* (bundel 1837 blz. 116).

borch er op, die hier naast mij hangt, geeft mij tot nog toe de genoegelijkste ogenblikken.

Mijn gelukwensching, lieve Moeder, met uwe woning in Katwijk[1)]! - Op ten Noort is van voorneemen er u dikwijls te bezoeken, - die deugniet! Hij schrijft dat, geloof ik, om mij dol te maken. - Lieve Sinte Christoffel! één enkel kopjen thee in Katwijk en dan 's avonds Een konijntjen a la sourdine met Oome Baljouw[2)] weggeknuffelt! - wat is toch een mensch die geen drakenwagen of geen betoverd tapijtjen uit d'arabische vertellingen te commandeeren heeft!

Ja waren 't die gekke collegies niet, die ik deezen winter nog horen kan, en was er de minste mogelijkheid dat ik, zonder doof en dood gepolitizeerd te worden, in Holland kon doorkomen, ik liet hier den heelen boel, als een bankroetier, liggen en galopeerde met mijn gesuikerden Justus, par monts et par vaux, naar Leijden toe - maar nog ééne winter moet er doorgestreden worden, eer mij de martelaarskroone des studentenlevens opgezet wordt, en dan denk ik ‘thuis een tijd lang niets te doen als danssen en springen en zingen en kwinkeleeren, om de schaa van een derde van mijn leven, dat ik doorgezugt heb, in te halen’.....

‘Ik behoef u niet te zeggen, mijn lieve ouders, hoe zéér het mij spijt dat er niets van de reis herwaard inkomen kan! - dit was iets dat ik reeds voorzien had!! - Zo u mijn plan gevalt zal dit alles door mijne spoediger overkomst vergoed worden. - Dit laatste plan is ook nog daarom te beter, omdat ik dan niet in Holland weêrkeer zonder iets van Deeze streken doorreizd te hebben dan weet ik ten minsten nog wat te vertellen - en het voorjaar is toch het beste reisweêr.

Ik bedank mijn lieve Moeder hartelijk voor het ontvangene!

Ik schreef brandend gaerne aan mijn goeden, ouden, besten Oom van Grouderak, maar ik kan het niet! - niet om dat ik te veel te doen heb,

1) Mr. W.C. B o e r s , St.'s stiefvader, werd door Prins Willem V 6 Febr. 1788 tot pensionaris van Leiden benoemd, 17 Maart 1789 kreeg hij op zijn verzoek ontslag en werd 30 Apr. vervangen door Mr. H. v. Alphen. Toen was hij in de vergadering nog als pensionaris aanwezig (zie Notulen van de Vroedschap van Leiden op het L. Gem. Archief). St.'s moeder liet aan Boers na *f* 1000 's jaars en 't gebruik van een huis in de Waterstraat te Zutfen (of *f* 1000 's jaars). Dit alles ‘in erkentenisse dezelve op haar verzoek wel heeft willen afstaan de Post van Raad en Pensionaris der stad Leyden en desselvs woonplaats voortaan in Zutphen te neemen’. 21 Maart 1801 stond Boers deze rechten af aan Staring voor *f* 9000.

2) Een broer van St.'s stiefvader.

ik doe sedert eenigen tijd bloed weinig! - mijn ziel is het evenbeeld van een neergeslagen podding. - Om met lust te arbeiden moet men uitspanning hebben! - De trant van leven die ik tot nu gehouden heb zou mij den dood doen. - Daar zal nu en dan een daalder aan een paerd of een chais moeten vliegen of ik hou' het niet uit! Amen.

Bergman heeft mij bij het zaal een zeer ordentelijk briefjen geschreven dat mij een onbegrijpelijk plaisir gedaan heeft. Ik geloof vast dat hij 't vertrouwen van mijn lieve ouders zal blijven verdienen - die man is waaragtig een schat voor ons.

De *Secretaris* te gelijk *Burgemeester!*[1] - Een *Heer* die zich zelve *bedient* - alle goede dingen bestaan in drieën - waren er gemeenslui[2] in Deutekom, zo behoorde hem die titel ook nog - ondertusschen ben ik er blij meê - het helpt leven voor den stamhouder.

Boni civis est praesentem statum rei publicae tueri, dat wil zeggen, mijn lieve Moeder, op zijn christens: ik zal als ik 'thuis koom oranje dragen en er geen vieze neus van trekken als de Prins magistratelijke monsters maakt'[3].

8. Göttingen den 3 Maart '89:

Mijne liefste Moeder!

Ik zit met stootvogelsogen te loeren op d'aankomst van uwen brief - als het publieke fonds in staat is ons de gelden voor d'expeditie naar Zwitserland en aangrenzende rijken te schieten dan zal mijn vertrek niet lang naar 't on[t]vangen dezer tijding teruggeschoven worden.

Bovensachsen zal ik wel in de loop moeten laten en die reis dus sparen tot dat ik eens een lot uit de generaliteitsloterij trek. - Drie maanden zijn te kort een tijd om zo veel af te zien, en al wilde mijne lieve moeder mij de kosten voor een langer tocht betalen, zo is mij toch de periode van drie maanden die ik langer van alles wat mij dierbaar is afgescheiden zal zijn reeds een halve eeuwigheid.

Ik heb gedacht of deze schikking niet de beste zou zijn: - zo dra ik uwen brief ontvang, mijne lieve moeder, en ik daar uit zie, hoeveel ik aan mijn

1) Zijn oom, de halfbroer van z'n moeder, E v e r h a r d A l e x . V e r H u e l l compareerde 22 Juli 1788 als burgemeester van Doetichem; hij was reeds Secretaris van die stad (Vriendelijke mededeelingen van Mr. Bondam, Rijksarchivaris in Gelderland).
2) Een in Gelderland voorkomend magistraatsambt (zie o.a. Blok VI blz. 11-12).
3) Het blijkt niet of St. hier zijn brief geëindigd heeft. Daar de onderteekening ontbreekt en de brief onder aan een velletje eindigt, ging waarschijnlijk een deel verloren.

reis te kosten leggen kan - zal ik aanstonds een vast plan[1)] maken, hoe ik de route nemen wil, en hierop een brief direkt aan *Zwaan en Zwart* zenden met verzoek om mij de geconsenteerde som in een credietbrief op 2 of 3 kantoren in verschillende steden die ik doorreizen moet overteschrijven - ondertusschen reis ik van hier weg, om geen tijd te verliezen, en Weerts mijn contubernaal zend mij de brief zo, dat ik dien onderweg zeker moet aantreffen. - Zo dit plan mijne lieve Ouders niet gevalt, dan kan ik altoos nog, eer ik van hier vertrek, nog een naderen brief van hun krijgen - ik blijf toch gewis nog eene vijf weken hier. -

Mijn goed zal ik onder mijn adresse aan Mej. van der Bussen adresseeren. - Ik dank mijnen waardsten Vader met al mijn hart voor zijne Silhouette[2)] - (iets dat ik laatst in den haast vergeten had) - zij gelijkt sterk - evenwel verbeeld ik mij dat de neus te klein is - ondertusschen houd ik ze zeer in waarde omdat toch het gantsche characteristisch is - maar de andere Silhouette? - wien gehoort die? - ik heb mij de hersens op hol geraden. Mogelijk de Hr. Boers uit China - of is dat gek geraden? - Ja! ik geef het op! -

Ik kan het niet door de keel krijgen dat mijn moeder ook van den Wildenborch betaald heeft - tegelijk van de Juweelen en van den Wildenborch - alzo van een revenu en van een Capitaal, - dat is al te moordadig! - 't moet nog al een aardig sommetje geweest zijn - ik had er wel voor naar Astrakan en weerom, over Konstantinopelen en Berlin en Turin en Parijs en Koppenhagen kunnen reizen en nog een reipaard van het overschot kopen als ik 't huis kwam, - die gruwelijke duitendieven!

Mijn collegies hebben den bons sedert een paar weken, - dat bedroefde weer maakt mij ongeschikt tot alles, - en daar koomt dan nog bij dat ik met mijn ziel meer 'thuis zit als hier, - 't is hoog tijd dat ik op marsch gaa.

De Prinsen heb ik nog niet mijn hof gemaakt, - die mij presenteeren zou is ziek geworden, - overmorgen gaat het er nu toch vast op los. -

Ik omhels, mijne dierbare Ouders, ik omhels u duizendmaal in gedachten! - O wanneer zal ik het in wezen en waarheid doen. - Bewaart mij toch uwe schatbare liefde en twijfelt nooit aan de oprechte, kinderlijke genegenheid en de eerbiedige gehoorzaamheid van uwen dankbaren zoon

A.C.W. Staring.

1) Het plan voor Staring's Zwitsersche reis heb ik nog gevonden, de heenreis zou ongeveer 40 dagen duren, d.w.z. van Göttingen tot Lindau. Eerst wilde hij den Harz dan nog doortrekken. Een ander plan noemt ook plaatsen in Zwitserland: Zürich, Luzern, Bern, Bazel.
2) Bewaard door de familie Staring te Dordrecht.

9. 17 Maart '89:

Mijn lieve Moeder!

Uw brief was mij een rechte Leijdsche Nieuwsverteller - ieder regel brengt alweer verandering in de uitzichten die ik bij mijne 't huiskomst verwagt.

Die arme Möller! Hij hadt het nu wel kunnen laten om mijn goeden Vader, die reeds zo veel te doen heeft, nog met zulk een berooid executeurschap lastig te vallen, maar 't spijt mij toch innerlijk dat ik hem niet weêr zal zien - over zo veel nieuw aangelegde plans enz. wegtesterven heeft altoos iets beklagenswaerdig voor mij in - de man mag mij voor 't overige bekend of niet bekend zijn. - Hij mogt mij ook nog al lijden en ik was hem hiervoor erkentlijkheid schuldig.

Ondertusschen merk ik wel, mijn lieve Moeder, dat bij zijn testament de hoop van Miss Maij met haren caro sposo tamelijk op het eind van alle hopen en verwagtingen zal uitlopen, - alzo een goede portie flikvlooierij vergeefsch aangewend.

Toen ik Weerts zeide dat Tante Onrust[1] in 11 maanden 2 welgeschapen zonen geproklameerd had vroeg hij mij heel ernstig of mijn Tante dan geen negen maanden *droeg* - Ik zei hem: mijn God, neen! 't is een oostinjesch mensch.

En Carel alzo met Mietje Bruin gecopuleerd[2]! - als ik het niet gedacht heb zo ben ik een stokvisch, - het hek was nu van den dam[3]. - Als hij nu maar schielijk een schip krijgt en een stuk van een zilveren vloot of zoo'n ding, daar wat merg in zit, ziet op te vangen, dan zal de naam VerHuell bij dat paar des te luchthartiger vereeuwigd worden. - Ik wacht in dat huis spoedig een talrijke wiegebezetting.

Eheman Carel hadt mij toch wel een enkel, enkel lettertjen over 't geval kunnen schrijven. - Ik zie wel dat mijn spoedige 'huiskomst van alle kanten goed zal zijn - ik mag anders wel met mijn Doopceel in de zak lopen om mijn oude vrienden te bewijzen dat ìk ik ben. - Die deugnieten!

Ik herhaal het hier nog eens mijn lieve moeder dat ik toch hoop dat u

1) Dit is Tante Antje (zie blz. 8). Jacob Gerard Staringh schrijft in een brief van 9 Sept. 1790: 'Hoe maakt het Antjen Onrust; of Wellust'.
2) Carel Hendrik VerHuell, de jongste van de halfbroers van St's moeder, huwde in 1789 Maria Johanna de Bruyn, dochter van een burgemeester van Doetinchem (Franco de Bruyn).
3) Waarschijnlijk door het sterven van zijn vader (zie blz. 13).

mijne onvoorziene overkomst niet onaangenaam zal zijn. - 't is waarlijk aan alle zijden beter! - Zou er nog eens met der tijd van een reis inkomen, dan kan alles beter mondeling dan door brieven gearrangeerd worden. - Ik kwam met dit zwaare hart niet over dien langen weg en tegen die hoge bergen op. -

Het weêr zal mij hier nog wel een week of drie ophouden denk ik, lieve moeder, - ik schrijf nog wel een paar malen voor dien tijd. - Om geen gek figuur te maken zal ik hier doen als of ik werkelijk op reis gaa en in Holland zeggen dat mij alleen te reizen niet geviel en 10 dergelijke argumenten meer. Ik hoop dat mijne lieve Ouders dezen mijnen brief in den volkomensten welstand ontvangen zullen, - ik kus mijne tederbeminde moeder in gedachten en verzeker haar van de oprechtheid mijner achting en mijnes kinderlijken eerbieds.

haar Toon.

De Kapt.[1] heeft mij eenen rechten lieven Brief geschreven.

10. Gröttingen den 6 Apr. '89:[2]

Vergiffenis, mijn lieve Vader, zo ik uwen laatsten misverstaan heb, - menschelijk is het dwalen en 't vergeven is goddelijk. - Ik wenschte dat ge mij uwen laatsten hadt zien lezen om de gevoelen[s] van mijn hart in mijn trekken te speuren en geheel overtuigd te worden hoe dankbaar hoe tederlievend ik den Man van mijne Moeder en mijn weldoener als vader vereer. - Ik wil die letters als een gedenkstuk tot geduurige opwekking van mijne kinderlijke liefde en erkentenis bewaren.

Wat de terughouding tegen U aangaat, lieve Vader? - een rond antwoord op een ronde vraag[3]! - Hebt ge wel ooit deze terughouding in iets anders bespeurd als in omstandigheden waarin geldzaken de vraag waren? - ‘neen’, niet waar? ten minste ik heb nooit willens terughoudend als alleen hierin tegen u gehandeld, en zie hier de grond.

Ik weet niets van de schikkingen die er om trend geldzaken bij het huwlijk mijner Moeder plaats gehad hebben. - Ik was dus altoos onzeker hóé ik vragen moest. -

Vraag ik direkt aan mijn Vader, zo dacht ik, dan is het net als of ik op zijn kosten, ten nadeele van zijn neven enz. teeren wil. - Verzoeken om penningen richtte ik daarom altoos aan mijne moeder alléén, om zelfs den

1) A.H.C. Staringh.
2) Waarschijnlijk is dit een gedeelte van een brief aan zijn ouders; het eerste gedeelte heb ik niet teruggevonden.
3) Het is zeer te betreuren, dat hier de brieven van St's stiefvader niet aanwezig zijn.

schijn van baatzuchtige liefde voor mijnen Vader 't ontgaan en om hem te tonen dat ik hem niet mijn lieven Vader noemde om van zijn lieve geld te profiteeren. -

Een kort en waar antwoord, lieve Vader, waartoe nog eene menigte nuancen in mijnen omgang met u moeten toegedacht worden die uit denzelfden grond als dien ik daar voor mijne terughouding heb aangegeven voordvloeien en die ik hoop, mijn goede, waarde vader, dat u geen slecht denkbeeld van mijn hart zullen geven, schoon gij mogt achten dat mijn oordeel somtijds niet mathematiesch zeker kiest of verwerpt.

Ik heb dat *eenige Zoon van gegoede ouders* daar zo maar plomp neergeklad om dat ik dacht dat [het] een al te opzichtelijk geveizde domheid van mijn kant zou zijn zo ik mij hieldt alsof ik dit niet inzag. - Ik heb dit reeds over 6 Jaren zo goed als nu begrepen, maar zullen mij mijne lieve ouders ergends aan wij zen dat ik ooit pretensies gemaakt of verzoeken gedaan of voorrechten verlangd heb boven anderen die dit begrip, dit gevoel verraadden? - neen! heeft mij mijn lieve Vader zelf met andere woorden geschreven. - In mijn vorigen kwam juist een situatie voor waarin ik mij alleen op mijn eenige-zoonschap als op een privilegie beroepen kon dat mij anders weinig te pas kon komen en zo kwam ik er dan, *door hogen nood geperst* meê op de baan.

Mijn overkomst, spoediger dan verwagt wierd, derangeerd toch niets, mijne lieve Ouders? - Ik kan immers altoos komen? - Vergunt mij dan, bid ik, dat ik, met vuurigste dankzegging voor het aanbod in den laatsten brief mijns vaders het gebruik van uwen weldaad tot andere tijden uitstel. - Na 't schrijven van mijnen laatsten heb ik het *niet gaan* naar Zwitserland nog rijper overdacht - al houden alle andere redenen op - ik weet nog te weinig van honderd dingen om met vrucht, alleen, eene grote reis te kunnen doen - en om mijn gesprekken wat leven in een gezelschap bij te zetten heb ik toch al een schone lap van Duitsland in mijne Herfstreis gezien, en zal nu nòg al 't een en ander interessant voorwerp voor d'ogen krijgen - daarbij zal ik nu mijn lieve Ouders waarschijnelijk nog in Leiden vinden, dan kan ik met van Geuns[1)] etc. mijne nieuwbakken Botanie wat meer consistentie geven en interessante Luiden kennen leren - en eindelijk ik gloei om 't huis te komen - een verlangen dat door den laatsten, lieven Brief van mijn' vader nog sterker aangewakkerd is. -

Ik kom dan maar, niet waar? -

't Is nu Maandag - in 't midden der volgende week wilde ik naar den Harts reizen - ik kan alzo hier geen contraorders afwagten - maar

1) S.J. van Geuns (1767-1795). Hij studeerde in 1782-88 in Harderwijk, daarna in Leiden. In 1791 werd hij prof, in de genees- en kruidkunde in Utrecht.

wel in Brunswijk vinden als de Brief post restant geadresseerd is. -
Ik heb hier vandaag 800 gl. tegen alle geval op 't C. van Z. en Z. getrokken. -

Apropos, mijn lieve Vader, - zou er geen kans zijn om stekjes uit den Leidschen hortus te krijgen van een eschdoren, die *Acer Negundo* heet? - o was daar kans toe! - 't is nu nog net tijd geloof ik om zulke stekken bij ons buiten te zetten - deze boom heeft zeer groot, schoon loof, geeft goed hout en schiet dikmaal in èèn jaar loten van 6 tot 8 voeten lengte. - Hij hoort in Amerika eigentlijk 't huis, bemint een vochten grond en een stand daar hij wat bedekt is, niet tegen de koude maar tegen den wind - in 10 jaren wordt hij bij de 30 voeten hoog - zijn hout wordt in Virginiën dat van de Eschen voorgetrokken. - Het brand heerlijk en dient de wagenmakers.

Gaerne wenschte ik mijne lieve moeder nog apart te schrijven maar vader Schachts[1)] heimelijke correspondentie heeft mij al mijn tijd afgestolen - voor mijn vertrek, waarde, goede moeder zal ik het nog goed maken.

Ik omhels mijne dierbare ouders in gedachten. Mogt[en] zij nooit ophouden mij voor hunnen dankbaren tederliefhebbenden Zoon te houden en ik zo gelukkig zijn om mij dezen altoos waerdig te maken.

Nog eens, mijn lieve ouders, zo er iets was warom ge gaern wilde dat ik nu juist mijn grote reis deet zo schrijf mij toch een brief in Brunswijk en Z. en Z. zal mij daar dan wel crediet kunnen bezorgen dat mij een of ander Koopman een credietbrief van 1100 gl. bezorgt die ik dan op reis zo 't nodig was zou aanwenden. - Ik koom toch nu liever 't huis[2)].

1) J o h . H e r m . S c h a c h t was van 1764 tot 1804 te Harderwijk prof. in de godgeleerdheid. St. spreekt van ‘vader Schacht’, omdat hij ook den zoon of de zonen kende. Aan Godefr. Joh. Schacht, geb. 1764 en in 1789 predikant geworden te Leiden, na eerst in Harderwijk te hebben gestudeerd, schreef St. naar alle waarschijnlijkheid *een boertig gedicht* (Amsterd. Univ. Bibl.). Een andere zoon Chr. Paulus, geb. 1767, was te Harderwijk ook een tijdgenoot van St. Hij legde zich vooral op kruidkunde toe en studeerde ook in Leiden en Göttingen. Met bovengenoemden van Geuns reisde hij door Duitschland. (Zie voor ‘vader Schacht’ ook St.'s Album Amicorum).
2) Ook van de terugreis is een ‘Reisjournal’ bewaard. Het begin luidt: ‘Den 16 April 1789 vertrok ik 's morgens om 11 met extrapost van Göttingen op Northeim - hoe zeer ik verlangde om mijn Vaderland wèèr te zien, zo scheide ik toch met de innigste aandoening van eene plaats die ik veel te danken heb. - Ik nam met verstolen tranen afscheid van de lieve *Weenderbron* en de grootsche *Ruïnen van Plesse* die ik aan mijn zijde liggen liet’.....
Een ‘Tagebuch von meiner Rückreise aus Göttingen nach Geldern’ is op 25 April afgebroken, toen Staring in Osnabrück was.

Aan zijn Stiefvader[1].

11. Woensdag den 15 Febr. 1797:

Mijn tedergeliefde Vader

....Hartelijk dank voor de moeite, die gij wel voor mij hebt willen neemen, mijn waardste vader, ten aanzien van 't Huis te Zutfen'.....

Staring vindt het huis veel meer waard; zijn vader wil dit den heer v. Suideras[2] misschien voorloopig wel meedeelen.

'Bewaar, bid ik dezen tot ik het genoegen heb U op het Nijenh. te zien, 't welk ik hoop dat kort na uwe aankomst zal zijn, waarvan ik dagelijks het bericht te gemoet zie....

....Ik verheug mij hartelijk dat de goede Hogevonder bij U de kost mag winnen, mijn lieve Vader - zo gij aanhoudend met hem tevreden zijt, en niemand om hem behoeft te verstoten, was het wenschelijk voor hem dat hij zich in uwe nabuurschap ergends kon neêrzetten en op het Nijenh. in daghuur bleef werken als een vast arbeider....

...Wees verzekerd mijn waardste Vader van de kinderlijke liefde van S.'

Aan Jan Boers en F.W. Boers[3].

12. [begin April 1803]:

Weledelgeboren Heeren.

Met de uiterste aandoening heb ik de onvoorziene tijding ontvangen van het overlijden van mijnen waarden Behuuwdvader en deele volkomen in het smartelijk gevoel van een verlies zo belangrijk en treffend voor allen die met zijne uitstekende verdiensten bekend waren als het onherstelbaar is voor zijne nabestaanden. Ik heb de eer mij onder schuldige dankzegging voor de gegeven communicatie in de voordduuring van UWGeb. vriendschap aante- beveelen en de Famielje van mijn bijzonder respect te verzeekeren terwijl ik mij met alle hoogachting noem

Aan zijn Oom J.G. Staringh[4].

13. 16 Septbr. '96:

1) Van Boers zijn er 28 brieven.
2) Zie de correspondentie met v. H e e c k e r e n v. S u i d e r a s (brief 416).
3) Deze broers van zijn stiefvader berichtten Staring het overlijden van W.C. Boers op 31 Maart 1803.
4) Jacob Gerard Staringh (11 Oct. 1717-26 Novbr. 1804), hij studeerde aan de academie te Duisburg, werd proponent te Wesel, vervolgens te Gouda en predikant te Hummel en Gouderak, waar hij tot het einde van zijn leven werkzaam was. Hij is schrijver o.a. van het *Bijbels zakelijk woordenboek* (zie Biografisch Woordenboek van Nederl. Godgeleerden door Glasius en ook de Beschrijving van den Krimpenerwaard en den Lopikerwaard door A.J.v.d. Aa. 1847).
Er zijn 75 brieven van hem aan Staring bewaard.

Mijn tedergeliefde Oom,

Uw Brief van den 6 Septbr. heeft mij zeer getroffen. De verwarring in den Boedel van Neef Urbanus is des te ongelukkiger omdat zij tsamenloopt

met omstandigheden die U, die Neef den Kapt[n], die mij de handen reeds op zich zelf werk genoeg geeven om het hoofd boven water te houden. Ondertusschen zal ik eene assignatie van 1200 glns[1)] op Amsterdam tegen 't eerst begin van 't voorjaar gereed houden liggen, en Neef de Kapt[n] zal er mij eene obligatie voor stuuren, gelijk uw Brief vermeldt.

Wat nu de jaarlijksche uitkeering[2)] aangaat tot hertrouwen toe deeze hulp, mijn lieve Oom, zou dunkt mij al te zeer ter leen zijn, want zo dra ik een meisje zal vinden dat ik reeds zoek, een meisjen dat ik begrijp dat mij lijkt trouw ik zeker en vervolgends is de toestand van mijn Boedel ook door de algemeene en mijne bijzondere omstandigheden zo zeer verward dat ik mij thands reeds tot iets dergelijks verbindende ligtelijk naderhand berouw zou' mogen hebben. Kon' ik U mondeling onderhouden, mijn waardste Oom, ik zou U dan kunnen mededeelen hoe het eigentlijk met mijne zaken zit, maar dit laat zich zo niet schrijven. Ik heb wel geen vrees om buiten onvoorziene toevallen niet altoos ordentelijk te kunnen blijven leeven, maar het versterf van mijn moeder heeft mij buiten hetgeen de loop der tijden daarvan kort, voor het tegenwoordige bijna de helft min rijker aan jaarlijks inkomen gemaakt dan men zich verbeeldt, en om den Boedel tot liquiditeit te brengen heb ik in twee jaren tijds bijna 15000 glns aan geld tegen vier percent opgenomen een nog zeer aanmerkelijk groter toen aan obligatiën beleend die N.B. in 't volgend Jaar weer ingelost moeten worden en het zilverwerk behalven lepels en vorken in Hamburg doen verkopen.

Voeg hierbij dat wij in Zutfen zeker nog niet aan het eind der geforceerde negotiatiën zijn, dat mijne wijs van bestaan op een geldersch Landgoed een geduurige voorraad van gereede penningen volstrekt vordert en eindelijk dat ik over de 16000 glns aan Effecten heb waarvan ik geen roden penning trek, gelijk ik dan ook van de beleende obligatiën wanneer ik ze uit de penningen van een door mij opgezegd Capitaal dat tegen vier pet uitstondt weer zal ingewisseld hebben, waarschijnlijk ook zeer weinig zal trekken.' -...

1) Renteloos voorschot voor Urbanus, den zoon van den pred. te Gouderak, wiens wijn zaak in Gorkum mis was geloopen.
2) St's oom vroeg een jaarlijksche bijdrage, totdat deze hertrouwde.

14. 30 November 1796[1]:

Mijn tedergeliefde Oom,

Ik verheug mij dat U het gezonden wild zo aangenaam geweest is. Jammer maar dat mij de nieuwontdekte Rechten van den mensch en Burger hier in Gelderland die elk, al heeft hij land noch zand, vrijheid geven om het wild op de bezittingen van de grondeigenaars te komen doodschieten, buiten de mogelijkheid stellen om ook deezen brief gelijk ik het wenschte met een Langoor en aanhorige Satelliten te laten vergezellen en die producten hier zo zeldsaam doen worden dat ik in weeken geen Haas op mijn tafel gezien heb. - Dit is geen klein gemis voor iemand die van een smakelijke mondvol eeten houdt en ik ben er een van dat slag, maar het gemis van vrijheid binnen de grenzen van zijn eigen goed - de toelating aan elken leegloper gegeeven om door alles heen te bersten en met schieten en tieren de rust van eene vredige wandeling te storen en de haveloze sporen van zijn doortocht op alle paden van een geliefkoost stuk grond achtertelaten, dat is het wat mij dit Recht en Wetboek, voor een Horde van Wilden opgesteld, meer dan dit van een beschaafd volk waerdig volstrekt onlijdelijk maakt.

Men vleidt zich hier dat de constitutie eens ingevoerd de grondbezitters van deeze provisioneele violatie van hun eigendom bevrijden zal - maar helaas, mijn waardste Oom! wanneer zal deeze constitutie verschijnen zo zij niet volkomen naar den zin van Holland ingericht is! - en is zij dat dan zal het ons hier over weinig jaren tamenlijk onverschillig zijn of elk de geldersche Landgoederen al of niet overjaagd, terwijl wij allen om niet tot op het hembd uitgekleed te worden in plaats van Landbouwers Kooplieden in de een of andere Hollandsche stad geworden zijn of naar Amerika geemigreerd zullen zijn. Een treurig uitzicht! Ik wil er niet op blijven staaren en liever de vriendelijke Hoop voor mijn Klavier het Lied toezingen:

> Ach Hoffnung! ach verlass uns nicht!

misschien dat dan de geest van Zwaarmoedigheid als die van Saul van mij wijkt.

Nu eens aan hetgeen Neef Banus betreft!

Mijn oogmerk toen ik Uw schreef, mijn waardste Oom, dat ik ongaern tot een jaarlijksche som wilde besluiten was daarom juist niet om Neef Banus met niets meer dan met een voorschot van 1200 glns tegen een obligatie bij te springen, integendeel terwijl ik gemakshalven een voorstander van de Fransche decimale Rekening ben had ik zo bij mij zelf uitgepractiseerd dat ik in 't begin van 't Jaar voor de obligatie van 1200 glns een som - van 1500 glns wilde doen uittellen, het spijt mij, lieve oom, dat uw

1) Zie het antwoord (Bijlagen III).

H.J. Tollens C.Hzn. phot.
Ds. J.G. STARINGH (1717-1804).
Naar de schilderij van C.H. Hodges (1803).

Brief en uwe Vaderlijke ongerustheid mij mijn voorneemen nu voor de uitvoering afgelokt heeft.

Wat gij mij voords van Uwe bijzondere toestand schrijft, mijn dierbaarste Oom is mij zwaar op het hart gevallen.

Dat gij in uwen ouden dag tot loon van al uwe vaderlijke zorgen en van uw gemeennuttig leven u met 300 guldens zoudt moeten behelpen, - de bitterste smart die gij mij ooit kondt veroorzaken zou' zijn dat gij mij uwen staat verzweegt tot het daartoe met drang kwam. - Laat mijn oudste Neef voor zijn' Broeder zorgen en dat hij mij het genoegen gunne om mijn Tweeden Vader eenmaal zichtbare blijken van mijne dankbaarheid te geven - - schrijf het mij dan openhartig, mijn liefste oom, wanneer ik U mag bijspringen - deeze Brief zal mij de aangenaamste zijn die ik ooit van U ontvangen heb'. - -

Aan zijn Neef A.H.C. Staringh[1].

15 ter Wildenborch 14 April 1797:

Weledelgestrenge Heer Zeer geëerde Neef,

Zo zeer ik door de blijken van betrouwen en achting vereerd worde welken UWEd.gestr. Brief van den 4 ll. voor mij behelzt, zo zeer vrees ik dat gebrek aan ondervinding en gewennis om zaken te behandelen mij niet zonderling geschikt maken om meede uitvoerder van een' laatste wil[2] te zijn; en mijne wijs van leeven en bestaan geeft weinig hoop dat ik door den tijd dit gebrek verhelpen zal. - Vergun mij UWEd. Gestr. dit in bedenking te mogen geeven. Terwijl ik nochthands wanneer UWEd. Gestr. bij deszelfs besluit onveranderd bleef den vereerenden plicht van Exec. gewillig op mij zal neemen - en het onzekere sterflot mij later dan UWEd. gestr^{e}. te beurt valt'....

16. 3 Febr. 1801:

Weledelgestrenge Heer en Veelgeëerde Neef

Ik meen UWEd. gestr., toen wij in den laatsten zomer het genoegen hadden U hier te mogen zien, ter loops gesproken te hebben, over eene jaarlijksche uitkeering, waartoe ik door mijne Moeder bij eene Codicillaire dispositie ten faveure van mijn Behuwdvader Boers (te Leijden gemaakt)

1) Zoon van J.G. Staringh, hij was kapitein ter zee, en streed o.a. bij Doggersbank. Aan hem schreef St. in zijn jeugd al gedichtjes. Hij stierf in 1805. Er zijn 14 brieven van hem bewaard.

   Zijn silhouet geeft Scheurleer: *Onze Mannen ter zee*, III blz. 214.

2) Staring werd door zijn neef tot Executeur benoemd, in geval van diens overlijden.

ben verbonden[1)] - eene uitkeering, vooral in de omstandigheden waar in de publieke zaken reeds voor mijn Moeders overlijden geraakt waren, en verder nog hoe langs zo meer geraakt zijn, niet volkomen geëvenredigd aan de zuivere opbrengst van den Boedel welke mij aangeërfd is - als bedragende de som na het overlijden van mijne Moeder aan mijn' Behuuwdvader uitgekeerd met het Douarie reeds een som van meer dan zes en twintig duizend gulden! van mijn Capitaal genomen. Nu heb ik dan, naar redding van mijne zaken uitziend eer het te laat wierd, ouvertures tot eenen uitkoop aan mijn' Behuuwdvader gedaan en 't laat zich aanzien dat hier iets van worden kan - Doch hiertoe is gereed geld nodig en ik heb gedachte mij tot dat einde aan niemand beter te kunnen adresseeren dan aan UWEd. Gestr[e], die ik durf vertrouwen dat zo zeer uit vriendschap als uit betrekking van Familje niet ongaern zien zal dat de nalatenschap van mijn' Vader in mijne handen blijve.

Ik heb te Amsterdam bij den Auditeur van Alphen 20.000 glns aan oude Hollandsche 2½ pcts obligaties. Het komt mij voor dat dit gevoegd bij mijne personeele obligatie een voldoend onderpand voor eene som van *f* 6500-:-: konde strekken, welke ik gaern a 4 pct zoude wenschen te hebben - onder die mits, dat deze som van *f* 6500 mij in de eerste 2 jaren niet zoude mogen opgezegd worden, en dan ook niet dan in 2 Termijnen van 6 maanden tot 6 Maanden te betalen - Mag ik UWEDgestr[e]. wel vergen om eens in Amsterdam naar dit geld voor mij uit te zien? - De zaak kan evenwel nog niet *tot conclusie* gebragt worden, want als ik uw antwoord heb, moet ik eerst, zo het gunstig is, nog het arrangement met mijn' Behuuwdvader maken, en het zou misschien wel niet tot stand kunnen komen, in welk geval ik dan ook geene penningen zoude nodig hebben'....

17. 22 Novbr. 1804:

Waarde en hooggeëerde Neef,

Van Arnhem 't huiskomende vond ik de grievende tijding ons door UWGebGestr. missive van den 11 ll. medegedeeld - Niet anders dan de noodlottigste aankondiging met den eersten te gemoet ziende liet ik een' postdag voorbijgaan zonder U te antwoorden, dan geen bericht wegens den verergerden toestand van den ons zo dierbaren Grijzaard ontvangen hebbende begint onze moed zich weder eenigzins op te beuren, en ik schrijf dezen om UWGebGestr. op het vriendelijkst te verzoeken mij wel met een paar regels te

1) Jaarlijks *f* 1000 en het gebruik van een huis in Zutfen of *f* 1000; 21 Maart 1801 kocht St. dit recht af voor *f* 9000.

willen melden hoe de tegenwoordige staat der zaken te Gouderak is zo ten opzichte van mijnen waerdigen Oom en tweden Vader als met betrekking tot uwe eigen gezondheid waaromtrend ons uw Brief mede bekommerd maakt.

Wees verzekerd, mijn waardste Neef dat geene deelneeming hartelijker oprechter wezen kan dan de onze en dat ik met levendig gevoel voor mij betoonde vriendelijkheid en met ware hoogachting ben

Uw gehoorzame dienaar en liefhebbende Neef

18. [eind November 1804]:

Weledelgestrenge Heer, hooggeachte Neef,

Wij hebben met de oprechtste deelneeming het bericht ontvangen van het overlijden van onzen waerdigen en tedergeliefden Oom. Zijn uitgang was zagt[?]. Zijn gedachtenis zal zo zeer bij allen die zijn uitmuntend caracter gekend hebben in zegening blijven als dezelve door zijn Bijbelwerk voor de vergetelheid bewaard is.

Dit is het mijn geachte Neef wat U zal opbeuren in dit verlies en wat ook mij tot troost verstrekt die in den zo beminnelijken gnjzaard eenen tweeden Vader betreure. Wij betuigen onze schuldige erkentenis voor de eer der ontvangene communicatie en ik beveel mij UwerWEd.Gestr. veelgeschatte vriendschap aan terwijl ik[mij] met waare hoogachting noem

P.S. Volgends UWEDgestr. intentie mij door Neef Staring van Huissen[1)] gecommuniceerd heb ik ZWgeb. eene som van *f* 59-16 [gezonden] welke verzoeke aan mijn schoonvader v.d. Muelen te Amsterdam voor mij te restitueeren.

Aan zijn Neef U.P. Staringh[3)].

19. ter Wildenborch den 2 Maart '97:

Waarde en Zeer geëerde Neef,

Na dat ik zo van Oom als van den Kapitein eenige onderrichting van den toestand uwer zaken had gekregen, heb ik mij verbonden om eenige[2)]

1) St.'s neef, Urbanus Staringh, woonde daar.
3) Wijnkooper in Gorkum geweest; zijn zaken liepen daar mis. Er zijn 18 brieven van hem bewaard.
2) Voor rouwgoed.

penningen ter dispositie van den laatstgenoemden te houden in geval de schikkingen ten uwen behoeve derzelver voorschot mogten vorderen - gelijk ik denzelven mede een somme gereed geld voor U heb overgemaakt, welke het mij zo aangenaam was om in de tegenwoordige zeer drukkende tijdsomstandigheden tot uw gebruik te kunnen missen, dat ik in waarheid mij zelve een dienst gedaan heb terwijl ik U zogt bijtestaan en dus geen aanspraak altoos maken kan op de dankbaarheid, welke uw voorlaatste Brief zo levendig schildert.

Voords heb ik alles aan het goedvinden en het Bestuur van den Kapitein overgelaten omdat ik van hem, en Oom alleen, iets van uwe omstandigheden vernomen had. Ik ben verzekerd mijn waardste Neef, dat gij te billijk zult denken om hierin geen genoegen te neemen, zo als ik ook mag vertrouwen dat u het eerst artikel van deezen Brief zal doen inzien dat het mij niet mogelijk is om U met de verzochte Som te helpen. Dit is alles mijn lieve Neef wat ik U op uwen brief van den 16 Febr. kan antwoorden. Wees daarom verzekerd, dat ik gaern voor U doe wat de staat mijner zaken en mijne verplichtingen mij toelaten en vertrouw er op dat van uwen laatsten niets tegen uw oogmerk zal gerept worden.

Ik betuig mijne zeer geëerde Nicht de oprechtheid mijner bijzondere hoogachting en U mijn waardste Neef de hartelijkheid der gevoelens van deelneming en toegenegenheid waarmede ik onveranderlijk zijn zal

Uw Zeergehoorz. en Dw. dienaar en liefhebbende Neef.

20. ter Wildenb. den 12 Junij '99:

Veelgeliefde Neef en Nicht

Wij wenschen UWED. op hel hartelijkst geluk met de Jonggeboorne en doen de beste wenschen voor liaaren aanhoudenden welstand en de voorspoedige herstelling der Kraamvrouw.

Wanneer de nazomer iets van de bij mij gehoopte vruchten oplevert zal mij niets aangenamer zijn dan aan het kleine nichtjen ten minsten een gering bewijs van mijne deelneeming aan de vreugd over haare geboorte in qualiteit van gedoodverwden peetoom in de pappot te leggen. - Mijne tegenwoordige onzekerheid op het stuk van inkomsten laat volstrekt nog niets dergelijks toe.

Onder verzekering van ons beider hoogachting en dankzegging voor de eer der communicatie noem ik mij

Veelgeliefde Neef en Nicht

Aan zijn Stiefoom Everhard Alexander VerHuell[1].

21. [± 1784][2]:

Aan den Heere Geheimschrijver (Suiker)[3] van Doetchem.

Staring stuurt de vertaling van een gedicht van ‘een Barde’.

‘Ik heb mijne Hoogduitsche boeken ontvangen, namentlijk de vaerzen van Cronegk en Ossian, en ben van den laatsten zoo geenthusiasmeert, dat mijn Moeder vreezt van haast in de noodzakelijkheid te zullen koomen om mij in een dolhuiz te zetten, want als ik maar een ogenblik in hem geleezen heb vlieg ik van mijn stoel op, loop zo hard ik kan naar de pollen of het Bleumingsbosch, en terwijl ik er met een klopstokkiaansch gelaat door heen wandel zing ik *a pleine gorge* het airtje *peind lui, peind lui la tendre ar deur* etc. in gedagte dat ik een Barde ben, en een celtisch lied zing in een oud eikenbosch’...

22 Göttingen Dec. 1788[4]:

‘Tusschen den 25 September en het laatst van October heb ik eene groote tour te paard gemaakt in een van de schoonste deelen van Duitschland, om hier niet in de doodsche vacantie van hypochondrie te vergaan. Wij waren met ons drieën; baron Sloet, Weerts van Deventer en ik - Sloet en ik hadden onze knechts mee, zoodat ons detachement vijf ruiters sterk was. Onze huurpaarden waren bijna zoo schoon als eigenen, en aan een brillant chabrak, holsterkappen etc. manqueerde het niet; - figureer u alzoo de glorie van deze cavalcade. Onze tour ging over Cassel, Frankfort, Manheim, Heilbron in Schwabenland, Anspach, Würzburg etc. - Wij hadden het heerlijkste weê;r, en bijna altijd gladde, gebaande wegen, en welke landouwen! Hooge dennenbosschen op steile rotsgebergten - vlakten met vette weiden - heuvels met vruchtbare korenakkers, wijnbergen - breede rivieren - beken die van de klippen neêrschuimden - dit waren tooneelen die elkander onophoudelijk afwisselden. Nu en dan verhief zich ook wel het achtbaar overschot van een ouden ridderburcht op de hoogten aan den weg, en vervulde mijne

1) Mr. Everhard Alexander VerHuell, halfbroer v. St.'s moeder was 8 jaar ouder dan St. Hij was secretaris v. Doetichem, is later ook burgemeester van D. geworden (zie brief 7) en in Oct. 1786 gehuwd. Er zijn 11 brieven van hem aan St. bewaard.
2) Dat de brief aan E.A. VerHuell, Secr. v. Doet, is gericht, is vrij zeker. De aanhef luidt: ‘Waarde Vriend’. Hij is op rouwpapier geschreven; St.'s vader stierf in 1783. Ook de hand v. St duidt er op, dat de brief in dezen tijd geschreven moet zijn.
3) ?
4) Door Alex. VerHuell afgedrukt in *Nederland* (1863 blz. 146). Het is een gedeelte uit een brief (zie ook brief 6), dien ik helaas niet meer mocht vinden in de nalatenschap van VerHuell.

ziel zoo geheel met de vrome feiten van wapenen der vaillante tournooihelden uit de middeneeuwen, dat ik uren achtereen doof en blind voor alles, op mijn paard zat, en de grootste lust van de waereld voelde, om bij gebrek aan lansen een wijngaardspaal met mijnen hoogadelijken reiscompagnon te breken.

Aanstaande voorjaar vertrek ik van hier, om na een klein reisje in den zomer 't huis te komen. - Hoe gaarne bleef ik langer hier om nog beter van de heerlijke inrigting dezer academie te profiteeren en zooveel aangevangen studiën ten einde te brengen - maar dat heimwee! dat heimwee! - Ik moet weêr geldersche lucht inademen of ik verga'...

Aan zij Stiefoom Carel Hendrik VerHuell[1].

23. ter Wildenb. den 13 Jan. 1807:

aan zijne Excellentie den Heer Admiraal VerHuell van de Kemnade[2], Minister der Marine, Maarschalk van Holland enz. enz.

Hoogstgeëerde Oom en waardste Vriend

De Heer v.d. Borch heeft mij gesproken van eene conversatie tusschen UWExc. en ZHWelgeb. welke mij te zeer eenen Broeder van mijne Moeder in Uwe goede oogmerken te mijnen opzichte heeft doen erkennen om niet mijne hartelijke dankbetuiging optewekken, doch ik geloof dat het niet overtollig zal zijn om te gelijk eenigzins nader uitteleggen wat de Heer v.d. Borch UWEx. over mij gezegd o heeft.

Aan ambitie, zucht om voor mijn toenemende Familje te zorgen en genegenheid om in zaken waarvan ik kundigheid heb werkzaam te zijn ontbreekt het mij niet, maar een zo werkelijk Landgoed als de Wildenb. waarin ik altoos tusschen de 20 en 30 arbeiders (tegenwoordig over de 30) te gang houde - een fortuin waarin mijn Moeder door een zeer noodlottige codicil- laire dispositie ten faveure van een stiefvader, een bres gemaakt heeft, die mij (al was het ook mijne vrijwillige keus niet), vooreerst zou noodzaken om geen winterverblijf in de, stad te nemen, ten zij ik hier mijn geprojecteerde en begonnen verbeteringen wilde opofferen en een aantal menschen hun

1) C.H. VerHuell (1764-1845) streed onder E.C. Staering bij Doggersbank. In 1795 trok hij zich terug; in 1803 kreeg hij een zending naar Parijs, van toen af in verbinding met Napoleon; in 1805 Min. v. Marine, in 1808 gezant te Parijs. In 1805 had hij de leiding van de expeditie tegen Engeland. In 1813 weigert hij de stelling den Helder over te geven. In 1814 genaturaliseerd in Frankrijk, Insp. Gen. der Marine, Pair van Frankrijk. Men wilde in Nederland zijn diensten niet aanvaarden (zie het *Leven en Karakter van Carel Hendrik graaf VerHuell*, door Q.M.R. VerHuell, 1847, besproken door Thorbecke: Hist. Schetsen blz. 135). Er zijn 8 brieven van hem bewaard (zie ook brief 404).
2) VerHuell's buiten bij Doetichem.

brood onttrekken - daarbij vier Einders in welker eerste educatie ik mij verplicht reken deel te nemen - dit alles moet mij doen afzien van ampten gelijk wij dezelve hier hebben, ampten namentlijk die of een verblijf in de stad of telkens absenties op eenen verren afstand vorderen, en dikwijls tot derzelver waarneming aan een derde plaats zo veel kosten veroorzaken dat men zich tot ééne vaste Huishouding bepalende gelijk ik doe, zonder zorgen zo veel uitwint, als men met veel beslommering bij een ampt zou kunnen overhouden.

Dit zijn eigentlijk mijne redenen en ik twijffel niet of zij zullen aan UWExc. een voldoende uitsluiting geven van mijn stilzitten op een tijdstip dat velen van onze Landslieden niet geheel vruchtloos in beweging geraakt zijn.

Maar misschien blijft er bij UWExc. een bedenking over: of ik in deze afgescheidenheid buiten levende mijne burgerlijke plichten wel zo goed vervul als ik de huisselijke dusdoende kan waarnemen en hierop kan ik niet wel antwoorden dan door het een en ander aan te halen dat de kring mijner werkzaamheid hoe bepaald zij schijne, mij heeft toegelaten om met eenige vrucht voor anderen werkstellig te maken en waarvan ik tegen UWExc. durf spreken, omdat de vriendschap en een vertrouwelijke brief die ik na lectuur aan de vlam verzoek opteofferen een woord van eigen verdienste toelaat.

In de eerste plaats noem ik mijn operatie om door een waterleiding van een úúrgaans lengte[1)], in weerwil van hindernissen die mijn' voorgangers altoos voor onoverkomelijk gehouden hebben het District van de Wildenborch niet alleen, maar te gelijk deze geheele streek - misschien 900 morgens met elkander bedragende van het verderfelijk water te bevrijden, - uit den staat van Moeras te redden en voor allerlei verbetering vatbaar te maken.

Ten tweden heb ik een schoolhuis laten bouwen waarin ik een Meester onderhoude die in den voorleden winter tot tachtig kinders toe onderwijs heeft gegeven, zodat het lezen en schrijven dat geen van mijne boeren verstond thands bij hunne kinders algemeen is geworden.

Eindelijk heeft mijn geliefkoosde Lectuur over onderwerpen de chemie en Handwerken betreffende mij in staat gesteld om aan een Lijmfabrikant te Lochem (H. Reerink) onderrichtingen te geven welke die uitwerking hebben gehad, dat de Lijm die te Lochem gemaakt wordt *misschien de eenigste in 't gehele Land is* welke met de Engelsche gelijk staat en de verbeterde waar van Rerink nu zodanig aftrek te Amsterdam en elders heeft dat de Man zijne fabriek aanmerkelijk heeft uitgebreid en jaarlijks groter sommen in dezelve omzet.

Ik bepaal mij tot deze drie artikels, en durf vertrouwen dat hetgeen ik

1) De Veengoot.

langs de genoemde wegen heb tot stand gebragt mij van egoïsme kan vrijpleiten, niet alleen maar zelfs dat ik ingeval onze Koning mede zodanige zijner onderdanen als thands buiten bedieningen staan en verkiezen te blijven wil decoreeren en niet alleen den Heer v.d. Borch die door zo veel verdiensten aanspraak op distinctie heeft en dezelve hoop ik ook erlangen zal, maar ook een Lijnden van Hemmen[1] bijvoorbeeld, een Schimmelpenninck van de Poll en een Martel Bouwer, Ingezetenen door hun groot vermogen en 't loflijk gebruik dat zij van 't zelve maken zo zeer boven andere uitstekende, zijne gunst betonen wil, dat ik dan, zeg ik, zonder blozen mij op de rei zou mogen stellen van die geenen welke door de bepaalde distincties zullen bestempeld worden als zulken die niet geheel nutteloos voor het Land hun leven slijten.

Ik zeg dat ik zulks zonder blozen doen zoude, en ik zoude het ook gaern doen omdat ik in de gecreëerde orders een middel zie om hoe langs zo meer den adel en den aanzienlijken burgerstand bij ons te rapprocheeren en aan een te hechten, 't welk ik voor een der grootste weldaden houde die men hier aan de samenleving bewijzen kan. Daar ik ondertusschen met de Kaart van 't Hof geheel onbekend ben is dit mijn verlangen geen onbescheiden aandringen bij UWExc. om ten mijnen gevalle iets te drijven dat misschien geen houding hebben zoude; en over 't hoofd gezien of niet, blijft mijn zucht voor 't algemeen belang dezelfde en mijn tevredenheid in mijnen toestand volkomen ongestoord!

Met de aankoop van de Kemnade wensch ik U en ook geëerde Tante hartelijk geluk. Ik ken het goed bij reputatie als een verblijf dat zeer grote agrementen heeft en UWExc. heeft een goede haven uitgezocht om ten eenigen tijd van 't gewoel te rusten.

Mijn lieve Charlotte is met hare kleinen welvarend. Zij voegt de betuiging van haar schuldige respect voor UWExc. en onze geëerde Tante bij de mijne terwijl ik mij met de oprechtste gevoelens van eerbied en hoogachtende vriendschap beken

UWExc. zeer gehoorzame en liefhebbende Neef

24. ter Wildenborch den 28 Febr. 1807:

Staring vraagt wat de plannen van de Regeering zijn. Komt de administratie van het Domein van Borculo vrij?

....'want dit was het juist, dat volkomen met mijne situatie, belangen

1) Fr. Gr. baron van L i j n d e n v a n H e m m e n (1761-1845), bekend door een verhandeling over de droogmaking van het Haarlemmer meer (1821). Hij was ook President van den Hoogen Raad v. Adel; als zoodanig vroeg hij Staring inlichtingen over de betrouwbaarheid van een wapenheraut (Rüxner) (zie ook bundel 1837, III, blz. 154).

en uitzichten zoude quadreeren te meer, daar ik te digt bij het Borculosche wone om eene verhuizing der waards nodig te doen zijn'.....

....'En was mij, in den tijd dat ik door den Raadpensionaris, als Lid van het Bestuur gepasseerd werd, door iemand vriendschaplijk gevraagd of er iets was, dat mij eenig plaisir konde doen, zo zoude ik graag de moeite op mij hebben genomen, waarom de Heer Walien van zo ver gehaald is'....

P.S. Staring is bezig met een rapport voor de Commissie van Landbouw: 'Hoezeer ik verlang dat de cultuur der woeste gronden worde aangemoedigd, zo zou het toch niet raadsaam wezen, dat werk te revolutionair aan te grijpen'.....

25. ter Wildenborch 16 Mei 1808[1]:

Hoogedelgestrenge Heer Hoogstgeëerde Oom.

Ik neem de vrijheid Uwe Excellentie eenige weinige regels te schrijven, op het dringende verzoek van Mevrouw Kleijn (Weduwe van den Heer Kleijn, voorheen Raadsheer in 't Hof van Gelderland) dat ik Uwer Excellenties protectie mogt vragen voor haren zoon welke zich tegenwoordig te Parijs ophoudt ten einde zijne vroege bekwaamheid in de schilderkunst op kosten van onzen Koning meer en meer te volmaken.

Ik ken den Heer Kleijn persoonlijk, ben getuige geweest van de eerste ontwikkeling van zijn verwonderlijk talent, en heb het mijne toegebragt dat zijne ouders eindelijk toegaven aan de onweerstaanbare zucht die hem van de loopbaan heeft afgetrokken welke de stand van zijn' vader voor hem openzette. Daarbij komt het belang dat zijne jonkheid en meer dan gewone bescheidenheid vanzelven moeten inboezemen. Doch hetgeen mij vooral bewogen heeft om ten zijnen regarde eene door Uwe Excellentie afgebroken correspondentie met een brief te vernieuwen welke uit zijnen aart op geen antwoord aanspraak maakt, is, dat ik bij dezen met geen onbescheidene sollicitatie om eenig bewijs van aandenken of vriendschap of eenige gebruikmaking van invloed lastig vallende, Uwe Excellentie alleen bekend heb te maken met eene gunstige gelegenheid om deszelfs Missie en Persoon eer aan te doen, door het verder bemoedigen van een uitstekend genie dat reeds de onderscheiding van Zijne Majesteit tot zich getrokken heeft.

Ik heb de eer met verschuldigd respect te zijn

1) Zie een brief (6 Mei 1808) aan Mevrouw Kleyn-Ockerse en brief 178.

Aan zijn Stiefoom Maurits Anne VerHuell[1].

a son Excellence Mr. M.A. VerHuell, general Major au service de sa Majesté l'Empereur de Toutes les Russes.
Chevalier de l'ordre de St. Wladimir etc. etc.

26. 20 Aug. 98:

Hoogedelgestrenge Heer Hoogstgeëerde Oom,

De grote afstand die ons scheidt heeft mij weerhouden U van mijn onlangs voltrokken Huwelijk voorlopig kennis te geven - de prijs, die ik op uwe goedkeuring stel - de verhoging van mijn geluk door uwe deelneeming - blijven onverminderd.

Mijne vrouw, de tweede dochter van den Hr. B.I.C. Van der Muelen te Amsterdam, tot Moeder gehad hebbende een zuster van mijn schoonmoeder Sels, heeft de band van Familje weer vastgehecht welke door mijn eerste Huwelijk ontstaan was.

Wij hebben met oprechte vreugde zo van uwe bevordering als van uw voorgenomen Huwelijk gehoord - wees verzekerd, mijn waardste Oom, dat ik aan onze oude Vriendschap en uw laatst verblijf op de Wildenborch gedachtig de hartelijkste wenschen voor uw geluk uitstorte.

De aanstaande verhuizing van mijn' Vader naar Holland weet gij zeker buiten mij. - Misschien hebt gij nog niet gehoord dat mijn oom en Tante Van der Muelen (Lotjen Tengnagel) naar Zwitserland verhuizd zijn - waar zij op een geruster leven gerekend hadden dan de ontwerpen van het Fransch Directoire hun hebben toegelaten te genieten. Kort na de revolutie ben ik hier zeer tegen mijn wil in politique posten geplaatst geweest; thands ben ik weer geheel meester van mijn tijd en besteê dezelve als voorheen om de Wildenborchsche weiden en boschen te verbeteren. Mag mijn tegenwoordige Toestand duuren zo schiet er weinig meer over dat ik verlangen zou'.....

Aan zijn Neef Quirijn Maurits Rudolph VerHuell[2].

27. Wildenborch den 15 Mei 1829:

Staring heeft met leedwezen het sterven van E.A. VerHuell gehoord.

....'Moge het den Algoeden behagen UWelEdgestr. en geliefde Betrekkingen. bij het smartelijk gevoel van dit verlies te ondersteunen en op te

1) 1671-1799, luit.-generaal der genie in Russischen dienst, commandeur van Riga.
2) Zoon van Everh. Alex. VerHuell; hij was toen kapt, ter zee, later schout bij nacht, enz.

beuren, door het uitzigt in een volmaakter waereld, en door de vaste hoop op een zalig wederzien....

....terwijl ik de eer heb, mij met gedistingueerde hoogachting te noemen

Weledelgestrenge Heer en Neef, UWelEdgestr^{s}. zeer gehoorzamen en ootmoedigen dienaar en Neef

A.C.W. Staring.

Aan zijn eerste vrouw Everdina Maria van Löben Sels[1].

Mademoiselle de Löben Sels chez Mr. le Baron de Balveren[2]
a Nimegue.

28. Wildenborch den 7 Juli 1790:

Lieve Dientjen!

Hoe gaerne had ik u mondeling meegedeeld wat ik nu deezen doden Brief moet aanvertrouwen! - Ik had gehoopt om in Nijmegen daartoe gelegenheid te vinden, en was er daarom heengereisd, maar ik ben ongetroost van daar teruggekeerd! evenwel met die voldoening, dat ik er u gezien heb.

Wat ik u te zeggen heb, beste Dientjen, is van 't uiterst belang voor mij - 't is iets dat, lang reeds, mijn eenigste gedachte geweest is:

De gelegenheid die ik deezen winter gehad heb om u in een gemeenzamen omgang nader te leeren kennen, heeft met de eerbiedigste hoogachting het tederst gevoel van liefde voor U in mij opgewekt, en dit gevoel is onafscheidbaar van mijn leven geworden. Mijne ouders billijken deeze liefde ten hoogsten; ik durf mij alzoo vrijmoedig aan U verklaren, en ik mòèt het doen al mògt ik niet, omdat het mij onmogelijk valt langer agterhoudend te zijn en een onverschilligheid te vertonen waarvan mijn ziel zo ver is!

Daar staat dan 't woord, lieve, beste Dientje! - en nu het antwoord? - d'Onzekerheid waarin ik dit verwacht pijnigt mij meer dan ik uitdrukken kan - ik verg het u evenwel niet onberaden af, lieve Dientjen - ik zoek u door niets te verrassen - ik vertrouw te veel dat uw goed, gevoelig hart zich aan de plaats van het mijne stellen, en mij geen ligtgezegd woord lang onthouden zal, zodra gij het zeggen kùnt.

1) Everdina Maria v. Löben Sels, dochter van M.D. v. Löben Sels, burgemeester van Zutfen en Jacq. Corn. v.d. Muelen. Er is één brief van haar aan St. bewaard.
2) Een zuster van E.M. was gehuwd met G.W. baron v. B a l v e r e n . Er zijn van haar man 2 brieven en van haarzelf ook 2 brieven bewaard.

Is uw hart nog geheel vrij, lieve Dientjen? - zie daar de vraag waarmeê ik moest begonnen hebben! - zoudt ge denken dat ik eens de man van uwe keuze zou' kunnen zijn? - Immers uwe Ouders zouden niets tegen mij hebben? -

Hoe verduur ik dien langen, langen tijd waarin ik het antwoord op deeze vragen missen moet!

Kon ik mijn geheele hart voor u openleggen, lieve Dientjen - kon ik u die zuivere, veredelende gewaarwordingen slechts schetsen, die uw denkbeeld in mijn hart omringen, dan dorst ik hopen dat gij mij bescheidenheid genoeg zoudt toetrouwen om deezen met een paar woorden te beantwoorden en mij ten minsten dit te durven zeggen: of ik hopen mag?

Of mag ik hierom niet bidden? - en zal uw afwezen van hier dan nog maanden duuren, beste Dientjen? - -

Vergun mij nu en dan een kleine plaats in uw gedachten, beminnelijk, edel Meisjen! - verbeeld u eens somwijlen in welk een vreesselijke ongewisheid ik omgeslingerd worde - hoe mij de vrees moet doen lijden! - hoe hard het mij zijn moet niets van u te kunnen horen, als met een enkel woord! en geloof dan toch dit: dat een enkele wenk van geen onverschilligheid de vuurige tederheid mijner liefde met een duurzaamheid zal bezegelen waarvan uwe Deugden de waarborgen zijn!

Ik ben met de tederste hoogachting en ('t is gezegd, lieve Dientjen!) met de zuiverste, heiligste liefde

Uwen eerbiedigen gehoorzamen Dienaar A.C.W. Staring.

29. Wildenborch den 30 Aug. 1790:

Lieve Dientje!

Ik mag u dan op Hoekelum[1)] niet komen zien! hoe veel zoete hoop is hierdoor voor mij verijdeld, en hoe weinig wordt mijn gemis vervuld door de toelating om aan U te mogen schrijven!

Evenwel, zo ik wist dat Dientje deezen Brief slechts met een zweem van genoegen openen zou! Hoe weinig weet ik dit. Doch, kunt gij 't U verbeelden, lieve Dientje, hoe ik hier in mijne eenzaamheid zit, zonder iemand wien ik mijn hart kan meedeelen, en, hoe ik hier gezeten heb, toen mij het vermissen van eenen brief, dien ik tot nog toe vergeefsch op de post

1) Het buiten van de fam. v. Balveren tusschen Ede en Bennekom gelegen; het ging door huwelijk over aan de fam. v. Wassenaar.

heb laten navragen, weken lang in de onlijdelijkste ongewisheid hieldt? - Zo uw gevoelig hart zich iets daarvan voorstellen kan, lieve Dientje, dan durf ik hopen, dat gij zult kunnen denken: 'Die arme Jongen! ik wil hem toch een beetjen troosten, en schrijven hem, al was het maar een paar regels, en al zou er niets uit den brief te halen zijn, dan dat ik leef en gezond ben - ik zal mij verbeelden dat ik aan een goede Kennis schrijf - meer zal hij ook wel niet willen vorderen, en toch, een goede Kennis mag ik hem ook wel hieten, al was ik ook van voorneemen om hem nooit beter naam te geven'. Zo durf ik hopen dat Dientjen dan mogelijk denken zal, en een antwoord van haar hand, hoe onverschillig ook! maakt mij de gunst van hare ouders alles, alles waerd!

Ik verlang geen beantwoording van mijnen voorigen, beste Dientjen - zo ik maar eenige letters van U ontvangen mogt, als iemand wien gij geen achting weigeren wilt, dit was mij genoeg! - Laat de liefde aan mijn kant staan, lieve Dientjen, en goedhartige deelneming van een Engel aan de uwe. Een brief, gelijk gij mij schrijven kunt is weinig voor U, en alles voor mij! Hij kan mij weinig gegrond vertrouwen inboezemen - hij geeft mij niet den minsten schijn van eenige aanspraak op uw hart, en toch kan hij mij zo gelukkig maken!

Ik herhaal in deezen niet hetgeen in mijnen eersten stondt, beste Dientjen! De betuiging van mijne liefde achte ik eenen al te ongevoeligen overbrenger op te dragen, als ik die met deze eenvormige letters daarneer zet. - Nog eens! Hoe gaern had ik ze zelf naar Hoekelum overgebragt! zo ik dan slechts moed genoeg bezeten had om te zeggen wat in mijn hart omging!

Ik durf dezen Brief niet langer uitrekken. Wist ik, of U iets wat mij aangaat in zo ver ten minsten van belang kan zijn, dat het u eenige verloren ogenblikken bezighouden kon, dan voegde ik er nog iets van mijn buitenleven op den Wildenborch bij, in hoop, dat Gij, lieve Dientjen dezelfde stof tot een antwoord op Hoekelum zoudt vinden. - Dit was het middel dat ik mogelijk nog eer eenige regels van uw hand dorst hopen.

Vergun mij, beste Dientjen, dat ik met het innigst gevoel van hoogachting en eerbiedige tederheid mij noemen durf

Uwen gehoorzaamsten en onderdanigsten dienaar A.C.W. Staring.

30. Wildenborch 12 Septb. 1790:

'Met welke woorden, Allerbeste Dientje, zal ik U mijne vuurige erkentenis uitdrukken! Ik geloof, dat Die onze taal gemaakt hebben nooit iets aan een Meisjen als Gij hadden te schrijven! Ik zou' uw' Broêr wel gekust

hebben, toen hij die hemelsche woorden sprak; “ik heb een Brief voor U”. Die goede Ernst!’.... ‘Uw verbeelding kan U Zutphen schilderen, stoute Dientje! och, laat zij dat toch niet doen! laat zij U Velhorst[1)] te binnen brengen en laat zij dan ook eens, over den Lochemschen weg, naar de heuvels aan d'andere zij van de heide heenzien; ligt krijgt zij dan wel een Ruiter in 't oog, die van die kant komt en regelrecht uwen Broeder Buiten gaat bezoeken! laat het dan toch niet onbemerkt blijven, hoe rad het paerd is, en hoe peinzend Hij is die er op zit! En, kan uwe verbeelding ook horen? Nu, dan blijf zij vooral niet uit de kamer waar Ernst met zijn gast zit!’ Staring kan haar afwezigheid uit Z. bijna niet langer dragen. Zij moet hem ‘Staring noemen’, zooals vroeger en niet ‘zo ijskoud Mijnheer!’

Zijn ouders komen van een reis terug, aan één kant spijt het hem dat hij nu in zijn rust niet meer aan haar zal kunnen denken. Hij hoopt op iets meer zekerheid.

31. [Ongedagteekend]:

Als Staring niet vreesde de ouders van Dientje te veel lastig te vallen, zou hij zelf gekomen zijn. Hij heeft het woord: misschien! van haar gehoord en hoopt nu op een gunstiger antwoord.

....‘Onthouw mij niet al te lang de zalige genieting van uwe vertrouwelijkheid. - Ik ben nu ongelukkiger, dan toen ik slechts als onverschillig bekende met u omging. Ik kan, ik kan mijnen tegenwoordigen pijnigenden toestand niet verduuren, beste Dientje!

Vaarwel, edel Meisje! en dat u Gods Engelen als uwe Zusters bewaken! Mijne gevoelens voor U blijven eeuwig de zuiverste, redelijkste Liefde en de vuurigste tederheid!’....

32. 21 November 1790:

‘Hoor, mijn besten Engel! een elendige ring is het niet waerd dat hij zo veel plaats in de kleine ruimte van mijn Dientjes lieven brief besla, en ik wil hem ook niet meer bij mìjn gekrabbel dulden, waar hij, tegen alle recht en reden, wie weet hoeveel van onze tekens verdringt - maar ik moet er toch nog wat van vertellen en laat het dan ook wezen, mijn zoete, als of er nooit van gerept was geworden. Neen, mijn Eenige - nooit is de gedachte in mijn hart gekomen dat geschenken uwe liefde een graan voor mij zouden kunnen doen toenemen - ik heb zelf niet gedacht om ze U als een blijk van mijne liefde te geven - maar het denkbeeld, mijn Dientje, dat gij wel iets van 't mijne voor 't uwe wilt aanzien - zoetste, beste - dit denkbeeld van vereeniging met u, dit was het!

1) Het buiten der fam. van Löben Sels in de buurt van Lochem.

Zie mij voor edelhartig genoeg aan, mijn Beste, om geen andere beweegredens in mij te vermoeden, en vertrouw, dat gij in uwen Staring een' vriend liefhebt, die ver genoeg in den boezem van zijne lieve vriendin inziet, om te weten, dat zij geen hart voor goud te kopen heeft - en kus mij dan eens tusschen beiden, zoete stoutert.

Gij vraagt mij ‘of dat zo wezen moet’. Lieve: ik weet het niet! - nù dragen, of dàn dragen; wat voor order daar op is, hierop heb ik niet gedacht - maar ik argumenteer zo

Ik: Dientjen, ik heb u lief!

Dientjen: Staring, ik mag u ook wel lijden.

Ik: Zo neem dan dit van mij aan, mijn beste, dat ik u ligt geven kan, en dat mij meer genoegen aandoet, als ik het u, ter liefde .van mij, gebruiken zie, als er mij de waerde van tienmaal verdubbeld, ooit geven kan, zo zij in mìjn bezit blijft.

In het dàn dragen steekt een denkbeeld dat mij niet aanstaan wil, als waare liefde ouveranderlijk is, mijn eenige, dan is het nù dragen en het dan dragen volkomen één en 't zelfde.

Nog iets, stoute Dientje! die vent maakt geen ringen in ééne week en gij hadt mij daarom wel op mijn vragen kunnen antwoorden. Voila mon dernier point, ma chere Soeur! Je viens a la conclusion.

‘Uwe ouders zouden er tegen zijn’ - nu, dan hadt gij hem nog alle dagen incognito een paar uur onder de handschoe kunnen dragen - als ìk het maar wist - maar ik weet het al - gij hebt mij verraden en verkocht, Dientje, en dat is niets minder als strafwaerdig uit de school geklapt - ik wil er juist geen eclatante, maar daarentegen een zeer mijsterieuse satisfactie van hebben dat gij uwe ouders hier van gesproken hebt, ondeugendste Beste - en die genoegdoening moet daar in bestaan dat gij mij bij de eerste gelegenheid van zelf een kus geeft, ik zal uit grote genade jegens de schuldige met een kleinen te vreden zijn. - Want gedaan hebt gij het toch, Dientje! - laat ik u eens in de bruine kijkers zien. - 't is immers waar? - of is het niet waar? nu dan is het recht innig lief van mijn zoete! - evenwel pretendeer ik dan nog dat mij de kus toekomt, omdat ik zo ligt een vermoeden opgeef waarvoor ik zo veel grond heb.

Ende hiermede besloten wij de correspondentie over den ring[1] - den 21 (geloof ik) van Slachtmaand, anno 1790.

1 Uit de onuitgegeven gedichten van dezen tijd is het volgende ongetwijfeld niet den ring verzonden:

> Ik ben te klein 'n Gaaf, als G'op mijn prijs wilt achten!
> Denk bij dit Goud alleen aan Zuiverheid - aan Duur!
> En weeft dan Dientjes geest gedachten uit gedachten,
> Zo schat z'in Mij een Beeld van Starings Liefdevuur’.

Hoe hebt gij 't gemaakt dezen avond, mijn Dientje? gij hebt mij beloofd een weinigje aan mij te willen denken - hebt gij 't gedaan? dat ik aan de zoetste gedacht heb bewijst dit briefjen.

- Morgen komt Lotjen[1] - dan krijg ik vrees ik.... raad eens? - och zoete Dientjen!!!

uw vrind voor altoos.

33. 6 Decbr. 1790:

Dientje heeft over haar fouten geschreven. Staring spot er mee en voelt zich tegelijk beschaamd:

'Apropros! ik hoor daar dat een zekere Juffrouw Everdina Maria zo veel fouten heeft! - dat spijt mij zeer, want anders zou dat met zekeren Antonij Christiaan Wijnand een goed paar kunnen geven, maar deze laatste heeft geen fouten om die reden zullen die twee nu niet langer tot een paar gedestineerd worden, maar

zij zullen één wezen!'

34. 31 Decbr. 1790: Vrijdagnacht, even over half twaalf.

Tot op dit ogenblik heb ik gekheid zitten schrijven, mijn lieve Lieve - ik wou' u morgen een nieuwjaarswensch zenden, die u een beetjen lachen deet, en was bezig daaraan te rijmen. Maar de zotte verzen kunnen onvolmaakt blijven liggen. - 't Is mij onmogelijk bij het speelen van die klokken in de stilte van den nacht, dat zo even begint, in een gesteldheid van geest te blijven die voor zulk slag van werk geschikt is - in weerwil van mij zelf word ik ernstig - evenwel niet naargeestig!'

Staring is er niet over tevreden dat hij op dit uur niet met Dientje samen is.

'Ik hou stil met schrijven, om den klokslag af te wachten -.... mijnhorologie, dat voor mij ligt, wijst twee minuten voor twaalf.... en mijn hart klopt!

..... rust .....

de Hanen beginnen te kraaien en nèt begint het airtje op den Toren.....

en nu het slaan!..... en nu de laatste slag!

1791'.

Hij hoopt vurig het volgende jaar met haar samen in te gaan.

''t Is over half één en dus tijd om naar bed te gaan zo ik morgen het kerkuur niet verslapen wil'. -

[Hij voegt er een briefje bij, waarin hij haar vraagt bovenstaand briefje als ze tijd heeft 'met haar hart' te lezen, maar het anders tot na kerktijd uit te stellen]

1) Dientjes zuster Charlotte; als 'tante Lot' door Staring's kinderen hoog geschat. Er zijn van haar 3 aardige brieven bewaard.

35. [Ongedagteekend]:

Goeden morgen, lieve Lieve!

Zeg eens, mijn zoete Diene: als u nu de voet nog even gezwollen is als gisteren en even zo stijf is, en even zeer doet, dat is een klaar bewijs dat Close een ezel is, al was hij dan ook honderdmaal gepromoveerd, en doe mij dan, wat ik smeken en bidden mag, het plaisir om wat van het fleschjen met dat ruikend water te bewaren ten einde den Heer Doctor bij zijn apparietie daar mee naar de ooren te smijten - maar nog iets: volg dan eens een raad die mij dezen nacht door iemand anders dan door Mejuffrouw de Nachtmeer ingegeven is: laat u een pap koken van haver de gort, doet die in een gesloten linnen doek, en leg die warm om de voet en houdt ze zo veel mogelijk warm met er het een of ander om te slaan - vernieuw ook van tijd tot tijd de pap door hem weer boven 't vuur te brengen - probatum est.

Houdt na deze operatie de pijn en zwelling van dezen avond niet op, Dieneman - bewaar dan ook wat van de pap, gelijk ge van het water bewaard hebt en geef ze mij mee, dan zal ik ze wel in de Doctorale tronie bezorgen, daar ze in hoort.

Dat lijkt nu gekheid, zoete Lieve, maar 't is het toch niet - probeer het wezenlijk eens met de pap. - Zo ge nog geen baat bij Closes middel vindt, dat is toch een klaar bewijs dat hij u niet goed behandeld. - Zeg het ondertusschen uw Doctor niet dat ge iets anders probeeren wilt - mijn raadsman en ik mogten in conflict van Jurisdictie raken, met hem. Nog iets! Helpt u de pap zo behoefd ge den aanstaanden nacht niets om het been te slaan dat ruikt, of brandt, of jeukt, maar iets allereenvouwdigs, dat een geheim blijft totdat de Stoutert mijn raad heeft gevolgd.

En nu ten besluite, mijne Zuster: als uw voet nu van nacht wat beter was geworden, zo lach mij helder uit, en verheug u eens met al uw hart, mijn Eenige Lieve, in die zon die daar zo vrolijk door de blaauwe lucht gaat wandelen. Juffrouw Maria gaat toch van den avond niet te kerk. - Mag ik dan wel thee gaan drinken bij..... ik weet nog niet wie..... en komen naderhand? - Nu, mijn zoete Dientje, geen zwaargeestige gedachten, die maar al te ligt door dat stil zitten ontstaan konden, en denk veel aan Hem met wien gij overal mee gaat, in spijt van uwen verrekten voet.

Mijn lieve Dientje! Uw Staring.

Is er ook tijd tot een paar woorden schnjvens? Dag lieve Lieve!

36. 1 Maart 1791:

‘Gisteren braaf gewandeld, mijn lieve Dientjen? welk een schone namiddag, niet waar? - 't was of op de Wildenborch de geheele natuur zich vereenigd hadt om het denkbeeld - dat ik ver van mijn beste Meisjen was een tegenwicht van de zagste gewaarwordingen te geven! het gezang van de Leeuwerikken en 't gefluit van den giedeling[1] maakten met het geroep van de wilde eenden en andere watervogels een concert dat mij beter smaakte dan mij dat in 't Weeshuis gevallen zou, als ik dat niet met mijn Dientjen deelde! - o, die nare, nare stad! - wanneer zullen wij er met slaande trommen en vliegende vendels uitmarcheeren, lieve Beste? wanneer eens t'samen de stille genoegens en de ligte zorgen van het Landleven delen? wanneer! wanneer! De natuur loopt reeds met rassche schreden voord naar het tijdstip waarin zij op het schoonst verschijnt. - In spijt van de zee die hef - geheele Wiersche veld agter de Coepel bedekt - die in onzen Meulenboezem golft dat de kanten met schuim bedekt staan en die bijna al onze weiden sederd eenige dagen overstroomd houdt - in spijt van de weekheid van meest al de wandelpaden buiten die van 't bosquet. - In spijt eindelijk van de dorheid van bomen en weiden, laat zich het naderend voorjaar reeds voelen. - Ik roep het van ver eenen zegen toe! - Mijn beste Dientjen wil dit toch wel met mij doen?

Mijn Moeder heeft een nieuw leven gekregen! Zij wandelt in den hof. Zij eet goed, zij is opgeruimd - met één woord zij is net het tegendeel van 't geen zij in de stad was. -

De verkoudheid van mijn vader duurt nog. Hij is anders wel. Van beide mijne Ouders een hartelijken kus aan de lieve aanstaande Dochter’.....

‘Vergeet ook niet om Lotjen te groeten’.....

Aan zijn tweede vrouw Johanna Andrea Charlotte van der Muelen[2].

37. ter Wildenborch den 5 July 1797:

Charlotte heeft een belofte[3] gedaan.

‘Mijn Reisgezelschap van Utrecht beloofde op het eerste gezicht niet veel! Een Juffrouw uit Amsterdam met haar meid en drie Kinders - een Jonge

1) Gieteling: merel (zie Ned. Wdbk.).
2) Zij is de dochter van Mr. B.J.C. v.d. Muelen te Amsterdam. Er zijn 20 brieven van haar bewaard.
3) Zij blijft heel lang aarzelend. Haar zuster, gehuwd met H.J. baron van der Wijck, is Staring's voorspraak (‘t a n t e K e e t j e n ’). Blijkens vele vau zijn eerste brieven stelt ze Staring teleur, daar ze niet meer dan vriendschap voor hem meent te gevoelen.

van 6, een Meisjen van om trend 5 jaaren, en nog een kleine Kabouter aan de borst. Maar, om alle bekommernis van mijn hart weg te neemen, hadt de Moeder de attentie van, eer wij nog uit de stad waaren het Meisjen, dat het liefste en gulste tronietjen van de waereld hadt, *Lotjen* te noemen, en den kleinen *Karel.* Ik stond op het punt om haar te vragen of zij er de gek meê stak; maar het goede mensch keek al te ernstig, en, naa een bedaarde en rijpe overweeging, kon ik dan ook zo wat begrijpen, dat zij, zonder Toverbril, onmogelijk in mijn hart kon zien, vooral daar ik het achter een driedubbele bedekking van een weltoegeknoopt Kamizool, Rok en Jas verschanst had. In plaats van zulk een malle vraag te doen, kreeg ik het Meisjen beet en kuste haar, op zijn rond geldersch, goeden morgen, terwijl ik den naam van *lieve Lotjen* niet spaarde. De kennis tusschen ons beiden was haast gemaakt - meester Karel, een gezonde Knaap met twee groote levendige oogen, en zo wild als een kraai, kwam met zijn ouder Broeder meede in 't spel - de Moeder wierdt spraakzaam en hartelijk, omdat ik braaf met haar Kinders optrok, en op deeze wijs rolden en hosten wij dan een gedeelte van den weg voord; van mìjne zijde zo te vreeden als ik het zijn kon' daar ik twintig uuren ver van mijn beste Charlotte wegreizde en mij met de verbeelding moest behelpen dat een Kind door een gelukkigen naam met U, mijn Beste, in verbinding stondt'.....

'Mogt een zo stille kalmte in uw ziel heerschen, mijn Charlotte, als die mij thands omringt en uw uitzicht in het Toekomstige zo helder zijn als dat van het vredig Land dat hier voor mijn oogen uitgebreid ligt. Ik weet geen beter wensch voor mìjn geluk dan Dèèze, lieve Lotjen - en ik voeg er de dierbaarste verzekering bij, dat het aan mij niet haperen zal, zo dit uitzicht u geen waarheid voorspiegelt. Kan de trouwste, zorgelijkste, vuurigste Liefde - kan de Rust van een eenvouwig Landleeven en de omgang met goede openhartige menschen - kan dit uw geluk uitmaken, mijn beste Charlotte - dan hebben wij geluk te hopen! Geef uw hart aan deeze Denkbeelden over, mijne Lieve - en gun mij, gun mij, in gedachte, tot troost, een kus van uwe lippen!

Uw dankbaare tederste Vriend
A.C.W. Staring.

Gisteren nacht om 12 uur heeft hier geen maan gescheenen en de voorige avenden zat zij achter de Huizen van Utrecht en Zutphen'.....

38. ter Wildenborch den 12 Septbr. 1797:

Staring heeft een voor hem gunstig briefje van Charlotte ontvangen, zij moet van *'mijn* waard*ste* vriend, schrijven en niet zo maar effen weg *waarde vriend*'. Hij krijgt zooveel gasten dat er een meesteres op den Wildenborch

noodig is Lotte[1)] is op het Joppe[2)] gaan dansen en daar is zelfs een comedie opgevoerd.

Op haar brief antwoordt hij: 'Foei, Lotjen! is dat nu eerbiedig tegen uwen aanstaanden Ehegeniaal gesproken, en, wat niet minder klinkt, tegen een opgeroepen Repraesentant des Nederlandschen Volks[3)], dat is een Repraesentant van alle mooie Meisjes zo wel als van alle brave jongens'.....

39. ter Wildenborch den *2* Novbr. 1797:

Staring dankt Charlotte er voor dat zij uitvoerig schreef, wat meer hartelijke uitdrukkingen wenscht hij nog.

'Op het Nijenhuis heb ik dien Oom VerHuell[4)] gesproken, op wiens schip gij geweest zijt. Wij waren als kinderen reeds goede vrienden en zijn het nog. Hij stelt het oprechtst en levendigst belang in ons beider geluk. Misschien koopt hij wel een Goed, en wordt een Buitenman. Ik wenschte dat het dan niet te ver van ons af was, dat gaf een goed vooruitzicht van omgang voor het toekomende, want zijn vrouw ben ik zeker dat U wel bevallen zou.

Een andere oom van mij[5)], die hier digt bij woont en waarvan ik U wel gesproken heb, staat ook in beraad om met zijn vrouw, uit verdriet in het stadsleeven zijn goede Huis te Doesburg tegen zijn kleine optrek[6)] Buiten te verlaten, en dus mijn bestendige nabuur 's winters en 's zomers te worden, waartoe ik hem sterk aanzet'. Staring wilde dat hij zijn vader eens uit dat 'Moffenland' had[7)].

40. Wildenborch ce 12 Novbre 1797. Dimanche:

Staring heet Charlotte welkom in Amsterdam[8)].

Van prachtige wandelingen vertelt hij: 'Hier, par exemple, la chaleur etoit douce comme au printems, et faisoit monter par ci par la la fumée des champs a travers lesquels je marchais. Pas le moindre vent qui souffloit. La Nature me paroissoit plongée dans un rève paisible. Les Haijes etoient chargées de petits oiseaux, qui se rechauffoient aux rayons du soleil, et gazouilloient tout doucement de plaisir. Les feuilles bigarrées des Chènes

1) De zuster van St.'s eerste vrouw.
2) Een buiten bij Lochem, later door St.'s schoonzoon, Dr. A. Brants gekocht.
3) St. was plaatsvervangend Representant in de Nat. Vergadering.
4) Carel Hendrik VerHuell.
5) Everhard Alexander VerHuell.
6) Het Ensering.
7) Boers was in 1795 uitgeweken naar Holstein, later ging hij naar Gemen, even over de Duitsche grens. Pas in 1798 schijnt hij weer op het Nijenhuis te zijn gaan wonen.
8) De v.d. Muelen's bezaten een buiten (Vredenburg) aan de Vecht bij Maarseveen, waar ze den zomer doorbrachten.

H.J. Tollens C.Hzn phot.
Mr. A.C.W. STARING.
Naar de schilderijen van De Lelie (1805)

H.J. Tollens C.Hzn phot.
JOH. ANDR. CH. VAN DER MUELEN.
Naar de schilderijen van De Lelie (1805)

contrastoient leurs nuances de jaune et brun avec le verd vigoureux des Pins et des Sapins .Quelques paysans, occupés a sémer - d'autres a promener la Herse sur les terres, ensemencées, ou a transporter le fuinier - enfin les Bestiaux, attachés a leurs pieux, sur les pièces de navets (comme vous savez que cela se pratique dans notre patrie commune, ma charmante Guelroise) et dans le lointain le bruit confus des clochettes d'un troupeau de moutons, qui paissoient sur les hauteurs de la Bruyere'.

Hij ging toen bij zijn terugkomst een ruiker plukken:

'mais je n'avois personne a qui présenter mes fleurs - je me voulois du mal de les avoir ceuilli pour rien, et les larmes me sont venu aux ijeux, je ne sais comment'.

Hij heeft te veel geschreven over een stof: 'trop seduisante, et trop du ressort d'un campagnard juré comme je le suis, pour ne pas en etre entrainé'...

'Ne reprendrez vous pas le Pianoforte, après que le menage en ville sera en train, et que vos visites seront faites; et n'aissaijerez vous pas ces charmants airs *o du herrlichste von denen - ich wil das Herz mein Leben lang* - et encor *Stille Nacht*, *o seij gegrüsset*, que je suis trop gauche, hélas! pour apprendre? Ce seroit dommage que vous ne cultiviez plus le talent que vous avez deja acquis, et qui sert si bien a abreger et varier agréablement les longues soirées d'Hiver'....

41. Zutphen 30 Decbr. 97:

Staring zendt Charlotte een gelukwensch.

'Ik ben altoos een slechte spreeker *en Ceremonie* geweest en voel dat ik het nog ben'.... Hij kan 'op niets als chocolade en Jaarskoeken denken'....

'Ik eet bijna geen avond t'huis; en hier en daar heerscht het denkbeeld dat men niet vrolijk kan weezen zonder luidruchtigheid - ongelukkig is dit mìjn Leer niet! Ik wenschte maar dat ik met mijn zoetste lieve Meisjen op de Wildenb. zat met een goede vrolijke vriendin tot haar gezelschap - dat was beter dan al het gewoel, waaronder zich de verveeling al vrij dikwijls verbergt'....

42. Zutphen den 4 Jan. 1798:

Staring is gelukkig door de wenschen van een 'braaf, edelmoedig, onschuldig hart'. 'Ik heb den Nieuwjaarsdag gevierd, als of er geen Kerken meer in de waereld waren - maar ook - ik had geen kans om, in de waereldstad Lochem, een Rietveld te horen preeken! - als mijn Charlotte evenwel de schoone, beste Gezellin van haaren trouwen Vriend is, dan moet zij de verdienste hebben van hem wat meer *Kerks* te maken. Hij weet wel dat het

niet in den haak is, om het zo weinig te weezen - maar het is oneindig ligter, om tesamen, dan om alleen zijn plicht te doen''....

'Ik had den Göttingschen Almanach[1] reeds voor U uitgezogt, mijn heele Lieve, toen mij Willem[2] zeide, dat Uw attentie er ook opgevallen was - uw Brief bevestigd dit. Dat onze smaak juist hierin overeengekomen is geeft mij een allerhartelijkst genoegen. - Het denkbeeld van de plaatjes is dunkt mij zo schoon als de uitvoering zelve'....

43. ter Wildenborch 16 Jan. 98:

Lotje en Keetje hebben hem langer dan hij van plan was in Zutfen gehouden. Het is dooiweer, hij kan nu veel werken en aan zijn Meisje denken, ze moet hem ook nog eens toefluisteren: 'Ik heb u, met al uw Pokputten enz. niet te minder hartelijk lief'.

'Ho schriklijk is het geval dat gij mij in uwen Brief verhaalt. Ik verlang ten uitersten om nog meer omstandigheden uit uw mond te horen.

Dat zijn, helaas de vruchten van Romans a la Werther en van sentimenten uit Siegward[3] gehaald. Die ongelukkige ouders! hoe diep, hoe onherstelbaar ongelukkig, zo zij door een verwaarloozde of verkeerde opvoeding den grond tot zulk een jammer gelegd hebben!'[4]....

44. ter Wildenborch Dinsdag den 20 Maart 98:

Charlotte heeft zich aan de quadrilletafel goed geweerd, naar zij schreef. Zij vond de soupers niet prettig, maar 'het moet geschieden' heeft ook haar geholpen.

Staring schrijft: 'Als ik eens met mijn Beste Lotjen een nieuw Leeven leef, dan willen wij malkander helpen, als nu en dan de nood eens aan den man mogt komen, om ook langs den weg van 't geduldneemen het geluk aan dat Leeven te verbinden'.

1) "Göttinger Musenalmanach" (1770-1803), de bekendste van een aantal Muzenalmanakken; van 1796-1801 gaf Schiller o.a. een almanak uit, waaraan ook Goethe meewerkte. In 1830 herleefden in Duitschland de Almanakken. De Fr. "Almanac des Muses" van vóór 1770 bevatte geen oorspronkelijk werk, maar een bloemlezing van verschenen gedichten.
2) W.J. van der Muelen, een broer van Charlotte.
3) Staring schreef (± 1792) ook een onuitgegeven puntdicht op '*Siegwart*' (1777), den bekenden sentimenteelen roman van J.M. Miller:

> Vrees niet pronk van Duitslands [eerst Neerlands] Zwanen
> Dat met U, uw Dichtwerk sterf
> 't Ligt beveiligd voor bederf
> In de pekel van uw tranen.

4) Zie brief 108.

Hij moet veel thuis werken. ‘Vandaag evenwel ben ik, van negen Uur vóór- tot half zes nà den middag, niet in huis geweest, als om, met der haast, wat te eeten. Daar was iets aanteleggen, waaraan ik met den Rentmeester trouw vóór moest werken. Ik maakte toen ik kwam de observatie dat toevallig aan al mijn assistenten wat schortte. Bergman (de Rentmeester) kijkt zo wat anders uit de ogen als iemand die niet scheel ziet. - Eène Arbeider stamerde - de Tweede was doof als een Kwartel - en de derde hadt een slag van de molen weg, en hiette daarenboven *Derk*, een naam die mij nog harder als Habakuk of Ahazveros in de ooren knijpt. Om nu geen Dissonance in deeze schoone Harmonie van gebrekkelijkheid te maken, zette ik het spreekend Uithangbord van mìjn gebrek, mijn Bril, op de neus, en daarmee trok ik getroost aan 't werk.

De Natuur ontwikkelt zich nu dagelijks meer. Benige Hijacinthen staan gereed om open te gaan. De geur van de enkelblaauwe wilde viooltjes, die als Frambozen ruiken, drong, voor een paar dagen, de geheele gang door, als ik de Tuindeur openzette.

's Avends, wanneer het stiller wordt, laten zich de Kiewiten weer van verre horen, en tusschen beiden de wilde Eenden en Watersnippen.

Mogt gij eens, mijn liefste Meisjen, zo veel innig, kalm genoegen in dit alles leeren vinden als uw trouwe Vriend daarin vindt! Na het zegenend gevoel dat men voor Liefde met Liefde beloond wordt, is er toch niets dat ons zo waarlijk gelukkig kan maken, als dagelijks oplettend met Gods Schepping omtegaan!’....

45. Donderdag den 29 Maart 1798:

Charlotte heeft Staring gevraagd of een gouvernante en vriendin van haar geen bestaan op den Wildenborch kan verschaft worden, hij antwoordt nu:

....‘Zoek uw goed hart daarmede te troosten, mijn beste Meisjen: Dat de behoeftens òm ons oneindig zijn, en dat duizenden zich met ons dagelijks in 't zelfde geval bevinden, om dààr niet dan beperkt te kunnen helpen, waar zij het ruimst zouden wenschen bij te springen’....

46. ter Wildenborch 17 Apr. 's Morgens vroeg:

....‘Laat uw’ geest eens naar uw' trouwen, tedersten Vriend heenzweeven, mijn Charlotte, en zie eens welk een vrolijk uitzicht u hier aan zijn zij in den zagten Morgenschijn toelacht: alles groei en bloei en Leeven! op den grond: Hijacinthen van allerlei kleuren, rode en witte Anemonen, Primulaveris, Maagdepalm, Keizerskronen, Madeliefjes en Auriculas - en, daar bovenuit: de Kersseboomen, Amandels en vroege Peeren met Bloessems bedekt, of een' menigte van Struikgewassen in vrolijk lentegroen gekleed.

Hoe frisch is de morgenlucht, die ons door het open venster tegenstroomt! welk een verkwikkende geur waassemen de verre Berken, zo wel als de Bloemtuin hier nabij, voor ons uit! En hoor nu die onvermoeide Leeuwrikken boven de grote weide - den wildzang van honderd andere vogels, en het gebrom van de Bijen, dat louter denkbeelden van rust en vreede en vergenoegen inboezemt. Een enkele Nachtegaal, uit de meenigte die in den voornacht zo heerlijk sloegen, terwijl een vette voorjaarsregen viel, begint nu ook weer van zijn' korten slaap t'ontwaken, en zingt met vernieuwde krachten.

Zeg nu eens, mijn heele Zoete, ben ik nu niet te beklagen, dat ik, dit alles alléén genietend, het maar half geniet?'....

....'Onderhoudt gij het Hoogduitsch nog trouw?'....

....'Ik heb een geheel Werk van Reizen tot een Wintertijdkorting, in Zutphen voor U gekocht - is dat niet zoet van mij?'....

'De drukte met de Arbeiders in de Wildenborch' riep hem uit Zutfen. Van een verloofden schoonbroer schrijft St. 'ik wilde C. wel wat minder uiterlijk koudbloedig'....

47. ter Wildenborch den 4 Mei:

Staring's vader heeft hem geld toegezegd voor het een of ander in de huishouding.

'Nu weet ik daar niet beter op als dat mijn Meisjen hier een dag of drie den scepter van de Menage komt aanvaarden, daar zal nog wel een Hoekjen over zijn waar zij logeeren kan; en dan zullen wij met alle mogelijke bezadigdheid, ernst, aandacht, overleg, deftigheid en ingespannenheid, en tot dat einde zonder bijeenroeping van de Buurt, tesamen bespeculeeren: eerstelijk: een zeer confuus wit Engelsch Tafelservies, dat Lotjen waarschijnlijk oordeelen zal niet wel in dien gebrekkigen toestand te kunnen dienen, als er eens een volle Tafel met menschen is, en daarom gaern met een dito compleet nieuw zou' zien ondersteunen, ten Tweeden: een stel van zwart Theegoed daar ook wel wat anders voor mogt weezen .... ten Derden ... .'

'Die naare Haarrook[1)]! zo even ging ik naar buiten om wat Nachtegalen-muziek optevangen en, in retour van mijn Lotjes lieven, lieven Kus, aan haar in te sluiten, maar de Vogelkeelen waaren, geloof ik, door 't inademen van dien Rook, stikvol Roet, want ik hoorde geen geluid. Vannacht evenwel hoop ik, naar gewoonte, bij 't ontkleden op een serenade onthaald te worden, want ik zeg U, Lotteken, dat de Nachtegalen hier, ontelbaar zijn. Kon ik ze met U hooren - en de lieve Tortelduiven - en dien eerlijken Koekkoek, dien gij toch wel, met mij meê, de hand boven 't hoofd zult willen houden!'....

1) Zie *De Veenrook* (in 1820 nog de "Haarrook" genoemd): bundel 1837, III, blz. 50.

48. Wildenborch ce 2 Juin 98:

De tijd van het huwelijk nadert:

'Tout le tems que j'ai pu donner a ma visite au Nijenhuis[1] ont été deux jours. Je suis toujours obsédé d'occupations. Ah, Charlotte, si le retardement de notre mariage, et mon absence, tombant dans les mois d'été, faisoient avorter un plan, auquel j'ai travaillé depuis des années, et d'ont, malgrez toute la peine que je me suis donné, et malgrez le feu que j'ai taché de souffler a nos phlegmatiques campagnards, mes voisins et alliés, je n'ai pu forcer l'execution avant mon départ - Combien de riantes perspectives d'ameliorations et d'embellissements projettées pour le Wildenborch seroient evanouïes pour jamais!'.....

49. Samedi ce 9 Juin 98:

.....'Je jouis d'avance du plaisir d'etre auprès de vous - de vous choisir un bouquet - de vous faire des lectures ..... ah, que je serai heureux!'.....

50. Dinsdagavond [1802]:[2]

Staring's vrouw is met het tweede kind, Caroline naar een dokter in Amsterdam:

'Ondertusschen hebben wij onzen plicht niet verzuimd, en dit is ten minsten een steen van [het] hart zo het arme Deerntjen haar gevlekte Tronie eens moest blijven ronddragen, en op haar zestiende Jaar horen zeggen, dat zij met dat rode Lapjen eer kans hadt om Kikvorschen dan om Vrijers te vangen.'

Hij zal naar Velhorst gaan, 'schoon ik 't anders druk genoeg heb, zo door het werk van de Veengoot als door Brievenschrijverij'....

51. den Haag. Dinsdagmorgen den 23 Apr. 1804:

'Hoe heet met mijn uitstap naar Gouderak zal gaan weet ik nog niet; het valt moeilijk zich te absenteeren zo lang de commissie duurt, en als kunnen verkrijgen om mijn afwezen langer te rekken dan nodig is'.....

.....'Maar zo ik U geen descriptie van een of ander onzer Haagsche Maaltijden wil toezenden, met een bijgevoegde lijst van een paar douzijn fijner en grover wijnen, dan weet ik in de daad niet wat ik voor U te lezen heb, en doe ik dat, zo anticipeer ik op onze conversatie aan eene simple Geldersche tafel, waar op de Wijnvlesch naast een Caraf en Lochemsch

1) Het buiten van St.'s stiefvader Boers.
2) *Zie* Bijlagen V.

Bier in een Kruik paroisseert, en daar zeldzaam Morilles en nog ter geener tijd Truffes op verscheen en zijn'.....

52. den Haag Vrijdag 11 Apr. 1806:

'Gisteren heb ik hier bij onzen oom VerHuell[1)] gegeten. Zijn ontvangst was ten uitersten gul. Hij zag er met zijn gouden Admiraalsrok en Twee Ordertekens zo wreed uit dat mij, eenvouwdigen Boer, de ogen schemerden. Dezen voormiddag zullen wij op 't Huis in 't Bosch de verlangde Audiëntie bij den Raadpensionaris hebben om ver volgends daar te blijven eten. Voor honger lijden behoeven wij hier niet te vrezen, gelijk gij ziet. Morgen eten wij bij den Secretaris van Binnenlandsche zaken en soupeeren vervolgens bij den Commissaris Kops'[2)].

....'Onze tante VerHuell hunkerde zeer naar Gelderland en verwenschte zeker in haar hart de brillante positie waarin zich haar man bevind. Verbeeld u ook het onderscheid om eenvouwdig en wel in zijn tuin bij Deutekom rond te slenderen en hier tiré a quatre épingles onder enkel mans te zitten, midden aan een grote tafel, en daar te figureeren van vier of vijf uuren af tot ver in den avend toe'....

Aan J.J. de Malapert[3)].

53. Amsterdam den 29 Junij 1798:

Hoogwelgeboren Heer, hoogstgeëerde Oom,

Voornemens zijnde om, onder inwachting van den Goddelijken zegen, en met toestemming en goedkeuring van wederzijdsclien Vader en Nabestaanden een wettig Huwelijk aantegaan, waarvan de eerste Afkondiging zijn zal op aanstaanden Zondag, hebben wij de eer UHWGeb. daarvan kennis te geeven, terwijl wij, van UHWGebs. gunstige approbatie verzekerd, de voordduuring van UWHWGeb[s]. veelgeschatte vriendschap eerbiedig verzoeken.

Wij noemen ons, met alle de verschuldigde gevoelens,

Hoogwelgeboren Heer, hoogstgeëerde Oom, UWHWGeb. zeer nederige Dienaar en Dienares - Neef en Nicht

A.C.W. Staring

J.A.C. van der Muelen.

met vriendelijk verzoek van communicatie aan onze geëerde Nicht.

1) Zie noot 1, brief 23.
2) Commissaris v. Landbouw (zie brief 384-86).
3) J.J. de Malapert, gehuwd niet een zuster van Staring's eerste schoonmoeder, J.C. van der Muelen.

Aan zijn Schoonzuster Cornelia van der Wijck - van der Muelen[1].

54. ter Wildenborch den 4 Apr. 1819:

Staring bericht de geboorte van een dochter.

'Ons Kind zal, als Constances[2] Peetkind, met haar eersten naam *Constance* heten, met haren tweden *Ernestine*, naar mijn zwager Ernst Seis, die daarvan niets weet, en ook geen Peet zal zijn. Ik wilde alleen *in hem* als den oudsten een bewijs van vriendschap aan de Broeders en Zusters van mijne eerste vrouw geven. De derde naam zal *Theodora* (Godsgaaf) wezen, want *Charlotte* heeft veel smart geleden'....

55. Wildenborch den 17 Febr. 1822:

Het eerste gedeelte heeft Staring's vrouw geschreven. Hijzelf vraagt of van der Wijck gaat verhuizen.... 'Naar Frankrijk - neen! daar loopt het al te gek en men zou zich schamen om mee onder die Dollemannen te horen die nimmer op de schreef kunnen blijven'....

....'Ik heb een korte schets van onze Geldersche geschiedenis geklad - die evenwel nog zeer de schaaf behoeft en niet dan *Kronijk* voor de Kinders is'....

56. Wildenborch den 15 Maart 1825:[3]

....'Gelderland heeft door de overstroming veel minder geleden dan Vriesland en Overijssel. Noord Holland ook veel minder. Hoe groot de schade is kan men opmaken uit de som van acht millioenen, die het Gouvernement gevraagd en gekregen heeft, om dezelve zo veel mogelijk te herstellen - en het gebrek aan inkomsten der Landskas tegemoet te komen, dewijl toch de geïnundeerde streken dit jaar weinig of niet zullen kunnen opbrengen.

Men mag ons Nederlanders - vooral de noordelijke - wel een kroon op het hoofd zetten, tot erkentenis van de weldadigheid waarmede de noodlijdenden *vrijwillig* zijn bij gesprongen. Voor rekening van het kleine Zutphen komen ver over de Zestienduizend guldens. Ons onbeduidend Lochem heeft 14 à 1500 glns gegeven. Amsterdam heeft vorstelijk gegeven. Dit zijn de vruchten van onze Nederlandsche spaarzaamheid, en wij kunnen er de buitenlanders op wijzen, als zij het van onze *gierigheid* hebben.

1) Zij woonde in dezen tijd in Neuwied. Haar man, van wien 14 brieven bewaard zijn, werd Generaal Majoor en Adjudant van Z.M. Koning Willem I. Zij was de lievelingszuster van St.'s vrouw, aan wie zij veel schreef. De meeste brieven van St. zijn ook voor v.d. Wijck bestemd.
2) C o n s t a n c e , gehuwd met Mr. J.N.J. v. M i e r o p , was ook een zuster van St.'s vrouw.
3) Van den winter 1824-25 af correspondeert St. zelf veel; de oogziekte van zijn vrouw was zeer verergerd, zoodat zij niet meer kon schrijven. Ook de dochters, Caroline en Dientje, fungeerden vaak als secretaresse.

Onze Willem[1)] heeft laatst met Dientje[2)] een Quatre Mains uit Don Juan - op het Concert te Zutphen gespeeld. Hij had de eerste partij. Het werk liep best af, maar ik hield er mijn hart bij vast. Caroline[3)] - 't was haar vrije dag en haar Koorts buiten dien, zo 't scheen over - kwam tegen den tijd dat de kunst zou vertoond worden ook op 't Concert, 't Waren beide hare elèves, en Willem had, bepaaldelijk tot dien dag toe, voor géén meester den vinger op het Klavier gehad'....

57. Zutphen den 15 April 1825:

Staring meldt het sterven van Mathilde[4)], zij had mazelen en kreeg er zenuwkoorts bij.

Hij heeft zelf de tijding op den W. gebracht. Caroline en Matli. waren tot M's huwelijk[5)] altijd samen.

.....'Ik heb de treffendste bewijzen van deelneming van de gehele stad ontvangen. - De liefde en achting van de aanzienelijker Burgerij en de zegen van de Armen volgt ons goede Kind in het graf dat zo vroeg voor haar geopend is - o ik had zo veel - zo veel uitmuntends van haar te zeggen en ik ben zeker van door niemand die haar gekend heeft weersproken te worden - maar mijn hart breekt wanneer ik dáárin trede en ik moet mijzelven sparen'..... Zijn vrouw en Caroline kunnen hem niet helpen bij de beslommeringen. Den kleinen Jan Brants zullen ze bij zich nemen.

58. Wildenborch den 26 April 1825:

Door de aandoeningen zijn de oogen van Charlotte wat minder. Staring heeft het huis van Mathilde aangekocht:

'Van welke huiselijke genoegens, die zij daar zoude genieten, heeft ons lief, zo vroeg verloren Kind gedroomd! - maar, ja! aan de beste genietingen, die ons deze waereld kan schenken, kleeft onvolmaaktheid, en de vervulling van hare wenschen zoude ook geen volmaakt genot zijn geweest. - Zij heeft dan niet verloren bij hare verplaatsing in een hoger kring - slechts wíj - die haar zo liefhadden - wij zijn het alleen die verloren hebben!'.....

59. Wildenborch den 14 Aug. 1827:

Staring maakt zijn excuses over het niet schrijven:

'De Hollandsche Pelgrimage had mij zo geheel uit mijn gewonen doen

1) 4de zoon.
2) 3de dochter.
3) 2de dochter.
4) Oudste dochter.
5) Met J. B r a n t s in 1820; hij stierf in 1822.

gebragt, en zo veel werk hier voor mij zaam doen loopen'. Hij is van plan een 'medezorgster' in huis te nemen. Zijn schoonzuster raadt een Juffrouw Clignet[1] aan, die lang in Duitschland was.

Wat zal het honorarium wezen?

'Wij hebben zes Kinderen, die ons niet weinig geld kosten, want geen één heeft nog een bestaan, dewijl toch de Zeeman ook vrij wat bijstand blijft behoeven; dit artikel is dus in 't geheel niet onverschillig'.....

.....'Gij schrijft ons ook eens, of Mej. Clignet lang of kort, dik of dun, zwart of wit is? - Verdraait of kreupel of eenogig mag zij niet wezen! - En hoe oud omtrent?'.....

Naar aanleiding van het overgaan tot het Katholicisme van een 'Stirum' schrijft S.: 'Meer dan waarschijnlijk zal ook het godsdienstig onderwijs van dat jonge mensch zo lugtig of zo *ouderwets* orthodox zijn geweest dat daartoe de grond tot zijn stap is gelegd geworden. Men had ook bij de Protestanten sedert enigen tijd te zeer nagelaten om Jongeluiden in staat te stellen om ons stelsel tegen aanvallen van anders denkenden te verdedigen'.....

60. Wildenborch den 27 Aug. 1827:

Laat Juffr. Clignett zoo spoedig mogelijk komen.

Staring komt terug op den geloofsovergang van v. Styrum.

'Van meer gewigts zoude het zijn - zo wíj aan het zieltjes winnen gewigt hegtten! - dat de bekende Dichter Tollens, te Rotterdam, van Roomsch, Remonstrantsch-Protestantsch is geworden. - Láng wist ik iets van zijne gezinning, maar hield het voor mij zelven - doch thans is mij zijne verandering van Godsdienst als iets zekers en publiek bekends verteld. - De vroege confidentie aangaande de denkwijs van Tollens was mij, in Rotterdam, door een *Mennist* gedaan, die er wel op scheen gesteld, dat Tollens niet Roomsch bleef maar met tamelijke gelatenheid scheen te zullen afwachten bij welke afdeling der Protestanten hij zich zoude voegen - wij waren het dus tamelijk eens ten aanzien der protestantsche tolerantie.

Onze Dientje zal over weinig dagen hare beleidenis doen. Zij heeft juist thans de nodige rust om zich tot dien stap voor te bereiden'.....

61. Wildenborch den 1 Novbr. 1827:

'Met mijne lieve Charlotte blijft het aanhoudend hetzelfde. Schoon het *tegenwoordige* doorgaans goed vattende verwart zij onophoudelijk namen, en

1) Deze Adèle Clignett kwam bij St. in huis en werd later de tweede vrouw van Dr. A. Brants, in eerste huwelijk verbonden met Caroline Staring.

omstandigheden die slechts zeer kort verleden zijn en daar hare phantasie niet ophoudt met werken haakt deze dus een aantal dingen verkeerd aan elkander'....

.....'Van onzen Winand[1)] krijgen wij telkens goede berigten uit Leijden, maar hij is nog niet ontgroend - en vermorst daardoor tot zijne en mijne ergernis - zijn meesten tijd - want men heeft op het artikel *groen* te Leijden een aantal aardigheden die geweldig laf en jongensachtig zijn. - Dit maakt dan ook onder anderen dat Winand op het Kollegie van de Gelder[2)] niet mag respondeeren - tot hij geen groen meer is - schoon hij van de Mathesis meer weet dan misschien een half Dozijn oude studenten, die daar, bij 't respondeeren, hunne onkunde moeten laten blijken'.....

62. 8 Jan. 1828:

Maurits is in Texel binnengekomen.

'Hoe zal ik u onze vreugde schilderen toen die Brief kwam!.... Wat angsten stonden wij een jaar geleden om dezen tijd uit - en hoe weinig stof tot juichen hebben wij hier allen sedert geruimen tijd gehad. - Dit is evenwel van mijne zijde geen *morren* - want volmaaktheid woont hier niet en ik heb dezelve nooit van deze waereld gevorderd. - Ook heb ik bij veel smart ook veel genoegen op dezelve gesmaakt en ben vér van mij (gelijk Bilderdijk doet) hier *als op een mesthoop neêrgesmeten* te beschouwen!'....

'Onze Winand heeft zo lang gedrensd, dat hij nu in de Philosophie, inplaats van in de Regten, zal studeeren - het laatste verschafte hem, mijns bedunks, een *zekerder* vooruitzigt van bestaan..... maar - maar - zijn *Papa* had ook een ingeschapen aversie van den Pleitzak; en ik vertrouw, dat de Jongen zich zal zoeken te distingueeren'.....

63. Wildenborch den 13 Aug. 1828:

.....'Met genoegen heb ik gezien dat het huwelijk van onze Prinses Marianne geen wrijving tuschen ons en Zweden te weeg zal brengen. Dit blijkt dáaruit, dat de Marine van beide Rijken wederkerig elkander in de bescherming der Koopvaardij ers in de Middelandsche zee zal bij staan. Als het de Russen gelukt, om voor Konstantinopel te komen, en de Turken daaruit met vrouw en kind weglopen, zo als zij uit de steden van Romeliën doen dan moet men, om *oude* Rijken niet uit te breiden, maar een *nieuw* maken, en Gustaaf van Zweden tot Koning van Thraciën kronen. De Verhuizers van den Rijn - Ierland, enz. kunnen dan de ledige huizen, in de Hoofdstad, en in de ruimte

1) De derde zoon.
2) Jacob de Gelder (1765-1848), sedert 1819 buitengewoon hoogleeraar te Leiden, sedert 1824 gewoon hoogleeraar in de wiskunde; hij trad eerst in 1840 af.

vandaar tot aan den Balkan komen vullen. Het Serail wordt een *Boiten plaas* - en *ik* - Grootkruis van de *Nieuwe* Maan (in plaats van het Turksche laatste kwartier) omdat ik dit achter den Lochemer Berg zo mooi heb uitgedacht'.....

St. heeft zijn zwager en schoonzuster gevolgd op hun tocht langs den Rijn. 'Jammer, dat wij hier niet mede een stukje van die natuur en wat van die oude ridderlijke verblijfsels hebben, waardoor men zich zo gaarne op den stroom van den tijd laat terugvoeren. Als wij hier een schoon landschap zien, is het altoos schoon zonder grootsheid, en onze oude hertimmerde Kasteelen spreken niets tot dengenen, die hunne historie niet kent'.....

64. Wildenborch den 17 Febr. 29:

'De papieropruiming waarmede mijn Broeder schreef bezig te zijn, heb ik reeds bij twee reprises bewerkstelligd; maar ik heb nog een grote staart laten zitten, die er eindelijk óók áán zal moeten; want het ìs zoo; die ons opvolgen beoordeelen ons en anderen dikmaal verkeerd, naar gevonden Brieven en Stukken, en men plant, met al die bewaarde Geschriften, doorgaans meer tweedragt dan harmonie bij de Famieljen over. Men stelt zich met dezelve ook dikmaal bloot aan het publiek uitgeven van Opstellen, die nimmer voor het publiek geschreven waren; wanneer dezelve in verkeerde handen geraken - en op hoeveelderlei wijs kan zulks plaats hebben'.....

Van zijn vrouw schrijft St.:

.....'Had de sukkel hare oogen weêr, zo zoude zij van lieverlee geheel tot haar oude doen terugkeren. In duizend kleinigheden moet dit treurig schriklijk gemis, nadelig op haar werken - op háár die altoos zo bezig en op zo onderscheiden wijze bezig was!'.....

65. Wildenborch den 30 Septbr. 1829:

Willem speelt met Dientje quatre-mains.

.....'N.B. als Keizer Nicolaas niet meer bedingt dan vrije vaart door de Dardanellen - beter grens tegen den Caucasus - en wat millioenen in geld valt hij bij mij in ongenade hij mag gedaan hebben wat hij wil, en dan lachen zich Metternich en Wellington een bochel - nu dat was nog al aardig. -'.....

66. Wildenborch den 29 Octbr. 1829:

Op den Wildenborch hebben alle kinderen de mazelen, Louise Brants[1)] op het Joppe[2)] ook. 'De lieve Moeder daarentegen, had het gestel van

1) Dochtertje van Dr. A. Brants en Caroline Staring.
2) Het buiten van Brants.

onze Mathilde, zij heeft geweldige Koortsen gekregen, en - meer voorbereiding laat mij tijd en hart niet toe - ik kom van het Joppe waar de treurige pligt mij riep, om onzen braven Schoonzoon in zijn verlaten staat te troosten'. Het bericht is Charlotte nog niet meegedeeld.

67. Wildenborch den 1 Decbr. 1829:

.....'wij hebben ons dierbaar Kind verloren' voor dit korte leven - voor deze stip bij de eeuwigheid - moeten wij haar missen; en die haar vóór ons tot een anderen werkkring opriep is de Hoogste Wijsheid en Goedheid -'.....

'Onlangs heb ik een Brief van den Administrateur van den Waterstaat gehad. Mijn Diepegge[1)] is ter proefneming gemaakt en de Koning wacht binnen drie maanden een voordragt ter zake van de Stoomboot welke tot de proef zoude gebezigd worden. Ik dacht dat de gehele zaak in 't vergeetboek was geraakt en mijn partij van zwijgen was genomen. Ik verblijde mij dat ik mij vergist heb. Moge de Hemel geven dat het eenvoudige middel zo werkzaam bevonden worde als ik mij hetzelve voorstel - mits wààr het behoort en zóó het behoort aangewend!'

Het is erg nat, het turf maken is mislukt. 'Wij zijn aan het hakken om een voorlopige Houtverkoping te houden. In gewone tijden verkoop ik het Brandhout in 't voorjaar. Mijn Buren zullen, hoop ik, ook buitengewone Maatregels nemen, om de menschen te gerieven - en om ze tot geen Houtdieven uit ijzeren nood te maken'....

68. Wildenborch den 16 Febr. 1831:

'Mijn vorige[2)] wordt zo spoedig door een' tweden gevolgd, niet omdat een onvoorziene lichtstraal door de duisternis van onzen staatskundigen gezigtseinder is doorgebroken, maar omdat'....

Staring's zoon Maurits is in 's Gravendeel overleden. Kort voor z'n dood kreeg St. nog een brief.... 'Hoe raadselachtig is toch alles aan deze zijde van het graf! Hij had zich zo zeer voorbereid om eens in zijn stand zijn Vaderland meer dan gewoon nuttig te kunnen zijn. Hij tekende goed - hij verstond vier talen behalve zijn Moedertaal. - Hij had zeer veel; - ook buiten zijn vak; gelezen - op het land opgevoed wist hij een menigte van dingen, die men in steden kent noch leert; waarom hij ook met menschen

1) Werktuig om de rivieren voor aanslibben te behoeden. Er is een uitvoerige correspondentie over bewaard (zie brief 392 vlgg.).
2) Niet gevonden.

t.o. 60

TEEKENING VAN DEN WILDENBORCH DOOR STARING'S ZOON HUGO (1818).

van allerlei staat een gesprek wist gaande te houden - en hij heeft deze waereld moeten verlaten! Charlotte en ik onderwerpen ons eerbiedig aan den wil van den Alwijsheid.

Meer kan ik nu niet schrijven! Nog iets evenwel: Eigenlijke Rouwbrieven hebben wij niet afgezonden; daartegen heb ik een woord meer in de aankondiging voor de Couranten[1] laten zetten; ik deel dezelve hier mede:

Op den 12^{den} dezer overleed te 's Gravendeel, onze hartelijk geliefde Zoon Maurits Everard Hugo, Tweede Luitenant bij de Marine, Kommandant van Z. Ms Kanonneerboot N°. 44. Met gelatenheid gaf hij in Gods hand, na eene korte zeer hevige ziekte, het leven op, dat hij zoo willig aan het Vaderland zou' geofferd hebben, en tot geen volle vijfentwintig jaren brengen mogt. Als Vriend, Broeder en Zoon, naar verdiensten diep betreurd is hij ten grave gedaald.

Wij verzoeken Nabestaanden en Betrekkingen deze Algemeene Kennisgeving in plaats van eene bijzondere aan te nemen, en houden ons van hunne deelneming verzekerd'....

Aan zijn Zoon Maurits[2].

69. Wildenborch den 30 Junij 1822:

'Hugo heeft zijn vriend van Vloten uit Arnhem medegebragt. Winand is met de vacantie hier, en dit driemanschap zet dagelijks de zwemexercitiën in de Kom voort.'

Winand wilde ook wel zeeman worden, maar zal gaan studeeren.

,... 'begin ik te twijfelen of de berigten van het bloqueeren van het Algiersche Pestnest, waarin ik mij anders zeer zoude verblijden[3] - hoe zeer uw Mama er niet van horen wil - een verkeerde opvatting is'....

De moeder en de aanwezige kinderen onderteekenen, de eerste schrijft er nog wat bij.

Staring vervolgt: 'Het zo even gemelde artikel van *zinken* brengt er mij een van *drijven* in de gedachte dat úw Handwerk raakt en voor weinig dagen in onze Couranten stond. Ligt kondt gij er niets op uw schip van vernemen daarom vertel ik het u híér. Te Londen is namelijk een Stoom-

1) Arnh. Cour. 22 Febr. 1831.
2) Geb. 29 Mei 1806. In 1820 ging hij naar de Kweekschool v. Zeevaart in Amst. Van Juni 1822-Juli 1825 deed hij als Adelborst 2de klasse een tocht met de Hekla in de Middellandsche zee. Er zijn 99 brieven van hem bewaard.
3) Denk aan '*De Tuchtiging der Algerijnen*' en '*Algiers gestraft*'; (in 1816) in Staring's gedichten.

vaartuig geheel van ijzer gebouwd; hetzelve is den 11 dezer van daar vertrokken en in vijfenvijftig uren te Rouan aangekomen. Kleine, niet het minst tot het vaartuig betrekkelijke hindernissen maakten dat het van daar iets later dan Zaterdagavond te Parijs aankwam nadat het donderdagmorgen zijn destinatie derwaarts de Rivier op, van Rouan aanvaard had. Het is dan nu bewezen dat men met dit schip spoediger van Londen naar Parijs zal kunnen varen dan men met een gewoon groot schip van Londen naar Rouan kan doen. De Engelschen hebben op die wijs schitterend het bezoek beantwoord dat hun een Franschman, voor ettelijke jaren, met een Ballon door de lucht kwam doen - een kunstje waartoe toch meer behoorde dan de Britsche nijd wel besluiten kon edelmoedig te bekennen!'....

'De Domestiken hebben allen zeer verzocht, dat wij u voor hen zouden groeten, ook de Tuinman. Santje gaat met November trouwen met den winkelbediende van den Heer de Wolff; wij weten nog niet wie hare plaats zal vervangen'....

'Vaarwel, mijn beste Maurits! Ik druk u met tedere liefde aan mijn hart! God geleide u, en brenge u gelukkig terug in de armen van uwen

Vader'

70. Wildenborch den 17 Octbr. 1822:

Als het mogelijk is dat 'gij een stukje steen, niet groter dan een walnoot, *eerlijk op Ithaka* (Thaïki) het vadererf van Ulysses, opgeraapt, magtig kondt worden, zo breng mij dat mede. Biedt zich ook de gelegenheid aan, en zet gij den voet op den grond van Troje, zo pluk er een blad en bewaar het. Den Peloponesus zult gij wel niet anders dan van verre zien!'....

'Haar [n.l. van zijn moeder] geest en hart volgen u overal. Jammer dat zij u het halve vleschje warme Bischop niet per Luchtstafette kon' toezenden, wat zij gisteren avend wenschte dat gij had, toen wij onze gebraden, eigen Kastanjes - dit jaar zo schoon geslaagd met dat edel nat bevochtigden! -'

'De Geldersche bomen' en het 'gras' is toch niet in Italië te vinden. 'Maar ja! Bergen, klippen, watervallen, volkanen, Ruïnen, voetstappen van eeuwen op eeuwen! - ieder wat! - en een Drenthsch Hunnebed - en een Kerkhof vol urnen bij Eede en Ruerlo zijn óók gedenktekens, als het op snoeven aankomt. Van ons zuid-Nederland wil ik niet eens spreken'.....

'Er is Muziek medegebragt en het Klavier in de verwulfde Kamer zal straks last lijden'....

71. Wildenborch [11 Maart 1823]:

Winand leert fluitspelen.

'Willem leert goed, en is een bijzonder handige knutselaar; zo als zijn

Broeder de Adelborst waarvan hij buitendien zeer veel heeft. Hij tekent ook goed. Met zijn fransch heeft hem uwe lieve Moeder zo ver gebragt, dat hij de *Mille et une nuit* alleen is begonnen te lezen en genoegzaam begrijpt, om er regt veel genoegen in te vinden. In het afwezen van Caroline heeft uw Moeder ook de Piano getrouw met hem doorgezet, en is er zelf door aan het spelen van vier handen met hem geraakt'....

....'Mijn arme fijne Dennen gaan in de wandeling voort met sterven'....

72. [Ongedagteekend]:

Mijn lieve Maurits,

Gíj, zo zeer de hartelijke Vriend als de Broeder van den goeden Hugo zult zeker hetgeen hem in mijn vorigen betrof met een smartelijk voorgevoel hebben gelezen. Hoe zeer wenschte ik, dat u zulks kon' bedrogen hebben, en ik u zijne beterschap had te melden. Helaas, dit is het geval in genen dele! Ouders, die acht Kinderen groot zien worden; wier hart Gods wijze raad, na een bijna vijf en twintigjarig huwelijk, door het oproepen van geen enkel van dezelve beproefd; zulke ouders vindt men zelden of nooit; en de uwen, mijn beste Maurits, hebben óók moeten bewijzen, of zij, bij een grievend gemis, nog dankbaar bleven voor zo veel goeds dat zij behouden mogten - voor een zevental brave Kinderen, dat zij overhielden. Gij zijt nu onze oudste Zoon geworden, lieve Maurits! Onze Hugo leeft niet meer, dan in het hartelijk aandenken van onzen huisselijken Kring en van degenen die hem in zijne goede hoedanigheden gekend hebben!.... Nu zet hij, op hoger loopbaan zijn schreden voort - wat hier als kiem in zijn geest en in zijn hart lag wordt dáár ontwikkeld - en een vaderlijke hand heeft hem aangevat toen hij ons allen verliet. Die hand zal ook, zo zeker als wij onsterfelijk zijn! de banden der liefde weder zamenknopen, die hier het sterflot voor een tijd moet slaken'....

73. Wildenborch den 24 Mei 1823:

....'Ik leg Stijl[1)] ook bij de door u gevraagde Boeken, omdat het er zulk een is dat herhaalde lectuur kan doorstaan. Gij had niet beter kunnen doen dan om de Odyssee en Anacharsis[2)] te kopen Ik had wel eens naast u willen staan om de Ruïnes van den Tempel van Minerva op de Kaap Sunium door den kijker te zien. Bragt u het lot op het kleine Ithaka of

1) S. S t i j l : *De opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden.* (1774).
2) De gedichten en brieven, die op naam van dezen scythischen prins staan (± 600 v. Chr.) zijn onecht; ze bevatten lessen van levenswijsheid.

Thaiki, zo breng mij een steentjen van dien grond mee - ad idem van den Trojaanschen Bodem - indien gij díén betreden mogt. Een blad van een boom is óók goed - maar eerlijk Trojaansch van 't Eilandsch loof onderscheiden -'

....'Men is hier over het algemeen zeer hartelijk Grieksch gezind.'

....'In dít Land is alles gezworen constitutioneel - en onze Koning is zeker geen vriend van bemoeiing met eens ander mans zaken - maar even zeker zal hij al het mogelijke doen om ons buiten het spel te houden - hoe het ook lopen mag; óns Vaderland geniet, God dank! door het vertrouwen, dat alle brave menschen in de oogmerken van den Koning stellen, een rust die uit de andere Landen schijnt geweken - want ook Ierland woelt aanhoudend op het ongelukkigste. Wij maken ons dan ook gereed om op den tienden Julij met geruste harten een Nationaal Feest in Haarlem te vieren[1)], zo als naauwlijk een volk víéren kán. Dat van de vierde verjaring van het uitvinden der Drukkunst; waarbij men een Gedenksteen in den Haarlemmer Hout zal oprigten. Er zullen gedeputeerden van den Boekhandel uit Noord-Amerika - men wil ook uit Engeland - daarbij tegenwoordig zijn, en alles wat liefde voor zijn Land en voor Wetenschap heeft gaat er uit onze Provincies heen. Ik hoop er mede tegenwoordig te zullen wezen als deelnemend toeschouwer. De verhandeling van den Heer de Koning[2)] over de uitvinding van het drukken heeft de Kroon onwankelbaar op het hoofd van Koster gezet'....

74. Wildenborch den 5 Aug. 1823:

Dank voor een brief van Maurits; deze zegt terecht dat 'het grote opperwezen' hen altijd zoo genadig heeft bewaard, 'gelukkig in landlijke tevredenheid'.

'Inliggende Regels[3)], waarmede ik uwe lieve Moeder aan Tafel heb toegesproken, zullen u doen zien, wat ik, zonder meer, heb gezegd van hetgeen ons op onzen Feestelijken dag smart konde veroorzaken.'

....'Wij hebben tot gedachtenis van den 22 Julij aan u allen ieder een Boek gegeven, of een paar - zo het viel! Het uwe is Göthes Herman und Dorothea - dubbeld: ééns in Proza - te Londen gedrukt'....

St. geeft een uitvoerige en gewichtige beschrijving van de Kosterfeesten.

1) St. zelf was er tegenwoordig; hij zond een lofzang: *Laurens Janszoon Koster* (1823) aan Burgeineesteren v. Haarlem, (zie brief 418).
2) Verhandeling over den oorsprong, de uitvinding, verbetering en volmaking der Boekdrukkunst (1816) door J. Koning.
3) *Aan mijne Gade*, den 22sten Julij 1823 (op den zilveren bruiloft) bundel 1837, III, blz. 77.

75. Wildenborch den 11 Maart 1824:

Staring schrijft over aanvallen op Algiers.

‘Als ík Koning van Engeland of van Frankrijk worde (het eerste zoude ik prefereeren) dan laat ik dat plan executeeren, en ik laat het Roofhol aantasten met Stoom-Vlotbatterijen’....

....‘Winand blijft, bij provisie, nog wat hier. Hij zet, bij mij, zijn Latijn voort, is, voor Mathesis en cijferen de vlijtige Instructeur van Willem en Dientje, en tekent trouw. Voor het tekenen van Dieren heeft hij een bijzondere geschiktheid en de Natuurlijke Historie ligt hem ook boven alles aan het hart’. Willem ‘heeft als knutselaar enz. zeer veel van zijn Broeder Maurits’. - ‘Constance blijft aller bijzondere lieveling’.

Uitvoerig schrijft St. over de verschillende kanalen die in Nederland aangelegd worden o.a. het Noord-Hollandsch Kan. en de Zuid-Willemsvaart.

76. Wildenborch den 16 April 1824:

Dientje heeft van haar moeder les in het Hoogduitsch.

Perkins[1)] schijnt een instrument uitgevonden te hebben om kogels met stoom te schieten - ‘een ding dat ik mij sederd lang als zeer mogelijk heb voorgesteld’....

‘Aan Klopstocks Messias zoudt gij, geloof ik, weinig hebben mijn beste Maurits, zijnde het Hoogduitsch geweldig moeilijk en dit Dichtstuk schoon hier en daar boven alle lofspraak schoon over het algemeen geen Boek om *geheel* inet wezenlijk genoegen te lezen’....

Voor z'n verjaardag krijgt Maurits: ‘Schillers Wallenstein, Engels Philosoph. fur die Welt, Körners Gedichte, Klopstocks Messias’.

77. Wildenborch den 12 Maart 1825:

‘Hoe veel zult gij veranderd vinden! alleen de harten niet die gij vol liefde en vriendschap voor u in het vaderland hebt achtergelaten; en vindt gij de bejaarden ouder geworden, gij vindt ook de jongen meer ontwikkeld. Ook zal het u tot geen klein genoegen zijn, om alles in ons Land verbeterd te vinden; in weerwil van ons geldgebrek’....

Een stoomschip, te Rotterdam gebouwd, is niet klaar: ‘daardoor zullen het ons de Engelschen met een togt per stoomschip naar O.I. afwinnen’,

78. Wildenborch den 26 Junij 1825:

Staring meldt den dood van Mathilde.

1) J. Perkins (1766-1849), Ingenieur, hij schreef in de Edinb. pliil. Journ. X. 1824 over zijn ‘steam gun’.

‘De herinnering dat God zeer dikmaal het vroegst zodanige Menschen

tot volmaakter kring oproept, die zich in een hoge maat de algemene liefde en achting van andere menschen hebben verworven, en aan welken Hij een hart van ongewone zuiverheid heeft geschonken; deze herinnering was het welke ons allen hier als een licht was, in de duisterheid van den weg, waar langs de Voorzienigheid haar geleide, welke wíj - en zo velen mét ons! diep betreuren! Dat die weg niet dan goedheid was - dat dezelve - wanneer hij ons naar volmaakter leven brengen zal - niet anders gaan kan dan door den Dood; dit leerden wij beseffen en het gaf ons troost, waar naauwlijks troost te hopen was, toen een heerschende ziekte, in Zutphen - de Mazelen - welke onze lieve Mathilde eerst vrij gelukkig had doorgestaan - terstond bij haar gevolgd werd van een zinkingkoorts en zij den twee en twintigsten April voor deze ziekte bezweek, terwijl ik bij haar was'...

....'en wij zien haar thans met stillen weemoed na, waar zij, boven aardsche wisseling, nu dat leven voortzet, dat zij hier zo wél begonnen had'.

....'Betreur haar met ons - zij verdient het dubbeld! maar zoek ook, met ons, het oogpunt te vatten, waaruit haar vroege dood moet worden beschouwd, om ons in Gods wijsheid en goedheid vertrouwend te doen berusten, en de Hand, die nám te zegenen als de Hand die gáf.'

79. Wildenborch den 15 Novbr. 1826:[1)]

Het oordeel van Maurits over Huygens beviel Staring.

....'Voeg daar nog de *ogentroost aan Parthenine* bij - deze loopt ook wel wat in dat spelende en overgeestige dat de *Sneldichten* tot het minste van Huygens werk maakt - in massa namelijk - want men kan er een heerlijke Anthologie uit zamen zoeken! - maar die *ogentroost* heeft toch ook veel voortreffelijks. Dat wij thans die *woordspelingen* in de Epigrammen van Huygens ijskoud vinden toont dat onze smaak verbeterd is, sedert den tijd dat men zó iets héérlijk vond. Maar men zou zeggen, hoe kon het bestudeeren der Ouden met zulk een ellende zamengaan! Evenwel gaat thans ook het bewonderen van Bilderdijk zamen met het bewonderen van zwiert en zweeft, breekt en brijzelt, op elke bladzijde elders herhaalt'....

80. Wildenborch 28 Decbr. 1826:

'Hoe zeer ons dit stille Wonderwinterweer (om eens een woord, à la Tollens, met drie wees te componeeren) bijzonder bij den buitenarbeid te pas komt, zo wenschte ik haast om uwentwil dat wij op een weinig meer wind door vader Aeolus onthaald wierden'....

.....'Ondertuschen, mijn beste Maurits, zullen uit uw hart, als gij

1) Maurits doet met de Waterloo een reis naar Indië, Dec. 1826-Jan. 1828. (zie ook Bijlagen VII.)

inslaapt of wakker wordt, of uw wachtbeurt hebt, toch ongestoord gedachten kunnen oprijzen, die deze waereld verbinden met een andere, vanwaar de echte heldenmoed op onzen De Ruyter nederdaalde. God zegene en geleide u, mijn hartelijk geliefde en brave Zoon!

Uw Vader.

81. Wildenborch den 18 Maart 1827[1]:

Staring antwoordt op klachten van Maurits over de slechte behandeling en het moreele peil aan boord. Hij moet zijn plicht maar nauwkeurig doen en de woorden van een superieur niet te zwaar opnemen.

'Nog iets, mijn beste Maurits! Er is een tijdstip in ons leven; - uw ouderdom behoort er toe; - wanneer ontevredenheid met de inrigtingen van de maatschappij en de handelingen van het gros der menschen om ons heen de overhand krijgt - wanneer het gevoel van geleden onregt - van niet betoonde welwillendheid - van niet bewezen, welverdiende, onderscheiding, of verstandige behandeling - ons op het bitterste grieft - wanneer ons alles verkeerd, of geesteloos en laf voorkomt (ik spreek van eigen ondervinding!).... zo lang, tot wij inzien, dat de waereld zich niet laat veranderen - dat wij onzen kring van omgang niet zei ven kunnen vormen - dat wij den weg door het leven moeten banen met die Schuppen en Houweelen die ons de Maatschappij oplevert - al vallen zij wat zwaar in de hand; - en wij dus een goed gezigt bij een kwaad spel hebben te zetten!'....

....'Denk aan uw' Grootvader[2], die zich een jaar lang Kristenhond moest laten schelden. En denk somtijds ook aan míj, die mijn eenentwintigste jaar zeer nederig als Student te Göttingen doorbragt, en wiens jeugd[3] een aaneenschakeling van mishandeling en ontberingen was, die gij nimmer hebt gekend'....

82. Wildenborch den 8 April 1827:

'Uw Pourtrait[4] is gekomen en heeft een beste plaats in de Verwulfde Kamer gevonden waar Carolines Drachenhöhle heeft gehangen.'

'Voorts is er - in den Arnhemmer - wel wat hartigs over gezegd[5] - maar veel te *wild*, en geenszins zo als het moest zijn om *werking* te doen'....

1) Zie Bijlagen VIII.
2) Damiaan Hugo Staring was een tijd (1752) slaaf in Marokko (een verslag van zijn wederwaardigheden is in het familiearchief aanwezig).
3) Toen St. aan de zorgen van den Franschen kostschoolhouder Muys in Gouda was toevertrouwd; deze dronk.
4) Door L. Moritz geschilderd.
5) Over de schipbreuk, die de Waterloo direct na haar uitvaren leed. St. zelf stuurde 28 Jan. 1827 een verslag aan de Arnh. Ct., samengesteld uit de brieven van Maurits (zie ook *Aan den Winter:* bundel 1837, III, blz. 92).

....‘Bij ons zijn twee ongelukkige klassen van menschen - waarvan de eene, uit onwetendheid van het voortreffelijke dat óns behoort, hun vaderland te laag en de andere, bij gebrek van kennis van 't geen elders beter is (b.v. Amsterd. Sopbaarzen) hetzelve te hoog schatten. Laten wij het met een Derde partij blijven houden lieve Maurits - die, onze gebreken ziende, tevens zich al dat goede en achtenswaardige voor den geest brengt waarop wij mogen roemen - en wel meerder *magt* elders erkennen - maar niets wat regt heeft om op ons uit de hoogte neer te zien’....

83. Wildenborch den 31 Mei 1827:

Er is sprake van een straatweg van Vorden naar Lochem.

‘De Stoeterij te Borculo heeft den oorlog verklaard aan het Water van de Lebbinkbeek[1)], en men wil daar met alle geweld mijn plan van afleiding hebben uitgevoerd - hetzij het grote, om een algemeen Kanaal[2)] van afwatering voor de Graafschap aan te leggen - hetzij het kleine, om tuschen den Wildenborch en den Lochemer Berg door een Togtwetering[3)] te graven’....

‘Mogt dáár iets van tot stand komen! Dit zou een kroon op mijn zestigjarig hoofd zijn - Ik durf mij aan de hoop niet overgeven - uit vrees dat dezelve onvervuld blijve, doch wilde er nogtans niet van zwijgen, daar deze belangrijke zaak nimmer[4)] zo gunstig heeft gestaan’....

84. Wildenborch den 26 Septbr. 1827:

De Kampenaars hebben den mond van den IJssel doen uitdiepen voor stoomschepen; de diepte zal echter moeten bewaard blijven.

‘Hier was mijn idé[5)] om krabbers door een stoomboot heen en weder te trekken juist aanwendbaar’....

....‘Mijn Rijmen zijn bij Immerzeel gedrukt en zullen in de volgende maand hier in de Boekwinkels te krijgen zijn. Ik zal een exemplaar op best papier aan Zijne Majesteit laten aanbieden, met bij gevoegd schriftelijk verzoek om mij toe te staan, dat ik door twee regels, in het stukje dat van het Stoomtuig[6)] spreekt, weêr mijn voorstel om een proef met stroomdiepers te

1) Deze voerde water uit het Ruurlosche broek in de Berkel.
2) Door St. in 1817 al ontworpen en in 1818 aan den Koning meegedeeld.
3) Een verbreede en uitgediepte Veengoot.
4) Toch mislukte het ook toen weer (zie voor de afwateringsellende de brieven hierachter - 375 vlg. - en o.a. *Gids voor Lochem en Omstreken* blz. 6 en 40 vlg.).
5) Zie de brieven over de Diepegge (392-95); het plan was in 1826 al aan den Koning aangeboden.
6) *N. Gedichten* (1827) blz. 95.

nemen aanroere. Tot een geschenk aan den Koning achtte ik anders mijn geschrijf niet geschikt. Ook geloof ik niet dat er in alle gevalle aan ons hof veel werks van onze Letterkunde wordt gemaakt'....

85. Wildenborch den 8 Jan. 1828:

Hartelijke brief van Staring ter verwelkoming.

'Lang zal het toch, hoop ik, niet duren of wij praten met elkander, voor een goed Greldersch vuur, op de oude Wildenborch; waar dikwijls van de Texelsche kou' wordt gesproken en een klaagzang over den Oostindievaarder wordt gezongen.

Vaarwel, mijn beste Maurits. Kom spoedig bij ons. Wij verlangen zeer naar u.

Ik druk u aan mijn hart Uw liefhebbende Vader.'

86. Wildenborch den 13 Apr. 30:

'Heintje Pik heeft, met een brok ijs, mijn Diep-egge, van bij de Moerdijk, weggesleept; en nu staat zij in den Haarlemmer van 10 April. Die ze wèèrvindt en teregt brengt, zal 25 glns beloning hebben[1]. Hebt gij[2] ze ook voorbij zien zwalken - dan zoudt gij er de door u getekende zeker niet in wèèr gekend hebben; zo als ik uit de beschrijving moet opmaken. Ondertuschen, wanneer men *alleen aan de Moerdijk* daarmede over een Bank wil krabben, die men zeker weet dat niets *hakends* kan aanbieden, dan zijn ijzeren tanden of messen voldoende. Ik kan niet zeggen, dat het verslordigen van de Machine een bewijs opleverd, dat de Koning met ijver wordt gediend'....

87. Wildenborch den 27 October 1830:

Winand is onder de Leidsche Vrijwillige Jagers. Staring is ongerust, omdat weldra drie zoons mee zullen strijden.

'Mogt de goede hemel geven, dat het Belgiesch geboefte, in zijne verblinding zo ver vooruittrok, dat zich een gelegenheid aanbood, om hen tuschen twee vuren te krijgen en te vernielen!'.... Als gewoonlijk volgen weer veel bijzonderheden over de werkzaamheden op den Wildenborch; men heeft veel last van het hooge water; er zijn nieuwe honden gekomen, enz.

88. Wildenborch den 5 Decbr. 1830:

Willem is Sergeant en naar Breda getrokken. Brants is Luitenant bij de Schutterij. Winand en Willem hebben elkaar gezien. Willem was bij z'n

1) Zie het puntdicht: *De Diep-egge* (1837, IV, blz. 144).
2) Maurits was toen in Hellevoetsluis. Hij deed met de Zeemeeuw een reis naar de West (1830).

soldaten geliefd; de Studenten-Vrijwilligers komen bij de mobile armee. De soldaten moeten gehard worden. ‘Onze soldaten zijn woedend op alle blaauwe kielen’.

‘Plaats en tijd tot politiseeren ontbrak. Wat zal men ook van deze duisterheid zeggen! - Laten wij op onze goede zaak en op God vertrouwen. Tot nu toe bewijzen wij ons, door brave inspanning, Zijnen bijstand waardig’.....

89. Wildenborch den 20 Decbr. 1830:

Wanneer Maurits geld noodig heeft, zal Staring hem helpen, ‘dat zijn dan dingen die zich mòèten schikken - boze tijden of niet!’

De L. Jagers zijn aan het tirailleeren en hebben hun uitrustingen nu ontvangen.

Een Engelschman Hamilton, te Oxford in de rechten gepromoveerd, heeft gevraagd zich bij het Nederl. leger te mogen verbinden; hij is bij de L. Jagers gekomen, na zich eerst als student te hebben laten inschrijven.

Dientje is een menagerie wezen kijken. ‘Het merkwaardigste bij dezelve was de Kameleon[1)] die aanhoudend, in zijne watten gedoken, een goede gezondheid genoot’.....

.....‘Ik geloof met u, mijn lieve Maurits, dat wij geen wezenlijken oorlog met Belgiën zullen behoeven te voeren; inzonderheid om dat daartoe in het Zuiden het vermogen zal ontbreken. Hoogst walgelijk klinkt inderdaad het gesnoef van die Brusselsche ellendelingen!’ - Zo maar de Fransche Jacobijnen - het godvergeten gespuis waarvan de Globe[2)] het orgaan is - geen meester worden; want dàn gaat alles het onderst boven!’.....

90. Wildenborch den 10 Jan. 1831:

Evenals Maurits vindt Staring de Poolsche deelingen onrechtvaardig.

.....‘Maar ik geloof, dat Polen oneindig daarbij verliezen zoude, wanneer het de opstand kon' staande houden, want dan keerde de slavernij van de Boeren en het Despotisme van de Edellui' dadelijk terug! Daarenboven moedigde zulks het voortzetten van het revolutioneeren overal aan, en waar geen ontevredenen zijn weten de Franschen ze wel te maken.

Ook bij ons heeft de Paperij, van Belgiën uit, in de streek van Oldenzaaí op de domme geloofsgenoten weten te werken. De Boeren hebben zich daar aan den Schuttersdienst onttrokken - zijn, van over de grenzen, met kaliber-

1) Misschien gaf dit bezoek aanleiding tot het gedicht: *Het Kameleon*, dat in 1832 voor 't eerst gedrukt werd. Het was een bewerking van een dichtstukje door J a m e s M e r r i c k geschreven zie A.S. Kok: Noord en Zuid, 1893, blz. 392-95).

2) Le Globe, journal philosophique, politique et littéraire. (Paris 1826-30).

geweren gewapend - - èn zijn, toen men er wat soldaten en schutters heeft heengezonden, allen gaan lopen, zonder dat er een enkele is blijven staan' . . . .

Dientje is druk aan het spinnen.

91. Wildenborch 28 Jan. 31:

Laat Maurits [1] zien een kamer aan wal te krijgen. Een voordeel voor Winand en Willem zal zijn: 'dat zij een menschenkennis en ondervinding van waereldsche zaken zullen hebben opgedaan die met geen mogelijkheid langs een anderen weg in zo korten tijd te verkrijgen zou' zijn geweest, en uw drietal zal levenslang elkander, als medewerkers, de dagen herinneren, waarop de Oud-Nederlanders zulk een heerlijk schouwspel van Vaderlansliefde en trouw aan Europa vertoond hebben -'

..... 'De Kloosteravenden gaan niettemin ongemerkt in de eetkamer voorbij. Daar is thans het spinnewiel aan de orde van den dag' .....

.....'Gods goedheid geve u weldra een volkomen gezondheid weer.'

92. Wildenborch den 7 Febr. 1831:

Zooals meermalen het geval is, begint Dientje dezen brief. Staring vervolgt:

..... 'Ik ben blijde dat gij het *Journ. de la Haye* [2] leest. Eerst zag ik tegen de kosten op, maar eindeljk heb ik een Hoogd. Journ. afgeschaft en daarop dit genomen. het tijdstip was te belangrijk! Nu en dan is het wat al te sarkastiesch; maar welk een vernuft en welke heldere begrippen - en welk een stijl!'

93. Wildenborch 13 Febr. 1831: [3]

Het spijt Staring dat hij niet komen kan. Hij meldt dat hij voor Winand verlof heeft gevraagd.

'Moge u, onze lieve Zoon, op uw ziekbed, het bewustzijn verblijden, dat gij, van uwe kindsheid af, uwe pligten in alles ook aan uwe u zo tederbeminnende Ouders hebt vervuld! De gedachten van uwe lieve Moeder en mij, en die van uwe Zuster Dientje, van Adele [4], van de goede Constance en Jan [5] omzwerven u. God zij uw Behouder en zegene u, mijn beste Maurits.

Uw tederliefhebbende Vader.'

1) Hij was ziek en stierf 12 Febr. 1831.
2) 19 Oct. 1830 verschenen; het werd later als 'Dagblad van het Zuiden' het conservatieve regeeringsorgaan (zie Blok VII, blz. 523).
3) Laatste brief aan Maurits, niet meer door hem ontvangen.
4) Adele Clignett op den Wildenb. om in de huishouding te helpen.
5) Jan Brauts, kind van St's overleden dochter Mathilde.

Aan zijn Zoon Winand[1].

94. 12 April 1815:

Lieve Winand en Dientjen.

Ik ben zeer blij dat gij zo zoet zijt, en zo veel pleizier hebt. Ik zal u haast eens komen zien.

De linden voor de vensters beginnen hier mooi groen te worden, en er bloeien nu al meer boomtjes en bloemen in den Hof, en er staan witte bloemtjes op de weide; ook zijn er nu meest twee ooievaars op het nest, die braaf klepperen.

Ik dank Dientjen voor haar briefjen, en sluit in dit veel kusjes voor u beiden.

Dag, mijn lieve kinderen,

Ik ben uw liefhebbende Vader.

à Monsieur A. Ducommun[2].
Directeur de l'Institut d'Education à Nimègue.

95. Wildenborch ce 18 Febr. 1822:

Monsieur,

L'Institut d'Education, établi sous votre Direction m'a été présenté dans un jour si favorable par Madame de Balveren, ma Belle Soeur, que je servois charmé qu'un de mes Fils, agé de Treize ans et demi eut l'avantage de pouvoir ij etre placé'....

Aan Winand (Vervolg).

96. Wildenborch den 24 April 1822:

Staring schrijft aan Winand over den familiekring.

''s Avends op den Wildenborch komende, werden wij dadelijk door drie nachtegalen met een klein concert, bij het Huis, onthaald.'

De tuinman zal voor W.'s tuintje zorgen.

1) Winand Carel Hugo, geb. 5 Oct. 1808, eerst op kostschool in Nijmegen (1822-23) bij Monsieur Ducommun, dan in Zutfen op school (1824-27). Hij studeert later te Leiden (1827-33) eerst in de Rechten, dan in Plant- en Dierkunde. Bekend landbouwkundige en geoloog, later ook Inspecteur van het Middelbaar- en Landbouwonderwijs. Er zijn 188 brieven van Winand bewaard.
2) Er zijn 12 brieven van St. aan Ducommun bewaard. St. stuurt 3 maandelijks geld en spreekt dan over de vorderingen, zoo ook in brieven aan v. Marle te Zutfen.

‘Dientje heeft al met de Geiten gewandeld, maar nog niet met dezelve gereden. Zij wandelt ook met Tiras en Castor, die den blakendsten welstand genieten’....

Tante Charlotte logeert op den W. Met turfmaken is men begonnen, met het schillen van het akkermaalshout nog niet.

Het doet St. genoegen dat een van de andere leerlingen ook zoo veel van natuurl. historie houdt.

‘Dat u de Heer Ducommun opstellen laat maken is best; maar ik geloof wel, dat gij u verlegen vond; en dat gij den Wildenborch tot een onderwerp[1)] naamt was natuurlijk’....

‘Uw Brief was voor uwe weinige oefening zeer goed, en uwe spelling en taal ook braaf! Dit was mij tot een uitstekend genoegen.

Schrijf mij eens, of de Tekenmeester u laat doezelen eer gij harchures of strepen maakt’....

97. Wildenborch 12 Septbr. [1822] namiddag:

Staring vindt goed dat Winand een groote fluit koopt, wanneer hij zich Hink oefent: ‘Anders zijn het, gelijk met de oktaaffluit, *weggesmeten* guldens, en daar heb ik geweldig veel tegen’....

98. Wildenborch den 24 Septbr. 1822:

Caroline heeft het met een bruiloft druk gehad, tot zes uur 's morgens heeft Staring mee feestgevierd. Hugo oefent zich flink op de piano.

....‘Nu moet ook de Veengoot nog gediept worden. Kortom er is nog genoeg arbeids te verrigten, en het water zal ons nog altoos vroeg genoeg komen hinderen’....

99. Wildenborch den 14 Octbr. 1822:

....‘Apropos, lieve Winand! Gij moet u aanwennen om nooit, wat het ook zij dat gij geschreven hebt, uit de handen te geven zonder het, met enigzins bedaarde zinnen te hebben overgelezen, ten einde taalfouten en uitgelaten woorden enz. enz. te verbeteren[2)]. “*Den* Heer was niet thuis” en

1) W. had aan zijn vader geschreven dat hij een Fransch opstel over den Wildenborch gemaakt had: “Ik heb ook geschreven dat de tegenwoordige bezitter A.C.W. Staring een Kanaal van meer dan een uur gaans heeft gegraven om het water af te leiden”.....
2) Naast een brief van 1831 teekent St. aan: ‘driemaal “heerlijk”: ongelukkig’. In dien zelfden brief schrijft Winand: ‘Hetgeen gij mij toch dagelijks zeidet, dat de grondige kennis van de ouden de eenige grondslag wezen moet voor iedereen welke iets met de pen voor den dag wil brengen; dit begin ik eerst regt te gevoelen’.... (zie Bijlagen X).

“ik heb *de* Heer niet thuisgevonden” zoudt gij, als gij 't geschreven had, zeker niet onverbeterd laten. Uw Moedertaal hebt gij ook *aan de eerste plaats* zuiver te schrijven. En *uw schrift* is mede een zaak *van zeer veel belang. Een weinig tijds* aan een brief besteed, hij mag dan geschreven zijn aan wien gij wilt, is, vooral op uwe jaren, in genen dele verloren. Voor het overige laat gij uwe pen wandelen - hoe natuurlijker hoe beter!’....

De aardappelenoogst is goed. ‘Ondertuschen zal mijn oude Kindermeid van onze Aardappels hare portie niet meer krijgen als in een hogen ouderdom overleden zijnde’....

‘Vaarwel, lieve Winand! Uw Moeder drukt u aan haar hart. Allen groeten u op het minzaamst en ik verzeker u van mijne tedere vaderlijke liefde.

Uw Vader.’

100. Wildenborch den 10 Novbr. 1822:

Het doet Staring genoegen dat het met fluitspelen beter gaat. ‘Een weinig kennis van de Muziek baant voor een jong Mensch overal den weg, en geeft vatbaarheid voor een genoegen, waarvoor wij ons gehele leven lang niet onverschillig worden!’....

De werkzaamheden op den Wildenb. beschreven; ook over de honden.

101. Wildenborch den 17 Decbr. 1822:

Uitgebreid meldt Staring wat de arbeiders op den Wildenb. uitvoeren. Hij vraagt inlichtingen over Winands werk: ‘alles waardoor gij een stap verder doet, is van belang voor uw Vader’....

102. Wildenborch den 21 Aug. 1823:

Willem heeft koorts. Caroline, Brants en de neven v. Mierop zijn naar de Hoogduitsche Komedie geweest. Vosmaer[1)] logeert op den W. De mannelijke gasten zijn naar Ruurlo gewandeld en ‘zagen den optogt van het jonge volk, dat naar den Vogel had geschoten[2)].’

‘Apropos! Leg u inzonderheid ook op het *spreken* van het fransch toe, en leer zulks *met vrijmoedigheid* doen.’

103. Wildenborch den 23 Octbr. 1823:

1) J.N. Vosmaer, later Assistent-Resident te Gorontalo *j* 1836. Zijn oudere broeder was Dir. van de Landsdrukkerij en de vader van den letterkundige Mr. C. Vosmaer. Er zijn een aantal brieven van hem bewaard, hij was een vriend van Hugo en Maurits en kwam veel op den Wildenb. (in de brieven oude herinneringen).
2) Denk aan Staring's gedicht: *liet Vogelschieten* (bundel 1836, I, blz. 50).

‘Apropos! De vereenvoudigde Stoommachine is sederd April in Londen aan 't werken.
Het is uitgemaakt dat zij 4/5 minder kolen nodig heeft dan

de gewone - oneindig minder plaats beslaat en ook veel minder kost - nu begint het varen van hier naar Amerika mogelijk te worden - ten minste zal men reeds vijfmaal den afstand van Engeland naar Portugal kunnen varen. Dat men welhaast de Diligences met stoom zal laten rijden wordt zeer waarschijnlijk'....

'Onze oude Stippert heeft den Tol aan de natuur betaald. Hij is zacht uitgeblust zo als de menschen die als onze daghuurders leven doorgaans plegen te sterven. Hij was een vlijtige arbeider'....

104. Wildenborch den 15 Octbr. 1827[1]:

Staring meldt dat het met Winands moeder beter gaat, ook met het geheugen[2]. Hij beveelt Erasmus aan om Latijn te leeren spreken. De Metamorphosen zal hij zenden. Wanneer W. bij de Gelder gerespondeerd heeft, moet hij het melden.

105. Wildenborch den 28 Octbr. 1828:

Staring bedankt voor de inlichtingen over de studie, hij houdt zich voor meer aanbevolen. Willem en Maurits jagen, 's avonds is er concert. Winands moeder heeft op den tast naar Mannheim[3] wat geschreven.

....'Apropos leest men ook het Nieuwe Journaal *de Argus*[4] in uwen Kring en wat zegt men er van?'....

106. Wildenborch Dinsdag den 5 Mei 1829[5]:

Mijn lieve Winand,

1) Winand is in Sept. in Leiden gaan studeeren. In een brief aan C.J. Wenckebach, Secr. Gen. bij het Min. van Binnenl. Zaken (Dec. 1827) vraagt St. of er voor een student in de zoölogie een toekomst is. W. wil niet in de Rechten studeeren. St. wil zekerheid hebben 'want daar komt het bij een van zevenen zeer op aan'....
2) Naast haar verergerde oogziekte leed zij ook aan zwakte van het geheugen.
3) Daar woonde toen haar geliefde zuster v. der Wijck.
4) De heftige Dr. J.J.F. Wap, Kath. vriend van Bilderdijk redigeerde de 'Argus' (1828-29). In het fam. archief is een puntdicht op de Argus bewaard en een 'Recensie à la Wap'. Het tijdschrift prees o.a. Jaromir te Zutphen (zie ook het artikel van C.G.N. de Vooys: *Apollo, Argus en Nederlandsche Mercurius.* Beweging. Dec. 1913).
   Het puntdicht luidt:

   Of Argus honderd oogen heeft,
   Het baat den man niet veel.
   Hij heeft de staar aan de ééne helft
   En ziet met de ándere scheel.

5) Ook in klad aanwezig.

Uwen Brief van 1 Mei ontving ik gisteravend; wijl gelukkig onze Eefje naar Zutphen was geweest, en ik zende hierbij de Assignatie ad *f*450.00.

Het zal mij hartelijk verblijden, als uwe Tentamina goed zijn afgelopen, en gij deze som moet aanspreken, om daarvan het vereischte voor uw examen te nemen. Hoe meer daarvan zal overschieten, hoe meer mij zulks welkom wezen zal; want de *f*2200.00, die, behalve de nevensgaande *f*450.00 en behalve wijn, met andere voor u te Zutphen betaalde Rekeningen enz. door mij in niet veel meer dan anderhalf jaar voor u betaald zijn, dreigen mij, op dit ogenblik, met geldsverlegenheid. Ondertuschen *moet* zich dit redden. Maar, denk, bij alle vermijdelijke uitgaven, en mogelijkheid van besparing, hoeveel er, buiten u, op de algemene kas aanspraak hebben, en in hoe veel delen die kas eens zal moeten gesplitst worden.

Loopt uw Examen naar wensch af, zo gun ik u en die hier en op het Joppe zijn, gaarne het genoegen van een onverwachte verschijning. Ware dit niet, dan was het beter geweest, mij den dag van uwe komst te melden; ten einde u met ons eigen rijtuig van Zutphen te laten afhalen, en een gehuurd uit te winnen. Doch maak het, in dit geval, met een gerust hart anders, en verschijn, als *Candidaat* - zo ik tot beloning van uwe braafheid en ijver hoop - *ex nube ut plus Aeneas*'....

'Het zou' mij ten uiterste spijten, dat uwe komst, na het goede aflopen van het schip, juist hier plaats had, bij mijne afwezigheid; moetende ik, namelijk, aanstaanden Maandag, tot mijn groot verdriet, uit dit (nu eindelijk voorjaars-)toneel, naar de stad Arnhem, vanwaar ik wel niet vroeger dan donderdag zal kunnen terugkeren'....

'Alles groet u hier, met die belangstelling, welke gij altoos, aan de eerste plaats, zult vinden bij uwe Moeder, die u in hare armen drukt, en uwen liefhebbenden Vader.

107. Wildenborch den 15 October 1829:

Eerst wat Staring noemt: 'een Wildenborchsche Courant' [bijzonderheden van den Wildenborch].

....'Hebt gij in de Haarlemmer Courant van 13 October gelezen, dat op den ijzerbaan[1)], tuschen Liverpool en Manchester, een Stoomrijtuig tien uren gaans in één uur heeft afgelegd, en als langs de aarde scheen te vliegen?'...

108. Wildenborch den 24 Junij '30[2)]:

Zonder gewetensbezwaren kan W. z'n studie voortzetten, de *f*1200 liggen voor hem klaar. Toch moet hij zuinig zijn. 'Kunt gij b.v. een gehuurd

1) Zie het puntdicht: *Stoomrijtuig op een IJzerbaan* (1829) (bundel 1837, IV, blz. 142).
2) Zie Bijlagen IX en brief 43.

rijtuig door een brief uitsparen, enz. enz. dan geeft gij blijk van zulk een overleg, en gij stelt mij voor het toekomstige gerust, als ik hier niet meer wezen zal. Houd dus uwe vijf zinnen altoos zo bedaard bij elkander als mogelijk, want dat helpt huishouden - en - nog eens! Studeer; - dit ook zonder de overdrijving van den armen Altena[1]; - studeer, als een brave Jongen, en doe u zelven geen verwijt over de kosten.'

....'Altena schijnt zich ook met *Göthes Faust* het hoofd warm te hebben gemaakt. Een schrijver heeft, in mijne ogen, weinig verdienste, met zulke razendmakende voortbrengsels in de waereld te zenden! Zijn *Werther* vergiftigde weêr op een andere wijs jonge Menschen. Enthusiasmus heeft ieder nodig, die op wat voortreffelijks doelt - maar overspanning is de bron van allerlei ellende, en bereikt zelfs niet, wat de Middelmatigheid tot loon van haar gestadig voortsloffen, erlangt'....

109. Wildenborch den 19 Octbr. 1830:

Staring is ook getroffen door de proclamatie van den Koning (5 Oct.).

'Heeft men dan te Leyden niets beters gekregen dan mijne drie coupletten[2], zo dient de derde regel van 't eerste nu te zijn:

> Voor Troon en Wet is ons 't geweer

en de derde en vierde van het twede:

> Met eer ontrolt zich onze vaan
> Voor 't Regt en Nederland!

Vaderland kan niet wel in een Krijgslied door de vrijwillige Jagers gezongen worden, als Schlegel en andere brave buitenlanders in hunne rijen staan'....

110. Wildenborch den 26 Novbr. 1830:[3]

Willem is als sergeant naar Breda vertrokken.

'Terwijl het nù uw stand is, mijn lieve Winand, verheug ik mij mèt u,

1) Een vriend van Winand, die zelfmoord gepleegd had.
2) Namens het Vrijwilligerscorps had Winand gevraagd of St. een geschikt lied wilde maken. Deze zond: *Lied voor de edelhartige Jongelingschap* enz. (bundel 1837, IV blz. 83), op de wijs van Schubart's: *Auf auf ihr Brüder* (ook op muziek van Hering); oorspronkelijk maar drie strophen (zie Arnh. Cour. 26 Oct. 1830 en L. Studentenalmanak 1831, blz. 111), het heette toen: *Krijgslied voor de Kadert. Studenten als vrijw. Jagers dienende.* St. schreef ook een *Krijgslied in 1830* (L. Stud. alman., blz. 113). Bilderdijk werd eveneens om een lied gevraagd, maar schreef, volgens Winand, een beleefden brief vol jammerklachten over zijn deerniswaardigen toestand.
3) Er zijn een aantal brieven van Winand bewaard over het verblijf in Brabant en den daarop gevolgden Belgischen Veldtocht (zie ook 'Het Leidsche Jagercorps enz.' door B.W. Wttewaal van Wickenburgh en P.W. Alstorphius Grevelink. 1881).

dat gij met uwe brave Kameraden in de gelegenheid zijt gesteld geworden, om daarin, als Militairen, van wezenlijken dienst te kunnen zijn. Moge het Gods wil zijn, dat wij ons met u en uwe twee Broeders, als alles hier weer groent en bloeit, onder het dak dat u heeft zien geboren worden, dankbaar mogen verblijden, over de gelukkige uitkomst van den strijd waaraan gij tot behoud van ons Vaderland edelhartig hebt deelgenomen'....

St. spreekt van 'schurkerij van de domme N. Brabanders', 'armhartige banditen'.

Wanneer het noodzakelijk is, is er geld voor Willem en hem beschikbaar.

111. Wildenborch den 31 Decbr. 1830:

Wanneer Staring hoort dat Belg. gevangenen mishandeld zijn, schrijft hij dat dit in de couranten had moeten staan met een sterke afkeuring. Over kleine, voordeelen tegen de Belgen verheugt hij zich. Met veel genoegen leest hij het meesterlijke Journal de la Haye.

....'Hier eindig ik mijn' brief, - die - als gewoonlijk - zeer veel van een Lappendeken heeft - maar dit kan niet anders'....

Alles van de Jagers interesseert St. In Engeland, maar vooral in Duitschland gaat men de houding van Nederland prijzen.

112. Wildenborch den 14 Jan. 1831:

Staring hoopt dat 'de braafheid over de slechtheid zal zegevieren', hij spreekt van 'den heiligen strijd, die voor het Vaderland en het Regt gestreden wordt'....

113. Wildenborch den 28 Jan. 1831:

Maurits is ziek geweest. Laat Winand hem eens schrijven.

'Ondertuschen lopen de avenden in de eetkamer, ook zonder gezelschap, spoedig af: het Spinnewiel is daar aan de order. Twee zijn er te gang, want Dientje spint niet alleen, ook Adèle en Constance zijn daar mede te gang geraakt. Dit maakt dan een goede bas continu bij het voorlezen uit Walter Scott'...[1)]

Enkele nieuwtjes van den Wild, waar men weer last van het hooge water heeft.

114. Wildenborch den 2 Febr. 1831:

Staring stuurt geld. Een van de gestorven honden is op het eiland begraven. 'Na lang wijfelen, om den hogen prijs van dertig guldens, heb ik ook het

1) In den Bibliotheekcatalogus van 1840 vond ik alleen de *Lady of the Lake;* wel deelen Staring's zonen mee, dat er veel uit Scott gelezen werd op den Wildenborch.

Journ. d.l. Haye aangeschaft en daarvoor de Hoogd. Aletheia[1] laten varen; lezende wij ook de Bibliothèque Univers[2]. niet meer. Somtijds maakt het de schrijver wat erg - maar 't is een Franschman - die kàn niet anders; en de buitenlandsche Dagbladen hebben den eersten aanval gedaan, en onbegaarne dat een Dagblad door een Nederlander gesteld zo sarcastiesch schreef. Men moet de klaarheid der denkbeelden, de geest en de stijl van het Journaal inderdaad bewonderen, en ik heb geen berouw dat ik het genomen heb. Maar de Nouvelles extraordinaires de Leyde van Luzac[3] waren iets geheel anders. Alles zo goed als officieele berigten, en de schrijfwijs altoos ernstig!'.....

115. Wildenborch den 13 Febr. 1831:

Staring heeft gehoord, dat het verlof geweigerd is.

'Ik kan, helaas, geen reis naar 's Gravendeel[4], op mijne jaren, met mijn gestel dat zich alleen door verschoning moet staande houden, in den winter doen; en, wanneer gebeurde, wat helaas aanstaande is, en door mij gevreesd werd, dan hoopte ik dat uw Broeder in *ùw* bijzijn zich nog zou' hebben kunnen verblijden'.....

Hij vraagt voor Winand verlof.

116. Wildenborch den 15 Febr. 1831:

Staring schrijft een deel af uit den brief aan Willem[5]. 12 Febr. is Maurits aan longontsteking gestorven.

'Zonder lijden' heeft hij 'zijn leven in Gods hand opgegeven'.

'In onzer aller harten zal zijn aandenken blijven leven; gelijk zijn ziel, voor een zo snelle en heerlijke ontwikkeling vatbaar, leeft, in hoger kring'....

....'Uw Moeder, ik, allen - zijn wij diep bedroefd; maar wij twisten niet met God, en vragen niet; eerbiedig aan zijnen wil onderworpen. Hij moge ook ùw hart sterken, mijn beste Willem, met de gedachte, dat ook dit nieuwe graf[6], voor een van de uwen geopend, het graf eens braven is'.....

1) Zeitschrift für Geschichte, Staats- und Kirchenrecht (1829-31).
2) Bibl. univ. des sciences, belles-lettres et arts (1816-51).
3) De bekende *Gazette de Leyde* (tot 1798, onder leiding van E. en J. Luzac, zie Blok VI blz. 578).
4) In de buurt van Dordrecht; hier lag Maurits ziek (zie brief 93).
5) Deze brief is niet bewaard.
6) St.'s drie oudste kinderen waren al gestorven.

117. Wildenborch den 23 Mei 1831:

Louise Brants is weer op den W. De meid en de tuinman zijn hersteld. ‘Beide zien er evenwel nog bijster meepsch en kwapsch[1)] uit.’

De nieuwe bewonders van de Cloese[2)] zijn musikaal.

Staring heeft zijn eervol ontslag uit de Staten gekregen: ‘de Kommissie van Landb. blijf ik vooreerst nog aanhouden om, bij gelegenheid van de Vergaderingen, oude kennissen weêr te zien - nùt zie ik voor het ogenblik in de Kommissies niet - tenminste niet meer dan een samenkomst van Landbouwers zou' opleveren’ .....

118. Wildenborch den 3 Junij 1831:

Staring hoopt op vrede ‘zo de Voorzienigheid niet besloten heeft dat aan de Schelde een twede gerigt over schurkerij en domme opgeblazenheid zal worden gehouden zonder dat Oud-Nederland daarover rouw behoeft te dragen om de menigte der offers aan ònze zijde’ .....

119. Wildenborch den 18 Junij 1831:

Staring schrijft over den buitenlandschen toestand:

‘Aan dèze opbeurende hoop willen wij vasthouden: dat, bij slot, goed regt, braafheid, bezadigdheid en ware moed door de Voorzienigheid zullen gekroond worden, en zulk een uitvaagsel van slechtheid gestraft, als onze Vijanden met hunne helpers zijn. Welk een vreugd voor de thuisgeblevenen, om het feest van zulk een triomf te vieren met hen, die, gewapend op onze grenzen staande, de achting van Europa weêr verworven hebben’ .....

120. Wildenborch 28 Junij 31:

Staring zendt Winand f 40:

‘Bepaal uwe uitgaven, mijn lieve Winand, tot het volstrekt *noodzakelijke* - dat doe ik òòk - met zo veel anderen, die in mijn geval zijn. Mijne Couranten maken alleen een uitzondering, en die zou' ik toch, om meer dan ééne redenm niet geheel *kúnnen* missen’ .....

121. Wildenborch den 12 Novbr. 1832:

1) Dezelfde uitdrukking in een onuitgegeven boertig gedicht van Staring aan G. Schacht uit St.'s Harderwijkschen tijd (Amst. Univ. Bibl.). Zie Ned. Wdbk: Sy ..... Is flaeuw en bijster meeps, en uitermaten quaps. (Cats).
2) Bekend buiten in de buurt van Lochem

..... ‘Böhtlingk[3] heeft zich bazig van de Gudulasche Kommissie gekweten. Hij heeft mij hare gansche Legende[4], getrouwelijk afgeschreven, toege-

3) Vriend van Winand (zie brief 168).
4) Opgenomen in St's prozaverhaal *Nicolaas de Notaris* (zie *Kleine Verhalen* blz. 167).

zonden. Misschien is er iets in, dat tot een rijmsel zou' kunnen worden gemaakt. - In alle gevallen kan nu de Heilig in de Kerk van L. bij het Feest van 1233, avec connaissance de cause op haar pedestal worden gezet'.

De Cuviersche Geologie[1] heeft St. met belangstelling ingezien. St. is in afwachting wat er bij Antwerpen zal gebeuren.

'Apropos! gij hebt uwe Horologie, zie ik, wèl ontvangen, maar ik vind geen enkele syllabe van dankzegging voor het bezorgen in uwen brief; in andere gevallen kon òòk het woordje: Dank, nooit uit uw pen - dit is niet hoffelijk, en behoort zo niet. Het oog wil óók wat hebben. - Dit artikel eischt geen antwoord'.

122. Wildenborch den 26 Novbr. 1832:

De Bijdragen[2] waren, vindt Staring, voor een te beperkt aantal lezers geschreven. Het tijdschrift hoefde niet zoo uitgebreid te zijn als de 'Bibliothèque Universelle'. St. zou wel een opvolger van de 'Bijdragen' wenschen. Ook de waterwerken, droogmakerijen, veenkoloniën, enz., zouden kunnen behandeld worden. W. kan na zijn promotie zoo iets probeeren.

Het college van Prof. Lulofs, met de antwoorden op de vragen interesseert St. Van Kampen schrijft te veel, nauwkeurigheid en stijl ontbreken.

Het eerloos aanvallen van de Citadel door de Belgen vindt St. schandelijk; hij hoopt op vrede. Een puntdicht op de Britsche en Fransche Zeemacht heeft in de Arnh. Cour.[3] gestaan.

123. [Begin Decbr. 1832]:

Staring heeft de Bijdragen van Winand onder kruisband ontvangen. 'Maar N.B. gij moogt geen brieven meer onder Kruisband herwaarts insluiten - dat is niet eerlijk'.....

124. Wildenborch 19 Jan. [1833] Sneeuwdag:

Winand moet zijn exemplaar van 'Winterloof' meebrengen, dan zal Staring de drukfouten met potlood verbeteren.

1) Blijkens de aanteekening is de legende overgeschreven uit Het Leven der H.H. Maeghden, d o o r Heribertus Rosweydus, Antwerpen 1626. Grudula is de patrones van Brussel, leefde ± 700 in Belg. Brabant (The Catholic Encyclopedia).
Meer palaeontologie zal St. bedoelen (misschien: Discours sur les révolutions de la surface du globe. 1825).
2) *Bijdragen tot de Natuurk. Wetenschappen* door H.C. v. Hall, W. Vrolik en G.J. Mulder (1826-33).
3) 22 Nov. 1832 en bundel 1837, IV, blz. 152.

Het onderwerp van de dissertatie vindt hij goed. Winand moet zich niet laten ontmoedigen[1].

Hij vraagt inlichtingen over een waterwerkkundige zelfbewegende machine, waarover in de Letterbode gesproken is.

125 Wildenborch den 26 Febr. 1833:

Kan Winand Brants ontvangen?

Staring zit op een nieuw adres[2] over de afwatering van een beek te broeien.

'N.B. dat "Jaromir Gewroken" *niet* in den Muzenalmanak komt. Er werden den armen Immerzeel bedenkingen[3] gemaakt "of het stukje ook de Dames zoude kunnen stuiten" en *werkelijk* een D a m e vond het vertelsel te v r i j . Dit Lucreatiaschap is inderdaad heroisch! en dat - in Amsterdam! - Nu! daar vond een Bruid ook de Louise van Voss zo indecent dat zij het boekje aan haar Bruidegom terug gaf. Nu zal de vraag zijn of Jaromir in den Almanak van Brest van Kempen komt - maar dan zal het wel zonder Plaatje zijn, want voddig wil ik dat niet hebben'....

126. Wildenborch 5 Julij 1833:

Staring zendt *f* 125. Laat Winand toch spaarzaam zijn, het is hem niet onverschillig; met Hollandsche rijkeren moet W. zich niet vergelijken.

St. is benieuwd naar het Arendsburg van Prof. Reuvens[4]. Laat W. de kamers voor dit jaar aanhouden. 'Immers behoeft het voor geen heel te zijn wat dat liep àl te erg!'

Het logeeren bij Enschedé moet W. nu maar eens opgeven; men kan niet alles doen.

127. Wildenborch den 20 Julij 1833.

'Verleden Dingsdag, den 16, hebben wij te Lochem, met een buitengewone vergadering van 't Nut van 't Algemeen den Zeshonderdsten Verjaar-

1) In een vorigen brief schrijft St.: 'Werp uwe zorgen op den Heer' is een waarlijk hemelsche wijsheidsles in den Bijbel'....
2) 27 April 1833 verzonden aan den Koning; het was natuurlijk vruchteloos.
3) Zie den brief van Immerzeel (20 Febr. 1833) Bijlagen XXIV, *Jaromir Gewroken* verscheen in den *Alm. voor Holl. Blijgeestigen* (1834 blz. 145) zonder plaatje.
4) C.J.C. R e u v e n s (1793-1833), in 1816 prof. in Harderwijk (hij schreef toen aan St. als curator; diens antwoord is bewaard in de L. Univ. Bibl.), in 1819 prof. in archeologie in Leiden. Hij schreef o.a.: Korte beschrijving en plan der Romeinsche bouwvallen, gevonden ter waarschijnlijke plaatse van het Forum Hadriani, op de Hofstede Arentsburg onder Voorburg (1829).

dag van Lochems Verheffing tot een Stad gevierd. Ds. Groothuis heeft een Voorlezing gedaan waarbij hij de Lotgevallen der Stad in zes eeuwen behandeld heeft. Ik heb de Schone Sekse die ten minste vijftig in getal aanwezig was, mijne Historische Novelle voorgelezen[1]. Uw Oom en Tante waren met Dientje en Constance mede aldaar tegenwoordig. Na afloop van 't werk onthaalde ons de Heer de Wolff op een Collation. 's Nachts tegen twaalf uur waren wij weder thuis'....

128. Wildenborch den 18 October 1833:

Staring moet naar Arnhem; als hij teruggekeerd is, komt hij voor geen goud meer over den IJssel. 'Arnhem maakt mij ziek.'

De Commissie van Landbouw heeft het druk met de Kadasterzaken.

Het geld waarom Winand gevraagd heeft, zal hem gezonden worden, al valt het ook moeilijk: uitstel van betalingen behoort niet.

'Apropos! zorg toch op alle mogelijke wijzen dat Uwe Dissertatie zonder drukfouten zij.'

129. Wildenborch den 7 Decbr. 1833:

Staring dankt voor de opdracht van Winands dissertatie[2].

'Apropos! De Drommel haal den Engelschman die opgeraapt heeft wat voor aller voeten lag en nu *water* met *olie* in plaats van steenkolen stookt. Oeconomiesch *Licht* zal nu ook wel niet lang uitblijven - of liever: men zou haast zeggen dat het reeds voorhanden is'....

130. Wildenborch den 20 Jan. 1838[3].

...'Verwijl niet te lang in Z. Bij dit weer is het voor den Koetsier in den avend een erge post!'....

1) *Nicolaas de Notaris* (zie brief 168 aan Böhtlingk en brief 121). Het is opgenomen in de *Kleine Verhalen* (1837).
2) Hoe Winand ook aandrong, St. wilde zijn naam niet genoemd zien met al zijn titels. De opdracht luidt:

   Viro consultissimo, gravissimo
   A.C.W. Staring a Wildenborch
   J.U.D.
   Patri, optimo, carissimo.

   Een motto uit Huygens toont dat Winand Staring's zoon is.
3) Van Jan. 1834 tot Juli 1838 woonde Winand op den Wildenborch en bestuurde het landgoed. In 1838 huwde hij met Arnoldina v. Löben Seis en ging als griffier van het Kantongerecht te Lochem wonen. Vier maal 's weeks kwam hij op den Wildenborch voor de administratie.

Aan zijn Schoondochter Catherina, Arnoldina, Christina v. Löben Sels[1].

131. Wildenborch den 23 Jan. 1838:

Veelgeliefde Nicht,

Mijne hooge jaren ontzeggen mij, bij dit strenge winterweer, het zoo zeer verlangde genoegen, om u te Zutphen te komen betuigen, hoe zeer mij en uwe Tante de hoop verblijdt, welke thans Winand heeft mogen opvatten.

Geene verbindtenis konde ons gewenschter zijn, dan die, waarvan zich door uwe gunstige denkwijs het uitzigt voor hem opent!

Weiger ons de voldoening niet, lieve Nicht, dat wij U zulks hier ter plaats mondeling kunnen verzekeren, en gun ons mede ùw bijzijn, als wij aanstaanden Donderdag.....

Aan Winand (vervolg).

132. Wildenborch den 3 Junij 1839:

‘Gods besten zegen, mijn lieve Winand, op uwe Dientje en op haar' Zoon! - Ik wenschte dat gij getuige had kunnen zijn van de onuitsprekelijke vreugd en godsdienstige dankbaarheid uwer Moeder, aan welke ik [de] heugelijke tijding bragt, terwijl zij nog te bed lag’.

133. [1840]:

‘Eer aan uwe vlugheid! maar of de *mijne* wel daaraan zal kunnen beantwoorden terwijl Panhuys[2] en Dientje hier zijn - de klok over zessen is - de Thee nog niet gedronken - de Muziek gereed liggend - en mijn opstaan 's morgens iets later dan de dageraad is - daaraan laat zich met grond geweldig twijfelen!

Duizend groeten!

Uw liefhebbende Vader’.

Aan zijn Zoon Willem[3].

134. Wildenborch den 29 Novbr. 1828:

1) Zij huwde met Staring's zoon Winand, uit hun huwelijk sproten zeven kinderen; drie zoons zijn nog in leven.
2) Jhr. C.A.E.A. van Panhuys was in 1834 met E. Staring gehuwd.
3) Willem Constantijn Arnold, geb. 19 Dec. 1812. Hij ging naar de juist opgerichte Milit. Academie te Breda, werd luit. der Artillerie, later Referendaris bij het dept. van Binnenl. Zaken, van Financiën, van Waterstaat en ten slotte Hoofddirecteur van de Rijkstelegraaf. Van Willem zijn 62 brieven bewaard.

‘Dientje heeft de “Fantaisie van Karr” geheel voor u afgeschreven; wordt er nu aan Muziek te Breda gedaan, zo kan ik het Rolletje overzenden’.....

‘Brants heeft voor Caroline een Piano gekocht, waarin de Zangbodem - zo ik begrijp - gedeeltelijk koper is, en de dubbele snaren met één ijzeren stift om een koperen pennetje worden omgehaald; dus [volgt een teekeningj. Dit spaart werk bij 't stellen; maar als zulk een snaar springt, is de noot lam. Op de gewone wijs bespannen, heeft een Piano altoos twee kansen om te gang te blijven! - Ik verlang om het stuk zelf te zien! De toon moet zeer schoon zijn’.....

Veel mededeelingen over ontginningen.

‘Nog eens, lieve Willem, vaarwel! - Wees vlijtig, en gehoorzaam uwe superieuren punktelijk - dit is de ziel van uw metier en de ware weg tot uwe bevordering. God zij met u.

Uw liefhebbende Vader’.

135. Wildenborch den 24 Febr. 1829:

Staring vertelt dat hij een rekest[1] gezonden heeft, maar Willem moet er over zwijgen.

‘Het kwam te pas, dat ik in het adres zeide, dat gij, in het door u gekozen vak - of dos noods Artillerie - gaarne een Vaderland zoudt hebben gediend, voor hetwelk uw Grootvader en vijf Oudooms den Degen hadden gedragen, en een moederlijke Oom, onder Zijn Majesteits (toen Erfprins) bevel, als officier der Artillerie, staande, op het bed van eer gevallen was.

Die Oudooms waren de Schoutbijnacht Staring, de Commandeur Christiaan VerHuell (voormaals 2de Kapt. ter Zee); de Pair Carel VerHuell (voorm. Luiten. ter Zee); de Russische Generaal Majoor Maurits VerHuell (voorm. Kapitein bij de Genie); Joost VerHuell (voorm. Luiten. ter Zee) en eindelijk Carel v.d. Muelen, als Luiten. bij de Artillerie bij Bommel gesneuveld, toen de Franschen in 't land kwamen.’[2] St. is met de arbeiders druk bezig.

136. Wildenborch 14 April 1829:

‘Wij hebben het thans ten uiterste druk met ons plantsoen in den grond te brengen; op den Dijk om den Molenboezem worden ook 4000 kleine eikenstekken geplant. Den nieuwen weg, buiten Bloeminks Hek op het Kasteel aanlopende, heeft de kleine Jan met Beuken beplant. Het Bremzaad bij Evert is óók in den grond. Het geploegde veld was door de vorst heel murw en bekwaam tot zaaien gemaakt’.....

1) 23 Febr. 1829 aan Prins Frederik verzonden; Staring wijst vrij scherp op het onbillijke dat z'n zoon bij de Infanterie is geplaatst, hoewel hij recht had op een plaats bij Genie of Artillerie.
2) Zie den geslachtsboom der VerHeull's.

137. Wildenborch den 26 Novbr. 1829:

Het tweede deel van Waverley[1], dat Willem gelezen heeft, kan men niet vinden.

'Ik heb het zeer druk met schriftelijk batailleeren, over de Verponding, waarvan de aanslag voor Lochem, ten gevolge der opmeting en taxatie, nu is rondgezonden.'

'De Diepegge is gemaakt'.... 'Wordt nu de zaak slechts aan wèelgezinde menschen opgedragen! Gij houdt dit artikel geheel voor u!'....

'Het plaatje voor mijn' Hertog Arnoud[2] is, in den Almanak voor het Schoone en Goede, vrij wel uitgevallen; maar de Non is te jong en haar voorhoofd te ongesluierd - speciaal zijn haar handen die van een jong poezel Meisjen - die van den, ruim zestigjarigen, Hertog passen ook in genen dele bij zijn oud mans, zeer goed hoofd. Een slapende hond in 't prentje heeft ook wel iets van een Meerzwijntje met een krulstaart.

Muzenalmanakken zijn ons nog niet geworden. In de *Nederlandsche* komen dit jaar - zoals ik u, meen ik, heb gezegd, geen plaatjes die betrekking tot den text hebben'....

138. Wildenborch den 21 Jan. 1830:

In Zutphen wordt gedineerd en 'gecomedied.'

'Dit is wat anders te zeggen, dan hier, in ons Klooster te huizen! - zèèr gesteld zouden wij toch geen van allen wezen, op die beweging, bij dìt winterweer. Haard en kachel zijn nu wel het beste gezelschap, en daarbij de huiselijke kring, waarin nu ook hier de kleine Louise[3] behoort, die altoos even te vreden en onzer aller lieveling is.'

....'N.B. Ik heb in 't Handelsblad gelezen, dat de Atlantische en Stille zee beide even hoog tegen de Landengte van Panama staan. Kans te meer om daar eens een goede communicatie te maken.'

139. Wildenborch den 29 Maart 1830:

'Zèlf studeert Dientje met Adèle getrouw in het Engels.' Staring vindt het goed dat de Courrier des Pays-Bas[4] op de Academie verboden is, het is een oproerkraaiend blad vol onbeschaamde leugens, het wil de Natie van den Koning vervreemden en een fransche overheersching voorbereiden.

1) De bekende historische novelle van W. Scott (1814).
2) *Hertog Arnoud in den Kerker* (Alm. v. 't Sch. en G. 1830 en bundel 1836, I, blz. 85).
3) Dochtertje van Dr. A. Brants en Caroline Staring.
4) De Potter was een der redacteurs (zie Blok VII, blz. 523).

'De Heer Wap[1)] zal u, hoop ik, niet veel met het *politieke* van onze Geschiedenis ophouden - er mogt bij hem ongemerkt iets van de wijs van zien van Bilderdijk en den Adv. v.d. Kemp[2)] insluipen, en het een en ander opgekrabbeld worden dat beter in het stof der vergetelheid blijft liggen!'...

140. Wildenborch den 10 Mei '30:

.....'Zie daar een kleine Wildenborchsche Courant'....

'Laatst zag ik in een Courant dat er te Breda een Muziekmagazijn is waarin men Pianoos en ook Melodions en Aeolodicons kon krijgen. - De twee laatstgenoemde Instrumenten geloof ik niet dat gij kent. Zoudt gij daar, bij gelegenheid, niet eens heen gaan? Gij zoudt dan naar de prijs van een Aeolodicon kunnen vragen - mijn beurs is te plat om er een te kunnen kopen, maar ik wenschte toch wel te weten wat *thans* zulk een Instrument kost'.....

141. Wildenborch den 8 Febr. 1832:[3)]

Van de inundatie om Bergen op Zoom zegt Staring: 'En het was ook goed, aan onze eigen Noord-Brabanders daarvan blijk te geven, ten einde geen gedachte van een *mogelijke* verbroedering met de Liberteitsmannen bij hen te laten opkomen.' Hij hoopt dat nu maar spoedig alles afgeloopen zal zijn. 'Adèle vertelde mij, dat men te Deventer, in de Bibliotheek van 't Athenaeum - of liever in die van 't aaloude Gymnasium - een welbewaard latijnsch schoolboek (een Donaat), had gevonden, behorende tot de *eerste Drukken* van Lourens Koster. Men achtte de vondst zo kostbaar, dat men het boek niet alleen heeft willen laten reizen, maar iemand met hetzelve naar Amsterdam heeft gezonden - vermoedelijk om het aan den Heer de Koning[4)] (de groote Handhaver van Kosters eer) mede te delen. Hoe heerlijk zoude het zijn, als eens dit boek - na zo langen tijd - de waarheid onwedersprekelijk aan het licht bragt'... 'Men wil gisteren een Oojevaar... hebben gezien.'

142. Wildenborch den 8 April 1832:

Het spijt Staring dat de muziek zoo weinig beoefend wordt. 'Gelukkig,

1) Van 1828 tot 1840 leeraar in Ned. Gesch. en Aardrijksk. aan de Militaire Academie (zie blz. 75).
2) 1799-1861, hij woonde in den Haag, in 1828 schreef hij: "Het gedrag van Prins Maurits van Oranje omtrent de Remonstranten verdedigd enz."
3) Willem lag eerst in Brabant, later in Nijmegen.
4) Deze schreef een werk over L.J. Koster (zie blz. 64).

dat u het doorbreeuwen van Peregrine Pickle[1] nog een tijdkorting heeft kunnen verschaffen'... De verdieping van de haven van B.^{o}/Z. interesseert hem.

Hij hoopt op een eerlijken vrede.

'Sloegen zich Franschen en Engelschen maar onder elkander dood, dat zou' de Belgische zaken, en andere even zeer, nog het spoedigst tot rust brengen. *Wij willen dan daarvan het beste hopen*'....

143. Wildenborch den 13 Novbr. 1832:

Staring schrijft over 'den beestachtigen aanval van Engeland en Frankrijk'. Pruisen zoekt weer voordeel voor zichzelf.

Hij geeft plannen om het beleg van de Citadel te bemoeilijken.

'De goede God doe het aanvangen van dezen schandelijken strijd op den kop van die eerloze Belgen en hunne helpers terugvallen!'.... Hij hoopt op een storm, die de blokkeerende schepen verjaagt. Er kan veel onvoorziens gebeuren.

'Dientje is met Constance in de Slagterij verdiept'....

'Als gij weêr schrijft, lieve Willem, zo ontvange uwe Moeder een afzonderlijke groet in uwen Brief. Dit behoort àltòòs zo te zijn - U w M o e d e r kan niet onder *alle menschen* begrepen worden. Vaarwel, mijn beste Willem! God zij mèt u - en met ons Vaderland.

Uw liefhebbende Vader'.

144. Wildenborch den 18 Decbr. 1832:

'Ik voeg enige regels bij de Courant van Dientjen, om u, voor mijzelven en uwe lieve Moeder, te zeggen: dat wij het jaar, weder door den Goeden God bij uw leven gevoegd, met dankbaarheid aan hem herdenken; daar u hetzelve op die baan gebragt heeft, waarop gij wenschtet verplaatst te worden'...

Staring hoopt op vrede. De Citadel zal wel genomen worden; hij zou den Scheldedijk willen laten doorsteken.

145. Wildenborch den 1 Mei 1834:

'Ik heb voor enige dagen[2] een conferentie gehad, te Zutphen, met den Inspecteur van den Waterstaat, die de Proef met de Diepegge heeft genomen. Na het bevondene, bij die proef, in alle zijne omstandigheden te hebben gehoord, ben ik overtuigd geworden: dat met soortgelijken arbeid, als het werken op den grond, door werktuigen van geen groter *geweld*, op onze

1) Het bekende boek van Smollett.
2) 28 April 1834. (zie brief 395 en bundel 1837, IV, blz. 167).

Rivieren, waar z a n d het gewone beletsel is, niet anders dan met besteding van zulke hooglopende kosten kan worden *gekrabbeld*, dat men dusdanig eene operatie niet màg aanraden'....

146. Wildenborch den 22 Julij 37:[1)]

'Apropos. Gij moet ons wat weten te verhalen van die raadselachtige vertelling, door den Heer Kamp in den Letterbode gezet: van een wagen (in Duitschland) die, *zo het* s c h i j n t, door de kracht die in de waterpers werkt zal gedreven worden[2)].

Ging dàt aan, zo was er dunkt mij reeds lang meer burengerucht van gehoord - want dan wierd ons de waereld te klein'....

'P.S. Ik zie het artikel van den Gids[3)] te hebben vergeten! De gunstige Recensie in denzelven heb ik niet zonder genoegen gelezen omdat de beoordeeling met redengeving bekleed is - en ik den schrijver *niet ken*, noch enige aanleiding hoegenaamd tot zijne artikels heb gegeven - Moge zijn aanprijzing van de leer van Horatius: dat men op verzen *negen jaren lang moet* d r u k k e n voor geen dove oren zijn gepreekt!'

147. Wildenborch den 1 Febr. 1838:

'Uwe Schets van den Wildenb. was mij ook zeer welkom. Zij bewijst dat er iets goeds van te maken is - maar wij mogen de twee voorste poorten der oude Majesteit niet opofferen aan het oogmerk om het Kasteel digter bij te brengen.'

De gracht zal mogelijk moeten verbreed worden.

'Als gij te zomer hier komt willen wij over het stuk een breden raad beleggen.'

Hij heeft de arbeiders den heelen winter werk kunnen geven.

148. Wildenborch den 29 Maart 1838:

Willem heeft door zijn examen den Haag nu eens kunnen zien.

'Ik bezat Hoffhams *Proeve eener Theor. d. Nederd. Poëz.*[4)]. Uw Brief heeft mij het Boek weer doen opschommelen; 't is inderdaad vol geest, bewijzen van belezenheid, en satyre, die nòg applikabel genoeg is! - De *bestelde* Geel[5)] wordt met smarte door mij gewacht'....

1) Willem was nu aangesteld als leeraar aan de Milit. Academie.
2) *Alg. Konst- en Letterbode* 1837 I, blz. 489, mededeeling van den 1sten Luit.-Ingenieur W.F. Camp.
3) De bekende critiek van Potgieter.
4) 1788.
5) *Onderzoek en Phantasie* (1838).

149. Wildenborch den 25 Mei 1838:

'Voor uwe zeer duidelijke beschrijving van de IJzerbaan[1] ben ik u regt dankbaar. Als boomplanter zag ik met groot genoegen dat er zoveel Hout aan onze Baan zal verbruikt worden!'

Van 'Onderzoek en Phantasie' zegt Staring: 'Dat de schrijver tevens geleerd, verstandig en geestig is blijkt door 't gehele boek, maar hij komt mij voor te *lang* op de zaken te drukken; - misschien is dit veroorzaakt door het gebruik dat hij van sommige opstellen tot vervulling van een spreek*beurt* wilde maken. Wie mij zo gunstig in den Gids heeft gerecenseerd intrigeert mij niet weinig te weten. In N^{r}. 5 van het Maandwerk heb ik de Tentoonstelling van Schilderijen[2] zeer aardig gevonden. Ik zie met verlangen den nieuwen Druk van Leeghwaters Haarlemmermeerboek[3] te gemoet. Ik ken dat Boek uit mijn kindsheid en heb het nooit meester kunnen worden'....

Staring vertelt het een en ander van een nieuwe uitvinding betreffende den luchtballon.

150. Wildenborch den 11 Novbr. '38:

'Het spijt mij dat Profess. L. zich tegen den Gids[4] heeft geweerd, schoon deze hem inderdaad, mijnes inzien niet wel en op meer dan ééne plaats wat *uit de hoogte* behandeld heeft. Wat, dunkt mij, de gerecenseerde had moeten doen - zo hij niet geheel zwijgen wilde - was het standpunt aangeven, waaruit men zijn werk had te beschouwen'....

'Uwe Barlabansche Klokkenluiderij[5] bij het Ginneken is inderdaad aardig omdat zij zo veel overeenkomst heeft met de Lochemsche traditie.'

In 't Bouwhuis zijn veranderingen gebracht en in 't Kranengoor huizen gebouwd. 'Ik hoop dat uw Bredaasch Zangkoor in orde zal zijn gekomen.'

151. Wildenborch den 10 Febr. 1839:

Staring stuurt op Willems verzoek twee deelen van Eschenburg's vertaalden Shakespeare[6]. 'Ik gaf er wat om, dat ik het eerste Toneel van't vierde Bedrijf van den Zomernachtsdroom eens goed kon' zien vertonen!'

1) Willem beschreef de spoorbaan bij Haarlem.
2) Van Beets (opgenomen in de *Camera Obscura*).
3) Zie ook Kalff V, blz. 31. Het werd in 1838 onder toezicht van Mr. W.J.C. van Hasselt herdrukt.
4) In de *Letterbode*, een brief aan de Gidsredactie van Prof. L u l o f s over een recensie op Blair's *Lessen over de Redekunst* (1838, blz. 290).
5) Willem schreef dat in Ginneken de duivel ongewijde klokken in de Mark zou hebben geworpen op Kerstnacht. (Duivelskolk bij Lochem en Staring's "Jaromir te Lochem.")
6) *Shakespeare's Theatralische Werke* übersetzt von J.J. E s c h e n b u r g (Zürich 1775-84).

Leopold ‘zit nu in een welverdiende hel. Qu'alloit il faire dans cette galère[1]. Ook zij aan Louis Philippe zijne verknijping gegund!’....

152. Wildenborch den 9 Mei 1839:

Op ten Noort, Staring's oude vriend heeft Willem een Obligatie van *f*1000 vermaakt; deze krijgt er nu de rente al van door de goedheid van de weduwe. Staring, Brants en Constance gaan naar Arnhem voor de ‘Landbouws-vergadering’. Constance gaat bij Böthlingk logeeren. ‘Mijn plan was om bij dien uitstap ook den Hemelschen Berg[2] en Hoeklum te bezoeken. Ondertuschen ziet mijn schildpaddennatúúr geweldig tegen deze pelgrimaadje op!’....

Hoe staat het met de Brabantsche inundaties?

153. Wildenborch den 5 Novbr. 1839:

‘De Tekenaar Christ heeft mij, tot gedachtenis van zijn verblijf alhier, een Tekening van het Huis gezonden, waarop ook het Bouwhuis staat - zò zal het evenwel niet in het werk van den Heer v.d. Aa[3] komen, daar de stal zal weggelaten zijn’....

....‘In de volgende Aflevering van het Aloude Nederland zal nu de Wildenb. tevens met Hackfort verschijnen’....

154. Wildenborch den 31 Decbr. 1839:

Voor Jan Brants heeft Staring het Overlaar, n.l. een paar Boerenplaatsen, gekocht. ‘De ligging tuschen den Zwieperberg en de Berkel moet voor Overlaar[4] gunstig zijn. Ik ben dien kant uit in geen veertig jaar geweest’....

‘De crisis tusschen 't Gouvernement en de St. Gen. vlei ik mij dat tot iets goeds kan leiden.... doch ingekrompen *moet* er worden, en àlsdan onze onwedersprekelijk toenemende welvaart, en vrede! daar bij komt ziet men op een' helderen horizon.’....

155. Wildenborch den 4 Febr. 1840:

De Berkel staat weer heel hoog.

‘Onze Heintje namelijk vertrekt met Mei naar Arnhem, waar zij meer

1) Deze uitdrukking komt veel bij Potgieter voor (ontleend aan M o l i è r e ' s ‘*Fourberies de Scapin*’. Act 2, Scène 11).
2) Hier woonde Mr. C.P.E. R o b i d é v.d. Aa.
3) Zie de brieven aan Robidé v.d. Aa (brief 251).
4) Jan Brants, zoon van J. Brants en Mathilde Staring, heet wel Brants van het Rijsselt en Overlaar.

Loon kan krijgen en onze Johan verdwijnt ik weet niet wààr heen, omdat hij niet wil dat een Boer een vracht naar Zutphen vaart, terwijl hij hier moet blijven om mest naar 't land te brengen, enz.'

Winand is in Zutfen en komt nu en dan te paard over.

'Wanneer ik de onzekerheden nadenk die hij[1] telkens bij de Schrijvers heeft gevonden, ter zake van zo veel punten in kortst gebeurde zaken, dan verwonder ik mij te minder over de afwijkingen van Pontanus en Slichtenhorst in de Geldersche Historie van Nijhoff, die ik tegenwoordig weer lees, terwijl ik het zeer beklaag dat zij niet *begint aan het begin*, al is het ook dat de gesch. van Gelderl. door van Spaen begonnen kan geacht worden in dat ontbrekende te voorzien.'

Ook St. vindt dat de bezuinigingen van boven af moeten beginnen.

'Daar klinkt het "Belieft mijnheer te eten" en ik moet afbreken!'

156. Wildenborch den 15 April 1840:

Staring is vol van den aanleg van een Grindweg van Zutfen op Goor.

'Wij hebben hier nog niet in de *Camera Obscura* kunnen kijken, maar het Boek zal waarschijn[lijk] voor een Zutphensch Leesgezelschap ontboden worden'....

'Onlangs lazen wij den *Capitaine Pamfile* van Dumas. De eerste helft is geestig maar de rest is broodschrijverij. Dat er een Schildpad in't boek voorkomt, die in de *marais de la Hollande* gevangen is moet men den franschman niet kwalijk nemen. Wij lazen iets meer solide in *Ellen Percy*, een Meisje dat haar hoogmoed en behaagzucht zuur moet boeten eer zij van haar verkeerdheid teregt komt.

De Schrijver van den *Durchflug*[2] meen ik mij duidelijk te kunnen herinneren dat wijlen Strick van Linschoten was, met wien ik te Göttingen studeerde. Hij wist van alles wat maar was zeer oppervlakkig en woelziek. Was zijne opvoeding goed geweest dan had er misschien iets wezenlijks uit kunnen groeien. Nu was het *niets*, door den eeuwigen prikkel gedreven om *iets* te willen zijn.'....

1) Neef Ernst Sels, die bezig is over Napoleon te schrijven (*Bijdragen tot de Krijgsgeschiedenis van Napoleon Bonaparte.* 1839-42).

2) Willem had gevraagd wie de schrijver v.d. *Durchflug* was, n.l. *Vertraute Briefe während eines Durchflugs durch einem Theil der Nördl. prov. des Königr. der Niederl.* 1818' (3 dln.). Zijn pseudoniem is Eleutherophilus. Het was P.H. Ad. J. Strick v. Linschoten † 1819; van 1808 woonde deze in Duitschland, hij was republikeinsch gezind (zie Blok VII, blz. 521).

Aan zijn Schoonzoon Jan Brants[1].

157 25 Decbr. 1819:

Het spijt Staring dat zijn kinderen van de invitatie in Zutfen geen gebruik kunnen maken.

'Au reste, Monsieur, les ouvertures que nous ont été faite par Monsieur Vollenhove[2], ont été telles que de notre part il n'ij a rien que vous empêche de venir au Wildenb. autant de fois que vos occupations, la saison et le mauvais chemin le permettront'....

Aan Mr. van Beeck Vollenhoven.

158. 31 Jan. 1821:

Mijn geëerde Vriend,

Hierbij wat Rijmen[3]. Had ik ze beter kunnen maken, ik had zulks gaarn gedaan. De lezers zullen mij altoos enigen dank schuldig zijn omdat ik hun geen groter pak heb opgedrongen[4] en daarover ben ik ten minste met mijzelven tevreden'....

Aan Madame?

159. Harderwijk ce 31 de Mars 1786:

Madame!

Heureux si je me trouve en etat de vous prouver que le souvenir de la bonté d'ont vous m'avez honoree, pendant mon sejour a Gouda n'est pas effacé de mon coeur, je m'empresse a vous offrir les premiers et faibles essaijs[5] d'une Muse, qui ne desire que de l'indulgence au lieu de louanges.

Je presente mes tres humbles respects a Monsieur votre Mari et Mes-

1) Jan Brants, gehuwd met Mathilde Staring (1820-22).
2) Mr. v. B e e c k V o l l e n h o v e n , Pruisisch Consul in Amsterdam en stiefvader van Staring's schoonzoon Brants. St. logeerde een enkele maal hij hem.
3) De twee bundels *Gedichten* (1820).
4) Een onuitgegeven gedichtje luidt:

> A a n m i j n e L e z e r s .
> Zoo gij mijn luttel D i c h t s een E e r k r a n s waardig keurt,
> Ik heb ook D a n k verdient dat ik u 't lezen spaarde
> Van stapels R i j m e n zonder waarde,
> Die 'k zelf mij regtdoend heb verscheurd.

Twee andere lezingen van dit gedichtje heb ik ook nog gevonden.

5) *Mijne Eerste Proeven* (1786).

sieurs vos Fils, et serai pour la vie avec les sentiments les plus respectueux, et la plus vive reconnoissance, votre ainsi que leur

Tres humble et tres obeissant Serviteur

A.C.W. Staring.

Aan Mr. A. Op ten Noort[1].

160. Wildenborch 13 March 1798:

My dear Friend

The fishes you have had the goodnes to send to me demands my cordealest thanks, they were a delicate treat for the poor Hermit. As the arrival of Mr. van Balveren at Zutphen is probably very near I reserve the further expression of my gratitude to that epoch.

Farewell my old faithfull Friend. Remember me. I kiss respectfully the hands of Mistris Op ten Noort and am impatient to see again you and her and to assure you how unalterably I am

Yours

Aan Mr. J. Weerts[2].

161. Wildenborch den 1 Julij 1822:

Mijn waarde Vriend,

Mijn Pen is weinig in staat om uittedrukken hoe zeer ik en alle de mijnen zijn getroffen door het ongeluk dat U en de lieve Moeder van de u ontrukte Kinderen[3] is overkomen. Ik ben zelf Vader en heb ook sterfelijke Kinderen die aan de twintig jaren onder mijne ogen opgewassen, geen gering deel uitmaken van het geluk mijns levens; het valt mij dus niet moeilijk om

1) Mr. Arnold Op ten Noort, president van de Regtbank van eersten aanleg te Zutfen. De fam. Op ten Noort bezat het Ross, een te buitenplaats in de buurt v. Lochem. Hij was een zoon van den Burgemeester v. Kampen (Mr. J.G.R. Op ten Noort 1732-87), studeerde eerst in Harderwijk, daarna te Leiden. Aan hem zond Staring: *Ten Geleide van een Haas* (bundel 1837, III, blz. 57). Hij stierf in 1839 (zie Br. 152). Het familiearchief der Op ten Noort's bevat een ontgroenformulier uit Harderwijk; A.C.W. Staring neemt A. Op ten Noort als vazal aan; het heeft den vorm van een oorkonde. Ook in het archief der familie Staring komt een dergelijke oorkonde voor. Van Op ten Noort zijn 68 brieven bewaard (zie Bijlagen XIII-XV).
2) Weerts studeerde met Staring in Göttingen, later in Leiden. Hij is burgemeester van Arnhem geworden. Ten behoeve van Weerts schreef Op ten Noort aan St. toen deze in Göttingen was (zie blz. 12). Er zijn 4 brieven van Weerts bewaard.
3) Twee dochters van 20 en 19 jaar.

mij de grievende aandoening van uwe ouderlijke harten voor te stellen! Wat anders zoude zulk een smart kunnen lenigen dan de herinnering van de goede hoedanigheden waardoor de Kinderen die gij beweent u beiden zo dierbaar geworden waren, en het troostend gevoel dat deze banden van liefde dezelfde zijn die ook de betere waereld met deze zamenknopen en een zalig wederzien voorbereiden. God geve u, met de bedrukte Moeder en alle de uwen dien enigen troost mijn lieve Weerts. Dit wenschen met mij mijne hartelijk deelnemende Vrouw en onze Kinderen.

Uw opregte Vriend.

162. Wildenborch 17 Julij '22:

Staring schrijft dat hij diep getroffen is door het bericht van den dood van Weerts' achtjarig zoontje.

'Het behage de algoede God U beide, na een zo treffend gemis, allengs, door het besef van den schat, welke gij overhoudt, weder vatbaar te maken voor het genot van dit leven'.....

Aan Professor Blumenbach[1].

163. Wildenborch den 2 van Grasmaand 1821:

'Göttingen, met het onderwijs en de vriendschap, aldaar voor vier en dertig jaren door mij genoten, zijn mij onvergetelijk. Ik wenschte, dat bijgaande kleine verzameling van mijne gedichten zulks mogt bewijzen, en durf hopen, dat mijn hoogstgeëerde, voormalige, Leeraar Blumenbach wel eene plaats aan dezelve zal willen verschaffen in de Akademische Bibliotheek. Kunnen zij niet weezenlijks bij dien Letterschat voegen, zij zullen dan ten minste van mijnen hartelijken dank getuigen.

Bij den opregsten wensch dat het den Heer Blumenbach en den zijnen bestendig welga voeg ik de verzekering der bijzondere hoogachting met welke ik de eer heb mij te noemen

Zijn WelGebs Hooggeleerds zeer gehoorzame
en verpligte dienaar,
A.C.W. St. v.d. Wildb.

Het zal mij ten uiterste aangenaam zijn, om, door een enkel woord, met de post, van den ontvang dezes onderrigt te worden.

1) J. Fr. Blumenbach (1752-1840), bekend natuur-historicus, Prof. in de Medicijnen te Göttingen; hij was een der eersten, die college gaf in anthropologie en vergelijkende anatomie. Uit dezen brief zou men opmaken dat hij Nederlandsch verstond.

Aan Dr. E. Waardenburg[1].

164. 27 Septbr. 1818:

'Weledelgeboren Heer,'

Staring dankt voor een teekening. 'Het tekenen is bij ons nog niet in zijne volle regten hersteld dewijl mijn oudste Dochter van tijd tot tijd weder pijn aan de ogen voelt en de jongere de hare ook nog niet veel durft vergen!

Mijne Kinders in de stad en Winand blijven aanhoudend de Kunst getrouw.

De Muziek[2] houdt ons meer algemeen onledig. Maurits maakt goeden voortgang op de Fluit. Hugo die het aanzetten niet wel vatten konde is tot het Klavier overgegaan en ik vlei mij dat hij slagen zal. Dientje begint ook aardig daarop te spelen onder de leiding van hare oudste zuster. Ik heb Winand nu incognito aan de Noten - doch zal mijn taak weldra aan Caroline overdragen. Eenigen tijd geleden heb ik eene kleine Cantate[3] (voor het Kersfeest) naar Nijmegen gezonden, waarvan ik de woorden voor vierstemmige Koraalwijzen heb ingerigt'.....

'Dat bij Hollandsche liefhebberij voor het "bom! - bam!" - der Alexandrijnsche Distichons de Hexameters geen ingang vonden kan ik wel geloven - mijne Jamben[4] zouden het ook zwaar te verantwoorden hebben zo zij eens den dag mogten zien. - Bij kleine porties aan het publiek toegediend zal de kost misschien door den tijd minder stuiten. Jammer dat een man als Bilderdijk het ijs niet breke!'.....

Van tijd tot tijd hoopt St. iets van Waardenburg te mogen hooren.

165. [Jan. 1820]:

Staring wil een van de stukjes[5] uit den bundel van 1820 gebruiken moet daarvoor een Duitsche vertaling hebben. Hij stuurt Waardenburg een proef en verzoekt die van taal en spelfouten te zuiveren. 'Hoezeer veel Hoogduitsch lezende, heb ik mij nooit met opstellen in die taal beziggehouden, ook weet ik niet wat het poëtisch proza aan verkortingen duldt..... Ik

1) Rector der Latijnsche school te Lochem, later in Arnhem, † 1839.
2) Waardenburg leidde o.a. de opvoering van Staring's *Kerkgezang voor het Derde Eeuwfeest der Hervorming*, 2 Nov. 1817 te Lochem gevierd. Ook geeft hij St. inlichtingen over de plaats uit Aristophanes' *Wespen* (puntd. bundel 1837, IV, blz. 99). Er zijn 8 brieven van hem bewaard.
3) Bundel 1837, IV, blz. 5.
4) Bundel 1837, IV, blz. 89.
5) *De Grondlegging van Ruslands Zeemagt* (bundel 1837, III, blz. 11). Zie ook den brief aan v. Nagell van 4 Maart 1820 (n^{r}. 260).

heb dus ten uiterste UWEDgeb^{s} teregtwijzing nodig en verzoeke UWEDgeb. overtuigd te zijn dat ik geen schaduw zelfs van vooringenomenheid met eenig woord, enige uitdrukking, of wat het zijn mag, van mijne vertalings-proef hebbe'

Wanneer St. spreekt van den inhoud zegt hij: 'De indruk van het geheel werkte zo geweldig op het hart van Peter dat hij den Admiraal Cruijs onmagtig in de armen viel. Scheltema[1)] vertelt dit eenvoudig - zo als Plutarchus den optogt met de Lyksbus van Philopoemen (wiens leven ik nu mede opnieuw weer gelezen heb) en beide de verhalen hebben ook dezelfde werking op mijn gevoel gedaan'[2)].....

Aan A. Ph. R.C. baron Van den Borch van Verwolde.[3)]

166. den 10 Febr. 1820:

Amice,

Ik heb mijn bestoven Wildenborchsche stukken eens weder uit de muit[4)] gehaald!'.....

Staring vertelt allerlei bijzonderheden over de vroegere bezitters van den Wildenborch.

Aan Mr. J.H. graaf van Rechteren[5)]

167. 10 Novbr. 1830:

Hooggeboren Heer,

Ik heb bij den Heer van Verwolde aangevraagd naar een Nommer van de Bibliothèque Universelle van dit jaar waarin voorkomt een artikel ge-

1) Zie de aanteekeningen van St. op het gedicht (bundel 1837, III, blz. 149).
2) Er zijn een aantal kladjes van de bedoelde vertaling aanwezig. Ook een begin van een Fransche vertaling.
   Dr. I. P e e r l k a m p , rector te Lochem, gaf in de *Konst en Letterbode* (1837 blz. 355) een Latijnsche vertaling.
3) Baron v. den Borch v. Verwolde was een van Staring's buren, met wien hij vrij veel in aanraking kwam. Beide mannen hadden zitting in veel commissies en besturen, o.a. in het Departementaal Bestuur. St. had veel last van den watermolen te Vorden; werd daar gestuwd, dan liep de Wildenborch onder. Deze molen was in bezit van v.d. Borch.
   Blijkens aanteekeningen in een exempl. v. St's gedichten door Winand Staring, doelt het puntdicht: *Grafschrift voor Sander Onrust* (bundel 1837 IV, blz. 126) op v.d. Borch. († 1836).
   Er zijn 17 brieven van hem bewaard.
4) Zie voor deze uitdrukking het Ned. Wbk. i.v. muit (kooi).
5) Met v. Rechteren (van de Voorst) en Swaving, burgemeester v. Zutfen, vormde St. de Berkelcommissie (1823-24). Het rapport van deze commissie werd door Staring opgesteld.

   v. Rechteren las met Staring, Op ten Noort, v.d. Borch v. Verwolde enkele Fransche en Engelsche Tijdschriften. 4 brieven van v. Rechteren zijn bewaard.

titeld ‘Pensées (of idées) de Lichtenberg’[1]. Gaarne zoude ik dit Nommer nog voor een enkelen dag weder in handen hebben gehad, maar hetzelve was nog niet op Verwolde gekomen.’

Staring vindt met v. Rechteren dat de schutterij van het platteland in een vestinggarnizoen moet geoefend worden ‘maar het komt mij voor dat het Reglement voor de schutterijen ten platten Lande de zaken veel te ver drijft wanneer deszelfs geest in der daad mogt eischen dat Weduwnaars[2] met nog jonge kinderen *buiten hunne gemeenten* zullen dienen en *toelaten* mogt, dat schoolmeesters[3] als vrijwilligers hunne scholen verlaten om insgelijks te doen. De Maatschappij schijnt mij dusdoende zich te vernietigen terwijl zij voor haar behoud opstaat’.....

Brants en z'n koetsier zijn opgeroepen, de schoolmeester in Vorden is vrijwillig gegaan, waardoor ‘het onderwijs van een aantal Kinderen dat in den besten opgang was gekomen’, zal moeten stilstaan. Het Reglement drukt meer op den buitenman dan op den stedeling. St's knecht zal ook moeten uittrekken.

‘In 't algemeen zoude ik aan een onvrij man zo lang hij zulks verkoos te blijven *stemregt* noch *wapenregt* toekennen, maar zou' hem een bij d rag in geld voor de schutterijen laten betalen’.....

St. schrijft nog over den strijd met België en de ‘Belgische Bandites’.

Aan Mr. F. Böthlingk.[4]

168. Wildenborch den 12 Novbr. 1832:

Weledelgeboren Heer

De ‘Heijlighe Maghet Gudula’ mij door UWelEdgeb[s] gunstige intercessie zo luisterrijk verschenen, was mij ten uiterste welkom! Ik zeg op het hartelijkst dank, voor de moeite aan het copieeren der Legende[5] te koste ge-

1) Zie St.'s puntdicht ‘*Weerstuit*’; (bundel 1837, IV, blz. 145 en 167).
2) Staring's schoonzoon Dr. A. Brants.
3) De schoolmeester van Vorden.
4) ‘Practiseerend Advocaat te Arnhem’. Hij was een vriend van Winand, speelde goed viool en logeerde meermalen op den Wildenborch.
5) St. had deze legende noodig voor zijn prozaverhaal, *Nicolaas de Notaris* (zie bundel *Kleine Verhalen*), door hem voorgelezen in de afdeeling van het Nut v. 't Algemeen op den zeshonderdjarigen gedenkdag van de verheffing v. Lochem tot stad.
In een inleiding (niet gedrukt) zegt St. dat het geen meesleepend verhaal is, wat hij wil voorlezen. Zijn doel is ‘den maatschappelijken toestand der Dertiende Eeuw, met eenige in het oog vallende trekken te schetsen’.
‘Moge, naar mijne bedoeling, de schets van deze aandoeningen, en hare uitdrukking in gewijde taal, den Hoorder zijnen blik van het schouwspel eener denkbeeldige Plegtigheid doen wenden naar den Albestuurder! naar Hem, wiens ontferming, uit de Middeleeuwsche Duisternis allengs het Licht dier Burgerlijke Vrijheid aan liet breken, in welks vollen glans wij ons n u verheugen.
Ik ga over tot mijn Verhaal.’
Zie ook de *Dichtregels ten slot eener Voorlezing* enz. (bundel 1837, III, blz. 123) en brief 121.

legd. Na UWelEdgeb[s] vertrek van hier, was ik dezelve vergeefs wijd en breed blijven zoeken. Moge Sinte Gudula zelve UWelEdgeb. levenslang belonen, door alle kaarslicht in uwe handen voor uitwaaien te behoeden; - want, heeft zij, volgens de Legende, den Boze met zijn u i t b l a z e n te schande kunnen maken, vòòr hare Canonisatie, zij zal, nà dezelve, het u i t g a a n van licht door een togtje wel weten te verhoeden[1)].

Bij onze gewone Avendmuziek wordt de trouwe ondersteuning van UWelEdgeb*s* Talent zeer gemist; evenwel blijft de Piano altoos het kroontje op onzen dag zetten'....

1) De legende vertelt dat de duivel Gudula's Kerkgang trachtte te verhinderen door in de lantaarn die zij droeg, het licht te dooven; dit gelukte niet.

II
Brieven over letterkundige onderwerpen.

Aan Mr. Th. van Limburch[1].

169. Wildenborch den 18 Aug. 1786:

WelEdel Gestrenge Heer!

Is niet de jaarlijkse contributie van het genootschap[2] 1 Ducaat? - Moet deeze niet op het ontvangen der proev. van Poet. Meng. betaald worden? - En staat er geen boete op wanneer men hierin nalaatig is? - Ik bid UwEG. mij met 3 letters te waarschuwen zo ik hier ergens in dwaal. Het wetboek van het Genootschap heb ik niet hier, en mijn geheugen schijnt op de andere jaaren, wanneer ik mijne contributie betaald heb, geen hoekje meer open te hebben gehad, om het beeld van deeze daad in te bewaaren - ten minsten, ik schommel vergeefsch mijne geheele memoriekast om, en kan het niet weêr vinden. Wanneer Ik maar éénen Ducaat betaalen moet, o weez dan zo goed, Mijnheer, om den ingeslootenen, bij gelegenheid aan den Heer Secret. te geeven.

Hoe spoedig erkende ik uwen Lovzang[3] weder, Mijnheer! die ik in het voorleden jaar met zo veel verrukking hoorde!

O, mijn hart heeft beter geheugen dan mijn beurs. Van Dijk![4] Van Dijk! Hij zong van tijd en Eeuwigheid voor Tijd en Eeuwigheid! De groote! wijze

1) ± 1745-1815. IJverig lid van Leidsche en Haagsche dichtgenootschappen. '*Vad. Dichtoef. en Mengelpoëzy*'; (1781). Hij was Advocaat in den Haag.
2) *'Kunstliefde spaart geen vlijt*', het Haagsche dichtgenootschap, waarvan St. in 1783 lid werd.
3) Proeven v. Poët. Mengelstoffen Dl. XI, blz. 42, *Lofzang aan den Verlosser*, uitgesprooken in de Dertiende Algemeene Vergadering van het Genootschap (2 Aug. 1785).
4) o.a. Een prijsvaars: *De Beste Burger* van J a c o b v. D i j k . Hij was eerst turfdrager en baggerman te Vlaardingen; wegens zijn geringe afkomst wordt hij wel met Poot vergeleken. In *Bichtoeffening* nam St. nog op: *Antonij van Dijk en Jacob v. Dijk* - 89:

> Dezelfde naam - maar een verscheiden rol
> Zet Genen naast Apell' en Dezen naast Apoll'!

Man! - ik kan hem niet genoeg bewonderen - Zo dichterlijk en zo wijzgeerig! - Neen zeker, Poot was dèèze niet! Wat is het jammer dat onze taal in zulk een klijn land ingekuipt is, en dat hier zo veel rijkdom van allerleie wetenschap begraaven is gelijk de schatten van Loretto[1)], zonder van iemand dan van de priesters te kunnen gebruikt worden! - Hoe zou Engeland de diepe, en Vrankrijk de schittrende gedachten van deezen man aangaapen zo zij zijne taal verstonden! - Jammer! eeuwig Jammer dat wij niet wat scherpe consonanten en harde *g* en *sch* van onze spraak wegraspen kunnen.

Daar koomt de post! - Ik moet afbreeken Mijnheer! - vergeef mij mijne vrijpostigheid! en slaa bid ik mijn ootmoedig verzoek niet af.

Ik ben altoos met de oprechtste sentimenten van eerbied en diepe Hoogachting
UWEGestrenges Gehoorzaamste en onderdaanigste Dienaar
A.C.W. Staring.

Aan Mr. Rhijnvis Feith[2)].

170. [Eind 1784 of begin 1785]:

Wel Edele Hoogstgeachte Heer!

Vergun mij dat ik U met een paar woorden over de ingeslootene stukjes lastig valle.

Mijn oogmerk in het eene was om door de verschillende maaten, zo wel voor het oor, als voor de gedachten, vrolijkheid, ernst, zagte melancoliesche gevoeligheid, aandoening, en heftige wilde ontroering uittedrukken - moogelijk vraag ik wat veel dat ik een vaers van zulk eenen zonderlingen aart het genootschap aan durv bieden - men moet meer talenten als een eerstbeginnend rijmer bezitten om iets geheel ongewoons ingang te doen vinden, maar de toegeevenheid waarmede mijne voorige zwakke producten ontvangen zijn doen mij hoopen, dat, keurt men dit al niet voor goed, men evenwel mij zal kunnen vergeeven dat ik rukelooz geweest ben om zo iets te onderneemen.

Het is hetzelvde dat ik laastleden zomer[3)] de eer had aan de vergaderde

1) Lorēto, de Ital. stad met het ‘Santa Casa’ van Maria en een schatkamer.
2) 1753-1824. Sinds 1780 was hij Adjunct-ontvanger van Convooien en Licenten te Zwolle. In 1783 kwam de sentimenteele roman Julia uit, in 1785 Ferdinand en Constantia. Er zijn 16 brieven van Feith bewaard.
3) *De aardbeevingen te Messina*? (Poët. Mengelst. X, blz. 41.). 19 Augustus 1783 ontving St. bericht van zijn benoeming tot lid van ‘Kunstliefde spaart geen vlijt.’

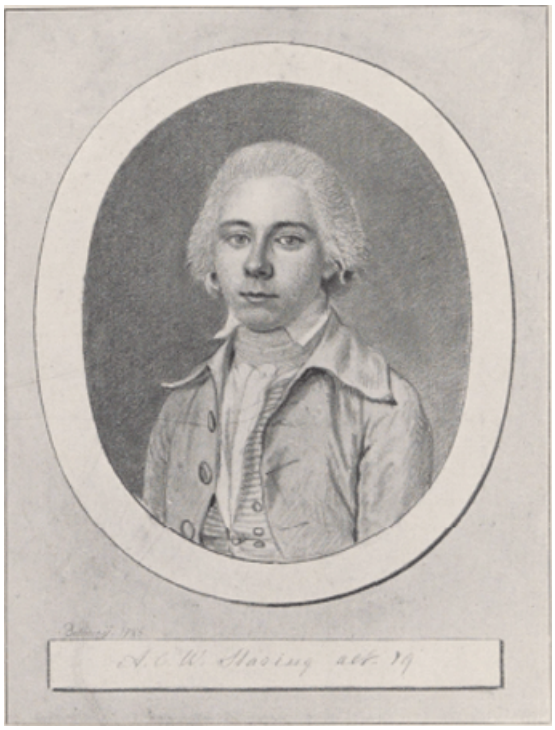

A.C.W. STARING.
Naar een potloodportret door Bolomey (1786).

Heeren Leden van het hoogst geeerde Genootschap voor te leezen. Wat het tweede stukje betreft[1]. - Mogelijk is de rijm van top en op die er 2 maal in voorkoomt niet geoorloovt? - is dit zo, dan zou het dus kunnen verandert worden. De andere regels die zijn in mijn ooren duizend maal beter, en schijnen mij meer met het overige van het vaers overeentestemmen.

171. [Najaar 1785]:

Wel Edel Gestrenge Heer!

Zal ik mij dan moeten vergenoegen met U geduurende 5 minuten gezien en 10 woorden uit Uw mond gehoord te hebben!

Deezen zomer ben ik in den Haag geweest om de vergadering van het Genootschap bij te woonen; ik dacht zeker U daar te zullen vinden - dit was een der voornaamste redenen van mijn overkomst in Holland! - helaas, mijnheer, gij waard er niet! Over eenigen tijd sprak ik den Heer praeceptor Knoop[2], die mij zeide U te Harderwijk te verwagten - ook deeze hoop is te leur gesteld, en nu moet ik mij vergenoegen met U schrivtelijk Uw oordeel over de ingeslotene stukjes te vraagen - het vertrouwen op Uwe goedheid en Uwe vriendelijkheid daar ik reeds, schoon onverdiend, zulke doorslaande blijken van ontvangen heb mijnheer! doen mij deeze vrijheid neemen.

Deezen zomer mij weer met eene levendige maar zagte aandoening mijne Ziekte van het voorledene jaar en mijne zo gelukkige, zo onverwagte herstelling te binnen brengende maakte ik het klijne vaersje onder den Titul *Naa eene zwaare krankheid*[3] in eenen eenvouwigen trant die ik nog niet beproevt had - ik verzoek er ten sterks ten uwe recensie over, mijnheer! Zo het naar uw oordeel niet geheel mislukt is, zal het mij een dankbaar gedenkteken van mijne redding zijn, voldoet het U niet dan bezit ik moeds genoeg om het met mijne overige prullen wegtesmijten.

Mijne lange rijm onder den naam van Rijnoud en Ada[4] verbeeldt eene Romanze te zijn. - Het is noodzakelijk dat ik U dit zeg, mijnheer! - Het is mijn eerste stap in een onbekend veld - Uwe Romanzen, en die van Monerif[5] zijn de eenigsten die ik ooit geleezen heb - dus is het een toe-

1) *Lovzang aan God* (Poët. Mengelst. X, blz. 124).
2) De leermeester van Feith, conrector te Harderwijk.
3) Zie bundel 1786, blz. 46 en bundel 1837, III, blz. 17.
4) Zie bundel 1786, blz. 20 en bundel 1836, I, blz. 41.
5) M o n c r i f (1687-1770), een Fransch schrijver van Liederen en Romancen. In de 'Brieven over verscheide Onderwerpen' (Dl. I) noemt Feith hem in zijn verhandeling: 'Over de Romanze' herhaaldelijk, (zie ook te Winkel: Ontwikkelingsgang IV, blz. 46.) In dezelfde verhandeling vindt men de twee Romanzen van F e i t h : *Alrik en Aspasia* en *Colma* (in den Noordschen smaak).

val zo ik den smaak het allerminst getroffen heb - ook vraag ik geene uitvoerige recensie van uwe goedheid Mijnheer - dit weet ik zelv wel dat U te veel tijd zoude kosten - het stukje is in het midden der drooge, doorre studie der rechten opgesteld - het draagt er de tekenen van - doe mij het vermaak Mijnheer om mij met een paar woorden de groovste fauten in de samenstelling op te geeven, zo er iets goeds in is, en zeg mij bid ik of gij mij raaden zoudt ten 2de maale iets in dien aart te beginnen. - Uw stilzwijgen zal mij een afkeurend antwoord zijn - en ik zal mij weêr der moeite getroosten - per aspera ad astra!

Met welke eene vreugde heb ik het 2de deel uwer brieven ontvangen, Mijnheer! - Zo veel licht, zo veel waarheid over alles verspreid! ik voeg met eerbied mijne dankbetuigingen bij die van het vaderland. Die lieve eenvouwige regels onder het vreedsaame (hoe zal ik het best in 't neerduitsch noemen!) 6de plaatje uit den Wandsbekker Bode[1] wat hebben ze mij geroerd! - o ik ben geheel vriendschap voor dien vrolijken Bode - beantwoort het overige van zijne schrivten aan dit staaltje, en raad ge mij om die te koopen mijnheer - weez bid ik ook zo goed om mij te zeggen welke werken van Wieland het Beste voor mij zouden zijn om mijn smaak te vormen en te gelijk eene aangename Lectuur te hebben - de Hoogduitsche overzetting van de toneelspelen van Shakespear te Manheim in 22 deelen uitgegeeven, mag ik daar ook uw oordeel over vraagen, - zo die goed is zal ik ze mede ontbieden, want schoon ik al Engelsch leerde, vreez ik evenwel nooit zo ver er in te zullen vorderen om dien schrijver in 't oorsprongelijke te kunnen leezen.

Duizend, duizend dingen had ik U nog te vraagen, Mijnheer! - o over alles! - ik heb hier zo niemand - zo geen vriend, geen leermeester die mij mijne feilen kan aantoonen en mij op den weg helpen. - Mijn ziel verheft zich zo alleen bij 't leezen van Klopstok - zo alleen smelt mijn hart weg voor het warme gevoel van dien Besten, menschlievenden, beminnelijken Cronegk[2] die boven alles mijn halzvriend is - en die eenzaamheid valt mij zo onverdraaglijk hart - maar ook zij dient mij, om mij niet geheel door den stroom van mijne bijnaa onverwinbaare drivt voor alles wat poësij betreft van voor mijne juridische ankers te doen wegdrijven.

1) Brieven over versch. onderw. II, blz. 152-67: Ernst en Kortswijl, (zie ook Matthias Claudius' *Ausgew. WerJce* ed. Reclam blz. 284).
2) St. ontleent wel eens wat aan C r o n e g k : *'t Onnozele Meisje. Iet van Cronegk ontleend.* (Proeven v. Poët. Mengelst. XI, blz. 173) J. Er. von Cronegk (1731-58).

172. [Dec. 1785]:

Harderwijk den.....
WelEdele gestrengen Heer!

Neen! dit is misbruik maaken van uwe goedheid! - Gij schrijvt mij zulk eenen lieven, vleienden briev - gij klaagt er in over de bezetheid van uwen tijd - en daar koom ik al weder met mijne deunen U lastig vallen - Ik verontschuldig mij niet, mijnheer! - maar ik weet aan welk eene zijde ik uw hart aanvallen moet. Sedert een week bevind ik mij niet wel en ben genootsaakt treurig alleen in huis te zitten - wat zou ik doen? - in het Corpus Juris studeeren? - een goed verstoppend middel door zijne droogheid, maar dat had ik nu juist niet nodig - rijmen dan! - daar ging het heen! - eerst een Alcaicum op de nabuurige Klok! Een Alcaicum op een klok? Ja, mijnheer en dat wel zeer ernstig! dus was den aanhev

Hoor welke galm! - Spreek, is dit o Eeuwigheid
Niet uw triumphtoon, daar ge den tijd verwon
En van den hoogen berg der jaaren
Weder dit uur, in uw afgrond plofte!
Of, bleeke dood! of klinkt dus uw sikkel ook
Als gij ze toornend ons ten verderve scherpt
Zult ge ook in weinig oogenblikken
Mijnen verstervenden bloemknop maaien!
& & &

ongelukkig bleev het onvolmaakt, ook stootte het wat, een wensch naar het landleeven (mijn gelievde droom)[1] nam de plaats in, en dit eindelijk moest wijken voor de ingeslotene Romanze die schielijk, ongewoon schielijk afgemaakt was want mijn ziel scheen er mij door de stilte van mijn kamer, het fluiten, van den wind door mijn tochtige deur etc. etc. zo volkoomen als ooit toe gestemt. Mij dunkt ik was weder halv gezond toen dit pak van akelige gewelven[2] enz. van mijn hart af was - en zo gij nu mijnheer, dit pak eens in genade aannam, o dan was ik dunkt mij geheel hersteld. - Ik haast mij om geneezing te vinden - in hoop dat gij uit menschenlievde mij die wel zult willen geeven. Goedkeuring of afkeuring 't is altijd een genezing!

Hoe dankbaar ben ik U, Mijnheer, voor Uw antwoord op mijnen voorigen

1) O.a. in: *Wensch naar een Roemloos Leeren* (Proeven v. Poët. Mengelst. X, blz. 194).
Eenzaame Gedachten (bundel 1786 bldz. 39.).
Mijn wensch (bundel 1786 bldz. 69.).
Tegen de 'Eerzugt aan Alcestes Med. Stud. (zie brief van Feith 29 Maart 1784, Bijlagen XVI).
2) *Het treurig Einde van de schoone en eerbaare Jonkvrouwe* E m m a , *en den vroomen jongen Ridder* A d o l p h (bundel 1786, blz. 1 en bundel 1836, I, blz. 30).

voor uwe gunstige aanmerken, en voor uwe verbeteringen, veel, oneindig veel ben ik U verschuldigt! - weez verzekert dat ik dit ten volsten gevoel.

Is *geweldig* voor *geweldadig* goed, mijnheer? - anders weet ik geen ooren te zetten aan den regel

> Van mijn geboogen steng medooglooz afgereeten[1].

173. [begin 1786]:

Wel Ed Gestr. Heer!

Ongelukkig de man van Genie die tegelijk een mededoogend hart ronddraagt! van alle kanten word [hij] aangevallen. Hij wagt elke aanwijzing lijdzaam af - men misbruikt zijne lijdzaamheid. Uwe vriendelijkheid deed U mijne brieven leezen, mijne eerste proeven met geduld naazien en zelfs met uwe aanmerking vereeren, en nu, stouter geworden door uwe toegeevenheid koom ik daar met een geheele dragt aan! Ja, mijn lieve Mijnheer Feith, als gij het mij toestaat zo te spreeken - gij zelve zijt er wel zo wat de reden van - hebt gij niet de onvoorzigtheid gehad (ik moet de dingen zeggen zo als zij zijn) om aan een Rijmer van nog geen 19 jaaren te schrijven: gij moet uw stukje zeker uitgeeven? - Nu, dat was immers zo veel gedaan als hem de uitgeevzugt zo met een emmer in te storten - ook is er geen droppel van de dosis verlooren gegaan - knap kwam het denkbeeld op om bij dat stukje, nog een stukje, en nog een stukje te voegen, en er dus een bundeltje van te maaken. - O die miserable begeerte om zijne droomerijen aan Jan en alle man voor te dreunen! - Ja, mijnheer Feith heeft mij op hol geholpen, Hij ook is alleen in staat om mij met de 3 zeer toverkragtige woorden: doe het niet weer in postuur te helpen.

Veel wilde ik niet doen drukken - de 2 Romanzen maar zo gij ook deeze[2] goedkeurt, mijnheer en nog een stukje. 8-9, alles en alles zo eene 50 pag. uitmaakende - niets zoude er inkoomen als hetgeen door U of het Genootschap was goedgekeurt - 1 a 2 klijne stukjes uitgezonderd die ik U niet durv zenden om mijne lastigheid niet te vermeerderen. Immers mag ik wel wat doen drukken dat reeds door de proev. van poet. meng, bekend is - en ook wel stukjes door 't Genootschap goedgekeurd en niet uitgegeeven.

Van de ingeslootene gedichtjes verzoek ik U, Mijnheer! alleen de Romanze en mijn Wensch[3] met eenigen aandacht na te zien de andere heb ik alleen

1) In het bundeltje van 1786 staat: Wreedaartig (blz. 48).
2) *Marie:* bundel 1786, blz. 50.
3) B u n d e l 1786, blz. 69.

er bij gevoegt omdat ik gaarn weeten wilde of zij den drukinkt waardig waaren - zijn zij het niet, dan wil ik van uwe goedheid niet vergen om ze nauwkeurig na te zien - De versmaade lievde[1] is, geloov ik, mijn beste stukje niet, maar, een ander moet dit beoordeelen, is het niet nogal natuurlijk? drukt het niet nog al wel, zelfs door de eentoonigheid, een wezentlijke smart uit? - Zo ja, o gaarn wilde ik [het] dan bij de andere voegen! - zo neen, dan moet het er zeker niet in, al was het ook een meesterstuk van vinding, een waarde evenwel die er bij louter ongeluk aan zou gekoomen zijn, want ik betuig dat ik er niet op gepennekauwt heb en mij dunkt dat is er ook vrij duidelijk in te zien. Dat aan Meester Hijn[2], wreekt mij zo wat aan de rechten voor de naare oogenblikken die zij mij dikmaal doen slijten - Hoe mij die gekke inval in het hoofd kwam weet ik zelv niet - het zou het eenige in zijn soort zijn, zo het vertoonbaar waare.

174. Wildenborch den 23 Maart '22:

Ontvang de opregste dankbetuiging, mijn veelgeëerde Vriend voor het welkom geschenk van uw Dichtwerk[3], en tevens voor het hartelijk bewijs van uwe onverkoelde vriendschap en uw minzaam aandenken.

In den afgelopen nawinter had ik de Eenzaamheid oppervlakkig gelezen, eensdeels wegens treffende huisselijke omstandigheden: - de ziekte en het verlies van een Schoonzoon, de min gunstige staat van de gezondheid zijner weduwe en de scheiding van een geliefden Zoon die de loopbaan van zeeman is ingetreden en ten anderen door overkropping van allerlei hoogstprozaïsch werk. Thans, bij geschikter geestgesteldheid en iets meerder tijd heb ik mij nog eens vergast op de ontvangen schone vrucht van uwe Muze. Naar mijn gevoelen is waarlijk de zeventigjarige grijsaard in deze versen niet zigtbaar. Doch waarom zoude hij ook zichtbaar moeten wezen? Voor Treurspeldichters alleen is geloof ik het dóórwerken op zekere jaren in de meeste gevallen, niet zonder bedenkelijkheid - maar anders is het toch wel de kastalische Bron de ware *Fontaine de jouvence.*

Als Plaatsen welke mijn aandacht meer bijzonder hebben getrokken moet

1) Bundel 1786, blz. 62.
2) Bundel 1786, blz. 35.
3) *De Eenzaamheid en de Wereld* (1821). In de voorrede zegt Feith o.a. .... ‘nu ik oud ben, kunnen velen nog niet vergeten, hoe zeer zij mij nu ook overtreffen mogen, dat ik hen toch eenmaal in de loopbaan hielp lokken, en hun daar mogelijk niet geheel nutteloos geweest ben’....

ik noemen: de Lofspraak op den enigen Cats! blz. 26 - blzn. 30, 66, 68, 70, 71, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 111. Geheel van goud zijn die drie regels ‘De Liefde ontwierp zijn lot’ enz.!

De melding van Bilderdijk[1] kwam mij voor met betrekking tot den schrijver óók ene schoonheid in uwe voorrede te zijn. Hoe gaarne zoude ik eens met u spreken over de twede bladz. van diezelfde voorrede, over de hoogte waarop wij staan, over onze taal, haar waarde en haar [?], over sommige dichtmaten en sommige vrijheden, over de dorre plaatsen in onzen Letterkrans, over onze kritiek! Ja! waarover al níét!

Maar mijn waardige Vriend telt zeventig jaar, en ik ben, op mijn vijf en vijfstigste, in spijt van mijn buitenmans leven door een allerlastigste vatbaerheid voor roos en verkoudheid in het hoofd, uit een kluizenaar zo goed als volslagen een onuitbolsterbare (inenucleabilis, zie daar twee vliegen in eene klap een nieuw Neerlandsch en latijnsch woord!) schildpad geworden. Hoe ik dies aan de vervulling van mijn wenscli zal geraken, zie ik vooreerst niet in! Maar wie weet! Blijft het aanhoudend zo nat dan raak ik misschien met den Wildenborch vlot, drijf den IJssel af en kom door het Nieuwe Kanaal voor Zwolle te land.

Doof voor het verwijt, mij in een Recensie[2] gedaan, dat ik zulk een ingekankerde Geldersman ben, heb ik in 't begin van den winter mij door een Romanse en Vertellingbui laten medeslepen en vier stukjes achter malkander gemaakt, die elk een voorval uit onze Geldersche Historie tot onderwerp hadden. Van de twee minst ernstige heeft er een in de Letteroefen.[3] en een in de Recensent[4] gestaan maar gebrekkig afgedrukt. Had ik maar meer tijd durven opofferen het was er niet bij gebleven, onze *Pontanus*[5] toch is een goudmijn en ik wil op míjn straat schrobben zo als zij te Amsterdam en te Rotterdam op de háre doen! Men moet óverál zo wat schoonmaken dunkt mij. Raakten de Vriezen eens los! in hunnen hoek zit gewis onuitputtelijke stof tot het leveren van Bijdragen voor een Nederlandsch *Romancero general.*

Vaarwel, mijn zeer geeerde vriend. Geniet nog lang een gezegenden ouderdom en wees verzekerd dat mijn erkentelijk hart nog in allen opzigte hetzelfde is als gij 't hebt leeren kennen voor ruim dertig jaren.

1) ..... ‘(want er zijn maar enkele Bilderdijken in de wereld, wier genie eeuwig jong blijft)’..... (vergelijk Bijlagen XVII).
2) Zie de recensie in de Vad. Letteroef. 1821. I blz. 616.
3) *Lochem behouden:* Vaderl. Letteroef. 1822, II, blz. 149.
4) *Arnhem verrast, den 21 Maart 1514:* Recensent ook der Rec. 1822, Dl. II, blz. 42.
5) Joh. Is. Pontanus: Historiae Gelricae Deducta ad tempora nostra (1639).

Aan Mr. J.P. Kleyn[1].

175. Wildenborch den 6 October 1795:

'De Haas en zijn twee tenanten[2] welke ik U bij dezen zende, mijn waardste Kleijn zullen doen zien, dat wij hier de edelmoedigheid binnen de grenzen der gouden Middelmaat houden en meê eenige haaren en veeren van den jachtbuit willen hebben, als hij dan toch in dit saisoen voor het tegenwoordig en toekomstig geslacht gedeeld zal worden.

Neem, bid ik, mijn kleinen bijdrag tot uw tafel zo vriendelijk aan als ik U dien gulhartig aanbiede.

Ik stel mij Uw Leven als het oude Leven voor, dat is tamendlijk Rosmolenagtig (sit venia verbo) en ik geloof dat deze voorstelling grond heeft. Maar waarschijnlijk vormt gij U een helderer tafereel van het mijne dan met de waarheid overeenkomt. Hoezeer ook het gemis van mijn lieve en onvergeetelijke vrouw[3] mij nog altoos op het harte drukt zou ik toch in mijne Landmansbezigheden gelukkig kunnen zijn, wanneer de onrust van den staat, in weerwil van mijn terugtreden in de eenzaamheid niet door duizend bijna onzichtbare kleine conductors haar schokken almeâ in mijn Kluis deet gevoelen - dit verdeelt mijnen aandacht onder 't genieten en 't beschouwen der Natuur en wanneer ik niet *totus in re* kan zijn en lang achtereen kan genieten zo héb ik géén genot. Aan verzenmaken is in 't geheel niet te denken - tot dat werk als het wat vlot zal gaan moet ik geen zorgen hoegenaamd hebben.

Uw Muze is wat minder een bedorven wittebroodskind dan de Mijne - hoe maakt zij het? - En is de Siona[4] van uwe lieve Vrouw, die ik eerbiedig en hartelijk groet nog bevreezd om op Arnhemschen grond haar als voorheen te bezoeken.

1) Kleyn, bekend als vriend van J. Bellamy, (Levensbeschrijving: Recensent ook der Recens. 1807, blz. 71 vlg.) was in 1795 benoemd in het 'Provintiaal Collegie van Politie, Finantie en algemeen Welzijn in Gelderland', resideerende te Arnhem. In 1796 werd hij raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof, † 1805. (zie ook J.P. Hasebroek: *Een Dichteralbum van vóór Honderd Jaren*),
Ook Staring was lid van het eerste College (16 Maart - 2 Junij 1795). (zie de notulen in het Rijksarchief te Arnhem). Van Kleijn zijn 10 brieven bewaard.
2) ?
3) Staring's eerste vrouw stierf 13 Aug. 1794.
4) Naam van een der Seraphijnen in Klopstock's Messias (o.a. zang III, vers 288). Voor Klopstock is het de naam van de heilige christelijke Muze.

176. ter Wildenb. den 19 Septbr. 1796:[1)]

Mijn waardste Kleijn,

Ik had, voor het ontvangen van uwen Brief van den 2^{den} Dezer[2)], eenige schikkingen gemaakt om een week of drie, in de laatste Helft van Septbr. en 't begin van October, van Huis te kunnen gaan. Hoe berouwde mij dit als ik uwe vriendelijke Letteren las! ik heb terstond geschreeven om van mijn aangegaane engagementen ontslagen te worden, maar dit heeft zich niet kunnen schikken en ik moet op marsch aanstaanden Donderdag of Vrijdag. Zo zijn dan uwe goede voornemens en mijn langgehoopt genoegen door mijn' kwaden genius verijdeld geworden. Ik wijt dit alleen mijn' kwaden Daemon, lieve Kleijn, om niet te zeggen, dat gij er zelf een weinig schuld van zijt, want hadt gij uwen Brief maar afgezonden, in weerwil van de tijding mijner afwezigheid, zo was alles in den Haak gekomen en wij hadden ons eindelijk eens weêrgezien. Wanneer hebt gij weer vacantie? - Schrijf mij dan vroeg, dan zal het, hoop ik, eindelijk lukken! ik woon nauwlijk twee Uuren verder als Zutphen, dus is het van Arnhem waarlijk maar een overstap!

Ik zie met U de hoge noodzakelijkheid in van eenen beteren voet omtrend de Repraesentatie, en heb ook het concept-Reglement voor 't Provint. Bestuur vol zeer goede dingen gevonden, maar ja! 't is er wat laat op den avend mee aangekomen - om nu nog een kaers aan te steeken of een lamp in de Lantaeren te hangen, terwijl de Maan (uw Luna) zó staat op te gaan, is dunk mij zo wat ongel of olie verkwist. - Hieromstreeks heeft men ook veelal tegen de *partiale Hervorming* gestemd, omdat zich de *algemeene* als zeer nabij voorstelt - ondertusschen vrees ik dat, als er geen verandering in het Declaratoir der Stemgerechtigden komt, het invoeren van eene nieuwe constitutie, wegens de ongelukkige tsamenstelling der meeste grondvergaderingen onoverkomelijke zwarigheden zal vinden -.

Een *verklaring van zijne gedachten* te geeven stuit zeer veel ingezetenen, die het daarom al zo goed met den staat meenen als diegeenen die niets tegen het doen der verklaring hebben. Zij hebben niets tegen den inhoud van het Declaratoir maar zij willen er geen geloofsbelijdenis van gemaakt hebben, en oordeelen dat het volk alleen hunne *Daden*, maar niet hun' *gedachten* daaraan binden moet. Ik beken openhartig dat ik tot deeze Dissen-

1) Zie Bijdragen en Mededeelingen van 'Gelre' XV, 1912, Dr. G.M. Slothouwer: *Staring als foederalist* en Prof. Dr. G. Kalff: *Onuitgegeven Brieven aan J.P. Kleijn en A. Kleijn - Ockerse* (Tijdschrift Maatsch. der Ned. Letterk. XXXII, blz. 241-60).

2) In dezen brief vraagt Kleijn of hij een vier weken op den Wildenborch mag komen logeeren.

ters behoor en te jaloers ben op de vrijheid van mijn geweeten, om er een Duimbreed van af te staan. Ik wil van daag kunnen geloven, dat de oppermacht bij 't volk berust, en morgen dat de oppermacht bij den langsten Degen huisvest, maar ik zal zorgen dat mijn daden daarom altoos met die grondstellingen overeenkomen, waarnaar ik ééns beloofd heb, als Amptenaar te zullen handelen[1].

Deze noodlottige verklaring houdt nu ondertusschen een oneindig aantal van denkende menschen uit de grondvergaderingen, en laat dezelven dikmaal aan den invloed van Demagogen over, die, in de tegenwoordige verwarring, een municipaliteitelijk of ander aanzien hebben weeten machtig te worden, waaraan zij constitutie en Land zullen opofferen, zodra zij er door een andere orde van zaken iets van zouden moeten verliezen!

Ik, voor mij, mijn waardste Kleijn, ben de verwarring en kostbaarheid en werkelijkheid van het provitioneel Bestuur zo zeer moede, dat mij de te wachten Constitutie ontwijffelbaar bevallen moet, omdat zij iets bestendigs belooft[2]; en laat zij mij het stemmen toe, zo kan zij zeker op mijn amen staat maken. Dit zal evenwel niet zonder een zucht van mijn Geldersch hart geschieden; want worden wij in alles één volk, en geldt, in alle gevallen, overstemming in de algemeene vergadering, zo is het met mijn Provintie-genoten: Fuimus Troës! en het zal den Gelderschen gaan, zo het den Schotten, na hunne vereeniging met de Engelschen gegaan is. Bijzondere omstandigheden hebben de Landprovintiën bij Holland gebragt, maar hadden onze voorouders kans gezien om op zich zelf, als een Deel van het Duitsche Rijk, te blijven staan, dan hadden wij in alle de voordeelen der nabuurschap van Holland gedeeld en geen oorlogen voor Holland meê te dragen gehad, en wij waren vrij wat gelukkiger geweest dan wij het als Leden der Neerlandsche Republiek konden worden - ten minsten zo komt het mij voor, en ik begrijp dat er Holland oneindig meer aan gelegen ligt om met Gelderland vereenigd te zijn om er een Bariere aan te hebben in tijden van oorlog en altoos een goeden vriend, wegens de Rhijnvaart, als er ons aangelegen ligt om met Holland verbonden te wezen. Dit maakt het mij nog onverdraaglijker als men ons de amalgamatie[3] als een gunst wil aanrekenen - zo als men in Holland doet. Maar wat zal men er tegen doen, mijn lieve Kleijn! met de stroom afdrijven als men er niet tegen oproeien kan - en zijn Brief

1) Zie: *Geene Verklaring* (bundel 1837, IV, blz. 111) en de correspondentie met de Nationale Vergadering. (Brief 400).
2) St. bedoelt het federalistisch ontwerp dat toen in behandeling was (zie Blok VII, blz. 50). Er heerschte onrust in het land over den onzekeren toestand.
3) Zie Blok VII, blz. 51.

sluiten als men geen papier meer heeft! - Zo zij hij dan gesloten onder de hartelijkste verzekering dat ik ben geheel uw vriend

Staring.

177. ter Wildenborch den 29 Mei 1800:

Hartelijk dank, mijn lieve vriend, voor uwen gullen Brief zo wel als voor het aangenaam Lettergeschenk dat denzelven vergezelde. Uwen *Weg door dit Leven*[1], welken gij mij zo niet geheel, ten minsten ten dele, naar mijn onthoud, heb voorgelezen, toen ik U in Arnhem kwam zien, heb ik nu zo gaern gedrukt van U ontvangen, als ik hem toen uit uw handschrift gehoord heb. Mijne schamele Zangster dankt naar behoren voor de Eer van de Sessie, haar op blz. 10 vergund.

Aan uw *ei* en *ij* hang ik, schoon een ingekankerde Geldersman, graag mijn zegel, want waarlijk men rijmt toch voor de oren en niet voor de ogen, en het Hollandsch is ons Parijsch Dialect, het Dialect van de Schrijvers die door de gehele Republiek willen gelezen en verstaan worden. De kortste weg zou zijn om de gehele spelling van *ei* slechts uit te bannen; het argument der duidelijkheid is geen boon waard - die duidelijkheid is voor den Hoorder verloren, en wie zó schrijft, dat men twijffelt, of hij van een *meid*, van een persoon die iets *mijdt*, van een kaas*mijt* of van een hout*mijt* spreekt, die mag zijn pen wel op het vuur smijten. Wat het aan wijzen van den oorsprong der woorden door het *keurig onderscheid* van *ei* en *ij* aanbelangt..... men schrijft, dunkt mij, niet om gedenkstukken der oudheid opterichten, en de Taalkenner zal den *wortel* wel weten te vinden, al word zij hem niet voor de neus gelegd.

Onder het schrijven komt mij voor, mijn waarde Kleijn, dat ik u nog eens over dat *ei* en *ij* geschreven heb. - Zo ja? waarom hebt gij mij dan weer op den text gebragt.

Mijn Charlotte voegt de betuiging van hare hoogste achting en erkentenis bij mijnen schuldigen dank aan de beminnelijke Dichteres der *Oden en Elegiën*[2]. Het schone Lied aan Selmar[3] blz. 9 zoude ik zeggen dat ons boven al verrukt hadt, zo ik niet vreesde, dat deze voorkeur een schijn kon hebben van onbillijkheid jegens de verdiensten van het overige.

Het hoofd vol muizenesten en zorg over de publieke zaken ontving ik deze Gezangen, en ik had welhaast mijne bekommering weggelezen. Dit heb

1) Ik heb dit gedicht niet kunnen vinden; Kleijn spreekt van: Kleine Bijdragen, maar ik vond geen bundel van hem in 1800 verschenen.
2) Mevr. K l e i j n - O c k e r s e : *Oden en Elegiën* (1800).
3) In den bundel *Gedichten* van Kleijn en zijn vrouw (1792) komen twee liederen op Selmar voor (blz. 104 en 109). Ook in andere bundels meermalen (zie Kalff VI, blz. 221). De naam Selmar vormde Klopstock zelf, Selma ontleent hij aan Ossian.

ik in de weinige regels zoeken uittedrukken die bij dezen gaan, en Mevrouw Kleijn eerbiedig door mij aangeboden worden[1].

Ik hèb Sülzers Theorie[2] maar de *Charactere* niet, die ik nu op uwe aanbeveling zal ontbieden.

In den voorleden Winter heb ik een Rijmbui gehad: nù is alles weer over! Ik ben hier zo geheel zonder aanmoediging - en 's zomers kan ik geen pen op het papier zetten, zo trekt mij, of de genieting van de Natuur of het toezicht over den Landarbeid, af.

Of wij ons wéérzien zullen?[3] waarlijk ik vrees van neen! Maar of ik aan U denken zal, dit kan ik met een zéker Já beantwoorden. De waereld is helaas niet anders, mijn lieve Kleijn, als scheiden, scheiden! maar laten wij nu en dan eens een vel postpapier te kosten leggen om elkander te verwittigen dat wij nog niet *ver*scheiden zijn.

Ik ben met de oprechtste hoogachting en onveranderlijke gevoelens
T.T.
Staring.

Aan Mevr. de Wed. A. Kleijn-Ockerse.[4]

178. ter Wildenborch den 18 Decbr. 1807:

Weledelgeboren Vrouwe, veelgeëerde Vriendin,

Daags na het ontvangen van uwe geëerde Letters, van 19 Novbr.; den 28 aan mij geworden; vertrok ik naar Arnhem, en rekende binnen vier dagen weêr thuis te zijn; doch op mijn terugreis werd ik te Zutphen door mijn Schoonmoeder genodigd, om daar eenigen tijd met mijn vrouw en onze kleinen te vertoeven, en mijn afwezen van hier vond zich eindelijk tot bijna drie weken in de gedurige verstrooijing van het stadsleven uitgerekt. Van daar mijn lang stilzwijgen op een' brief, dien ik voorgenomen had dadelijk te beantwoorden.

Uwe vriendelijkheid zal, hoop ik, deze verschoning laten gelden; zij is mijn eenige, maar een zeer gewichtige voor mìj, die, aan stilte gewoon,

1) Nog aanwezig in 3 redacties: *Aan vrouwe A. Kleijn, geboren Ockerse, als mij dezelve eenige van hare Oden, rijmvrij en in Griekssche maten gedicht had toegezonden.* 1800 (zie ook J. H a s e b r o e k : *Een Dichteralbum* blz. 54).
2) Allgemeine Theorie der schönen Künste, nach alphabetischer Ordnung (2 T. Leipzig 1771-74).
3) Deze zegswijze o.a. ook in een bundel v. Kleijn en zijn vrouw (1809. blz. 52): 'O! wij zullen ons wederzien'.
4) 1763-1828, zij woonde na den dood van haar man (1805) eerst in Wageningen, daarna te Leiden. Er zijn 16 brieven van haar bewaard.

zijne zinnen in 't gewoel der menschen niet genoeg bij elkander weet te houden, om te schrijven; vooral wanneer de brief die beantwoord moet worden 'thuis gebleven is, gelijk zulks hier het geval was.

UWgeb^{s}. ontwerp, om de nagelaten Gedichten van uwen nu zaligen Echtgenoot, mijn' geëerden Vriend, te laten drukken, met bijvoeging van drie à vier Verhandelingen in proza en eenen aanhang van UWgeb^{s} eigen Poëzij, kan ik niet anders dan toejuichen, en ik twijffel niet, of het grootste gedeelte van ons publiek zal deze lettervrucht met zo veel gretigheid ontvangen als ik dezelve verlangend tegemoet zie.[1)]

Maar! Ik een criticus![2)] Ik, die zelf zo zeer gevoel, hoe diep het *meeste* van het *weinige*, door mij uitgegeven, onder alle critiek is! In waarheid uwe vriendschap trouwt mij te veel toe. - Doch zijt gij verlangend, mijn geeerde Vriendin, om ook het gevoelen van een' leek te horen, eer uw werk voor ingewijde rechters verschijnt, zo ben ik bereid U het mijne te zeggen, zo oppervlakkig mijn oordeel dan ook wezen moete; immers sta ik als romancenrijmer onder de Dichters, gelijk een afzetter van kinderprenten onder de schilders. En daar bij komt dan nog, dat ik, geen groot taalgeleerde zijnde, mijne zonden nog daarenboven door antisiegenbeeksche ketterij in de spelling verzwaar, en, hoezeer een voorstander en vlijtig lezer van rijmloze gedichten, nog altoos naar de regels blijft zoeken, welke de Hollandsche of Hoogduitsche Dichters van poëzij in de versmaat der ouden geleid hebben, en nog geen' anderen beproever ken dan het oor om de Oden en de Messias van Klopstock, de Odyssee en Louise van Voss, enz. enz. te toetsen.

De plaatsing van Uwen veelbelovenden zoon te Parijs[3)] had ik met het innigst genoegen uit den Haag vernomen. De Voorzienigheid zal hem, hoop ik, tot eer van zijn Vaderland en genoegen van zijne waardige Moeder doen voordgaan gelijk hij begonnen heeft. Ik ben een weinig trotsch dat mij 't geluk heeft mogen te beurt vallen, om den Heer Hultman met de talenten van den Hr. Kleijn bekend te maken, maar hoe veel meer zou het mij strelen, om, gelijk de Hr. H., in staat te zijn geweest, van iets zo wezenlijks tot de ontwikkeling van gaven toetebrengen, die min verkregen dan aangeboren schijnen.

Ontvang, Mevrouw, de betuiging der bijzondere achting van mijne echtgenote, met de verzekering der gevoelens van ware hoogschatting, waarmede ik mij uwe vriendschap aanbevele en de eer heb mij te noemen'.....

1) *Nagelaten Gedichten van wijlen Mr. J.P. Kleijn benevens Oden en Elegiën van Vrouwe A. Ockerse Wed. Kleijn* (Utrecht 1809).
2) Mevr. Kleijn vroeg aan Staring haar werk vóór de uitgave te willen beoordeelen.
3) Waar hij leerling van den schilder David was (zie brief 25).

179. ter Wildenb. 1 Jan. 1808:[1)]

Weledelgeboren Vrouwe,

UWEDgeb. Zeergeëerde Letters zijn mij den 26 der vorige Maand geworden. De bijgevoegde Dichtstukjes, welke ik een postdag over heb moeten houden omdat mij het schrijven voorleden Woensdag niet mogelijk was, behoefden zich indedaad voor geen' Lezer, allerminst voor mij, te schamen. Die het poëtiesch genie in dezelve over 't hoofd zag, moest geen ogen voor het schone hebben! Het sterkst werd ik door het vers op Selmars geboortedag[2)], en bijzonder door den recht dichterlijken en Lyrischen overgang in het derde couplet getroffen. Het stukjen aan mijnen ontslapenen Geliefden[3)] is van denzelfden geest bezield als het voornoemde - ook dat op den dood van Van Alphen[4)].... doch - ik vergeet den mij opgelegden pligt van een criticus! Dat ik dien bij het herlezen van UWEgeb[s]. verzen niet vergeten heb bewijst het potlood, waarmeê dezelve door mij bekrabbeld zijn! - Ik heb evenwel *potlood* en geen *inkt* gebruikt - loopt er dan wat vitterij meê onder, zo kan de eerste handschoe de beste een middel tegen de ergernis worden. Verdubbeling van vocalen waar ík misschien een enkele zou' gebruikt hebben - plaatsing van een *ch* waar ik misschien een enk. *g* zou' gezet hebben, en ongelijkheden, die er schuilen kunnen ten aanzien van deze twee artikels heb ik onaangeroerd gelaten, alleen heb ik, waar mij zulks in 't oog viel de samentrekking van woorden door een haakje in het midde aangeduid door verplaatsing van den uitgelate klinker naar voren veranderd, omdat UWGeb. dat zelf reeds hier en daar gedaan had en de spelling van bet're b.v. voor beetre vele lezers stuit. Feilen tegen het geslacht der woorden, de maat enz. heb ik, waar ik dezelve opmerkte, veranderd en aangetekend.

[.....][5)] hier en daar datgeene zeggen wat de ruimte niet toeliet in het brede aan te merken.

De interpunctie heb ik ook niet geheel voorbij gezien, maar ik heb er de mij eigene niet voor in plaats gesteld.

Reflecties op enkele taalwendingen enz. moesten geheel achterblijven, als voor geen aanduiding door? vatbaar - ook trouw ik mijzelven bij sommige critieken niet.

De Heer Thieme heeft mij met drie regels gevraagd of mij dunkte dat

1) Het is het antwoord op een brief van 24 Decbr.
2) Nagelaten Gedichten, enz, 1809, blz. 37.
3) Nagelaten Gedichten, enz., 1809, blz. 72.
4) Nagelaten Gedichten, enz., 1809, blz 40.
5) Het begin van dezen zin is onleesbaar.

hij een genoegzaam debiet zou' kunnen hebben van de gedichten enz. hem door UWEDgeb. aangeboden? Ik heb hem op deze peremptoire vraag geantwoord dat ik niets van de Boeknegotie wist maar dat ik voor mij geen rede zag waarom het gevaarlijker zou' zijn om de nagelatene gedichten van den Heer Kleijn te drukken dan het den drukkeren bij het leven van den auteur heeft toegeschenen om producten van deszelfs geest aan 't publiek mededetedelen. De Heer Thieme is geloof ik een man, die gaern *wat veel* wint, zo wat in den trant van Allart[1].

Hier moet ik afbreken, mijne geëerde Vriendin, laat mijne oppervlakkige critiek u niet geheel onvoldaan zo zal mij zulks tot een waar genoegen strekken en ik scherp het potlood tot een' tweden aanval, zo wel als ik mij voorbereid tot het vernieuwde genot om de voordbrengsels van uw gelukkig genie voor derzelver openlijke verschijning te mogen doorlezen.

Ik voeg de vriendelijkste complimenten van mijne Huisvrouw bij de betuiging der bijzondere hoogachting waarmede ik de eer heb te zijn enz.

180. ter Wildenb. den 15 Jan. 1808[2]:

Weledelgeboren Vrouw Veelgeëerde Vriendin,

Ik heb mijn haarkloverij gelijk als in de bijlagen van mijnen vorigen met het potlood voordgezet. De stukjes aan *** en aan Lucie zoude ik, dunkt mij, liefst niet bij de andere voegen. Het eerste schijnt mij te vatbaar voor allerlei uitleg te wezen en het laatste gebreken te hebben die zonder een gehele hergieting niet wel zouden weg te nemen zijn. Het publiek zal voor het gemis van het goede in deze twee stukjes rijkelijk schadeloos gesteld worden door de anderen, en in zonderheid door de Ode Jezus Dood[3] en het Vers aan den Heer van Straten.[4]

Is UWEDgeb. nu niet afgeschrikt en mijn gepotlood moe geworden zo zal mij de mededeling van het overige tot een waar genoegen zijn en mijne kritiek even openhartig blijven.

De regel van Klopstock over de onzijdigheid der eerste en laatste syllaben is voor de helft ook een Grieksche en Latijnsche; ook heb ik er altoos vrede meê gehad.[5] Maar heeft een en ander van mijne bedenkingen dat

1) O. a. uitgever van Feith's Oden en Gedichten. Zie ook de brieven van Staring met Thieme over de bundels *Gedichten.* 1820 (254-59).
2) Antwoord op een brief v. 7 Jan.
3) Bundel 1809, blz 45.
4) Bundel 1809, blz. 58.
5) Dit naar aanleiding van een opmerking in Mevr. Kleijn's laatsten brief.

artikel wel eigenlijk geraakt? Misschien ben ik om kort te zijn duister geweest. Zeer mogelijk ook dat mijn oren iets boven recht gevorderd hebben! - en er zijn reeds boeien genoeg. Men hoeft geen nieuwe te smeden!

Aan de interpunctie heb ik hier en daar; niet overal geraakt. Een uitroepsteken zoude ik niet ligt zetten waar alleen een toespreken plaats heeft, en dergelijke. Maar mij dunkt dat elk daarin zijn eigen begrip kan volgen.

Bij nader bedenken is het mij toch voorgekomen dat de verhandeling[1)], wegens den smaak van sommige lezers, liever afzonderlijk konde gedrukt worden.

Wilde *Tuimelvreugd* (Tuimel is dan de aalweerdigheid van onze vaders) komt mij zelfs edel voor; maar aan *tuimelende* kan ìk nog niet gewennen, om de dubbelzinnigheid, andere evenwel mogen hier niets stuitends vinden. Dartelheid drukt zeker niet zo veel uit als *Tuimel* in Tuimelgeest[2)].

Een enkle steen besluit hier mijn *zaligheid.*

Neen mijn geëerde vriendin, ik weet geen woord voor het laaste als het gemis van *alle geluk* zal uitgedrukt worden. Maar mag dat hier worden uitgedrukt?[3)] en dit brengt mij natuurlijk op het artikel van uwen veelbelovenden en braven zoon. Ik heb zijn welvaren en aanhoudend blakenden ijver met het hartelijkst genoegen uit UWEDgeb[s] brief vernomen en wensch hem een gelukkigsten voordgang op zijne moeilijke maar schone loopbaan.

Mijn Huisvrouw, die ik toch wel onder de roos op een staaltjen van uwe talenten heb mogen onthalen? draagt mij de minzaamste groete aan UWEDgeb. op en ik voeg daarbij de verzekering der bijzondere hoogachting en ware vriendschap waarmede ik mij noeme.

181. ter Wildenb. den 9 Febr. 1808:

....'Is er onder de Verhandelingen van den Heer Kleijn ook eene over het Puntdicht? en zo ja: bevindt zich dan ook onder de voorbeelden een bijschrift voor de afbeelding van den Zeekapitein Blois van Treslong?[4)] Indien zulks plaats mogt hebben is mijn vriendelijk verzoek dat hetzelve weggelaten worde, omdat het vijanden zou' kunnen maken, die het beter is niet te hebben'.....

1) Verhandelingen van Kleijn o.a. Over het Puntdicht.
2) Mevr. Kleijn laat 'tuimelende vreugd' staan, bundel 1809, blz. 87 (zie ook den volgenden brief).
3) Mevr. Kl. laat 'aanminnigheid' drukken; Staring vindt 'zaligheid' te veel gezegd.
4) Zie bundel 1837, IV, blz. 113 en de Aanteekening van v.d. Bosch: *Zwolsche Herdrukken* N[r]. 7, blz. 176. Een geteekend portret van Blois van Treslong bij Scheurleer: Onze Mannen ter Zee blz. 256.

182. ter Wildenborch den 26 Julij 1808:

....'Ik ben niet genoeg verblind omtrend mijn eigen kragten om de hand te durven slaan aan het werk[1)] van mijnen vriend[2)] zonder theoretische studie, zonder de minste geoeffendheid in die nieuwere philosophie waarvan de ingeslotene[3)] meldt en daarenboven nog zonder behulp van een Bibliotheek die ongetwijffeld zoude moeten geraadpleegd worden. Ik behoef dus niet eens te spreken van mijnen zeer bezetten tijd en de onophoudelijke aftrekking die een werkzaam Landleven vergezellen. Wees verzekerd, mijn geëerde Vriendin, dat geen gemaaktheid of arbeidsschuwheid mij deze verontschuldiging ingeven en geloof dat ik mij aan uw zo vriendelijk aanzoek niet ontrekken zoude indien het mij niet volstrekt onmogelijk ware om aan hetzelve te voldoen. Ik haast mij om UWEDgeb. hiervan te verwittigen en wensch van harten dat een ander de taak moge kunnen opnemen om het werk van mijnen waerdigen vriend hoe eer zo beter voor de drukpers gereed te maken; terwijl ik intusschen UWEDgeb. Poëzij met ongeduldig verlangen te gemoet zie'....

183. ter Wildenborch den 31 Aug. 1808:

Weledelgeboren Vrouwe, veelgeëerde Vriendin.

Ik heb gemeend mijn antwoord geen postdag te mogen uitstellen, en zende UWEDgeb. de vriendelijk medegedeelde Stukjes bij dezen terug.

Mijne aanmerkingen heb ik tot het eerste bepaald; komende het twede mij voor, als niet geheel van dien stempel te wezen, om nevens de anderen optetreden, en rakende de remarques die ik op hetzelve zoude hebben geen enkele delen alleen maar de houding van het geheel, dat, naar mijn gedachten (die ik evenwel gaern om betere geef) om een te veel afgebruikt denkbeeld rondloopt.

Het eenigzins stuitende der weglating van koppelwoorden, in het vijfde en zesde couplet van het eerste Stukjen zou' misschien wegtenemen zijn, wanneer men dezelve op deze of dergelijke wijs verschikte:

De moede wandlaar, die uw schaduw zoekt,
Vergeet den weg vol kommernis,
Terwijl de hand der gulle Menschlijkheid
Hem haren beker reikt.

1) Mevr. Kleijn vroeg of Staring de Verhandelingen v. Kleijn wilde uitgeven.
2) St. schrapt 'wiens meerderheid ik altoos volgaern erkend heb'.
3) Brief van W.A. Ockerse.

Hier weidt zijn oog als in een Eden rond,
Van onder 't schuttend loverdak,
En gulle Scherts en reine Vreugde sterkt
Zijn hart met nieuwe kragt.

Ga, kunstloos Lied; zeg dat in 't heerlijkst oord
Mijn geest zich over bergen droomt, enz.[1].

Doch, wat nu de plaats aanbetreft, waar Horatius de Platanus verheffen zoude: deze weet ik mij volstrekt niet te binnen te brengen, schoon ik, door veelvuldig lezen, mij een aantal van zijn gedichten zo eigen heb gemaakt, dat ik dezelven grotendeels van buiten ken. De Platanus komt bij hem, zo ver ik weet, alleen met één woord voor in de 15 ode van het 2de Boek, waar hij zegt, dat de romeinsche weelde de ongehuwde Platanus welhaast de olmen in getal zal doen te boven gaan. Heeft UWEdgeb. ook de *Popel* in gedachte gespeeld, die hij in de derde ode van 't zelfde Boek hare takken door den Pijnboom laat strengelen? Ondertusschen is het zeer mogelijk, dat mijn geheugen mij in dezen parten speelt![2]

Ik wensch van harten, dat de Heer Feith zich in de mogelijkheid zal bevinden, om de taak optevatten, waarvan ik mij, tot mijn smart, heb moeten verontschuldigen, en zie intusschen met verlangen UWEdgeb. gedichten en het Silhouette van Uwen lieven Vriend te gemoet'.....

184. ter Wildenb. den 10 Febr. 1809:

Staring bedankt voor het boekgeschenk (de 'Nagelaten Gedichten') en bespreekt het:

.....'De Drukker die op bldz. 48 in het woord zweeft een syllabe had uitgelaten heeft op bldz. 85 regel 2 in het woord gevoed twe syllabes te veel gezet. Onaangenaam zeker zijn de drukfeilen hier en daar in den bundel voorkomende doch het stukjen durft zich nog zeer wel monsteren met velen die dagelijks bij ons uitkomen en nog vrij wat nalatiger gecorrigeerd zijn.

Voert mij het lot eens in UWEDgebs aanstaande Woonplaats (in den daad voor een Vriendin der natuur al te zeer verschillend van uwe tegenwoordige)

1) Overgenomen door Mevr. Kleijn in 'Aan eenen schoonen Platanus op Hemmen' (blz. 83). Alleen 'bergen' is veranderd in 'zeën'. Merkwaardig is het te zien hoeveel slechter het gedicht na deze verzen weer wordt.
2) Zooals St's zoons aanteekenden, kende hij de meeste Oden nog in zijn laatste levensjaren van buiten. 'Een kleine editie van Horatius was een van de weinige boeken, die hij vol vouwen in z'n boekenkast had staan'.
Zie echter ook, zooals Mevr. Kleijn opgeeft, Ode 11, Lib. II.

wees dan verzekerd dat ik niet nalaten zal UWGeb. te bezoeken zo dit slechts eenigzins mogelijk is.

Wat UWGeb. [uitnoodiging] met betrekking tot het vieren der nagedachtenis van de Heer Hinlopen[1)] aanbetreft daarop zal ik UWgeb. reeds voldoende geantwoord hebben wanneer ik meld dat mij de overledene volstrekt niet anders bekend is dan door de Courant, die deszelfs dood aangekondigd heeft en de mentie die ik in één van UWgeb. brieven van zijnen naam gevonden heb.

Ik beveel mijne Charlotte op haar verzoek met mijzelven UWgebs veelgeschatte vriendschap en gedachtenis aan terwijl ik met bijzondere en onwankelbare gevoelens van hoogachting en verknochtheid blijve

UWGeb[s] zeer gehoorzame dienaar en vriend S.

185. ter Wildenborch den 19 Louwm. 1810:

Weledelgeboren Vrouwe, veelgeëerde Vriendin,

Het bewijs van Uw vriendelijk aandenken, mij in Uwen brief van den 5 l.l. geworden, was mij ten uitersten welkom; te meer, wegens de periode, welke mij de voorgenome en U welgevallige echtverbintenis van twee Uwer Dochters meldt. Niets kan belangrijker zijn voor het ouderlijk hart, dan een gebeurtenis, welke zo zeer beslist over het geluk van geheel het overige leven hunner kinderen; en ik bid God, dat hij zijn' zegen op de U zo dierbare panden, in de nieuwe betrekkingen, waarin zij staan te komen, mildelijk zal uitstorten. Ons vijftal geniet aanhoudend, met ons, den besten welstand, en beantwoordt dankbaar aan de zorgen van onze liefde.

De Stof voor Uw Batestein[2)] is, in der daad, gelukkig gekozen; doch ìk moet het Vers niet beoordelen! En waarom niet, zult gij zeggen. Omdat ik, eerst de ophelderende Bijlage ingezien hebbende[*)] in mijne verbeelding een plan ontwierp, dat ik naderhand bevond het uwe niet te zijn geweest; en dat mij zulks aanhoudend in den weg staat, wanneer ik, zonder vooroordeel, mijn gevoelen over het geheel zal uiten. Ik had mij, namentlijk voorgesteld: dat Kunegonde, zo digt bij de overblijfsels van 't Slot begraven daar ook moest omwaren, en dat zíj het was die 's nachts op het plein verscheen.

En zou' het wel louter eigenliefde zijn, wanneer ik zo zeer aan dit denkbeeld blijf hangen? Mag men niet vragen, wat nu nog Adelheid aan een

1) Uit den kring van Bellamy; mevr. Kleijn had St. een bijdrage gevraagd voor een ‘Gedenkzuil’.
2) Zie *N. Dichtkundige Mengelingen* (1817) blz. 1 (met toelichting).
*) Het geval van de Marquise de Ganges is, meen ik, ook in het Magazin des Adolescens schoon enigzins anders verhaald te vinden.

oord doet, waarop de tegenwoordigheid van den Abt haar slechts voor een' korten tijd betrekking gaf? ofschoon het niemand kan verwonderen, dat zij er aan haren moordenaar is verschenen, en hem; gelijk dit, dunkt mij, voortreffelijk in ùw plan gebragt is; tot in de armen van Kunegonde vervolgd heeft. Maar daarenboven! Moet het belang niet enigzins verdeeld worden, wanneer het de twede hoofdpersonage van het stuk niet is, die zich als geest op het slotplein komt vertonen? Ondertusschen zal de Dichteres zeggen, dat het, van de andere kant, niet welgaan kon' om twee geesten te doen verschijnen; en dit stem ik volkomen toe! Bij míjn ontwerp viel dus de verschijning van Adelheid weg, en de ontknoping moest ander middel bewerkstelligd worden, dat nimmer zo poëtiesch kon' zijn. Dit beken ik weder! Maăr ēvĕnwēl nŏchtāns - dat Kunegonde spookt geloof ik stijf en zeker! en dat mijn Vriendin het haar niet heeft doen, en ook nú niet meer *kan* laten doen, dat zoude ik niet gaern voor mijn verantwoording hebben![1] - Doch, terwijl dat ongeluk nu eenmaal gebeurd is, zoude UWEdgeb. dan niet, bij een nadere beschaving en doorwerking der vertelling, ook derzelver aandacht vestigen op artikels als b.v. de volgende: De rijm van *wal* en *wal* in 't eerste couplet, die mij geen werking schijnt te doen, *stift* voor gesticht. *Bouwvallig* voor alleen nog in een bouwval overig. *Men hoort langs* enz.: Een overgang waaraan mij iets schijnt te ontbreken. Het gehele couplet beginnende met:

De schim waart. Frankenland voor Vrankrijk enz. enz.

Het zijn juist zulke vlekken (zo mijn aanmerkingen grond hebben) die allerlastigst vallen om te verhelpen; doch ik geloof ook, dat weinig gedichten de volmaaktheid waarvoor dezelve vatbaar waren verkregen hebben, als door dikmaal hervatte en met taai geduld voortgezette beschaving van hetgeen eerst met geestdrift op het papier was uitgestort.

Dat de Heer Kemper[2] mij niet vergeten heeft, doet mij zeer veel plaisier! Ik, voor mij, denk nog dikmaal met smart daaraan, dat wij zo weinig gelegenheid gehad hebben, om een begonnen, en voor mij zeer belangrijke, kennismaking te Haarlem[3] verder te brengen. Mijn Versjen *aan de Min* is door mij in geen' bundel uitgegeven[4]; doch ik zoude ook, in allen gevalle, mijn vroeger werk liefst niet onder de ogen van den Heer Kemper zien! Dezen zomer hoop ik, dat hetgeen daaronder (zo veel mij nog blijft toeschijnen) dragelijk was, of dat ik gemeend heb door omwerking van tijd tot tijd dragelijk te kunnen maken, ten minsten voor een gedeelte, met mijne

1) Toch brengt Mevr. Kleijn geen verandering; de opmerking v. Staring is volkomen juist.
2) J.M. K e m p e r (1776-1824) was sedert 1809 hoogleeraar in de Rechten te Leiden.
3) Ten huize van A. v.d. Ende?
4) Proeven van Poët. Mengelst. XI blz. 175 (1787).

latere Stukjes in het licht zal kunnen geraken[1]; en mag ik dan zíjne goedkeuring, en de Uwe, mijne geëerde Vriendin, wegdragen, zo zal mij dit een riem onder 't hart steken, om het oordeel van het algemeen met meerder gelatenheid af te wachten.

Den Heer Siegenbeek ken ik niet veel meer dan van aanzien; doch stel zijne talenten en verdiensten omtrend onze Vaderlandsche Literatuur op bijzonderen prijs; schoon ik mij aan zijne spelling (zo ik meen op goede gronden.) niet geheel onderwerpe.[2]

Zo de Stukjes van het Mengelwerk in UWEdgeb.'s Brief vermeld, aan mij, gelijk ik vermoede, misschien zullen gezonden worden, met het oogmerk, om mij optesporen tot medearbeiding, zo vrees ik dat zij een' onwaerdigen zullen ter hand komen, en ik ontving dezelve liever niet! want de opvoeding mijner Kinderen en de omslag mijner Geldersche, zeer werkzame, Landhuishouding legt mij aan zulke banden, dat ik, in jaren, niets meer heb gekund, dan, met vallen en opstaan, mijne stukjes allengs zo veel vermeerderen, dat het eindelijk enigermate de pijn waerd zal worden, om dezelve vereenigd in het licht te geven.

Bepaald werk is mij ook volstrekt onmogelijk te ondernemen, als moetende de luim en den tijd tot arbeid vatten, gelijk zij gelieven te komen; en hetgeen ik nu gereed heb liggen dien ik niet te verspreiden, eer het samen in 't licht komt; behalven dat ik, mogelijk, voor de uitgave van het eerste Stukjen mijner Gedichten, in een Journaal of twee, het een of ander klein stukjen geplaatst zal zoeken te krijgen, om weêr de kennis met het lezend gedeelte der natie enigzins te vernieuwen, en niet als met de deur in 't huis te vallen.

Mijne Charlotte heeft mij de oprechtste betuiging harer hoogachting voor UWEdgeb. opgedragen, en ik bevele mij de voortduring van UWEdgeb's veelgeschatte vriendschap aan, en verblijve met onwankelbare gevoelens van eerbiedige hoogachting,

WeledelGeboren Vrouwe, veelgeëerde Vriendin,
UWEdelgeb's Zeer gehoorzame
dienaar en Vriend

A.C.W. Staring.

1) In het familiearchief vond ik uit dezen tijd den volgenden titel Mengeldichten van A.C.W.S. meerendeels voor het eerst gedrukt occupati sumus officiis nostris, subsecivisque horis ista curamus Cicero.
Kemper en Siegenbeek met wie mevr. Kleijn in aanraking kwam, verlangden beiden weer eens wat van den dichter Staring te hooren. (zie brief 195).

2) Op vele plaatsen tast St. deze spelling aan, o.a. in zijn gedrukte *Schetsen.* (Iets over onze Spelling als N^{r}. 1) 1816.
Een verdediging van zijn eigen spelling is in hs. in het familiearchief.

186. Wildenborch den 18 Septbr. 1819:

Weledelgeb. Vr. zeer geëerde Vriendin

Uwe minzame letters waren mij een zeer groot genoegen: ook uit hoofde van het medegedeelde berigt nopens de Gedenkzuil[1] voor onzen treffelijken Bellamij te stichten. Dat ik op het voorgenomen Werk zoude intekenen sprak van zelf doch in mijnen geenszins Kunstkwekenden omtrek medetekenaars te vinden daartoe was geen kans!

Uwe Dichterlijke Mengelingen in 1817 gedrukt bezat ik, en heb dezelve met zeer veel genoegen gelezen - De gedachten over het Lierdicht maken een smartelijk gevoel levendig wegens het gemis dat onze Letterkunde heeft moeten lijden door het vroege afsterven des verdienstelijken schrijvers, die zo gelukkig de bespiegeling verbond met de beoefening. Onder de verzen heeft mij ook inzonderheid de trant van *Mijne Gelofte*[2] en *Mijn Wensch*[3] behaagt. Ik sluit een versje in dezen, dat ik voorleden Najaar gemaakt heb en met den geest van den *Wensch* overeenstemt.[4]

Zo zeer als ik in uwe moederlijke smart heb gedeeld, mijne geëerde Vriendin, toen u de vroege dood van een veelbelovenden, braven zoon gegriefd heeft, zo hartelijk verblijde ik mij dat het de Kinderen in den weg der Voorzienigheid U nog overgelaten, wel gaat. Moge de Algoede u dien zegen onvermengd tot aan het eind van uwe dagen laten genieten - deze wensch bevat naar mijn gevoel het hoogste dat ons de waereld geven kan!

Ons achttal leeft nog om ons heen in het vaderlijke huis. De kleine nákomeling - niet zonder lijden van haar Moeder aan ons geschonken - is een nieuw middelpunt van liefde voor ons allen geworden. De eerste scheiding die ons als ouders treffen zal hebben wij vermoedelijk te wachten door het vertrek van onzen tweden Zoon naar het Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam. Misschien heeft dit reeds voor den winter plaats. De onderlinge eendragt en stoorloze opgeruimdheid van alle onze Kinderen maakt ons zeer gelukkig. Allen hebben zij aanleg voor de Muziek en ik zorg dat zij dien niet onbenuttigd laten. Wij benijden dus achter onzen Lochemschen Berg den steêman zijn Concerten niet; en geen winteravond word hier ooit te lang.

Onze Kleinen zullen met opregte erkentenis de Kindergedichtjes[5] ont-

1) W.A. O c k e r s e en A. K l e i j n : *Gedenkzuil op het graf van Jak. Bellamy* (Haarlem 1822).
2) Blz. 47.
3) Blz. 98.
4) St. schrapt: 'Nabootsing van Cats'; ook uit den inhoud van de genoemde gedichten blijkt dat hij zond: *Op het gezigt van trekkende Kraanvogels* (bundel 1837, III, blz. 48.)
5) 'Gedichtjes en Vertellingen voor kinderen'. (Leiden. 1817).

vangen welke uwe vriendelijkheid hun heeft toegedacht. Mijn vrouw voegt hare minzaamste groeten bij de betuiging dat ik met onveranderlijke gevoelens van deelnemende hoogachting ben

UWEDgeb. zeer gehoorz. dienaar en vriend S.

187. ter Wildenborch 19 Maart '20:

Weledelgeb. Vr. zeer geëerde Vriendin

Ik beantwoord UWEdgebs. vriendelijke letters van den 5 dezer zo dra ik dezelve ontvang; op mijn terugreis van een overstap naar Amsterdam werwaarts mij dezelve waren nagezonden zijn ze mij door een toeval misgelopen. Nauwkeurigheid is zo min de deugd van onzen Drukker *Thieme* als voortvarendheid Gebrek aan de eerste deugd schijnt gemaakt te hebben dat de wed. Loosjes niets van mijne intekening op het Gedenkstuk voor Bellamij schijnt te hebben vernomen en de traagheid van zijne Drukpers heeft teweeg gebragt dat mijne Rijmerij, waarvan hij in 't voorleden najaar de uitgave had aangenomen en die hij toen beloofde in weinig weken te zullen afgedaan hebben - *thans* nog voor de helft in manuscript ligt. Hierdoor heb ik het genoegen moeten missen, dat ik mij had voorgesteld in een wederkerig zenden van een Dichtbundel als antwoord op UWEDgebs. Gedichtjes voor Kinderen.

Ontvang nu, mijne geëerde Vriendin, dezen Brief die met leêge handen mijne uittegeven verzameling moet voorafgaan, om U dank te zeggen voor de Gedichtjes met welke wij onzen kleinen Willem een groot feest hebben bereid en die wij zelven gelijk de andere kinderen met bijzonder genoegen hebben doorgelezen. De Kindertoon komt mij voor te zijn getroffen. Geen kleine verdienste waarlijk! Bijzonder heeft mij het eenvoudig verhaal op bldz. 22 onder de stukjes in ondicht gesmaakt; onder de versjes dat op bldz. 65 dat zulk een gouden les bevat voor het gansche leven! Frits op bldz. 13 houden wij hier voor al te ondeugend maar wij zitten ook op ons eiland. De eerste die daarvan is afgestoken om zich door de baren van de waereld te laten rondslingeren is onze veertienjarige Maurits. Ik ben te Amsterdam geweest om hem daar op het Kweekschool voor de Zeevaart te brengen. Mijn Charlotte was op den ogenblik der scheiding standvastig - maar een *Moeder* zo als ik *Vader* was. Ons Kind staat met een gezond lichaam en een gezonde ziel bij den aanvang van zijne loopbaan. God zal hem hoop ik bij de hand vatten. O, ik gevoel zo zeer dat alles van boven komen moet en het zaad dat wij zaaien verloren is als de hemel geen zon en regen schenkt.

Mijne oudste Dochter heeft haar hart aan een man van hare jaaren ge-

schonken; zijn naam is Brants, zijn stiefvader de Hr. v. Beeck Vollenhoven Pruissisch consul te Amsterdam. Haar aanstaande zoude zich liefst hier ergens op het land met haar neêrzetten. Hij heeft een best karakter en bemint haar met zijn gansche ziel. De tijd van het huwelijk is nog niet bepaald. Onze welhaast voor het eerst jarige Constance is tenger maar gezond en altoos vrolijk.

Door de naabijzijnde verschijning van mijne Gedichten vervalt van zelf het vriendelijk voorstel van den Hr. Ockerse om de Kraanvogels in den Recensent[1)] te plaatsen; ik mogt het anders gaarne lijden en verheug mij zeer over de goedkeuring van een man als dezen.

Hartelijk wensch ik dat het UWEDgeb. en derzelver betrekkingen aanhoudend welga en ik verblijde mij opregtelijk wanneer ik dienaangaande iets mag vernemen. Mijn Vrouw voegt haren minzaamsten groet bij dezen terwijl ik mij UWelEDgeb^{s}. veelgeschatte vriendschap aanbeveel en met bijzondere hoogachting betuige te zijn

UWEDgeb. geagte d. en vriend.

In geval de Heer Loosjes mij nog niet op de Lijst mogt hebben volgt hier mijn naam met een steek op en een degen op zij[2)].

188. Wildenborch den 11 Mei 1821:

Mijne geëerde Vriendin,

Ik heb mij zeer verblijd, dat mijne Rijmerij u zo wel bevallen is, in het bijzonder was het mij een genoegen, dat UWEGeb^{s}. goedkeuring zich niet tot een gedeelte had bepaald en een of andere afdeeling uitsloot. Weinig Lezers in der daad zijn (bij ons) liberaal genoeg om de voortbrengsels van een Dichter ieder in hun soort regt te laten wedervaren, en zich zo wel door de schoonheid van een onregelmatige Ode van Klopstock als van ene Boerenidylle van Voss te laten wegslepen. Wat UWEDG. mij van het oordeel van den Heer Ockerse schreeft kon' mij ook geenszins onverschillig zijn. De gunstige uitspraak van zulk een regter gaf mij geen geringe voldoening! Thieme had reeds een Exemplaar aan v.d. Hey[3)] gezonden toen ik UWEDgeb. geëerde letters van 11 Maart ontving. Ik vleie mij des dat hetzelve aan den Heer Ockerse is geworden. Hartelijk wensch ik, dat zijn Ed. zich wel de moeite van ene recensie van mijne gedichten zal

1) *De Recensent ook der Recensenten*, waarin St. meermalen iets publiceerde. (1806 door Kemper gesticht).
2) De naam en titels ontbreken.
3) Uitgever van De Recensent ook der Recensenten. (A.C. KRUSEMAN: *Bouwstoffen* enz I, blz. 803 vlg.)

willen getroosten[1]. De Letterbode[2] heeft mijn Dichtbundel het eerst aangekondigd. Ik ontving eerst voor een paar dagen het N^{r}. 17 waarin de beoordeling staat. Dezelve komt mij voor een *zonderling* mengsel van goeden afkeuring, van lof en blaam te zijn en schijnt mij de pen van een jongmensch te verraden dat eerst zich zelven nog wat behoorde te laten onderrigten eer het aan het letterlievend publiek onderrigt waagde te geven. Dit geschrijf koude ik *voor mij zelven* zeer wel onbeantwoord laten, maar een aantal lezers kleeft aan de uitspraken van onze Recensenten, en UWEDgeb. zal uit bijliggende Antikritiek zien wat ik om dier lezeren wille wel zoude wenschen dat in het openbaar werd gezegd. Hetgeen mij meest zoude grieven was, dat door vooringenomen kunstregters werd geschreeuwd tegen het *beproeven* om vrije jamben te maken; een werk dat velen, misschien moeielijker zullen vinden dan het schrijven van alexandrijners, wier armoede zij met het klatergoud van het rijm voor de min doorzienden kunnen verhelen!

Ik erger mij aan de kabaal die bij ons tegen de voortbrengsels van de romantische poëzie welke men niet verstaat en de zo even genoemde Jamben, welke men niet kan *lezen* telkens het harnas aantrekt, en alles wat onze Letterkunde meer verscheidenheid zoude kunnen bijzetten in zijne geboorte zoekt te smoren.

Vond de Heer Ockerse mijne antikritiek[3] geschikt, om dezelve in zijne beoordeeling te versmelten of deze met dezelve te besluiten zo zoude mij zulks een zeer groot genoegen zijn. Mag ik UWED. vergen, mijn geschrijf ten dien einde dadelijk aan ZijnEd. medetedelen en mijn zeer minzaam compliment aan ZED. te maken? Kan de Heer Ockerse de antikritiek niet gebruiken, zend ze mij dan bid ik terug'....

189. 2 Febr. 1822:

WelEdelgeboren Vrouwe Veelgeëerde Vriendin,

Ik ben UWEDgeb. hartelijk dankbaar voor het geschenk van derzelver Nieuwe Ged. en Vertell. voor Kinderen. Zij waren onzen jongsten op een na, de bezitter van het vorige Boekje niet minder welkom dan de eerste; de kleinste heeft zich weltevreden met de Plaatjes verheugd, en daarvan vervolgens op hare wijs Histories voorgelezen terwijl zij (bij ongeluk) het Boek

1) Zie *Recensent ook der Recensenten.* 1821. I, blz. 245.
2) Zie *Alg. Konst- en Letterbode.* 1821, blz. 264. (Vergelijk voor den Letterbode: Bouwstoffen I, blz. 35).
3) *Recensent ook der Recensenten* (1821. II, blz. 225). St. schreef meermalen over de vijfv. rijmlooze jamben in z'n brieven; zelfs stelde hij een verdediging op, in het familiearchief aanwezig. De antikritiek is daar ook in handschrift.

het onderste boven hield. De keus der onderwerpen bewijst dat een zo goede als verstandige Moeder de schrijfster is. De groot-Majoor-is bij het aardige verhaal van Wittington zo mij dunkt zeer gepast voor onze jeugd weggelaten. In den St. Elisabethsnacht zijn wij elkander in onderwerp en maat ontmoet maar mijn brok zal wel brok blijven. In het [?] werkzaamheid is iets Anakreontiesch zo wel in houding als in maat Lang nog, mijne geeerde vriendin, moge uwe lust levendig blijven om uwe snipperuren aan de Letteren te wijden[1].

Ik heb gewacht op Bellamij ten einde bij gelegenheid van zijne verschijning aan den Heer Ockerse mijn dank te betuigen voor de aankondiging van mijne gedichten[2] en ZEd. te zeggen, hoezeer het mij verblijd heeft, dat ik een Man van zijnen smaak en zijn gevoel in zo veel opzigten heb mogen voldoen. UWED^{s} Brief doet mij nu de hoop opvatten dat ons Bellamij weldra zal geschonken worden. Mijn oudste Dochter (Brants) is voorleden Zomer van een zoon bevallen, die zeer voorspoedig is, maar mijn Schoonzoon lijdt aan een Borstziekte die vooral sedert de laatste dagen een wending heeft genomen, welke mij het ergste doet vreezen. Zo wordt in den beker van 't leven de honig met alsem gemengd. Deze treurige omstandigheid berooft ons ook van het bijzijn onzer twede Dochter die de oudste in de stad behulpzaam is. Onze Twede zoon is als buitgewoon Adelborst op een schip geplaatst.

Onze oudste is te Arnhem waar hij aan een Bureau van het Kadaster bezigheid vindt, dus hebben wij hier nu slechts onze vier jongste Kinderen over - waarvan de oudste ook tegen 't voorjaar naar een Kostschool zal gaan. Hoe benijde ik (als Vader) den wilden, die maar zoveel Hutten om de zijne heeft te bouwen als hij kinderen heeft en dan dezelve nabij zich rond ziet wemelen tot hij de ogen sluit. Maar evenwel - ik verlang geen wilde te zijn - en troost mij de opoffering, die de beschaafde staat zelfs van een gedeelte van het ouderlijk geluk vordert.

Misschien verschijnen er tegelijk in de Recensent[3] en in de Letteroefeningen[4] twee kleine stukjes van mij welke UWEDg. bewijzen zullen, mijn geëerde vriendin, dat de Muzen nog van tijd tot tijd de bekommeringen verdrijven waaronder mijn hart lijdt, en ik, in uw voetspoor tredende, de pen nog niet uit de hand leg. Men zal wel weer van mij zeggen dat mij de Geldersman tot in het gebeente ingeroest is, maar zulks trek ik mij weinig aan. - Dat een Geldersman verzen maakt op voorwerpen die hém het naast

1) Een klacht over ‘onberekende’ recensenten is doorgeschrapt.
2) In den Recensent ook der Recensenten (zie vorigen brief).
3) *Arnhem verrast. den 21 Maart 1514* (1822) II, blz. 42.
4) *Lochem Behouden*, (1822) II, blz. 149.

liggen komt mij even zo natuurlijk voor als dat een Hollander het van zijne zijde doet; en daar ik billijk genoeg ben om met den dezen, in Hollands Lotgevallen, en roem belang te stellen, wacht ik met vertrouwen van zijnen kant een wederkerige deelneming'.....

190. 9 Mei 1822:

Weledelgeboren Vrouw veel geëerde Vriendin

Bellamij's Gedenkzuil doet in der daad zo veel eer aan de stichters als aan den vereeuwigden. Ik heb het werk van Uw pen gepaard aan die van den Heer Ockerse met hartelijke belangstelling en het grootst genoegen gelezen. Hetzelve had voor mij te meer aantrekkelijkheid omdat ik weinig van de bijzondere omstandigheden kende van den man, in wieu zulk een grote verwachting voor het Vaderland werd uitgeblust. De menigte van Intekenaars toont overtuigend dat onze Natie hare Vernuften, ook na hunnen dood niet vergeet - en bewijst tevens het vertrouwen dat algemeen in de opbouwers der gedenkzuil is gesteld.

Uwen Helon[1)] ken ik in zijn Hoogduitsch kleed van nabij. - Ik heb mij zeer verheugd over UWEDgebs ondernomen vertaling en dat schrijvers als de Heren v.d. Palm en Clarisse mede het hunne hebben willen toebrengen om dit werk nog bruikbaarder voor ons publiek te maken. Máár zal de Moeder van úw Helon óók sterven en zal alles bij ú ook met verdrinken eindigen. Ik ben stomp genoeg om niet te vatten waarom de Auteur der Glockentöne zulk een treurig slot aan zijn boek heeft gemaakt. Men zal, hetzelve lezende, toch wel geen chronologische tafel naast zich hebben liggen om na te gaan welke toneelen Helon bij verlenging van zijne dagen zoud' hebben beleefd! En het aanzijn op deze aarde in de omstandigheid van Helon en zijne betrekkingen was wel waardig om te worden genoten. Ook heb ik nog geen lezer van Helon gevonden die in dít punt niet eenstemmig met mij dacht.

Ondertuschen is het bedenkelijk voor een Vertaler om aan het werk van zijn schrijver iets te veranderen! Dit beken ik! doch zo UWED. mede geen reden vond waarom juist alle goede menschen in Helon zullen omkomen zo was er dunkt mij kans om het Boek geheel te leveren en evenwel tot tevredenheid der Lezers te eindigen.

1) F r . S t r a u s s : *Helons Wallfahrt nach Jeruzalem 109 Jahre vor der Geburt unseres Herrn* (4 Bde 1820-21) vert: Helons Bedevaart naar Jeruzalem door wijlen A. Kleijn met eene voorrede van J.H. van der Palm en aanteekeningen van Joh^{s} Clarisse, 2de uitgave De vertaling herzien door Nicolaas Beets (1843). Str. schreef ook 'Glockentöne, Erinnerungen aus dem Leben eines jungen Greistlichen' (1815-19).

Ik stel mij dan voor dat de vertaling zoude kunnen afbreken op blz. 225 van het vierde Deeltje; op deze wijs:

'Am Abend spät langte der Zug in Jericho an. Des anderen Morgens setzten die Galiläer ihre Reise am Jordan hinauf weiter fort. Helon in seiner milden Ruhe, Sulamith im Gefühl ihres Glücks, und Myron in Betrachtung der Sitte Israels, bereiteten sich ernstlich auf die Reise nach Aegypten vor, um die Mutter abzuholen'.

Wat nu volgt konde in een voorberigt worden vertaald en tot reden gegeven dat de meeste Lezers van het oorsprongelijke bij ons min voldaan waren geweest over den noodlottigen uitgang van het Boek.

Indien het mij nu gaat, mijne geëerde vriendin als den goeden Dorpspredikant die vergeefs schriftelijk om aller heiligen wille bij Klopstock aanhield dat hij den gevallen Engel Abadona[1)] toch niet uit de Hel zoude verlossen - dan moet ik geduld hebben, doch laat dan evenwel mijn Helon van den Wildenborch op de vleugelen van mijne verbeelding, met de goede Sulamith in de armen van zijne moeder vliegen, terwijl hij uwen Leydschen onmededogend verdrukt.

Ik bevinde mij thans gebeterd van een onpasselijkheid welke mij beviel zeer kort nadat de gegrondheid van mijne bekommering over den staat van mijn schoonzoon, niet dan al te zeer door zijn overlijden was bevestigd. De gezondheid van mijn Dochter door hare opoffering bij het zorgen voor den zieke ook zeer gedrukt schijnt zich allengs te herstellen en zoude het waarschijnlijk nog rascher doen indien nú weder een ongesteldheid van haar Kind haar geest niet ontrustte. Ik heb evenwel hoop dat het moeilijk uitkomen van tanden den kleinen alleen ziek maakt. Onze zoon de zeeman verwacht elken dag met de Ilekla in zee te steken. Onzen derden hebben wij op een kostschool naar Nijmegen gebragt en zijn nu voor dit ogenblik tot het gezelschap van onze drie Jongsten bepaald.

Mijn *Lochem behouden* en *Arnhem verrast* zijn beide met ongelukkige fouten afgedrukt! Men schikt b.v. in 't laatste Stukje zijen, in plaats van rijen aan elkander'.....

191. Wildenb. den 12 Decbr. 1822:

Weledelgeboren Vrouw veel geëerde Vriendin

Ik zend UWEDgeb. met betuiging van mijne bijzondere erkentelijkheid den brief van den Heer Strauss[2)] terug, dezelve heeft mij door zijnen

1) Messias II, 627 vlg. Iets dergelijks is bekend ten opzichte van een persoon uit een Amadisroman, uit Clarissa Harlowe en uit Nicholas Nickleby.
2) Mevr. Kleijn stuurde een deel uit Staring's brief naar den schrijver v. Helon; zijn antwoord zendt ze nu aan Staring (bewaard L. Univ. Bibl. L. 1671).

hartelijken toon ongemeen gesmaakt en mij den schrijver opregtelijk lief doen krijgen. Wat hij zegt ter verdediging van het slot van zijnen Helon laat zich zeer goed horen, en als hij een koude Allegorieschnjver was geweest gaf ik het dadelijk op, maar, *tot zijne eer*, houde ik nu vol. Hij heeft Helon zo het behoorde tot een mensch van vleesch en been gemaakt en dat uw vertaling dezen niet laat verdrinken, zoude mij een genoegen hebben gegeven alsof ik hem met eigen hand uit de golven had gered, mits dat allen met hem gered waren geworden - maar - maar - als die allen verdrinken moesten en vooraf ook nog hadden moeten weten van de Dood van Helons Moeder - dàn - ja dàn had ik maar het gehele touw losgelaten en ook Helon met de heerlijke woorden die hem Strauss in de mond legt te grond laten gaan. Dit hebt gij nu niet gedaan mijne geëerde vriendin en dat ik geen halsterrige betweter ben word bewezen door het stilzwijgen bij mij over uwen heuschen Brief gehouden - tot heden toe vooronderstellende ik dat alles thans onherstelbaar is afgelopen. Nù - gij hebt ook niets anders mogen doen na hetgeen uw auteur u had geschreven en ik verbeeld mij half en half dat de laatste woorden van Helon in den vorm misschien door u hebben kunnen behouden worden zonder bijvoeging dat hij omkwam na dezelve te hebben uitgeroepen. Ik heb het Boek niet ter hand om zulks na te kunnen zien.

Toen ik U den vorigen schreef, mijne geëerde Vriendin was mijn huisselijke horizon nog zeer betrokken. De hand van den tijd heeft mij en de mijnen baat gegeven. Ook heeft de goede God de gezondheid van mijne oudste Dochter (weduw geworden in haar 23ste jaar) en die van haar kind merkelijk hersteld, en wij hebben meer dan eens goede berigten van onzen Adelborst uit de Middellandsche Zee ontvangen. Zo volgt op storm weer zon. Dat deze zo min mogelijk van uw en der uwen voetpad wijke, mijne geëerde vriendin, is de wensch van een Kluizenaar (houdende mijn vrouw onze Dochter in de stad enige dagen gezelschap), hij voegt bij denzelven de betuiging der ware hoogachting en opregte vriendschap waarmede ik de eer heb mij te noemen

UWEDgeb. zeer gehoorz. dienaar en vriend.

Aan W.A. Ockerse.[1)]

192. 9 Mei 1822:

Weledele Veelgeachte Heer

De Voorstanders van onze Letterkunde hebben UWED en Mevrouw Kleijn grote verpligting voor de Gedenkzuil ten aandenken van Bellamij opgerigt.

1) 1760-1826. Uit den kring v. Bellamy; hij was 2de Secr. van de Maatschappij v. Weldadigheid in den Haag en redacteur van 'De Recensent ook der Recensenten.'

Ik kwijt mij mits dezen van de míjne voor het geschenk van een Boek, dat zo veel meerder geeft dan men regt had te vorderen, en in velerlei opzigte, even leerzaam voor allen, als in het bijzonder geschikt is om de harten van onze Vaderlandsche jongelingschap in edelen naijver te doen ontbranden. Lag mij 's Gravenhage zo nabij als Zutphen, hoe gaarn zoude in dan met UWED eens een uur verpraten over onderwerpen die mij bij het lezen van het gedenkstuk voor den geest kwamen - over Maat - over rijmeloze verzen, over zoetvloeiendheid - over Rhytmus - over declamatie.

Het heeft mij niet weinig verblijd, dat mijne gedichten UWED.'s goedkeuring hebben mogen wegdragen, en UWED. zich wel de moeite heeft willen getroosten om deszelfs gunstige gevoelens over mijn geschrijf aan het publiek mededetedelen. In de antikritiek zag ik, door de Noot voorgelicht[1)], dat de Letterbode wel over het woord *reis* konde gestruikeld zijn. De herhaling van *maal* ware beter geweest - *werf* konde niet om het volgende *vererfde.* Evenwel komt míj *reis* nog niet voor een eigenlijke *platheid*[2)] te wezen. *Verradelijk* was niet alleen te verdedigen gelijk in de antikritiek is geschied. Men had ook het *gezag* kunnen inroepen. In een oud woordenboek, dat naast mij ligt, staat '*verradelijc*, Door verraderie' vóór '*verraderlijc* ombringen'; en bij Veldenaer[3)] onder anderen vindt men het woord telkens. Wat de aanval op het rijmeloze aanbetreft:

De Noot op Bladz. 44 van de Gedenkzuil geeft ook aan mijn' Vriend de Vries[4)] niet toe, dat ons het rijm zo onontbeerlijk is. Ik las zulks met te meer genoegen dewijl ik altoos het onderdrukken van proeven zo bedenkelijk vinde; waar onze *gewone maten* voor *zangerige* (niet anakreontische) stukjes gekozen worden doet men gelijk het mij voorkomt best om meest altoos heel of half te rijmen en Bellamij heeft het zich naar míjn gevoel ten dezen opzigte wat te ligt gemaakt doch waar men den toon van Horatius in zijne Brieven en Hekeldichten wil zoeken te vatten - waar men Kaïns wanhoop wil schilderen[5)] - waar men door strengen ernst of door hoogst eenvoudige Natuur wil treffen, daar dunkt mij komen de vijfvoetige Jamben juist zónder rijm te pas. Maar pro captu l e c t o r i s habent sua fata[6)].

1) Noot van de Redactie (Recensent ook der Recens. 1821, I, blz. 246.)
2) De toon werd in de recensie van den Konst- en Letterbode vaak 'prozaïsch, ja plat' genoemd.
3) Veldenaer: Chronyck van Hollandt, Zeelandt ende Westvrieslandt, Leiden 1650 (een vertaling van de Latijnsche kroniek 'Fasciculus temporum' 1480, die Staring ook bezat).
4) Zie de brieven van Jer^{o};. de Vries. (Bijlagen XXII).
5) Zooals Bellamy deed (zie blz. 154).
6) Terentianus: Carmen heroicum 258 (zie 'De literis, syllabis et metris').

Uit*gegalmd* kunnen zij zeker niet worden! Wij *galmen* geloof ik, in 't algemeen, maar al te zeer, - den toneelspeler verwarrend met den redenaer.

Ik heb een Rekest aan Mevrouw Kleijn gepresenteerd Helon betreffend: de schrijver laat bij slot diens Moeder sterven en hem met de zijnen in de zee vergaan. Dit is erg voor alle de betrokkenen, voor de arme Sulamith inzonderheid, welke reeds het IJ verwater heeft moeten innemen vervolgens nog het brakke zeewater te laten drinken - dit is, meenen wij híér, al te hard en wij zouden de waardige vertaalster gaarne bewegen om aftebreken bij de Voorbereidsels tot den Egyptischen togt en het overschietende in een voorberigt te plaatsen. UWED's minzame voorspraak zo er geen gewigtige redenen van tegenwerking zijn wordt in dezen dringend verzocht door hem die de eer heeft zich UWED's veelgeschatte vriendschap aan te bevelen en met bijzondere achting te verblijven'.....

193 7 Decbr. 1822:

Weledele veelgeachte Heer

De Heer Bilderdijk schijnt zich aan te merken als geroepen om *hier*, door persoonlijk toegevoegde hatelijkheden, de Ultra's *van Parijs*[1] te wreken, en mij is de eer wedervaren om dien ten gevolge op zijne schaal te worden gewogen (Krekelzangen Twede Deel Bladz. 137). Ik heb mij geërgerd over het aanblaffen van den man. Mijn pen is hem zo min als iemand van zijne medestanders ooit te na gekomen, hebbende ik evenmin tijd als lust tot twisten, terwijl ik daarenboven ook niets meerder weet van al het Leydsche harrewarren dan hetgeen mij uit de journalen en uit het schelden en razen van den Waagmeester bovengemeld is gebleken.

In de eerste opwelling van mijne gevoeligheid schreef ik onder meer anderen[2] deze drie regels om belediging voor belediging terug te geven.

Snorkerij
Ik ben - 'geen Tooveraar'[3] Wat naam aan *U* besteed?
Aan mij? dat schreef ik zelf. 't Is 't woord van een Poëet:
'k Ben aller Vorsten Neef[4] - goed[5] - christen[6] - en Profeet[7]'.

1) Zie bundel 1837, IV, blz. 131: *l)e Leereer Ultra's*, een puntdicht v. Staring.
2) In het familiearchief zijn meer dan 20 puntdichten hierop betrekking hebbende.
3) Krekelzangen 2 D. 138. (noot van Staring).
4) Elius, enz., enz. (noot van Staring).
5) Krekelz. 2 D 202. (noot van Staring).
6) Passim. (noot van Staring).
7) Krekelz. 2 D. 203. 213. (noot van Staring).

Evenwel, na mijne arbeiders eens rond te zijn gegaan, bezit ik weer de rust der ziel. Die rijmen *moeten niet gedrukt, bepaaldelijk niet.* Maar zal ik dan geen enkel woord zeggen - geen reden geven, waaróm ik zwijg? Ik kan het met mijzelven niet eens worden, en laat het bijgevolg geheel aan UWED. over om met het bijliggend Epigram op een Langdradige preek[1)] ook het andre dat er onder staat in het thans gedrukt wordend N^{r}. van den Recensent, zonder enigen uitleg of noot te doen plaatsen.

Vindt UWED. goed om alleen het eerste versje te laten drukken (dat toch ook wel eens voor een pijl op de Parijsche Missionarissen geschoten zou kunnen gehouden en kwalijk genomen worden), zo berust ik volkomen in het weglaten van het twede.

Ik heb de eer met bijzondere achting'....

De 3 Regels in bovenstaanden Brief werden na het afzenden dus door mij veranderd:

Ik heet? - 'Geen Toovenaar.' Zeg, hoe ge u zelven heet?
'Dat schreeuw ik daaglijks, en schreeuw waarheid, als Poëet:
'k Ben aller Vorsten Neef - goed - Christen - en Profeet.

194. Wildenb. 13 Decbr. 1822:

Weledelveelgeachte Heer.

Ik heb de eer gehad UWEd. onder dagteken. van de 7 dezer te schrijven, doch deze Brief met overhaasting afgezonden zijnde kan het wezen dat dezelve alleen W. Ockerse zonder Tweden voornaam en zonder qualiteit tot opschrift hebbende aan het Haagsch postkantoor is blijven liggen of aan de verkeerde geraakt is; voorzichtigheidshalve schrijf ik dan nog een paar regels om UWEd. het bovenstaande te melden - met bijvoeging dat de Brief mede op Rouwpapier geschreven en (zo ik mij niet bedrieg) als deze gezegeld is geweest; ik neem de vrijheid een Brief aan Mevrouw de Wed. Kleijn in te sluiten met verzoek van verdere bezorging bij voorkomende gelegenheid.

Na het bewust Boek grotendeels te hebben doorgelezen geloof ik nu dat

1) De Recensent ook der Recens. 1823, Dl. II, blz. 44 en *De Langdradige Preek* (bundel 1837, IV, blz. 131).
Er is bijgevoegd in den Recens: Schotschriften.

'Hoort gij 't!' Och ja! maar, of er duizend riepen
Ga stil uws weegs, en laat de diertjes[*)] piepen.

A.C.W. Staring.

de Twee Regels geplaatst moeten worden. De Drie die nergens gedrukt niet medegedeeld dienen te worden gaan veranderd in dezen - met nog een vijftal andere waarvan de dadelijke plaatsing misschien niet geheel ongepast zoude zijn, en dan getekend als op het afschrift staat en weder zonder enig bijvoegsel. Ik heb de eer met bijzondere achting te verblijven.

Aan Mr. Jeronimo de Vries.[1)]

195. ter Wildenb. den 23 Sprokkelm, 1810:

Weledele Heer,

De kennis waarin de goedheid van mijnen waardigen vriend, den Heer Kops,[2)] mij wel bij UWED. heeft willen brengen, en de betrekking welke mij een opregtelijk met UWED. gedeelde zucht voor onze Vaderlandsche Letteren tot UWED. geven kan, doen mij de pen met bescheiden vrijmoedigheid opvatten, om UWED. met de voordbrengsels van eene Muze lastig te vallen, welke, na weinig minder dan negentien jaren schuilens, thans niet zonder schroomte gereed staat om zich weder in het publiek te vertonen[3)].

De bijgaande stukjes, die de afstand mij dwong op eens te verzenden; zo ik al gelegenheid vond om dezelve aan een paar kundige vrienden voor te lezen, zijn evenwel *nimmer onder iemands ogen* geweest; en alle zulke feilen

> quas aut incuria fudit
> Aut humana paruin cavit natura

zijn mij nog door geenen vriendelijken Aristarch aangewezen. Ook hebben deze verzen, sederd mij het toeval in de mogelijkheid bragt, om een gedeelte daarvan aan iemand mede te delen, niet weinig hunne gedaante veranderd. Hoe ligt kan er dus, in weêrwil van de strengheid, waarmede ik mij zelven,

1) 1776-1853. Hij was een leerling van rector v. Ommeren, werd stadsklerk te Amsterdam en wegens zijn groote verdienste wel de ‘vijfde Burgemeester’ genoemd. De Vries was een werkzaam lid van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en deed veel voor de volkswelvaart en ontwikkeling. Bekend is zijn vriendschap voor Bilderdijk. In 1811 werd hem door Harderwijk het eeredoctoraat in de beide rechten aangeboden; hij was lid van alle mogelijke genootschappen, waar hij een gewichtige plaats innam, ook omdat hij geen partijman was. Hij maakte opgang met zijn ‘Proeve eener Geshiedenis der Nederduitsche Dichtkunde’. (1808-10). Hij was familie van Staring's tweede vrouw. Er zijn 17 brieven van hem bewaard.
2) Zie brief 384.
3) Zie brief 185, waar ook gesproken wordt over den gevonden titel voor deze uitgave. Niet alle gedichten die hij in 1810 gereed gad, werden in de bundels van 1820 opgenomen.

in mijne Buitenkluis, meen te hebben nagegaan, nog een aantal onverschoonlijke vlekken in mijn werk zijn overgebleven! gewrongen wendingen, onhollandsche woorden of uitdrukkingen, duisterheden, verkeerde of min goede interpunctie, ongelijke spelling, en wat dies meer is, dat zelfs meesterstukken kan ontluisteren, en waardoor *mijn* arbeid beneden allen prijs zoude zinken!

Heb dan, bid ik, Mijn Heer, de goedheid en het geduld om een snipperuur aan het lezen van deze verzen te willen opofferen, en het potlood daarbij in de hand te nemen, ten einde mij uwe aanmerkingen op de stukjes zelve medetedelen! Uwe verbindtenis met eenen wederzijdschen Vriend, en eene minzame toegevendheid voor mijn vurig verlangen om op het spoor van mijn' moederlijken overgrootvader, Pieter Vlaming[1] iets tot den ophouw onzer Letteren te helpen bijdragen, zullen, hoop ik, te zamen werken om mij gehoor bij UWED. te doen krijgen, mogende zich de Schrijver der Verhandeling over de Geschiedenis onzer Dichtkunst[2] verzekerd houden, dat mij zijne kritiek in geen geval anders dan hartelijk welkom zal kunnen zijn.

Wat mijne spelling aanbelangt, zo moet ik UWED. verzoeken mijne gronden te willen na lezen in de Voorrede, die tegelijk het nodige licht verspreidt over een en ander opstel, waaromtrend ik meerder te zeggen had, dan in het klein bestek van een' beredeneerden Inhoud was voortedragen.

Wijders zal UWED. niets van eene captatio benevolentiae vinden. Om mijne gebreken, of zwakheid te verschonen, had den Lezer kunnen onder het oog gebragt worden, hoe moeielijk het wezen moet, om te dichten, zonder aanmoediging, zonder raadgeving, zonder mededeling, onder de werkzaamheden en gedurige storenissen van een Landbouwers- (niet enkel Landbewoners-)leven, en bij de vervulling der pligten van een' Vader, die genoodzaakt is, een groot gedeelte van het onderwijs zijner kinderen voor eigen rekening te nemen. Maar de Lezer had, mijns bedenkens regt gehad, om op dit alles te antwoorden: dat mij niemand gedwongen heeft, om onder min gunstige omstandigheden verzen te maken; veel minder om dezelve te laten drukken, en het dozijnwerk, dat wij zo rijkelijk bezitten, te helpen vermeerderen. Waarom ik dan oordeelde best te zijn, om mij, wat de Poëzie aanging, op genade of ongenade over te geven.

Was mijne Verzameling voegelijk met het kleine stukjen, *aan de Eenvoudigheid*[3] getiteld, aan te vangen geweest, zo had ik evenwel daarmede be-

1) Vriend van J.B. Wellekens, 1686-1733. Een dochter huwde den vader van St.'s moeder (VerHuell), een andere met den Schout-bij-nacht Joost Sels, een oom van St's schoonvader.
2) Het bekende werkje van De Vries, de eerste Ned. Literatuurgeschiedenis (in 2 deelen), alleen over literatuur in poëzie. (1808-10). In 1804 als antwoord op een Prijsvraag voltooid.
3) Zie bundel 1837, III, blz. 16.

gonnen! want eene waarschuwing dat men geen *krachtwoorden* bij mij zoeken moest, had voor dat gedeelte van het dichtlievend Publiek kunnen dienen, dat misschien in mijn *kruipen langs de aard* geen smaak zal vinden.

Over het klein beslag van mijn Dichtwerk, hetwelk zich tot twee Stukjes zal moeten bepalen (als zijnde vrij wat meer door mij uitgezift dan ik ter mededeling behouden heb) is voor *gunstige* Lezers iets gezegd, in de vier regels, die ik achter het Titelblad wilde doen plaatsen.[1)]

Mogt ik behoudens de door mij ongeveinzd verlangde kritiek het geluk hebben, MijnHeer, om UWED^{e} na het doorlopen van mijne Stukjes nog altoos onder deze *gunstige* Lezers te blijven tellen, zo zal ik minder angstvallig de beoordeling van het Algemeen te gemoet zien.

Ik beveel mij UWED^{s} veelgeschatte vriendschap aan, en heb de eer met ware hoogachting te zijn'....[2)]

196. 24 Grasm. 1810:

Weledele Heer veelgeachte Vriend,

Ik zoude wel zeer ondankbaar zijn, wanneer ik uwe gulle belangstelling in mijnen poëtischen arbeid niet naar schuld erkende; en al te ruim met eigenliefde bedeeld, indien de ronde kritiek van een man die zich zo zeer als kunstrichter heeft gequalificeerd en zijne afkeuring ten mijnen opzichte met zo veel strelende goedkeuring verzeld heeft mij konde smarten of beledigen. Maar hoe gaern wenschte ik nu voor een halven dag uit mijne kluis naar Amsterdam te kunnen overvliegen om het een en ander mijne stukjes rakende, breder met u te bepraten! de gronden van uw oordeel ook over enkele plaatsen tot mijne betering te horen enz. Doch dit is onmogelijk en ik moet mij nu vergenoegen met het volgend antwoord. Misschien was in de Vertell. het Vogelschieten het *plotselijke* in den treurigen uitgang - (dat eenigzins uit den aard der zaak, de werking van een schietgeweer, voordvloeit) niettemin volgens uwe gegronde bemerkingen te lenigen door aan de Bruid een duister voorgevoel van het haar nakend ongeval te geven. Ik zal zien wat ik er van maak; doch zal wel maanden lang aan geen Poëzij kunnen denken.

Het teken bij de regels: 'ach boven pluim en groen gewaad' enz. heb ik ad notam genomen.

De Schat kond' of weggelaten of verder achter aan geschoven worden. -

1) Zie de bekende vier regels in de bundels van 1820 (bundel 1837, IV, blz. 116).
2) Zie de Bijlagen XXII.

Het onnatuurlijke - (zo het in de fabel ligt?) moge de eerste uitdenker verdedigen!

De goede menschen die in *den Verjaardag* optreden zo geheel van 't hart te scheuren en van mijne niet dan na rijp beraad gekozene Jamben af te zien gaat niet gemakkelijk - maar ondertuschen het zal voor de hand geschieden, op hoop dat het mij eens gelukken zal om mijne Wilhelmine in eenen anderen meer behagelijken dosch weder te kunnen laten verschijnen. Het zwarte verhaal van Folpert van Arkel zal of geheel wegblijven of door de plaats welke ik misschien hetzelve zoude kunnen aanwijzen zodanig verschoond het licht zien dat wij, zo ik hoop, daarover vrede zullen hebben. De *stroom* wekt zoet herdenken. Dit wordt uitgelegd in 't volgend couplet: een kus aan *deze bogt* geweigerd werd daar beloofd[1].

Duitsch en *navolging* is dit vers niet. Zulks kan U blijken uit mijne oude Emma en Adolph van 1785. Toen ik die Romanse maakte had ik nooit iets van dien aart in een vreemde taal gelezen. De schedel door Folpert op zijn Celtisch tot een drinkschaal gebruikt is *bij ons* in den *Zelfstrijd* van Vader Cats te vinden[2]. En zoude het overige *akelige* als historie beschreven van de vertelling niet uit een aantal plaatsen in onze vroegere Dichters oud inlandsch gewas blijken te zijn? de *spookliefde*, om weer Cats aantehalen, de *bezwering* van Pentha in 't eerste Bedrijf van Hoofts Baeto, de Diana en Helena van Krul[3] vallen mij hier dadelijk in. Zouden wij onzen lateren afkeer van dit *volksverschrikkelijke*[4] ook zonder het te weten van onze Fransche naburen hebben overgenomen? Zijn de toneelen die ons Latijnen en Grieken op zo vele plaatsen b.v. in de geschiedenis van Philomela, Athamas, van Thyestes, van Polyphemus enz. enz. vertonen minder zwart? evenwel ik *wraak* uw oordeel niet. Het *wonderlijke*, waaraan mijn geest van mijne kindsheid behagen vond en dat mij de Romance met zo veel gretigheid deed aangrijpen zodra de eerste van de heer Feith in 't licht verschenen was, komt te *veel* bij mij voor, men kan den lezer te ligt met deze waar verzadigen, vooral wanneer hij niet gelovig lezen wil.

In Vulcanus' Wraak zal ik het couplet van Secundus[5] weglaten. De ernst is te diep in het Verschijnsel ingeweven, om denzelven te kunnen verzachten zonder dat het geheele stukje verloren ga. Ik moet het er dus aangeven

1) *Adolf en Emma* (bundel 1836, I, blz. 32), maar veranderd.
2) Cats' Werken (ed. van Vloten) I, blz. 278.
3) J.H. Krul † 1646. *Helena* verscheen in 1629 en *Diana* in 1643.
4) Een verdediging van dit 'volksverschrikkelijke' ook in den eersten *Brief aan eenen vriend*, *in het Munstersche* (zie bundel 1837, III, blz. 133).
5) J. Everaerts (1511-36), schrijver van het bekende bundeltje 'Basia' (Kalff III blz. 82 vlg.).

om aan een verandering van hetzelve te denken. *Gay* heeft in zijne (van de mijne evenwel grotelijks verschillende) *Story of an apparition*, en met welke ik gewaagd heb te worstelen[1] - ook geen lugtige hand gehad, maar zijne taal en zijne vijfvoetige Jamben nemen den mond minder vol dan mijne Hollandsche Alexandrijners.

Ik beken dat de kleine Ode aan de Eenvoudigheid niet kan *gezongen* worden - zo min als het stukje *na eene zware krankte* enz. - doch hoe zal men zich redden? Lied is hetzelfde als *zang* en *ode* is dunkt mij hetzelfde als *Lied* en *lierdicht* hetzelfde als ode, en het kind moet toch een naam hebben?

Het *Jawoord*[2] zal ik door wederinvoeging van een daaruitgeligte strophe duidelijker maken of geheel weglaten. De *Parodie*[3] zal achter wege blijven.

In Ada en Rijnoud is een couplet:

> En op het doffe ridderschild
> Schrijft zij, met treurig zwart:
> 'Of vond ik, wat ik dolend zoek;
> Of stierf ik aan mijn smart.'

De leste oudfranksche regels in hetzelve zijn door U met een N.B. getekend. Meld mij bid ik eens, waarom. Het wil mij niet voor den geest komen.

Mijn stukje beginnende:

> Gij Moeders, Gij hoeders
> Der bloeiende jeugd

is door de Hr. Feith in zijne brieven geplaatst[4] en niet afzonderlijk gedrukt. Ik wilde het nu ook bij zijne broeders voegen gelijk nog een en ander uit mijne gedrukte *Dichtoeffening*. Maar door de weglating van den *Verjaardag* enz. zoude thans mijn Dichtbundel voor twee stukjes te klein worden, alles zal daarom op eenmaal dienen te verschijnen, *als het gereed* is, want hetgeen voor de twede afdeling bestemd was moet hier en daar nog een veil streek hebben.

Van mijne Eerste Proeven vond ik geen ander dan oningenaaide Exemplaren meer, had ik het nevensgaande eerst naar Zutphen aan den Boekbinder gezonden, zo zoude zulks te lang ophouden. Ik vergun mij daarom hetzelve zo indecent naakt als het is, hierin te sluiten, ik voeg mijn Dichtoeffening daarbij'.....

Staring dankt voor de hem toegezonden stukjes en prijst ze. 'Mijn gevoelen over de dichterlijke verdiensten van den Heer Bilderdijk is geen ander als het uwe. Ik merk hem aan als onze eerste man in zijn vak en

1) Zie ook de aanteekeningen (bundel 1836, I, blz. 188).
2) *Herdenking*! (bundel 1837, III, blz. 19).
3) In het familiearchief wordt bewaard o.a. een parodie op Poot's Akkerleven.
4) Brieven over verscheide onderwerpen, V, blz. 103. Ook in de Poët. Mengelstoffen van 'Kunstliefde spaart geen vlijt'. Dl. XI, blz. 175.

een boven alles uitstekend genie. Met een woord blijv ik hem volkomen recht doen, schoon ik mij over eene zeer onheusche bejegening ten zijnent opregt te beklagen heb.[1)]

Uwe inleiding tot de recensie der Poëzij van den Heer Spandaw heeft mij ten uitersten gesmaakt. *De Brune*[2)] is ook mijn man en bij de vermelding van de voorredenen en opdragten onzer oudere Dichters viel mij de o n v e r g e l i j k e l i j k e Huygens in wiens opdragt[3)] van de Korenbloemen *aan zijne lieve drie overige zonen* ik nooit zonder aandoening heb kunnen lezen.....'

Staring bespreekt de poëzie van de Vries, hij ziet soms herhaling of een stoplap, soms hardheid of onjuiste uitdrukking van de gedachten.

'Voor het tweede gedeelte der prijsverhandeling over onze Dichtkunde is u alles wàt de Hollandsche Letteren op eenigen prijs stelt niet minder dank als voor het eerste schuldig. Wij hadden geene kritiesche geschiedenis van onze Poëzij, tenzij men Bidloos Pan-poëticon[4)] daarvoor houden wilde en gij hebt ons dezelve geschonken! Zulk eene reeks van Dichters en rijmers te laten optreden zonder den lezer te vermoeien was in der daad geen gemakkelijke taak. Het *Besluit* is een schone kroon op eenen schonen arbeid! 'Wie was Puntdichter als Huygens?' vraagt gij[5)]. Laat ik er bij mogen zetten, wat gaat er boven zijn Hofwijck - om van de *Zeestraet* - de *Ogentroost* en *het Kostelijk mal* te zwijgen! Maar ik zie dat mij de tijd ontbreekt om meer bij dezen te voegen en moet eindigen - daarenboven geen raaf zou' meer klappen dan ik heb gedaan. Ik beveel mij hiermede uwe veelgeschatte vriendschap aan en ben met ware hoogachting

Om niet met louter oude waar voor den dag te komen sluit ik ook een later stukjen (aan mijne Dennen) in dezen, waarover ik bij gelegenheid mede zeer gaern uwe gedachten zoude willen vernemen.

Ik heb buiten dit weinig *nieuws* meer liggen dat niet tot het epische behoort.

197. ter Wildenborch den 5 Maart 1814:

Weledele Heer Veelgeachte Vriend

De kostbaarheid der verzendingen met de post en het altoos nog aanhoudende gebrek aan communicatie langs andere wegen verhindert mij UWED^{s}

1) ?
2) Joan de Brune (1589-1658).
3) Zie Gedichten van Const. Huygens (ed. Worp. VI, blz. 314).
4) Van L. Bidlo, het verscheen in 1720 (zie Kalff. V, blz. 359).
5) Blz. 362, Dl. II.

vriendelijk oordeel te vragen over een Stukjen dat ik onlangs in rijmende alexandrijners heb gemaakt[1], eenigzins in den trant van de niet gerijmde 5 voetige Jamben die UWEd[s] goedkeuring niet wegdroegen en ik moet mij vergenoegen met UWEd. alleen de bijgaande Cantate te laten geworden waarover ik door tijdsgebrek UWEd. te Amsterdam niet heb kunnen spreken. Had UWEd. iets goeds daarin gevonden zo zoude mijn verzoek zijn geweest om eenige onderrigting te mogen ontvangen bij welken componist ik mij in de stad het best had kunnen vervoegen om mijn Opstel in Muziek gezet en op een concert geëxecuteerd te krijgen - zo als te Zutphen indertijd mijne Cantate voor het Physiesch gezelschap[2] aldaar door een sederd overleden Muzikant gecomponeerd en daarna ook uitgevoerd is geworden. De Heer Steup in de Kalverstraal heeft een klein Krijgslied[3] van mij, voor de Landmilitie, op noten gezet en reeds sederd eenige weken uitgegeven. Ik had hem zulks bij mijn verblijf in Amsterdam gegeven. Het begint met de woorden, *Wij zwaaien met ontboeide hand het Krijgstaal boven 't hoofd*, er is mij nog geen afdruk ter hand gekomen, misschien kan het goed uitgevallen zijn; maar of nu de Heer Steup eene *Cantate*[4] zoude kunnen componeeren? - en of dit niet meer een werk voor mannen als een Fodor[5] is? Ik zou dit laatste haast geloven, omdat ik geen composities van Steup ken, doch kan mij evenwel bedriegen. Men schijnt te Amsterdam wel smaak voor vocaal-muziek te hebben - tenminsten heb ik laatst de uitvoering van Schillers *Lied von der Glocke* door den Directeur van 't Orchest van den Schouwburg, Hanssen, zien aangekondigd - ook was het mogelijk dat de verwachtte komst van onzen Vorst te Amsterdam aanleiding tot een buitengewoon Concert in Felix[6] of elders gaf, waarbij een nieuwe compositie wel te pas kwam? In zulk een geval zouden de Aria en Twee Koren, in mijne Cantate volgende op de regel *tot ijzren nacht* enz. moeten dienen - buiten zulk eene gelegenheid konden deze Aria en Koren wegblijven, en in plaats van [de]zelve de Trio van het begin worden herhaald; zodanig evenwel dat voor a. b en c, *het Koor* de regels *ons aan 's aardrijks eind* enz. zong, gelijk de oorsprongelijke aanleg was. - Eene Cantate op de *Zee* behoort in allen gevalle te Amsterdam t'huis[7].

1) *De Vorstin in het Dorp* (bundel 1836, I, blz. 98).
2) Zie bundel 1837, IV, blz. 35. In 1802 uitgevoerd.
3) *Krijgslied*: bundel 1837, IV, blz. 47.
4) Zie bundel 1837, IV, blz. 39. *(De Zee)*.
5) F o d o r (1775-1846), bekend musicus te Amsterdam.
6) Maatschappij Felix Meritis.
7) Toelichting bundel 1820, I, blz. 16: ‘Opgesteld, om in eene Nederlandsche zeestad te worden gezongen’.

Bij de behandeling van mijn onderwerp heb ik getracht door verscheidenheid van toon den componist in het geval te stellen om zijne begaafdheid tot het schilderen van zeer tegenstrijdige aandoeningen aan den dag te kunnen leggen. Dat de bovenschriften Trio, Aria en vooral *arioso* hem tot niets zouden verpligten verstaat zich van zelf.

Dit alles zoude ik aan den Man moeten zeggen die zich wel met de zorg wilde belasten om mijn kind een muzikalen rok aantetrekken en bij goed gezelschap binnen te leiden - doch hoe zal ìk zulken man vinden. Hiertoe zie ik achter onzen Lochemer berg geen kans en weet geen ander middel als dit om UWEd. daar mij zulks bij mijn verblijf in Amsterdam niet doenlijk was als nog bij dezen op het dringendst te verzoeken om mij in dezen wel behulpzaam te willen zijn; in de veronderstelling namentlijk dat mijne Cantate het verdient en ik door mijne sollicitatie geen onbescheidenheid bega. De veelvuldigheid van UWED^{s} connecties in een stad als de uwe geeft mij ten dien opzigte eenig vertrouwen. Ik doe te meerder goede wenschen voor mijne Cantate om dat, mijns inziens, alle dergelijke dichtstukjes het hunne bijdragen om onze zangers en zangeressen eindelijk van trap tot trap weder tot de Hollandsche vocaalmuziek te brengen en de alleenheersching van franschen en Duitschers in dat vak die ons tot een wezentlijke schande bij andere natiën strekt onder ons te doen ophouden[1].

Het regt op den Text *zonder muziek* zoude ik mij moeten voorbehouden om de kleine verzameling van mijne verzen bij eene mogelijke uitgave niet onvolledig te maken[2].

Ik bevele mij Uwer WEd^{s} veelgeschatte vriendschap aan en betuige met bijzondere hoogachting te zijn

UWEd. zeer gehoorzame dienaar

198. 25 Jan. 1815:

Weledele Heer en Vriend,

Ik schreef UWEd. bij gelegenheid der overzending van mijne Cantate *de Zee*, over een stukje dat ik eenigen tijd te voren had gemaakt in den trant van de vertelling in rijmloze vijfvoetige Jamben, die ik U eens in vroeger tijd mededeelde. Dit stukje gaat bij dezen[3], terwijl ik tot mijn leedwezen U hetzelve dezen zomer alhier niet heb mogen ter hand stellen! Ik heb er

1) Dit is een lievelingsgedachte van Staring, zie o.a. *Schetsen* blz. 37 en aant. 14 bij de voorrede van Beets (uitgave 1862).
2) Zie de correspondentie met W i l m s (brief 357).
3) *De Vorstin in het Dorp.* Vad. Letteroef. II, blz. 128, met een motto uit Theocritus.

na het afschrijven een Grieksch motto boven gezet - niet als een uithangbord van geleerdheid, maar opdat zodanigen die altoos hoog willen gevlogen hebben zich daarbij aan een literatuur mogen herinneren waarin zeer dikmaal langs de aarde wordt gezweefd - ondertuschen kan men bij dat laag zweven wel eens met een hangend been aan de aarde raken en zich vooral bij harde vorst aan zijn eksterogen zeer stoten - dit kan míj boven 't hoofd hangen! - doch dreigt het mij niet al te erg, heb dan, bid ik, de goedheid, om voor mijne rijmen een plaats te verzoeken in de Letteroefeningen welke in Febr. of Maart zullen uitkomen. (De vroegere liefst) - Dat het Motto tuschen het Bovenschrift en den naam van den eerstsprekenden Persoon moet staan en de Coupletten op het einde alle onder elkander naar order van- maar met weglating dernommers moeten gedrukt worden zal de zetter wel begrijpen. Ik reserveer mij de vrijheid om het stukjen ook met andere waar en wanneer ik wil te laten drukken en een exemplaar van de Letteroef. waarin het komt met de bezending van Thieme te Zutphen aan mij geadresseerd zal mij plezier doen. De goede Wilms[1] is, na de Cantate, voor het Feest in Harmonica en de gedachtenisviering van Helmers tot stand gebragt te hebben weêr aan mijne Cantate gegaan. - Terwijl de Man dien arbeid alleen uit zuivere zucht voor zijn kunst heeft ondernomen hoop ik dat hij in der tijd bij de uitvoering ondersteuning vinden zal. - Ad vocem Muziek valt mij daar in dat ons een Dagblad ontbreekt waarin men Muziekstukjes kan aankondigen. Nolting heeft voorleden zomer een paar coupletten onder den Titel het Geluk (op een schone Hoogduitsche wijs), van mij gedrukt,[2] maar hij zal er zich niet rijk mede maken, want niemand kan als alleen bij toeval te weten krijgen dat dit Lied in de waereld is - om te zwijgen van de dolheid die ons nog blijft bezielen om fransch gezang te dreunen waarin het accent van den text in eeuwige tweespalt is met dat van de Muziek, iets dat ook voor ongeleerden dadelijk hoorbaar is. - Men moest om onze zangers ongemerkt Hollandsche Muziek in de handen te brengen bij een of ander Journaal maandelijks, als men het had, een blaadjen Muziek uitgeven - dit zou' ook dichters uitnodigen om voorbedachtelijk in dit niet zeer gemaklijke vak te werken - van tijd tot tijd kon er dan een Bundel van de eerst dus uitgekomen stukjes vervaardigd en onder een algemenen titel in de Muziekmagazijnen enz. verkrijgbaar gemaakt worden - ook waren dezelve behalve dat nog afzonderlijk te verkopen. Wij zijn misschien het eenige volk op de waereld waarbij de beschaafde stand zich schaamt om zijn eigen taal te zingen. Dat wij dit gebrek aan Neerlands gezindheid toch niet door druklet-

1) 1772-1847. Ook de componist van het Wien Neerl. Bloed.
2) *Het Geluk* (bundel 1837, IV, blz. 59) en *Vertrouwen* (blz. 58), uitgeg. in 1814.

ters aan de vreemdelingen bekend maken en hetzelve stilzwijgend pogen te doen ophouden. De Heer Bilderdijk heeft ons in zijne Affodillen[1] weder een heerlijk geschenk gegeven. Lang blijve nog de grafkuil op den Titel open. Van welk een meesterhand is de schildering in de vier leste regels van blz. 32 en de tien eersten van 33![2] - doch deze hand is nergends te miskennen!

Ik verblijve met de opregste hoogachting en vriendschap
Uw zeerd. willige dienaar.

199. ter Wildenborch den 18 Maart 1815:

Weledele Heer en Vriend,

Uw minzame brief en bijlagen zijn mij eerst deze week ter hand gekomen'....

Staring dankt de Vries voor de moeite; het portret van Vlaming is juist dat, wat hij bedoelde[3]; hij stelt het op prijs dat de Vries over Vlaming het een en ander voor hem wil bijeenbrengen 'doch ik mag zulks[4] niet doen, ik zoude mij daardoor eenigzins tot een werk verbinden, dat ik niet durf te ondernemen dewijl ik, door mijne pligten en veelvoudige bezigheden als Vader en Buitenman te zeer gehinderd worde om iets in het vak der Letteren aan te vatten, wat eenige volharding vordert en ik mij altoos tot zeer korte stukken moet bepalen omdat mijn geest telkens door allerlei werkzaamheden wordt afgetrokken, die met de wetenschappen - en vooral met de dichterlijke sfeer geen verband hebben. - Dit spijt mij genoeg, want aan lust en geestdrift ontbreekt het mij niet! Maar ik dank evenwel de Voorzienigheid voor mijn lot en denk dat hier beneden toch geen sterveling op eene volkomen vervulling zijner begeerten hopen mag.

Wat gij mij van het Pensioen van de Heer Bilderdijk schrijft was mij ook niet weinig wellekom. Ik wenschte dat het ruim ware geweest. Levenszorgen moest zulk een man zo min mogelijk hebben. Ondertuschen moet het voor u een zeer strelend gevoel zijn ten minste iets voor hem en voor de eer van Natie en Vorst te hebben uitgewerkt[5].

1) W. B i l d e r d i j k : *Affodillen*, Haarlem 1814, 2 dln.
2) Uit de Geestenwareld beginnende

'Zoo sprak ik, als mijn ziel een zacht gevoel ontwaarde.' (vs. 505).

3) St. vroeg de Vries naar een portret v. Vlaming dat hij had gezien 'in de verzameling van Dichters welke men in den Haag vindt bij het Genootschap Kunstliefde spaart vlijt'.
4) Iets schrijven over P. Vlaming. De Vries was bekend als verzamelaar van schilderijen, teekeningen, prenten en etsen.
5) Kollewijn vermeldt alleen een gift van *f* 275 in Jan. 1815 (*Bilderdijk* II, blz. 51).

De algemeene goedkeuring van mijne Vorstin in het Dorp en vooral d'uwe vleit mij zeer. Met de Siegenbeeksche spelling waarmede het vers afgedrukt is kan ik vrede hebben, te meer daar men voor goede interpunctie enz. nauwkeurig gezorgd heeft. In het motto staat λαξεν□ in plaats van λαζεν□. De willekeurige weglating van mijne Noot is niet volkomen in den haak. 't Is waar dat vele lezers nu tot meerder belangstelling worden opgewekt doch zulks geschiedt door denzelven een valsch begrip te laten - hetwelk aan het eind in het onaangename gevoel van teleurstelling overgaat. Dat zij er zich nu mede redden zo zij best kunnen! - Zij worden wel weer teleurgesteld! Ik verblijve met de opregste hoogachting en vriendschap

200. [eind 1818]:

Amicissime,

Wij zijn de verpligten, en dat wij U en Mevrouw de Vries welke hier onze hartelijkste groeten vindt met opregt genoegen hebben ontvangen verdient geen den minsten dank.

Gaarne hadden wij het bijzijn van zulke lieve gasten langer genoten'... Staring had nog veel aftehandelen met de Vries.

'Dit was van onze Letterkunde het geval niet alleen, maar ook nog van een ernstiger onderwerp waarover wij, gelijk ik uiteen woord van U opmaakte, zo zeer eenstemmig denken: ik meen het gevoel van nietigheid voor God - een gevoel waarin wij toch de beste toevlucht vinden tegen het gevaar van verblinding door aardsche magt en grootheid - en dat ook zo onuitsprekelijk weldadig op ons werkt als hetzelve bij de erkentenis van Gods weldaden zich in ons binnenste vernieuwt en wij dan met ons volle hart Klopstock nadenken:

> Ich liege vor dir auf meinem Angesichte;
> O läge ich, Vater, noch tiefer vor dir,
> Gebückt in dem Staube
> Der untersten der Welten!
> Wer bin ich, o Erster!
> Und wer bist du[1)]!

Ik heb nu ook de Verlustiging van mijn' Ouderdom[2)] van den Dichter, van Feith ontvangen. Dezelve komt mij trots den 63 jarigen ouderdom voor gelijk te staan met zijne vroegere losse stukken. Maar die Alexandrijners waarin telkens het rijm den zin sluit (zo als op blz. 8 enz.) willen er bij

1) *Dem Allgegenwärtigen* (ed. Reclam blz. 85).
2) Haarlem 1818.

mij niet regt in. Neen! Dan houde ik het met de vijfvoetige jamben lopend als wilde jongens en door elkander zonder een gerijm, dat toch bij zulk gevoel onder het voorlezen nauwhjks meer bemerkbaar wordt. En moet ìk mij ergeren over die stemmige zes en zevendehalfvoeters dan zal uit weerwraak ik anderen zich over mijne springers op vijf voeten laten ergeren, dit staat nu vast.

Het Wit[1)] - is van Bilderdijk, schoon ik een enkele regel niet versta. Mijne Irene en Berusting hebben mij in het Rood uitnemend gesmaakt! - iets minder de varkens het gewormt het ongediert het gevloek het gepeupel de weerhanen en de ezels op bldz. 154 2de Deel, schoon tot het *Wit* behorende.

In het Rood was mij Ralowsburg naar onderwerp, maat en stijl volstrekt ondragelijk. Apropos ik ben boos op Plutarchus dat hij niet hetzelfde zegt als mijn vriend J. de Vries - in *mìjn latijn* ten minste leest men: sacrificia quaedam novimus choris et tibiis carentia, poesin fabularum et figmentorum expertem non novimus - en nu ben ik mijn gehoopt *motto* kwijt.

Te Zutphen wordt mijn Kerkgezang voor het Kersfeest[2)] niet gelijk in Nijmegen gezongen - men moet aan de eerste plaats *orkest* muziek voor de Kerk hebben - vermoedelijk wil men er omgekeerd psalmen op 't Concert zingen.

Ik bidde U verzekerd te zijn van de opregtheid waarmede ik mij noeme

Uwen.....

201. Wildenb. 5 Decbr. 1822:

Mijn geëerde Vriend

Ik vat niet hoe het Bilderdijk in het hoofd heeft gekregen om mij - die niets met zijne en Hogendorps[3)] en wie weet wiens oorlogen gemeen heb - op Bldz. 137 van het Twede Deel der Krekelzangen aan te vallen over mijn Epigram tegen de Fransche Ultra's waarbij de Redakteur van den Recensent een Noot heeft gevoegd die hém en niet míj behoort[4)].

Gisteren avend kreeg ik dat Boek, in de eerste ergernis maakte ik de onderstaande regels - die onder mij blijven. - Laat het ongelukkige *mensch* vechten voor en tegen welke hersenschimmen hij verkiest en vivat de D i c h t e r - die mij evenwel nu wat al te eentonig begint te razen en te schelden.

Leef gelukkig - met de uwen en geloof mij geheel....

1) W. B i l d e r d i j k en V r o u w e K. W. B i l d e r d i j k: *Wit en Rood*, Rotterdam 1818.
2) Bundel 1837, IV, bldz. 5.
3) Willem en Dirk, de zoons van Gijsbert Karel behoorden tot Bilderdijk's leerlingen.
4) *De Recensent ook der Rec.* 1821, II blz. 364 Noot: Savonnade voor alle volken of volksgedeelten, die, in onzen tijd, zich voor het Obscurantismus en Fanatismus verklaren. De Red.

202. Wildenb. 28 October 1837:

Amicissime.

Mag ik vriendelijk verzoeken om het bijgaand Paket met mijne herdrukte Rijmerij - den Heere Wiselius[1] te laten toekomen? - Ik adresseer hetzelve aan U, omdat ik een teeken van leven wenschte te geven en ook gaarne met een enkel woord was onderrigt: of het Instituut zijne werken aan de Academie van Göttingen pleegt te zenden? en - zoo ja - of ik met die gelegenheid een Exemplaar van mijne Ged. voor de Göttingsche Bibliotheek zoude kunnen wegkrijgen? - Ik weet niet hoe anders een Pakje franco aan mijne oude Hanoversche Alma-Mater te bezorgen, wier Honderdjarig Jubill. ik zeker had meegevierd was reizen iets meer mijn zaak geweest.

De Heer Nijhoff zal u, zoo ik vertrouwe, de vier Boekjes[2], naar mate zij uitgegeven zijn, hebben toegezonden. Nieuws behelzen zij niet of weinig, want de Muzen laten den Ouden Man zitten. Ook is hier sedert eenigen tijd te veel landbouwerlijke, hoogst belangrijke werkzaamheid aan de gang om mijn geest voldoende vrijheid te laten dat hij zich met iets anders dan grond ontginnen, wegen aanleggen slooten trekken planten en zaaien bezighoude. Het denkbeeld der volkomen herschepping van een uitgestrektheid, een uur gaans lang en breed welke ten gevolge van eene gemeentescheiding waaraan ik deel heb en welke zich over bebouwd en onbebouwd, hoog en laag, heuvels en (voormalig) moeras uitbreidt, heeft mède iets poëtiesch en de verbeelding krijgt er ruimte door om het voorledene, het tegenwoordige, en het aanstaande onvermoeid rond te wandelen. Wel is waar, het zal wat lang duren eer soortgelijke operaties in deze streken zuiver voordeel aan de ondernemers geven, maar inmiddels wint de Staat en een menigte daghuurders komt aan de kost, zoodat men gaarne niet te angstvallig wil *rekenen*, en het genoegen om de vrolijke beweging van het opgewekte Leven rondom zich aan te zien mede in de schaal legt.

Moge de kring van Uwe bezigheden, mijn geëerde Vriend òòk rijk in genoegens voor U zijn en als wij aan 't eind van onze loopbaan zijn gekomen groei bestendig iets langs dezelve voort van het goede zaad dat wij naar ons vermogen zullen hebben uitgestrooid'.....

1) 1769-1845. Secret. der 2de klasse van het Kon. Ned. Instituut. De brief aan Wiselius is te vinden op de L. Univers. Bibl.
2) De bundels 1836-37.

203. Wildenb. 9 Jan. 1838:

'Amicissime.'

Staring zendt een exemplaar van zijn 'Opera Omnia' voor de Gött. Universiteit.

'Ik sluit voor U mijne Kleine Verhalen[1] mede in. Ik had er misschien een voorrede bij moeten voegen om het oogpunt aan te wijzen waaruit ik mijn romantiesch geschrijf wenschte beschouwd te hebben - maar vreesde mij het voorkomen te geven als dacht ik wat bijzonders voor den dag te hebben gebragt. Ik heb in den *gemeenzamen stijl* mij hier en daar wat de poëtische vrijheid van soortgelijke inkorting [toestaat| veroorloofd als zijn voor zijne, gebroken voor gebrokene. Het heeft zijn voor en zijn tegen. Eenige Drukfouten heb ik met potlood verbeterd. Dochter voor Dogter kwam te dikwijls voor om gecorrigeerd te worden. Het spijt mij nu dat ik van mijn klein Wildenborchje[2] niet enkele ruimer afgedrukte exemplaren heb laten maken. Ik heb er niet aan gedacht. Dat het lrwe goedkeuring heeft weggedragen strekt mij tot een bijzonder genoegen'.....

Een mededeeling voor Brants heeft St. overgebracht. De brieven van Bilderdijk wil hij graag ontvangen[3].

204. Wildenborch den 16 April 1838:

'Mijn waarde Vriend'.

Staring heeft Bilderdijk's brieven ontvangen en het 'Handschrift van J. v. Maerlants Verscheiden Gedichten der Twede Klasse van het Instit. toebehorende'. 'Op het hartelijkst zeg ik dank voor de Brieven van B. Het Boek is voor mij dubbel belangrijk, om den Man niet alleen die de Brieven schreef maar ook om hèm die dezelve heeft ontvangen en zo onverwrikbaar voor de belangen van den meêlijdenswaardigen Bilderdijk heeft gewaakt en gewerkt'....

Zoodra St. tijd heeft zal hij het Amst. H^{s}. met het zijne[4] collationeeren:

1) 1837; een zevental prozaverhalen van Staring.
2) *Geld. Almanak* (1838 blz. 158): *Het Huis Wildenborch.* In den vorigen brief zegt St.: "Ik heb geen poging gedaan om er door omhaal van woorden een vernis op te leggen. Het grote Publiek zal het daarom wel wat droog vinden."
3) *Brieven van* Mr. W. Bilderdijk *aan* Mr. J. de Vries *en* Ds. Abr. de Vries (1837), met inleiding v. Jer^{o}. de Vries.
4) Het bekende Zutph.-Gron. Maerlant Hs. (zie brief 344). Een commissie uit de leden van het Kon. Ned. Inst., belast met de uitgave van Maerlant's onuitgegeven werk, vroeg St. inlichtingen.

'NB. meer dan collationeeren kàn ik helaas niet; daartoe behoorde een Bibliotheek die ik, als een *Boerenmensche*, niet bezit'....

'Komt Da Costa nu rondelijk voor het inzien van zijn vroegere treurige dwaling uit, zo doet hem zulks eer. Sedert 30 jaar hadden wij in deze streek geen Kinderziekte; een man uit Deventer die ook uit vooroordeel niet gevaccineerd was kwam onlangs te Lochem, was te D. door de pokken aangestoken en stierf hier aan dezelve'[1)]....

205. Wildenborch den 16 Junij 1838:

Staring stuurt de vergelijking van de twee Hss:

'Het woord voor woord nalezen; vooral van den onzin der *Disputacie van onzer Vrouwen* en *van ons Heren Wonden*, is mij (onder ons gezegd en gebleven) bijster zuur gevallen, ook vrees ik, dat deze stukken *voor het grote Publiek gedrukt* aanleiding tot spot zouden kunnen geven! - Met de *Miraclen* ging het mij beter, en ik heb mij dan ook, gaarne den kleinen arbeid getroost waarmede ik iets konde bijdragen tot bevordering der Uitgave van onze vroegere schrijvers, die wij zo lang aan het publiek (zo het scheen) misgund hebben, en, door ze altoos wijdlopig gecomentarieerd, en niet als v. d Does zijn' Stoke[2)] en Le Long zijn v. Velthem[3)] te willen uitgeven, tot ons verwijt liever onuitgegeven hebben laten beschimmelen, terwijl er jaarlijks, bij onze Maatschappijen, armenvol *Verhandelingen* werden gedrukt, wier aanzijn nooit een' hanentreê ver over onze grenzen bekend werd'.....

De Ferguut van Prof Visscher[4)] begroet St. met vreugde, hij hoopt dat Floris en Blancefloer zal volgen[5)].

Loflijk onzijdig is een boek over de Staatkundige Partijen. 'Tot geen kleine ergernis voor den Geldersman!' verwart de schrijver liggen en leggen. Ook een boekje over 'Onze Belastingen staande de Republiek' prijst Staring. Het is goed voor de 'laudatores temporis acti'.

'De stralenkrans om het hoofd onzer vaderen verliest door beide deze geschriften geweldig veel van zijnen oogverblindenden luister! Nu; wanneer ik ook het *geheel* van ons Vaderland overzie; dank ik God hartgrondig die mij *onzen tijd* heeft laten beleven!

Dat ik evenwel het oog op het tegenwoordig geslacht werpende, de jeugd

1) Zie een geschriftje van Dr. A. Capadose over de vaccine (*Willem de Clercq naar zijn Dagboek* II, blz 42-43).
2) Melis Stoke: Hollandtsche Rijm-Kroniek door J. van der Does (1591).
3) Lodewijk van Velthem: Spiegel Historiaal door I. le Long (1727).
4) Een beruchte uitgave! (1838).
5) In 1836 gaf Hoffmann von Fallersleben de Fl. en Bl. al uit (Hor. Belg. III).

over 't algemeen wel wat minder het gemak zoekend, en de borst vooruitstekend, de geleerde schrijvers wat arbeidzamer, de kunstenaars wat vindingrijker enz. enz. zoude verlangen, spreekt vanzelfs want de zon beschijnt hier niets *volmaakts*!

Onder ons nieuw *goede* zal *misschien* de IJzerbaan op Haarlem en Arnhem blijken te behoren; maar ik ben anders geen grote voorstander van die vlugheid tot onzent - te minder, omdat ik altoos blijf wachten naar stoomwagens op klinkerwegen die zich met 5 of 6 uur wegs afleggen in 't uur te vreden houden. Mèèr ben ik voor de *proef* om onzen Gelderschen IJssel met stoomboten te bevaren'.

St's zoon Winand gaat trouwen, maar blijft in Lochem wonen en is dus in de nabijheid 'om het toezigt te blijven hebben over onzen zeer omslagtigen landbouwerlijken arbeid'.....

Aan Mr. F.W. Boers.[1)]

206. ter Wildenb. 27 Julij 1813:

..... 'Ik ben een paar jaren lang te zeer door het kruis van een Maire-post[2)] gedrukt geworden om aan het beklimmen van den Parnas te denken en thans, schoon gelukkig van dien last ontslagen word ik weder door de opvoeding van mijne kinders die allengs tot zeven zijn aangewassen en door de bezorging van mijne Geldersche Landhuishouding zodanig afgetrokken dat ik geen werk kan ondernemen waartoe een ongestoorde aandacht nodig is. Evenwel heb ik een kleine bundel op eenige laatste vijlstreken na afgewerkt liggen, waarin het weinig dat mijne omstandigheden mij hebben toegelaten voor de Poëzie te doen tesamen gevoegd is; doch ik word hoe langer hoe huiveriger om daar mede aan het licht te treden uit hoofde dat mij onze kritiek toeschijnt veelal door kuiperij en gunst te worden gewijzigd[3)]

1) Lid v. een Commissie tot ontwerp van een nieuwe wet op het hooger onderwijs, Curator van de L. (Jniversiteit († 1815 28 Dec.), broer van Staring's stiefvader; liij was ook pens. v. Leiden (± 1793); zie ook brief 414.
2) Maire van Laren (G.) (1811-1813).
3) Een onuitgegeven puntdicht v. St. luidt:

> Redakteur en Recensent.
> 'Zie daar een Boek. Is de inhoud raak of mis,
> Heer Recensent?' 'Mijn Vriend, dat zult gij hooren;
> Maar zien wij van te voren,
> Wie Schrijver en wie Drukker is.'

en ik de kunst van intrigeeren niet verstaande noch de wegen kennende mij ligtelijk als een vreemde hond op straat aan het aanblaffen en bijten van het gesloten gezelschap dat mij niet kent zoude blootgesteld zien. Ook wandelen mijne rijmen zo in hare eenvoudigheid voort dat zij te geweldig zouden afsteken bij het gedonder, gestorm, gewoel en gejoel, gezuis en gedruisch en gebruisch enz. van diegenen die mede vooraanstaan tuschen die echte Phebuszonen, welke ik in de Journalen lees dat onze Poëzie thans hoog genoeg hebben opgevoerd om dezelve met die van ieder volk van het beschaafd Europa ten aller minsten te doen gelijk staan.

Hoe gaern zoude ik met UWEDgeb. over dit laatste onderwerp - over onze Poëtische kritiek - over onze taal, die mij te midden van het geschreeuw tegen de Duitschers (dat waarlijk niet in *alle* monden past!) zo zeer schijnt verhoogduitscht, mishandeld en bedorven te worden - kortom over alles wat de instandhouding en den opbouw onzer Letterkunde raakt gesproken hebben had ons het vermaak mogen gebeuren om UWEDgeb. hier te zien. Gun ons bid ik een volgend jaar dat genoegen, doch neem dan ook eenige dagen verblijf alhier voor lief - zo UWEDgeb. onze eenzaamheid en ons Boerenleven niet kan afschrikken'.....

'De post laat mij nog eenige ogenblikken tijd waarvan ik gebruik maak om de open plaats, die mij overschiet met een kort rijm[1)] te vullen - waarvoor ik eene toegevenheid verzoeke welke ik opregtelijk voel dat ik in 't algemeen zal nodig hebben, indien ik eens met mijne opstellen voor den dag mogt komen.'

Aan W. Messchert[2)].

207. Jen 26 December 1816:

Mijn Heer,

Ik heb de eer UWED bij dezen eene Lofrede op Constantin Huijgens te doen geworden, en dezelve aan de beoordeeling der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen te onderwerpen.

Het zal mij tot waar genoegen strekken, dat eene andere hand den geestig-

1) Niet bewaard.
2) Secretaris der Holl. Maatsch. v. Fr. Kunsten en Wetensch.; hij woonde te Rotterdam, schrijver van de bekende 'Gouden Bruiloft'.

sten van onze Dichters eenen schooneren krans blijke te hebben gevlochten.[1)]

Ik noeme mij met de verschuldigde achting,
Mijnheer
UWEDs. zeer gewilligen Dienaar.

Aan J. Immerzeel (zie Hoofdstuk III).
Aan N.G. van Kampen[2)].

208. Wildenborch den 20 Maart 1823:

Weledele Heer,

Met bijzonder genoegen las ik, in het Twede Deel van de Beknopte Geschiedenis der Letter. en Wetensch. in de Nederlanden, dat mijne Poëzie UWED had behaagd[3)]; maar de afwijking van mijne Naamspelling, en de herschepping van den Boer op den Wildenborch in een Lochemschen Steeman deden mij vermoeden, dat mijne Verzen UWEDe niet in deszelfs Bibliotheek ter hand waren geweest. Ik neem daarom de vrijheid, om een Exemplaar van dezelve met dezen aftezenden; in de hoop dat UWEDe niet zal weigeren, dit kleine geschenk aan te nemen, als een blijk van mijne zuivere hoogachting voor den mannelijk denkenden en sprekenden Auteur van een aantal Geschriften, die de Natie tot eer strekken en de liefde tot alles wat goed en schoon is hoogst weldadig onder ons opwekken.

Hoe gaarn zoude ik, bij de aanbieding van mijne Gedichten, tevens mondeling aan UWEDe de reden hebben willen mededelen, waarom dezelve in dien trant en in geen anderen bij ons over het algemeen meer gebruikelijken zijn gedicht. Deze reden of redenen in het brede te *lezen* zou' vervelend zijn! Ik bepaal mij dus met hier alleen dit te zeggen.

1) Bericht uit den *Algem. Konst en Letterbode* voor 1817, Nr. 45, bldz. 293 ‘ingekomen een stuk gemerkt met de Dichtregels van Hooft:
‘Veelen die van deughde schreeven’, enz., welk stuk geene bekrooning is waardig gekeurd, als, volgens eenparig gevoelen van beoordeelaren, niet aan de vereischten eener Lofrede voldoende, terwijl alleen de minderheid voorstelde aan hetzelve, als welgeschreven Letterkundige proeve tot vereering van Huygens, eenen buitengewonen zilveren Eerpenning toe te wijzen’. Deze lofrede is nog in het familiearchief aanwezig, (gebruikt door B. Huet: Litt. Fant. en Krit. I, blz. 151 vlg.).
2) N.G. v. Kampen (1776-1839). Sinds 1815 lector voor Duitsch te Leiden; van 1829 Prof. te Amst. in Ned. Letterk. en Vaderl. Gesch.
3) II, bl. 487: ‘Staringh te Lochem, wiens eigenaardige dichttrant, die kennis aan de Ouden en Hedendaagschen meermalen met vaderlandschen gloed of echten luim vereenigt, den Schrijver van dit verslag altijd bijzonder behaagd heeft’.

Nooit heb ik iets gemaakt, om ter openbare voorlezing gebruikt te worden, en heb dit, al was zulks mijn verlangen geweest ook niet kúnnen doen, wijl bezigheden, die mij aan de eerste plaats heilig moeten zijn, mij telkens in mijn schuilhoek plegen op te zoeken en te storen.

Voorts zijn de kring der denkbeelden van den eenzamen Landbewoner en de scheppingen zijner imaginatie noodwendig van die des gezelligen Stedelings verscheiden.

Gelderland, al verder, is voor den Geldersman en behóórt ook, mijnes inziens, voor hem te zijn, wat Holland is voor den Hollander - Vriesland voor den Vries; en de pligt van deelneming in wederzijdsche belangen rust zo het mij toeschijnt gelijkelijk op alle drie.

Eindelijk! heb ik -'uit onmagt' kan wie wil mij toevoegen - maar dan toch mede *beredeneerd* sedert ik de Jongelingsjaren ontwassen ben, een af keer van dat *Geweld*, waarop de woorden van Kleist toepasselijk zijn:

> Wenn du nicht wie der Sturmwind sprichst,
> Wenn kein Erdbeben deinen Leib
> Zu rüttlen scheint, indem du zürnst:
> So mangelts dir an Heldenmuth[1)].

De Apolio, die den Draak onder het enkele optrekken van de lip doorschiet, is, als ideaal van kracht, mijn Man, en geen schuimbekkende Castriotto van Albaniën.[2)]

Van mijne rijmloze vijfvoetige jamben[3)] zag ik wel in dat gene honorabele mentie bij de meerderheid van onze Journalisten was te verwachten! Ondertuschen houde ik het toch voor ene verdienste, dat ik de eerste bij ons ben geweest, die, na den zeventigjarigen slaap der Jamben van *van Zantens Verloren Paradijs*, deze Verzen weer wakker heb helpen maken, in een volledig stukjen van genoegzame lengte om daarin de grote verscheidenheid blijkbaar te doen worden voor welke de Rhytmus in dezelve vatbaar is.

Dit stukje kwam in 1791 aan 't licht, en staat met enige verandering herdrukt in mijne Ged. 2de St. 141. Een klein Fragment van Bellamij in zulke verzen (Kaïns Wanhoop) was vroeger in de Proeven voor 't verst.

1) En. Chr. von Kleist: *Geburtslied* (ed. Reclam blz. 75).
2) Skanderbeg, de Albaneesche held. 1403-68 (Castriota).
3) St. schreef ter verdediging o.a. hiervan een Antikritiek in den Recens. ook der Recens. 1821, Dl. II, blz. 225, op een kritiek in den Alg. Konst en Letterbode 1821. blz. 264. Ook in kladjes meermalen verdedigd, o.a. een proeve van verdediging, nog bewaard. (Zie ook het Voorberigt voor de bundels v. 1820.)

enz. geplaatst[1]. De *Verjaardag*, in het Eerste Stuk van mijne God. is ruim twintig jaren later, dan mijne eerste Jamben gemaakt.

Het vooroordeel van een' geleerden, anders kunstkennenden, vriend, die zeker de *Vischers* van *Theokritus*[2] voor geen Proza zoude durven verklaren, deed hem nogtans twijfelen of hij dat Opstel wel een Vers mogt noemen.[3] Voss zou' er met zijne Idylle *der Bettler* nog wel erger bij hem zijn afgekomen! Nu nóg een woord! Een Fransch Journaal[4] heeft gezegd 'que le caractère de mon talent étoit la facilité'. Dit oordeel streelde mij bijzonder! Waren somtijds mijne stukjes ras op het papier geworpen, ik heb gemeend naar die raadgevingen van Horatius te moeten luisteren welke een Voltaire en een Wieland zelfs gevolgd hebben, en begreep tot een láát nákomend, geduldig overzien te zijn gehouden, zouden, voor zoveel ik vermogt mijne verzen, naar taal en zin ongedwongen en natuurlijk voleindigd staan! Hoe verheugde 't mij nu te zien dat mijne moeite besteed, om, als zonder moeite schrijvend, gelezen te worden, niet vergeefs was aangewend.

En hiermede heb ik genoeg - ja, te veel gepraat van een handvol rijmen, die ik zelf geen hoger rang toekenne dan dien van Flageoletstukjes nu en dan tot afwisseling op concerten geduld. Ik beveel mij Uwer WelEds veelgeschatte vriendschap gulhartig aan, en heb de eer mij met bijzondere hoogachting te noemen.

De *Beknopte Geschiedenis* heeft, geloof ik, gene melding gemaakt van 't *Paradijs Verloren van Milton, in rijmeloze maat vertaald, door J. van Zanten, M.D. Haarlem 1728.* UWED[s] werk heb ik uitgeleend en ben dus, op dit ogenblik, buiten staat om na te zien wat daar van is. In Bidloos Panpoëticon - bij den Heer de Vries en in de Bloemenlezing van Vischer[5], wordt niet van v. Zanten gesproken. Zijn Naam, dunkt mij, behoort altoos tot de Historie van het rijmloze Dicht onder ons.

De tijd laat mij niet toe, om meer dan een enkel woord van mijn bijvoegsels in de Schetsen[6] (die ik mede insluit) over te schrijven en alle de menigvuldige drukfouten daarin te verbeteren. Die de Bldzn 19, 20 en 21 las, zou dadelijk, zo ik meende, ontwaard hebben dat ik wel een droge stof

1) Proeven voor het verstand, den smaak en het hart (1784-85). Men zie voor 'Kain' de Proeven. (3de druk, 1825 hlz. 101-05).
2) Gedeeltelijk vertaald door Bilderdijk in 1805 (N. Mengelingen II blz. 232).
3) Jer^{o}. de Vries (brief v. 9 April 1810) zie Bijlagen XXII.
4) ?
5) Bloemlezing uit de Ned. dichters en prozaschrijvers (1821-28. 3 dln.) door L.G. Visscher.
6) *Schetsen* (1816) met twee opstellen: Iets over onze Spelling en Proeve over onze Fransche Taalbastaardij (Zutphen. Thieme). Een door St. verbeterd exemplaar met talrijke aanvullingen is bewaard.

door scherts had willen vervrolijken, maar geen *Paskwil* maken op het werk van een Man[1] wiens karakter en begaafdheden ik de zuiverste achting toedraag. Men heeft nogtans mijn geschrijf, in een Journaal[2], met dien naam bestempeld; schoon ik niet geloof, dat men het met dat woord zo erg meende.

Aan P. Louwerse[3].

209. Wildenb. 2 Mei 1824:

Mijn Heer

Eindelijk kan ik mij van de verpligting kwijten om UWEd[s] heuschen Brief van het begin der vorige maand te beantwoorden en voor de daarbij medegedeelde vrucht van uwe pen dank te zeggen. Vroeger is mij zulks ondoenlijk geweest dewijl ene meer dan gewone Landmans drukte en een allerlastigst schrijfwerk dat mij was opgedragen waren zamengelopen om zich geheel meester van mijnen tijd te maken.

UWED[s] Betoog[4] heeft mij zo wel uit hoofde van het onderwerp als van de gepaste behandeling bij uitnemendheid gesmaakt. Iets wat mij ook grotelijk in het opstel behaagde, was dat hetgeen den ongelukkigen Thomas tot een Dief maakte niet romantiesch vergoelijkt is. Uwe schildering heeft mede de verdienste van waarheid met levendigheid van voordragt te paren, en uwe personen zijn menschen en hebben kennelijke karakters. Weinig schrijvers verdienen het dat men zulks van hunnen arbeid zegge! - Maar geringer nog is het getal dergenen die zich zulk een loflijk doel voor ogen stellen als het uwe is geweest. Mogt het zaad door U met deszelfs Betoog gestrooid hier en daar in een goede grond vallen en mede helpen uitwerken dat de schavotstraffen hoe langer zo zeldzamer worden - want - het zit er te diep in: die eens als m i s d a d i g e r een schavot betreden heeft is voor de maatschappij verloren! En het gaat met de denkwijs van de menschen op dit artikel als met de begrippen over het eerlijkhouden van een Kerkhof aangaande welke ik zelf eens in het geval was om mede uitspraak te moeten doen wordende toenmaals politiek inzien in plaats van Regterlijke strengheid geoordeeld te pas te komen, bij een overtreding welker aanleiding iets goeds had.

1) Siegenbeek.
2) ?
3) Notaris te Amsterdam, vriend van den uitgever Beijerinck. Op verzoek v. Louwerse stuurt St. vanaf 1826 bijdragen voor den Almanak voor het Sclioone en Goede (in 1822 verschenen). Er zijn 2 brieven van hem bewaard.
4) Over het onbetamelijke eener blijvende verachting van den geboet hebbenden misdadiger.... Vad. Letteroef. 1824, blz. 185.

Een persoon namelijk was om begane slechtheid in het Tugthuis gezet en daar gestorven. Hij behoorde tot de zogezegde fatsoenlijke klassen en werd door bestel van zijne weduwe bij nacht op een Dorpskerkhof heimelijk begraven. De Boeren kregen de lucht van het gebeurde en den volgenden nacht werd het lijk met de kist weer uit den grond gehaald en op de straat buiten de eerlijke grens neergezet. De Momboir, in der tijd, was genoodzaakt aanvankelijk kennis van de zaak te nemen. Doch weldra werd dezelve aan de Hogere Politie getrokken en gesust door een twede Begrafenis van het Lijk bij nacht op dominiale grond.

Hartelijk wensch ik dat UWEd. zich meer en meer zal aangemoedigd vinden om op de ingetreden baan voor te gaan. Inzonderheid ook dat UWEd. enigen tijd deszelfs krachten zal beproeven in de bewerking van Tafereelen uit onze zo rijke Geldersche Historie[1]. Komt UWED[e] daarbij het een of ander voor waaromtrend UWEd. uitsluiting verlangt en laat mijn zeer weinig diepgaande kennis in dit vak mij toe dezelve te geven zo kan UWEd. zich altoos van mijne bereidwilligheid verzekerd houden.

Ik heb de eer met bijzondere achting te verblijven

Mijnheer

UWEd[s] zeer gewillige dienaar.

N.B. Ik mag als Geldersman een Geldersman niet zonder verwijt den Hollandicismus laten begaan van te schrijven: ‘de gezellen *lagen* hun berouw aan het licht’.

Aan J.L. Nierstrasz Jr.[2].

210. Wildenborch den 3 October 1826:

Weledele veelgeachte Heer

Een gelegenheid waarop ik wachtte om UWED. voor deszelfs vriendelijk geschenk schriftelijk dank te zeggen is niet verschenen, ik kwijt mij dies, door dezen, met de post, van mijne verpligting. Met het uiterst genoegen heb ik UWED[s] Dichtstuk[3] gelezen. Hetzelve wekt de belangstelling dubbel op, en door het onderwerp en door deszelfs behandeling. De taak was niet gemaklijk in der daad, om verscheidenheid te brengen in een verhaal van gebeurtenissen die zo gelijksoortig schenen.

1) Louwerse vroeg Staring met zijn ‘diepe kennis in al wat Geschiedenis en middel- eeuwsche zeden en gewoonten aangaat’ om raad.
2) 1796-1828. Hij was in den handel (Te Winkel: Ontwikkelingsgang IV, blz. 394 en W. de Clercq naar zijn Dagboek II, blz. 58-59).
3) *Frans Naerebout* (Leeuw. 1826).

Hartelijk wensch ik UWED. geluk van daarin zo uitnemend geslaagd te zijn. Men kan de uitvoerigheid waarmede de scheepstoneelen bij een zo vlot gebruik van de zeevaartskunstwoorden, door UWED. zijn geschilderd niet anders dan bewonderen. Deze toneelen geven ook een geheel eigen karakter aan het Dichtstuk. Het werktuigelijke der verzen zet tevens aan hetzelve eene levendigheid bij die overal maar in 't bijzonder hier wél geplaatst is. Wij hebben UWED mede dank te zeggen voor de belangrijke Aantekeningen en voor de Afbeelding van den edelen Naerebout. De pers van de Heren Enschedé verdient groten lof - schoon er hier en daar een kleine Drukfout aan hunnen Correcteur moet ontsnapt zijn! Het gewone kruis van allen die in ons Land iets laten drukken! Met één woord de Heer Nierstrasz heeft zich door zijnen Frans Naerebout, als mensch als Dichter en als Nederlander verdienstelijk gemaakt en ik moet nogmaals herhalen dat ik denzelven opregtelijk dankbaar ben voor zijn gedicht dat - buiten den schenker zelven voor mij geen aangenamer brenger konde hebben dan de Heer Beijerman[1)], wiens kennis het mij hoogst aangenaam was verder te mogen maken.

Ik beveel mij UwerWelEd^{s} veelgeschatte vriendschap aan en heb de eer met bijzondere achting te verblijven

211. 24 Septbr. 1827:

'Mijn veelgeeerde Vriend'

Staring dankt voor het geschenk van Nierstrasz' gedichten[2)]. Hij prijst ze: 'Onder de kleinere stukjes geviel mij bijzonder het toegezongene aan den Heer van Reesema bij zijn tweede Huwelijk; en, onder de kleinste: "'t Ontslapen kind aan zijn Vader", hetgeen waarlijk een Meesterstuk van naïveteit en ongekunstelde korrectheid mag worden genoemd!'.....

.....'Ook onder de andere zijn aardige gedichten'.

'Ondertuschen levert mijne Boeren-Muze, die van kortswijlen houdt, bij hare ernstiger stedelijke Zuster te Rotterdam een protest in, tegen de stelling (in de Lijkhulde): dat *stichting* het eigenlijk Doel der Poësie behoort te zijn. *Ont*stichten behoort zij *zeker* niet te doen; maar mij dunkt, haar veld staat zo ruim open als dat van de Schilder- en Beeldhouwkunst? - Ik had niet te min liever Klopstocks korte Ode: "Dem Unendlichen"[3)] gemaakt dan het lange vertelsel "Die durch den Teufel bestrafte Sibylle"[4)] hoe geestig

1) H. B e i j e r m a n (1791-1870), hij woonde sinds 1827 op de Boekhorst bij Lochem, in 1831 hoogleeraar te Deventer, in 1839 volgde hij Van Kampen in Amsterdam op.
2) *Gedichten* (Leeuw. 1827).
3) Zie Klopstocks Oden und Epigramme (ed. Reclam.) blz. 116.
4) ?

ook, en hoe waardig om door een Bilderdijk vertaald te wezen; en ik durf hopen, dat deze inruiming van de hoger hand aan den *Ernst* mij toegevendheid bij U zal doen vinden mijn geëerde vriend voor den dominanten toon in mijne Nieuwe Gedichten, die Immerzeel U zenden moet of reeds gezonden heeft'.....

Aan Prof. M. Siegenbeek[1].

212. Wildenb. 11 Febr. 1828:

Hooggeleerde Heer,

Ik heb mijn antwoord op UwHgel[s] heusche Letteren met bijgevoegd Boekgeschenk uitgesteld, omdat ik een bezoek uit Leyden tegemoet zag en mijn Brief UWEHG. daardoor A.M. zoude hebben kunnen geworden. Dit bezoek heeft geen plaats gevonden en ik stel niet langer uit mijne schuldige erkentenis te betuigen, voor de Latijnsche Gedichten van Van Ommeren[2], door welker verzameling en uitgave UWEDHgel. ons letterkundig publiek zo zeer verpligt heeft. Enige der gedichten waren mij in vroeger dagen reeds bekend geworden en ik heb die nevens de andere met levendig genoegen opnieuw gelezen. Inzonderheid smaakte mij weder de Ode ad Gallos[3]! de resensie dezer ode had ik lange jaren geleden (zo mij voorstaat niet in het Magasin encyclopédique[4] maar in een engelsch Maandwerk) gelezen. Van dezelve waren mij een paar heerlijke strophen (op blz. 69) in 't geheugen gebleven, welke maar al te dikmaal ene aandoening van spijt bij mij hebben opgewekt, als ik daarmeê de raauwe klanken vergeleek waarmede wij verpligt zijn onze gedachten uit te drukken! -

Hoe jammer dat een Man als van Ommeren zo vroeg gestorven is. Hij had onze Sarbievius[5] kunnen worden.

Mijne Muze verblijdt zich, door een Man van UWHgel[s] keurigheid en gezonden smaak te zijn geprezen. Dit geeft haar hoop, dat hetgeen zij in hare kluis geneuried heeft ofschoon zij meest haar stof op haar geboortegrond

1) M. Siegenbeek (1774-1854) Prof. te Leiden in Vaderl. taal-letterkunde en geschiedenis. In 1804 verscheen zijn Verhandeling over de Nederlandsche Spelling. Hij bracht de Maatsch. der Nederl. Letterk., waarvan ook St. sedert 1827 lid was, tot vernieuwden bloei. 1 brief van hem bewaard.
2) R. v. O m m e r e n (1757-96) was Siegenbeek's leermeester als Rector v. de Lat. school te Amst. (1785-95). 'Carmina et Oratio'..... 1827.
3) 1790 al uitgekomen.
4) Magasin encyclopédique, ou journal des sciences, des lettres et des arts (Paris 1796-1816).
5) De Poolsche Horatius (Sarbiewski ± 1600). St. had in zijn Bibl. twee bundels v. Sarbiewski.

pleegt te zoeken, zal blijven klinken, uit den Mond van Lezers die de zoetvloeiendheid niet met de eentonigheid verwisselen, en, bij onze (ook in de kunst der versificatie zo hoogstaande) ouden, hebben geleerd, dat onze gewone verzen op nog meer dan twederlei voeten gaan.

Ik heb de eer mij met gevoelens van bijzondere hoogachting te noemen, Hooggel. H.

UWHgel^{s} zeer gehoorzame Dienaar.

213. Wildenb. 26 Septbr. 1828:

Hooggeleerde Heer,

Ik had verzuimd een vroeger gelegenheid waar te nemen om mijne oude gedichten voor de Biblioth. der Maatschappij bij mijne Nieuwe te voegen. Het nevensgaande exemplaar heb ik met het potlood doorlopen om hetzelve van de meest stuitende Drukfeilen te zuiveren.

Met veel leedwezen vernam ik het overlijden van den Heer ten Broecke Hoekstra[1)] wiens prospectus van de uitgave onzer oude Romans enz. mij kort te voren was toegezonden. Deze uitgave zal toch, hoop ik, door dit voorval niet vertraagd worden? - Maar - tevens hoop ik dan ook op zodanige inrigting van den Druk dat men *letters* voor zijn geld krijge. Men weet inderdaad geen plaats meer voor al het wit papier tegenwoordig aan onze Boekdrukkers te betalen; ook zoude men, dunkt mij, een' Herdruk van den Rijmspiegel[2)] kunnen laten rusten tot ons eerst het nog geheel onuitgegevene, het hoogst gebrekkig gedrukte of het zeldzaam meer in verkoopskatalogen verschijnende zou' zijn geschonken.

In het vak der Poëzie schijnt het met onze krietiek helaas niet anders te kunnen zijn dan hollen of stilstaan! Van het eeuwige ‘pulchri bene, recte’ zijn wij nu tot de personaliteiten van het Nieskruid[3)] overgegaan! De Heer Tollens[4)] had mij ook vereerd met het voorstel om door enige Dichtregels tot een klein gedenkstuk voor wijlen den Heer Nierstrasz bijtedragen. Overstelpt van allerlei bezigheid heb ik zulks niet kunnen doen; maar het zoude mij thans ook bijna voorkomen beter te zijn dat men van het plan

1) 1765-1828, taalkundige, bedankt als Prof. in Nederl. Taal- en Letterkunde te Leuven. Hem werd door de regeering opgedragen om de onbekende overblijfselen onzer oude letterkunde uit de Middele. te verzamelen en uit te geven. Hij stierf voor er iets verschenen was.
2) *Spiegel Historiael* (deel I, II in 1784-85, deel III in 1812, deel IV in 1849-51 verschenen).
3) *Nieskruid voor den heer J.L. Nierstrasz Jr.* 1828 (van J. Wap).
4) Tollens schreef een bekend grafschrift op Nierstrasz (zie W. de Clercq naar zijn Dagboek, II, blz. 59: ‘Alles wordt nu weder aangewend om van Nierstrasz een afgod te maken’).

afzag, dewijl er reeds zo veel gedrukt en op allerlei wijze, zelfs in de couranten, gezegd is wat men dacht ter zake te doen.

Ik heb de eer met gevoelens van bijzondere hoogachting te zijn.[1)]

Aan Dr. I. Peerlkamp.[2)]

214. 3 Febr. 1829:

Staring zendt een boek terug. Hij bespreekt een paar mooie emendaties van Prof. Peerlkamp in de 'Bibl. crit. nova, IV'. Het verlangen naar een Anthologie van Lat. epigrammen voor de scholen heeft St. eveneens. 'Om de jonge luiden ook bekend te maken met de verdienste van Landgenoten in dat vak was bij zulk een verzameling misschien een klein Corollarium te voegen van Lat. Epigr. uit onze Nederlandsche Dichters'. Hij schrijft Herder's vertaling van het Epigram op de Klokhen[3)] af en beoordeelt die.

215. 1 Septbr. 1831:

Staring prijst Peerlkamp voor een Carm. Eleg.[4)] Hij vindt het niet goed dat P. overal klassieke verzen en zinswendingen inlascht. De Nederl. dichter mag dat toch ook niet doen. Ook behagen Neptunus en de Tritons hem niet, wanneer er over den heldendood van v. Speyk wordt gesproken. Hoe kan die Mythologie samengaan met het Christelijk geloof in andere gedeelten. 'Dat ik niet zonder uitzondering de Goden wilde verbannen hebben, verstaat zich! - In onze moedertaal zelve kunnen zij nog uitnemend goed te pas worden gebragt, maar! niet vermengd met Evangelisten en Apostelen; en, naar mijn gevoel, nooit waar het hart spreekt, dus zou dan Neptunus zich niet met van Speyk mogen moeien even min als een ander God of Godin met den prins v. Oranje terwijl het gewonde paerd onder hem neêrstort'...

216. [Mei 1832]:

Staring zendt het Novum Carm. latinum[5)] terug: 'Aan geestige trekken ontbreekt het òòk niet in hetzelve, maar ik wilde Leopold - van wien ik

1) Staring schrijft onder den brief: 'in fugam vacui, op de derde bladzijde Hans en Louw'. (zie bundel 1837, III, blz. 103).
2) Rector te Lochem, broer van Prof. Peerlkamp, den bekenden classicus. In de K. en Letterbode 1839 verheerlijkt hij St. in een Lat. gedicht, in die v. 1840 schrijft hij een Lat. elegie. Er zijn 11 brieven van hem bewaard.
3) Zie *Het Hoen.* Naar de Anthologie (Winterloof 1832, blz. 59). Zie de Aanteekeningen, waar St. verklaart de lezing van Prof. Peerlkamp te hebben gevolgd (bundel 1837, IV, blz. 165).
4) Op van Speyk.
5) Amstelod. Beijerinck 1832.

ik nogtans geenszins de bewonderaar of apologist ben - liever meer verschoond hebben. - Wij weten toch niet hoe hij er toe gebragt is om de Belgische Kroon te aanvaarden; die hem wel bekome!'

Een aantal mooie verzen worden door St. aangehaald. 'De taal is louter muziek.' Niet alles kan hij begrijpen. 'Een leek ontwent het latijn - dit kàn niet anders. Non omnia possumus.'

217. 9 Decbr. '34:

Staring stuurt: De Grondlegging van Ruslands Zeemagt[1].

'Onder het afschrijven kreeg ik haast berouw, bij UWelEd.Zg. zulk een' lastigen arbeid in voorslag te hebben gebragt, terwijl mij de twee talen zo zeer van elkander afwijkend voor den geest stonden! De noodwendigheid, dat de overbrenging in de alkaïsche maat zij vermeerdert het bezwaar!'....

Hij geeft nog enkele opmerkingen.

218. 12 Decbr. '34:

Staring heeft in onze taal leeren bewonderen wat het Latijn mist:

.....'haar vermogen om woorden saam te stellen waardoor zij een kortheid erlangen, die het gebrekkige van onze hulpwoorden bij het verbuigen en vervoegen van Zelfst. Naamw. en van Werkw. noodzakelijk enigzins - zelfs in verzen dikmaal ruim vergoedt'.....

'Bloedschuld', 'wandschrift', enz., haalt hij als voorbeelden aan. Hoewel hij geen graecus is, gelooft St. dat het Grieksch zich gemakkelijker zou voegen. Naar aanleiding van het gedicht vervolgt hij: 'Misschien wordt mij uit Horatius toegevoegd: brevis esse laboras - obscurus fis!'[2]....

219. Jan. '35:

Groote moeilijkheden waren er volgens Staring aan de vertaling verbonden. Het splitsen van één Nederl. couplet in twee Lat. blijft een groot nadeel.

'Nog iets dat het latijn tot vermoeijelijking[3] met zich bragt! - de Mythologie! Bij het gebruik van deze houdt voor Christenen doorgaans de aandoening van het hart op om voor het koude verstand plaats te maken. Scherts, bevallige onderwerpen dulden het veelgodendom zeer goed; maar wordt het *Ernst* zoo neemt het veel van de belangstelling der lezers of hoor-

1) In het Latijn vertaald door Peerlkamp en met een brief v. 14 Oct. 1837 opgenomen in de Konst en Letterbode 1837, II, blz. 354-357.
2) Zie Horatius: Epist. ad Pisones (De Arte Poetica), v^{s}. 25.
3) Er kan ook 'vernoegelijking' staan.

ders weg, omdat men twijfelt of de Christen-Dichter wel in waarheid getroffen is geweest toen hij zich het voorkomen gaf van zulks te zijn - en toch ‘si vis me flere’[1].....

St. is zeer tevreden, een aantal aanteekeningen laat hij volgen ‘niet omdat ik mij op den stoel van eene geleerdheid zetten wil op welke het mij geenszins toekomt plaats te nemen’.....

220. 24 Jan. '35:

Staring heeft het te druk gehad om te schrijven, nog een paar veranderingen ‘maar het werk heeft geen haast en UWelEdZg. beschouwt het verbeteren gelijk ik zulks mede doe als iets dat tijd vereischt en niet *stans pede in uno* wil afgedaan worden.’

Ook maakt hij opmerkingen over Ramskoppen op de Doopvont in Almen te zien[2].

221. Wildenborch den 9 Septbr. 1837:

Staring biedt zijn nieuwe uitgaaf aan: van ‘Czaar Peter’ is niet de Latijnsche vertaling opgenomen. ‘Men schreef mij uit Amsterdam in vertrouwen, dat het plaatsen van dat Latijn mij voor pedanterie en verwaandheid zoude worden aangerekend en men in der tijd reeds geërgerd was geweest over het “Patriam Canimus” op bldz. 124 van mijne Nieuwe Gedichten in 27 uitgegeven. Dit laatste heb ik evenwel niet onherdrukt k u n n e n laten omdat het *gezongen is geworden* en mij geklaagd is dat het om het woord *belgicum* niet langer te zingen was.

Er zijn helaas vrij wat Drukfeilen in mijne Ged. onverbeterd en onaangewezen gebleven!’....

222. 22 Febr. 1839:

De Poetae Lat. Nederl. van Prof. Peerlkamp zendt Staring terug. De gedichten van Baudius[3] heeft St. weer eens voor den dag gehaald, omdat P. ze prees, veel er in verstond hij niet. Dat men een bekend Lat. gedicht 1022 maal zou kunnen veranderen zonder tegen de maat te zondigen klinkt

1) Zie Horatius, Epist. ad Pisones, v^{s}. 102: ‘si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi.’
2) Een opstel v. Staring: ‘*De Steenen Doopvont te Almen*’ (Geld. Almanak. 1835).
3) Nederl. Lat. Dichter (1576-1613).

ongelooflijk, ‘ik heb het jaren geleden menig malen gedaan *met behoud van den zin.* Het zou' een goede excercitie voor een Leerling zijn als hem een zeker getal verzettingen als pensum was opgegeven’.... *Klanknabootsende* verzen heb ik niet, als de Recensent, op bladz. 23 en 24 kunnen vinden, maar wèl vond ik daar wat ik veel hoger acht, door de maatgang uitgedrukte *aandoening.* Uitgedrukte beweging of vertraging schat ik òòk meer dan klanknabootsing’[1].

‘Pag. 387 is water op mijn' Molen! Het premantur van Horatius[2] kan, geloof ik, bij òns niet genoeg gepreekt worden.’

Aan John Bowring[3].

223. Wildenborch den 26 Aug. 1829:

Mijn Heer,

Ik heb mij over de verschijning van uwe *Batavian Anthologie*[4] en *Sketch of the lang. and literat. of Holland*[5] zeer verheugd. Aan den eenen kant onze Naburen met de Neerlandsche Letterkunde meer bekend makend, zullen zij, aan den anderen, mijne Landgenooten opwekken, tot vlijtiger beoefening van het Engelsch; waarin UWEd. heeft doen blijken, dat de

1) Onder de ‘Losse gedachten’ van Staring is de volgende: ‘De klanknabootsing in de Poëzie moet niet overdreven worden en te zigtbaar bedoeld zijn. Hier tegen wordt bij ons maar al te dikmaal gezondigd.’
2) Zie Epist. ad Pisones, vs. 388: “nonumque prematur in annum membranis intus positis”.....
3) Sir John Bowring (1792-1872) te Exeter geboren, een ijverig student in literatuur en vreemde talen, vooral van Oost-Europa. In 1828 ging hij naar Nederland; de Groningsche Universiteit schonk hem den doctorsgraad in de rechten. (Zie echter Staring's verklaring in brief 225 aan Lulofs) Hij bemoeide zich veel met de politiek; in 1854 werd hij in den adelstand verheven. (Encyclop. Brit.) In Amsterdam kwam hij o.a. met W. de Clercq en Da Costa in aanraking (zie *Willem de Clercq naar zijn Dagboek*, II, blz. 55 vlg. en Da Costa's Dichtwerken: II, blz. 186. Ook Robidé van der Aa prijst Bowring in een gedicht: ‘In het Album van John Bowring’. Ned. Muzenalmanak 1831, blz. 26).
   Van Staring zegt Bowring in zijn *Sketch of the Language and Literature of Holland* (blz. 115): ‘though sometimes rough and rude, has in him the true spirit of song, and is not, we think, placed in the position by his countrymen to which he really is entitled. Much power breaks through seemingly unpolished effusions’.....
   Lulofs zegt in zijn: ‘*Eenige Toelichtingen en Bedenkingen op des geleerden Dr. J. Bowrings uit het Engelsch vertaalde aanmerkingen* (blz. 105): “Hoe Bowring er echter aan komt Starings uitboezemingen uiterlijk onbeschaafd te heeten, begrijpen wij volstrekt niet. Staring is in zijn stijl een der naauwkeurigste en meest gekuischte dichters, die wij hebben”....
4) J. Bowring and Harry S. van Dijk, *Batavian anthology*, Londen 1824.
5) Amsterdam, Diederichs Brothers 1829. Het werd al dadelijk vertaald.

voortbrengsels der Nederlandsche Dichters, onvertaalbaar voor het Fransch, bijzonder gelukkig kunnen worden overgebragt. Deze uitbreiding van taalkennis zal onze Poëzie eenen schat van nieuwe vormen, en nieuwe stof ter bewerking aanbieden. Ik acht zulks voor dezelve van het hoogst belang. Bovenal ontbreekt haar thans verscheidenheid; indien mìj het oordeelen vrijstaat! ook heb ik, in mijne *Nieuwe Gedichten*, naar mijn gering vermogen, doorgaans eenen anderen dan den meest heerschenden, eenzelvigen, toon bij ons pogen aan te slaan, en vrolijke onderwerpen in min gebonden, en den verstrant van Vondel en Huygens houdende, maat behandeld. *Algemeene* goedkeuring heb ik evenwel daarmede niet behaald! ik heb voor Aristarchen te regt gestaan, die vruchteloos bij mij naar een *hart*, en wat zij *hemelval* noemen, gezocht hebben[1)] en vermoedelijk de volgende regels uit Milton zouden lezen, als of de rust en nadruk vielen waar ik dezelve heb aangeduid:

> chariòts and fla - ming arms, and fiery steeds
> Reflecting blaze on blaze, first met his view:
> War hè perceiv'd, war ìn procinct etc.[2)]

Mijn Boekje wordt UWelEd. bij dezen, gulhartig aangeboden, als een blijk van belangstelling in UWelEd[s] zoo verdienstelijken, letterkundigen arbeid'[3)].....

Aan Prof. Mr. B.H. Lulofs[4)].

224. 22 Decbr. '29:

Post alia.

Uw lofspraak (in de Toelichting op Bowring)[5)] deed mijn hart goed, te meer, daar ik niet zonder een gevoel van ergernis de armzalige beoorde-

1) De critiek in de Vad. Letteroefeningen (1829); zie o.a. Staring's puntdicht: *Bij de terugzending van een dichtstuk* (bundel, 1837, IV, blz. 141.)
2) Paradise Lost, VI, 17-19.
3) Aan een Amst. Boekhandelaar (D i e d e r i c h s) vraagt Staring Bowring's adres (brief bewaard in de Amst. Un. Bibl.).
St. verzoekt de werken v. Delille terug te nemen, hij heeft deze al, sommige zelfs dubbel. De *s* van Wildenbo*s*ch bij Bowring moet een *r* zijn.
4) 1787-1849. Sinds 1815 te Groningen Prof. in Ned. taal en welsprekendheid; eerst substituut-griffier te Zutfen. Er zijn 18 brieven van hem bewaard. Hij is de biograaf van Staring (1843). In de voor Lulofs onaangename recensie van dit werk (Vad. Lett. 1844 blz. 519) luidt het: 'Lulofs behoort tot de kitteloorige schrijvers, die zich bij elke ongunstige beoordeeling hunner werken grovelijk beleedigd achten'.....
5) *Eenige Toelichtingen en bedenkingen op des geleerden Dr. J. Bowrings aanmerkingen* (1829, blz. 105).

lingen van mijne Nieuwe Ged. nu onlangs, twee jaren na derzelver verschijning, in de Letteroef. en den Recensent[1] had gelezen! Zulke Recensies stoten mij te meer, wijl zij de strekking hebben, om het onbekookte, het uit de mouw geschudde, het onophoudelijk in den afgezaagden, ons eigenen of bij Duitschers en Franschen geleenden, vorm herhaalde voor goed te stempelen. Door het beetjen, elders en bij onzen Ouden zo zeer overtroffen geestigheid in mijne Rijmerij voor ene eerste vrucht der periode van *overbeschaving* [te houden] waarin wij, Godwouds, zouden getreden zijn waren wij aan de kaak gezet, ten spot van andere volken, indien zij de moeite wilden nemen van te luisteren naar de wijsheid van onze poëtische Recensenten. Vosmaer heeft, als *Hollander*[2], het geluk gehad om door de Recensenten met zijn geest in proza vrij dòòr te worden gelaten, en men heeft nu wel niet anders kunnen doen, dan den Geldersman Lulofs òòk toe te staan om geest te mogen invoeren. *Ik* wacht nu maar op een Hollander (in mìjn geval, speciaal een Amsterdammer) die ook mìj een paspoort verschaft - tot dien tijd toe ben ik smokkelaar.

Nog een bladzijde vol had ik over deze stof te schrijven, maar ik zoude u wel doen denken dat ik heimelijk veel hechtte aan het oordeel dat onze Tijdschriften over mijn gekrabbel uitspreken, iets wat ik niet doe daar het de zaak zèlf is, afgescheiden van mijn persoon en daar het de eer van onze Nederl. Letterkunde is die mij van tijd tot tijd in 't harnas jaagt - dus - met een sprong naar Bowring!'....

Staring vindt de 'Aanmerkingen' uitstekend, het geeft een 'overzigt van onze inzonderheid *schone* Letterkunde', en is ook voor jongeren een steun, omdat de 'Journaalkritiek' slecht is. 'Is uw oordeel over de onzen hier en daar misschien wat zèèr gunstig in mìjn ogen - zo weet gij van ouds dat ik op enige punten niet vrij ben van bedilzucht - en gij vergeeft het mij, omdat ik mij zelven even zo ongenadig op de vingers zie, als ik het somtijds anderen doe'.

St. vindt het kleingeestig dat Bowring zich ergerde aan den naam Cats[3]; wanneer de Engelschen Cat lezen, dan zijn een massa Engelsche namen ook raar. Toch is St. met het boekje wel ingenomen; de Engelsche literatuur zal nu misschien eens de aandacht trekken 'en wij dan kans hebben dat eindelijk ons slaafsch verhoogduitschen wat minder wordt'....

1) 1829. Vooral die van de Alg. Vad. Letteroef is allerdwaast (I, blz. 412-14).
2) J. V o s m a e r : *Het Leven en de Wandelingen van Meester Maarten Vroeg.* Het verscheen in gedeelten in de Vad. Letteroefeningen (1821-22).
3) Blz. 42: 'unhappy name'.

Een kwaadaardigen uitleg[1] van een plaats uit de Brieven[2] hinderde St.; hij zond Bowring zijn Nieuwe Gedichten. Uit het antwoord[3] bleek ‘dat hem de hatelijke aanval in het Journaal zéér had gedaan’.

....‘In 't voorbijgaan moet ik daar bij voegen dat ik de Musen boven de zangen van den Herman u. Dorothea niet meer als met den inhoud verbonden beschouwe en nù dat dopen in plaats van nommeren voor een weinig pedanterie boude. Göthe had [Herodotus[4]] in 't ongedeeld bezit van zijne Muzen moeten laten’.... ‘Recenseeren en paskwillen maken dient twee, en het personeel buiten het spel te blijven, al verkiest de door Nierstrasz gekwetste Bilderdijk zijne eigene nagedachtenis onuitwischbaar door walgelijk galbraken tegen Siegenbeek en anderen te blijven bekladden. Nu! er zal nog menig schitterend punt in Bilderdijks gedachtenis overblijven’....

225. [begin 1830]:

Mijn geëerde Vriend,

Onlangs vroeg mij Prof. Tydeman te Leyden[5] voor de Verhandel. van den Heer Westend. over de Noordsche Mythologie[6] om een vertaling van Grays engelsche gerijmde overzetting der twee Skaldenliederen *Odins Helavaart* en het *Weefgezang der Valkyriúr* die Herder of Göthe[7] (wie van de twee?), voor jaar en dag, in het Boekje ‘Von Deutscher Art und Kunst’ rijmeloos heeft vertaald. Ik zond een vrije navolging van 't Hoogd.; maar, nu ik dan toch èèns aan die twee stukjes geraakt ben, wenschte ik wel de oorspronkelijke te bezitten om te kunnen beoordelen: hoeveel Göthe of Herder den skalden gegeven of ontnomen hebben en ten einde misschien nog iets beters van mijne vertaling te maken dan ik nu naar de copie van een copie copieerend heb kunnen doen.

Door het oorspronklijke versta ik de vermoedelijk latijnsche overzetting[8] in versregels afgedeeld waarmee de scandinavische liederen wel het eerst

1) In den Letterbode.
2) Ook vertaald: *Brieven v. John Bowring geschreven op eene reize door Holland, Friesland en Groningen.* 1829-30.
3) London 22 Sept[r] 1829 (familiearchief).
4) Er staat Hesiodus! Herodotus zelf gaf de namen niet aan de verschillende boeken, maar zijn uitgevers deden dat.
5) Zie briefwisseling met Tydeman. (brief 340 vlgg.).
6) Nieuwe Werken van de Maatschappij der Ned. Lett. Dl. II, 1830 blz. 58.
7) Het is Herder (zie ook Lambel in *Deutsche Litteraturdenkmale des 18 und 19 Jahrhunderts* n[o]. 40-41. 1892). Het boekje verscheen 1773 te Hamburg, Goethe schreef er zijn ‘Von Deutscher Baukunst’ voor.
8) Van Th. Bartholinus. fil: ‘Antiquitatum Danicarum etc.’ 1689.

zullen zijn uitgegeven; en dan van ieder stukje een klein getal regels van den aanhef in de noorsche taal - of daaruit ook iets van de maat zoude zijn te ramen, gelijk men zulks uit het oorspronkelijke van Regner Lodbrogs sterflied enigzins kan doen'[1)]....

Kan Lulofs Staring daaraan helpen? Hij wilde n.l. deze 'overgietingen' voor een bundel Rijmen bestemmen.

....'hoe veel waars uw lofspraak op het Nova Zembla behelze - ik heb het nu alweer doorlezen en het blijft mij volslagen onmogelijk om smaak in dat stuk te krijgen. Op ontelbare plaatsen stuiten mij verwrongen taal - klinkklank en alliteraties - herhaling van dezelfde vorm waarin het verhaal wordt voorgedragen - eentonigheid en andere stuitende gebreken in de gebruikte Alexandrijnsche maat - armoedige rijmen enz.

Met de Romancen, Balladen en Legenden[2)] heb ik bijna nog minder vrede, al zijn zij 'met een luchtige pen overgezet om de losheid en bevalligheid van 't oorspronkelijke te beter te bewaren'....

....'Onze Landziekte is dat wij te veel verzen willen maken, - dat zegt meen ik Bowring ook! en dààrin heeft hij dan zeker wèl gelijk'[3)]....

St. meent den leugen gelezen te hebben dat deze Bowring te Groningen tot Juris Doctor[4)] is gemaakt (in een der Reviews van de drie eerste maanden).

Als voorbeelden van Tollens' fouten haalt hij ten slotte een aantal regels uit diens werk aan[5)].

226. 21 Junij 30:

Staring dankt voor Gräter's vertaling[6)], hij hoopt dat er voor Westendorp's verhandeling geen gebruik van zijn 'geknoei' zal worden gemaakt. Hij wenscht Lulofs succes met zijn daad ter verheerlijking van Vondel.[7)] Dat er ook afkeuring in de noten voorkomt vindt St. uitstekend. 'Op bldz. 25 had die verhaalde schending van Klarisse nog aan uw *ijsselijk* niet ge-

1) Zie Fornaldarsögur, I, 310; dit deel verscheen in 1829 in Kopenhagen.
2) Alles uit Tollens: N. Ged. Dl. 2.
3) St. oefende ook voor zichzelf critiek o.a. op B i l d e r d i j k en T o l l e n s n.l. in de exemplaren van sommige van hun bundels. Hij keerde zich tegen hun rhetoriek, ook in Tollens' Overwintering. Vooral gebrek aan visie verwijt St. hun.
4) Zie ook Encycl. Brit. i.v. John Bowring.
5) Zie Bijlagen XXIII.
6) Zie ook de aanteekeningen bundel 1837 III blz. 158 en S i j m o n s : *Die Lieder der Edda.* Einleitung CXXV, waar ook andere vertalingen van Eddaliederen worden vermeld.
7) Berigt van inteekening op eene uitgave van eenige kleinere Gedichten van Vondel met omschrijv. in proza en ophelder. aanteekk. Gron. 1830.

noeg. Dat evenwel Vondels tijd kan toelaten wat nu niet geduld kan worden, blijft een paal boven water'. Hij heeft alleen zijn schoonzoon als inteekenaar kunnen werven.

'Ik word hoe langer zo meer hermiet'.

St. is dankbaar voor den lof naar aanleiding van zijn gedichten; vooral die van v. Hall en Kinker stelt hij op prijs; want 'wij kleven wel zo wat *schotsch* aan elkander. Daarom ben ik dan ook niet weinig in mijn schik met de Gedenkw. uit de Geld. Gesch. van onzen Nijhoff'.

Dat Tollens Lulofs om critiek verzocht 'doet hem zeer veel eer'.

227. Wildenb. 28 Aug. 1833:

Staring dankt Lulofs voor boekgeschenken, o.a. een over woordafleiding[1)], dat Bilderdijk nog al eens aanvalt.[2)]

Het spijt hem dat Klijn blijk geeft de vijfvoetige rijmlooze jamben nog niet te verstaan. Hij hoopt dat de noten bij Blair[3)] niet beknopter zullen zijn. De vertaling van Victor Hugo is uitstekend.[4)] Als boer en plantkundige heeft St. op Hugo een paar aanmerkingen, o.a. haspelt hij de arak en de vrucht van den Arekapalm door elkaar.

'Een *Jaromir gewroken* tot slot van de drie vroegere werd - niet door Immerzeel maar door twee andere Hollandsche Lezers - te *indecent* voor den virginalen Muzenalmanak gevonden[5)] en zal nu in den Alm. voor Hollandsche Blijgeestigen[6)] verschijnen. Gij ziet dus, dat mij de oude Adam - of Asmodi - in mijn afnemenden dag poetsen heeft begonnen te spelen. "Helaas wat wordt er van een mensch!"'

228. Wildenb. 16 April '35:

Staring dankt voor het 2de deel van Blair en de Jamben.[7)] 'Wat deze aanbetreft, zo voede ik enige hoop dat zij tot navolging zullen opwekken, en

1) *Gronden der Ned. Woordafleidkunde.* 1833.
2) Voorrede.
3) H. B l a i r : *Lessen over de redekunst en fraaye letteren* (met aanteekeningen van Lulofs) 1833-37, 3 dln.
4) *Fragment over de doodstraf.* 1834.
5) Zie brief van Immerzeel. 20 Febr. 1833 (Bijlagen XXIV).
6) Alm. voor Holl. Blijg. 1834.
7) Gron. Courant Nr. 76. 1835. Gedicht in vijfv. rijml. Jamben (jubelfeest van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen), uitgesproken in de Nieuwe Kerk. (met een voorrede, tot de gekozene versmaat betrekkelijk).
'Ik wil echter opnieuw geen twistappel opwerpen die bij ons in vroeger tijd reeds inkt bij kokers vol heeft doen plengen'. (Ook Staring noemt hij in de voorrede).

dan de rijmende brekebenen, die zich idem sibi spirantes daaraan wagen, hunne naaktheid zullen doen bespeuren. Uwe Jamben zullen onze aanvangers ook meer en meer den trant van deze Verzen doen vatten opzigtelijk het dòòrloopen der regels en het wisselen der rust'....

Het tweede deel van Blair toont den smaak van Lulofs en zijn onafhankelijk oordeel. Hij vertaalt gemakkelijk en getrouw.

'De Jochebed van Bogaers[1)] las ik met zeer veel genoegen. Dezelve steekt, zo mij dunkt door vinding, gevoel, en goede bewerking, boven veel andere voortbrengsels van den dag hoogst verdienstelijk uit. Ook heb ik mij over de netheid van het boekje verblijd, dat zich met de Engelsche Boeken zeer wel durft te meten'.....

229. Wildenborch den 3 Junij 1835:

Staring dankt Lulofs voor zijn Proeven van een Overzigt der Gesch. van de Nederlanden.[2)].... 'Uw vriendschappelijk gedenken van mijne historische rijmen maakt mij een weinig trotsch'. Zoo zal de geschiedenis voor de leerlingen meer levend worden. In de toekomst kan 'bij ons een tegenhanger van het Spaansche Romancero General in de waereld komen wanneer onze voorraad allengs groter zal zijn geworden en elk in zijnen hoek de straat voor zijn deur wat meer schoon zal hebben geveegd.'.....

Een aanhaling uit Bilderdijk begrijpt hij niet; die uit zijn Ivo moet 'eenzaam' in plaats van 'eigen' huis hebben.

'Met het uiterste genoegen heb ik den aanvang van Boscha's Heldendaden te land gelezen.[3)] Dit is ander werk dan het walgelijk gesnoef van den papierbekladder Engelbert Gerrits[4)] op wiens Heldendaden ter zee ik voor mijn braven zeeman Maurits had getekend, een Boek dat ik niet zonder een ergernis kan aanzien, te groter omdat men daarvan een fransche vertaling in de waereld stoten wil'.....

230. 15 October 1835:

Staring prijst het Overzigt als niet dor. 'Aan den enen kant kan ik niet anders dan een weinig trotsch zijn op de blijken van goedkeuring aan zo veel van het mijne door een regter van uwe bevoegdheid gegeven[5)]; aan den

1) Er is ook een brief aan B o g a e r s bewaard, waarin St. dezen bedankt voor "Jochebed".
2) *Kort Overzigt van de geschiedenis der Nederlanden* 1835-37, 2 dln.
3) Mr. J. Bosscha: Neêrlands heldendaden te land (1834-56).
4) G. Engelberts Gerrits: Gedenkboek van Neêrlands heldendaden ter zee (1831-34), 2 dln.
5) Kort Overzigt enz. I blz. 82, 116, 152, 201-03, 212, 227-28, 261, 277, 281-82; in het Voorberigt (blz. V) kan men Lulofs' oordeel over Staring als dichter vinden; dit oordeel vermeldt Potgieter in het begin zijner bespreking van Staring's Gedichten.

anderen kant moet ik hopen dat het volgend Deel van 't Overzigt gelegenheid zal aanbieden om onze Hollandsche Broeders in Apol' den boventoon te laten voeren en mij dus de jaloezie te doen ontgaan, waaraan wij provincialen ons op een zonderlinge wijs bij de Buurlui vinden blootgesteld. Niet dat mijn partij dezen aangaande niet genomen is, en mijn besluit sedert lang bepaaldelijk om tot alle meesterachtige of onnozele recensiën en hatelijke aanvallen het zwijgen te doen of daarop enkel met een min ernstige regel drie vier te antwoorden. I k ben wel genoodzaakt dus te handelen! Volgde ik u w voorbeeld, mijn Vriend, en verdiepte ik mij in zulke zaken dan zoude ik, die den vrede der ziel altoos diaetetiesch zeer behoefd heb, voor lang reeds aan het eind van mijne aardsche loopbaan zijn geweest. Ik heb mij dan ook in der tijd door de Bredasche Courant zonder ernstig antwoord laten aanwrijven "dat ik onze Regering uit den Spaanschen tijd in mijn Novelle "Het Wilhelmus te Eede" (in den Alm. voor 't Sch. en Goede[1] had verklaard vrijgeesten te zijn geweest"[2], wie mij dat nà heeft gegeven verlang ik ook niet te weten, want dan moest ik misschien in ernst de pen tegen hem trekken. In 't algemeen weet ik niets van den ganschen recensentenwinkel'.....

St.'s Rijmerij wordt bij Nijhoff uitgegeven. Hij gelooft niet aan graven *van*, maar wel *in* Teisterbant. 'Behalve dat is mij de gansche Bilderdijksche stamtafel altoos voorgekomen te gek te zijn om er van te spreken. 't Was bij B. een ware Monomanie. Uwe woorden over zijne Geschiedenis des Vaderlands gaven mij groot genoegen. Prof. Tideman had dunkt mij zulk geklad of in 't geheel niet of niet zò moeten uitgeven; als ten minste Bilderd's eer zou' worden opgehouden. Maar de opgeblazen en vuilaardige samenraper van die quasi Geschiedenis heeft het misschien zelf niet anders gewild.[3] Terwijl Messchert een nieuwe uitgaaf van de Krekelzangen wil uitgeven heb ik in beraad gestaan om aan mijne u bekende Epigr. een plaats in mijnen Nieuwe Druk in te ruimen. Met moeite heb ik mij bedwongen en zulks niet gedaan. Regt begrijp ik het *Christelijk* herdrukken niet van *alles* wat B. op het papier geklad heeft. Boekverkopers hebzucht zal helaas beletten dat een keur uit de Ged. van Bilderdijk hem ten "Monumentum

1) Alm. voor 't Sch. en G. 1834.
2) Bredasche Courant 1833, 7 Dec. Aan dit verhaal ergert zich zelfs nog P o s t m u s in zijn "*Oud Holland en de Revolutie*", waar hij over Staring schrijft ("Van een heilrijk lot"). Zie ook Vaderl. Letteroef. 1834, blz. 94 het puntdicht: *Verkettering* en een onuitgegeven: *Vriendenraad* in het familiearchief.
3) Amst. 1832-53. In "Het Rijksmuseum" laat Potgieter, bij de bespreking van Hooft's Ned. Historiën, zich ook vrij fel uit over deze Geschiedenis. (*Proza*. blz. 346 vlgg).

aere perennius" bij ons strekke en met een geheel zuiver gevoel van bewondering door den nakomeling kunne beschouwd worden.

Wat hebt gij van de Leydsche Maskerade[1] a la Byron gezegd. Als een poëtische baldadigheid heb ik er vrede meê gehad, maar de goede hemel bewaar ons dat wij de reeds wagenwijde deur van Byron, door de aangematigde vrijheid om zijne coupletten naar conveniëntie van acht negenregelig te maken nog een voet of wat wijder opengezet nu door armhartige navolgers bij ons zien binnendringen, die losheid en slordigheid als hetzelfde beschouwend, Tristram Shandysch[2] heen en weerspringend keuvelen, en slaap- of wijndronken wawelend, ons Byronnen zouden dat ons horen en zien verging'.....

231. Wildenb. den 3 Julij 37:

Waarom heeft geen van de Ned. Latinisten Hooft vertaald?

'Uwe aanhalingen uit *Heine* hebben mij niet weinig nieuwsgierig naar zijne *Romantische Schule* gemaakt, die ik dan ook ontboden heb'..... Komt Lulofs niet eens op den Wildenb. 'Denk dat ik meer dan zeventig jaren tel, en Libitina regt heeft om mij elken dag te wenken'..... 'Apropos! Ik heb geen reden om mij over naauwkeurige vermijding van Drukfeilen bij de Arnhemsche pers te beroemen'.....

232. 21 October 1837:

Staring stelt te veel belang in alles wat Lulofs betreft om onverschillig te zijn bij al het onaangename dat dezen is overkomen[3]. De achting voor L. zal geen verandering ondergaan. Hij moet er niet veel over schrijven: 'Het èène woord brengt toch het andere voort en de gloed van de ergernis wordt een verterende vlam wanneer men dezelve schrijvend lucht geeft. Ik heb dit in der tijd ondervonden, en zou' mij dòòd geërgerd en geijverd hebben had ik mijzelven niet aan een zwijgdiëet gebonden dat ik nu als probaat durf aanbevelen'.....

Heine's Romantische Schule heeft hij geleend en een deel van Börne's Gesammelte Schriften. St. kon ze ongestoord genieten, hun denkwijze over politiek en religie is 'onafscheidbaar van hun Oostersch bloed'. 'Welke geniën, maar zij behooren geenszins in *alle*, vooral in geen *onreine* handen! Börne wint het, dunkt mij nog in alles omvattenden geest'.....

.....'ik geloof evenwel niet dat het oordeel van Heine op den *geheelen*

1) Van Beets (1835).
2) Tristram Shandy, bekende humorist, roman van L. Sterne.
3) Lulofs was gepasseerd als Rector Magnificus wegens zijn 'bedilzucht getoond ten opzichte van het Gouvernement'.

Göthe past - ten minste schijnt het mij niet op hem te passen als dichter van Götz von B. en van Werther'[1].....

233. Wildenb. den 23 Decbr. 1837:

Staring zendt zijn opstel over den Wildenborch[2]. Hij wenscht Lulofs geluk met het 2de Deel van zijn Overzigt. 'Uwe loflijke onzijdigheid als Historie-schrijver is een maar al te zeldzaam verschijnsel!'.....

'Is Lacombes Dict. du vieux Lang. Franç.[3] ook onder uw bereik? Zoo ja, zie dan, bid ik, eens na of gij er het woord *Galée* of *Gallée* in vindt, voor een zeker bepaald getalmerk op een Dobbelsteen, ik meen ontwijfelbaar te weten dat het woord die betekenis heeft'.....

.....'Nog iets, zijn u ook Commelins[4] Leven en Bedrijven van Freder. Hendr. ter hand en staat bij hem ook Deel 1 fol. 57 de *naam* van den Kastelein die in 1629 op het Huis ter Eem zo veel tegenwoordigheid van geest en moed vertoonde?'[5].

234. Marmottenburg den 8 Febr. 1838:

Staring heeft door de koude in winterslaap geleefd. Het spijt hem dat de naam van den kastelein onbekend is.

Het doet St. genoegen dat Lulofs 'geen los uit de vuist beslagen stuk (naar de mode van den dag)' over Vondel geeft.

Wat het 'niet blijven in de Metaphora' van Vondel betreft zegt hij: 'Moedig ons jonge volk in uw Boek niet te zeer aan om hier in te Vondelen - want het loopt van zelf bij hen, in hunnen *rijm*nood, druk genoeg, zo als ik wel eens meen te hebben opgemerkt'.

.....'Ik zie met u den staatkundigen hemel aan als met vreeslijk onweer dreigende - maar terwijl ik er geen afleider tegen rijk ben - werp ik, zo veel ik kan "mijne zorgen op den Heer" - dit in vollen ernst gesproken.

Dien Hanoverschman[6] blijkt het zo wat in den bol te schorten'.....

'Over mijne Kleine Verhalen ben ik in vriendelijk verschil met onzen Kollega van Instituutswege den nog jeugdig wakkeren Jer. de Vries, die den Historischen Roman onbepaald schijnt af te keuren. - Ik geef hem

1) Romant. Schule (ed. Gold. Klassiker Bibl. blz. 42): 'Sein Götz von Berlichingen und sein Werther waren mit Begeisterung aufgenommen; blz. 60: Goethe's pantheïsme; op blz. 62 noemt Heine diens werken 'Statuen', 'unfruchtbar', hem treft 'Starrheit und Kälte', ze staan buiten het leven.
2) Geldersche Alm. 1838.
3) Lacombe: Dict. du vieux lang. Fr. (1766).
4) I. Commelyn: Fredrick Hendrick van Nassauw (1651).
5) Zie brieven aan P o t g i e t e r (brief 331).
6) De Koning van Hannover, Ernst August.

toe: dat men berispelijk is, wanneer men als Roman- of Novellen-schrijver de Historie in wezenlijke dingen tegenspreekt - de Chronologie verwart - de drijfveren en omstandigheden van gewigtige gebeurtenissen en de lotgevallen en karakters der grote Akteurs op het waereld-toneel leugenachtig vertelt of met valsche kleuren schildert. - Maar als men deze punten van aanstoot vermijdt en in een, naar waarheid geschilderd, historiesch tafereel ideale personen tot stoffage aanbrengt (zoals ik heb zoeken te doen) dan zondigt men, mijnes inziens, in genen dele. Mij dunkt, dat men, dàt niet toegevende, nog zo veel minder de Historische Treurspelen en de grote Epische gedichten, waarin Historische Personen verschijnen moet kunnen dulden! Arme Gijsbrecht van Amstel! Arme Henri Quatre![1] die dan voor billioen[2] word verklaard!'.....

'Laatst vond ik in een recenseerend Journaal droogweg verklaard: dat alle geschrijf een *stellig zedelijk doel* moest hebben. Hier over voegde ik aan vriend De Vr. schrijvende een woord bij mijne apologie van den Historischen Roman (binnen paal en perk gehouden). Dat men niets onzedelijks moet schrijven - even min als zeggen of doen spreekt van zelf! maar als de Natuur geen Appels en Peren aan de Rozestruiken en geen knollen of radijzen aan de wortels van de resida laat wassen zullen wij, zo het mij toeschijnt, ook wel schrijven mogen, enkel om schuldeloos te vermaken'....

St. ergert zich dat een recensent twee verzen heeft afgekeurd, de eerste 'Van een ondankbaar volk als dwingland uitgekreten' wegens verkeerd vallen van den klemtoon, de tweede 'ùw held is Caesar - Alexander is de mìjne' wegens vergeten van de caesuur. Hij hoopt dat L. ook het werktuiglijke van Vondel's verzen zal behandelen. Geest ontbreekt den Nederl. dichters in veel opzichten. 'Neerlands volk is dààrmede niet zo mild bedeeld als met gezond verstand en eerbiedwaardige degelijkheid![3] En bij dat ondraaglijk eentonige van het gedurig sluiten van den zin met de regel en het gebrek aan afwisseling in het samenstel der volzinnen komt dan nog het regt van alleenheersching aan den Jambus in de Alexandrijners ingeruimd!'....

235. Wildenb. 23 Decbr. 1839:

Het spijt Staring dat Lulofs hem niet bezocht heeft. Het doet hem genoegen van Lulofs gehoord te hebben dat een standbeeld voor Arminius zal worden opgericht. Toen hij in Göttingen was, riep hij 'telkens den metalen Hercules (als Luther aan Melanchton) een "herunter Philip!" toe, en wilde dan Arminius in de plaats gezet hebben (Gij zult zeggen dat Herman nu

1) De "Henriade" van Voltaire.
2) Biljoen is niet gangbare munt. (Zie Ned. Wbk., o.a. bij Lublink: voor biljoen verklaren).
3) Zie het puntdicht *Aan een' Vriend* (1837, IV, blz. 106).

germaanscher op zijne ruwe klippen verheven staan zal en dit geef ik toe). Dat ik het hoofd van *Varus* niet in de plaats van den reuzenkop water zou hebben laten *spuwen* spreekt van zelf. Ik zou' dat water op zijn eigen hand hebben laten *spuiten*, en voor de verbannen Danaïden de geschilderde Neerlaag van de Legioenen door de glazen van de grot de wandelaars te kijken hebben gegeven, terwijl een paar Grermaansche Reuzen de twee Faunen vervangend triomf bliezen'....

Hij dankt Lulofs voor een Oratio, die hij ontving.

....'Apropos! Schrijft gij eens naar Zutphen, zo sluit er, bid ik, drie regels in, om mij te zeggen op welken grond Weiland in zijn woordenboek[1] *waren* uitlegt met *gezien worden, verschijnen, spoken.* Ik heb altoos *waren* genomen voor *zwerven* en meende dat het wel van *wanderen* kon' zijn samengetrokken; men maakt toch (in Holland) van *ander aâr.* Kiliaan schijnt ons *waren* niet gekend te hebben[2]. Hij vertaalt, zie ik, *wanderen* door *vagari*'....

236. Wildenborch Junij 1840:

Staring heeft met genoegen de samenspraken van Erasmus[3] gelezen. 'De kring van lezers moet van zelf groter zijn voor uwe vertaling dan hij voor uw' Vondel wezen kònde, want wij zijn toch een zeer klein kuddeken dat Neerduitsch spreekt en leest, en dan moet er uit dat handjevol menschen (hoofdzakelijk uit industriëelen bestaande en mòetende bestaan als wij ons op ons kluitjen Vaderlandschen grond handhaven zullen) een getal uitgezift worden, groot genoeg om aan een schrijver in 't vak der *hogere Literatuur* (om het zo eens te noemen) zijnen arbeid naar billijkheid pecuniaal te belonen! Hoc opus, hic labor'....

St. twijfelt er aan of de pogingen gelukt zijn 'om ook de bittere pillen in de Zamenspraken *voor Roomschen slikbaar* te maken'.

'Maar nu die Erasmus! Welk een genie! Welk een geest, verstand en menschenkennis bij zo veel geleerdheid! En dan de *moed* waarmede hij zô dorst spreken. Wieland had wel regt dat hij de Apologie schreef van zulk een man[4], en de Rotterdammers mogten hem wel een Standbeeld oprigten[5];

1) Aanteekeningen op het Woordenboek v. Weiland (1793-1811) zijn bewaard in het familiearchief.
2) Zie waeren vet. Holl. wandelen Ambulare.
3) *Eenige deels boertige en satirieke, meest ernstige Zamenspraken van Desiderius Erasmus* (1840).
4) "Ein Fragment über den Character des Erasmus" (Der Teutsche Merkur, 1776 IV, blz. 262-72).
5) Dat standbeeld bestond sedert 1622 in koper (zie Vondel's gedicht: *Op het Metalen Pronck-Beeld* enz. en de aanteekening van Unger, I, blz. 131). Pas veel later werd er een hekje omgeplaatst.

aan welks verdediging tegen de baldadigheden en de ontreiniging van straatjongens zij nogtans een' jaarlijksche drie gulden aan een' of anderen schoenlapper in de buurt nog altoos schuldig blijven.

Dat u de gal overloopt bij het lezen der *prullaria*[1] die bij ons als juweeltjes gelden en hunne auteurs tot de *Lions* van zekere cirkels maken, verwondert mij niet! Ik heb duizend maal gewenscht nooit verzen gemaakt te hebben om mijn moed aan die kladderij te mogen koelen zonder dat mijne kritiek als Bilderdijksche *nijd* en *opgeblazenheid* kon' beschouwd worden. De vrijmoedigste beoordeling is in de Maandwerken wanneer zij daar zich eens bij ons vertoont altoos nog ongenoegzaam om de rijmerij van onze brekebenen in al haar armzaligheid naar behoren aan de kaak te zetten'.

Naar aanleiding van een opruiend blaadje, waartegen in Groningen maatregelen zijn genomen, schrijft hij: 'ik ben zo zeer tègen het *schreeuwen* als ik vòòr het *mannelijk spréken* ben'....

....'Dat Spandaw[2] oud wordt kan hij niet helpen, maar hij mag niet knorrig worden en dusdoende zich zelven en anderen plagen, want als hem de kring om zich heen physiek en moraliesch wat beneveld voorkomt heeft hij de ontschuldiging niet dat hij te veel moet *zitten* en de onderbuik daar bij last lijdt. Dit zal bij zijn Griffierschap toch zò erg niet lopen? - Maar gij ook, mijn Vriend, trek u mede de waereldsche zaken niet te zeer aan, en al is de raad in Göthes Herm. u. Dor. "*drücke nur leise den Fuss auf*"[3] ligter gegeven dan gevolgd, acht hem toch altoos goed, ik tracht mij, van mìjn kant *zo veel ik vermag* aan dat *recipe* te houden'....

....'Vaarwel, mijn geeerde Vriend. Geniet kan het zijn, met ontspanning en genoegzame beweging in de ruime Natuur de vacantiedagen, kwijt mij van mijn pligtelijke groeten bij Mevrouw L. en wees verzekerd van de opregtheid der hoogachting waarmede ik mij noem

T.T

S.

237. Aan Prof. H.C. van Hall (zie Hoofdstuk VI).
Aan Prof. Mr. H.W. Tydeman[4].

237. [Aug. 1832]:

Staring heeft ontdekt dat een vertaling van de Gesta Romanorum 'in dan mijne, helaas armhartige Boeren-Bibliotheek voorhanden zeldzamer was dan

1) "De Driften" van H.H. Klijn (1812).
2) Staring schreef als antwoord op een *Meizang* van Spandaw, in 1815 een gedicht. *Aan den Heer Mr. A.H. Spandaw* (bundel 1837 III, blz. 54).
3) Boek IX, vs. 286: "setze nur leicht den beweglichen Fusz auf".
4) Prof. te Leiden; in 1812 Professeur du Code Napoléon. Hij leefde 1778-1863. Er zijn 10 brieven van hem bewaard (zie ook n^{r} 340-46).

ik meende'. De druk is van 1481[1]. Hij is gevoelig voor den lof van Tydeman aan zijn Winterloof gebracht.

'Ik pleeg mijn toon niet hoog te stemmen - maar mijn doel is evenwel altoos, om, aan de eerste plaats, de *viri principes* te behagen. Is mijn woordvoeging ongedwongen; komen de rijmen zich, als dienaressen naar Boilau's voorschrift goedwillig aan 't eind der regels plaatsen[2], en hebben zij nooit een' ver gehaalden metaphorischen of anderen vrijbrief nodig, zo staat de kroon op mijn arbeid aan de beschaving van het soms vlugtig op het papier gebragte te koste gelegd, en ik verblijde mij wanneer aan mijne verzen wat het meer werktuigelijke betreft, de verdienste van gemakkelijkheid wordt toegekend. UWHGel. deed mij ook het regt van op te merken dat het bij mij niet overal en onophoudelijk lachen is. Ik beken dat mij zulks bijzonder streelde. Het grote publiek zal dit door den bank niet opmerken! De gewaarwordingen zijn bij onze meeste lezers zo traag in haar bewegingen, dat zij b.v. in mijne Nieuwe Ged. in de Twee Bultenaars nog niet uit de stemming hebben kunnen geraken waarin het verhaal den Bedelaar betreffende hen heeft gebragt (pag. 51) tot zij hem op bldz. 54 weder vinden. Bldz. 53 door 52 voorbereid, en hetgeen mij voor den geest zweefde bij de woorden "Ernstig rijst de grijsaard" enz. is voor dezen verlòren[3]! - Zo zijn het ook bldz. 75, 76 en half 77 van dezelfde Ged.[4] Zo zijn het bldz. 94, de onderste helft van 96 en de bovenste van 97 in 't Winterloof enz.[5] Men zou' wel eens wenschen om zich voor de Poëzie even zo goed als voor de Muziek van de bovenschriften allegretto, andante, grave, maestoso enz. tot teregthelping van de lezers te mogen bedienen. Werd hun de kunst van goed lezen daardoor niet ingestort, zo konden die woorden toch altoos de werking doen van onze Geldersche en Overijsselsche Lantarens aan de deurpost van een sterfhuis opgehangen: zij bragten de tronies in de voegzame plooi vòòr het binnentreden'....

Het doet Staring genoegen dat Siegenbeek Aanteekeningen bij de Martijns schrijft[6].

1) Historien ghetoghen wten gesten ofte croniken der Romeynen enz. Gouda 1481.
2) L'Art Poétique. vs. 30: "La rime est une esclave, et ne doit qu'obéir".
3) Zie brief 390.
4) De droom van den Hertog in *Hertog Willems Bedevaart* en wat er onmiddellijk aan voorafgaat (bundel 1836, II, blz. 45).
5) De beschrijving van het tuinhuisje in *De Verloofden* (blz. 163).
6) *Jacob van Maerlants wapen Martijn* (N. Werken v.d. Maatsch. d. Ned. Letterk. III, 2de st., 1834, blz. 81 vlgg.). Staring had een afschrift uit zijn Maerlant-handschrift naar de Maatsch. d. Ned. Letterk. gezonden (zie brief 344).

Aan Mr. C.P.E. Robidé van der Aa[1].

238. Wildenborch den 29 Jan. 1833:

Staring heeft aan Beijerinck[2] een bijdrage voor den Almanak gezonden. Het doet hem genoegen dat hij met v.d. Aa in aanraking gekomen is ‘wiens talenten en ijver tot bevordering van alles wat loflijk en nationaal is mij sedert lang de welverdiende hoogachting en belangstelling hebben ingeboezemd; ook heeft het mij zeer gestreeld UWEdgeb[s] goedkeuring te hebben weggedragen met mijn poging om tot den opbouw van onze letteren naar vermogen mede te werken en onzen meer beschaafden stand van tijd tot tijd ook enige Poëzie aan te bieden wier hoofddoel was den geest van den lezer te vervrolijken zonder kwetsing van zijn zedelijk en godsdienstig gevoel en zonder verstands belediging’.

Ook St. zou v.d. Aa graag ontmoeten.

Hij komt op zijn gezonden opstel terug, het is groot en het tooneel in de kerk minder geschikt. De teekenaar kan beter een kleine episode kiezen n.l. de heilige Gudula. Hij geeft nu aan hoe ze kan afgebeeld worden. ‘Maar de meerderheid van ons publiek zoude waarschijnlijk zulk een beeld zonder actie te doodsch vinden.’ Het gaf anders wel de gelegenheid om de teekenaars te oefenen in het afbeelden van vrouwelijk schoon[3].

St. zal Beijerinck een paar krabbels sturen om te toonen hoe ze er uit moet zien.

‘Mijn Handschrift zou' Midden Julij aanstaande tot een voorlezing in een kleinen kring[4] moeten dienen; gaarne hield ik het tot dien tijd.’ Hij kan het niet laten overschrijven ‘omdat ik alsdan heb te vrezen, dat de inhoud hier bij de belanghebbenden bekend wordt eer dezelve hun door mij in persoon kan worden medegedeeld, waardoor ik dan van een genoegen zou' beroofd worden’....

1) 1791-1851. Procureur te Leeuwarden; advocaat, later rechter te Arnhem; sedert 1832 Redacteur van den *Almanak voor het Schoone en Goede*, vooral voor dameslectuur bestemd, en van 1837 tot 1838 ook van *De Gids.* Hij werkte op het gebied van volksverlichting, redigeerde o.a. met Heldring *De Volksbode.* Met goud werd hij bekroond voor proefnemingen met de acacia. Er zijn 27 brieven van hem bewaard. Hij woonde op den ‘Hemelschen Berg’ bij Oosterbeek. (Bouwstoffen I, blz. 57 vlg. en voor het aandeel in de oprichting van den Gids: Groenewegen. *Potgieter*, blz. 118-28, waar blijkt dat Van der Aa in Febr. 1838 ontslag nam).
2) Zie over dezen voornamen uitgever Kruseman's Bouwstoffen (I, blz. 762 vlgg.). Behalve den Almanak voor het Sch. en G. gaf hij ook ‘De Gids’ uit.
3) Zie brief 319.
4) *Nicolaas de Notaris*, ter eere van het zeshonderd jaar stad zijn van Lochem (inleiding als toespraak is bewaard gebleven), zie brief 168.

239. Wildenborch den 16 Febr. 1833:

Staring's stukje moet niet geplaatst worden; dat is beter, ook omdat een zelfde soort verhaal in een anderen Almanak verschijnt. Poëzie heeft hij niet, wel een ander prozastukje. 'Hetzelve[1)] werd door mij bestemd om, met verberging van de opzettelijkheid een belangrijke en, in Wagenaars Hollandsche Historie, die men de Vaderlandsche noemt, slechts flaauw aangeroerd voorval, uit onzen oorlog met Munster te gedenken en tevens iets van het jammerlijk huishouden van van Galen in het Overijsselsche enz. te zeggen. Van liefde komt er dus zoo goed als niets in - de handelende personen zijn boerenmenschen - de stijl is hoogst eenvoudig - aanleiding tot hartstogtelijkheid bood het verhaal niet aan - dus - zal het wel behagen? - Mijne vrouwelijke Huisgenoten hoorden het met voor mij voldoende deelneming - maar deze zijn het Publiek niet'....

Wanneer het niet bevalt, moet v.d. Aa het maar terugzenden.

'Het groter opstel in de verzameling van Romans[2)] te drukken kàn niet gaan om dezelfde reden die de Heer van Halmael[3)] heeft. In een boek gedrukt was het verloren voor de kleine verzameling, die ik, zo 't mij leven, tijd, gezondheid en geestgesteldheid toelieten, misschien wel eens in 't licht zoude kunnen geven. De Muzen bezoeken mij thans uit eigen beweging zeldzaam, en gedachtig aan mijne 66 jaren durf ik ze niet meer roepen. De Proza is nu in de plaats getreden maar deze moet, helaas, te veel huismoederlijk bij mij met de pen in de hand zitten, omdat ik geen zoons tot mijn hulp t'huis heb.

Nu en dan komt er nog wel een Epigram voor den dag - maar zij zijn te bits! als kindren van de kwade luim over hetgeen ons Vaderland moet verduren en zij moeten des bij honk blijven.'

Berlijn heeft hem een compositie van een gedicht (Het Vaderland) gestuurd; hij heeft in zijn Album een paar woorden geschreven[4)], wie is het eigenlijk?

240. Wildenborch den 12 Maart 1833:

Staring zendt het kleinere stukje (Het Wilhelmus te Eede).

'De enkele epigrammen door mij gemaakt zijn te personeel en treffen te hoge personen.'

1) *Het Wilhelmus te Eede* (herdrukt in Kleine Verhalen 1837, blz. 94).
2) Nederl. Magazijn v. Romans en Verhalen. De prospectus met uitnoodiging om mede te werken (van 29 Jan. 1833) is bewaard.
3) A. v. Halmael, 1788-1850, kenner van Friesche geschied- en oudheidkunde; hij schreef verschillende historische treurspelen, maar ook proza, o.a. "Romantisch-Dramatische Tafereelen uit de Geschiedenis van Friesland".
4) Bewaard in het familiearchief, onuitgegeven. *Het Vaderland* (bundel 1837, IV, blz. 79).

Proza heeft hij niet buiten datgene wat hij wil uitgeven binnen niet al te langen tijd. Wat het schrijven van een gedichtje in het Album van Berlijn betreft: ‘Mijn stelregel is om zonder geweld zulks in geen Album te doen dewijl ik er zelf geen heb en mij de gaaf volslagen ontbreekt om een vers al is het nog zo gering te maken als mij de van weer, wind enz. enz. afhangende luim daartoe niet drijft. Het enigste Album waarin ik mij herinner als bij uitzondering iets geschreven tc hebben was dat van den Heer Jer. de Vries - en nu is met het teruggaande blaadje[1)] het twede en laatste schaap over den dam!’....

St. heeft een paar regels in de Letteroeffeningen[2)] ingezonden ‘dezelve zijn gerigt tegen een mijnes inziens te grote ingenoomheid met het uitheemsche welke iets in mijn' “Doodendans” had doen afkeuren wat ik juist meende goedkeuring te verdienen’....

241. Wildenborch den 8 Mei 1833:

Staring hoopt dat v.d. Aa tijd zal gehad hebben ‘ten einde het heerlijk ontluiken der natuur niet enkel door de glasramen te beschouwen. Welk een paradijsgenot werd ons buitenlieden in de drie warme dagen geschonken die wij laatst gehad hebben. En deze dag is weder zo heerlijk! Vooral is het v r o e g e v o o r j a a r schoon ter plaatse waar hier het woonhuis staat op een afstand omringd door een grote verscheidenheid van boomgewas welks eerste groen in allerlei schakeering tegen elkander afsteekt’.....

242. Wildenb. 12 Jan. '34:

.....‘Het nederdrukkende van den Toestand waarin ons Vaderland zonder uitzigt op een einde blijft verkeren en een berg van huisvaderlijke en Buitenmans bezigheden welke mij bovendien bezwaart, hebben mijn pen sedert geruimen tijd stil doen staan’.

Staring wil een bundeltje uitgeven tot viering van het zesde eeuwfeest der verheffing van Lochem tot een stad; hiervoor heeft hij ook het groote stuk noodig. Wanneer hij nog iets mocht maken, dan zal hij het zenden.

1) Misschien het gedicht beginnende: “Met heller stralenschijnsel glanst” (onuitgegeven gedichten). Dat aan De Vries is *In een Vriendenrol* (bundel 1837, III, blz. 81). In den Ned. Muzenalm. 1825 is het afgedrukt met bijvoeging van “Mr. J.D.V.”
Ook schreef St. in 1801 iets voor Kleijn's Album (zie *Dichteralbum van vòòr Honderd jaar.* blz. 246); het gedicht: *Aan mijne Gade* (bundel 1837, III, blz. 22) schreef St. in het album van zijn vrouw. In z'n studententijd bezat St. wel een Album (zie blz. 16 en 17).
2) Vad. Letteroef. 1833, II, blz. 191: *De Doodendans* en *Aan Goethe.*

Zeer prijst hij Meerhuizen[1]; hij merkt dat er werk aan besteed is, ‘wat men thans, helaas, zo ten uiterste zeldzaam ziet.’

Wat nu v.d. Aa's boek[2] betreft ‘Een, die zelf door soortgelijk werk zich aan kritiek heeft beginnen bloot te stellen moest een ander niet beoordelen en zulks den wijzen stuurluiden aan wal overlaten, want lof schijnt in zijn geval, lof uit te willen lokken en berisping heeft het voorkomen als of men zich zelven voor onberispelijk houdt.’

Hij geeft een enkele aanmerking: ‘Nu, de schrijver werd niet tot een lasteraar van onze Vaderen gemaakt zo als ik door den Bredaschen Courantier[3] in zijne aankondiging van de Alm. voort 't Sch. en G. verklaard ben te zijn - noch voor zulk een aanstotelijke Verteller als ik met mijn Jaromir gewroken te Amsterdam bevonden ben’.....

243. Wildenb. 3 Maart 1834:

‘Ik moet helaas het schone Plaatje[4] terugzenden. Een paar dagen heb ik het houden liggen - of er ten minste nog wat *Rijmen* voor den dag wilden komen’.....

Staring zit midden in de voorjaarsdrukte: ‘Gelukkig die dan een knappen Rentmeester en Boekhouder bezoldigen kunnen!

't Is toch waarlijk al te erg met onze *Tekenaars*! en dat w i j de vreemden moeten nàgraveeren’..... ‘Met die schilderijprentjes in den Muzen-almanak heb ik geen vrede - zo wordt de *inventie* hoe langer zo minder wakker gemaakt en zal de studie eindelijk geheel verloren gaan’.....

‘Als Engelschen en Franschen zò in 't romantische vak voortgaan, werken zij ònze schrijvers heerlijk in de hand, want wij willen hier toch in 't algemeen geen akeligheden, noch Revolutiegeest, noch onzedelijkheid noch ligtzinnigheid opzigtelijk het Godsdienstige’.....

244. Wildenb. 12 Maart 1835:

Staring stuurt de gevraagde afsteeksels van de pioenrozen. ‘De Poëzij beide, in verzen en proza, ligt bij mij tot in het twede jaar op doodstroom en zal er denk ik wel op blijven liggen. Al wat ik nog daarin heb gedaan en te hooi en te gras blijf doen is het overzien van mijne in drieën bij Thieme en Immerzeel uitgegeven Rijmen, welke ik, zo God mij nog leven spaart, behoorlijk gerangschikt in éénen bundel nieuw wilde laten drukken; en dan

1) Een historische novelle van A. Drost. (1810-34).
2) ‘Losse bladen in het groote levensboek’ 1832.
3) Zie boven (brief 230).
4) v.d. Aa vroeg Staring “een versje of prozastukje” te schrijven bij een Eng. gravure.

het leesbaar afschrijven van mijn krabbels tot den Druk van een klein Deeltje met zes Verhalen in Proza van welke reeds een tweetal vroeger is uitgegeven.

Voor mijn Poëzie strekt mij nu het bomenplanten: Epiesch in rijen en gelederen gezet. Lyriesch in groepen of massa's; dan eens, als Liederen, op gelijken grond, dan als Oden, berg op en berg af - Deze plantpoëzie heeft voor een ouden man het voordeel dat hij bij zijn werk door anderen (i k thans door een wakkeren zoon) kan bijgestaan worden terwijl de schrijf-poëzie den persoon zelven uitsluitend eischt'. 'Met veel genoegen heb ik gezien dat Prof. Lulofs den moed heeft gehad om een redevoering in vijfvoetige Jamben zonder rijm uit te spreken'.....

245. Wildenborch den 27 Novbr. 1835:

Staring dankt voor den Almanak.

'Potgieter's Anna[1)] heeft van de Lezers en Lezeressen achter den Lochemer Berg den krans gekregen boven alle de stukjes'....

Den Alm. voor het Sch. en G. vindt St. den voortreffelijksten in zijn soort. Poëzie heeft hij niet, wel een oud Volkssprookje; het is nog onbeschaafd; v.d. Aa zal wel iets beters hebben dan dit 'gekeuvel'.

Hij kon niet op den Hem. Berg komen, 'ik ben dit gansche jaar maar eens te Arnhem geweest en heb toen niet meer dan twee nachten aldaar vertoefd'. De dag er tusschen was er vergadering van de Comm. van Landbouw.

246. Wildenb. den 14 Jan. '36:

'Mijn sprookje, waarvan ik u, een paar maanden geleden, schreef, is onder de hand van toon veranderd - tot een "verhaal op oude volkssprookjes[2)] gegrond" uitgedijd.'

Als het te groot is, kan St. het wel in zijn bundel verhalen plaatsen. Kan er een plaatje bij? 'Een jonge Ruiter in een zeer eenvoudige kleding (een Boer uit het begin der vijftiende eeuw) maar gelaarsd en gespoord midden tusschen Korenland en Bosch met alle mogelijke snelheid onder een storm, bij maneschijn bergaf jagend en vervolgd door een vrouw, die in de eene, meest zigtbare, hand een zoogenaamd Haarspit (aanbeeldje tot scherping van de zeis) draagt, en zoo groot is, dat haar hoofd nà genoeg met dat van den vlugtenden Jongen Man gelijk komt. Dit konde, dunkt mij, eene Teekening geven, die door scherp licht en donker werking deed, en de leeslust op zou' wekken'.... Ook een beschrijving van de vrouw laat St. nog volgen.

1) *Anna; Schets uit den Spaanschen Tijd* (Alm. voor het Sch. en G. 1836, blz. 65-157 en Versp. en Nagel. Werken. Proza I, blz. 14).
2) *De Witte-Wijvenkuil* (Kleine Verhalen blz. 73 en Toelichting blz. 181 vlgg.). Zie ook JOS. SCHRIJNEN: *Nederlandsche Volkskunde* I, blz. 67.

247. Wildenborch den 30 Jan. 1836:

Staring stuurt een bruiloftsgedichtje dat niet in de nieuwe uitgave zal komen[1)], omdat er al vier in staan. Laat dit de plaats van de Wittewijvenkuil innemen, daar St. begrijpt dat daar een extra plaatje voor zal moeten bekostigd worden. Ook is de zaak zoo:

'De uitgaaf namelijk van mijne Verhalen in Proza dient die van mijne Poezië voor den Drukker te helpen goedmaken, en die Proza kan alles wèl bezien - de kleine versterking welke de Wittewijven als Hulpcorps daaraan zoude toebrengen niet goed ontberen. - Hoe het (dìt heilig onder ons!) met de Nieuwe Uitgaaf van mijne Ged. gaan moet weet ik niet want ik heb nu in een maand tijds na dat het drukken begonnen is taal noch teken van den Heer Nijhoff gehoord'....

248. Wildenborch den 23 Octbr. 1837:

Het doet Staring genoegen dat v.d. Aa en ook het publiek de Kleine Verhalen prijzen: 'ik vreesde heimelijk voor een' te engen kring van lezers te hebben geschreven'.... 'Hier en daar zijn leemten in mijn geschrijf gebleven'. In St.'s omgeving zijn allen zeer gunstig gestemd jegens den Gids[2)].

'Mìjn oordeel over dat Maandwerk zou' kunnen beschouwd worden als omgekocht door het menigvuldig goede dat van mijne Muze, die zo zelden hoge laarzen heeft aangetrokken in hetzelve gezegd is[3)]. Ene goedkeuring als die in den Gids, met redenen bekleed en in bijzonderheden komende welke zich tot geen woorden-kritiek bepalen, was mij nooit te beurt gevallen en ik kan niet ontveinzen dat zij mij, aan het eind van mijne loopbaan, gestreeld heeft; - te meer, daar ik mijn Recensent niet ken; maar ik geloof toch dat ik onbevoordeeld het nieuwe journaal als een van de beste of liever als het allerbeste van onze tegenwoordige Letterkundige Maandwerken beschouw. Waar het zich hoogst loffelijk door onderscheidt, is dat het blijkt door geen clique geredigeerd te worden, ook brengt het stalen van den schrijftrant der gerecenseerde schrijvers. Dit geschiedt bij de anderen doorgaans veel te spaarzaam. Zij winnen hierdoor ter kwader uur een grote ruimte voor geheel onbeduidend Mengelwerk. Met de heerschende Engelsche kleur van 't Mengelwerk in den Gids heb i k[4)], tot nu toe, volkomen vrede.

Het Portrait van Lodewijk de Geer ontving ik met een vreugdekreet -

1) *Ter Bruiloft van een Dochter* (den 17^{den} Junij 1834) in den Alm. voor het Sch. en G. 1837.
2) V. d. Aa was toen Gidsredacteur, maar trad in Febr. 1838 al uit de redactie.
3) De bekende beoordeeling van Potgieter (Gids 1837 en '38; Verspr. en Nagel. Werken. Krit. Stud. I, blz. 129-187; Groenewegen: Potgieter, blz. 141-45).
4) V. d. Aa vond het Mengelwerk te Engelsch getint (zie ook Groenewegen, blz. 134).

niet zonder reden want hij was, aan de eerste plaats, een, in zijn kring waarlijk groot Man, en, aan de twede, een moederlijke voorvader van mijne Kinderen. De afstamming van den Ridder met de Zwaan moge *romantische* poëzie wezen[1] ik hou' het met de *klassische* van de Stamtafel met een koopman pronkend, die een oorlogsvloot uit eigen middelen bekostigde'....

Hij heeft het te druk voor 'letterwerk'. In den Geld. Almanak zal hij een histor. schets over den Wildenborch plaatsen.

249. Wildenb. den 20 Novbr. 1838:

Staring vertelt wat hij weet van Ruurlo. Welke veranderingen er in zijn artikel in de Verhandel. van de Haarl. Maatsch.[2] moeten gebracht worden, geeft hij aan.

....'Van het Huis alhier heb ik alleen een copie door de oudste van mijne overledene Dochters gemaakt naar een Tekening die voor het bekende Porceleinen Servies[3] van wijlen onze Koningin heeft gediend, maar deze Tekening is veel te droog en te stijf; en hoe nu eene betere gekregen? Met onzen Zutphenschen schilder v.d. Worp heb ik eens een klein verschil gehad waartoe 's Mans ongelukkige verwaandheid aanleiding gaf, dus met dien kan niet geploegd worden - maar kan dit ook met den Heer Couwenberg worden gedaan?'

St. heeft voor een goede teekening wel wat kosten over, tafel en bed zijn bij hem te vinden. Bij den tekst in den Geld. Almanak moet misschen nog iets gevoegd worden.

'Apropos! De jonkertitel komt mij niet toe'....

250. Wildenborch den 17 Decbr. 1838:

Staring kent de teekeningen van Christ niet. Hackfort is geschikt voor een teekening. Over het huis te Vorden zal misschien een stukje komen in den Geld. Almanak voor 1840. 'Ik neem gaarne een Exemplaar van den *Volksbode*[4], maar in mìjn kring is door geen *lektuur* bij het volk te werken'[5]....

....."Wat ik hier om mij heen voor Bouwluiden en Dagloners heb te

1) Bilderdijk! Het bijschrift bij het portret van De Geer is van Potgieter (zie Gids 1837, Mengel, blz. 367-72 en Verspr. en Nagel. Werken. Proza I, blz. 123-31).
2) *Verslag betreffende eenige Oudheden in de Provincie Gelderland, Kwartieren Zutphen en Veluwe* (Natuurk. Verh. v. Holl. Maatsch. d. W. XI, 441).
3) Zie brief aan v. Nagell (4 Maart 1820) n^{r}. 260.
4) Ook Heldring was Redacteur (de prospectus van 19 Novbr. 1838 is bewaard. Men wil trachten "het volk zoekende te verbeteren en te beschaven, ieder burger tevens voor den stand, waartoe hij oorspronkelijk behoort, op te leiden").
5) St. schrapt iets over het te ver gedreven Twentsche fabriekswerk, ook voor kinderen. De ouderen verlaten schop en ploeg voor de weefspoel.

doen is het gedurig opwekken der ouders om hunne Kinderen naar school te laten gaan. Het verschaffen van arbeid aan zo veel menschen als mijn beurs maar betalen kan. Het waken, dat de jenevervlesch niet in zwang kome, en eindelijk het geven van tastbaar bewijs, dat men het oog op het goed gedrag van jong en oud heeft gevestigd, en dienaangaand niet onverschillig is.

Het voltooien van mijn lang onafgewerkt in de lavendelkist bewaarde kleine anekdote den Kastelein van Ter Eem[1] betreffend was ik aan de gedachtenis van den te vroeg gestorvenen - en zo vèèl belovenden! - Drost en zijne vrienden schuldig'.....

251. Wildenb. den 19 Septbr. 1839:

Staring dankt voor het boek over de Rijn-Sagen[2], ze zullen ook menig Nederlander behagen 'hoezeer wij dan een wat minder warme verbeelding hebben mogen dan onze Duitsche Buren en tot nu toe weinig belangstelling voor onze eigen poëtische tradiën uit onzen heroïschen tijd hebben betoond, wanneer men de laatste jaren uitzondert'....

Hij geeft op wat Christ[3] geteekend heeft. 'Van den Heer v. Hackfort heb ik Papieren ontvangen, die mij stof tot een kleine historische schets hebben gegeven[4], ik zal u dezelve mededelen[5] als ik ze eerst aan genoemden Heer heb laten lezen en het een en ander dienaangaande met hem bepraat heb. -

Vorden betreffend zie ik mede Papieren tegemoet; ook van Ampsen een opgave van de Familiën welke zich in 't bezit van dat goed zijn opgevolgd'.....

252. Wildenb. den 19 Novbr. 1839:

'Ik voeg bij dezen een opgaaf van de Eigenaren van den Wildenb.[6] zo ver bekend'.....

.....'Ik zal het mijne pogen te doen voor den Volksbode, die mij en mijne medelezers uitstekend bevalt en ontwijfelbaar nuttig kan werken; maar in dezen hoek wordt weinig gelezen - mede het gevolg van ons *verspreid* wonen 't geen anders zijne zeer goede zijden heeft'.....

1) Zie *Tesselschade* (1839).
2) *Volksverhalen en Legenden aan de Rijnoevers verzameld.* Arnh. 1839. 2 dln.
3) J.F. C h r i s t (1790-1845), Nijmeegsch landschapschilder; hij beoefende de kunst meer uit liefhebberij en teekende o.a. den Wildenb. voor v.d. Aa's: *Oud-Nederland*, *in de uit vroegere dagen*, *overgebleven burgen en kasteelen geschetst en afgebeeld.* (2 dln 1841).
In den tekst zegt v.d. Aa ook iets van Staring als dichter: 'Landbouw en Poëzij als zusterlijke vriendinnen' wonen er.
St. correspondeerde met Christ (er zijn een paar brieven bewaard).
4) Bewaard in het familiearchief.
5) Hiervan maakt v.d. Aa, zelfs wat den stijl betreft, gebruik in Oud Nederland bij de beschrijving v. Hackfort.
6) Deze lijst wordt op den Wildenb. nog bewaard.

Aan Mr. I.A. Nijhoff en Aan E.J. Potgieter (zie Hoofdstuk III). Aan F.W. von Mauvillon.[1)]

253. Wildenborch Febr. 1839:

Hoogwelgeboren Heer,

Het was voor mij eene zeer aangename verrassing, bij het ontvangen van het tweede stuk der *Auswahl Niederl. Ged.*[2)] te zien, dat de Muse van den Gelderschen Buitenman niet versmaad was en UwHWelGeb^{s}. uitmuntend talent mijn' *Jaromir te Praag* in een Duitsch gewaad had gestoken.'

Staring stuurt zijn Gedichten en prijst de uitmuntende vertaling.

....'Pag. 106, regel 15 en 16, zal UwHWG. kennelijk maken, dat de *Tabak* in den ransel van den duitschen Jaromir *contrebande* zou' kunnen heeten, wanneer men in een poëtische Vertelling op een' anachronismus[3)] had te zien'....

.....'Ruim vijftig jaar geleden studeerde ik te Göttingen en versta het Hoogd. even goed als mijn Neerd., maar kan niet in diè Taal *schrijven*, waarom ik mij dan op een min beleefde wijs van mijne Moederspraak heb moeten bedienen'[4)]....

1) 1774-1851. M's vader was onderwijzer van Willem V in Brunswijk. M. zelf streed in het Pruis. leger; in 1827 vestigde hij zich gepensioneerd in Kleef, in 1842 lid van de Maatsch. d. Nederl. Letterk. Er is 1 brief van hem bewaard.
2) *Auswahl Niederl. Ged.* (1839) II, blz. 240.
3) Staring ergerde zich aan zoo iets wel; onder zijn aanteekeningen vond ik b.v. Aanmerkingen op De Schaapherder, waaronder anachronismen. Ook trof mij het volgende:
"Gisteren viel mijn oog toevallig op een vers van Herder (Der erste Nachtigallenausflug)". Deze nachtegaal zingt van zijn voornemen om uit te vliegen. Jonge nachtegalen zingen niet.
"Verliest een vers waarin soortgelijke struikelingen als die van Herder worden gevonden niet alle vermogen om een belangstelling bij ons op te wekken, die blijkbaar de Dichter ook niet heeft gevoeld"....
Zoo zegt Mad^{e}, de Genlis dat de heuvels bij Kleef met ceders beplant zijn; bloemen van voorjaar, zomer en najaar laten veel schrijvers eendrachtig samen bloeien. Soms laten schrijvers hun personen een verkeerd dialect spreken.
Het is wel aardig hier op te merken, dat "Jaromir te Zutphen" berust op een anachronisme. De Librye te Zutphen is in 1561-64 voltooid en pas toen kon er sprake zijn van een "duivelstreê". (Zie de Catalogus van de Librye door Dr. K.O. Meinsma). De Jaromir's spelen in de 15de eeuw (zie o.a. J. te Praag vs. 3 en J. te Lochem vs. 15.)
4) Engelsche vertalingen van enkele gedichten van Staring vindt men in:
S. S a n d e r s : *Flowers of Poetry and Patriotism, from the Dutch.* 1833 (o.a. Students' War Song blz. 30) en
J.W. C r o m b i e : *The Poets and Peoples of Foreign Lands* 1890 (blz. 137).
In handschrift zijn bewaard van Farncombe Sanders (die leeraar aan de Kon. Milit. Academie was en daardoor met Willem St. bevriend): The shooting Match, Wichard van Pont I en Duke Arnold in Prison.
Crombie geeft een kleine Essay over Staring.

III
Brieven over de uitgave of plaatsing van letterkundig werk.

Aan H.C.A. Thieme.[1)]

254. 11 Novbr. '19:

MijnHeer

Terwijl ik de eer niet heb mogen hebben om sedert voorleden Woensdag eenig antwoord op mijn Brief van UEd. te ontvangen zo min als de gecorrigeerde Proef neem ik de vrijheid UEd. te melden dat het niet van mijne convenientie is om mij eenige maanden lang met de geprojecteerde uitgave van mijne verzen te bekommeren, en dat zo UEd. iets pressanter aan de hand heeft, ik zeer gaarne mijne copie zal terug ontvangen om dezelve bij een ander ter perse te laten leggen'.....

255. [Ongedagteekend]:

Staring ontdekt onbegrijpelijke slordigheden, hoewel hij de fouten corrigeerde. Hij geeft een beschrijving van de Titelbladzij en het Vignet. De krans moet bestaan uit: 'lauwrierbladen, Roggenaren en Dennengroen'. Een takje van den groven Den teekent St. er naast[2)].

256. Maart 1820:

MijnHeer,

Ik kan mij aan uw herhaald woordbreken niet gewennen, en uw geschrijf ergert mij te meer omdat ik het er expres op had toegelegd om u morgen

1) 1770-1826. Bekend uitgever te Zutfen. (Kruseman: Bouwstoffen II, blz. 657). Van Staring gaf hij de twee Bundels Gedichten (1820) uit en 'Schetsen' (1816).
Er zijn 15 brieven van hem bewaard.
2) Denk ook aan *Bijschrift* enz. (bundel 1837, IV, blz. 116) en zie den *Platenatlas bij de Nederlandsche Literatuurgeschiedenis* door Poelhekke en de Vooys, blz. 69.

de Proeven gecorrigeerd weêr te kunnen zenden. Het is er nu, zo ik merk, op toegelegd om die Proeven niet voor Zaturdag te sturen - dan krijg ik ze namelijk Zondag en ik kan ze - zonder expresse naar Lochem niet eens op Maandag weêr bezorgen - dit is UWEd. bekend. Kort en zakelijk, Mijnheer, als ik Vrijdag de Proeven niet krijg zende ik geen Copij meer en UWEd. mag met het afgedrukte doen wat hij kan reserveerende ik mij hetzelfde regt met mijne reeds afgedrukte Copij'....

257. 25 Octbr. '20[1]:

Staring noemt een aantal drukfouten, hij ergert zich daarover.

'Maar het is mij ook zo volkomen onverschillig als mij eindelijk deszelfs gansche Drukwerk is geworden'....

....'Eer de Lapperij aan 't licht komt dient evenwel ons contract[2] in behoorlijke form opgemaakt en getekend'....

258. 11 Novbr. 1820:

'Ik verneem van goederhand dat UwEd. reeds mijne uittegeven Gedichten met name aan den zoon van D^{s}. Bierhaus te lezen heeft gegeven en mij dus bij slot ook nog het zo lang voorbereid en het zo lang aan mij onthouden genoegen ontrooft om mijne Kinderen en mijn Vrouw te verrasschen met hetgeen *hùn* in die gedichten aangaat.

Mag ik U vragen wie u daartoe regt heeft gegeven?'

259. 20 Maart 1821:

Staring meldt dat mevrouw v. Balveren, de Heeren v.d. Muelen en v.d. Ende de exemplaren waarschijnlijk niet hebben gekregen. Ook Prof. Reuvens in Leiden niet en mevrouw v. Westervelt in Harderwijk. Hij verzoekt Thieme niet alleen te schrijven dat alles goed bezorgd is, maar er ook voor te zorgen. Als vergeten is een exempl. aan v.d. Hey te zenden, dan zal de beoordeeling in den Recensent het debiet niet verhoogen.

1) Geschonden brief.
2) Dit is evenals dat met de uitgevers v. Kasteel, Immerzeel en Nijhoff, bewaard; na 5 j. eischt St. altijd het recht v. herdrukken.

Aan Baron van Nagell[1].

260. Wildenb. ce 4 Mars 1820[2]:

Staring zendt de gevraagde teekening van den Wildenborch. Westenberg maakte de teekening en een van de kinderen heeft een copie geleverd. De afbeelding is natuurgetrouw (‘Le Dessinateur s'est contenté de la réalité), alleen de vensters moesten noodzakelijk wat veranderd worden.

‘Veuillez avoir la complaisance, Monsieur de présenter le Dessin a Madame la Princesse d'Orange avec les protestations de mon profond respect. J'espère que son A. Imp. et R. voudra bien permettre gracieusement que je lui fasse hommage en même tems de quelques vers de ma façon avant qu'ils paroissent dans le receuil de mes poésies, sous presse - a la fin des fins. Ils concernent *Pierre le Grand*[3] composés en Hollandois. Je n'ose me flatter qu'ils seront entièrement intelligibles, mais je suppose que son Altesse parle l'allemand et j'ai essayé une traduction en prose en cette langue qui ne sera point sans fautes parce que je ne sais pas l'Allemand par principes mais qui donnera toujours une idée de ma pièce’....

Aan J. Immerzeel Jr.[4].

261. Wildenborch den 31 Decbr. 1821:

MijnHeer,

Ik had laatst Tijd en Luim; waarvan, onder andere, het bijgaand Stukje[5] de vrucht is geweest. Kan het *met een Plaatjen* in den Almanak voor 1823 komen, zoo is het tot UWEd^{s} dienst; anders verzoeke ik hetzelve terug, om het elders te kunnen gebruiken.

1) Chambellan de Son Altesse Impériale et Royale Mad^{m} la Princesse d'Orange (de vrouw van den lateren Willem II, Anna Paulowna). Er zijn 2 brieven van hem bewaard.
2) Zie een brief v. St.'s vrouw aan haar zuster v.d. Wyck (24 Octbr. 1819): ‘zij wilde een dessert servies laten maken, waar op die huizen geschilderd zoude zijn, Staring heeft er ook een van de Wildenb. laten maken’.... (Zie ook brief 249).
3) *De Grondlegging van Ruslands Zeemagt* (bundel 1837, III, blz. 11). (Zie ook brief 165).
4) 1776-1841. Boekhandelaar, eerst in Rotterdam, dan in den Haag (v. 1826) en Amsterdam (v. 1832). Hij dichtte zelf ook en was redacteur van den *Ned. Muzenalmanak* (1819 verschenen). (Zie over de beteekenis van den Muzenalmanak: Bouwstoffen I, blz. 54-57 en over Immerzeel als uitgever, blz. 359-63, waar de jaartallen niet kloppen met wat uit de brieven van Immerzeel aan Staring te leeren valt. In 1835 bracht hij zijn fonds in veiling; de Muzenalmanak werd voor *f*10.000 opgehouden). Er zijn 19 brieven van hem bewaard.
5) *Vorstin Eleonora binnen Nijmegen* (Ned. Muzenalmanak 1823, blz. 131; Bundel 1836, I, blz. 57).

Het ogenblik, dat Eleonora het Kleed van haren Boezem wegrukt met de Plaats wáár en de Personen voor dewelke zulks geschiedt, zijn gunstig voor een Tekenaar. De Twee Zoontjes moesten, bij het Toneel, de ene naar den Vader, de andere naar de Moeder opzien, om een wenk van die onenigheid te geven welke hen naderhand den degen tegen elkander trekken deed.

In den Bladwijzer van den Muzenalmanak is de titel van Mr. bij enige namen gezet. Men heeft mij van affectatie verdacht gehouden, omdat mijn M^{r} niet was opgegeven. Bij een volgende gelegenheid heet ik des, in den Bladwijzer: Mr. A.C.W. Staring van den Wildenborch; maar onder mijn Verzen korter: A.C.W. Staring.

Ik heb de eer met alle achting te verblijven,
MijnHeer,
UWEd^{s} zeer gewillige dienaar
A.C.W. Staring
van den Wildenborch.

262. Wildenborch den 2 Febr. 1822:

Mijnheer

Ik verblijde mij, dat Eleonora in zo geschikte handen is gekomen, als die van den Tekenaar en Graveur der Platen van UWEd^{s} treffelijken Hugo van 't Woud[1]. De Dispositie van de Tekening vinde ik zeer goed. Het Bureel, waarin de Raden zitten. - Het Wapen boven, enz. zijn juist passend. Maar - de Hertogin schijnt haar aangezigt tevens te ontbloten met den Boezem, die door Halssieraad enigzins gekleed blijft. Dit was, dunkt mij, beter anders. Ook geloof ik, dat het een goede werking zoude doen, als de Hertog het hoofd een weinig voor over bukte, en als hij de regterhand op het hart leide. De Kleding, veranderd, ten naaste bij als mijn bijliggend gekrabbel, zoude, zo ik dacht, meer de 14de eeuw naderen en minder *spaansch* zijn. Het lange gewaad van den Hertog, onder den Mantel, is gebloemd. Zijn halsketen is van langwerpig ronde schakels - zonder ordeteken. De orde van 't Gulden Vlies behoort tot de 15de Eeuw. Het Wapen van Reinoud geeft Slichtenhorst[2] aan zo als ik het geschetst heb: onder aan, naar de zijde van de Hertogin, geheel gezien, zoude hetzelve Drie Kruipende (lopende) Leeuwen boven elkander vertonen. De Vaandels geven, dunkt mij, een te modern voorkomen. Het bovenste van 't Lijfje der Hertogin is losgeregen.

1) Gedicht van Immerzeel in vier zangen (1813). De teekenaar was Bendorp (zie de reproductie van het plaatje).
2) Vaak door St. vermeld in de aant. op zijn Gedichten. Hij schreef *XIV Boeken van de Geldersse geschiedenissen*.... (1654).

UIT NED. MUZEN-ALMANAK 1823.
(Zie brief 263.)

UIT NED. MUZEN-ALMANAK 1823.
(Zie brief 262.)

UIT NED. MUZEN-ALMANAK 1824.
(Zie brief 265.)

UIT NED. MUZEN-ALMANAK 1829.
(Zie brief 274.)

Wat zij met de regterhand wegtrekt en met de linker weêr zedig terugschuift is een min doorzigtige sluier dan dien zij op het hoofd heeft, en niet lager nederhangt dan even onder den elleboog van den linker arm. De Mouw van haar Kleed heeft aan de hand geen *manchet*, maar een punt van dezelfde stof. De Schoenen zijn spits - de Kinders dienen die ook te hebben. Zonder insnijdingen. Het denkbeeld van den Heer Bendorp[1)], om den oudsten Kleinen ongedekt te laten staan is zo aardig, dat wij het moeten behouden, schoon ik meen, dat ons het dwaze hoofdontbloten, uit Frankrijk, na de Medicissen, is aangewaaid. Achter den gezakten regterarm van Eleonora zal nú een derde Raadsheer zigtbaar moeten worden. De Heer Bendorp en UWEd. nemen en verwerpen van dit alles minder of meer naar goedvinden'....

263. Wildenborch den 14 Febr. 1822:

MijnHeer,

Een smartelijke slag, welke mij, door het overlijden van een Schoonzoon[2)], heeft getroffen, is de oorzaak geweest, dat UWEd^{s} Brief van den 6 niet dadelijk beantwoord is.

Het *Schip van Bommel* gaat hierbij[3)]. Misschien zou' de Tekening ten naastebij déze kunnen zijn:

Voor een gesloten, zeer eenvoudige, Stads Buitenpoort ziet men aan de regterzijde Haeften, in zijn Schippersdragt; en den Portier, die de Poort achter zich gesloten heeft. Haeften ziet men in 't gezigt. Hij grijpt met de regterhand naar een bos van een drietal zware sleutels, welke de Portier met de linkerhand in de hoogte houdt, terwijl hij met de regter Haeften aan het kleed heeft gevat, om hem afteweren, en daardoor dat Kleed van boven opentrekt, en de kuras, daaronder schuilende, zigtbaar maakt. Met de linkerhand heeft Haeften den Portier bij de keel gevat. Links ziet men de Kaai aan de Waal, en daaraan een vaartuig met Rijsbossen geladen, waaruit gewapend volk te voorschijn springt. De meest genaderden hebben den degen in de hand; de anderen ook schietgeweer. Sommigen dragen er twee. De Rijsbossen liggen overdwars in 't Schip; de voorste en achterste nog in geregelde order, doch de middelste zijn, naar de zijde van de wal weggeworpen en liggen gedeeltelijk, door het uitkomen van de Manschappen, op het land gevallen. Het afgedrukte Plaatje zal de Hoofdbeeltjes links, en het vaartuig

1) Graveur en lithograaf uit Dordrecht, die veel van zijn werk in den Muzenalmanak gaf.
2) Jan Brants, gehuwd met St.'s oudste dochter.
3) *Het Schip van Bommel*, Ned. Muzenalmanak (1823, blz. 16); bundel 1836, I, blz. 70. (Zie voor het plaatje de reproductie).

regts vertonen, en ik geloof dan ook dat de plaatselijke ligging dit vereischt. Ik geef mijn denkbeelden aangaande dit alles zeer gaarne om een beter'....

264. Wildenborch den 15 Julij '23:

MijnHeer,

Ik had gaarne gewenscht, om het vrolijk stukje, waarover ik UWED[e] had geschreven nog eens over te zien; maar een voor mij zeer smartelijk verlies heeft mij geheel ongeschikt voor dat werk gemaakt, en ik moet mij vergenoegen met inliggend viertal Puntdichten[1)], welke ik nog in mijne portefeuille vond. Is er geen plaats meer voor dezelve, zo is er weinig aan verloren. Zij worden, in allen gevalle, *alleen met een sterretje getekend* tuschen ander werk verspreid geplaatst, en komen ook zo in den Bladwijzer. Was Ada[2)] nog niet afgedrukt, dan oordeelde ik bijgaand Afschrift beter dan hetgeen ik in Febr. j.l. heb gezonden. N.B. de Heer Bendorp heeft toch zeker gevat, dat ik met *Rozenkrans* een *Paternoster* meende? Dit viel mij gisteren in. Voor de mij vriendelijk toegezonden Plaatjes zeg ik opregtelijk dank, terwijl ik mij in 't volgend jaar ook voor Ada recommandeere.

De Lelij heeft mij voor enige jaren geportraiteerd[3)]; maar in 't groot; en mijne vrienden willen dat het niet wel gelijkt. Ik denk in Julij, nà Kosters Eeuwfeest, te Rotterdam te komen, en hoop UWED[e] daar te spreken. Te Haarlem, tegen den tienden, bij den Heer Van den Ende[4)], gaande logeeren, heb ik misschien het genoegen UWED[e] reeds vroeger, in die Stad te zien, waar ik hartelijk wensch dat goed weer de plegtigheid zal begunstigen!'

265. Wildenborch den 6 Febr. 1824:

MijnHeer,

UWED[s] geëerde Letters van 26 Jan., mij eergisteren geworden; hebben mij in der daad doen schrikken! en ik haast mij ene Twede correctie van mijne zilveren-bruiloftsrijmen[5)] in dezen te sluiten[6)], eer het misschien te

1) *De Lettereeuwen; Op Louw; Op Roel; Aan een beginnend Dichter.* (Ned. Muzenalmanak 1824), alle herdrukt; nr. 2 en 3 onder den titel: *Puntdichten op zijn Roemer Visschers.* (zie bundel 1837, IV, blz. 126 vlg.)
2) *Ada van Holland als gevangene op Texel.* (Ned. Muzenalmanak 1824, Bundel 1837, III, blz. 74. Zie voor het plaatje de reproductie).
3) In Dordrecht bij de fam. St. bewaard; d e L e l i e (1755-1820) schilderde veel familieportretten (zie de reproductie van het portret). Immerzeel wilde een portret van Staring in den Muzenalmanak plaatsen.
4) Zie brief 405-408.
5) *Zilveren Bruiloftsdicht op een landhuis voorgelezen.* (Ned. Muzenalm. 1825, Bundel 1837, III, blz. 83).
6) Slechts een gedeelte is aanwezig met afwijkingen van den tekst in den Muzenalmanak (1825).

laat moge zijn. Een en ander klein stukje[1] zal UWEd. daarbij gevoegd vinden. UWED[e] kan van alles, of van zo veel als te pas zal komen gebruik maken.

Ik ben UWED[e] mijne vriendelijke dankbetuiging schuldig voor den Muzenalmanak, zo wel als voor het Twede Stuk van deszelfs gedichten, die ik met zeer groot genoegen dadelijk heb begonnen te lezen - en waarin mij, bij het eerste vlugtige doorlopen, Steven v.d. Klok bijzonder heeft gesmaakt. In den Muzenalmanak heeft mij uitstekend behaagd wat er van Mevr. Bilderd., van haren Echtgenoot en van Da costa in staat.[2]

Bendorp heeft het met zijne negendehalfhoofdsche en veertigjarige Ada bij mij verbruid. De wijsheid van den Recensent[3] over de Glasruiten was niet wel te pas gebragt; hebbende hij tralies voor houtjes aangezien, en gemeend dat glas geen schaduw had. Zijn ruitjes waren in de 13de eéuw - zeker ten minste aanvankelijk - hier nog ver te zoeken. Waarom de *Engelen*vleugels niet zouden deugen vát ik niet! De *Victories, Horen*, enz. hebben er geen andere - en moeten ook geen andere hebben, daar geen eendvogelslijf maar een menschelijk lichaam vliegen zal.

Met Bilderdijk[4] en Da costa is het een ellendig leven! - Tusschen dit geschrijf in kwamen mij een viertal regels voor den geest, die nergens dan híér moeten staan:

> Gij zijt dan Christnen - zijt Profeeten -
> Bij zulk een vloed van gal! zulk onbezuisd gebaar! -
> Ik mag het lijden, woelig Paar!
> Gij zijt Profeeten - Christnen - maar.....
> Die van den Bozen wordt bezeten[5].

1) Ned. Muzenalm. 1825: *Voor de vriendenrol van Mr. J.d.V.; Assessor X, Corrige Sodes* (later 'Aan Pegasus'). *Ontvangen les* (later 'Polijsten'); *Grafschrift voor Sander Onrust.* (Alles herdrukt in den bundel 1837, IV, blz. 125 vlg).
2) Drie gedichten van Bilderdijk; van Da Costa: *Aan de Poëzy* (zie Dichtwerken II, blz. 180). Het gedicht 'Steven van der Klok' is ook te vinden in den Muzenalmanak (1831), het is geschreven 'naar aanleiding van een zeer beschadigd en moeijelijk te ontcijferen Vlaamsch handschrift van het laatste gedeelte der zestiende eeuw'.
3) De Recensent ook der Recens. (1823, I, blz. 697) keurt de vleugels af van den engel bij Petrus in den kerker, omdat ze veel te groot geteekend zijn 'reusachtig is ook het beeld van Ada van Holland, en kleine achtkante glaasjes in het lood zouden daarbij beter voegen, dan de groote ruiten van onzen tijd'.
4) St. schreef een aantal puntdichten tegen Bilderdijk naar aanleiding van diens aanval in de *Krekelzangen* op hem gedaan; maar weinige heeft St. laten drukken en nog niet eens alle zijn herdrukt (zie brief 192).
5) Hetzelfde puntdicht is te vinden in een exemplaar van D a C o s t a ' s *Bezwaren tegen de geest der Eeuw*, vroeger in het bezit van J. de Vries en nu in de Amsterd. Univ. Bibl. aanwezig. Het epigram is daar getiteld 'Aan Meester en Leerling' en de Vries voegt er bij: 'Door de Hr. Staring op Bilderdijk en Da Costa doch met verbod van algemeenmaking.' (Zie ook brief 201).

Het schijnt, dat Vader Feith nog zijnen Zwanenzang voor den Almanak van 24 niet zal hebben gezongen.[1] Ik wensch zulks van harte! Ik heb ook altoos zijn *karakter* hooggeschat - 't geen mij van mijn studententijd af van een zeer goede zijde bekend is'.....

266. Wildenborch den 9 Decbr. 1824:

Staring dankt voor den Muzenalmanak en het Portret[2].

.....'ik meen dat ene zonder Letter; want van de Staringen van den Wildenbosch kan ik voor mijne Kinderen, waarvoor mijne Afbeelding anders een welkom geschenk zoude zijn geweest, geen gebruik maken.

Bij de moeite van het Portrait te graveeren had dié behoren gevoegd te worden, van er mijn naam behoorlijk onder te zetten, of hetzelve had uit den Almanak weg moeten blijven'.

Hij hoopt een stukje te kunnen zenden dat in 'dezen winter de beurt van beschaving' zal krijgen.

267. Wildenborch den 9 Septbr. 1826:

in haast. Weledele Heer,

Mijn oogmerk was, om, zo mijne *pligtelijke* bezigheden zulks niet verhinderden, tegen het aanstaande voorjaar een kleine Verzameling Nieuwe Gedichten te laten drukken. Dit heeft mij verhinderd UWED. deze keer iets voor den Muzenalmanak te zenden. Bij mijn' voorraad voor een' nieuwen Bundel is, namelijk, zo veel, dat reeds door Maandwerken en Muzenalmanakken bekend werd gemaakt, (hoe zeer dan ook naderhand door mij beschaafd, en hier en daar ook door uitbreiding veel veranderd) dat ik het getal der nog ongelezene stukjes niet dorst verminderen.

Evenwel mag ik UWED^{s} vriendelijk dringende letteren niet beantwoorden, zonder ten minste blijk van goeden wil te geven, en leg een drietal Epigrammen[3], ter plaatsing, in dezen.

Over een' Herdruk van mijne gedichten, welke zich door meerder goedkoop-

1) Blz. 187: 'Herinnering aan Huisselijk Geluk'.
2) In den Muzenalmanak verschenen de portretten van de meest bekende dichters; in dien voor 1825 werd Staring's portret opgenomen, gegraveerd door Velijn. Het onderschrift spreekt van Wildenbosch.
3) *Naar Beaumarchais*, Ned. Muzenalm. 1827, Bundel 1837, IV, blz. 119.
Jaaps laatste woord, Ned. Muzenalm. 1827, Bundel 1837, IV, blz. 123. (Het derde is niet afgedrukt.)

heid zo wel als door kleine verbeteringen en zuivering van een aantal Drukfouten, zoude aanprijzen, blijf ik nog denken. Maar ik heb het, als Huisvader, Landman, en Medewerker tot bevordering van het algemene nut, op onderscheiden wijs zeer volhandig! waarbij dan ook nog de bedenking komt: dat het beter zoude zijn, een' Voorloper van *Nieuwe Gedichten* te laten verschijnen, in zulk een formaat en zo goedkoop, als het oogmerk wezen zoude, om naderhand den Herdruk van de vroegere uit te geven; ten einde van den smaak van het publiek voor mijn werk eerst duidelijk bewijs te kunnen erlangen'....

268. Wildenborch den 30 Novbr. 26:

Staring dankt Immerzeel voor een boekgeschenk.

....'Is nu *deernes*, voor ons geldersch *deerens* of *deernen*, een provincialismus?

De Heer Lastdrager heeft mij geschreven, om ook mijn *Hoofdigen Boer* onder de B l o e m e n [1] te plaatsen. Tot zulk een gebruik diende er wel op twee plaatsen een regel of vier uit. Ik zal eens zien wat ik daar van maken kan, en zende dan mijn antwoord aan UWEd.

Ik heb een Dochter op het school van Mej. Heubach[2]. Deze wenschte ik tot een St. Nikolaas te doen toekomen Walter Scotts

The Lady of the Lake 2 vols.

en de Hoogduitsche Vertaling van dat gedicht door Willib. Alexis

Die Jungfrau vom See. 2 Theile.

Het oorspronkelijke en de Vertaling beiden *Zwickausche Taschenausgabe der Gebrüder Schuman;* waarvan elk deeltje ingenaaid negen groschen kost.

Deze Boekjes gelieve UWED[e] wel de goedheid te hebben *bepaaldelijk Woensdag morgen aanstaande*, als St. Nikolaasdag, in een pakjen, met inliggenden daarop gebonden, in de Nobelstraat te laten afgeven, en mij, bij de eerste gelegenheid, de Nota te laten geworden; zullende ik deze door middel van Mejuffrouw Heubach aan UWEd. doen betalen'....

269. Wildenborch, den 13 Maart 1827[3]:

MijnHeer,

Eindelijk heb ik mijne Rijmerij in leesbaren staat. Ik zie, dat alles met

1) *Bloemen van Nederlandsche Dichtkunst* voor de jeugd verzameld door D. Ouwersloot en A.J. Lastdrager; het bevat o.a. Ada van Holland (blz. 87), De Hoofdige Boer (blz. 160), Het Vaderland (blz. 174), De Vorstin in het Dorp (blz. 179).
2) Staring's derde dochter; de brieven door St. toen aan haar geschreven, zijn in het bezit van Mevr. de Douair. v. Panhuys in den Haag.
3) In klad in het familiearchief, daar zijn ook de 19 brieven van Immerzeel. In het familiearchief is een exemplaar van de N. Gedichten met de copie er achterin gebonden; voorin staat een teekening van den Autumnusvlinder en de Mispelbloemen van het vignet. (Zie over het vignet ook de Voorrede van Beets, Aant. 36 en den Platenatlas van Poelhékke en de Vooys blz. 69).

elkander meer of min Honderddertig bladzijden zal beslaan, wanneer het gedrukt wordt, zo als UWEd[e] deszelfs Gedichten in 1823 heeft uitgegeven. Tegen formaat en Papier heb ik niets - ook niet tegen de Letter; maar, was het mogelijk, dat onze Drukinkt zó goed bereid wierde als de Engelsche en Hoogduitsche, en de letters dan zo scherp op het papier stonden, als b.v. in de *Monthly Review*, die hier voor mij ligt, dan zoude mij zulks - ook voor de eer van onze Natie - tot groot genoegen zijn. De Toelichting bij sommige van mijne Stukjes onmisbaar, wenschte ik, als in mijne Gedichten bij Thieme gedrukt, met kleiner Letter bij den Bladwijzer gevoegd. De Titel zoude zijn *Nieuwe Gedichten.* Een Lier, als vignet, onder den *gedrukten* Titel was voldoende. Er staat een goede op het omslagblad der Deutsche Blumenlese van v. Eichstorff[1].

Voordeel begeer ik niet van mijn Boekje te hebben, maar ik heb vele bekenden, welken ik niet kan noch wil nalaten een Exemplaar te zenden, en ik moet daarom vijf en vijftig Exemplaren in gekleurd Karton gratis voor mij bedingen - waarvan Dertien op groter Papier (één bij uitstek zindelijk voor den Koning, welken ik, om een bijzondere reden een exemplaar wilde doen aanbieden - 't geen ik van mijne vroeger uitgegeven Gedichten niet heb gedaan; welke alleen de Koningin en Princes van Oranje hebben ontvangen).

Ver de meeste van mijne Exemplaren zouden komen aan Lezers, die zeker mijne Gedichten niet zouden *kopen* - of, die dezelve ten geschenk ontvangende, indien zij enige verdienste hebben, zullen medewerken om het debiet te vergroten. Onder de epigrammen is er een, dat den onbeschoften aanval beantwoordt, dien Bilderdijk heeft goed gevonden in zijne Krekelzangen te doen, op míj, die den opgeblazen Kettermaker en Kwakzalver nooit iets in den weg had gelegd; en in den Bladwijzer noem ik dien aanval ook *onbeschoftheid:* dit moet bepaaldelijk *gedrúkt* worden[2]. Voorts hangt het getal afdrukken van den Uitgever af maar: met 1° Jan. 1832 wordt ik (of erve of regtverkrijger) weêr uitsluitend meester van mijn werk, en kan het dadelijk laten herdrukken, veranderd of niet, wáár en zó ik wil, en inmiddels mag er geen nieuwe uitgave aan 't licht komen - of geen Brok of

1) *Deutsche Blumenlese aus Niederländischen Dichtern* nebst einer Abhandlung über die Niederländische Poesie von *P.F.L. v. Eichstorff.* Namen 1826.

2) Er staat (bundel 1827 blz. 156): ‘Het uitleggend Ja, op dit epigram [n l. *De Leer der Ultra's*] volgende, werd mij onbeschoft afgedwongen’.
Later luidt het: ‘werd mij afgedwongen door opgeblazen weerspraak’. (Bundel 1837, IV, blz. 164.)

geheel uit de Nieuwe Gedichten afzonderlijk worden uitgegeven, zonder mijne of mijner Erven of Regtverkrijgeren expresse toestemming.

Eindelijk: moet mijn Handschrift weêr aan mij teruggezonden zijn, éér een Exemplaar mag worden verkocht.

Van het Eerste Blad wordt mij de Proef gezonden, maar ik wenschte, dat, als dit Blad naar mijn genoegen gedrukt was, alsdan de volgende zo naauwkeurig tot uwent werden doorgezien, dat ik alleen de Revisie had na te gaan. Deze Revisie verlangde ik dubbeld te ontvangen - om hier het afgedrukte, gaande weg, bij elkander te hebben - doch moeten deze Bladen, op minder papier, voor geen Exemplaar gelden.

Van de bepaalde Voorwaarden moet een Formeele Acte worden opgemaakt en gepasseerd. Dit heeft ook plaats gehad tuschen mij en den Heer Thieme, met wien ik ná genoeg dezelfde condities had gemaakt.

Ik zeg pligtelijk dank voor den Muzenalmanak, waartoe ik dit Jaar zo weinig heb kunnen bijdragen, en maak den Dichter van 'Bachus' mijn bijzonder compliment. De Smit van Naarden is een paerel - maar waarom zijn' naam gekort, die toch, om denzelven ééns te noemen niet te lang was, en door *Huibert* of *Eiken* zonder *van den* kon worden vervangen? was ook die *Genius der aarde*, aan het einde, niet beter in Duitschland gebleven? - Met het *rapier*, in het plaatje, kon' de Smit geen '*schedels van metaal opsplijten*'[1].

'De Muis' van Bilderdijk vinde ik regt aardig - en ik hoop, dat het denkbeeld in het zo geestige 'Huwelijks-goed' hèm behoort[2]....

270. Wildenborch den 28 Maart 1827:

....."Hoe vlugger nu het werk afloopt, hoe liever het mij is'.....

'Zal er een gegraveerde Titel zijn, zo wenschte ik dezelve in den geest van bijliggende schets[3]. De Heer Bendorp heeft het bij UWED^{s} Gedichten, dunkt mij, wat vol gemaakt. De eenvoudigheid van de Lier - het Eikenloof - met het Geldersche Wapen - hebben een niet diepliggenden zin; -

1) Blz. 57: 'Huibert Willemszoon van Eyken' door C.G. Withuys; de stof is aan Wagenaar's Vaderl. Historie ontleend. 'De genius der aarde' geeft den smid 'de onsterflijkheid tot loon'.
2) Dat St. het plagiaat plegen van Bilderdijk afkeurde, leert het puntdicht: *Op Plagiarius* (bundel 1837, IV, blz. 130) dat door St.'s zoon gezegd wordt tegen Bilderdijk te zijn gericht, evenals *Op Orgon* blz. 109 in denzelfden bundel. (Of dit laatste juist is betwijfel ik, omdat het al in 1791 (Dichtoeffening, blz. 70) verscheen en Bilderdijk toen St.'s aandacht nog niet in die mate schijnt getrokken te hebben).
3) Deze schets is voorzien van enkele wenken voor den teekenaar, in het familiearchief aanwezig. (Zie ook de toelichting van Staring in de uitgave 1827 blz. 145, benevens *Leescabinet* 1863 Bibl. Alb. blz. 58, waar de redacteur Frijlink verklaart eveneens een schets met aanteekeningen in zijn bezit te hebben).

zo ook de Kapel! - Dat mijne Muse niet lang bij eenzelfde voorwerp verwijlde kon' zij, van jongs aan niet helpen, want haar werd nooit genoegzaam rust gelaten'.....

....Ik heb, voor de Drukpers doorgaans de Siegenbeeksche spelling trachten te volgen. Zondig ik, hier en daar, anders dan voorbedachtelijk - b.v. in *waereld* (somwijl paerd, zwaerd - altijd paerel) het fransch nêerduitsche add*eer*en enz? - is mij hier of daar een *Taalfout* ontsnapt? wees dan, bid ik, zo goed mij die aan te wijzen. Ik ben ver af van mij voor onfeilbaar te houden'.....

271. Wildenborch den 1 Junij 1827:

MijnHeer,

Ik heb, tot mijn zeer groot verdriet een Drukfout ontdekt, in het Stukje De Leerling van Pankrates, die ik geloof, dat er aan de Drukkerij ingecorrigeerd is, ná dat ik de Revisie heb gehad. Hoe dit zij, de fout is er, op Bldz. 11, waar het woord 'abraca' van bldz. 9 en 10 herhaald is, terwijl er het omgekeerde 'acarbá' had moeten staan, als het *tweede* der 'twee enkle woorden' waarvan Eukraat de mededeling niet had afgewacht. Door deze ongelukkige fout wordt het Vertelsel onzin, en een Errata komt te laat tot verhelping. Ik verzoek daarom dat UWED. de zestien eerste bladzijden op mijn kosten gelieve te laten herdrukken; te meer, daar dan ook op Bldz. 11 in de eerste regel van boven 'vent' met een kapitale letter kan gedrukt worden, zo als zulks volstrekt had moeten zijn, overeenkomstig met het vroegere twede 'Kameraad' en twede 'Vriend' en men tevens het Ifis zal kunnen verhelpen dat een aantal lezers uit Ifis op blz. 10 zal lezen, gelijk verfier blz. 1, fiert blz. 3 gefierd blz. 4 fidderend blz. 7, in plaats van versier, sier, gesierd, sidderend - en eindelijk feesbanket op blz. 3 in plaats van feestbanket. De lange f welke overal in mijne N. Ged. wordt gebruikt vinde ik noch in UWED. Ged. waar ik bepaaldelijk 1 D. 84 'sier' leze, noch in de Muzenalmanakken, en ik verzoek op het vriendelijkst, dat de zetter die figuur in de nog volgende bladen ten minste nergens voor een i plaatse.

Bij den Herdruk van 't eerste Blad zal het dan ook beter zijn het Afschrift van Eleonora van Engeland te volgen, dat ik voeg bij de twee laatste Afdelingen van mijne N.G. zijnde het *Mengeldicht* en de *Puntdichten.* In dit Afschrift zijn de herhalingen van 't zelfde woord vermijd die in het reeds gedrukte waren staan gebleven'.....

272. Wildenb. den 2 Aug. '27:

MijnHeer,

Het gebrekkige in den Bladwijzer mag wel met de grootste zorgvuldigheid verbeterd worden. De verplaatsing der bladcijfers naar voren is door-

gaande volstrekt noodzakelijk. Dat dit beter zal staan kan men in mijne Ged. bij Thieme zien; maar daarenboven baart het verwarring, als de pagina aan het eind der Toelichting van de Stukjes, en niet dadelijk bij derzelver Titel staat.

Men had mij het afgedrukte Eerste Blad tevens met den Bladwijzer dienen te zenden. Mijn oog viel mij gisteren op Bldz. 1 van den *eersten* afdruk: ik had mijne gemaakte Veranderingen daar op geschreven; maar lees híér, reg. 7 van het vers: Blink - dit moet Blink' zijn; reg. 9 Tooi - dit moet Tooi' zijn; Verkondig - dit moet verkondig' zijn; dewijl de aanvoegende wijs zonder dat niet van de gebiedende te onderkennen is. Ik hoop, dat, in mijn Afschrift, aan UWelEd. gezonden, Tooi' enz. staat, en het dus ook gedrukt zal zijn; anders wordt het onvermijdelijk, om achter de Toelichting van Eleon. van Engel. Bldz. 146 te voegen: Bldz. 1 reg. 11: 'Blink' lees Blink', reg. 13: 'Tooi' lees Tooi', reg. 15: 'Verkondig' lees Verkondig'.

Mijne Nieuwe Gedichten dienen zich zelven bij 't publiek te introduceeren; ik heb geen tijd, om zulks met een Voorberigt te doen: anders had ik er in kunnen zeggen: dat ik zeer gaarne gewenscht had, om dit kleine Bundeltje zonder *errata* in de waereld te zien verschijnen - en ook moeite heb gedaan, om het zo te krijgen, daar ik correctie verzocht heb - ook van mijn éigen feilen - waaronder als schrijffouten behoorden: *afgegleden*[1] op pag. 33, waar het rijm duidelijk zulk ene in mijn Handschr. aanwees, indien zij daarin staat; en pag. 32 het uitlaten van een' rijmregel. Als men, zo als ík (ver afwonende Buitenman), in de onmogelijkheid is, om het afschrift van zijne opstellen door iemand te laten overzien, zijn dergelijke feilen bijna onvermijdelijk, en hebben volstrekt die verhelping nodig, welke ik had verlangd; tot eer van de Drukpers zo wel als van mijn werk.

Ik leg de zes eerste regels van mijn stukje voor den Almanak *anders*, en, zo ik geloof, *beter* in dezen; of het nog tijd ware om er gebruik van te maken'.....

273. Wildenborch den 8 Febr. 1828[2]:

MijnHeer,

Zo UWelEd[e] van inliggend Vertelsel voor den Muzen-almanak van 1829 verkiest gebruik te maken, biede ik hetzelve daar toe gaarne aan; doch

1) Lees: afgezegen.
2) Deze brief betreft het gedicht: *De Twee Waterkolken*, later door St. *Jaromir te Lochem* genoemd. Het klad van dezen brief bevat een nauwkeurige beschrijving van het plaatje, zooals St. dit wenschte. Hij voegt er een schetsje van den toren van Lochem bij met den duivel, die de klokken er uit gooit (zie de reproductie van het plaatje). Voor andere voorbeelden van soortgelijke gevallen, waarin de duivel ongewijde klokken krijgt: Schrijnen: *Ned. Volkskunde I*, blz. 99 en brief 150.

onder voorwaarde, dat er een Plaatje bijkome. Anders verzoeke ik hetzelve dadelijk aan mij terug te laten geworden. Wat tot het Plaatje betrekking heeft staat op bijgevoegd Blaadje. De twee Noten op de eerste Bladzijde van het vers zouden ook aan den voet der eerste bladzijde van het afgedrukte moeten staan. De Aantekening achter aan konde na het slot volgen'.....

274. Wildenborch den 11 Aug. 1828:

MijnHeer,

Ik ben UwelEd. dankbaar voor de ontvangen, vriendelijke onderrigting. Meer dan *deze* verlangde ik niet. Terwijl van de zijde van UwelEd. geen aanleiding tot uitstel van aankondiging[1)] is gegeven, moge dezelve volgen, of níét volgen. UwelEd. verpligt mij, met dienaangaande geheel stil te zitten, en ook den Heer De Vries[2)] niet over mijn brief te spreken.

Het Plaatje is zeer aardig, en Vriend Jaromir[3)] ligt er meesterlijk op den grond. Maar beter ware mijn recipe letterlijk gevolgd. Beter - niet voor het tekenachtige - maar - met betrekking tot den Tekst - vooral van Jaromier te Zutphen, die in den Alman. voor 't Sch. en Goede zal staan; want Sint Michiel heeft nu twee Klepels ieder afzonderlijk te pareeren, en daartoe heb ik hem naauwelijks tijd, in mijn vervolg, gelaten. Ondertusschen, 't kan er door - en, nog eens! het Plaatje is geestig en natuurlijk - vooral de voorgrond. Het graveeren is ook met vlijt geschied.....

275. Wildenborch den 20 Jan. 1829:

MijnHeer,

Zo UwelEd. van het bijliggende Stukje[4)] voor den Almanak van 30 verkiest gebruik te maken, kan hetzelve stof tot een Plaatjen opleveren. De Prijsvraag over de Noordsche Mythologie, door de Maatschappij der Nederl. Letterk. te Leyden uitgeschreven, en in 1826 beantwoord door den Heer Westendorp, wiens Verhandeling[5)] onder de pers is, gaf mij aanleiding om

1) In de tijdschriften verscheen nog geen recensie van de *Nieuwe Gedichten* (1827).
2) Jer^{0}. de Vries bedankte niet voor een hem gezonden exemplaar; St. vroeg Immerzeel of deze vergeten had het aan De Vr. te sturen.
3) *Jaromir te Lochem* (Ned. Muzenalmanak 1829).
4) *Thor als Slangenvisscher* (zie Ned. Muzenalm. 1830; Bundel 1836, II, blz. 86).
5) Met deze verhandeling (N. Werken van de Maatsch. der Ned. Letterk. II, blz. 58) zijn opgenomen Staring's: *Weefgezang der Schikgodinnen* en *Odins Hellavaart* (bundel 1837, III, blz. 105 vlgg.).
Op de Oudnoordsche Mythologie als bron voor dichters wijst St. ook nog in de Voorrede van G.Th. L e g i s : *Woordenboekje der noordsche godenleer.* (Thieme. 1831). Over de gedichten van Staring die Oudnoordsche gegevens verwerken of vertalingen zijn, schreef Dr. Nauta twee artt. in Taal en Letteren XIII (blz. 485 vlgg.) en XIV (blz. 337 vlgg.).

mijn onderwerp uit deze, bij ons, nog voorbijgeziene of versmade, mijn te halen.

De Tekening heeft, in den eersten opslag, enige moeilijkheid, omdat de grootte van den Reus en van de Slang midden op de Zee niet wel kenbaar te maken is; maar de God Thor, van gewone menschengrootte moetende zijn, zal hier de noodige dienst bewijzen.

Ik verbeelde mij op den voorgrond de Vischschuit dwarsch liggende, en alleen voor een gedeelte zigtbaar. Men ziet Thor van achteren. Hij heeft de voeten beide tegen 't bovenste van het boord aan de zeezijde gezet, om de Slang, die van ver aankomt, nà zich te halen. Zijn Strijdhamer steekt, op zijn rug, naar de regter zijde toe, in zijn Gordel. Een Wapen zoo wat in dezen trant.

[Volgt een teekening].

De Slang is zonder vleugels (geen Draak), en moet, in de oproerige zee altoos nog een goede vertoning maken. Thor wordt afgebeeld als een langen rok met een kraag van bont en een kroon op het hoofd dragende. De Kroon zal hier dienen weggelaten.

Voor aan den boeg der Vischschuit ziet men de inlegkepen voor de riemen, waarmede Thor geroeid heeft; hóóg vooraan, want het is een Reuzenschuit, en Thor kan niet dan op de engste plaats als roeier gewerkt hebben.

De Reus mag niet roeien, want dan zoude hij met den rug naar Thor zitten. Hij kan, dunkt mij, ter helft zigtbaar zijn; met de hand leunende op het boord, naar de zijde van den aanschouwer; ten einde tegen het geweldige neerdrukken van den anderen kant in te werken; maar hij behoorde wel angstig van ter zijde naar de Slang te zien. - Voor het overige geef ik deze denkbeelden gaarne op voor betere[1]. Maakt er de Heer Bendorp iets zo geestigs en levendigs van als van Jaromir te Lochem, dan zal het publiek nieuwe reden hebben om zijne verdiensten hulde te doen. Deze hulde is ZEd. hier algemeen toegebragt, zo wel als aan den Heer Schotel. Toen ik UwEd. in 't voorleden jaar over het Plaatje van Jaromir schreef, heb ik, na mij voorstaat, niet gezegd, dat ik ook de vrouw, die het gezigt met haar voorschoot bedekt, alle regt had laten wedervaren.

Bij gelegenheid van een Zutphensche verzending had ik gaarne nog een Plaatje van Jaromir te Lochem, om het in een Lijstje te kunnen zetten, als Eleonore, enz. - in dit geval speciaal tot Tegenhanger van Jaromir te Zutphen, dien UwEd. in den Alman. voor 't Sch. en G. zal gezien hebben. N.B. in dien Jaromir loopt een regel op zeven in plaats van op vier voeten, staande de woorden ‘van de Kerk en 't Boekwelf’ in den Tekst terwijl zij

1) Er kwam geen plaatje bij.

in een noot onder aan den voet der bldz. hadden moeten staan. De Heer Beyerink heeft daar evenwel geen schuld aan.

Ik maak inzonderheid een pligtelijke buiging voor den Dichter van het Stukje ‘De Tijd’. Dezelve zal uit dezen ontwaren, dat mij geen Recensien afschrikken; gelijk mij daarentegen ook recensentenlof niet zeer bemoedigt, wanneer deze lof tevens aan de middelmatigste middelmatigheid wordt toegedeeld.

In den Recensent schijnt de beoordeling van den Muzenalmanak[1)] geen vriendschappelijke stemming jegens den Uitgever van dit jaarbundeltje aan te duiden, en de toenemende uitmuntendheid van de Plaatjes, welke mij toeschijnen wel degelijk afzonderlijke Notitie te verdienen, met ogen te zijn beschouwd, welke geenszins die van enen kenner waren.

Het Plaatje bij mijnen Drager Jaromir in den Belg. Muz. Alm. is beneden alle kritiek.

Uit de Recensie van J. te Z. in de Alm. v. 't S. en G. heb ik moeten besluiten, dat de meeste stukken van de Hollandsche School ongeschilderd hadden moeten blijven - want in dezen is vernuft en kunst dóórgaans aan Onderwerpen besteed, *die weinig om 't lijf hebben*[2)].

Onze Recensenten, in het vak van Poëzij, schijnen maar al te dikwijls buiten staat, om iets op zich zelf te beschouwen, en te beoordelen.

Zij komen met hunnen individueelen smaak, en hunne godsdienstige of politieke bijzondere denkwijs, met hunne bijzondere betrekking tot woonplaats, tot personen, op den regterstoel zitten, en leggen die, als gewigt, mede in de schaal. Zij zijn daarom ook zo druk met vergelijken in de weer; en heeft hun iets behaagd, zo is iets anders niet zo goed, omdat het, op geen zelfden leest geschoeid zijnde, hún niet zo beháágt[3)]. Zij mogen voor hunzeven

1) Zie Rec. ook der Rec. 1828 I, blz. 660-61.
2) De Vad. Letteroefeningen (1829 I, blz. 36) zeggen ‘Jaromir te Zutphen, dat, hoe kunstig en los ook verhaald, te weinig om het lijf schijnt te hebben, om er zoo veel kunst en vernuft aan te koste te leggen. Met twee andere dergelijke stukjes in de beide Muzenalmanakken moet het eene soort van *trilogie* uitmaken, waarschijnlijk om *Aeschylus* de loef af te steken’..... Ook in de *Nederlandsche Mercurius* (blz. 435) vond een criticus Jaromir te droog, ‘meer vreemd dan schoon’ en een vrucht van het ‘koude verstand’. Een noot van de redactie (J. van Lennep en A. van der Hoop) noemt dit oordeel ‘te scherp’.
3) In de *Antikritiek* van 1821 (zie brief 192) keurt St. het af dat de criticus zijn voorkeur voor bepaalde gedichten niet motiveert, het is ‘alsof men vertrouwelijk aan het Publiek berigtte, dat men liever jonge snijboonen op tafel heeft, dan jonge bloemkool’.
Zie ook de puntdichten *Aan X* en *Bekrompen Oordeel* (bundel 1837, IV, blz. 106-7). Het laatste luidt:

> ‘Jaap ziet mijn werk, en bromt,
> Als Cerberus! “Het wil hem niet behagen!”
> 'k Geloof den Man! 't is op geen leest geslagen,
> Die uit zijn winkel komt’.

goede proevers zijn - tot vóórproevers van het publiek zijn de zodanigen niet gequalificeerd. Ik kan dezen aangaande te vrijer spreken, omdat onze Journalisten mijne Nieuwe Rijmen niet in aanmerking hebben genomen - op één na - de Apollo[1] - wiens oordeel gunstig was'.....

276. Wildenborch den 25 Junij 1829:

....'Ik heb gedacht, dat het gros der Lezers van den Muzenalmanak meer behagen vinden zou' in het bijliggende Vaderlandsche Stukje, dan in 't vroeger gezondene Noord-Mythologische, zonder Plaatje. Ik zende hetzelve daarom UwelEd. toe, met verzoek van "Thor den Slangenvisscher" daartegen terug te mogen ontvangen.

In mijn dito Stukje, laatstelijk door den Heer Tydeman in zijne Mnemosyne geplaatst[2], is, door het afschrijven van een verworpen lezing, een regel zonder rijm ingeslopen; dit gebrek zal wel even ongemerkt doorgaan als de zevende voet in een regel van den *Zutphenschen* Jaromir. Voor het Plaatje van den *Lochemschen* zeg ik pligtelijk dank; zijnde hetzelve in den besten staat mij ter hand gekomen.

Het klagen van den Heer T.[3] over zijnen stand keur ik mede niet goed; te minder, omdat bijna geen mensch alleen voor ene geliefkoosde studie kan leven, zonder zijne pligten te kort te doen; en de kwaadwilligheid al ligt zulk een klagen met den naam van eigenroem zal bestempelen'....

277. Wildenborch den 6 Julij 1829:

Weledele Heer,

Ik kan, ongelukkig, met geen mogelijkheid den Kommandant van Ypesloot[4], mede voor den Almanak van 30 afstaan, dewijl ik Nest-eiers moet houden voor een klein Aanhangsel, dat ik nog wel, eer mij de Dood afroept, aan mijne Nieuwe Gedichten wenschte toe te voegen. Voor de gemaakte reflectie

1) *Apollo.* n^rs^. 10 en 11, Dinsdag 5 en 12 Febr. 1828. De critiek is onderteekend L.V. Ten onrechte meent P o t g i e t e r (*Leven van R.C. Bakhuizen van den Brink* blz. 19) dat van Lennep deze beoordeeling schreef. Het is een vrij goede bespreking van Staring's gedichten (zie ook het oordeel van De Vooys over 'Apollo' in de Beweging Dec. 1913). Andere critieken verschenen pas in 1829.

2) Mnemosyne 3de Reeks, I, (1829): *De Noorsche Goden en hun Bouwmeester.* (Bundel 1836, III, blz. 99.)

3) Tollens.

4) Dit stukje is hetzelfde als *Gerard van Mierop.* (Bundel 1836, I, blz. 91.)

ben ik opregtelijk dankbaar. Het couplet is veranderd, en, zo ik hoop, verbeterd. Ik verlang niets meer, dan dat competente lezers mij aanmerkingen mededelen. Wat ik maak houde ik gaarne lang liggen, en herlees het van tijd tot tijd, vóór de uitgave, omdat ik het publiek achting toedraag; maar vreemde ogen zien hièr meer dan eigene. Zo was mij in den *Slangenvisscher* ontsnapt, dat, te beginnen met den regel: 'Wat magt van waatren kwam op ieder aspunt horten' tot: 'Vol werks bij 't slingrend stuur' enz. het woordeken *op*, in acht regels viermaal wederkeerde.

Dit schijnt UWelEd. niet gestuit te hebben, zo min als mij, maar het deugt evenwel in genen dele! Ik heb dit òòk - maar nu voor den Almanak te lààt! - verholpen.

Een of ander der *Hemelvalzingers*, welke de Letteroefenaar[1)], in de Recensie van mijne Nieuwe Gedichten, aankondigt, dat wij thans in zulk een menigte bezitten, zal, als *geboren* Poëet, door de Natuur ingeblazen, ligtelijk met wat *hartendicht* het ontbreken van mijn *kunst-* en *verstandsrijm* weten te vergoeden.

Zou' er ook nog een andere litterarische epoque dan de aangegevene bij een Natie kunnen plaats grijpen, die Gedichten als enige van de mijne en enige van de uwe - den Rembrant[2)] enz. - doet geboren worden? Ik geloof jà. De *overbeschavingsepoque* moet zich in alle gevallen, reeds tamelijk lang, bij ons, in het geniep verstopt gehouden hebben; toen, namelijk, Breroo zijn Kluchten, Hooft zijn Warenar, Huygens zijn Trijntje Kornelis, Starter zijn Kamerspel maakten. Zij moet bij de Duitschers reeds gescholen hebben, toen Hans Sachs - bij de Engelschen, toen Chaucer schreef; bij de Franschen, toen, in de 12^{e} en 13^{e} eeuw, hunne boertige Fabliaux aan de orde van den dag waren.

Als UWEd. kan raden, waar men, door den verkeerd geplaatsten klemtoon, in het lezen van enige van mijne verzen struikelt, zo geef mij, bid ik, de plaatsen op. Ik wil toch niet hopen, dat men, zonder musicale oren horende, en van den rhythmus der vijfvoetige Jamben niets verstaande, als feilen[3)] heeft bedoeld

1) Een belachelijke critiek in de *Alg. Vaderl. Letteroef.* (1829 blz. 412-14). Men moet Staring's werk niet 'verwisselen niet den hemelval der echte, van hooger kring ingeblazene dichters'.

   De recensent vindt Staring's poëzie onbeschaafd; het is 'een spel des vernufts' en ontstaat 'als de eenvoudige en oorspronkelijke gevoelens des harten verflaauwen en onderdrukt worden door de begoochelingen der zinnelijkheid'.
   'In het belang der waarachtige poëzij' wenschen ze niet dat St.'s trant gevolgd wordt. Zijn werk is kunstpoëzie, 'een trekkasplantje'.
2) Immerzeel werd door de Holl. Maatsch. van fraaie Kunsten en Wetensch. bekroond voor een 'Lofrede op Rembrandt' (1841).
3) Dit alles ziet op de critiek in de Vaderl. Letteroefeningen; over de alexandrijnen en vijfvoet. jamben dacht St. veel, blijkens aanteekeningen in het familiearchief bewaard.

pag. 23 Aanstormt
Lansknecht

of dat men op pagina 50 niet vlot weg heeft durven lezen

Haar stèmmigheid | sprak even dùidelijk | als haar lach -?

Hoe moest de Recensent dan wel met den mond verlegen zijn geweest, als hij, bij Vondel te lezen had:

Steènzagers | kànters | en polìjsters | fluxe gasten.

In de Recensie van den Apollo is mij ook voorgekomen, dat men mij, waar ik prijselijke blijken van mijn bestudeeren der Alexandrijnen van Vondel, Antonides en Huygens meende te geven, slordig heeft gevonden. Summa summarum! kan UwelEd. mij iets van die verkeerd vallende klemtonen zeggen, zo doe het. Dit verzoek ik nogmaals *met ernst;* want, hier is het onverschillig, of ik niet met mijne *kunstrijmen* onzen Parnas heb te verlaten, waarop de menigte *Natuurpoëeten* de ruimte wel alleen nodig heeft; de vraag is: met hoeveel verscheidenheid van melodie de exclusive *Hartendichters* het hun *ingeblazene*[1], n a a r d e k u n s t (willens of onwillens!), weer uit mogen blazen, als zij vòòr hebben ons niet in slaap te laten vallen'....

....'Nog iets! Kan men wat armzaligers denken, dan dat van de *onbelangrijkheid* van het O n d e r w e r p wordt gesproken, wanneer men een boertig Dichtstukje zal beoordelen? - zou' men dan de Moord te Betlehem of den ondergang van Missolongi tot sujet nemen? of zou' men eeuwig moeten travesteeren, of parodieeren? - Wat willen toch die menschen hebben? - zullen er eeuwig Heilige Familiën worden geschilderd?[2]

Gaat het de luiden ook zóó hoog boven het verstand, dat een man, die *geestig* Peter den Groten in de kerk kan vertonen, met een zeer gevoelig *hart* een verloren Kind kan *nazuchten*? dat uitgesproken mannenmoed óók van een hart getuigt'.

278. Wildenborch den 9 Septbr. 1830:

'Ik heb UwED^{s} Letteren te lang onbeantwoord gelaten; maar het voorgevallene in ons Zuiden heeft mijn geest zodanig bezig gehouden, dat ik tot

1) Op deze dichters schreef Staring een onuitgegeven puntdicht: *'Op Geurt zaliger':*

'Geurt was Natuur-Poeet: het werd hem ingeblazen,
Gelijk der Pythia, als ze op haar Drievoet zat.
En wat zoo binnenkwam verwekte geen verbazen,
Wanneer het, weêr geloosd, meer klank dan wezen had.

(Zie ook het puntdicht: *Bij de terugzending van een Dichtstuk* - Bundel 1837, IV, blz. 141).

2) Zie ook het puntdicht *Aan een' Vriend* (bundel 1837, IV, blz. 106) met den aanhef:

"Houd op, ons eindloos E r n s t e n W a a r h e i d voor te zingen!"

nu toe, aan geen schrijven over zaken van Literatuur slechts een ogenblik heb kunnen denken....

....Mijne Gedichten, in 1820 uitgegeven, liggen, naauwkeurig ten aanzien der Drukfouten verholpen, en ook doorgaande naar Inhoud verbeterd, voor een nieuwen druk gereed'[1)]....

279. Wildenborch den 19 Novbr. 1830:

Weledele Heer,

De verzameling van mijne nieuwste Gedichten ligt voor de Drukpers gereed: daaronder is begrepen wat in Muzenalmanakken enz. sedert 1826 van mij geplaatst is; evenwel doorgaans veranderd en verbeterd. Ik wenschte het Boekje, dat ik reken met de toelichtende Inhoud min of meer honderd twintig bladzijden te zullen beslaan, bij UwEd. te laten drukken, in de vorm van mijne Nieuwe Gedichten, in 1827 uitgegeven; met even grote maar fraaier letter. De titel zoude nü zijn 'Dichtoffer' en niet Vervolg op de Nieuwe Gedichten; omdat ik met deze uitgave een bijzonder oogmerk heb. Ik wenschte, namelijk, dat de vrije Opbrengst van dat Bundeltje mogt strekken tot een Gift aan het Vaderland bij de plaats hebbende, drukkende omstandigheden. UwEd. zoude dus alleen billijk schadeloos gesteld worden voor te besteden kosten en te nemen Moeite.

Men zou' op het Boekjen intekenen, voor groot of klein papier. Behalve twee vrije Exemplaren op klein papier en twintig dito op groot papier, waarvan twee in marokijn en vijf in geheel engelschen band - de rest in papieren band - voor míj; en een tiental voor UwEd. ter verzending aan de Redacties van Maandwerken enz. zouden er geen meer exemplaren worden gedrukt, dan waarvoor ingetekend was. Alle de exemplaren, zonder onderscheid, zouden door mij, op de keerzijde van het Titelblad (N.B. van geen vloeiend papier) moeten getekend zijn. De Intekenaars zouden voor het Boekje een vijfde minder betalen, dan men zou' hebben moeten doen, wanneer het, op de gewone wijs, buiten intekening in het licht ware verschenen, waartegen zij dan ook dadelijk hun exemplaar moesten betalen. De Titel zou' niet gegraveerd zijn, en een motto de plaats van een vignet bekleden. Dit nièt graveeren zou' het Boekje beter koop helpen maken; en tevens de uitgave bespoedigen, want spoedig moest het in zijn werk gaan!

UwelEd. gelieve mij zijne gedachten over dit voorstel vriendelijk mede te delen. Misschien is er nog iets beters op.

1) Door Staring's jongsten zoon aan de L. Univ. Bibl. vermaakt, evenals de verbeterde exemplaren van de N. Gedichten (1827) en het Winterloof (1832).

Hoeveel van mijne Nieuwe Ged. is er wel aan den Man gebragt? Dit kan een basis van berekening opleveren, opzigtelijk hetgeen wij wel vrij zouden krijgen, om als gift aan te kunnen bieden; want de Kopers van mijn Boekje van 27 zullen, hoop ik, ook dít wel willen hebben, en ik mag vertrouwen, dat er nog een aantal anderen uit Vaderlandsliefde op het Nieuwe zullen intekenen.

De Aankondiging zoude door UwEd., als Uitgever, geschieden - maar zonder bazuin! De Bakker blaast ook niet, als zijn Vrouw een paar poffertjes uit de pan schudt, maar slechts als hij een ganschen oven vol brood heeft aan te kondigen. De Aankondiging moest ik des vooraf gezien hebben.

De Verkoping van het Boekenfonds van de overleden Weduwe Thieme is wegens de tijdsomstandigheden uitgesteld. Ik had begonnen met aan te bieden om de resteerende exemplaren van mijne Ged. van 1820 als wit papier over te nemen.

Ik dank UwelEd. op het vriendelijkst voor *Onze eed*[1]. Ik heb deze Vaderlandsche Uitboezeming met te meer genoegen en belangstelling gelezen, omdat het woord zo op zijn pas gesproken was.

Weygand heeft een klein Krijgslied[2] van mij uitgegeven. Ik heb het nog niet gezien. Komt het UwEd. onder de ogen, en is er maar èèn couplet bij de Muziek afgedrukt, zo staat hier het twede:

Heeft zich niet Die regeert in den hoogen
Ons, als Helper, door de eeuwen verkond?
Welk een duister de kim had omtogen,
De Bevrijder zag neêr, en 't verzwond!
Van zijn troon zal licht voor ons stralen:
Wat ons dreig', geen hulp zal er falen!
Hij v a l t , die daar, stout,
Eigen kracht vertrouwt.
Hij b e s t a a t , die, in hoop, op d'Onwanklen bouwt.

De wijs is overheerlijk! Hoe gaarne zoude ik dezelve eens door een stem als die van den Heer Vrucht[3] willen gezongen hebben! Wij bezitten zo weinig *zingbaars.* Mijn woorden geloof ik dat de verdienst van zingbaarheid hebben, omdat zij bij 't klavier gemaakt zijn; voor het overige geef ik ze gaarn om betere!'....

1) Vaderlandsche lierzang (1830).
2) *Wapenroep*: bundel 1837, IV, blz. 81 en L. Stud. Alm. 1831, blz. 113. De wijs is van Gläser.
3) W.P. de Chavonnes Vrugt (1798-1873). Zie brief 373.

280. Wildenborch den 6 Septbr. 1831:

Staring zal voor den Almanak ‘Wapenroep in 1830’[1] zenden:

....‘In den Bladwijzer van den Almanak dient daar van gezegd: “De zeer passende Zangwijs is uitgegeven bij den Muziekhandelaar Weygand in 's Gravenhage, onder den titel van *Krijgslied*, *in 1830:* Eèn coupl. aanvangend met de woorden: *staan wij pal*”.

Het *Welkom* - immers bedoelt UwelEd. de drie coupletten, welke op vierstemmige muziek, voor den Haagschen Schouwburg, zeer onlangs gezet waren, en misschien nog niet gebruikt hebben kunnen worden? - Ja! dat *Welkom* - zonder enige poëtische pretensie - moet *gezongen* worden, en is *gelezen* zeer weinig! even zo als de hoogst eenvoudige - op het gehoor af door mij daarvoor gemaakte - wijs zeer weinig is, zonder de woorden! Dus kan het niet in den Almanak komen, of de wijs moet er bij. Wil UwelEd. nu tot dat Muziekblaadje besluiten, dan had ik de wijs gaarne voor het klavier gezet; in denzelfden trant als het Lied door den Heer Boom gecomponeerd, in den Almanak van dit jaar[2]; en dan zal ik de woorden zenden, die ik titelen wilde “Volksgroet aan den Koning”[3]. Ook zal ik er dan twee coupletten bijvoegen - op dezelfde wijs te zingen - afzonderlijk bestaande - en niet *groetende* maar *alleen heilwenschende;* maar, dan moet mij vooraf door UwelEd., bij deszelfs antwoord, een miniatuurafschrift van de Haagsche vierstemmige wijs geworden; waarnaar ik zeer verlang.

Zijn, eer de Almanak uitkomt, wijs en woorden aan 't wandelen - *gedrukt* zullen zij door mijn toedoen niet worden.

Hartelijk wensch ik UwelEd. met het behoud van deszelfs edeldenkend drietal geluk! - Het wapen van de Jagers is juist wat meest blootgesteld is geweest’....

281. Wildenborch den 9 Septbr. 1831:

Staring zendt twee derde van ‘Winterloof’.

....‘Neerland schrijf ik zonder ^, om het vrij algemeen gebruik en het fransche Neerlandois. In andere gevallen zou' mijn weglaten van het kapje in weêr, neêr enz. een verzuim wezen, dat ik gaarne door den corrector hersteld zal zien. - Laat men bij weêr enz. het teken van samentrekking weg, dan moet ook het verkorte zoôn (voor zoden) geschreven worden even

1) Ned. Muzenalmanak 1832, blz. 189 (zie brief 372).
2) “Lied, om op 's Konings Verjaardag te zingen” (met muziek van J. van Boom).
3) Bundel 1837, blz. 51. 30 Aug. 1831 in den Haagschen Schouwburg gezongen (zie brief 374); er zijn 2 coupletten gedrukt. De woorden zijn ook al gedrukt als *Welkom* (bundel 1820, II, blz. 45).

als *zoon* (fils); kaân (voor kaden) als *kaan* (een duitsch vaartuig); hoên (van hoeden) als hoen (poele), enz. enz.

In den bastaard uitgang *eeren*, van addeeren, regeeren, enz. verdubbel ik de e, zo goed als men zulks doet in den bastaarduitgang eel, in kasteelen, enz.

Anders onderwerp ik mijn *gedrukte* aan de regels van den Heer Siegenbeek[1)], wien ik grote achting toedrage, schoon ik gaarne wat minder letters in zijne spelling wenschte, en voortga met *benen, bonen*, heren enz. te *schrijven.* Onze voorwaarden nader. UwelEd. gelieve dezelve als een vernieuwing der oude aan te merken en kan onbezorgd met drukken beginnen. Thans heb ik geen tijd om nà te zien, hoe veel exemplaren ik *moet* verlangen om mij hier en daar te kwijten.

Mijn idé voor den hoogst eenvoudigen Titel leg ik bij[2)]. Een paar *losse* doorlopende klimopranken zijn misschien aardiger dan doorgestoken takken. Mijn krabbels geven slechts in 't grove aan waar ik heen wilde. Gaarne zag ik de tekening - of schets - voor het graveeren'.....

282. Wildenborch den 14 Octbr. 1831:

.....'Op den *Druk* heb ik de aanmerking: dat de letter 1 van het Klein veel te min van de kapitale I verschilt; doch zulks is niet te verhelpen!

Door het gehele Boekje wenschte ik het Hoofd der Stukjes met regtopstaande letters; zo ver zij niet cursief mogten zijn aangewezen. Dit is zeer goed in de *Nieuwe Ged.* - Zeer bijzonder verzoek ik: dat de Regels en Ruimten juist zo ver uit èèn staan en zo groot zijn als in de *N. Ged.* - Het best is pag. 65 van de *N. Ged.* met pag. 9 van 't *Winterloof* te vergelijken: het *drietal* spaties staat daarop *gelijk*; maar pag. 65 N. Ged. heeft 24 regels, die op de Bladz. vijf Duim Rijnl. - in het Winterl. 24 regs., die 45/8 Dm. beslaan. Het naauwe drukken maakt het Winterl. te zwart, en zal op groot papier nog minder goed staan.

Ik zal voor mijzelven moeten verzoeken 30 Exemplaren op klein papier en achtien op groot; van welke laatste èèn voor Z.M. in Marokijn te binden; èèn voor de Akademische Biblioth. te Göttingen in geheel Engelsche Band en vier voor andere Bibliotheken in half engelsch.

UWelEd. verbindt zich door schriftelijke verklaring, ten einde ik, of mijn erven, met 1° Jan. 37 weder regt tot herdrukken, wáár en zodanig men verkiest, erlangen. Mijn Handschr. kan UwEd., zulks verkiezend, behouden[3)].

1) Staring sprak meermalen zijn oordeel over Siegenbeek's spelling uit o.a. in *Schetsen* (1816).
2) In het bezit van den Heer M.A.P.C. Poelhekke te Nijmegen. (Zie den Platenatlas van Poelhekke en De Vooys, blz. 69.)
3) Het is nu met een exempl. in 't bezit van den Heer Poelhekke.

Voor den *Herdruk* van mijne Gedichten van 1820 kan ik mij voor als nog niet bepaald verbinden; maar, ik verlang, dat deze gedichten *verbeterd* (gelijk zij mij hier ter hand staan) en *goedkoop herdrukt* worden, en ik zou', gelijk ik het thans oppervlakkig inzie, wel wenschen dat de Heer Immerzeel meester van de 112 exemplaren uit het Fonds van wijlen den Heer Thieme ware - om er Scheurpapier van te maken - nadat ik met Zijn Ed. over een Nieuwen Druk in de form van mijne *Nieuwe Ged.* en 't Winterl. zoude zijn overeengekomen.

Hoogst ongaarne zoude ik de Erven Thieme benadelen door een Nieuwen, Verbeterden en goedkoperen druk'.....

283. Wildenborch 27 Octbr. 1831:

Staring zag de volgorde van de verhalen graag iets veranderd. In Marco vervangt het - te veel de;.

De 24 artikelen ergeren St.[1)]

.....'Moge de *Goddelijke* Regtvaardigheid het eerst aan Frankrijk en Engeland de schenddaad straffen, en de Banditen-Koning in Brussel, met zijne vandeWeyers, Brouckères, enz. ook het verdiende loon niet ontgaan. Voor zulk geweld *zwichten* is hetgeen wij zullen *moeten* doen! dat wij het met waardigheid zullen doen, daarvoor zal onze brave Koning wel zorgen'.

284. Wildenborch den 23 Novbr. 1831:

.....'Inliggend Blaadje heeft een uitgebreider lezing van het Epigram "Aan de Britten" en voegt er nog een "Aan de Nederlanders" bij. Ik solliciteer daarvan bij het drukken het bedoelde gebruik te laten maken.

Gaarne had ik, in het Epigram "Bij de terugzending van een Dichtstuk" twee woorden veranderd, en wenschte het dùs gelezen:

> Men noemt dit h e m e l v a l ? Ik acht het ledig schallen;
> Maar keur nogtans den titel goed:

In den kaatsten regel van den "Wapenroep" was "Hij volstaat" beter dan "Hij bestaat". Gelief dit, bid ik, mede te veranderen[2)].

Mij dunkt het tijdstip nadert, dat onze schutters en vrijwilligers weêr naar huis zullen kunnen trekken. UWelEd. zal die terugkomst, met alle reden, in de eerste plaats om deszelfs Zoons wenschen; en ìk doe het, om een Schoonzoon, die hier de werkzaamheden van een omslagtige Geldersche

1) Zie Blok VII, blz. 480; het protokol was van 14 October.
2) Niet veranderd.

Landhuishouding moest laten stilstaan, en het enig Kind, dat hem van wijlen mijne Dochter overbleef, bij ons achterliet'.....

'N.b. Gelief den eersten regel van "de onmisbare Leidsman" dus te veranderen:

Gevoel en geestdrift en Verbeeldingskracht zijn veel!'[1)]

285. 10 Decbr. 1831:

.....'De Krans nu zo ver van het schildje afstaande, had ik beide wel wat kleiner gewenscht, te meer nog daar ruimte tuschen de Titelregels zo wel als de grootte der Letters ongelukkig anders zijn dan op den Titel van mijne Nieuwe Gedichten, waardoor de Krans nog veel breder en den titel overschreeuwend in het oog valt.

Dit is nú niet meer te verhelpen. Maar van dit stuitende zal veel verdwijnen als aan het schildje zijne volstrektelijk vereischte door den binnensten omtrek begrensde schaduw wordt gegeven met fijn-horizontale doorlopende streepjes gelijk de citer op het titelblad van de Nieuwe gedichten. De schaduw buiten tegen het schildje dient dan tevens versterkt. De goede werking van een en ander blijkt bij teruggaand blaadje[2)]. Ik heb daarop mede den naam van Metastasio duidelijker van het Motto zoeken te onderscheiden. Die naam met even grote letters als het motto gegraveerd zijnde en daardoor niet genoegzaam zijdwaards hebbende kunnen geplaatst worden. Het punkt achter u s a t e kan ook wat versterkt worden.

Het teruggaand Titeltje had ik bij gelegenheid gaarne weêrom'.....

Staring prijst den Almanak: ....'verder dan prentjes kijken heb ìk het nog niet gebragt; zijnde den Almanak tot ik lezens tijd had dadelijk aan de mijnen afgestaan'.....

Het doet St. genoegen dat Kinker weer iets geplaatst heeft[3)].

286. Wildenborch den 28 Januarij 1832:

Weledele Heer,

Ik verlang zeer, om eindelijk enige onderrigting van UwelEd. te mogen ontvangen, opzigtelijk den stilstand van het Drukken. Een en ander artikel van het Winterloof moet, bij zulk een vertraging, noodwendig *oude kost* worden. *Deze* zal dan, helaas, passen bij het *verlegen* papier - of hoe moet het gele Kleed genoemd worden, waarmede UwelEd. mij, tot mijn grote verdriet, in mijn' ouden dag veroordeeld heeft voor het publiek te verschijnen.

1) Niet veranderd.
2) Dit is in het familiearchief bewaard.
3) Blijkens een mededeeling in Lulofs' brieven was Kinker een 'admirateur' van Staring. Het bedoelde gedicht is 'Pygmalion. Een romantische droom' (Ned. Muzenalmanak 1832, blz. 190-210).

Op bldz. 122 reg. 1 van het reeds afgedrukte Winterloof is een noodlottige drukfout blijven staan.

Schenk ons *hart* dien zoon terug - staat er, in plaats van

Schenk ons haast dien zoon terug -

Schenk ons *hart* zou' altoos geweldig stijf zijn, maar, wanneer men met lezen voortgaat, en in den volgenden regel weêr *hart* vindt, wordt de drukfout zulk een lafheid, dat ik zeer gaarne dezelve met de pen in de exemplaren gecorrigeerd had; dat ligt kan geschieden door van de r **as** te maken[1)].

In de eerste regel van bldz. 127 staat ook, hoogst ongelukkig, uw*e* in plaats van uw. Vijfvoetige trochaeen komen bij ons nog niet dikmaal voor, en de meeste Lezers zullen niet vatten, waar het hier hapert dat de regel, zelfs als proza, lam gaat. Het uitkrabben, of, al was 't met potlood, doorslaan van die *e* was dan hièr ook wenschelijk[1)]; te meer, wijl het stukje voor de Muziek gemaakt is, om Duitschers te doen zien, dat ònze taal ook welluidend kan zijn, als men slechts dier nàhelpende moeite getroost is, waar toe zich onze Liederdichters, zo het schijnt, zelden gehouden achten.

Ik heb de eer met alle achting te zijn,
Weledele Heer,
UwelEd^{s} zeer gehoorzame dienaar
A.C.W. Staring.

287. Wildenborch den 5 Febr. 1832:

Staring geeft weer een aantal veranderingen aan.

....'Een Stukje voor den Alm. van 33 te maken; waarbij een plaatje zou' kunnen komen, zal wel bij mij haperen! - Geen zoons bij mij t'huis hebbende, komt alle omslag van huiselijke en landbouwerlijke administratie geheel voor mijn rekening, en ik ben een slaaf van pligten, waaraan ik, helaas! mijne zucht voor de Poëzie telkens moet opofferen. Denk daarbij aan geen *rancune*, omdat ik eens met mijn *Thor de Visscher* bij UWEd. bot gevangen heb - Maar! mij dunkt UwEd. moest het idé aangrijpen, dat in èèn der Recensies van den Muzenalm. van 32 opgeworpen is: om, namelijk, Plaatjes te geven, bepaaldelijk onderwerpen, gekozen uit de reeds verschenen Ged. van onze meest gelezen Poëten voorstellende? Dan konden Tekenaars en Plaatsnijder zonder overhaasting werken enz. enz. Ridder Sox[2)] kon' het tooneel openen - hoe wel de Bedscène niet wel te vertoonen is.

De aanleiding door den Heer Spandaw[3)] tot het plaatsen[4)] van UwEd^{s} Por-

1) Niet gebeurd; de drukfout is in den Bladwijzer opgenomen.
1) Niet gebeurd; de drukfout is in den Bladwijzer opgenomen.
2) Van Bilderdijk (ed. Da Costa I, blz. 339.)
3) Zie Ned. Muzenalm. 1833, blz. 177, waar een fac-simile is opgenomen van Spandaw's gedicht: "aan den Heer J. Immerzeel Jr."
4) In den Ned. Muzenalmanak (1834).

trait gegeven moet het publiek zeer welkom zijn. UwEd^{s} verdiensten tellen reeds een goed getal jaren, en wie dezelve weet te schatten, zal de rij der reeds gegraveerde Afbeeldingen, bij het rangschikken, zeer zeker niet met die van den Heer Immerzeel sluiten.

Over dat Gele Papier schrijf ik niet meer. De kogel is door de kerk. Mijne verkiezing is dienaangaande de verkiezing van ons' gansche Publiek, dat, zo ver ik wreet, die kleur nog bij geen Geschrijf van Smaak onder de ogen heeft gekregen; gelijk dan ook dat *Winterloof* zeldzaam bij de *Nieuwe Gedichten* zal afsteken; waarvan het als het Vervolg te achten is.

Dit artikel brengt mij op iets daarmede samenhangende: Van meer dan ééne zijde ben ik herhaaldelijk aangespoord, om mijne Romansen en Vertellingen, in de Ged., bij wijlen den Heer Thieme en UwEd. gedrukt, voorkomende, afzonderlijk in Zakformaat, met kleine maar scherpe, zwarte letter, compres en goedkoop gedrukt uit te geven[1]; zo als de Hoogd. Etui-Bibliothek. Ik geloof, ja! dat zo iets misschien aftrek zou' kunnen hebben; gelijk ook de kleine Verhalende stukken van andere Dichters dus portatif uitgegeven; ook grotere, gelijk UWEd^{s} Hugo van 't Woud; en nu dacht ik, dat er mogelijk de volgende schikking was te maken.

Mijn G e d i c h t e n worden *bij de Erven Thieme* h e r d r u k t, doch onder beding: dat het mij vrijstaat de Romansen en Vertelsels daaruit afzonderlijk in ander formaat uit te geven. Die verzameling in klein formaat wordt dan bij UWEd. gedrukt, en daar bij komen, tot een toegaaf, de drie plaatjes uit den Almanak: Eleonore van Engeland - Het Schip van Bommel - en Jaromir te Lochem. *Niet* de ongelukkige Reuzin Ada, waaraan ik een geweldigen hekel heb'....

288. Wildenborch den 12 Febr. 1832:

....'UWelEd. moest dien voorslag aangaande de Plaatjes voor den Alman. nog eens nàdenken. Juist dat gebrek aan Tekenaars, waarvan de blijken in honderden van onze boeken te vinden zijn, moest ons, dunkt mij, aansporen, om meer bekwaamheid, meer fiksheid en geestige vinding ten dezen opzigte uit te lokken; door aan goede Tekenaars werk te verschaffen: een werk waarmede men altoos voor de Jaarboekjes twaalf maanden ten achteren konde zijn, als men hetzelve aan onderwerpen uit reeds gedrukte Gedichten besteedde. Wij laten ons thans wat op ons schilderen voorstaan, maar wij mogen ons wel over het zielloze, armoedige en lomp gebrekkige in de meeste teke-

1) In het familiearchief is het motto bewaard (uit Schiller: Die Künstler), dat Staring voor deze uitgave geschikt acht.

ningen voor onze platen doodschamen. Bevallige menschelijke tronies ontmoet men bijkans nooit op onze platen, en waar men hartstogten wil uitdrukken maakt men afschuwelijke masken. Vlijt, gelijk in den Gabr. Metzu van Velijn[1] wordt schier nooit meer aan platen besteed. - Nog eens! ik erger mij dood over zulke een poverheid, en had zo gaarne dat wij, in dit opzigt, eindelijk en ten laatste een beter figuur begonnen te maken'....

289. Wildenborch den 10 Jan. 1833:

'De Muzen bezoeken mij, bij de beslommering der waereldsche zaken en het toenemen van mijn jaren, zo weinig, dat ik niet zie, hoe er wat Rijms van mij in Almanakken voor '34 komen zal; doch ik heb nog een Vierden Jaromir[2], tot Vervolg en Slot der drie vorigen, liggen, die misschien voor UwEd^{s} Jaarboekje past, en daartoe gaarne door mij gegeven zoude worden, mits er een Plaatje bij verscheen. Gaat de Muzenalmanak voort met enkel Copiën van Schilderijen en Fac-Similes te leveren, zo bied ik het stukjen elders aan. Wees, bid ik, zo goed, mij dienaangaande te onderrigten'....

....'Het Fac-Simile van mijne vier regels[3] kon' met geen mogelijkheid beter'....

....'Ik begrijp niet regt, waarom Muzen-Almanakken en dergelijke Jaarboekjes niet in bijzonderheden gerecenseerd mogen worden[4]. Omdat de Stukjes doorgaans naderhand andermaal in 't licht verschijnen? - Maar, als er op die Stukjes wat te zeggen is, kan de Dichter of Schrijver het hem aangewezene verbeteren, eer het voor de twede keer naar de pers gaat'....

....'Een vijftal regels - dat voor geen Jaarboekje kan dienen! - gaf mij de verontwaardiging voor enige dagen in

Vrienden in nood.
O ongelijkbre Trouw van Vorstlijk Zwagerdom!
Ligt Willem onder 't mes van Britsche en Fransche schurken,
't Moet erger gaan, zegt Fred'rik, eer ik kom!
Met leedbetoon keert Nikolaas zich om,
En spaart zijn bijstand voor de Turken.

1) Ned. Muzenalmanak 1832. De bekende "Drinker" van Metzu.
2) *Jaromir gewroken:* Alm. v. Holl. Blijgeestigen. 1834.
3) Ned. Muzenalm. 1833; de vier regels zijn hier ongetiteld, later herdrukt als "*Hoop en Vrees*" (bundel IV, 1837, blz. 141).
4) Zie voor deze meening o.a. *De Recens. ook der Recens.* (1828. blz. 660-61): men wil niet in bijzonderheden treden, "even alsof deze Almanak een klassiek Werk ware, over hetwelk een Professor collegie houden moet".

Als men het even schaamteloos met ons wil doorzetten, hoop ik toch, dat de Buurman zal begrijpen in enig gevaar te verkeren wanneer men het lluis allernaast het zijne in den brand steekt'....

290. Wildenborch den 9 Febr. 1833:

'Ik heb met het beantwoorden van UwelEd^{s} Letteren van den 14 der vorige maand gewacht, tot mijn zoon van Leyden hier kwam, en voor mij de plaatselijke gesteldheid, bij Lochem, konde gaan opnemen, van het toneel waarop het Jaromir gebeuren mogt zich te *wreken.* De Schets gaat met de verder nodige aanwijzing[1)], benevens mijn gerijm en vereischte Toelichting, bij dezen. Van het Plaatje is, dunkt mij, iets aardigs te maken. Blijft de Molen aan den Berg zigtbaar, des te beter voor de waarheid der Ligging.

Ik zou' wel tot UwelEd^{s} Herdrukken van mijn Ged. door wijlen Thieme uitgegeven, en het overdoen van mijn Koop genegen zijn, maar wij moeten weêr een' Tijd bepalen, waarop mijzelven, of die mijn regt verkrijgt het regt toekomt, om over die Gedichten te beschikken; 't geen vooral bij 't verenigd, en dan misschien anders geordend, uitgeven van mijn Poëzie te pas zoude kunnen komen. Met het beding van Exemplaren voor mijzelven zoude ik UwelEd^{s} Uitgaaf voor de Zutphensche Exemplaren in billijke aanmerking nemen. Wij zouden het dus wel eens worden, denk ik. In alle gevallen maak ik met geen ander schikkingen zonder UwelEd. nader te hebben geschreven, en ik zal er met den eersten de hand aanslaan, om mijn gekladde Verbeteringen leesbaar over te schrijven, in een Zutphensch Exemplaar, dan voor Copij kunnende strekken. Ongelukkig is alles in Carton *ingebonden.*

Misschien heeft UwelEd. mijn' *Doodendans* in den Almanak voor 't Schoone en Goede gelezen? - Deze kleinigheid is in den Vriend des Vaderlands gerecenseerd[2)]. De Recensent noemt dezelve een *Navolging* van *Göthes Todtentanz.*

Er is niet de minste gelijkheid in de form of den toon der twee Stukjes, en de inhoud verschilt mede zeer aanmerkelijk. De Kunstrigter heeft het bearbeiden van dezelfde stof (die niet van Göthes vinding was) met *navolgen* verward. Maar hij zegt den Lezer daarenboven: dat de *Hembden*, die in de Duitsche *Ballade* voorkomen, natuurlijker zijn, dan, in mijn *sprookje* de

1) Deze nauwkeurige aanwijzing in het familiearchief.
Immerzeel zond "Jaromir Gewroken" terug; hij is bang om geschaad te worden en heeft een "vrouw van smaak" laten oordeelen. "Het kwam haar voor, dat het eene kiesche vrouw niet aangenaam kon zijn dit anders allergeestigst en meesterlijk bewerkt stukje in mijn jaarboekje aan te treffen".... (zie verder Bijlagen XXIV).

2) 1833, I, blz. 20.

meer poëtische Boot (het Borstjuweel) door een Pronkster meê in de kist genomen, en van den hals, bij 't vergaan van 't Lijk, losgeraakt. Hij vindt het dus *natuurlijk*, dat, als Doden in *Geraamten* veranderd zijn, hunne *doodshembden* nog *onvergaan* zijn overgebleven; en de Geraamten, daarmede bekleed uit het graf verrezen, dezelve uittrekken, om te kunnen dansen. - Als men de Doodshembden ten eenigen tijde van Asbest maakt, zal dat eerst natuurlijk worden; ik heb dus, vooralsnog, mijne geraamten, gelijk men dezelve altoos vertoond, zonder Hembden voor den dag laten komen. Dààrbij had ik de onvergankelijke Boot van doen - onverschillig of zij proza of poëzie ware[1].

Nog iets! - Men kon' zich in mijn Sjuck van Burmania, uit den Nederl. Volks-almanak, niet vereenigen met den regel:

> Daar kunt ge 't vrij voor mijn geld doen.

Waarschijnlijk was het niet *zoetvloeijend* genoeg! en men dacht "dat zulks ligt te vermijden ware geweest". Vermoedelijk zou' men in de plaats hebben willen zetten:

> Daar kunt ge't op mijn kosten doen.

Maar, die mij dààr mede corrigeerde, vergat, dat, vier regels hoger, reeds het rijmwoord o p stond, en twee hoger het, met een *k* en scherpe korte *o* beginnende, *kop* in *kos*ten wèèr zou' klinken[2].

Dit zijn de Recensies, die bij de Meerderheid onzer Lezers het oordeel bepalen. Wij willen er de Les uit trekken: om naar de goedkeuring der Minderheid te staan'.....

....."UwED^{s} goedkoope Beleger. van 't K. v. Antw.[3] vind ik best. Ik verlangde zeer alle de Rapporten van den braven Chassé bij elkander te bezitten en dit zullen honderden met mij, zo ik hoop, verlangd hebben'.

291. Wildenborch den 9 Maart 1835:

'Hoezeer door den Heer Thieme onderrigt, dat UWEd. bij deszelfs besluit volhardt, om hetgeen van mij door UWEd. gedrukt is bij het Fonds te laten en publiek te verkoopen, vat ik nog eens de pen op.

Ik onthoude mij van aanmerkingen omtrent UWEd^{s} oplage van mijne

1) Zie de puntdichten: *De Doodendans* en *Jan Göthe* (herdrukt door Beets: Volkseditie blz. 374) Vaderl. Letteroef. 1833, II, blz. 191.
2) Toch verandert St. den regel (zie bundel 1836, II, blz. 168). Staring bedoelt de critiek in *De Vriend des Vaderlands* 1833, I, blz. 23: "In het klein gedichtje van Staring konden wij ons niet vereenigen met den regel:....."
3) Geschiedenis der belegering en kapitulatie van het Kasteel van Antwerpen in 1832 (Amst. 1833).

Nieuwe Gedichten, zo groot, dat, vijf[d)] jaren nadat ik dezelve heb kunnen laten herdrukken, daarvan nog 1065 Exemplaren voorhanden zijn; en kom dadelijk tot de zaak.

Mijn onveranderlijk besluit blijft, om, zo God mij nog leven spaart, *zelf*, of anders door dengeen' dien ik daartoe bevolmagt heb, mijne in drie Uitgaven verspreide Gedichten, met bijvoeging van enige weinige andere, behoorlijk gerangschikt, en op een aantal plaatsen verbeterd, op *wit* papier te laten herdrukken.

Mij enen Uitgever door den Verkoop van UWEd[s] Fonds te laten opdringen behaagt mij weinig[2)].

Ik zal mij daarom getroosten, om UwelEd. Twee Honderd Tachtig Guldens te betalen, tegen afstand van de Exemplaren, die UWEd., nog volgens Catalogus, van mijne Nieuwe Gedichten en het Winterloof in voorraad heeft, en van het regt, dat UWEd. tot den eersten Jan. 1837 op het Winterloof heeft; zodat aan mij, behalve de Herdruk der Nieuwe Gedichten, dadelijk ook het nieuw Uitgeven van den Inhoud van het Winterloof, zo en in dier voege als ik zal verkiezen vrij sta. - Uit dit mijn aanbod zal UWEd. blijken, dat ik deszelfs Regt en de kans van verkoop tegen de oude prijs tot Jan. 37 mede in rekening heb gebragt. Wijders zou' de Koopprijs onverwijld aan UWEd. in Amsterdam betaald worden; waartegen UWEd. zich belastte, om op deszelfs kosten de Boekjes behoorlijk te laten emballeeren en met den Veerman dadelijk aan mijn adres op Zutphen te verzenden.

Dat ik het Publiek - zo nodig - vòòr de Verkoping van het Fonds zal onderrigten van mijn voornemen om een Nieuwe Uitgaaf van alle mijne Gedichten ter perse te laten leggen spreekt van zelf. Ik oordeel zulks mijn *pligt* te wezen, en het was, mijnes inziens, die van UWEd. geweest, om zulks in den Catalogus niet te verzwijgen, daar UWEd. mijn voornemen sedert het midden van Jan. l.l. kent.

De verzochte Exemplaren, welke UWEd. mij niet gezonden heeft, behoef ik niet meer. Ik ben geholpen.

Ik zal UWED[s] antwoord op dezen, met stellige verklaring, of UWEd. mijn voorstel van koop voor 280 Glns aanneemt of niet, met omgaande post te gemoet zien.

Met alle achting heb ik de eer te zijn,
Weledele Heer,
UwEd[s] zeer gewillige dienaar
A.C.W. Staring.

1) Staring moest schrijven: drie. 1 Jan. 1832 mocht hij de N. Gedichten herdrukken.
2) Zie over de veiling van Immerzeel's fonds: Bouwstoffen I, blz. 363.

292. Wildenborch den 16 Maart 1835:

'Uit UWEd^{s} Brief van 13 Maart, gisteren bij mij ontvangen, moet ik opmaken, dat het Verkoopen van UWEd^{s} Fonds, van deszelfs zijde, niet zoo geheel Vrijwillig is, als ik mij voorstelde, en dit werpt een ander licht op het publiek veilen van Kopyregt, zonder voorafgaande aanbieding van billijke schikking aan Auteurs, over wier inhaligheid men zich niet te beklagen heeft.

Bij nader inzien, behoef i k mijn voornemen tot Herdrukken niet aan het Publiek bekend te maken - maar ik beschouw het nog altoos als de pligt van *UWEd.* om de zich aanbiedende Koopers niet onbekend met mijn voornemen te laten'.....

Aan Dr. J.J.F. Wap[1].

293. Wildenb. 19 Mei 1828:

Weledele Heer

Op den Prager student[2] welken ik UwEd. had gezonden is nog een derde daarmede zamenhangend stukje gevolgd dat ook met een Plaatje[3] in den 'Almanak voor het Schoone en Goede' zal komen; doch maakt zulks nu een Nieuwen Titel en nog enige andere kleine verandering voor den student noodzakelijk waarom ik een twede - buitendien verbeterd afschrift insluite dat nu tot copie moge strekken. UwEd. gelieve het eerstgezondene aan stuk te scheuren om verwarring voor te komen.

Ik leg er een paar Puntdichtjes[4] bij ingevolge van UwEd^{s} mij wel geworden letteren uit 's Gravenhage. Meer dan dit tweetal had ik niet'....

Aan de Redactie der Arnh. Ct.[5].

294. Wildenb. den 21 Octbr. '30:

Staring zendt het 'Krijgslied voor de Vaderl. Studenten, als Vrijwilligers

1) 1806 geb. Wap studeerde in Gent, in 1828 werd hij leeraar aan de Milit. Academie te Breda; hij was tevens redacteur van het weekblad de 'Argus' (1828-29).
2) *Jaromir te Praag.* Belg. Muzenalmanak 1829. Het heette eerst: 'De Prager Student'.
3) St. stond aan den Redacteur S t e v e n het gedicht alleen af als er een plaatje bijkwam. De uitvoerige beschrijving van het plaatje is met den brief in het familiearchief bewaard.
4) *Vrijheid* en *Kniedicht.* Belg. Muzenalmanak 1829 en Bundel 1837, IV, blz. 140 en 142.
5) Uitgever en redacteur was C.A. Thieme in 1830. Staring plaatste in de Arnh. Ct. van 24 Julij 1821 een puntdicht *op den dood van Napoleon;* in die van 23 Sept. 1823: *Alweer iets over de Boekdrukkunst*, van eenen Overtuigde; in die van 10 Junij 1828 stond: *Nog iets over het Hooger Onderwijs;* in die van 26 Oct. 1830: het *Krijgslied*; in die van 10 Sept. 1831: *Aanmerkingen* (o.a. tegen den naam Holland voor Nederland); Arnh. Ct. 19 Jan. 1832: *Een staal van Engelsche Waarheidliefde;* Arnh. Ct. 22 Nov. 1832: *De Britsche en Fransche zeemagt* tegen Nederland vereenigd; Arnh. Ct. 2 Febr. 1834: *Waarom is er geen goed reglement tot het bewaren der wegen?*; in die van 3 Jan. 1835: *Over den naam Holland.*

gewapend in 't jaar 1830'[1]. Het 'Vaarwel der Vaderl. Studenten' van den beroemden Tollens (Arnh. Ct. 19 Oct.) en de wensch door de redactie geuit gaven aanleiding om een krijgslied op min bekende wijs uit te breiden, zoodat het gezongen kan worden op de bekende van Schubart's: 'Auf, auf, ihr Brüder'.

Aan W.J. Thieme[2]

295. 8 Septbr. 1830:

....'Voor enigen tijd (wie zou het nú kunnen) mijne gedichten van 1820 voor den Herdruk nog eens doorlopende werd ik overtuigd dat het gelijktijdig uitgeven van de Varianten bij dien Tweden druk niet wel uitvoerbaar was en mij buitendien feitelijk ook als verwaandheid zoude kunnen worden aangerekend, dus geef ik dat denkbeeld geheel op'....

296. 3 October 1830:

Staring wil zijn Gedichten bij Immerzeel laten herdrukken; het is voor hem een onaangename gedachte dat er 'nog een min naauwkeurige oude uitgave van mijne Gedichten in de boekwinkels zal te kopen zijn en de zaak voor het publiek een aanzien hebben als werden de erven van den eersten uitgever door mij niet wel behandeld'....

Hij wil de exemplaren overnemen als wit papier.

'Was ook de kleine Beurtzang[3] van Njord en Skada dus te vertalen.

1) Geheel veranderd in bundel 1837, IV, blz. 83. Met muziek van Schubart zijn het drie vijfregelige strofen, met muziek van Hering drie vierregelige.
2) Zoon van H.C.A. Thieme. Na diens dood (1826) nam hij de uitgeverszaak in Zutfen op zich. Hij leefde 1805-67. Er zijn 10 brieven van hem aan Staring bewaard.
De correspondentie loopt over een eventueelen herdruk van Staring's werk, maar ook over het *Woordenboekje der noordsche godenleer. Naar het Hoogduitsch van* Dr. G.Th. Legis (1831) met Voorrede van Staring. Uit de Voorrede ziet men hoe St. veel 'gedrogtelijks' en 'ongerijmds' in de N. Myth. treft, maar toch ook het 'waarlijk verhevene, edel eenvoudige' -
3) Bekend uit de Proza-Edda van Snorri. (ed. Wilken. blz. 32).

Njord
Ik haat de b e r g e n !
Slechts negen nachten
Vertoefde ik daar.
't Gehuil van de wolven
Riep mij daar wakker -
Geen zwanengezang!
Skada
Is mijn ontwaken
Aan 't ze estrand zoet?
Waar elken morgen
't Gekrijsch van de meeuw
Mijn slaap verstoort'....

297. Wildenb. den 20 Jan. 1831:

Staring zendt de voorrede terug.... 'Het vermelden van mijn persoon op den Titel, of op enige andere wijs dan door mijn naamteken, onder de korte Inleiding, moet bepaaldelijk gèèn plaats hebben. Ik ken mijzelven te weinig invloed en gezag toe om dus op een titel te willen pronken, en verkies in mijn ouden dag niet als een blaaskaak voor het publiek optetreden'....

298. 17 Jan. '32:

'Ik durf waarlijk geen raad opzigtelijk den Wandsbecker bode geven. Men zou' haast vrezen dat er bij *ons* Hoogd. lezend publiek te weinig lezers zullen gevonden worden, die gestemd zijn in den enigzins naar het dwepende overhellenden toon van een aantal stukjes in den Bode[1)] voorkomende'....

'Zou' het ook een goede speculatie zijn om een Anthologie uit onze beste Oude schrijvers, zo goedkoop mogelijk, in zak-formaat (gelijk de H. Duitsche Etui-Bibliothek) uit te geven. De verzameling misschien met Hooft beginnende. Bij onze armee is er zeer geklaagd dat men geen Nederduitsche boeken in 't veld kon' medenemen door den geweldigen omslag van papier die meesttijds onze gedrukte letters plegen te verzellen en te bezwaren'....

Het herdrukken kan alleen bij Immerzeel geschieden en bij hem, die het recht v. Immerzeel op de oude bundels krijgt. 'Twee Drukkers zouden mij de handen binden in zaken waarin ik zo min mogelijk wensch gebonden te zijn'....

Misschien ziet St. oud en nieuw geschrijf door, waaruit een kleine Prozabundel kan groeien.

1) Zie het oordeel van St. in brief 171 aan Feith.

299. 12 Febr. 1832:

Staring wil de verhalende stukjes uit zijn gedichten apart uitgeven. ‘Op het Modejournaal teken ik niet om de eenvoudige reden dat er *Nederlandsche* Klederdragt beloofd is en het Plaatje van *Hollandsche*[1] spreekt. Ik was anders zeer vòòr de zaak’....

300. 30 Junij 1837:

Staring schrijft dat hij niet van zijn stelregel wil wijken om ‘in geen geval de verpligting van een nàhelpenden Criticus op mij te nemen’.... ‘ik heb geene de minste geschiktheid om de beschaver van eens anders werk te zijn. Ik zou' te veel of te weinig doen, en durf daarom UWelEd^{s} voorstel[2] niet aannemen; gelijk ik dan ook aan de begeerte, welke mij de overledene zelf bij onze eerste kennismaking openbaarde: dat ik, ten aanzien van deszelfs dichterlijken arbeid, zijn raadsman wezen mogt, niet heb kunnen voldoen, en mij daartoe geheel onberekend en onbevoegd moest verklaren’....

Aan Brest van Kempen[3] en Le Sage ten Broek[4].

301. Wildenb. den 1 October 1831:

‘Al wat ik van Dichtwerk met mijn naam wilde laten drukken is ter Pers. Maar ik had nog het bijgaande met - n - ondertekend stukje[5] liggen; misschien zou dat in den Almanak voor Blijgeestigen wel een plaats kunnen vinden. Verkiest UWEd. daarvan geen gebruik te maken zo gelief hetzelve aan de vlam op te offeren’....

302. Wildenb. den 22 Febr. 1833:

‘Het inliggende Stukje[6] had ik eigenlijk voor den Muzen-almanak bestemd, maar deze meer als een geschenk voor Dames gebruikt wordende, kwam er bedenken op: of mijn amoureuse Non ook aan enkele mishagen

1) Zie de art. van Staring in de Arnh. Ct. 10 Sept. 1831 en 3 Jan. 1835.
2) Het voorstel, aan St. gedaan, was om de nagelaten gedichten van Ds. Bax uit Zutfen te corrigeeren.
3) Uitgever in Amsterdam. Hij had zijn zaak van Brussel verplaatst naar Amsterdam. Hij begon in 1831 met de uitgave van den *Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen*; in 1834 ging deze almanak aan Le Sage ten Broek over (Bouwstoffen I, blz. 59 en 771-72) (2 brieven van hem zijn bewaard).
4) Uitgever in Alkmaar (2 brieven van hem zijn bewaard).
5) *Het Glazen Oog* (in 1823 gemaakt): Alm. v. Holl. Blijg. 1832.
6) *Jaromir Gewroken.* Alm. v. Holl. Blijg. 1834 en bundel 1836, II, blz. 118.

zoude. Beter worde dan mijn Jaromir gewroken in het Boekje van den Heer Immerzeel niet gedrukt. Maar nu is de vraag, hoe het met de meerderheid der Lezers van den Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen staat? Zouden dezen zich ook stoten aan Heleentje dat *droomt een zoen te ontvangen*, dan gelieve UWEd mij zonder enig bedenken mijn Rijmen en Bijlage terug te zenden. Misschien heb ik dan nog eene of andere Proza - maar deze niet gereed en mijne bezigheden vele zijnde gelief UWEd. geen staat daarop te maken'....

....'Waren UWEd[s] Tekenaar en Graveur voor de Alman. Velijn of Bendorp, dan had ik een gezigtje van de plaats mede gezonden waarop Jaromir zijne victorie behaalt'....

303. Wildenborch den 23 Juli) '33:

'Zo *Jaromir gewroken* reeds gedrukt mogt zijn, is er geen zwarigheid, maar indien zulks het geval niet wezen mogt had ik gaarne dat UWelEd. de volgende verbeteringen in mijn gezonden copij overschreeft'...

Er volgen 7 verbeteringen.

304. Wildenb. den 17 Aug 1833:

'Ik had geen Prozastukjen meer waarover ik konde beschikken, maar misschien zijn inliggende vertaalde Fragmenten bruikbaar voor den Almanak[1)]. Men kan, dunkt mij, niet beter op zulke zotte praat van buitenlanders antwoorden dan met er om te lachen.

Het schetsje van de plaats waar Jaromir zich wreekt zend ik niet. De Beeldjes zouden nog tot uwent in het landschap hebben moeten getekend worden, en daarmede verliep zeker te veel tijd'....

Aan H. Frijlink[2)].

305. Wildenborch den 25 Junij 1834:

Weledele Heer,

Huiselijke aangelegenheden, van zeer onderscheiden aard - het smartelijk

1) *Merkwaardigheden uit ons Land*, voor Blijgeestigen, aan Buitenlanders naverteld, door S. (Alm. voor Holl. Blijg. 1834, blz. 41-47).
2) Boekhandelaar in Amsterdam, redacteur van den Ned. Volksalmanak. Evenals Beijerinck was hij een der belangrijkste figuren in de geschiedenis van den boekhandel (Bouwstoffen II, blz. 325-39). Hij was ook de uitgever van Potgieter's 'Tesselschade' en van het 'Leeskabinet'. Van den Ned. Volksalmanak werden in 1836 3700 exemplaren verkocht. Er zijn 4 brieven van hem bewaard. In den Volksalmanak van 1833 plaatste Staring: 'Grietman Sjuck van Burmania' (Bundel 1836, II, blz. 168). Zie ook *Leeskabinet* 1863. Bibl. Alb. blz. 57.

verlies van een Schoondochter[1)] en het Huwelijk van een Dochter[2)] - hebben, enige weken lang, een stilstand in het bijhouden van mijne Briefwisseling te weeg gebragt; waardoor ook UWelEd[s] geëerde letteren van den 20 Mei[3)] eerst heden door mij kunnen worden beantwoord. Dit spijt mij te meer, omdat ik door niets mijne opregte belangstelling in UWelEd[s] zo verdienstelijken Almanak vermag te bewijzen, want de Proza van het leven maakt zich dermate van al mijnen tijd meester, dat ik aan geen Poëzie kan denken, en dit jaar, hoogstwaarschijnlijk, tot mijn groot leedwezen, voor geen enkel Jaarboekje iets hoegenaamd zal hebben in te zenden. Hàd ik iets, en was het voor een Plaatje geschikt, dan maakte ik zeer gaarne gebruik van het voorstel, mij dienaangaande heuschelijk door UWelEd. gedaan, want ik verschil in begrip met den Heer Immerzeel, opzigtelijk het artikel van Plaatjes in onze Almanakken; achtende Copieën van schilderijen -inzonderheid van Landschappen - niet genoeg geschikt om belang te verwekken, en om onze *Tekenaars* te oefenen - die zulks, over het algemeen, maar al te zeer behoeven!

Ik beken intuschen, dat de Redacties, uit den aard der zaken, nu en dan last kunnen hebben van Plaatjespretendenten, en het moeielijk vallen moet, om jaarlijks Verzen of Proza te krijgen, welke het vereischte getal Plaatjes kunnen uitleveren.

De Volksalmanak is mij door den Heer Thieme jaarlijks geworden; ook de onverdiende van dit jaar - over welken ik mij een weinig schaam. Ik zeg op het vriendelijkst dank voor dezelve. In den laatsten las ik, in 't bijzonder, de Ebbe[4] met groot genoegen; de andere Stukjes niet te nà gesproken, want het Boekje heeft zeer veel verdienstelijke Ernst en Boert, zo in Dicht als in Ondicht.

Ik bid UwelEd. zich wel verzekerd te houden, dat het aan mijn' goeden wil geenszins hapert, indien ik niet tot den Volksalmanak bijdrage. Rekt de Voorzienigheid mijn leven, en wordt mij, benevens blijvende lust tot Letterkundigen arbeid, ledige tijd geschonken, dan hoop ik zulks te doen blijken; is het niet in dit, dan in een volgend Jaar.

Ik heb de eer met alle achting te zijn,

Weledele Heer,

UWelEd[s] Zeer Grew. dienaar
A.C.W. Staring.

1) A. C l i g n e t t, de tweede vrouw v. D r . A. B r a n t s .
2) D i e n t j e S t . met Jhr. v. P a n h u y s .
3) Aanwezig in het familiearchief.
4 ‘De Wondere Ebbe’, een proza-verhaal door W.H. Warnsinck.

Aan Os. O.G. Heldring[1].

306. Wildenborch den 12 Decbr. 1834:

Staring heeft op het oogenblik niets voor den Gelderschen Volks-almanak. Hij kent Heldring als een ijverig predikant ‘een beroep dat ik beschouw als in gelijke maat eerbiedwaardig en moeijelijk! en 't welk, met den stand van echtgenoot en vader vereenigd alles tesamen vat, wat den mensch aan de hoogste pligten bindt - maar hem dàn ook met de genieting van het grootste geluk, hier beneden mogelijk, lonen kan. Onder dit grootste geluk betrek ik mede *rust* dat is: vrede der ziel - stil genieten van het goede ons in onzen huiselijken kring aangeboden. Wordt dan dit genot door wat Poëzie gekruid, het is er niet te minder om’.....

307. Wildenborch den 18 Julij 1837:

.....‘De Heer van der Aa[2] heeft het te vrij gemaakt met te zeggen “dat ik de Almanakken moede was”. Dat ik niets meer voor de Jaarboekjes in mijn lessenaar heb is zeker, en dat ik bij mijne klimmende jaren en velerlei werkzaamheid van anderen aard allengs heb afgezien van dien literarischen arbeid, waarin ik vroeger mijn grootste genoegen vond - zulks kan ik mede niet loochenen. Misschien vinde ik mij evenwel door aanteekeningen in vroeger jaren gemaakt in staat ter vulling van eenige weinige bladzijden van den Grelderschen Volksalmanak met een klein opstel het Huis alhier betreffende[3] doch ik zou voor de toezending tijd tot het eind van Augustus moeten verzoeken’.

Het Plaatje zal moeten genomen worden van een kaart uit het midden der zeventiende eeuw, toen het kasteel reeds lang ontmanteld was.

‘Ontvang ik nu geen Brief van UWEwZg. ten antwoord op dezen zoo maak ik werk van een klein opstel eenvoudig en zuiver historisch - want meer zal hetzelve niet kunnen zijn’.

308. [Decbr. 1837]:

Staring dankt voor den Almanak. Op verzoek van Heldring heeft hij berichten in de buurt ingewonnen[4] over het drankmisbruik; het verergert in geen geval.

1) Bekend predikant te Hemmen, alcoholbestrijder. (1804-76). Redacteur van den Gelderschen Volks-almanak, in 1835 verschenen; in 1849 kreeg Nijhoff de leiding (Bouwstoffen I, blz. 59-60). Er zijn 6 brieven van hem bewaard.
2) R o b i d é v.d. Aa.
3) *Het Huis Wildenborch.* Geld. Volks-almanak (1838).
4) Een brief daartoe is in klad bewaard.

'In't algemeen mag men van onze streek getuigen, dat (Gods goedheid zij gedankt!) de toenemende welvaart met verbeterde zeden hand in hand *gaat*'. TeVorden wordt op school den bijbel niet gelezen, ook wegens de vele Roomsche kinderen. 'Eens in de week wordt er onderwijs in 't zingen gegeven, vooral met oogmerk om het Kerkgezang allengs te verbeteren[1)], maar men gebruikt dan, in plaats van de Evangelische eenige gezangen door de Maatschappij tot Nut van 't Algem. uitgegeven, die dan de Roomschen mède kunnen zingen'.

Hij hoopt dat Heldring met zijn boekje over de Jeneverpest ('een vertaling van den wakkeren Zschokke') succes zal hebben[2)]..... 'Velen zijn helaas bij de Armee jeneverdrinkers geworden en menig officier gaf den soldaat een slecht voorbeeld!'.....

309. Wildenb. den 3 Jan. 1839:

Staring dankt voor den Almanak:..... 'De Muziek van Wilms is vrij wat meer waard dan mijn tekst[3)] en bevalt hier uitnemend.

Een vriend deed mij het jaartal onder mijn Geldersch Lied opmerken. Ik zag nù in dat de vriendschap van den Heer Heldring dit nu 50 jaren heugende stukje voorbedachtelijk had uitgekozen'.....

Als er geen overvloedige en geschikter bijdragen zijn, heeft St. een klein opstel[4)], van een zuiver antiquarischen inhoud. Hij hoopt dat de Volksbode[5)] het goede doel zal dienen.

310. Wildenb. 4 Jan. 1840:

....'Over het wenschelijke dat de spelen der Kinderen zoodanig mogten zijn ingerigt, dat dezelve het jeugdig ligchaam sterkten, kunstvaardigheid ontwikkelden en geheugen en oordeel scherpten ben ik het volkomen eens met UWEw.[6)]. Waren de Kinderen met goede spelen bekend, zo konden ook hier waar de verspreiding der woningen over het platte land zelden toelaat dat de Kinderen met elkander spelen, de ruimte bij de schoolhuizen na het afloopen van de Leeruren nog altoos zelfs voor de Boerenkinderen gelegenheid aanbieden om zich met passend spel te vermaken.....

1) Lievelingsdenkbeeld van Staring. (Zie brief 366.)
2) Denk ook aan 'De Familie Stastok', waarin een toespeling voorkomt op het geschriftje: 'Jenever erger dan de Cholera' van Heldring.
3) *Een geldersch Lied* (muzijk van J.W. Wilms): Geld. Almanak 1839, blz. 18.
4) *Het Huis te Vorden en ten Voorde*, in manuscript in het familiearchief bewaard.
5) Zie blz. 184.
6) Opstel hierover v. Heldring in den Geld. Almanak (1840).

.....Het balslaan heb ik dikwijls in Holland gezien, hier zag ik het nooit, maar men kent er het zoogenaamde Klootschieten waarvan de beschrijving in de Statistiek van Gelderland[1] van mij afkomstig is'.....

Aan Mr. Is. An. Nijhoff[2].

311. Wildenborch den 23 Septbr. 1835:

....'Ik ben zo zeer verlangend dat het werk dezer Uitgave[3] van kant zij! Mijne hoge jaren zijn het niet alleen, die mij om spoed doen wenschen, 't is ook de invloed die het niet afgedane van deze zaak op mijn geest uitoefend, wanneer ik tot ander werk wil overgaan. Laat daarom, bid ik, het drukken ijverig voortgezet worden'. De aankondiging in den Letterbode maakt St. ook onrustig: 'Maar, zal men nu wel zo vroeg vooraf de Aankondiging in den Letterbode zetten?

- Ik heb altoos vrees voor den schijn zelf van kwakzalverij'..... Staring spreekt o.a. over de nieuwe letter van Nijhoff; hij vermoedt, dat het papier nu breeder zal moeten zijn en vreest, dat er dan strepen in het papier zullen wezen.

'Ik, v o o r m i j , heb aan een' goeden, scherpen letter, met zwarten inkt afgedrukt, voor den titel genoeg; nu men *alles* even weidsch titelt'. Is een gegraveerde titel wel gewenscht, dan geeft hij daarvoor raad. Het schildje moet weggelaten worden, wanneer het vignet van den bundel v. 1827 wordt genomen, daar het 'door hen, die geen Bladwijzer met Noten verkiezen te lezen voor een Geslachtswapen-Uithangbord van den Schrijver, zeer tegen zijne intentie, kan worden aangezien..... Ik had die Lier enz. aan Bendorp zelf voor gekrabbeld'[4]. Het beste is een nieuwe plaat te graveeren. Ook de prozaverhalen liggen gereed, maar zullen beide 'gelijktijdig op de pers, elkander niet tegenwerken?'.....

1) *Statistieke Beschrijving van Gelderland*, uitgege door de Commissie v. Landbouw in dat gewest (1826) blz. 547. Zie ook Schrijnen: Ned. Volkskunde I blz. 153-54.
2) 1795-1863, sinds 1818 was hij Opzichter bij het archief der Provincie Gelderland, ook uitgever te Arnhem. (Bouwstoffen II, blz. 304-13). Er is maar 1 brief van hem bewaard in het familiearchief, 25 in de L. Univ. Bibl.
3) Nijhoff gaf in 1836-37 de vier bundeltjes *Gedichten* van Staring uit.
4) Een eigenaardig voorbeeld, dat ons toont hoe bij Staring's werk in 't algemeen op alles dient gelet te worden, is het bedoelde vignet. De vlinder die hierop voorkomt, heeft twee heldere streepjes op de bovenvleugels, die in het bijzonder eigen zijn aan den vlinder van het eikenhout. Dezen vlinder wilde Staring, zoo zegt hij in een brief, aanduiden (vergelijk de vignetten van de bundels 1827 en 1836).

312. Wildenborch den 26 Decbr. 1835:

Staring maakt opmerkingen o.a. over de figuurtjes onder elk gedicht. Over zoo'n figuurtje schrijft hij (in doorsnee ± 1 c.M.): ‘kunnen de doorgeschrapte takjes niet van het middelste Figuur, dààr en overal elders, gescheiden worden, dan zou' dunkt mij, een eenvoudig dwarsstreepje, gelijk in mijne *Nieuwe Gedichten* en in het *Winterloof* beter zijn’.....

Als verbeteringen buiten de proef worden een paar leesteekens veranderd.

‘Maar nu het Papier! - zoo zeer mij de *Druk* in alles best voldoet, is dit mij geweldig met zijne geele kleur tegen, en ik was ten uiterste gaarne, in dezen opzigte beter toegerust *des noods ten mijnen koste.*

Al wat ik van onze Dichters bezit, is op beter, ten minste witter, papier (behalve mijn Winterloof - waaraan ik mij dan ook niet weinig geërgerd heb).’

Staring veronderstelt dat de minder goede kwaliteit van het papier een gevolg is van vrees voor een minder groot debiet: ‘Hapert het aan Debiet zoo zal UwelEd. ook altoos bij mij de grootste redelijkheid op het artikel van die som vinden.

Ik houd het Concept van ons kontrakt hier, tot ik over het Papier UwelEd^{s}. nader schrijven zal ontvangen hebben’.

313. Wildenborch den 2 Febr. 1836:

Staring zou graag den naam en het adres van de drukkerij willen weten, daar hij ook nu weer juist voordat Folpert van Arkel zal worden afgedrukt, een verbetering bedacht heeft.

314. Wildenborch den 24 Maart 1836:

Staring zendt een aantal verbeteringen: ‘Ik had in de eerste het woord *trad* gebruikt, dat negen regels hoger nog eens voorkomt. Het *ontzet* was.... het regte woord niet’.....

.....‘gaarne had ik de twee strepen vòòr en nà het sterretje onder mijn naam weg. Door die strepen, welke boven de woorden *eerste* stuk herhaald worden, vertoont zich de Titel overladen en dijdt te veel in de breedte uit’....

315. Wildenborch den 25 Maart 1836:

Staring meldt dat er nu zeven prozastukjes zullen zijn..... ‘De Titel van de Verzameling zou' korter, en beter, zijn:

Novellen
van
.....

Want “Kleine Verhalen in Proza” is een omschrijving en geen naam. Maar zouden ook onze Kritikasters het, door geheel Europa behalve bij ons thans gangbare “Novelle” voor Pedanterie houden, en zich in 't hoofd halen, dat ik mij door dien titel het voorkomen had willen geven: als waren mijne Verhalen iets nieuws, en ànders dan hetgeen ons de pennen van Fenna Mastenbroek[1], Louwersen, Drost, van der Aa, enz., enz., dikmaal veel beter, hebben geleverd en dagelijks blijven leveren?’

316. Wildenborch den 19 Mei 1836:

‘Ik wil niet hopen, dat ongesteldheid van UwelEd[s] zijde aanleiding geeft, tot het, zo het schijnt, geheel stilstaan van ons Drukken’. Voor een paar dagen wil St. het gedrukte en geschrevene thuis hebben ‘om in de Copie enige verbeteringen aan te brengen, welke ik den verleden winter nog heb opgetekend, zò in het vroeger als in het later, door mij gedichte’.....

....‘De trage voortgang van ons werk spijt mij te meer, omdat er reeds onderscheiden malen naar exemplaren van de Uitgaven van vroeger datum is gevraagd, die hier nu achter 't slot liggen’....

317. Wildenborch den 7 Julij 1836:

Staring geeft de namen op van hen die een present-exemplaar moeten hebben.

Als correctie moet *daar door* veranderd worden in *daardoor.*

....‘Wij hebben hier onwillekeurig een offer gebragt aan de mode, die ons weldra “voor hoofd” en “weder zien” zal laten drukken: een heerlijke uitvinding voor de Papierverkopers’[2]....

318. Wildenborch den 30 Aug. 1836:

Sedert 12 Aug. heeft Staring niets ontvangen om te corrigeeren; daar hij het publiek beloofde 3 maanden na het eerste het tweede stukje uit te geven, verontrust hem het uitblijven van een afgedrukt vel. ‘Ligt het Eerste Blad nog onafgedrukt zo is er nog een kleinigheid te verbeteren: op bldz. 8 had de negende regel van het vers:

> Geboekt door Luciaan', te vreên

gelijk de voorgaande moeten inspringen’.

Wanneer er aan de Novellen niet gedrukt wordt, zou hij de copie[3] graag

1) 1788-1826. Ze schreef zedelijke verhalen uit het familieleven, veelal in tijdschriften en almanakken geplaatst.
2) Zie ook brief 353.
3) Deze copie berust nu als geschenk van W.C.A. Staring (1885), in de L. Univ. Bibl.

terughebben. ‘In een ledig uur kan ik dezelve dan nog eens doorlopen, of er hier of daar nog kleine taal-, stijl- of schrijfgebreken schuilden; gelijk ik er van tijd tot tijd nog enkele in de hier gebleven stukjes ontdekt heb’....

319. Wildenborch den 26 Decbr. 1836:

Staring wil den titel van de Novellen versieren niet een plaatje van de Heilige Gudula, van wie een legende in ‘Nikolaas de Notaris’ voorkomt. Een teekeningetje voegt hij er bij om te toonen, hoe hij haar wenschte te zien: ‘jeugdig; zo schoon mogelijk; eenvoudig gekleed; met bloemen gekranst - waarboven de heiligen-glorie zonder stralen zweeft; een' bloeienden Appelboomtak in de regterhand houdend, en in de linker de naar een kleine Kapel gelijkende Lantaarn, op de keerzijde van het Blaadje getekend - *niet de Lamp*, welke ik haar eerst verkeerdelijk in de hand gegeven had!.... De hals van Gudula dient minder bloot te zijn, dan in mijn Schetsje; maar - nog eens - jeugdig, schoon, en niet plomp van leest moet het Meisje zijn, of zij blijft beter weg. Laat men aan Gudula eens kunnen zien, dat onze Tekenaars en Graveurs het eindelijk en ten lange laatste gevat hebben, om een tronie en een figuur als de verlangde op het papier te brengen, even goed als zulks Engelschen, Duitschers, en Franschen soms tot in hunne modeprentjes toe, bewijzen te kunnen doen’[1)].

320. Wildenborch den 13 Jan. 1837:

‘Eer aan den Heer Couwenberg[2)]! Hij heeft van Gudula een regt bevallig figuurtje gemaakt’; het spijt Staring dat er reeds een uitgewerkte teekening bestaat, daar hij een verandering wou aanbrengen die hem voor de eer van het werk hoogst wenschelijk schijnt. De lantaarn in G.'s hand is te groot, ook schijnt de rechterknie van Gudula, het wijken van haar gewaad aan die zijde en het feit, dat de lantaarn niet loodrecht onder haar hand hangt er op te duiden, dat zij de lantaarn in haast voortdraagt ‘hetgeen bij de waardigheid eener Heilige niet zou' passen’.

Hij ziet G. liever in een middeleeuwsch lijfje dan in het hedendaagsche gewaad; uit de houtsneden van de ‘Gulden Legende’ heeft hij de lijfjes gecopieerd. ‘Zij kreeg daardoor’ een ‘hoogere, Grieksche taille; gelijk al wat vrouwelijk is, zoo oud als jong, in mijn Legendenboek van 1500 heeft’[3)].

1) Zie ook brief 168 en 238.
2) H.W. C o u w e n b e r g (1814-45), bekend graveur, hij maakte veel gravures voor de almanakken.
3) ‘De Gulden Legende ofte dat Passionaal’. Antwerpen. 1505.

Ook moet de ‘Heiligenschijn’ kleiner zijn, zooals hij op de teekening heeft aangeduid. De teekening kan gegraveerd worden, maar als het goed gedaan wordt is er ook geen bezwaar tegen het lithographeeren.

Misschien heeft St. iets voor de Bijdragen[1]: ‘of, namelijk een Huis Ten Voorde, of Te Vorden, in 1374 door de Deventerschen vernield, Graafschapsch of Overijsselsch was. Wijlen de Heer v.d. Borch wijfelde; ik meen dat men genoegzaam bewijs heeft om te mogen stellen, dat het Huis Overijsselsch was, en niet Te Vorden, maar Ten Voerde of Ten Voorde heette’[2].

321. Wildenborch den 21 Jan. 1837:

Staring antwoordt Nijhoff, die zijn bezwaren tegen de teekening van Gudula weerlegd heeft. Hij vertrouwt dat Couwenberg, wanneer hij zijn eigen smaak volgt, het wel goed zal maken. ‘Maar voor een hoge Taille blijf ik pleiten, geassisteerd met een leger van Heilige en onheilige Dames, die ik òòk nog in de houtsneden der Gesta Romanorum van 1481 en in een Hoogd. Kronijk van 1500 hier gevonden heb’....

....‘Dus kan de Heer Couwenberg geen lage taille aan Gudula laten behouden als met openlijke rebellie tegen de Wetten der Mode.... en met gevaar van zich wie weet hoeveel vermogende Santinnen tot vijand te maken. Ik vertrouw dan ook door deze gewigtige drangredenen te zullen uitwerken, dat ik op dat artikel mijn' wensch verkrijge’.

‘De Winter heeft mij tot nu toe de gelegenheid onthouden om mijn' schoonzoon Brants te spreken’....

322. Wildenborch den 30 Jan. 1837:

‘Ik heb bevonden, dat bij vele Lezers het bepaalde denkbeeld van een Liefdesgeschiedenis aan het woord Novelle wordt gehecht; het schijnt mij daarom beter toe, dat wij, als Titel boven de Gudula, schrijven:

Kleine Verhalen.’

323. Wildenborch den 25 Maart 1837:

Over de gravure van Gudula is Staring tevreden: ‘er is wel iets op te zeggen, doch’.... Het zou geen kwaad gekund hebben, zoo er een bewijs van voetzolen zichtbaar was en ook het ‘enigszins blinde van het linker oog’ moet verholpen.

1) *Bijdragen voor Vaderl. Gesch. en Oudheidkunde* (1837 door Nijhoff begonnen).
2) Dit opstel is in manuscript nog in het familiearchief (zie ook brief 309).

‘Als de Kleine Verhalen uitkomen, zal mij de zedigste aankondiging meest welkom zijn. Op letterkundige verdienste maken dezelve geen bijzondere aanspraak, en ik ben ver van mij met mijne schetsen als Verhaler onder de eerste te plaatsen. Sterke hartstogten te schilderen - gemoedsbeweging op te wekken - heb ik niet bedoeld, en mijne hoogst eenvoudige stukjes zijn de antipoden van verre de meeste fransche, engelsche en hoogduitsche Novellen van den dag’[1)]....

324. Wildenborch den 29 Mei 1837:

Twee corrigenda.

‘*Spruit*[2)] veroorzaakt een stuitenden wanklank’, daar twee regels lager *spreidt* voorkomt. ‘*Ten* deun[3)] is te ongelukkiger, omdat het Hollandsche *deun*, voor *karig*, reeds aan vele Grelderschen niet bekend zal zijn’.

325. Wildenborch den 19 Junij 1837:

....‘Op bladz. 52 der Verhalen heb ik ter kwader ure, aan het slot der voorlaatste zinsnede geschreven: “die in het zonlicht als zilver flonkerden”; dit had moeten zijn: als zilver in het zonlicht flonkerend, want de volgende zinsnede eindigt, op bldz. 53 ook met “*die* - bedreigden” en dit herhaalde *die* heeft iets in den hoogsten graad stuitends en wischt de verdienste der beschrijving op bldz. 52 en 53 (zo er verdienste in te vinden is) geheel uit’....

326. Wildenborch den 8 Aug. 1837:

Enkele aanmerkingen maakt Staring op het uiterlijk van de Kleine Verhalen: ‘Een weinig meer kleur had ook aan het omplakpapier der Kl. Verh. goed gedaan’.... ‘Het heeft mij geweldig gespeten, dat ik met mijne correctie te laat kwam! maar het gros der lezers zal het gebrekkige laten passeeren - en de kogel is nu door de kerk.’ ‘De fransche Banden voor Göttingen houden mij niet genoeg de eer van ons elegante binden bij de Duitschers op. Hierover schrijf ik nader’....

‘N.B. De Rugtitel voor het 4de St. der Ged. is niet goed verdeeld, zodat, als de stukjes naast elkander staan, de aanwijzing van de Nommers niet op gelijke lijn komt.’

1) Nijhoff schrijft op de achterzijde van dezen brief: ‘Deze Verhalen zijn juist het tegenovergestelde van de Gedrochtelijke voortbrengselen van buitenl. vernuft. waarmede men onze vaderl. grond overstroomd; maar zij zijn even daardoor meer overeenk. ons volkskarakter niet beleedigend voor ons gevoel noch kwetsend voor onze zeden.’
2) IV, blz. 33 en 155 r. 4.
3) II, blz. 134 r. 5.

Met belangstelling heeft St. gehoord dat de Heer v. Doorninck[1] uit Deventer ‘het Campensche Stadsarchief’ in orde brengt en veel belangrijks betreffende den ouden koophandel van die stad heeft gevonden.

327. Wildenborch den 29 November 1838:

Met genoegen zag Staring uit Nijhoff's brief, dat er 300 exemplaren van de Gedichten verkocht zijn. ‘De gunstige Recensiën van *de Gids* en de hartelijke toon aan het slot gaven mij ene stralende voldoening, omdat mij de Recensent niet bekend is.

Ik wenschte naar vermogen de goedkeuring welke mij betoond mogt worden te blijven verdienen. Dit was het waarom ik, zo er ten enigen tijde, een Derde Uitgaaf van de Gedichten gewaagd konde worden, mij of de mijnen het regt wenschte voor te behouden om die Uitgaaf niet te laten plaats hebben dan na correctie van die kleine gebreken, welke mij door anderen in de Twede Uitgaaf nog wierden aangewezen, of die ik zelf daar in nog vinden kon'. Zulke Feilen nu zijn mij door geen Recensent bepaaldelijk aangewezen, doch ik heb er, speciaal in de Verhalen, zèlf gevonden - ook nog al *Drukfouten*, die ons ontsnapt zijn. Het een en ander heb ik in een daar toe bestemd Exemplaar aangetekend[2]; opdat het ten enigen dagen - zo nodig - zijnen dienst bewijze[3]; zullende ik dezen aangaande met mijne Zonen afspraak maken, die er zeker, nà mij, niet mede zullen speculeeren, en, overeenkomstig mijn verlangen, als het pas geeft, handelen zullen -’.

....‘UwelEd. verpligt mij, door de *f* 323 ter mijner dispositie te houden liggen’.

‘Ook de Kleine Verhalen heb ik op een enkele plaats verbeterd.’ ....‘De Letteren liggen bij mij op doodstroom[4]’....

‘Tot mijne ergernis vond ik UwelEd^{s} Naam niet in Otto's *Gesämmt-Literatur*[5] Niederlands, en G. van Hasselt, de Heer van Daalhuizen is kaal afgescheept met drie regels, die weinig zin hebben. Mijn artikel Staring*h* is uit van Kampen afgeschreven en ik ben in hetzelve ook éen *Fabel*dichter, 't geen meer is dan ik weet’....

1) In 1838 werd deze J. van Doorninck archivaris van Overijsel.
2) Het handexemplaar heb ik ondanks ijverig onderzoek niet kunnen vinden. Van den Bosch gebruikte het in 1892 voor de uitgave van een bundeltje Poëzie van Staring (in de Zwolsche Herdrukken verschenen).
3) De uitgave van Beets (1862) berust op dit exemplaar.
4) Zie o.a. Warenar vs. 477.
5) Dr. Fr. Otto: *Die Gesammtliteratur Niederlands oder Leben und Wirken der holländischen Schriftsteller* 1835, blz. 419.

328. Wildenborch den 27 Mei 1840:

Staring heeft een jaar lang niets van zich laten hooren, zooals hij zelf bekent: ‘ik ben in dien tijd meer en meer schildpad geworden. Mijne drie en zeventig jaren beginnen mij, inzonderheid als ik met het rijtuig van honk moet, op een zeer hinderlijke wijs zwaar te vallen’. Hij moet nu wel schriftelijk een verklaring vragen, dat zijn Gedichten en Proza-Verhalen nooit zullen worden herdrukt zonder zijn toestemming of die van zijn erven[1].

‘De som der Verbeteringen in de Gedichten is, bijzonder in de twee eerste stukjes, nog al aanzienlijk, schoon zij in kleinigheden bestaan; en, uit ene eerzucht, die ik mij niet schaam te belijden, wenschte ik zeer, dat ten enigen tijde, een herdruk de gelegenheid aanbood, om van dezelve gebruik te maken. In alle gevallen zal ik zorg dragen, dat mijne correcties, duidelijk aangewezen, bij een' van mijne Zoons zullen blijven berusten, die mijne, van alle financieele speculatie vreemde bedoeling dezen aangaande kennen.

Tot een' herdruk van de Proza Verhalen is wel geen kans. Aan deze is ook weinig door mij verbeterd’.

Met genoegen las St. het derde deel van Nijhoff's Gedenkwaardigheden[2].

Aan E.J. Potgieter[3].

329. Wildenborch den 10 Julij 1837[4]:

Weledelgeboren Heer,

UwelEdgeb[s] vriendelijke en mij vereerende Brief van 30 Junij brengt mij in verlegenheid. Ik wenschte zoo gaarne iets voor de Tesselschade (een gelukkige naam!) te geven - maar wat ik schreef was letterlijk waarheid: niets hoegenaamd heb ik liggen, en ik word door ander werk zoo zeer van poëtischen letterarbeid afgetrokken, dat ik ook geen de minste hoop voede om het ledige in mijn portefeuille met iets nieuws te kunnen aanvullen. In alle gevallen is ook het schoone jaargetij nooit mijn dichtsezoen geweest, en mijne Muze was, van het begin onzer kennismaking af, een zeer eigenzinnige Juffrouw, die sneeuw en onstuimig weer afwachtte om mij een bezoek te brengen. Nu ik het zevende kruis op mijn' levensweg voorbij ben,

1) Deze verklaring is nog aanwezig in het familiearchief.
2) ‘Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland’ (van 1830-'62 verschenen 6 deelen.)
3) Potgieter wendde zich tot Staring als redacteur van den almanak *Tesselschade* (1838-40. Zie over dezen almanak Groenewegen: *Potgieter*, blz. 181-190). Van Potg. zijn 6 brieven bewaard.
4) Een gedeelte van dezen brief drukte Groenewegen af (blz. 143).

zal zij thans, zoo ik gis, wel geheel uitblijven. In spijt van hààr èvenwel te willen dichten zou' ongeraden zijn! Ik ben aan dat gedeelte van het lezend publiek hetwelk mij gunst toedraagt verschuldigd zulks niet te doen. Deze verpligting werd mij in 't bijzonder opgelegd door een' mij onbekenden Recensent[1)], die onlangs in den Gids te veel goeds van mij gezegd heeft, om wat er kwaads van te zeggen is aan den anderen kant niet uit de hoeken te doen halen. Dus - met het *beoefenen* der Poëzie zal het wel bij mij uitwezen. *Genieten* doe ik dezelve, bij voortduring, als in jeugdiger leeftijd; ook volg ik altoos met belangstelling wat ons Landjen in het vak der Romans en Novellen meer en meer begint op te leveren; en ik mag de Medeminnaars[2)] niet zoo wegwerpen als de Heer Potgieter doet. Behalve hetgeen in den Gids wordt geroemd[3)] vind ik den Brief van bldz. 114, zoo wel als de verzen in het zeiltogtje[4)], meesterlijk. De Recensent wenschte meer duidelijkheid: wat ik vermoede is, dat de Schrijver, bij het aanleggen van zijn plan, een meerder uitgebreid Verhaal wilde leveren dan wij van hem ontvangen hebben; maar wanneer dit zijn stuk geheel verwerpelijk zoude maken, dan mogt ìk mijne schamele kleine Verhalen - waarvan de Drukker, naar het schijnt, maar niet kan scheiden - wel met hun zevenen op het vuur smijten; te meer, daar in dezelve hier en daar leemten in den stijl onverbeterd zijn gebleven, die in de Medeminnaars geenzins gevonden worden'.....

330. Wildenborch den 28 Julij 1838:

'Kou' noch warmte helpen meer! De Muzen hebben den Ouden Man alle gunstbewijs voor goed ontzeid. Moeten er met geweld een paar coupletten, bij huisselijke Feestnooden, worden gemaakt, zoo dragen zij te duidelijke blijken, van zonder hulp, of liever in spijt van 't Negental op het papier te zijn gebragt, om aan het Publiek te worden medegedeeld; te minder, daar toch een vreemde zeldzaam dergelijk gelegenheidswerk lezenswaardig kan vinden, en men ons waarlijk met het drukken van zulk goedje meer behoorde te verschoonen dan men doet.

Het spijt mij wel, dat dìt het antwoord moet zijn op UwelEdGeb[s] heusche en mij zeer vereerende uitnoodiging, om iets tot de Tesselschade van 1839 bij te dragen. Maar het is zoo, en, helaas, niet anders!

Ik bewonderde, in het "Kolenbranders-jongsken"[5)] uwe gelukkige worste-

1) Potgieter zelf. Nergens bleek mij dat Staring wist wie de recensie geschreven had, maar men kan gerust aannemen dat hij Potgieter als den schrijver beschouwde.
2) Verschenen in het Ned. Magazijn van Romans en Verhalen (Robidé v.d. Aa) IV. 1836.
3) 1837 B. blz. 233. De critiek is van Beets.
4) 'Haarlems Liedje' in Verspr. en Nagel. Werken, Poëzij I, blz. 182-83.
5) Gids (1838. M. blz. 267). Naar Erik Gustaf Geyer.

ling met de moeijelijkheden, die maat en dubbel rijm den Vertaler in den weg leiden! - Mogt dit stukjen aanleiding geven, dat ons ook oorspronkelijke Balladen in dien *geest* wierden geschonken; mits men zich niet ging verbeelden, dat het hier juist het □ □ _ moest doen en zich *ieder* sterk genoeg voelde om het in uwe trippelmaat vol te houden! -

Wij zien hier met groot verlangen het Tweede Deel van uw Noorden[1)] te gemoet. In den kring van onze kennis heeft hetzelve de hoogste belangstelling opgewekt. - Wegens uwe afwisseling van toon moesten lezers van zeer verschillenden smaak door hetzelve geboeid worden. - Wat mìj *bijzonder* heeft aangetrokken zoude ik niet kunnen zeggen, want alles boeide *mij* even zeer. Meesterlijk is uw verhaal van Pehr Hörberg![2)] - Uw weigeren van den handkus, na de Zweedsche maaltijd[3)], deed mij lagchen: ik verschoonde mij op dezelfde wijs, als Hollander, toen ik, vrij wat jonger dan nu, een paar jaar in Duitschland was.

De Gids heeft mij ten einde toe goedgekeurd, en het slot der Recensie trof mij. Dat nu van elders een krassende echo zal volgen - daaraan twijfel ik niet; maar mijn rust zal daardoor niet verstoord worden, en die mij zegt, dat ik niet onberispelijk ben, vertelt mij iets, dat ik door mijn *verbeteren* heb aangetoond sedert lang te weten'.....

331. Wildenborch den 23 Maart 1839:

Het spijt Staring dat hij niets heeft voor 'Tesselschade'. Hij hoopt op het toegezegde bezoek van Potgieter aan zijn 'boersche eenvoudigheid'. 'Gasten verwachten wij niet later dan om twaalf uur, aan de Koffijtafel'.... 'Hun Bed is gespreid om elf'.

'Als ik recenseeren *moest* had ik òòk nog iets op het Plaatje van den Kastelein van Ter Eem aan te merken![4)] De Teekenaar heeft vergeten, dat er Hoeden en Mutsen boven de Muren behoorden te kunnen uitkijken. Hij had een Voormuur, om een plein tusschen de Poort en het Huis gaande, moeten bouwen.

Ik kende *de Schaapherder* niet, maar ben er in geslaagd, om het Boek geleend te krijgen en heb het gelezen. - Men zal, hoop ik, wanneer het door de Kritiek beoordeeld wordt, niet zòò veel van het berispelijke zeggen,

1) *Het Noorden; in Ontrekken en Tafereelen.* (1836-40, 2 dln.).
2) Het laatste van de "Vertellingen in de Noordsche Drinkzaal" (Dl. I blz. 219-328).
3) In de "Schetsen uit Gothenburg" (2de druk blz. 108-09): "waarom droeg zij niet een' handschoen?"
4) In den vorigen brief besprak St. uitvoerig den inhoud, maar vooral de plaatjes uit Tesselschade (1839). Hij prees het plaatje bij zijn eigen proza-verhaal: *De Kastelein van het Huis Ter Eem.*

dat men geen ruimte overhoude, om *genoeg* regt te doen wedervaren aan de (in mijne oogen) zeer uitstekende verdiensten van den Schrijver, die overal doorslaande blijken geeft van de voorbereidende studie, waaraan hij het niet heeft laten ontbreken - van het rijpelijk doordachte, in den aanleg van zijn plan zigtbaar - en van zijn groot talent om de velerlei karakters van zijne personen vol te houden.

Ik heb het *genie* van den Heer v.d. H. bewonderd! daarom speet het mij te meer, dat er een aantal kleine vlekjes in zijn stijl[1)] worden gevonden, die *een vriendschappelijke hand*, bij het corrigeeren der Proeven nog weg had moeten wisschen, want een auteur ziet gewoonlijk zèlf deze miniatuur-leemten niet! Ik bedoel soortgelijke als de herhaling van hetzelfde woord. In de eerste drie regels van het Boek vindt men dadelijk *zoo* twee maal. - Op een plaats twee, drie kwam mij ook iets voor, dat blijkbaar niet voor *lezeressen* geschreven was. - De beschrijvingen van het uit- en inwendige van gebouwen - van Huisraad en van Kleeding scheen mij àl te breedvoerig; hoe zeer verdienstelijk ànders. Het tooneel te Barneveld, in het vierde deel, zoude ik ook aanmerkelijk korter hebben gewenscht, zoo wel als den dood van 't Hoofd der Zwarte Bende - anders meesterlijk! -

Dat ik, in een R o m a n , voor geen treurig einde ben is mijn bijzòndere smaak. Ik wil dien niet verdedigen, en roep nog eens: Vivat de Schrijver van de Schaapherder, over wiens arbeid wij, zoo ik hoop, vrij wat meer zullen praten, dan ik er hier van geschreven heb'.....

332. Wildenborch den 23 Novbr. 1839:

UwelEdgeb[s] vriendelijk Geschenk van de Tesselschade met opregte dankbetuiging aannemend, doe ik zulks niet zonder daar bij te blozen, want ik merk maar al te duidelijk, dat de Muzen, die den Ouden Man verlaten hebben, zoo dat er niets dan de Boer aan hem gebleven is, niet voornemens zijn tot hem terug te keeren, en hem een Bloemtjen in den krans van Roemers Dogter te helpen vlechten.

Het belangstellen in den arbeid van anderen blijft evenwel onverminderd bij mij standhouden, en ik heb mij op het hartelijkst verblijd, dat de Tesselschade van 1840 niet alleen zich gelijk is gebleven, maar, zou' ik zeggen, zelfs boven de vroegere verdienstelijk is.

Dat de Redacteur het niet enkel op zijne Medearbeiders laat aankomen,

1) St. heeft deze opgeteekend, ze zijn in het familiearchief bewaard en betreffen niet alleen den stijl, maar wijzen ook anachronismen, fouten gemaakt in de beschrijving van de fauna, enz., aan (zie brief 253 noot 3).

maar zoo veel eigen werk heeft geleverd, strekt hem tot bijzondere eer, te meerder, omdat de Rijkdom[1], Charlotte[2] en Hilda[3] ieder zijn bijzonder merk van oorspronkelijkheid dragen. De lieve Anna voor den Titel zou' men groeten voor de verdoopte Brechtje, die, uit het antieke Vensterke van Elzemoêr ziende, haren Faliedrager in het oog krijgt[4]. Het Beeldjen is meesterlijk; zoo van den kant der Teekening als van dien der Gravure; doch mogen zich de overige Plaatjes mede zeer wel laten zien; al vergelijkt men ze ook met soortgelijke in de vreemde Jaarboekjes. *Lange* had het gezicht van uwe Hilda wat zachter moeten behandelen. Het vleesch van de, anders zoo aardige, Charlotte geeft, dunkt mij aanleiding tot dezelfde aanmerking, *als men critiseeren* w i l . *Govert-oom*[5], *Valkenstein*[6] en *St. Antoni*[7] zijn, dunkt mij, allen lofwaardig. Wat ik op den Heilig heb aan te merken raakt Teniers, die een *Plagerij* en geen *Verzoeking* heeft geschilderd; terwijl ook een goed deel der Acteurs buiten het oog van den Heilig zijn rol speelt; b.v. de twee tournooiers in de lucht. Dit belet niet dat de figuren grotesk genoeg zijn, en Barlaban op een hofstoet van figuren, gelijk men hier bij elkander vindt, met welgevallen zou' kunnen neêrzien. - Digt bij den Hermiet loopt het ook, mijns bedunkens wat al te drok. - Ik meen in de Galerij te Manheim[8], voor ruim vijftig jaren, een St. Antoni te hebben gezien, die, door soortgelijke spoken als die van Teniers op een Concert onthaald werd, waar bij de Muzikanten meer in 't gezigt van den Sant geplaatst waren.

Dat de Proza in de Tesselschade heerschend is keur ik ten hoogste goed, dewijl er zoo geweldig veel bij ons gedicht wordt, dat er de Proza bij lijdt.

De andere Proza-stukjes niet te na gesproken, noem ik *Revenge, Maria* en *Een Liefde* uitmuntend! Werden wij bij vreemden vertaald, dan moest dat Drietal inzonderheid overgezet worden!

Zoo men uit de Letters v.d. H. onder het stukje *Maria* den naam *Old*man[9]

1) Tesselschade 1840, blz. 79-98 en Verspr. en Nagel. Werken Poëzij I, blz. 348-65.
2) Blz. 184-89 en I blz. 366-70.
3) Blz. 242-44 en I blz. 383-85.
4) *Aan 't Vensterke van Elzemoêr.*, van Potgieter, uitgegeven onder pseudoniem W. D-s. en I blz. 371-82.
5) Blz. 55, het gedichtje is van Beets.
6) Het slot Valkenstein, aan de Nahe; het plaatje hoort bij ‘Hugo en Gisla’ van Heye.
7) Blz. 221.
8) Zie brief 6.
9) Staring bedoelt J.F. O l t m a n s , die onder het pseudoniem J. van den Hage o.a. in 1838 *De Schaapherder* uitgaf. *Revenge* is van Betsy Hasebroek en *Eene liefde* van Helvetius v.d. Bergh.

had te lezen, wierd den schrijver van den *Schaapherder* door dit kleine Verhaal geen oneer aangedaan.

Als UwelEdgeb^{s} *uitstellen* van het Geldersche overstapje geen *afstellen* te weeg brengt, willen wij *praten* over de woordvolging: ‘Een huivring door uw leden trilde’[1)] ‘of gij - betoonen blijft uw fieren aart’ enz. Als, een geheel stukje dòòr, het *oude* heerscht, kan ik er best in berusten, maar het komt mij wat bedenkelijk voor, om, waar het onze Syntaxis geldt, oud en nieuw door èèn te mengen. Woordverplaatsing om 's Nadruks wille is iets anders - dat spreekt van zelf.

Zie daar, mijn geëerde Vriend, een geheele preek over Tesselschade, waaraan gij weinig hebt, maar die ten bewijs moet strekken, dat uw geschenk niet besteed is aan iemand die niet anders deed dan enkel de mooie prentjes te begluren.

Ik heb de eer met gevoelens van bijzondere hoogachting mij te noemen,
WelEdelGeboren Heer,
UwelEd.geb^{s} Zeergew. dienaar
A.C.W. Staring.

1) *Charlotte* blz. 188.

IV
Brieven over volks-, taal- en oudheidkunde.

Aan Mr. G. van Hasselt[1].

333. Wildenb. den 21 December 1802:

Welgeboren, Gestrenge Heer,

Ik ben zeer gevoelig aan UWGeb.Gestr. vriendelijke attentie, en betuig mijne schuldige erkentenis voor de mededeeling der aartige Anekdote de Wildenborch betreffende.

Het Markenboek was in handen van een der Gecommitteerden en is mij heden eerst teruggeworden. Ik neem de vrijheid hetzelve bij dezen aan UWGebGestr. te adresseeren, met verzoek, om ééne Copie in het bijliggend Boek, door mij begonnen, te laten vervolgen, en eene Tweede op los onafgesneden Papier te laten maken, waardoor UWGeb.Gestr. mij zeer zoudt verplichten.

Voor weinig dagen heb ik het Idioticon van den H[r]. Prof. Wassenbergh[2] ontvangen en met veel genoegen gelezen. Bij de *Vrijmoedygheit van een Huisman* had ik wel eene tegenoverstaande vertaling gewild, evenwel kan men zich nog beter dáárdoor redden dan door een groot getal aanhalingen uit Gijsb. Japix.

Ik wenschte dat het iemand inviel[3] om Zutphensche Idiotik. te verzamelen! hij zou' een ruimen oogst vinden, en veel belangrijk taaleigen vooral ten platten Lande aantreffen, zo als bij voorbeeld het gebruik der tertia singul. voor de plur. in de phrasis ‘Zij staat en ziet’ voor zij ‘staan en zien’ - 't welk eene si dîs placet Geldersche elegantie is die op kan wegen tegen de Hollandsche ‘Daar is er, die’ zijnde in de laatste waarschijnlijk geen groter finesse te zoeken dan in de eerste’.....

1) 1751-1825. Hij was in 1789 burgem. v. Arnhem; in 1795 uit alle betrekkingen ontslagen, werd hij in 1803 Charterbewaarder, enz., van Gelderland te Arnhem. Bekend door: *Over de eerste Vaderlandsche Klugtspelen* (1780). Er zijn 12 brieven van hem bewaard.
2) ‘Taalkundige bijdragen tot den Frieschen tongval’ (1802) door E. Wassenbergh, Prof. te Franeker.
3) St. heeft later eens het een en ander daarover opgesteld voor De Jager en diens Taalk. Magazijn (zie brief 353).

334. ter Wildenborch den 20 Maart 1804:

Welgeboren, Gestrenge Heer,

'Om Uw vriendelijk compliment..... te beantwoorden deel ik UWGeb.Gestr. hierbij eenige Rijmen mede, die mij laatst onder het eenzaam rijden van Arnhem naar Zutphen den tijd hielpen korten[1]. Zo zij UWGeb.Gestr. zo veele minuten korten als zij mij uuren gedaan hebben zal het wel zijn. Voor het overige maak ik uit dezelven, zonder mijn' naam, geen mysterie'.....

335. ter Wildenborch den 14 Jan. 1805:[2]

Welgeboren, Gestrenge Heer,

Het Vierde Deel der Arnhemsche Oudheden[3] heb ik met dezelfde graagte gelezen als deszelfs Drie Voorgangeren; zo rijk en afwisselend van inhoud! en betuige bij dezen mijne erkentenis voor dit UWGebGestr^{s} vriendelijk Geschenk.

De Zwanen C u i j l, bldz. 59, vermoede ik een Zwanen *achterbout* te zijn, omdat het woord *kuil* in dien zin bij de Duitschers voorkomt, in *Hammel*-k e u l e, een Hamelbout. Ik noem de Zwanen Cuijl een achterbout, in tegenstelling van Roemers *Voorbouten van het gebraden Kapoen*, die met de Zwanen Cuijl bij mij in 't vijfde Schok Quicken N°. 28 der Editie[4] van

1) Er bijgevoegd is: *Aan de Maan* (als *Aan Luna* in Ged. III, 1837, blz. 60). Het heeft 3 strophen meer en is later in vele opzichten veranderd en verbeterd.
In het rijtuig maakte St volgens mededeeling van verschillende leden der familie Staring vaak puntdichten.
In het familiearchief is een gedicht bewaard door St. gemaakt op v. H a s s e l t ' s *Rijmelarijen* en in Decbr. 1802 aan hem gezonden; de laatste regels luiden:

> "Zie onzen Zangberg, dor en naakt
> Als Hei van 's Tienders vloek geraakt;
> Plant Lommer, om zijn' kalen Top,
> En lok er 't spade nakroost op.
> Ik - zaai gebloemt in 't needrig Dal,
> Dat rasch na mij verwelken zal!"

Het Hs. van *Aan de Maan* wordt evenals de brief op de Kon. Bibl. in den Haag bewaard.

2) In klad aanwezig op den Wildenborch.
Daar ook een brief van v. Hasselt *(Arnhem 2 Januari 1805)*. Hij wil uitgeven een 'Rapsodie van Geldersche Oudheidszaaken' en heeft aan stof al 4 deelen of meer bij elkaar.

3) Arnhem bij Moeleman. 1804.

4) 'Brabbeling' van Roemer Visscher (2de druk. Amst. 1669).

1669 te vinden zijn. Ik zie dat men *Donderkloten gehouwen* heeft. Misschien zullen zij dit alleen in 't ruuwe zijn gedaan, en dat men dezelven vervolgends gerond heeft zo als men de Mormels doet? Onze Wildenborchsche Steenen Kogels[1] dragen mij hun needrigst compliment aan UWGebGestr. op, voor de honorabele mentie.

Komt UWGebGestr[s] afleiding van 't woord *Kourt* voor Torenwachter en den naam *Courhuis* voor Zutphen (Deventer?) van *Courier* ook elders voor? Wij hebben hier op onzen Barchemschen Berg ook een *Koerbelt*, eene overoude opgeworpen Hoogte, die voor een Uitkijk kan gediend hebben. Ik weet niet vanwaar het mij was aangewaaid, dat *koeren* kijken zoude heten en de Koerbelt met het Koerhuis en den Koert tot dat *koeren* behoorde. Uwe Derivatie heeft mij nu aan 't zoeken gebragt, maar ik heb *koeren* nergends in de betekenis van kijken gevonden[2].

Bij de Rijgers, Lepelaars en Kraanvogels bldz. 245 kwam mij de Ridderlijke Maaltijd in de *Vier Heemskinderen* te binnen, waarbij voor elken Gast in een bijzondere schotel een Zwaan, een Putoor, een Kraan en een Reiger zoude opgedischt worden. De vrome Malegijs, die de orders tot dit maal gaf, zal waarschijnlijk door de Kunst van Negromantie, welke hij zo goed verstondt, de Vogels naar de Maag hebben weten te proportioneeren, zo als Milton zijne onbeschofte Duivels in het bekrompen Pandaemonium wist te doen passen.

Laat ons, bid ik, niet naar uwe Rhapsodieën wachten! Ik bewonder UWGebGestr. in de daad op het hoogste! De Gelderschen zullen, wanneer dat zo voordgaat, eindelijk, door den onvermoeiden ijver van een eenig man, aan de Hollandren hunnen Alkemade[3] en andere Oudheidschrijvers niet langer behoeven te benijden.

Ik herinner mij niet, waar ik van Wijns[4] *Sprekers* moet zoeken. In 't laatst dezer maand zal ik vermoedelijk in 't geval zijn om deswegens mondeling door UWGebGestr. onderricht te worden. Reeds spits ik mij om dan ook mijne reverentie aan Hertog Karel[5] te kunnen bewijzen, en zal het mij ten aangenamen plicht achten om UWGebGestr[s] met meerderen dank te

1) In het familiearchief bewaard. (Zie Arnh. Oudheden IV, blz. 93).
2) Zie Mnl. Wdbk. i.v. Coer en Coeren (op den uitkijk staan) en Franck - van Wijk i.v. Koer (torenwachter). Het woord is ook bij Kiliaan te vinden en komt vooral in Geld. dialect voor.
3) C. van Alkemade (1654-1737), bekend door oudheidkundige nasporingen. Hij schreef o.a. 'Nederlands Displechtigheden' en bezorgde een nieuwen druk van Stoke's Rijmkroniek.
4) Zie brief 344.
5) *Het oorspronglijk Schilderij van Karel van Egmond, hertoge van Gelre en grave van Zutphen uitgelegd* (1804, fol. met plaat).

zeggen, voor het vriendelijk medegedeelde, ten aanzien der trouvailles van oude Berichten de Wildenborch rakende.

Ik heb de eer met bijzondere hoogachting en consideratie te zijn,

Welgeboren, Gestrenge Heer,

UWTGebGestr^{s} Zeer gehoorzame en ootmoedige Dienaar
A.C.W. Staring.

336. 26 Decbr. 1805:

'Ik betuige UWGG. mijnen waren dank voor de vriendelijke mededeling van deszelfs Stof voor de Historie der Heidens in Gelderland[1)], welke nog zo veel meer opmerkelijks boven het beloofde op de titel behelst en met bijzonder interest door mij gelezen is. De slag der drie Keizers[2)] zal hoop ik inzonderheid den weg gebaand hebben om ons allen die rust te bezorgen welke de behartiging van Studiezaken vordert, en zo al de Fransche macht ten besluit nog tegen de Pruissische moet gewogen worden is het thands niet meer waarschijnlijk dat de schaal binnen onze grenzen zal worden opgehangen. Wij durven ons uit dien hoofde vleijen dat de verwachting van UWGG. verdere bijdragen, zo tot de Kerkelijke als tot de waereldlijke Geschiedenis van Gelderland ons ongeduld niet al te lang zal behoeven te pijnigen'.....

337. ter Wildenborch den 14 Febr. 1807:

'Ik betuig UWGebGestr. mijne oprechte dankbaarheid, voor de mededeling der Twee Stukken van het Geldersch Maandwerk[3)], welke ik met zeer veel interest heb gelezen, en ongetwijffeld welkom zijn zullen, aan alle vrienden voor onze Geldersche Oudheden.

UWGebGestr^{s} post uit de Reken. van 1314 was mij niet weinig aangenaam, als brengende dezelve mijn' Cod. Dipl. van de Wildenb. plotslijk een zestig jaren hoger dan den verdragsbrief van Sweder Rodebaard; doch ik moet mijn onkunde belijden omtrend het verstand der woorden glye[4)] en silig. Dien ik het eerste voor den naam van een persoon, en het twede voor dien van een munt te nemen? Binnen een paar maanden hoop ik UWGebGestr^{s} mondelinge onderrichting te zullen mogen vragen.

1) *Stof voor een Geldersche historie der heidenen* (1805).
2) Slag bij Austerlitz.
3) G. v. Hasselt's: *Geldersch Maandwerk.* 1807, 2 dln. (I, blz. 141-70 over den Wildenborch).
4) Zie Mnl. Wdbk. i.v. gloy (stroo van goede hoedanigheid).

Wolter Steenmetzler en Lambert ten Elsse komen goed bij het Paerd dat door den Scholtz van Lochem zo weinig brillant met zinen olden grauwen vergoed werd[1].

De nieuwe stukken in UWGGestr[s] begonnen werk, de Wildenb. betreffende, deden mij ook veel plaisier; inzonderheid de Verdragsbrief van 1512[2].

Het debiet van het Maandwerk zal, zo ik hartelijk wensch, UWGG[s] lust gaande houden en Moeleman den moed geven, om ook UWGebGestr[s] grote Werk met Kaarten en Zegels enz. te ondernemen.

En dan! als eenmaal UWGebGestr. deszelfs oudheidkundigen arbeid wilde kronen, door een klein woordenboek; tot uitlegging van een menigte woorden daarin voorkomende, welke, vooral bij lezers in de andere provinciën, een meer dan gewone geoeffendheid veronderstellen, om wel begrepen te worden; hoe zeer zoude dan de verplichting van een leergierig publiek aan UWGebGestr. nog vermeerderd worden, en welk licht zoude zulk een boek niet alleen over UWGebGestr' en Bondams[3] Schriften, maar ook over onze taal verspreiden!'.....

338. ter Wildenb. 28 Novbr. 1807:

.....'De gissing omtrend de betekenis, van *pille* in pillegift[4] is in de daad ingenieus, maar zoude men verder behoeven te zoeken dan het woord *pel* in Kerspel Kil. - Kerstpel Kerstpul Fons baptismalis. Zou dit Kerstpel ook geheel grieks kunnen zijn en *pel* afkomstig van *πελλα* mulctra (voor een vat dat vocht in 't algemeen bevat en dus voor vont gebruikt). Maar buitendien! *ampulla*, en ons *pul*, gevoegd bij *poel, peel* enz. als woorden die betrekking hebben op dingen, welke eenig vocht bevatten maken het niet onwaarschijnlijk dat Kiliaans vertaling van Kerspel door Fons baptismalis letterlijk is, en hoe weinig verschilt dan *pel* van pil in 't hoogd. piel in Kirchspiel (door de Boeren ook eerder als Kerspil dan als Kerspel uitgesproken) en hoe natuurlijk is de naam van pillegift voor een gift aan het kind dat uit de *Vont* geheven werd voor een *doopgift* - ondertusschen zij dit salvo meliori gezegd.

1) Zie bundel 1836, I, blz. 179.
2) Het verdrag van Johan van Wisch en den Gelderschen Hertog. (Zie ook den *Gids voor Lochem en Omstreken* blz. 71, vlgg., waar de geschiedenis van den Wildenborch wordt verteld, en St.'s opstel in den Geld. Almanak 1838).
3) P. B o n d a m (1727-1800), sinds 1770 Historieschrijver van Gelderland (o.a. bekend door het Charterboek der Hertogen van Gelderland en Graaven van Zutphen).
4) Geld. Maandwerk, II, blz. 320. De etymologie is onzeker (zie Franck - v. Wijk en Mnl. Wdbk.).

Omtrend de Meesekorven[1] (en dus niet Meesekowen?) verbeelde ik mij nu iets te weten dat mèèr zekerheid heeft'.....

339. ter Wildenborch den 17 April 1808:

Staring is over de vondst van een paar zegels verrukt. Hij hoopt op goede gravures er van..... 'Het *Boek met Engijnen*[2] verdiende wel nagezocht te worden'..... 'Zou' hier toe door onze Ambassadeurs misschien geen kans zijn? Een dergelijk werk moest, dunkt mij niet alleen veel duisterheid, zelfs in Romeinsche oudheden kunnen ophelderen, maar ook nog veel bruikbaars voor de werktuigkunde bevatten'.

.....'De Heren Hollanders schijnen nog al[tijd] het oogpunt niet te kunnen vatten, waaruit zij de materialen door UWGebGestr^{s} onvermoeide vlijt bijeengebragt moeten beschouwen, en 't is bij hun veelal infelix ignorantia, quae ea damnat quae non intelligit'[3].....

Aan Prof. Mr. H.W. Tydeman[4].

340. Wildenb. den 16 Julij 1827:

Staring neemt de benoeming gaarne aan[5]. Hij heeft groote belangstelling voor het werk van Westendorp[6], maar zijn kennis is te oppervlakkig om veel te kunnen opmerken.

'In 't algemeen zal, gelijk ik mij verbeeld, ons publiek (of de stem die

1) Zie *Mesecouwe* (Mnl. Wdbk.: meezekooi, uitbouwsel aan een vestingmuur en Tijdschrift 21 blz. 144, waar de meening van den bouwmeester Peters is opgenomen).
Op het klad van dezen brief teekent St. 26 Mei 1820 een nieuwe verklaring op, maar 19 Jan. 1823 schrijft hij er bij: "Dit is geheel mis!..... Zouden ook de Mesekouwen kleine *houten Blokhuizen* zijn geweest".
In een brief aan I.A. Nijhoff van 22 Aug. 1837 vraagt St. inlichtingen over dit woord ten behoeve van zijn schets van den Wldenborch in den Geld. Volksalmanak.
2) Geldersch Maandwerk, II, blz. 80
3) Eenigszins anders ook te vinden onder de puntdichten 'Weerstuit' (bundel 1837, IV, blz. 145).
4) 1778-1863, Prof. te Leiden, voorzitter van de Maatsch. d. Ned. Letterk. en met Van Kampen redacteur van de *Mnemosyne.* (De prospectus van 1 Oct. 1813 is nog aanwezig onder St.'s papieren). Er zijn 10 brieven van hem bewaard (zie ook brief 237).
5) 2 Julij 1827 werd Staring tot lid van de M. d. Ned. Letterk. gekozen.
6) N. W e s t e n d o r p (1773-1836), hij was predikant en werd door de Gron. Universiteit benoemd tot Doctor in de letteren, honoris causa. In 1826 werd hij bekroond door de Maatschappij der Ned. Letterk. voor zijn verhandeling: *Beknopte voordragt van de Noordsche mythologie* enz. (N. Werken Maatsch. d. Ned. Let. Dl. II, 1830, blz. 58 vlgg., waar ook zijn opgenomen van Staring: *Het weefgezang der Schikgodinnen* en *Odins Hellavaart*).

voor hetzelve spreekt) zich niet minder lang tegen den Wolf Fenrir en de Slang Jormungandur te weer stellen, dan tegen de rijmloze verzen'.

Staring zou willen dat een dichter een en ander uit de Oudnoordsche wereld in rijm bracht.

.....'De wijs waarop ik gedrongen ben te hooi en te gras, als men zegt, te werken' laat hem niet toe iets grooters te schrijven.

341. Wildenborch den 21 Apr. 1828:

Staring heeft het een en ander voor Westendorp opgeteekend. Het kon 'in den druksten tijd van het jaar voor een Gelderschen buitenman niet breeder uitvallen'. Later wil hij het misschien gebruiken voor 'eene kleine verzameling van opstellen in proza'.

'Ik hoop dat Sir Walters Napoleon[1)] weldra de plaats geheel aan Thor cum suis zal overlaten - wij hebben ook nu eenmaal tot verzadiging toe van den Korsikaan gelezen'.....

Van Mevr. Kleyn zegt hij: 'zij verdiende dubbel gekend te worden en ik bewaar het aandenken van hare vriendschap in mijn hart'.

342. 31 Decbr. 1828:

Staring merkt op dat zijn naam zonder *h* wordt gespeld. Ook van Kampen heeft deze fout gemaakt: 'het is een appendix waarmede een halve Broeder van mijn Vader voor ruim tachtig jaren verkoos zijne ondertekeningen te verlengen. Zo dat ik het dan zeer erg heb met voor mijn eerlijken aangeboren naam te vechten! en dit móét ik wel!'

Het stukje De Goden en hun Bouwmeester 'waaraan misschien de tijd nog het een en ander zal veranderen' kan gedrukt worden.

343. Wildenborch 18 Mei '29:

Staring dankt voor beide afdrukken. Hij heeft ontdekt, dat twee rijmwoorden ontbreken in den N. Bouwmeester[2)]. Voor Westendorp zendt hij nu een gecorrigeerden afdruk; ook een andere plaats heeft hij nog verbeterd.

'Het spijt mij nu dat ik ten twede maal een onderwerp uit de Noordsche Mythologie behandelende geen stof heb gezocht die voor ernst vatbaar was. Dan had ik misschien meer in den geest van den Heer Westendorp gewerkt. Dat zich de reuzachtige droombeelden der Scandinavische Godenleer aan ons zeer bezadigde Nederlanders *merendeels* als karikatuur moeten vertonen, blijft

1) *Life of Napoleon* (1827, 9 dln.) door W. S c o t t . Doorgeslagen is door St. "dien ik nooit als een groot man heb kunnen beschouwen." Het werd toen juist vertaald door J.G. Swaving.

2) Mnemosyne 3de Reeks I, blz. 345.

intuschen, mijnes inziens waarheid. Maar even zeer geloof ik waar te zijn, dat de verarbeiding der stof door deze Mythologie aangeboden kan dienen om de eentonigheid van onze poëtische voordbrengsels te helpen breken

't Is jammer dat in de voorlezing van den Heer Mabé[1] de voortreffelijke Jan Luiken ook niet als Tekenaar beschouwd is, want in die hoedanigheid was hij toch zo zeer *Dichter*, en staat hij zo magtig hoog boven het gros van onze hedendaagsche prentjesmakers. Hij die de figuren bij honderden op zijne platen wierp, alles door zijne onuitputtelijke verbeelding bezielde; en in de Joodsche Oudheden van Goeree[2] alleen meer kunst en kundigheid ten toon spreidde dan bij een dozijn van onze tijdgenoten die zijn handwerk drijven te vinden zijn - de enkelen verdienstelijken niet te na gesproken'....

344. Wildenb. den 28 Decbr. 1829:

Staring spreekt een bericht over een Hs. van Maerlant in den Catalogus der Bibliotheek van de Maatsch. der Ned. Letterk. (1829) tegen, hij vertelt iets over zijn Hs.[3] en over een bericht door hem in 1819 aan de Tweede Klasse van het Kon. Inst. gezonden met een vergelijking van een deel der Wapene Martijn's uit van Wijn's Avondstonden[4] en uit zijn eigen Hs. Misschien wil de Maatsch. v. Letterk. dit verslag wel gebruiken.

345. 20 April 1830:

Staring zendt Odins Helavaart met enkele verbeteringen. Aan het oorspr. had hij weinig gehad, wel had hij eens willen zien of het Duitsch erg afweek[5]. In elk geval doet de rhythmus en 'het rijmeloze, afgebrokene, en wilde - naar mìjn gevoel, een werking, die boven de magt gaat van de elegantie der Poëzie van Gray[6].

De schering van menschendarmen, met haar appendix van menschenhoofden,

1) M a b é : *J. Luiken als Mensch en als Dichter* Mnem. 3e R. Dl. I.
2) Joodse oudheden ofte Voorbereidselen tot de Bijbelsche Wijsheid..... 1700.
3) *Het Zutph.-Gron. Hs.* door Lulofs voor St. gekocht (*f* 140) in 1816. Deze wilde het als Curator aan het Harderwijksch Athenaeum schenken. Door de opheffing daarvan bleef het op den Wildenb. De erfgenamen van Staring schonken het aan Lulofs als dank voor de biographie van Staring, onder beding dat het na zijn dood in de Gron. Univ. Bibl. zou komen.

   Zie over het Hs. Staring zelf: N.W. Maatsch. v. L. III, 2de stuk blz. 52-225 en Leendertz in Tijdschr. 14, 15 en 16. Staring noemt het ook in zijn Ged. 1820, II, blz. 189.
4) *Historische en letterkundige avondstonden* enz. (1800). H. v. Wijn (1740-1831), geschieden oudheidkundige, sedert 1802 was hij archivaris. Hij schreef veel over het huiselijk leven onzer voorouders.
5) Zie brief 225.
6) Deze wordt aangehaald vóór de vertaling van St. (Zie ook de aanteek. bundel 1837, III, blz. 158.) De vertaling verscheen in 1768 (Sijmons: Einleit. CV).

scheen mij wat al te Scandinaviesch voor onze ongeletterden. Ik heb het daarmede blaauw blaauw gelaten.'

Zijn werk is een 'Hollandsche vrije navolging'. Er zijn wel aanteekeningen noodig, veel zal het publiek ontsnappen 'ook het gros onzer critici - doch deze hechten aan zulk eene kleinigheid als *vinding* niet!'....

....'Ik heb in de Recensie van de Mnemosyne gezien dat men het stukje De Goden en hun Bouwmeester uit het oogpunt van een Predicatie[1)] heeft beschouwd.

De Ernstige *diableries* van den Heer van Lennep zijn er beter afgekomen dan mijne boertige[2)], bij welker beoordeling men den Bijbelschen Satan bleek te verwarren met den populairen Heintje Pik die wel eens rijstenbrij met een hooivork eet enz. enz'....

346. Wildenborch den 7 Novbr. 1837:

Het is Staring een genoegen geweest den schrijver van de Nederl. Sagen een kleinen dienst te kunnen bewijzen[3)]. De bijdrage over onze Nederl. Volksromans[4)] stelt St. op prijs.

....'Voor m i j hechten zich nog aan onze oude Ridderromans, een menigte van de genoeglijkste herinneringen uit mijne jonge jaren. Het gaf mij dan ook eene streelende voldoening dat de Heer van den Bergh de aandacht van zijn lezers bijzonder heeft gevestigd op het verhaal van het verdrinken van het Ros Beyaert. Nooit heb ik hetzelve in zijne schoone *eenvoudigheid* met drooge oogen kunnen lezen; als grijsaard even min als toen ik een schoolknaap was. Waarlijk de *krachtwoorden* doen het hem niet!'....

Hij hoopt op een bezoek van T. 'Wij leggen hier meer en meer ons heidendom af'....

1) Zie *De Recensent ook der Recensenten* 1830, I, blz. 147.
St. zet onder zijn handschrift: "Een criticus schreef "de Moraal ligt diep". Mij viel daarbij in wat de Pastoorsche in de Louise zegt: "ihr predigt immer und ewig."
2) Zie de recensie van Mr. J. v. LENNEP'S *Nederlandsche Legenden* (Deel III en IV) o.a. in De Rec. ook der Rec. 1830, I, blz. 217 en het oordeel over Staring's Jaromir's (Vad. Lett. 1829, I, blz. 36). Van v. Lennep's Legenden komt vooral "*Het Huis ter Leede*" in aanmerking (zie ook *Het Leven van Mr. Jacob van Lennep* door Jhr. Dr. M.F. van Lennep I, blz. 119).
3) L. van den Bergh had van Prof. Geel uit de Leidsche Univers. Bibl. een Hs. gekregen met *Geestelijke Gedichten van Maerlant;* een afschrift van Lelong. Hij vroeg Tydeman's tusschenkomst bij Staring (Utrecht 15 April 1837), want hij wilde graag dat St. het afschrift collationeerde met zijn Hs. (zie brief 355).
In de inleiding voor de uitgave (N.W. v.d. Maatsch. d. Ned. Lett. V 2) noemt V.d.B. Staring blz. 5.
Staring bedoelt 'Nederlandsche volksoverleveringen en godenleer' (1836).
4) 'De Nederlandsche Volksromans' (1837) door L.Ph.C. van den Bergh. (Zie voor het verdrinken van Beyaert blz. 17-18).

Aan Mr. J. Scheltema[1].

347. Wildenb. 2 Decbr. 1831:

Weledelgestrenge Heer

Men behoeft den Heer Scheltema, den Man, die zich bij alles wat het Vaderland en de Letteren bemint, sedert zo lang, op zo onderscheiden wijs hoogst verdienstelijk heeft gemaakt niet in persoon te kennen, om bereid te zijn tot het leveren van Bijdragen welke hij ter bereiking van meerdere volledigheid bij enen literarischen arbeid mogt verlangen'....

Tot zijn spijt heeft Staring slechts vier schrale bladzijden te zenden[2]. In het Zuiden en Oosten van de Graafschap is wel meer te vinden, maar hij is daar bijna niet bekend 'zijnde van mijn jonge jaren af altoos zeer aan mijn huis en landbouwerij gebonden geweest, en daaraan bij mijn klimmenden ouderdom thans nog meer vastgehecht'.... Staring wilde zelf graag inlichting hebben over een onderwerp. Hij had deze graag mondeling gekregen 'zo ik niet verhinderd was geworden om de laatste vergadering van het Provinciaal Genootschap te komen bijwonen[3]. Ik zoude namelijk gaarne weten of zich onder de genealogische Papieren van wijlen den Heer Heemskerk welke ik meen dat in UWelEdgestr. handen zijn, zich ook ene geslachtslijst van de Famielje *Vlaming* bevindt? ik bedoel niet de *Vlaming van Oudshoren* maar het geslacht waartoe Pieter Vlaming[4], de Vriend van Wellekens, uitgever van den Hertespiegel enz., behoorde'....

Hij heeft van zijn moeder gehoord dat er zoo'n genealogie bestaat. In Haarlem zullen tijdens het beleg wel Vlamingen zijn geweest. Afstamming van een Jan die Vlamink, die op het jaar 1454 in de Thesauriersrekeningen van Haarlem voorkomt, is dan mogelijk.

1) 1767-1835. In 1815 bemoeide hij zich met politiek, hij was toen Griffier van het Hoog Geregtshof v. Financiën en Zeezaken. In Nr. 8 van het door hem geredigeerde *Het Vaderland en de Franschen* is verschenen (blz. 127): *Aan de Stad Parijs in Maart 1815*, van Staring (zie bundel 1837 III, blz. 5). Van 1820 was hij Griffier van het Hoog Militaire Geregtshof te Utrecht. Hij schreef veel, vooral over de zeden en gewoonten der oude Nederlanders ('Geschied- en letterk. Mengelwerk').
2) In proza is bewaard: 'Vrijen en Huwen in de gedeelten van het Platte Land der Graafschap Zutphen, meest aan den ondergeteekende bekend, ter gedienstige (doch zeer onvolledige!) beantwoording van eene vereerende aanvrage'.
3) Staring woonde de vergaderingen van die soort Genootschappen zelden bij; blijkens de Notulen woonde hij na zijn benoeming tot lid der Tweede Klasse van het Kon. Instituut (1835) geen enkele maal de Alg. Vergadering bij.
4) Zie blz. 137.

348. Wildenb. den 26 Decbr. 1831:

Weledelgestrenge Heer.

‘Met het uiterste genoegen zag ik uit UWelEdgestr^{s} geëerden van den 10 dezer dat mijn Bijdrag, hoe gering dan ook, gunstig was ontvangen, en het mij vriendelijk medegedeelde opzigtelijk de behandelde zaak was mij hoogst aangenaam. Sporen uit den tijd van onze vaderen hetzij tot gebruiken, staat van beschaving hetzij tot taal betrekkelijk, hebben mij altoos ene bijzondere belangstelling ingeboezemd. UWEDgestr. uittegeven Geschrift zie ik dan ook met groot verlangen te gemoet en hetzelve zal mij van den Schrijver ontvangen nog te meerder welkom zijn.

Het Liedje

> Ik breng u op een dronkje enz.[1)]

ken ik alleen als een Drinkliedjen, bij een bonte rij om de tafel; zonder eenig verband met wat anders.

Den Heer Halbertsma[2)] heb ik lang gewenscht te leren kennen’.

Als het leger terugkeert, zal Brants hem wel eens in kennis brengen. ‘Ik ben wel een zeer zwakke Angelsaks en Moeso-Goth maar de geleerde Man is te heusch dan dat ik niet zoude hopen dat leergierigheid mij tot aanbeveling bij hem zoude strekken. Had ik tijd ik maakte een afschrift van mijne kleine woordenverzameling uit ons Zutphensch Taaleigen[3)], om mij bij hem in te leiden’... Mededeelingen over het Boksenbier[4)], de familie Vlaming, VerHuell enz. ‘Bij UWEDgestr^{s}. vermelding van “'t Geweld van Spanje” in volksliedjes tot op onzen tijd nog in 't geheugen gebleven valt mij een oud anti-spaansch Liedje van vier regels in dat ik wegens het platduitsche rijm voor echt Zutphensch houde, maar misschien thans niet meer of ten minste niet langer, door zo deftige personen en zo in 't openbaar, wordt gezongen als in mijne kindsheid. Te weten: binnen Doetichem (Deutekom) bestond een Broederschap van St. Anthonia. Tègen of òp derzelver Feestdag ging haar Bode bij de Leden rond en ontving van elk een groten schelling; hij sloeg er gaatjes in; reeg dezelve aan een snoer en maakte ze

1) *Volksgebruiken der Nederlanders bij het vrijen en trouwen.* 1832 (blz. 154).
2) Sinds 1821 Doopsgez. Predikant te Deventer *(J.H. Halbertsma)* (1789-1869). Evenals zijn broer bekend door zijn letterkundig werk in het Friesch. Van 1856 wijdde hij zich alleen aan studie. St. noemde Halbertsma's Voorlezing “de Witte Wiven” met lof in de toelichting op de “Kleine Verhalen” blz. 186.
3) Zoo iets deed Staring meer; b.v. is nog bewaard: Aanteekeningen op het Woordenboek v. Weiland (zeer uitgebreid); Vertaling van bastaardwoorden en uitheemsche woorden e.d.
4) Schrijnen: Ned. Volkskunde blz. 263.

aan den boord van zijnen ronden hoed vast; zo uitgerust voerde hij met een kan die hij liet kleppen in iedere hand den optogt der Broeders waaronder ook Magistraatspersonen naar het Wijnhuis aan en de Processie zong:

> Viva bon Prins Hendrik,
> In spijt van Spanje groot!
> De Heer die zal ons helpen,
> Als hij ons helpen moot.....

- Immerzeel heeft weder eene kleine Bundel Rijmen van mij op de pers. Verre de meesten zijn wel van dien aard, dat ik als Nepos[1] zich uitdrukte van het publiek vrees "ne hoc genus scripturae *leve* judicaturum sit" maar ik zal niettemin ook een Exemplaar met de Boekhandelaarsverzending aan UWEdgestr. doen ter hand komen, als een bewijs van mijn respect'.

349. Wildenb. 17 Maart 32:

Staring heeft het druk gehad. 'Wij hebben hier namelijk voor de gemeente waaronder ik behoor de Lijst van Klasseering der Eigendommen voor de verponding ontvangen - een zee om uit te drinken voor een aantal Geldersche Buitenlui' wier grondbezittingen zo minutieus zijn opgemeten, dat ik b.v. hier alleen aan het samenhangend perceel waar op mijn woning staat ten naaste bij vierhonderd snippers heb moeten nagaan.

In de eerste plaats moet ik UWelEdgestr. mijne erkentenis betuigen voor de *Volksgebruiken.* Zij interesseerden in den hoogsten graad mijzelven niet alleen, maar evenzeer de mijnen want mijne Kinderen zijn bij de Plaatjes van Cats, de Brune, Krull, enz. opgegroeid en hebben vroeg geleerd om in het Voorvaderlijke belang te stellen. Het geestige Prentje bij de Brune[2], de gekroonde Bruid naast het bed voorstellende, zag ik met groot genoegen door UWEDgestr. vermeld'.....

Hij vindt het boek ook levendig, vraagt opheldering over een duistere plaats.

'Van het Landvries niet dan een hoogst gebrekkige kennis bezittende maakte mij de geest en de naïveteit die mij van alle zijden als door een nevel uit de "Lapekoer"[3] tegenschitterde te meer ongeduldig, dat ik dezelve niet vlot verstaan en daardoor meer volkomen genieten koude'.....

Die Hoogduitsch gelezen hebben, zien in de verzen oude kennissen, maar

1) Zie de praefatio van de *Vitae excell. imperat:* "non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leve et non satis dignum.... iudicent".
2) J. d e B r u n e : *Emblemata of Sinnewerck* blz. 9: Het Houw'licksbedt zij onbesmet.
3) *De Lape Koer, fen Gabe Skroor* (E. e n J.H. H a l b e r t s m a). Dimter 1822 (vert. door Goeverneur 1860).

het overnemen is bijna oorspronkelijk zijn; van dit geestige boekje moest een 'Neerduitsche' vertaling komen. Een handwoordenboek van het Landfriesch zou ook kunnen dienen.

'Een krabbel aan die het verdienen, in Proza of Poëzie gegeven, kan somtijds goed doen; maar ik hou' het toch in 't algemeen ook met Professor Heringa, en mij dunkt S.[1] moest zich maar van het "Vergaaa!" onthouden hebben. Dat een Christen-Poeet zich in ernst heidensch boos zou' mogen maken is toch een bedenkelijke Leer - beter binnen de muren van Bilderdijks Profeeten-School te houden'.....

St. dankt voor de inlichtingen. Hij zegt iets over een paar gelegenheidsstukken van J. van Lennep, die hij met genoegen gelezen heeft (o.a. 'Een Amsterdamsche Winteravond in 1632'. 1832). 'UWEd. heeft zeker gehoord van den Kosterschen Donaat onlangs door den Heer Molhuizen[2] in de Biblioth. van het Athenaeum te Deventer gevonden! Mogt dezelve het grote pleit beslechten!

Immerzeel treuzelt geweldig met mijne Rijmerij, die nu evenwel afgedrukt is; maar enige epigrammen in dezelve voorkomende worden nu meer en meer mostert na de maaltijd!

Het aanhoudend gunstige weer zal hoop ik een goeden invloed op UWEDgestr^{s}. gestel hebben. Elk huis heeft gelijk ik zie zijn kruis! het mijne is een hoofd zo gevoelig voor koude dat ik als Lid van onze Staten heb moeten bedanken[3], omdat mij het verblijf van ettelijke dagen in een stad aan te veel kansen om ziek weer thuis te komen blootstelde. - Als buitenman kan ik mij beter ontzien'.....

350. 2 Junij 32:

Scheltema heeft waarschijnlijk Staring's bundel gekregen, waaruit blijkt 'dat ik de Vriesche raadgevers bij de belegering van Aken in 1248 tot één man[4] samengesmolten heb. Gansch Macedoniën heet heden Alexander zegt Huygens'.

Een Friesch Jaarboekje zendt hij terug[5]: 'Ik ben het Friesch niet waard,

1) Prof. A. Simons te Utrecht, die blijkens een brief van Scheltema het vervloeken van menschen als niet onchristelijk verdedigde. Prof. Heringa was een zeer bekend theologisch Prof. in Utrecht.
2) Ph.C. Molhuyzen (1793-1865) was predikant te Deventer en sedert 1854 archivaris te Kampen; hij schreef veel artikelen in de "Bijdragen" van Nijhoff.
3) In 1831.
4) Ivo.
5) In een vorigen brief noemt St. het *Friesch Blom-koerke trog* R. W i n d s m a (1829). St. vertaalde hieruit twee puntdichten: 'Beteljen iz de Boadschip' (blz. 25) en 'Lôye Gaele' (blz. 45), zie N. Muzenalm. 1833.

dewijl mij te veel woorden ontsnappen. En, helaas, de tijd ontbreekt mij om mij eens met bedaarde zinnen tot het aanleren van de Taal te zetten'.

Zou door het werktuiglijk vlasspinnen, zooals in Engeland, onze industrie niet flink kunnen vooruitgaan?

St. prijst het boek van Koning over van Speyk[1)] en wijst op Otto Clant, dien men niet genoeg kent. 'Maar nu een man uit *onzen tijd:* Swedenrijk Carp - Rotterdamsche Cour. 1832 N^{r}. 51 - in 1804, op de Attalante, die hij commandeerde, aan negentien wonden gesneuveld? - Moet dit dan zo maar nergens elders dan in een Courant van 1832 te lezen staan'[2)].

St. geeft zijn oordeel over den schilder De Lelie: .....'Ik heb van de Lelie mijn Pourtrait en dat van mijn vrouw[3)] en een alegoriesch verschilderd van mijn vader, die op de Noordkust van Africa (te Fez) een jaar slaaf was, en op de Zuidkust (aan de Kaap) tien jaren als Equipagemeester een beter lot genoot'.....

Aan Ds. C. van Herwerden[4)].

351. Wildenb. Aug. 1834:

Staring meldt dat in 1830 in Duitschland een gedenksteen voor den Protest. Martelaar Hendrik van Zutphen is opgericht. Hij wil zijn naam onder de Zutfensche inwoners doen herleven; het schrijven van een opstel bleek lastiger dan hij meende. Misschien wil v. H. er iets van maken. St. zendts een paar boekjes.

352. Wildenborch den 27 April 1835:

Staring heeft voor v. H. naar Zutfen geschreven[5)]; vooral den werkelijken naam van den martelaar zou hij graag willen weten, maar hij verwacht geen gunstig antwoord.

De opdracht neemt hij 'met erkentenis' aan. Wat het gedenkteeken betreft 'hoe zoude ik mij verblijden, konde een zuil hem ter ere *zonder iemands ergernis* daar geplaatst worden!'

De Roomschen 'zouden het Monument beschouwen als een belediging waar van zij zich op een of andere wijs hadden te wreken'.

St. twijfelt niet of v. H. zal genoeg hulpmiddelen krijgen[6)].

1) *Leven van Jan Carel Josephus van Speyk* (1832) door J. Koning.
2) Zoo komt St. in de Vaderl. Letteroef. 1832 II (blz. 229 en 499) op voor den verwaarloosden O t t o C l a n t (zie ook N. Biogr. Wbk. III, blz. 225 en bundel 1837, IV, blz. 152).
3) Beide door de familie in Dordrecht bewaard (zie de reproducties).
4) Geboren in Zutfen, sinds 1831 was hij predikant in Groningen. Er zijn 6 brieven van hem bewaard.
5) Een brief van Lulofs, den Secret. v. Zutfen, is in klad bewaard.
6) Het resultaat was: *Het aandenken van Hendrik van Zutphen* door C.H. v a n H e r w e r d e n (met een opdracht aan Mr. A.C.W. Staring v. 18 Junij 1840). In den laatsten brief aan v. H. hoopt Staring dat het 'een goed zaad zal strooijen in menig hart', de uitgave zelf zag h i j niet meer. In 1864 kwam er een vermeerderde en verbeterde druk van het boekje uit.

Aan A. de Jager[1].

353. [Oct. 1834]:

Staring dankt voor het toezenden van het Magazijn[2].

Het doet hem genoegen dat De Jager een meer volledig Taalkundig Woordenboek wil samenstellen[3]. Weiland[4] is te verbeteren 'waarom ik dan ook sedert lang - hoe wel zonder mij opzettelijk daartoe te verledigen - begonnen heb aan te teekenen, wat mij in 't Woordenb. min gepast, min juist en klaarblijkelijk gebrekkig voorkwam. Een verwijt dat, mijnes inziens, ook door leeken aan hetzelve kon worden gedaan, is het opnemen van een aantal onwelvoegelijke, morsige en alleen uit den mond van 't gepeupel neêrgeschreven woorden'....

Staring is bezig een Zutphensch Idioticon te maken[5], maar hij mist veel onontbeerlijke glossariën enz.

Aan L.A.J.W. baron Sloet van de Beele.[6].

354. 3 Maart 1837:

Staring dankt voor het gezonden afschrift van een koopbrief.

'Sweder Roetbaert houde ik tot beter inlichting voor een jongen zoon van Hendrik Heer van Wisch en Elisabeth dochter van Willem Heer v. Bronckhorst'....

...'Was de Inleiding van den Heer van Spaen[7] in 1793 reeds gedrukt geweest zoo zoude ik waarschijnlijk de Historische waarheid, in mijne Rijmen[8] meerder eerbied betoond hebben'....

1) 1806-77; in 1834 onderwijzer te Rotterdam. Er zijn 3 brieven van hem bewaard.
2) *Taalkundig Magazijn* (1834-41); Staring's bijdrage: Armvol of Arm vol? is te vinden I blz. 367.
3) 'Uit mijn volle hart juich ik d e n grooten arbeid bij UwEd. onder handen toe!'.... luidt het in een volgenden brief.
4) P. W e i l a n d : *Ned. Taalk. Woordenboek* (1793-1811). De aanteekeningen v. St. zijn bewaard. Van de Zutph. Woorden en van deze Aanteek. zond St. proeven aan De Jager.
5) De lijst van eenige 'Woorden uit den Zutphenschen Tongval' is bewaard evenals een 'Bijdrage tot een Zutphensch Idioticon' (in 1833 aan Prof. Tydeman als een proef gezonden).
6) 1806 geb. In 1837 was hij Procureur bij de Regtbank v. eerst. aanleg te Zutfen. Later o.a. Gouverneur-Generaal van Indië; hij schreef veel over Geldersche Geschiedenis en gaf uit het *Oorkondenboek* van Gelre en Zutfen (1872-5). 1 brief v. hem bewaard. Staring zegt van hem dat hij 'onzen Archievenwirwar in een bruikbare orde' brengt.
7) W.A. b a r o n v. S p a e n -l a L e c q . *Oordeelk. inleiding tot de hist. van Gelderland* (4 dln. 1801-05).
8) Zie *De Zwarte Vrouw* (bundel 1836, I, blz. 180 Aant.).

Aan Mr. L.Ph.C. van den Bergh[1].

355. Wildenborch den 18 Julij 1837:

Staring gelooft ook dat LeLong het Zutph. Hs. heeft gebruikt. Hij heeft geen bijdrage voor de 'Nederl. Volksoverleveringen en Godenleer'[2], maar verheugt zich over al de nieuwe uitgaven o.a. van Mned. gedichten als de Ferguut.

'Onze Dichters hebben inzonderheid belang bij het uitgeven der voorvaderlijke RidderRomans en Riddergedichten'. Bij onze naburen maken wij een schraal figuur.

Met belangstelling las St. v.d. Bergh's Verhandeling over de Vokaalspelling[3]. Hij hoopt dat er op voortgebouwd zal worden:... 'schoon op het artikel van het spellen een ketter zijnde die gaarne zoude zien dat hetzelve zoo eenvoudig en zoo min geleerd mogelijk wierd gemaakt. Dat ik mij niet te min, als leek, aan andere voorschriften weet te onderwerpen bewijs ik dagelijks'....

356. Wildenb. 9 April 38:

Het spijt Staring dat Hettema in den Gids[4] zoo over de Volksromans heeft gesproken. 'Ik geloof mede dat het *volk* den Ourson en Valentijn enz. enz. niet meer kan lezen, gelijk *ik* als schooljongen zulks nog heb gedaan'. Voor geleerden is het iets anders.

'Deze Boeken komen mìj bij voortduring zeer belangrijk voor, om de taal niet alleen maar ook om de tafereelen van zeden en van denk- en levenswijs, daarin te vinden: tafereelen die ons het regte besef doen verkrijgen van het betere dat in later dagen *ons* te beurt valt'....

....'Zou' er dan geen snipperuur mogen overschieten om een oud Ridder- of Legendeboek in te zien en langs dien weg den staat der maatschappij in vroeger eeuwen te leer en kennen'....

St. zou op het Tijdschr. voor oude Ned. Letterk. hebben ingeteekend, indien Van den Bergh voldoende steun had ontvangen om de uitgave te wagen. Misschien is er wat al te veel in korten tijd 'aan ons k l e i n e publiek aangeboden'.

Hij zendt v.d. B. de Kleine Verhalen en vestigt zijn aandacht op 'De Witte Wijvenkuil'.

1) 1805-87, hij was advocaat in Utrecht; als Rijks-archivaris de opvolger van Bakh. v.d. Brink. Er zijn 3 brieven van hem bewaard. (Zie brief 346).
2) Utrecht 1836.
3) *De leer der enkele en dubbele Vokaalspelling in het Nederd.* 1836.
4) Gids 1838, Boekbeoord. blz. 141.

V
Brieven over muzikalen arbeid.

Aan J.W. Wilms[1)]

357. ter Wildenb. den 22 Jan. 1815:

Het doet Staring genoegen dat Wilms de Cantate[2)] niet vergeten heeft:

'Hartelijk wensch ik dat de Liefhebbers door de genegenheid om iets bij te dragen tot den goeden uitslag van een arbeid welke UWED[e] uit louter zucht voor de Kunst heeft ondernomen en door de algemeenheid en duurzaamheid van het belang dat het onderwerp der Cantate op zichzelf vooral bij onze Natie kan verwekken, zich zullen laten bewegen, om het stuk mede te helpen uitvoeren'.

Misschien dat 'eene uitboezeming voor den welvaart van de stad' aan het slot de liefhebbers die nog aarzelen, kan overhalen.

Staring stuurt alleen de veranderde verzen, hij heeft geen tijd de heele Cantate af te schrijven.

Aan H.C. Steup[3)].

358. ter Wildenborch den 2 April 1817:

MijnHeer,

De Piano is in den besten staat overgekomen. Ik heb UWED[s] Zangwijze voor Göthes *Kennst du das Land* mede wel ontvangen en zie het verdere verlangend te gemoet; vooral de mij vriendelijk toegezegde Klavierbegeleiding

1) 1772-1847, een Duitscher v. geboorte: in 1791 kwam hij in Amsterdam, bekend componist.
2) Wilms beloofde *De Zee* (bundel 1820, I, blz. 156 en, sterk veranderd, bundel 1837, IV. blz. 39) te componeeren. In 1820 luidt de aanteekening: 'Opgesteld, om in eene Nederlandsche zeestad te worden gezongen'. (Zie ook Alg. Konst en Letterb. 16 Oct. 1829.)
3) Muziekmagazijn, Kalverstraat, Amsterdam. Er zijn 13 brieven v. hem bewaard.

van het zo even genoemde Lied; bij meerderen tijd zal ik beproeven om Nederduitsche woorden voor hetzelve te maken[1]. Ondertuschen is mij UWED^{s} wijze voor het Volkslied van den Ridder Tollens *Wien Neêrlands bloed* enz. in de gedachte blijven spelen. - Ik heb daarop de bij liggende woorden[2] gemaakt, die te ernstig zouden zijn voor de Muziek van den Heer W.[3]. Misschien ware UWED^{s} zangwijze met mijne woorden uittegeven? In allen gevalle zoude het mij een zeer groot genoegen zijn, wanneer UWED. mij deszelfs compositie op Wien Neerlands bloed voor het Klavier gezet geliefde medetedelen opdat wij hier eens beproeven hoe mijn Text daarbij passen zoude'.... 'UwED^{s} beide zangwijzen zal ik ook in geene verdere handen dan die van mijne kinderen laten komen'....

359. 19 Aug. 1817:

MijnHeer

Ik wenschte wel een klein draaiorgel[4] te hebben om buiten bij gebrek van een orkest voor het dansen van eenen huiselijken kring te worden gebruikt. - Hetzelve behoorde niet veel te kosten en kon daarom uitwendig ook zonder sieraad wezen; mids het inwendig *sterk van maaksel* en het geluid *volkomen zuiver* en *goed* ware. Op den cylinder of de cylinders zouden ten minste een drietal walzen, een paar engelsche contredansen, en eene fransche of quadrille dienen te staan - waarvan ik de muziek desnoods alleen met enkele noten voor de regterhand genoteerd gaarne te voren zag'.....

360. 23 Novbr. 1817:

Staring vraagt in plaats van de kleine een groote dwarsfluit, als een kind die tenminste kan bespelen.

'Ik wenschte wel een Leerboek voor het zingen te hebben - doch niet te duur'.... 'De composities op *Wien Neêrlands bloed* heb ik UwEd. weder toegezonden omdat ik (bij nader overleg) begreep dat het verschijnen van mijne woorden met eene zangwijs die mede naar den prijs[5] gedongen had

1) In de door Staring's zonen verzamelde *Zangstukken* vond ik *Aristus aan zijn Geboortedal* (bij de door Steup gezonden wijs) en *Verlies* (drie coupletten zijn gedrukt in den eersten *Brief aan eenen vriend, in het Munstersche* (1837, Dl. III, blz. 128).
2) *Het Vaderland* (bundel 1837, Dl. IV, blz. 79).
3) Wilms.
4) St. bestelt bij Steup ook een fluit, gitaar en harpsnaren; nu en dan ook muziek. Het orgel kostte hem *f* 144.
5) In 1815 had Van Kinsbergen de dichters opgeroepen o.a. om een "volkslied" met muziek in te zenden (prijs *f* 500); zooals bekend is, werd het "Wien Neerlandsch Bloed" van Tollens (muziek van Wilms) bekroond. (Zie o.a. Kalff VII, blz. 5-6).

voor een uitlegging vatbaar zoude zijn waaraan ik mij niet bloot wilde stellen, als zeer bekend zijnde met den Heer v. Kinsbergen'....

Hij stuurt nu zelf een wijs en vraagt aan Steup deze tweestemmig te maken en van een accompagnement te voorzien.

361. 29 Dec. 1817:

De muziek voor het dichtstukje: het Vaderland[1)] heeft Staring op dun papier overgeschreven. Misschien was het beste hetzelfde 'formaat als mijn Wilhelmus[2)] en een paar andere stukjes bij Nolting in 't licht verschenen[3)], ten einde hetzelve met het niet ondertekende Krijgslied[4)], bij UWEd. uitgekomen, dat bijna even zo gedrukt is eene kleine verzameling helpe uitmaken die van tijd tot tijd nog zoude kunnen aangroeien; ten minste heb ik mij dien aangaande zo half en half schuldenaar van den Heer Nolting gemaakt'....

362. 6 Mei 1822:

Staring zendt een zangwijs, hij weet niet vanwaar de wijs is gekomen; ze was onder de studenten aan een kleine Academie in omloop. De oorspronkelijke text is kreupel Latijn, een lied tot roem van de Lente. St. werd door het lied getroffen en verzocht een van de zangers de noten op te schrijven en maakte nu een nieuwen tekst voor de studeerende jeugd[5)]. De vertaling voegt hij er bij. Misschien zou het goeden aftrek vinden, als het voor drie stemmen gezet werd; de opdracht zou kunnen zijn:

> Studiosae Juventuti
> Huncce vernaculi Poetae Lusum dicat H.C. Steup.

Heeft Steup lust de uitgave te wagen? Een vertaling te maken die op dezelfde wijs gezongen kan worden, daar ziet St. geen kans toe[6)]. De piano's houden zich goed.

1) Bundel 1837, IV, blz. 79. Berlijn schreef voor dit gedicht ook muziek. Het is met de wijzen van Staring, Steup en Berlijn in de 'Zangstukken' bewaard. (Zie ook blz. 179).
2) Als *Lied van Nederland* bij Nolting uitgegeven (1816). Er zijn groote veranderingen ingebracht (bundel 1837, IV, blz. 49).
3) *Het Geluk* en *Vertrouwen*, beide in 1814 verschenen (bundel 1837, IV, blz. 58-59).
4) In 1813; bundel 1837, IV, blz. 47.
5) *Encomium Patriae* (1822 door Steup uitgegeven, zie bundel 1837, IV, blz. 76).
6) Toch deed hij dit wel, het is opgenomen in den bundel v. 1827 als *Vaderlandsch Koorgezang*, blz. 126. (Zie over het 'Encomium Patriae' als lied van een Doopsgezind dispuut: *De Zondagsbode* 15-22 Maart 1914.)

363. 4 Junij 1822:

Staring dankt Steup voor zijn goede meening over het gedicht; hij brengt in het Latijn enkele veranderingen. Een gedeelte van de wijs kan er misschien onder gezet worden voor de ‘min geoefende zangers - die men bij ons, inzonderheid onder onze mans, maar al te veel aantreft!’....

Ook de Nederl. vertaling is wat gewijzigd. Zijn naam kan er met een * onderkomen. Lulofs, de Secretaris van Zutfen, heeft de wijs in noten geschreven.

364. Wildenborch den 18 Junij [1822]:

Staring verzoekt wat van de nieuwste Fransche, Duitsche en eenvoudige Italiaansche Muziek te sturen[1].

Wanneer het Encom. Patr. op een concert van Felix Meritis gezongen kon worden, was dit niet kwaad.

Hij zou nog graag een proef zien, er kunnen zoo licht feilen insluipen.

365. Wildenb. 1 Octbr. 1822:

Staring heeft uit een Staatscourant vernomen dat door Steup het Encomium Patriae aan het Min. v. Binnenl. Zaken is gezonden. De zes beloofde exemplaren wil hij niet meer hebben, maar wel een voor eigen rekening om niet het allerlaatst met deze uitgave kennis te maken en den Heer Lulofs een exemplaar te kunnen zenden. Deze kleinigheid kan wel op de rekening van Van Löben Sels of A. Op ten Noort gezet worden[2].

Aan Ds. F.M. van Gulpen[3].

366. 12 Mei 1818:

Weleerwaarde Zeergel. Heer.

‘Ik verblijde mij hartelijk dat het ons met den Feestzang[4] naar wensch gelukt is’.... Meer en meer zal het tijdstip naderen ‘waarop de Muziek welke toch door alle tijden heen werd aangezien als een der krachtige mid-

1) Wanneer de muziek niet komt, spijt dit St., want de kinderen waren bij elkaar en toen was ze noodig. Hij koopt voor ± *f* 15.
2) Hieruit blijkt St.'s heftigheid in dergelijke gevallen weer; als Steup in het antwoord toont dat de exempl. met een piano naar Zutfen verzonden zijn, begrijpt St. dat hij onbillijk geweest is.
3) Predikant in Nijmegen. Er zijn 5 brieven van hem bewaard.
4) *Zangstuk voor het Kerkfeest van Jezus Hemelvaart.* (Bundel 1837, IV, blz. 19.)

delen om edele gewaarwordingen op te wekken en levendig te houden niet langer een zo geheel onbeduidend gedeelte van den openbaren eerdienst onder ons blijve[1]. Ik zoude mij zeer gelukkig achten wanneer ik hiertoe bij gelegenheid van het Kersfeest weder naar mijne geringe vermogens eenigzins behulpzaam koude wezen en zal zulks gaarne beproeven indien ik tijd en rust mag hebben.

Een hoger doel toch kan zo min de Dichtkunst als de Muziek bereiken dan dat zij tezamen gepaard den menschelijken geest opvoeren tot de bespiegeling van het onverganklijke'....

367. 28 Octbr. 1818:

Het doet Staring genoegen dat het Zangstuk[2] geschikt is.

....'In de Zangwijzen, welke bij dezen gaan, heb ik aan het einde der N^{rs}. 3 en 5 met potlood geschreven hoe het mij voorkwam dat misschien de werking der leste woorden zoude kunnen versterkt worden. Maar ik ben alleen muzikant met de oren!' Dat het 'tot verheerlijking van onzen Heiland en algemene opwekking van godsdienstig gevoel bij de Feestvierende gemeente te N. moge strekken is de wensch van mijn hart'.....

368. 16 Febr. 1819:

....'Als op onze scholen eens het Kerkgezang bij de Jeugd meer voorbereid zal wezen zullen eindelijk ook die moeilijkheden verdwijnen waarmede men overal en gelijk ik uit UWEwZG. vriendelijke letters zie ook te Nijm. heeft te worstelen wanneer men een Kerkelijk Zangkoor bijeen brengen en houden zal'.....

In Zutfen zal men misschien de inliggende Cantate uitvoeren op het Paaschfeest[3]. Hij heeft de woorden nu naar uitgezochte Zangwijzen gemaakt, die meer hebben van die bestemd voor het Hemelvaartsfeest. De Organist uit Zutfen[4] werkt mee.

'Ondertuschen spant bij mij ook de echte Kerkmuziek de kroon en mijn vurige wensch is dat wij allengs door meer muzikaal te worden en meer met het hart te leren zingen, ook derzelver schone eenvoudigheid algemeen

1) Staring was van plan den Kerkzang te verbeteren; in het familiearchief is in klad aanwezig: "*Iets meerder voor het oor doch niet voor het oog in onze Bedehuizen; het gevoelen van een Lidmaat bij de Hervormden*" (Zie ook de Aant. bij de Kerkzangen, bundel 1837, IV, blz. 153.)
2) *Zangstuk voor het Kerkfeest van Jezus Geboorte* (bundel 1837, IV, blz. 5).
3) *Zangstuk voor het Kerkfeest van Jezus Opstanding* (bundel 1837, IV, blz. 11).
4) Prins, met wien St. ook correspondeerde.

mogen leren smaken. Kerkwijzen, die - gelijk men er heeft dertien honderd Jaren lang van de Christenen zijn gezongen, maken door hare muzikale verdienste niet alleen - maar ook nog door zulk eenen achtbaren ouderdom (naar mijn gevoel) eenen soortgelijken indruk als de schrijfstijl van den Bijbel'.....

369. 27 Febr. 1819:

.....'Menschen en omstandigheden gelijk dezelve in onzen leeftijd zijn geworden, komen mij voor bij den openbaren eeredienst eene meerdere hartverheffing te vereischen welke mijnes inziens niet door plegtigheden en uitwendig vertoon maar door de nederigste eenvoudigheid gepaard met de hoogste statigheid der algemene a a n b i d d i n g - dat is - naar gelijk in alle eeuwen - door een waarlijk godvererend gezang, niet door ziel- en zinloos geschreeuw of gebalk kan worden verkregen. Ik acht mij zeer gelukkig wanneer ik iets tot vervulling eener - in mijne ogen - vooral in de nabijheid van Roomsch-Catholijken zo dringende behoefte kan helpen toebrengen'....

370. Wildenb. 11 Decbr. 1823:

Weleerwaarde Zeer geleerde Heer

Toen ik het genoegen had om te Nijmegen onze schriftelijke tot eene persoonlijke kennis te maken spraken wij van den Hoogduitschen Dichter Voss en van een zijner voortbrengsels dat ik op zeer hogen prijs stelle, zijne Louise namelijk. UWEwZG. dit gedicht niet kennende heb ik mij sedert moeite gegeven om een exemplaar van de eerste uitgave te bekomen welke juist om de mindere uitvoerigheid mij boven de latere behaagt, maar ik ben niet geslaagd en moest mij vergenoegen met bijgaande *tot mijn spijt* '*vollendete*' Ausgabe'[1].... Staring verzoekt v. G. deze evenals zijn 'Gedichten', aan te nemen als een vriendschappelijk aandenken.

Zoowel Winand als hijzelf danken voor het 'godsdienstig onderwijs', dat W. heeft ontvangen.

Aan den Algem. Konst- en Letterbode.

371. Wildenborch den 8 October 1829:[2]

Mijn Heer!

1) De eerste uitgave was van 1784, 'die Ausgabe letzter Hand' van 1807.
2) Deze brief is gedrukt in den Letterbode van 16 Oct. 1829 met de Cantate *de Zee;* in die van 30 Oct. 1829 volgt *Ariadne;* vóór Mei 1830 vroeg men: 'Eene Cantate van eenen Nederduitschen Dichter, ter keuze van den Componist, met begeleiding van Orkest', prijs *f*300 (blz. 195).

Ik zag in N°. 40 van den *Konst en Letterbode* de aankondiging van de Maatschappij tot bevordering van de Toonkunst. Het vermeerderen van

't getal der opstellen, welke de Komponisten zouden kunnen bearbeiden, om muzikaal te worden uitgevoerd, schijnt mij tot het bereiken der hoogst loffelijke bedoeling van het Genootschap te zullen medewerken. Ik neem daarom de vrijheid inliggende Cantaten aan UwEd. te zenden, met vriendelijk verzoek, om dezelve in een paar Nommers van UwEd^{s}. veel gelezen Blad eene plaats te gunnen.

Deze Cantaten zijn, naar haren eersten aanleg, vroeger door mij publiek gemaakt, maar, zoover mij bekend, nog niet met muzijk uitgevoerd, en (bijzonder wat de C. *de Zee* aanbetreft) in het belang van eenen Komponist merkelijk veranderd.

Dat ik den Toonkunstenaar door mijne bovenschriften *Duetto* enz. zijne vrijheid niet ontnemen wilde, spreekt vanzelf.

Ik heb de eer met alle achting te zijn
Mijn Heer!
UwelEd. zeer gewillige Dienaar
A.C.W. Staring.

Aan Weygand[1].

372. Wildenborch den 26 October 1830:

Staring meent dat de heerlijke muziek van Carl Gläser met weinige woorden, voor 't publiek waarde zou hebben en vraagt of Weygand ze wil uitgeven[2]. Drie exempl. bedingt hij voor zichzelf en drie voor zijn zoon in Leiden.

Aan W.P. de Chavonnes Vrugt[3].

373. Wildenb. 11 Decbr. 1830:

Staring heeft onder de zangwijzen van liederen die ‘de goede gezindheid en moed der Natie’ konden opwekken geen betere gevonden dan de inliggende van Gläser[4].

1) Voornaam Muziekhandelaar in den Haag
2) Het is het *Krijgslied voor 1830* (L. Studentenalm. 1831 blz. 113), later veranderd en *Wapenroep* getiteld (bundel 1837, IV, blz. 81). Weygand gaf ook een *Russische Triomfmarsch* van Staring uit (1831).
3) 1798-1872, bekende tenor. In 1830-31 verwekte hij veel geestdrift met het zingen van vaderlandslievende liederen. (Zie album met levensbeschrijving van Dr. Wap. 1872.)
4) Het gedicht is *Wapenroep.* 1830 (bundel 1837, IV, blz. 81). Gläser (1784-1829) gaf verschillende Liederbücher uit, vooral voor schoolgebruik.

‘Ik heb bij het klavier zittend mijne woorden daarop gemaakt’.....

Hij vraagt of het bij een passende gelegenheid niet zou kunnen gezongen worden.

Aan Mr. L.C.R. Copes van Cattenburch[1].

374. Wildenborch den 18 Aug. 1831:

HoogwelGeboren Heer en Vriend,

De Verjaardag van den Koning kan vooral thans op nieuw het gebrek doen gevoelen van een ‘God save the King’. Op de wijs van Wilhelmus zijn geen zingbare woorden te maken, dit is mìj (brekebeen) niet alleen, maar ook even zo goed vijftig anderen - van Aldegonde af te tellen - mislukt’.....

Staring zendt nu een welkomstgroet[2]. De coupletten zijn hoogst eenvoudig en niet te ernstig. ‘Voorts bedoelde ik alleen gezonden zin en *klank* (zo veel de taal gedoogt) en ik had geenszins pretensie op digterlijke verdienste’.

Hij heeft zelf een zangwijs beproefd te maken die er boven staat; deze gemakkelijk uitgewerkt worden; de wijs is hoogst eenvoudig. Er zullen fouten in zijn, maar die zijn gemakkelijk te verhelpen. Liefst wil St. er zoo weinig mogelijk veranderd wordt, laat het werk blijven ‘van Nederlandschen maker’.

‘Dat Wilms - een Duitscher het “Wien Neerlands bloed” heeft gecomponeerd is mij altoos stuitend geweest’....

Hij vertelt het een en ander over zijn kinderen die in 't leger zijn. Wanneer het gedicht niet kan dienen, moet het maar verbrand worden.

1) Burgemeester van den Haag, hij was getrouwd met een zuster van Staring's zwager Van Mierop in Rotterdam. (Zie ook brief 394.)
2) *Volksgroet aan den Koning* (bundel 1837, IV, blz. 51). Vierstemmig met muziek v. Staring gezongen in den Haagschen Schouwburg (30 Aug. 1831). Het is bewaard in de ‘Zangstukken’.

VI
Brieven over plantkunde, landbouw en waterschapszaken.

Aan J.H. en H.J. Thomasson.[1)]

375. 28 Febr. '96:

Zeer geachte Medeburger

Eindelijk zijn de snaren voor het werk der Veengoot[2)] gesteld!'....

Staring hoopt op steun 'tegen allerlei nietsbeduidende zwarigheden' van 'sommige luiden in Lochem'....

....'t Is dan daarom ook dat gij, als het werk volbragt zal wezen met rode Letters in den Wildenborgico-Barchemschen Staatsalmanach zult gezet worden'....

Hij wenscht spoed: 'Hierdoor zal ik ook eindelijk eens aan mijn verlangen kunnen voldoen om van Huis te gaan, als ik weet waaraan wij ons houden moeten, en ik het getal van mijne arbeiders enz. daarna heb ingericht'....

376. Zondagmorgen in haast [1796]:

Staring stuurt de 'concepten[3)] wegens de Veengoot', hij vraagt Th. om alles aan te teekenen wat deze minder goed vindt.

1) 1758-1833; van 1795 tot zijn dood was hij burgemeester van Lochem. De aankondiging in de Staatscourant van 29 April 1833 was van St.'s hand, de laatste regels luiden: 'Nooit wordt alhier vergeten hoeveel gebrekkigs door zijne werkzaamheid en invloed verbeterd - hoeveel goeds gesticht en aangekweekt is geworden; en lang nog zal rijk en arm den zoo hulpvaardigen man betreuren, die hun, als raadgever in verlegenheden, als bevrediger bij opkomenden twist, of als trooster in lijden, ontelbare blijken gaf van zijn helder oordeel, diepe menschenkennis, en echte godsdienstigheid'.
Er zijn 13 brieven van hem bewaard.
J.H. Thomasson was Burger Repraesentant te Lochem in 1796.

2) De volgende brieven hebben betrekking op de *afwatering van den Wildenborch*; de Veengoot was vóór 1796 een smalle sloot die in de Berkel uitmondde, beneden Lochem. St.'s doel was voorloopig deze te verbreeden en te vergraven; hij was altijd tegenstander van de afwatering op de Vordensche Beek, ten Z. van den Wildenborch. (Zie ook *Gids van Lochem en Omstreken* blz. 6-7.)

3) Concept-memorie en concept-reglement zijn nog aanwezig.

....‘denk toch vooral niet dat mijn eigenliefde gekwetst zou' worden, als een ander een geheel nieuw ontwerp in plaats van 't mijne hadt, en dat ik dan, uit voorkeur voor mijn eigen gekrabbel, niets dan zwarigheden zou' zien’....

Met *f* 150 steun van de Barchemsche Mark zal St. alleen de kosten dragen. In het onderhoud wil hij ¼ bijdragen.

Aan het Stedelijk Bestuur te Lochem.

377. ter Wildenborch den 18 October 1801:

Geëerde Medeburgers,

De ondergetekende, schoon bij geruchte vernomen hebbende, dat hem, ter zake van 't Convenant[1] wegens de Ruiming van den Waterweg door het Lochemsche Veen tot in den Berkel, zouden zijn aangedicht geworden niet alleen oogmerken zo ongerijmd en belachlijk, als dat hij, bij voorbeeld, deze Ruiming vooral daartoe zoude hebben getracht te verkrijgen om op het aftrekkend Water een Molen aan te leggen, maar daarenboven menées zo slinks en laaghartig, dat hij, UL^{r} vigilantie surpreneerende door het convenant bovengemeld zich ingewikkeld aanspraak zoude verschaft hebben op eene Waterlozing voor de Wildenborch naar 't Lochemsche Veen, eene Waterlozing op de natuur van het locaal gegrond, waarvan de possessie immemoriaal en zo ten overvloede te bewijzen is, dat het recht tot dezelve niet door verachtelijke kunstgrepen behoefde te worden gefundeerd.

Onderricht van dusdanige geruchten, en van het schromelijk daglicht waarbij men, in zeker Request, het Werk door den Ondergetekenden onder UL^{r} toezigt begonnen, naar het schijnt, heeft zoeken te plaatsen, ... heeft nochthands de ondergetekende zijne gevoeligheid meenen te moeten opofferen aan de plicht van Belediging te vergeven, Eendragt te stichten en Dwalenden door overtuiging, zo mogelijk, te recht te brengen’....

Staring stelt een samenkomst met de teekenaars[2] van het request voor.

‘Ik noem mij met de schuldige achting,
Geeerde Medeburgers,
UL^{r} heilwenschende Medeburger
A.C.W. Staring.

1) 24 Sept. 1801 kwam er een contract tusschen Lochem en Staring (ook als Markenrichter van Barchem) tot stand, waarin alles nauwkeurig geregeld werd.
2) Er is een brief bij voor de Requestranten.

Aan H.J. Thomasson.

378. ter Wildenb. den 14 Novbr. 1817:

....'Het spijt mij, dat het onverstand nog, als voor zeventien jaren, van tijd tot tijd zijn schepter schijnt te zwaaien.

Ik kan toch als ik zulks goedvind niet slechts twee maar vier bruggen, die ik boven mijne verpligting over de Veengoot heb gelegd weêr wegnemen....

....wanneer men er nog tien bijlegt zal ook over deze tien *van tijd tot tijd gevaren* worden. - Ondertuschen daar men het raadzaamst vindt dat de zes bruggen in goed gezelschap samen verrotten, heb ik er vrede mee'[1]...

379. [Juli 1830]:

Staring heeft bij de opschriften[2] niets gevonden wat hem beviel, hij heeft het nu zelf gewaagd er een paar te maken:

'Verheft uw oog, wie aan een grafsteê schreit:
Keert stof tot stof, de ziel erft de eeuwigheid.

Wat aardsch is keere, o aarde, tot uw schoot:
Het hemelsche in ons ziet geen dood.
(of Voor 't hemelsche, in ons, zwicht de dood.)

De kortheid laat groote letters toe. Is er niets beters, dan geeft St. de keus. Hij hoopt op droogte; de overstrooming is erg te bejammeren.

Aan C.R. Th. baron Krayenhoff[3].

380. 8 Jan. 1799:

Staring heeft Krayenhoff helaas niet ontmoet, hij heeft van Van den Borch gehoord dat er een plan bestaat om de plassen ten Z. van Lochem te ontlasten.

'Zo geeft dan eindelijk een onvoorzien toeval hoop dat hier een werk van onberekenbaar nut tot stand kome - en de Hoofdbedoeling van zo veele

1) Staring had voorgesteld twee bruggen over de veengoot weg te nemen, maar het Gemeentebestuur van Lochem vond dat het verkeer te veel bemoeilijkt zou worden.
2) *Opschriften voor de begraafplaats te Lochem*. (Zie bundel 1837, IV, blz. 138-39 en de Gids v. Lochem blz. 16.)
3) 1758-1840. Hij was een oudere tijdgenoot v. St. in Harderwijk (8 Dec. 1783 werd hij Med. Cand., zie Alb. Stud.); in 1799 was hij Luit. Kolonel, Directeur v. 's Lands Fortificatiën en Inspecteur van 's Lands Waterstaat.

pogingen waarin *mij* onverstand (om niets meer te zeggen) tot hiertoe gedwarsboomd heeft, zal *U* als een nevenoogmerk, gelukken mogen!'....

St. wilde toen[1] een flinken 'graven', het volk was er tegen; dit meende dat de stadsmolen zou verdrinken, een deel was tegen al het nieuwe. Hij kon er niet tegen op; hij had al het plan de Veengoot als waterweg voor het vervoer van hout en koren te laten dienen. Uit liefde voor het algemeen welzijn stelt St. in de kwestie het hoogste belang.

381. 18 Julij 1801:

Hoogst geëerde Vriend,

Ik had misschien beter Ambassadeurs moeten kiezen dan de bijgaande kreupele Rijmen[2], om u vooraf iets te zeggen van hetgeen waarover ik ten uitersten verlangend ben u te mogen onderhouden, maar achter den Lochemer Berg valt weinig keur en ik moet al te vreden zijn zo slechts de poëzie niet deze nadeelige uitwerking heeft dat zij den prozaïschen Ernst in den weg sta van 't geen ik mondeling wenschte voor te dragen'....

Aan Koning Willem I.

382. ter Wildenborch den 13 Aug. 1818:[3]

Staring mag schrijven wat men Gelderland kan schenken ter vergoeding van het verlies van het Athenaeum; hij meldt nu dat door hem in 1817 een kanaal is voorgesteld (van Barchem door den Wildenb. in de richting van Zutfen) aan den President der Domeinen, men kon het toen met de belanghebbenden niet eens worden.

Hij zendt een uitvoerige memorie betreffende zijn plan[4].

1) In 1796.
2) De *Bede aan Mavors* (Bundel 1837, III, blz. 39-41) met een gedicht als opdracht dat bewaard is en als motto:

> 'Hoe blijft er toch yet goeds, yet doenlijks ongedaen,
> Daer Eer, en Voordeel, en Vermaeck te samen gaen?'
> Const. Huygens, Zeestraet.

   Het gedicht heeft betrekking op de afwateringskwestie.
   De laatste regels van de opdracht luiden:

> 'Mijne onmagt *wenscht* het nutte en gij, gij kunt het *werken!*
> Ei, werk het dan, in Mavors' Raad!'

3) Het antwoord van den Secretaris is bewaard.
4) In 1823 kreeg St. op een audientie toestemming om nog eens een memorie in te dienen. Hoeveel moeite St. zich voor rapporten, enz., gaf, blijkt al uit het begin van de memorie van 1818: 'De menschelijke vlijt wekt inzonderheid eene genoeglijke belangstelling, wanneer dezelve, gelijk in Holland, Zeeland, Vlaanderen en Zwitserland, wordt ingespannen, om met de natuur te worstelen, en híér den ploeg te drijven beneden het waterpas der zee; dáár den wijnstok te planten op de helling van naakte klippen. Maar een gevoel van geheel anderen

383. 27 April 1833[1]:

Er kan heel veel land dat nu telkens (o.a. in 1829 en '30) overstroomt, gewonnen worden, de zucht tot ontginning gaat er uit. De kosten zijn het eenige bezwaar tegen het kanaal dat vroeger al noodig werd gevonden.

.....'Was het niet, dat een ouderdom, die de zeventig jaren nadert, en een te houden levensregel, waaraan ik mede het vereerend lidmaatschap der Provinciale Staten heb moeten opofferen, mij gedwongen hadden, om het denkbeeld van eene reis naar 's Gravenhage te laten varen, zoo zoude ik mij persoonlijk tot Uwe Majesteit hebben gewend, om, voor zoo groote belangen, naar mijne zwakke vermogens te pleiten'.....

Aan Jan Kops[2].

384. Arnhem den 30 Julij 1802:

Staring vreest dat zijn benoeming tot lid van het Departementaal Bestuur niet best zal zijn voor de ontwikkeling van zijn plantkundige kennis. Hij wilde alleen uit de Flora bijnamen weren 'die aanstotelijk waren' en zendt nog een aantal nieuwe namen[3].

385. 12 Febr. 1808:

Staring bespreekt verschillende soorten boekweit, de oogst is slecht uitgevallen, het is misschien beter velderwten te zaaien. Het District dat hij in de

aard treft den beschouwer, als hij de naarstigheid morrend ziet kampen met beletsels, door blinde onbedachtzaamheid aan dezelve in den weg gelegd; als een aanzienlijk gedeelte van het vermogen des landbezitters en van de nijverheid des bouwmans, in plaats van dadelijk op den grond te werken, moet worden verspild, om eerst dien grond in zulken staat te brengen, dat dezelve bewerkt kan worden; hoezeer de natuur, aan de oorden waar dit geschiedt, den bewoner eenen zo moedbenemenden, dubbelden taak nimmer had opgelegd!'....

1) Er is een adres met 29 handteekeningen bijgevoegd en een Memorie tot toelichting; de kosten zullen ± *f* 160.000 zijn. In het najaar van 1830 was al een adres opgesteld en door enkelen geteekend, wegens den Belg. opstand werd het niet ingediend.
2) 1765-1849. Directeur v. Landbouw (1799-1812). Later was hij Prof. in Utrecht in Landhuishoudkunde en Botanie; hij was redacteur van het *Magazijn v. Vaderl. Landbouw* (1804-07, 3 dln.), waarin door Staring opgestelde Rapporten, enz., verschenen. Er zijn 13 brieven van hem bewaard.
3) In de *Flora Batava* (Dl. II, Voorbericht) noemt Kops Staring 'die mij de eerste wenken heeft gegeven tot eene betere Nederduitsche benoeming der Planten'.

Statistiek[1)] moet beschrijven kent hij maar gedeeltelijk. Voor de onkosten zal geld beschikbaar moeten zijn.

Van een andere kwestie luidt het: 'Ik heb op mij genomen om zoveel mogelijk de verschillende consideraties in èèn rapport tesamen te smelten'.

Hij is ontevreden over de regeering die den akkerbouw heeft verwaarloosd: 'De Hemel geve dat de Koning vroeg genoeg opmerkzaam gemaakt worde op de uitwerking die de principes[2)] onder het korte maar noodlottige Raadpensionariaat aangenomen moeten hebben op het eerste en edelste van alle bedrijven, zo wel in dit land als in andere!'

386. [midden 1811]:

Staring zendt een teekening van zijn kafmolen[3)]. 'Maar de landbouw begint allengs geen droog brood te geven zo min als ander hanteeringen die van Douanier misschien uitgezonderd en de tot God schreeuwende ongeregtigheid der Gogelsche verponding zal er den lesten slag aan toebrengen!'....

Aan het Min. van Binnenl. Zaken[4)].

387. ter Wildenborch den 19 Septbr. 1815:

Ik twijfel niet of UWEdGeb. draagt kennis van de Instructie aan den Heer Rheinwardt[5)] voor deszelfs Reis naar de Indiën medegegeven. Misschien zoude het kunnen gebeuren dat bij het gouverment voor als nog, geen bijzondere aandacht was geslagen op een artikel dat in vroeger jaren voor Java niet in aanmerking kwam: Het is dat van den W i j n b o u w ?

In dat geval waag ik het, uit belangstelling in al hetgeen wat onzen Staat tot nut en der Natie tot eer kan strekken in voorslag te brengen, dat ook

1) *Statistieke Beschrijving v. Gelderland*, uitgegeven door de Commissie v. Landbouw in dat gewest (1826).
Blijkens een vorigen brief werd St. in 1805 in deze Commissie benoemd.
2) Grondbelasting van G o g e l. (Zie Blok VII, blz. 159-160).
3) Een door hem ontworpen kafmolen zond Staring aan het Kabinet van Landbouwwerktuigen in Utrecht.
4) Staring wilde den brief aan den Secret. van het Departement, Wenckebach zenden; door een vergissing werd hij geadresseerd aan Min. Jhr.W.Fr. Röell (1815-17 Min. v. Binnenl. zaken), een ouden schoolvriend van Staring uit Gouda (176-1835). In het antwoord brengt R. dit feit in herinnering en ook: 'de zugt tot uitbreiding van kennis en wetenschap, waardoor UWED. zich reeds toen zodanig onderscheidde'.....
5) Deze was 1801 Prof. in de Nat. Historie te Harderwijk geworden, in 1810 te Amsterdam (Scheikunde). In 1815 ging hij naar Ned. O.I. als directeur tot de zaken van den Landbouw, Kunsten en Wetenschappen op Java en de naburige eilanden.

de Heer Rheinwardt geautoriseerd worde om op Java nadere proeven te laten nemen (want voorheen zijn er ongetwijfeld reeds gedaan) of aldaar van de onderscheiden soorten van Druiven welke aan de Kaap de Goede Hoop zo uitnemend zijn geslaagd, mede geen goede wijn zoude te gewinnen zijn. Dat zulks in de brandende vlakten en in onbedekten stand mislukken zoude - gelijk dan ook aan de Kaap (zeer vermoedelijk door verkeerd gekozen standplaatsen) onze Aalbessen azijnzure, en onze Hazelaars ledige vruchten voortbragten) en dat ook kort gehouden ranken geene voldoende druif zouden opleveren) - zulks laat zich wel geloven - doch het komt theoretiesch niet onwaarschijnlijk voor dat de wijnstok aan loofrijke bomen opgeleid en op een zekere hoogte tegen bergen geplant en dus door schaduw of koeler dampkring tegen den invloed der Javasche zon beschut een sap zoude kunnen opleveren, het welk bij een gepaste behandeling ten opzigte der snelle gisting in warme landen plaatsgrijpende, een' zo goeden wijn zoude geven als de Kaap en Perzië vermogen te doen. Ook is het te vermoeden dat een aanvankelijk geringer hoedanigheid door het vervoeren over zee of gelijk zulks ten aanzien van den gewonen Kaapschen Landwijn plaats had alleen door het leggen op fust zoude verbeteren.

Mogt de Wijnbouw op Java gelukken, zo was dit waarlijk een zaak van zeer groot belang en uitzigt voor het Moederland, dat in vroeger tijd door de inrigting bij de Compagnie plaatshebbende de geschiktheid van de Kaap voor dien tak van Cultuur zich zo weinig ten nutte heeft mogen maken![1)]

Een artikel dat mede eenige opmerking schijnt te verdienen is het overbrengen van de Chinesche *Nymphaea Nelumbo* (bet. Plompenblad met rode Bloem) naar dit Land. Er is aan de mogelijkheid van de aankweking dezer plant in ons climaat bijna niet te twijfelen wanneer men de breedte nagaat waarop dezelve volgens het Reisverhaal der laatste Engelsche Ambassade naar China[2)] blijkt te groeien en derzelver vrucht en sierlijke Bloei tevens, zouden dezelve tot een zeer nuttig en aangenaam geschenk maken voor een land zo ruim van water voorzien als onze Noordelijke provinciën.

De overplanting der *zwarte zwanen* van Nieuw Holland naar Java - en vervolgens van Java in ons waerelddeel - zo dezelve niet reeds door de Engelschen werkstellig is gemaakt daar toch onze Willem Vlaming reeds in 1697 twee

1) In het laatst van de 18de eeuw werd de wijnbouw op Java verboden; men was bang voor concurrentie niet de Kaapsclie wijnen (zie *Tijdschrift voor Neêrl. Indië* 1843 I blz. 145-173, waar de kultuur van den wijnstok voor Java wordt aanbevolen).

2) Staring zal de Nederl. vertaling wel gelezen hebben: G. S t a u n t o n , *Reis van Lord Macartney naar China. Uit het Engelsch* Amst. 1798-1801, 7 dln. (De ambassade bleef van 1792 tot 1794 uit). De Nymphaea Nelumbo komt niet in de Nederl Flora voor.

van deze vogels uit het vijfde waerelddeel naar Batavia heeft overgebragt -[1] deze overplanting, zeg ik, schijnt ook aandacht te verdienen - doch veelligt nog meer het onderzoek welke het gewas op Madagascar zij waarvan het spinsel komt dat aldaar tot het weven der stoffe dient, welke naar de Kaap pleegde uitgevoerd te worden en aldaar strekte tot het maken van ligte onderkleding voor de vrouwen. - Dit spinsel wil men dat uit de Bladen van een Boom bereid worde - doch hoe het daarmede zij - het was zeker de moeite waard te beproeven om Java te verrijken met het plantgewas dat hetzelve voortbrengt - of ten minste om deszelfs soort na te sporen of het ook ongebruikt reeds in onze Asiatische Bezittingen mogt voorhanden zijn.

Ik laat het geheel aan UWEdGestr. over om pro re nata van dit geschrijf geen of slechts zo veel gebruik te maken als UWEdGestr. oorbaar zult vinden. Aan Zijn Excellentie den Heer Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche zaken meende ik hetzelve niet te moeten adresseeren als niet van dat belang zijnde om de vorm van eene Memorie te kunnen aannemen en mijn achtingswaardige vriend, de Heer Rheinwardt, is mij gezegd dat naar zijne Famielje vertrokken was en niet terug zoude komen als om dadelijk - ik weet niet in welke onzer Havens scheep te gaan.

In UWEdGestr^{s}. welwillendheid stelde ik ook een bijzonder vertrouwen sederd ik het genoegen heb gehad om in het laatst van Decbr. 1813 deszelfs kennis in de schuit tuschen Haarlem en Amsterdam te maken - mijn naam is UWEdGestr. vermoedelijk onbekend gebleven doch de Man die door zijne gevoelens en grote bescheidenheid bij grote kundigheden mij toen zo zeer voor zich innam heb ik op gedane navrage niet kunnen twijfelen of hij was dezelve aan wien ik dezen rigte onder betuiging van mijne voortdurende hoogschatting en van het belang dat ik in deszelfs vriendschap stelle.

Ik heb de eer te zijn enz.

Aan H.C. van Hall[2].

388. 13 Novbr. 1821:

'Ik deel gaarne tot UWEdGeb^{s} gebruik het weinige mede dat ik als

1) 'Journaal wegens een voyagie, gedaan op order der Hollandsche Maatschappij in de jaaren 1696 en 1697 door het Hocker scheepje de Nijptang, het schip de Geelvink en het 'Galjoot de Wezel, na het onbekende Zuid-land en wijders na Batavia'. Amsterdam 1701 (blz. 15: 'Den 7^{den} wierd al het Volk met de Schuiten weder na de schepen gevoerd, medebrengende twee jonge swarte Swaanen'). Willem de Vlaming was schipper van *de Geelvink.* (Zie P.A. Tiele. Bibliogr. van L. en Volkenkunde 1884, blz. 111 en 'Iets over de reis van den schipper-commandeur Willem de Vlamingh' in Bijdr. tot de Taal-, Land- en Volkenkunde. Nieuwe volgreeks I, blz. 184).
2) Zoon van M.C. v. Hall, hij studeerde in Utrecht; in 1826 werd hij Prof. in Groningen in Botanie en Landhuishoudkunde.
Er zijn 6 brieven van hem bewaard.
In de *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen*, verzameld door H.C. v. Hall, W. Vrolik en G.J. Mulder (1826-33) plaatste St. wel eens wat, o.a. een vertaalde Boekbeschouwing van een werk door zijn zwager v.d. Wijck geschreven (Bijdr. V, blz. 159).

liefhebber der Botanie over de meer zeldzame indigenae alhier heb aangetekend. De streek waar ik wone is door verscheidenheid in de hoogte en in de bestanddelen van den grond zo rijk aan Planten dat ik mijn onbeduidend zestal buiten allen twijfel zeer zou' hebben kunnen vergroten, indien ik het beoefenen der Botanie had blijven doorzetten. Het verlies van mijn Herbarium door de gevolgen der onrust van onze tijden te weeg gebragt gaf de eerste aanleiding tot mijn flaauwer behartigen van deze anders zo aanlokkelijke studie'....

Uitgebreide inlichtingen geeft St. ten behoeve van de dissertatie.

389. 9 Maart 1831:

Staring zendt 'een Aflegger van den Prunus Padus var. *Y*' en stekken van een 'Twijfelpopel' voor den Gron. Bot. tuin.

....'Ik heb lange Jaren geleden, vergeefs laten beproeven om een als drank bruikbaar geestig vocht uit onze gewone Lijsterbessen te stoken. De verkregen geest was te zwak'....

390. ter Wildenborch den 11 Aug 1832:

Weledele Hooggeleerde Heer, zeer geachte Vriend,

'Uw brief van den 6. der vorige maand was mij ten uiterste welkom; òòk wegens de goedkeuring van mijn Winterloof. Het ernstige is daarvan het kleiner gedeelte, en de vermelding van de grote gebeurtenissen die onzen staat en geheel Europa geschokt hebben en nog blijven schokken beslaat daarin weinig plaats. Velen zal dit niet behagen want de meerderheid onzer Lezers heeft een verbond met de statigheid gesloten. Het "in silvam ne ligna feras"[1] van Horatius zit te diep bij mij in en de Poëzij moet *mij* ook helpen om den *diepen ernst* van mijn leven te temperen. Toen mij hetzelve vrolijk toelachte, maakte ik zelden vrolijke verzen en daarbij komt nog dat ik, in den trant dichtende dien ik in mijne Nieuwe Ged. en in 't Winterloof het meeste gevolgd heb mij aan het gevaar blootstel om door de *voor*lezers mishandeld te worden - inzonderheid door zulken die den hier en daar veranderenden toon niet opmerkten en b.v. aan bldz. 94[2] en 96[3] in

1) Zie Serm. I, 10 vs. 34.
2) Uit *De Verloofden*: de beschrijving van het tuinhuisje, waar beiden vaak samenwaren.
3) Ook uit de Verloofden: over den mogelijken afloop, grappig.

't Winterl., aan bldz. 53[1] in de Nieuwe Ged. enz. enz. geen regt weten te doen toekomen, of die niet geleerd hebben om de regels te laten overlopen, zodanig dat toch doorgaans het rijm duidelijk gehoord worde; en er dusdoende orde in de hut blijve'....

Aan de Greorgica doen zeker de Ned. Landgedichten[2] denken.

'Waar de Dichter met den Natuur en Landbouwkundige hand in hand gaat mag zich de Lezer een dubbel genot beloven!'....

Hij hoopt dat ook een eervolle vrede de uitgaaf zal bespoedigen.

Veel artikelen in de Bijdragen wekten zijn belangstelling. Hij hoort dat de Nederl. Huishoudelijke Maatschappij een Tijdschr. zal gaan uitgeven.[3]

'Ik wilde ook langs zulke wegen onze nog niet uitgegeven *Ouden* gedrukt en tot een matigen prijs koopbaar gemaakt hebben.

Het Tijdschrift ter bevordering der Nijverheid was sedert lang voor ons een behoefte. Hetzelve kan medewerken om eindelijk ook de zonen van onze Fabrikanten deel aan het Akademiesch onderwijs te laten nemen - mits de colleges voor dezelve dienstig in de moedertaal gehouden worden'....

St. vermeldt een paar nieuwe vondsten[4].

Aan Prof. G. Moll[5]

391. 25 Septbr. 1823:

Weledele Hooggeleerde Heer,

'Ik waag het, op grond van de kennis welke ik mij zeer verblijde met UWEdHgel. te hebben mogen maken[6], een vriendelijk verzoek bij dezen aan UWEdHgel. te doen. Hetzelve betreft den molen met Horizontaal werkende vleugels welke de Heer Dorn Seiffen te Utrecht moet hebben uitgevonden'....

De verslagen in Letterbode[7] en Arnh. Courant heeft Staring niet bij de hand; hij zou graag inlichtingen willen hebben.

Hij gelooft dat de uitvinding wat anders is, n.l. hierin bestaat 'dat hij door de inrigting van zijne wieken die slijting van zeilen en touwwerk vermijdt welke mij, voor ene dertig jaren aan een' kleinen horizontalen Molen

1) Uit *De Twee Bultenaars*: het rechtmaken van Graaf Frederik. (Zie ook brief 237.)
2) Gedichten van v. Hall, waarover deze in een vorigen brief schreef.
3) 1833-'85. Het was het 'Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid'.
4) Zulke 'Botanische kleinigheden' schrijft St. meer aan v. Hall; o.a. zegt hij van de variëteit van den gewonen Kastanje: 'Derzelver eerste waarneming.... komt toe aan mijne overleden Dochter, Car. Soph. Brants, welke de Natuur met een aandachtig oog plagt gade te slaan'. (Zie ook *Ter Bruiloft van een Dochter*, bundel 1837, III, blz. 96.)
5) 1785-1838; Prof. in de Natuur- en Sterrenkunde te Utrecht. Er is 1 brief van hem bewaard.
6) Op het Kosterfeest in Haarlem (1823).
7) Alg. Konst- en Letterbode 1823 II blz. 66 vlg.

waarvan ik de zeilen aan Mastjes gelijk op de schepen had laten bevestigen al ras deed bespeuren dat het *onderhoud* van zulk eene Machine veel te kostbaar zoude wezen'....

De wind nam toe of af en zoo ook de beweging. St. meende de regeling in zijn macht te hebben 'blijkens hetgeen ik aan een miniatuurmodel door mijzelven gemaakt doenlijk had bevonden'.

Hoe heeft Dorn Seyffen den molen ingericht, met behulp van steendruk had men dit duidelijk moeten maken.

Wil Moll nu den Heer Dorn Seyffen verzoeken de constructie uitvoerig bekend te maken in den Letterbode ten behoeve van 'de eigenaars van Windmolens'. In onze streken, waar veel wind is, wordt mogelijk 'de horizontale Molen, in zijne nuttigheid geen verachtelijke Mededinger van de Stoomtuigen; vooral waar het om het opbrengen van water te doen zoude wezen'....

Aan Koning Willem I.

392. Wildenborch October 1827:

Sire,

Het zij mij geoorloofd Uwe Majesteit eene kleine verzameling van Gedichten aan te bieden. Ik verkeer niet in den waan, dat dezelve Uwer Majesteits aandacht, op zoo gewigtige zaken gevestigd, verdienen bezig te houden; maar ik hoop dat de vaderlijke goedheid van Uwe Majesteit mij wel zal gelieven te vergunnen, om, met een tweetal regels, op bladzijde vijf en negentig[1] van het Boekje kenbaar gemaakt, andermaal[2] bij Denzelven bescheidenlijk te gewagen, van een te nemen (weinig kostbare) Proef, wier uitslag mij, na ingewonnen oordeel van een aantal bevoegde personen, in het vak der Hydrauliek theoretisch en practisch kundig, nog bij aan-

1) Uit het *Stoomtuig* (bundel 1837, III. blz. 63).

> 'Gebie het, Nederland! en, zeewaart afgegleden,
> Ruimt slibbe en zand den weg, waar langs uw vloeden gaan'.

2) 4 Septbr. 1826 overhandigde St. op het Loo aan den Koning: 'Een woord over het verbeteren van den gevaarlijken staat der Hoofdrivieren'. Boven het klad van deze memorie noteert St. dat in Jan. 1825 in de Staatscourant wordt vermeld het geven van octrooi 'op de uitvinding van een Werktuig, door den maker genoemd Mergelploeg, geschikt tot het losmaken en wegvoeren van zand en slijk in Kanalen, Rivieren en Grachten'. Van de Velde te Dixmuiden, de maker, kreeg octrooi tot 1835.
25 Octbr. zond hij een Voorstel aan zijn vriend Copes v. Cattenburch om het aan Z.M. aan te bieden.
29 Jan. 1828 zond St. een uitgebreid antwoord op het ongunstig advies der Inspecteurs van den Waterstaat aan den Koning.

houdendheid geen teleurstelling vrezen doet, en wier gelukken van onschatbaar belang wezen zoude'....

Aan Prins Frederik.

393. 25 April 1830:

'Een Nederlander, die de Verdiensten van Uwe Koninklijke Hoogheid opregtelijk huldigt' wil een tweetal bedenkingen meedeelen.

Ter verwijdering van een bank voor de haven van Hellevoetsluis beveelt hij het gebruik maken van een Diepegge aan[1)], voortgetrokken door stoomvaartuigen.

Naar aanleiding van de loevende beweging van de 'Atlas' bij hooge zee en het krijgen van golven in de zijde, vraagt St. of er geen schutten zouden kunnen worden neergelaten aan dien kant waar het rad niet moet werken. Met een gewone stoomboot zouden proeven kunnen genomen worden[2)].

Aan Mr. L.C.R. Copes van Cattenburch[3)].

394. Wildenb. 20 Mei 32:

Hoogwelgeboren Heer en Vriend.

Eindelijk heeft Immerzeel - de beslommering van zijn verhuizen naar Amsterdam te boven - het inbinden klaar gekregen van een twede verzameling gedichten, die hij sedert maanden van mij afgedrukt had liggen. Hij schreef mij zulks gisteren en ik heb hem verzocht een exemplaar aan UwHWgeb. te adresseeren, waarin op Bladz. 112 de wakkere Gerard van Mierop van 't jaar 1507 (met een enkel woord toegelicht in den Bladwijzer) aan onzen Schoonbroeder geadresseerd voorkomt.[4)] Ik verzocht tevens aan Immerzeel om een Exemplaar in Marokkijn gebonden bij te leggen, dat ik voor Z.M. bestemd had als op bldz^{n}. 164 en 188 het tragiesch Einde van de Diep-Egge vermeldend: of het bij rustiger tijden nog eens aanleiding

1) Zie brief 86 aan Maurits. Een Diep-egge ging in 1830 aan den Moerdijk verloren. (Zie bundel 1837, IV, bldz. 144.) Het werktuig lag ongebruikt bij Bommel, werd door het ijs opgenomen en zonk tenslotte.
2) 17 April 1830 vraagt St. aan zijn zoon Maurits inlichtingen over het wenden van een stoomschip.
3) Zie ook brief 374. Het antwoord op dezen brief is bewaard (er is een premie van *f* 25. - op het terugbrengen gesteld).
4) Zie *Gerard van Nierop*, *in het Blokhuis*, *te Ypesloot* (bundel 1836, I, blz. 91) met een *Ten Geleide*, aan Mr. I.N.J. van Mierop.

geven mogt tot beproeving van een middel dat na dien tijd tot mijn grote voldoening niet als onverschillig is beschouwd door twee schrijvers over onzen Waterstaat: de Heren van Rechteren en van der Wijck. Thàns gevoel ik dat aan zulke dingen niet te denken is - maar, zoud' aan Zijne Majesteit het Exemplaar worden aangeboden dan kon zulks niet later. Doch ben ik nu ook onbescheiden wanneer ik andermaal van UwHWgeb. verge om namens mij den Koning te verzoeken om mij wel te willen vereren door het aannemen van deze kleine blijk van mijn eerbied en verknochtheid? - Kan deze aanbieding zonder een daar bij gevoegden brief geschieden - wordt daardoor ook tegen etikette gezondigd? -

Dit zijn bedenkingen die de oude kluizenaar achter den Lochemer Berg zit te maken en die hij hoopt dat zich gunstig voor hem kunnen oplossen - maar kan dat niet - zo geef ik hem, bid ik, slechts den nodigen wenk met een enkel woord en hij zal zich naar denzelven rigten.

Bij de verandering van het Engelsche Ministerie[1)] komt het misschien goed dat in mijn Rijmen bldz. 169 het ‘wijzen en braven niet te na gesproken’ wordt gelezen. Het Epigram aan de Britten was reeds in 't vorige Jaar gedrukt. Op bladz. 153 had ik ook mijn schoonzoon kunnen gedenken die mede vrijwillig bij ons leger heeft gediend. Wij hebben zijn Dochtertje gedurende zijn afzijn tot ons genomen. Haar bijzijn heeft ons over het verlies van onzen braven Zeeman helpen troosten.

Hartelijk moet ik UwHWgeb. nog danken voor de muzikale bezorging[2)]. De omstandigheden waren voor die kleinigheid niet gunstig! Habent sua fata libelli!

Wij zien in de volgende maand Broeder en Zuster van Mierop te gemoet. 't Is goed dat zij bij deze geheel onzomersche koude niet op reis zijn gegaan.

Gelief bid ik, ons bij Mevrouw van Cattenburg van ons pligtelijk respect te kwijten en de betuiging aan te nemen van de bijzondere hoogachting waarmede ik de eer heb te verblijven

Aan den Inspecteur van den Waterstaat[3)].

395. Wildenb. 8 Novbr. 1833:

Staring heeft de memorie ontvangen, hij verlangt naar nadere proeven. Versmalling van de Diepegge is mogelijk; wegens zijn jaren is hij verhin-

1) Zie Blok VII blz. 485. Weldra had Palmerston weer de macht in handen, waardoor de kans op wijziging van de 24 art. geringer werd.
2) *Volksgroet*, door Staring naar den Haag gezonden (18 Aug. 1831.) (Zie brief 374.)
3) A. Goekoop uit Den Bosch. Er zijn 3 brieven van hem bewaard. Zie voor het resultaat van de bespreking brief 145 aan zijn zoon Willem. De aanteekeningen toen gemaakt zijn bewaard. Wat St. moest toegeven, zegt hij in den bundel 1837, IV, blz. 167.

derd bij de proeven tegenwoordig te zijn. Graag zou hij persoonlijk willen bespreken met den Inspecteur die de proefneming bijwoonde, wat er verbeterd kan worden. Hij wil b.v. in Nijmegen samenkomen en hoopt dat Goekoop toestemt, dan zal hij den Minister schrijven.

'Ik wenschte te meer, dat men met proeven van onze zijde niet stilstond, omdat er in dit jaar weer in Engeland een Patent is verleend dat de werkzaamheid aldaar opzigtelijk het uitvinden van middelen om rivieren te diepen bewijst[1)] en ik voor de nationale eer wenschte dat wij niet geheel werkeloos toezagen bij iets dat voor ons van zulk een groot belang is'.

Aan A.Ph. R.C. baron Van den Borch van Verwolde[2)].

396. 17 Septbr. 31:

Staring heeft nog geen tijd gehad om den Spoorploeg[3)] te laten werken, wel is hem duidelijk dat hij kostbaar is en samengestelder dan 'mijne *glorieuse* uitvinding van een *Schoffelslee* - waarvoor ik helaas gèèn guldens heb gekregen'..... 'maar! de auteursjaloezie kan mij wel scheel doen zien!'

1) Literary Magazine 1833. N^{r}. 868. blz. 570. (Noot van Staring).
2) Zie brief 166.
3) Ontworpen door een smid uit Terborg.

VII
Brieven in verband met openbare betrekkingen, enz.

Aan den Burger Colenbrander[1].

397. 7 Maart 1795:

Burger praesident,

Vergun mij bij Dezen het ernstig verzoek te herhalen 'tgeen ik gisteren u voordragen mogt.

Vertoon, bid ik, aan de Quartierlijke Vergadering van het volk van Zutfen hoezeer ik mij vereerd vinde door Derzelver ongezogte verkiezing tot het bekleden van eene plaats in het Commité van algemeen Welzijn, maar betuig ten gelijken tijd hoe diep ik het ontoereikend van mijne krachten voel om zo gewichtig eenen post te bekleden met voldoening aan die plichten die de wil des volks aan denzelven gehecht heeft, en hoe gelukkig ik mij zoude achten wanneer het vertrouwen thands door een te vleiende gunst op mij gevestigd zich door de Billijkheid tot eenig ander medeburger liet bepalen wiens rijper jaren en meerder oeffening in de Loopbaan van het Staatsbestuur hem eene geschiktheid boven mij deden bezitten om een post van zo veel aanbelang waerdig te vervullen'.....

1) Staring schreef dezen brief, toen hij hoorde dat hij zou gekozen worden als lid van het Provintiaal Collegie van Politie, Finantie en Algemeen Welzijn. (Zie, om op de hoogte te komen van de verschillende Prov. Lichamen: *Bijdragen en Mededeelingen* van 'Gelre' III, blz. 215: Overzicht van de verschillende Besturen in Gelderland (1795-1811.)
Hij werd toch gekozen en toen de afgevaardigden uit de kwartiervergadering bij hem kwamen, nam hij het aan; hij teekent zelf op 'ons gesprek besloot zich door mijne verklaring dat ik *om niet in de termen der wet tegen de halsterrige weigering* te vallen den post zou aannemen.'

16 Maart nam hij zitting en op 3 Junij 1795 afscheid (zie de Notulen in het Rijksarchief te Arnhem): 'Den Praesident Staring gaf de Vergadering kennis dat aan deszelfs dringend verzoek de Landschap was gedefereerd, en nam derhalven gratieuselijk afscheid'. De brief waarin Staring met opgaaf van redenen ontslag verzoekt, is bewaard gebleven; hij is voorzien van een kantteekening, die het besluit van de Landschap bevat.

Aan den Burger Ter Maat[1].

398. ter Wildenborch den 15 Mei 1796:

Veelgeachte Medeburger,

Hoe meer ik door de sprekendste bewijzen van 's volks vertrouwen, inzonderheid door Uwe Missive en het vereerend aandringen van den Magistraat der Stad Doetinchem zou' worden opgespoord om, met ter zijde stelling van alle bedenkingen, den post van Gedeputeerde ter Finantie des Quartiers aantenemen, en mij tenminsten door mijnen goeden wil en oprechten ijver voor 't gemeenebest in 't waarneemen van denzelven dankbaar te bewijzen - zo veel te smartelijker valt mij de onmogelijkheid waarin ik mij bevinde, om, zonder de uiterste verwarring in den staat van mijne bijzondere zaken mijn verblijf in dit Jaar aan de Provintie te bepalen en eene Bediening te aanvaarden, welke geene telkens herhaalde en langduurige afwezigheid toelaat!

In de eerste dagen der Revolutie door den wil des volks in het Provintiaal Collegie van Politie te Arnhem geplaatst, en genoodzaakt eene omslagtige Huishouding te midden der onrust van onmatige inquartieringen enz. zonder toezicht achtertelaten heb ik meer dan van één zijde aanmerkelijke verliezen ondergaan.

Vervolgends mijn afscheid verkreegen hebbende en gereed om na het stellen van de nodige orde op mijn huisselijke belangen naar eene andere provintie te vertrekken waar de dringendste noodzakelijkheid mijne praesentie alstoen reeds vorderde wierdt ik tot Representant ten platten Lande benoemd en daardoor zo wel als door mijn verkiezing tot commissaris van den 50 penn. op nieuw zo zeer gebonden dat ik mij niet dan over eenige dagen eerst in staat zal vinden, om mij eindelijk voor een poos van hier te kunnen begeeven.

Ik vlei mij dus, Medeburger, een en andermaal te veel opofferingen gedaan te hebben om niet veilig te durven verwachten zowel van de billijkheid der Stadsregeering van Deutinchem als van die des Volks in 't algemeen, dat mijn dringend aanzoek bij dezelven, om thands in het Stuk van bedieningen geene reflectie, op mijn persoon te slaan, zo gunstig zal opgevat worden, als mijne situatie het verdient.

Na de eerbiedigste betuiging van mijne erkentenis en van het gevoel mijner verplichting aan den Magistraat van Doetinchem op het vriendelijkst van U

1) Doorgehaald: Secretaris der Stad Doetinchem.

verzocht te hebben bid ik U ook overtuigd te willen zijn van de achting en de oprechtheid der heilwenschen waarmede ik de eer heb te wezen

Veelgeachte Medeburger,
Uw Zeerdienstvaerdige Medeburger
A.C.W.S.

Aan den Burger Diderik van Horbag[1].

399. Maarseveen[2] den 28 Aug. 1797:

Mijn Hoogstgeschatte Vriend, en Neef

Zo welkom mij uw hartelijk antwoord aan de eene zijde was omdat ik er de verzekering in vond dat uw denkwijs omtrend mij niet veranderd en uwe deelneeming in 't geen mij betreft even zo vuurig was gebleven als de mijne omtrend alles wat ik van U verneemen kon - zo grievend was het mij aan de andere zij dat ik uw zeker vertrouwen op mijn aanneemen van den mij opgedragen post zou' moeten te leur stellen. Ik hoopte toen ik U schreef dat mijn stilzwijgen over het aanneemen of weigeren eenige twijffeling bij U zou hebben doen ontstaan.

Had ik U mijn besluit met ronde woorden geschreeven zo zag ik uwen aandrang te gemoet om hetzelve te veranderen en ik kàn dit niet doen - daarom zweeg ik. Ik kan geen Repraesentant worden omdat ik geen Stemgeregtigde ben en dìt ben ik niet omdat ik de verklaring[3] niet gedaan heb en niet doen zal zo lang mijn welbedachte begrippen over geweetensvrijheid niet volslagen omgekeerd worden. Deeze verklaring heeft mij reeds in den voorleden winter eenen Finantieelen zo aangenaamen als voordeeligen post, in weerwil der drangredenen van eene Commissie wegens 't platte land benoemd om mij te polsen en eenen zeer pressanten brief van een der Steden[4] van 't quartier, bij ons doen weigeren gelijk ook een plaats in de Municipaliteit van het District van de Wildenborch.

Ik weet niet of gij den Repraesentant Stoffenberg[5], mijn' ouden braven en werkzamen Confrater, wat van nabij hebt leeren kennen - ik heb hem

1) Familie van J.G. Staringh, hij was Repraesentant in de Nat. Vergad. voor Schoonhoven. Staring moest ook in de 2de Nat. Verg. zitting nemen als eerste Plaatsvervanger v. Wentholt, die door het lot Arnhem toegewezen kreeg.
2) St. was op Vredenburg, het buiten van de familie van der Muelen.
3) Zie R o g g e : *Tafereel v.d. Gesch. der Jongste Omwenteling*, blz. 616.
4) Doetichem? (Zie brief 398 aan burger Ter Maat.)
5) J.H. Stoffenberg was ook lid van het Collegie van Politie, enz.

voormaals eens ampel en breed daarover geschreeven. Dit zeg ik U mijn geachte Neef en waarde Vriend om U niet op het vermoeden te doen vallen dat mijne denkwijs over het afleggen van geloofsbelijdenissen een zwarigheid is, opgeraapt uit inzien van den Last die een Repraesentant in de Nationale Vergadering moet drukken.

Ik heb mijn brief rechtstreeks aan de Nationale Vergadering geadresseerd onder couvert van en geleide van eenige regels aan de Commissie tot de Credentiaalen op hoop dat de Missive in de Dagbladen zou' komen en mijne Committenten dus gezamentlijk van mijne redenen verstendigd worden - het spijt mij in den grond van mijn ziel dat ik hun vertrouwen niet beter vergelden kan. -

Weet gij iets tot de plaatsing van mijn' brief bij te brengen zo doe het bid ik uit vriendschap'....

Aan de Nationale Vergadering.

400. Maarsseveen den 28 Aug. 1797:

....'het afleggen van eene verklaring[1)], zonder welke het stemrecht niet uitgeoeffend, en gevolgelijk de mij opgedragen post niet kan aangenomen worden, strijdt te rechtstreeks met mijne begrippen over gewetensvrijheid, om mij toetelaten, dat ik de zorg voor 't Algemeene Welzijn, aan dièe Plaats, met UL^{r} opvolgeren deele, welke de vereerende keus des volks Denzelven heeft aangeweezen[2)].

Het zij mij hierom gegund, Burgers Repraesentanten, mijne verknochtheid aan het heil der Maatschappij, door zulk eene Werkzaamheid alleen, aan den dag te blijven leggen, welke, minder gewichtig zijnde dan die UL^{n}.

1) De verklaring die de stemgerechtigde moest afleggen was de volgende: "Ik verklaar voor wettig te houden alleen zodanige Regeeringsform, welke gegrond is op de oppermagt des geheelen Volks, en dien volgends houde ik voor onwettig en daarmede strijdend alle erflijke ambten en waardigheden"....
   De Representanten moesten 30 j. zijn (St. was dit juist!) "Niemand hunner mag zich aan dien post onttrekken dan om wettige redenen, welker beoordeeling staan zal aan eene Commissie".... Ook zij moesten weer een verklaring, verdeeld in vijf onderdeelen, afleggen. (Zie Rogge. blz. 616 vlg.).
2) Na ontvangst van dezen brief werd St. gelast te verschijnen. (Zie *Dagverhaal der Handel. van de Nat. Vergadering* VI, blz. 847.) Toen hij nog eens schreef dat hij niet wilde komen, ontspon zich in de Vergadering een discussie, ook over zijn persoon op 14 Sept. 1797. (Dagverhaal Dl. VII, blz. 147.) Op 28 Sept. 1797 werd hij gelast de Vergadering te verlaten (VII, blz. 263); zie ook het puntdicht *Geene Verklaring* (bundel 1837, IV, blz. 111). Het insigne als Representant is bewaard gebleven.

bezig houdt, meer met de geringe maat mijner kennis en vermogens overeenkomt, en binnen Bepalingen blijft, waarin geen Belijdenis van mijne gedachten vereischt wordt, alvorens ik mijn' plicht als Burger dadelijk mag behartigen[1].

Eene uitkomst zo gelukkig als beslissend kroon de voordzetting van UL[r]. arbeid! Dat vrijheid, orde en vreede het tegenwoordig geslacht eendrachtig vereenigen, en de herstelde welvaart een gelukkiger nakomelingschap, met bewondering en zegen, op dit Tijdvak terug doe zien! Dit is de vuurige wensch, Burgers Repraesentanten van UL[r]

eerbiedigen Medeburger.

Aan H.G. baron van Loë van Overdijk[2].

401. 3 Decbr. 1804:

Monsieur

Je suis infiniment sensible a la peine que vous avez bien voulu vous donner par rapport au projet que j'avois pris la liberté de vous communiquer. Malheureusement je vois par la Lettre de Monsieur d'Untzer[3] que ce n'est pas a nous seuls qu'on puisse reprocher un peu d'apathie! Je suis convaincu de l'impossibilité de l'exécution de mon plan, quand meme il seroit physiquement exécutable, aussitot que sur les lieux meme on ne se trouve pas infiniment persuadé de son utilité et nous laisserons notre Berkel se tirer d'affaire comme elle pourra. J'ai differé Monsieur, de repondre a la Lettre qui vous m'avez adressé a la Haye et que j'ai reçu a Arnhem.

Parce que de jour a autre je comptois de recevoir quelques nouvelles ulterieures sur le projet en question et que je proposois de vous ecrire a cette occasion - en outre j'ignorois le lieu de votre residence et enfin la reponse m'embarrassoit, je vous l'avoue franchement. De tout ce qui occupe les tetes humaines, c'est la politique qui convient le moins avec l'organisation de la mienne.

1) In een volgenden brief klaagt St. over de “tijd- en geldspillige Reis”. Het is genoeg, vindt hij, dat: “een Ingezeetene reeds gedrongen [wordt] om aan het behoud van geweetensvrijheid (volgends zijne Begrippen) de dierbaarste voorrechten [o.a. stemrecht] op te offeren”.....
2) Hij woonde eerst op Velde, een buiten in de buurt van Zutfen, later te Doesburg. Er zijn 8 brieven van hem bewaard.
3) Waarschijnlijk een uitgeweken buurman v. Staring of een Duitscher die goederen in de buurt van Lochem bezat.

Aussi mon oncle VerHuell[1)] sachant que ce n'est pas la mon affaire m'a entierement perdu de vue depuis qu'il a repris l'uniforme.

En tous cas il me seroit assez difficile pour entrer en correspondance avec lui sur un sujet qui a été bien rarement celui de nos conversations. Voila mes raisons, Monsieur, pour attendre dans l'inaction (si vous le voulez) le grand evenement qui semble se préparer et d'ont je vous assure de ne pas savoir ce que nous avons a esperer ou a craindre - ce que je sais c'est qu'il faudra tôt ou tard des changements *majeurs* sans quoi tout ce qu'on entreprendra ne pourra servir qu'a embrouiller l'administration et qu'a ebranler de plus en plus l'autorité interieure du gouvernement ainsi que sa consideration exterieure.

Daignez continuer, Monsieur et m'honorer de votre amitié et acceptez les assurances de la consideration sincere et distingué avec laquelle j'ai l'honneur d'être

402. Ce 11 Decbre. 1804:

Monsieur,

Il se pourroit que j'eusse mal interprèté une passage de votre Lettre mais en l'expliquant comme je fais je vous dois une déclaration formelle de ce que je pense sur les motifs qui aijent pu vous engager a me faire la proposition d'ecrire a Monsieur VerHuell sur nos affaires publiques, et je n'ai rien de plus pressé, que de vous temoigner ma persuasion intime, que les motifs les plus purs, le zêle le plus desinteressé pour le bien de notre paijs vous ont fait agir. On peut ne pas trop estimer les hommes en general Monsieur mais on seroit bien malheureux de croire que le monde n'est peuplé que d'Egoïstes, et, en vérité, je ne vous demanderois pas de me conserver votre amitié et votre estime si je vous rangeois dans ce nombre!

Je ne relèverai pas, ce que vous me dites *d'humiliation* etc. Je suis dans l'idée qu'il n'est pas donné a d'autres de nous faire eprouver ce sentiment quand la conviction interieure d'avoir manqué en quelque chose ne se joint pas aux réproches qu'on s'aviseroit de nous faire.

Vous avez droit, a ma reconnaissance, Monsieur, pour l'interet que vous avez pris a mes vues sur la Berkel et les preuves d'une amitié non equivoque et agissante que j'ai reçue de vous en cette occasion; je vous ai pro-

1) Loë verzocht St. in het belang van ons land zich te wenden tot zijn oom, den Admiraal C.H. VerHuell, die het met Schimmelpenninck niet te best kon vinden; hij klaagt over onze "inactivité". Eind November 1804 had het slappe Staatsbewind plotseling een vermetelen toon tegenover Frankrijk aangeslagen, waarover Napoleon hoogst verontwaardigd was; men verwachtte hier het ergste (Blok VII, blz. 153).

testé que j'en sentois tout le prix et j'aime a le repeter encor, mais je ne changerai point pour cela ma résolution de ne pas m'ingérer dans les affaires épineuse d'ont mon oncle paroit occupé! Il me semble que je ne puisse m'expliquer plus *clairement* que je ne l'ai fait dans ma Lettre.

Les rélations de Monsieur Schimmelpenninck avec Monsieur VerHuell, les changements que l'on médite, la situation de notre république vis a vis de son exigeante allié, les menées des partis qui nous divisent tout cela m'est étranger. J'ai été isolé avant et après notre révolution autant de fois que je n'etois pas appellé aux affaires par mon devoir et je le suis encor. Je n'ai point de correspondence, point de rélations a peu près. A Arnhem je suis tout entier aux occupations de mon poste qui n'a rien de commun avec la direction generale et chez moi je mêne au sein de ma famille une vie trop retirée pour etre instruit de ce qui se passe. Et j'aborderois Monsieur VerHuell avec des droits si minces pour me faire écouter? Je n'en aurois pas le front! et positivement je ne sortirai pas de ma propre volonté d'une sphere determinée autant par mes facultés que par mon choix.

En y réfléchissant, Monsieur, vous finirez par rendre justice a mes principes; c'est dans cette conviction que je vous presente les assurances de la consideration distinguée avec laquelle j'ai l'honneur d'etre

403. [Eind April 1826]:

Hoogwelgeboren gestrengen Heer,

Het vererend voorstel mij door UwHWGeb. in overeenstemming met den Heer Gouverneur[1)] gedaan beloofde mij een kleine werkzaamheid zo zeer met mijnen smaak overeenstemmende en een betrekking tot personen welken ik zo veel hoogachting toedrage dat ik niet dan met moeielijke overwinning op mij zelven tot het besluit heb kunnen komen om te volharden bij het voornemen van mij allengs geheel te onttrekken aan bezigheden welke niet regtstreeks mijnen huiselijken kring betreffen. Dan ik *moest* bij dit voornemen blijven! Door het verlies van mijne oudste Dochter wier nagelaten zoontje wij tot ons hebben genomen zijn mij nieuwe pligten opgelegd - een ongemak mijn vrouw overgekomen dat haar met blindheid dreigt en waarbij mijn tegenwoordigheid haar mede tot opbeuring moet strekken - mijn gestel dat nimmer sterk is geweest en onder het klimmen van mijne jaren herhaald geschokt is geworden door omstandigheden aangaande welke ik UwHWGeb^{s} deelneming op hogen prijs schatte - dit alles beperkt mij binnen een zeer engen cirkel van bezigheid'....

St. meent dus te moeten bedanken.

1) Van Heeckeren van Kell en Loë wenschten Staring als Curator van het Instituut te Elburg door den Admiraal v. Kinsbergen opgericht; het diende tot opvoeding van jongelui.

Aan A.Fr. R.E. van Haersolte[1].

404. Arnhem 30 Julij 1802:

Hoogwelgeboren Heer

Ik waag het om ten faveure van een Oom dien ik bijzonder hoogschatte, onbescheiden te zijn, en het getal der sollicitaties die u vermoedelijk maar al te zeer bezwaren zullen door dezen Brief te vergroten - de Heer C.H. VerHuell[2] thands resideerende te Doetinchem en voormaals in de Marine gediend hebbende wenschte in de gelegenheid gesteld te worden om de werkzaame Loopbaan waarin hij door de Revolutie gestuit is op eene honorable wijs weder intetreden; hij heeft getracht zich met een verzoek hieromtrend bij UWHWgeb. in den Haag te vervoegen, maar vondt UWHWgeb. absent.

De rang waarmede men zijne merites eenigen tijd voor de omwenteling hadt gemeend te moeten belonen was die van kapitein - Hij vlijt zich dat hij door de favorable attentie van het Bewind op zijne persoon weder in zijnen rang zoude kunnen invallen zonder dat zulks door officieren van de Marine thands in dienst geplaatst aangemerkt wierdt als ware hun tort gedaan, omdat het zeker aan hem niet gemangeld heeft dat hij eenige jaren werkeloos heeft moeten doorbrengen gelijk hij dan ook terstond nadat de tegenwoordige staat van zaak hadt plaats gegrepen heeft uitgezien of er geen mogelijkheid zou zijn er weder aan te komen, - en ik geloof van mijne zijde daar bij te mogen voegen, dat zijn gedrag als militair bij de actie van Doggersbank en andere gelegenheden gehouden, zo wel als zijn comportement in 't algemeen jegens allen die tot hem in den dienst eenige betrekking hadden hem zo veel achting en genegenheid verworven en zulke gunstige indrukken heeft nagelaten, dat er niemand zal wezen wien zijne honorabele herstelling in de ogen steken zal. Vrezende dat een langer geschrijf UWHWGeb. bij zo veel bezigheid lastig vallen zoude draag ik dan mijnen Oom en *gedachten* Vriend met dit weinige aan UWHWGeb[s] gunstige reflectie op.

1) A.Fr. R.E. van Haersolte (1756-1830); hij werd in 1798 lid van het Uitvoerend Bewind en in 1801 lid van het Staatsbewind met den titel Staatsraad (‘Membre du Conseil d'état’). (Blok VII passim.) Hij werd in 1804 naar Parijs gezonden om Napoleon als Keizer geluk te wenschen.
2) Deze verzocht Staring, ‘zijn besten ouden vriend’, moeite te doen; hij is diep ongelukkig, dat hij tot werkeloosheid is gedoemd. Als Orangist was C.H. VerHuell niet in dienst overgegaan van de Bataafsche Republiek. Na den vrede v. Amiens (1802) stelden de Prinsgezinden zich weer beschikbaar. In 1803 werd VerHuell, vooral op aanraden van zijn ouderen vriend v. Kinsbergen, met een zending naar Parijs belast; toen begon zijn schitterende carrière (zie ook brief 23 noot 1.).

Ik betuig Mevrouw van Haersolte mijn schuldig respect en noem mij met bijzonderen eerbied

Vergun mij evenwel nog eenen enkelen regel daarbij te mogen voegen om UWHWGeb. die schuldige erkentelijk[heid] te betuigen welke ik zo zeer gevoel wegens de attentie die op mijne persoon gevallen is bij de aanstelling van het Departementaal Bestuur. - Uit welk een oogpunt ik ook de werkzaamheid van eenen publieken post mogt aanzien - het vertrouwen aan mij betoond kan niet anders dan mij zeer vereeren en ik breng de betuiging van mijne oprechte dankbaarheid op die plaats aan waar ik alle reden heb om te geloven dat zij behoort.

Aan Dr. A. van den Ende[1].

405. Arnhem den 17 Mei 1804:

....'Deze honorabele Titel[2] durf ik hopen dat mij in nadere relatie zoude brengen met eenige van die verdienstelijke Mannen welken den ouden roem van ons Vaderland nog weten te handhaven, waardoor ik dan zo zeer tot eigen beleering als tot eene meer algemeen nuttige aanwending van mijne geringe vermogens gelegenheid zoude kunnen vinden'....

....'Ik hoop dat thands uw Handboek voor Onderwijzers[3] 't welk ik met zo veel genoegen in den Haag heb leeren kennen spoediger progressen zal maken.... te meer omdat ik allengs zo veel verbetering in de leermethode op onze school in de Wildenborch wenschte geïntroduceerd te zien, als de capaciteiten van den Meester zullen toelaten; en ik daarover nog meenige onderrichting nodig heb'.

406. 5 Junij 1804:

....'Niet lang geleden vond ik iets van eene nieuwe uitvinding die mijne opmerkzaamheid te meerder gaande maakte omdat ik zelve een jaar of drie

1) 1768-1846. Eerst predikant, in 1808 tot doctor in de wijsbegeerte honoris causa benoemd door de Harderwijksche academie; Lector in de Natuurk. bij Teyler's Genootschap (1803); zeer bekend als Commissaris, later Hoofdinspecteur v. middelb. en lager onderwijs (1814-32). Aan hem is de schoolwet v. 1806 voornamelijk te danken (zie o.a. G. Bolkestein: *Voorgeschiedenis van het Middelb. Onderwijs* blz. 50, 86, 89, 97-98). Er zijn 7 brieven van hem bewaard.
2) Staring werd in 1804 gekozen tot Directeur van de Bataafsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem. Volgens Van den Ende kiest men alleen: "minnaars van wetenschappen, achtenswaardig door naam, rang en stand". In de *Natuurk. Verhand. van de Maatschappij* (XI. 1822) gaf St. een bijdrage: Verslag betreffende eenige oudheden, enz. (blz. 441).
3) Vervaardigd op last van den Agent van Nationale opvoeding (1803). Er verscheen maar één deel.

geleden over iets dergelijks nagedacht had. Het was mij namentlijk voorgekomen dat het van zeer gewichtigen dienst in veele gevallen zoude wezen wanneer men geschreven schrift, muziek, kaarten enz. onmiddelijk van het papier in plaat konde brengen en verbeelde mij dat zulks uittevoeren was langs dezen of dergelijken weg dat men b.v. op dun papier schreef of tekende met een gekleurd vocht waarin keukenzout opgelost was en men zulk een papier na hetzelve te hebben vastgehecht op eene vergulde koperen plaat aan de witte zijde met sterk water bevochtigde. Oppervlakkig beschouwd zoude men zeggen dat dan het salpeterzuur het papier doorbijten doch alleen aan die plaatsen werken zoude op de onderliggende plaat waar het letters of strepen en dus zout deelen aantrof, waarmede het zich vereenigende koningswater worden en dus door het verguldsel in het koper dringen konde. Ik zogt om de proef hier van te neemen naar eenen man in Zutphen die mij een kleine plaat behoorlijk wist te vergulden, maar vond er geen'....

Staring heeft nu gehoord van een uitvinding van Anton Niedermaijr te Regensburg, die met bepaalde inkt op marmer schreef.

Hij verzoekt Van den Ende het een en ander aan deskundigen mee te deelen. Zouden in Haarlem geen proeven konden genomen worden, ook met zijn uitvinding. Vaag herinnert hij zich nog een ander geval van een zelfde soort bewerking.

407. Wildenb. den 31 Jan. 21:

'Hierbij wat Rijmen[1)], zo gij er een enkel van lezen wilt, hunne hoendervlugt zal u niet duizelig maken'....

Staring wil een exemplaar aan de Maatsch. zenden; dit is toch de gewoonte: 'zo niet, schrijf het mij dan, bid ik, en laat ik niet onverdiend het voorkomen hebben van met mijn gebrabbel te willen pronken'....

408. Wildenb. den 29 Julij 39[2)]:

'Weledelgeboren Heer en geeerde Vriend'

Staring ziet van een bezoek[3)] af, 'met de drukten van 't sezoen verenigen zich hier Logeergasten en bezoeken uit de nabuurschap die dag aan dag zich van de paarden en van mijn persoon meester maken'.

Pope's Essay[4)] heeft v.d. Ende vertaald, tot zijn spijt kan St. niet met

1) De twee bundels *Gedichten* (1820).
2) St. schrijft op het klad: 'N.B. de omhaalde verbeteringen uit mijn' Brief weggelaten'.
3) Sedert 1833 woonde Van den Ende gepensioneerd in Warnsveld.
4) *Alex Pope's Dichtstuk, Proeve over den Mensch*, uit het Eng. in Nederd. Verzen met ophelderingen en een aanhangsel (Amst. 1839).

het oorspronkelijk vergelijken. ‘Bilderdijks overzetting was mij ter hand maar zij is te vrij om met de uwe te worden vergeleken. Deze vrijheid bleek mij zo ver te gaan dat B. een' Ploeg den akker met zijn' *staart* laat scheuren - 't geen evenwel een drukfout kan wezen en misschien *ploegschaar* heeft moeten zijn. Het *verga*, waarmede Don Teysterband zijn Voorbericht sluit is zeker g e e n drukfout.

““‘Ik stort mijn' boezem uit, als 't *vinkjen* in de abeelen”” zegt hij op de volgende bladzijde, en 't is of men in 't *verga* een vinkje hoort - dat evenwel hier zijn krachtigsten bravourslag klinken laat.’

In een p.s. verzoekt St. den naam van zijn zoon te bevrijden van een H, die men deze laat meesleepen.

Aan Koning Lod. Napoleon.

409. Wildenborch ce 22 d'Octobre 1808:

Staring spreekt van de welwillendheid van den Koning, die toestaat dat wenschen mogen bekend gemaakt worden. Hij stuurt een Memorie[1)], die de belastingen betreft:

‘Elle etoit peu faite, cette question, pour etre resolue, par un homme, voué tout entier aux soins, qui demande la culture d'un héritage étendu, qu'il a été assez heureux de tirer en partie de son néant par une opération, utile a lui même et plus profitable encor au bien public. Mais je me suis flatté, que fortuitement je pourrois avoir ajouté a la masse des argumens, qui plaident, selon ma conviction, pour une bonne cause.

Attaché a mon paijs par les liens les plus indissolubles, par une famille naissante, par la nature de mes possessions, et par les bienfaits eminens, qu'il a plu a Votre Majesté de repandre sur mes plus proches parens[2)], je serois au comble de mes souhaits, si ma démarche hazardée en trouvant son excuse dans le coeur genereux de mon Roi n'etoit pas entierement perdue pour les interets d'un Peuple, qui a tant de droit de s'attendre au bonheur, sous le sceptre bienfaisant de Votre Majesté’....

1) Het klad is bewaard. St. komt op tegen de gelijke belastingen voor handeldrijvend en landbouwend Nederland; de nieuwe belastingen (Gogel!) zullen den ondergang van landbouwstreken meebrengen. Staring was in 1808 benoemd tot Kiezer ter Kiesvergadering in het Departement Gelderland.
2) De VerHuell's (o.a. C.H. was Min. v. Marine).

Aan Jhr. J.H. van Kinsbergen[1].

410. ter Wildenborch den 14 Febr. 1816:

Hoogedelgestrenge Heer

Ik betuig Uwer Excellentie mijne verpligting voor de vriendelijke mededeling van de aanspraak[2] waarmede de plegtigheid der Inwijding van ons Athenaeum is geopend. Het gepaste en treffende van dezelve doet mij te meer regretteeren dat ik niet mede onder de Toehoorders van den achtenswaardigen spreker heb mogen zijn! -[3].

De Heer De Vries heeft de goedheid gehad mij het verslag[4] van den gelukkigen afloop van het Inwijdingsfeest mede [te| delen. - Ik ben mijne geeerde Heren Mede-Curatoren zeer dankbaar voor derzelver attentie.

De Medailles[5] door Uwe Excellentie zo edelmoedig aangeboden om den ijver der studeerende jeugd aan te sporen en het met dezelve in verband staande Jaarlijksche examen houde ik voor een allergepast middel om het studeeren voortaan meer aan het oogmerk van ouders en Overigheid te doen beantwoorden. - Het zal nu nog op de inrigting van de Examens aankomen - doch de goede wil der Heren Professoren reeds zo loffelijk betoond zal dien aangaande naar ik vertrouw wel een geschikt ontwerp tot stand brengen.

1) J.H. v. Kinsbergen (1735-1819); een zeer bekend zeeofficier in de laatste jaren van de Republiek, die ook tijdelijk in Russischen en Deenschen zeedienst was; in 1808 werd hij Maarschalk v. Holland, ook Bonaparte onderscheidde hem. Door Willem I werd hij tot Admiraal benoemd en opgenomen in de ridderschap van Gelderland. Hij was zeer bevriend met St.'s oom, C.H. VerHuell.
Adm. v. Kinsbergen, Staring en J.C.F. de Vries, Secretaris v. Harderwijk waren de Curatoren van de in 1815 als Athenaeum heropgerichte Academie te Harderwijk. Van Kinsbergen stelde belang in onderwijszaken en had o.a. in 1796 in Elburg een school voor adelborsten opgericht, in 1798 veranderd in een opvoedingsinstituut voor beschaafde jongelui. (Zie brief 403.)
Zie Bouman: *Geschiedenis van de Geldersche Hoogeschool* II, blz. 578.
Er zijn 4 brieven van Van Kinsbergen bewaard.
2) Nog bewaard in het familiearchief.
3) *Annales Academiae Rheno-Trajectinae: Inwijdingsrede van 's Lands Athenaeum te Harderwijk* (23 Jan. 1816) door Prof. N i e u h o f f , zie blz. 250, waar Staring die afwezig was, wordt vermeld. Het begin moge dienen als een staaltje van de welsprekendheid uit die dagen: ‘En ook Gij, edele Staring! - Hoe vleidde ik mij, na zoo een lang wonderrijk tijdverloop, hoe zeer met eene begrijsde kruin, doch tevens met onbegrijsde gevoelens dezen edelen op dezen eerezetel te verwelkomen. - Deze edelen, die Minerva vereert, en haren vlijt-aanmoedigenden olijftak; die in het koor der zanggodinnen geen zwijgend hoorder was; dien ik, in den lommer van den vaderlandschen Parnas, wel eens, in stilte, geneugelijk hoorde!’.... De Vaderl. Letteroef. vindt de rede bombastisch (1817 I, blz. 397). Op blz. 261 is Staring's *Feestzang* opgenomen (bundel 1837, III, blz. 8), natuurlijk later weer zeer gewijzigd.
4) Proces-Verbaal is nog aanwezig.
5) Vijf gouden medailles.

Deelneming van Uwe Excellentie en de Freules in het ongeval[1] dat ons hier getroffen heeft, verpligt mij ten hoogste.

Met de betering van het letsel bij die gelegenheid bekomen gaat het bij mij nog langzaam. Ik blijf aanhoudend buiten staat om verder dan in huis te gaan als kunnende den voet niet anders dan vlak neerzetten. Men geeft mij evenwel moed op eene eindelijke volle herstelling - en daarmede zoek ik mij te troosten!

Ik neem de vrijheid Uwer Excellentie de betuiging van mijn respect aan de Freules op te dragen en heb de eer met bijzondere hoogachting te zijn enz.

411. Wildenborch ce 19 Mars 1818:

Monseigneur

La nouvelle que la Lettre de votre Excellence et l'incluse du Ministre m'ont communiqué par rapport a notre Athenaeum quoiqu'elle n'eut rien d'inattendu, n'a pas laissé de me faire beaucoup de peine - surtout parce que Monsieur Repelaer se contente d'etre bien honnête dans sa lettre, et ne dit pas un seul mot sur les intentions de sa Majesté, pour consoler autant que possible les habitans de cette partie du roijaume du coup[2] qui va encore être porté a leur Province. Nous avions en vérité d'autant plus de droit de nous attendre a quelque mésure réparatrice[3] de la nouvelle perte que nous allons essuijer qu'abstraction faite des défauts qu'un Athenaeum, placé dans une petite ville avoit toujours en lui même, le nôtre a été d'abord établi de manière que la machine ne put jamais entrer en mouvement qu'on à refusé Monsieur Vitringa que tous avons prop [osé] et maintenu un homme[4] indigne de sa place que nous avions signalé comme tel, et qu'enfin on n'a pas daigné même conferer verbalement avec les curateurs sur une matière qui ne pouvoit pas etre traitée par écrit.

Mais que faire - tout paroit terminé, et de notre côté il faut bien finir par prendre patience - je ne dis pas - par se consoler'....

Aan Mr. C.F. van Maanen.[5]

412. ter Wildenborch den 2 Junij 1815:

De missive van Van Maanen heeft Staring juist ontvangen en moet hij kort

1) Brand van het Bouwhuis (de stallen) op den Wildenb., waarbij St. zijn voet verstuikte.
2) Het Athenaeum bestond na het herstel van 2 Aug. 1815-13 Juni 1818. Het kreeg het promotierecht niet, omdat de Koning meende dat er genoeg academies waren.
3) Zie brief 382.
4) Lotze? Zijn verkeerde handelwijze aangaande de bibliotheek was gerapporteerd.
5) Mr. Cornelis Felix v. Maanen; in 1814 benoemd tot Minister van Justitie.

beantwoorden: ....'Ik betuige Uwer Excellentie mijne opregte dankbaarheid voor Deszelfs gunstige denkwijze te mijwaards, en ben ten uitersten gevoelig aan de vereerende opmerking van Zijne Majesteit, dien ik niet alleen uit pligt, maar even zeer uit liefde wensch te dienen.

Ondertuschen zoude de mij toegedachte Commissie het minst mogelijk met mijne huislijke omstandigheden overeenkomen, terwijl ik winter en zomer buiten wone en de opvoeding mijner zeven Kinderen, die, voor een goed gedeelte hun onderwijs van geen' anderen leermeester dan van mij kunnen hebben mij volstrekt geen lange afwezigheid toelaat. Waarbij voor dit ogenblik komt: dat ik mij door Zijne Majesteit met het Presidie van den Militieraad[1], eenen vereerenden, doch niet minder werkzamen, waarlijk ver van aangenamen - tot nog toe onbetaalden - en voor mij kostbaren last gechargeerd vinde; en de Militiezaken nog niet zijn afgelopen, zo dat ik mij in de onmogelijkheid bevinde, om mij op den zesden in den Haag te sisteeren.'

Het lidmaatschap voor de Commissie tot de Tolzaken wilde men St. opdragen. Hij hoopt, dat het Gouvernement nu eindelijk het geld zal betalen, dat de geïnteresseerden in den Anhaltschen Tol toekomt. Voor hemzelf is dit *f*9000: 'derzelver gemis, gevoegd bij de wanbetaling van Buitenlandsche Mogendheden en de lage prijs onzer Landproducten begint mij hoe langer zo meer in verlegenheid te brengen....'

Aan den Griffier der Provinciale Staten van Gelderland[2].

413. Wildenb. 29 April 1831:

'Door den nieuwen huiselijken ramp, welke mij onlangs getroffen en op het gevoeligst aangegrepen heeft, oordeel ik mij thans nog meer verpligt, om mijne plaats in de Provinciale Staten aftestaan.'....

1) St. was dit in 1815 geworden, in 1816 bedankte hij.
2) Ondanks het aandringen van Van Heeckeren van Kell, Gouverneur van Gelderland (1825-46), om het niet te doen, bedankte Staring als lid van de Staten. Van Kell's voorganger (Van Lijnden) vroeg Staring wel eens om geschikte personen voor een betrekking op te geven.

VIII
Brieven over onderwijs.

Aan Mr. F.W. Boers[1].

414. ter Wildenborch den 19 Febr. 1814[2]:

Boers is benoemd in de 'Commissie tot de Hogescholen[3]' en Staring vraagt hem nu 'het *geduld* te willen hebben van mij een ogenblik.... te horen en de *toegevendheid* om mijn gesnap dienaangaande niet voor bemoeizucht te houden maar.... belangstelling in eene zaak waarvan mij het gewigt onberekenbaar schijnt'....

'Bij de veranderingen welke hier te Land buiten uitheemsch geweld zijn voorgevallen en waarvan ik enkele voor gelukkig houde had ik wel gewenscht dat men voor zulken kleinen Staat als de onze schikkingen had beraamd, om, bij slot, maar ééne Universiteit te krijgen - op een zeer grote schaal aangelegd.

Niet alleen omdat men door de vereeniging der fondsen tot meerder Hogescholen nodig iets groters met minder uitgaaf konde tot stand brengen - maar wel voornamentlijk omdat het mij altoos ten alleruiterste nuttig is toegeschenen dat het opkomend geslacht *van het gehele* Land in de gelegenheid word gesteld om hetzelfde onderwijs te genieten en elkander te leren kennen, als moetende hier uit door den tijd eene gelukkige samenstemming in de denk- en handelwijs van Hoge Regerings, Magistraatsleden enz. geboren worden terwijl de aankweking der Letteren daarenboven ook zeer zoude worden bevorderd door de vriendschappelijke betrekkingen welke op zulk eene grote Universiteit tuschen de jeugd uit alle oorden van het Land tesamen gevloeid zouden ontstaan. - Doch aan een *éénige* academie is nu wel niet te denken; dit

1) Zie brief 206.
2) Zie in verband met dezen brief ook Staring's artikel in de Arnh. Ct. v. 10 Junij 1828: *Nog iets over het Hooger Onderwijs*, met een ironische verdediging van het Latijn als collegetaal.
3) De Commissie die ontwierp het *Kon. Besluit op het Hoger Onderwijs* (2 Augustus 1815 uitgevaardigd). Zie Mr. B.J.L. de Geer: De regeling van het hooger onderwijs in Nederland in 1814 (N. Bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving XIX, blz. 212-72) en Bolkestein: Voorgeschiedenis (blz. 97-106).

gevoel ik; nochtans komt het mij voor, dat er nog ièts zeer goeds te doen zonde wezen; hierin bestaand: dat ten minste één der tegenwoordige Universiteiten uitsluitend met een zeker getal door het Land welbetaalde Roomsche Professoren in de Theologie en Philosophie werde voorzien, ten einde aldaar die Roomsche jongelieden zouden kunnen studeeren die Pastoors willen worden. De dagelijksche omgang dier Professoren en Studenten met Protestanten zoude, dunkt mij, zeer geschikt zijn om allengs een meer liberalen geest in dezelve te brengen en 's Lands Regering koude dan eindelijk de *vreemdelingen* en elders onderwezen geestelijken *uit de Pastoorsplaatsen weren*, als lerende toch de ondervinding, hièr ten minsten, dat zulken daarin zeer zelden eenen goeden geest onder de ingezetenen aankweken - Allengs zoude men dusdoende ook *inlandsche* Roomsche Professoren kunnen krijgen - vond men dezelve dadelijk des te beter.

Ik ga nu over tot een twede pium desiderium; dat is dat onze Universiteiten zo men in de negentiende eeuw de wetenschappen bij ons nog in het Europische Sanscrit[1)] wil blijven onderwijzen voor het minst ophouden om zich zo *volstrektelijk* als te voren afteschеiden van de belangen der moederspraak, en er bij iedere faculteit een paar of meer collegiën in het Nederduitsch worden gelezen - niet alleen ten einde ook ongeletterden gelegenheid te verschaffen om van het openbaar onderwijs gebruik te maken, maar wel voornamentlijk opdat de Wetenschappen ten laasten ook Nederduitsch leren spreken en onze taal met den menschelijken geest voortga. De grote beschaving en verrijking van het Hoogduitsch in de laatste jaren komt mij voor dat dezelve grotendeels te danken heeft aan de moeite die zich de Leeraars op de Hoge scholen in Duitschland hebben moeten geven om hunne onderwijs in allerlei vakken met woorden van uit hunne Moederspraak te bekleden. - Ik ben zo zeer voor het aanleren der oude talen als iemand, en zoude zelfs wenschen dat bij het Latijn ook het Grieks op onze publieke scholen voortaan met ernst werd onderwezen - maar, terwijl een geleerde nu toch eenmaal genoodzaakt is geworden om behalven Grieksch en Latijn nog drie of vier levende talen te leeren kan ik niet zien dat men er veel bij lijden zoude al wierd gelijk voor ruim 200 jaren in onze Kerken, zo ook ten langen lesten in de Scholen dat Latijn afgeschaft dat geen uitsluitende taal der geleerdheid is gebleven en behalven het armhouden der Moedertaal nog die allernadeligste werking doet, dat het gehoorde op de Collegiën door de studenten niet genoeg in het dagelijksche leven wordt overgebragt en de Leeraar hetgeen hij voordraagt niet gemeenzaam en praktikaal kan maken zonder dikmaal eene taal te spreken waarbij Cicero de haren te

1) Het Latijn.

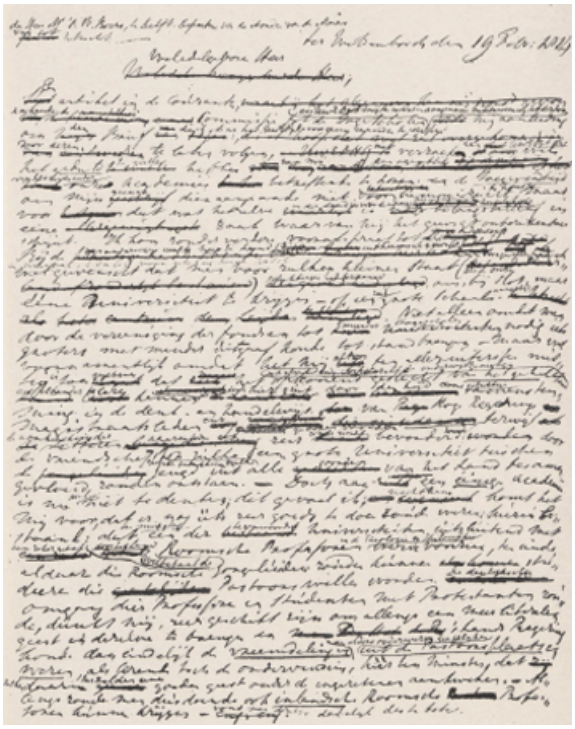

MINUUT VAN EEN BRIEF VAN Mr. A.C.W. STARING (zie brief 414).
(Proeve zijner werkwijze)

berge zouden rijzen indien hij dezelve horen konde - waarom hij zich dan ook doorgaans van den door mij bedoelden trant onthoudt en die predikanten eenigzins navolgt, die altoos over de pligten van den Christen spreken maar nooit aan ouders, aan kinderen, aan amptenaren, aan Handwerkers zeggen, wat zij bepaaldelijk als zodanig te doen hebben om Christelijk te handelen'....

St. herinnert zich een Notitia Reipublicae Batavae te hebben gehoord, waar over de O.I. Compagnie, sluizen, scheepskameelen enz. werd gesproken.

'En nu een derde punt! - Het is mij altoos voorgekomen dat op onze Academiën geenszins voldoende gronden werden gelegd waarop aanstaande Regenten van Steden, toekomstige Gecommitteerden en allerlei Regerings-collegiën in de Admiraliteit - in de Oostindische Compagnie - in collegiën van financieele en Dominiale administraties na hun vertrek van de Hogescholen konden voortbouwen, en dat er dus *Nederduitsche* Collegiën behoorden te worden gehouden, waarin, om dit eerst te noemen! de Jongeluiden zich konden oefenen om mondeling op een voorstel te adviseeren en over hun opgegeven onderwerpen schriftelijke Memoriën, Advizen, Rapporten, Verbalen, Requesten, Resolutiën, officieele Brieven en dergelijke optestellen, en waarbij hun dan ook een begrip van het notuleeren van gehoorde zaken diende te worden bijgebragt'....

Hij noemt een aantal onderwerpen, waarover ook in de Moedertaal moet college gegeven worden: Belasting, Politie, Domein, Wisselrecht, Banken, Zeerecht, kennis der Koopwaren, Natuur- en Scheikunde op landbouw toepasselijk enz.; de Rivieren en hun beteugeling; 'de Historie van ons Vaderland niet verschrompeld tot de historie van één gewest'.

Hij wil meer onderwerpen in één hand geven en jongelui soms alleen benoemen na geslaagd examen.

'Wijders geloof ik dat het ter verbanning van de nog uit woester eeuwen overgebleven losbandigheid der studeerende jeugd beter is dat de Policie over dezelven niet directelijk en uitsluitend toebetrouwd worde aan de Professoren die mij daarmede ook meer geplaagd dan vereerd schijnen te worden. Men konde intuschen omtrend de cives academici ten aanzien van diffameerende straffen, het straffen door geldboete enz. eenig onderscheid maken - en er diende zeker altoos Professoren mede te zitten over de transgressie van studenten.

Dat - en hiermede zal ik ophouden UWEDgestr^{s} geduld meer te vergen - dat bij eene verbeterde inrigting onzer Universiteiten, de Leijdsche Bibliotheek dadelijk van een behoorlijk locaal en van een goed fonds tot voortgaande verrijking (zo er zulks niet is) behoorde voorzien - dat over dezelve een onder verscheide personen verdeeld opzigt verordend en derzelver

gebruik aan de studeerende jeugd meer gemaklijk gemaakt diende te worden, is, dunkt mij, iets dat van zelf spreekt en waarvoor de eer der Natie zowel als het belang der wetenschappen sederd lang heeft gepleit'[1]....

Aan den Min. v. Binnenl. Zaken[2].

415. ter Wildenborch den 17 October 1815:

Hoogedelgestrenge Heer

Ik ben aan eene verkeerde bestelling, waardoor mijn Brief, v.d. 19 September ll. aan den Heer Wenckebach als Secretaris bij het Departement van Binnenl. Zaken geadresseerd, aan den Heer Secretaris van Staat voor dat Departement is ter hand gesteld een gulhartig bewijs van Uwer Excellenties aandenken verschuldigd dat mij ten uitersten gestreeld heeft. Ik bidde Uwe Excellentie zich overtuigd te houden dat van mijne zijde de geheugenis onzer vriendschappelijke betrekking voor ruim 30 jaren, onzer nooit in benijding ontaarde naijver op de Goudsche scholen en onzer eenparige lust om van de lessen van onzen waardigen en mij ook nog onvergetelijken Meester[3] gebruik te maken niet minder levend dan bij UWHEdG. is gebleven - zodat ik dan ook mijnen Primus op zijn loopbaan als Staatsman nimmer uit het oog ben kwijt geraakt en mij altoos opregtelijk heb verblijd in het welverdiende loon van eer en aanzien niet alleen maar evenzeer van den lof van allen die op verlichting en braafheid mogen aanspraak maken welke hem heeft mogen te beurt vallen. Voor de verpligtende mededeling van mijn geschrijf aan den Heer Rheinwardt betuige ik mijne schuldige erkentenis - werd het in der daad mogelijk bevonden om van Java als een wijnland partij te trekken zulks zoude t' eeniger tijd van belangrijke gevolgen kunnen zijn. Het heeft mij altoos in vroeger dagen voor ons Vaderland leed gedaan dat men de gunstige gelegenheid van de Kaap ten dien opzigte met zo onverschillige ogen bleek te beschouwen.

Wij hebben zo het mij voorkomt, niet weinig reden ons te verheugen over het Besluit des Konings[4] omtrend de inrigting van het Hoger Onderwijs. Wie zoude niet met zo veel als ons in hetzelve beloofd wordt dankbaar te vrede zijn en zich geene kleine opoffering van eigen denkbeelden getroosten

1) Zie het antwoord in Bijlagen XXVI.
2) Zie brief 387. Jhr. W.F. Röell was Secretaris van Staat voor de Binnenl. Zaken.
3) De rector van de Latijnsche School, Petrus Dauzij.
4) 2 Aug. 1815. (Zie Luttenberg: Chronolog. Verzameling van Wetten en Besluiten. I blz. 189-240.)

waar een of ander artikel niet geheel met dezelve overeenstemmen mogt. - Ik tenminste heb onder andren, zonder al te veel spijt mijne hoop zien verdwijnen dat ter dezer gelegenheid terwijl aan den eenen kant een voorafgaand examen in de grieksche en latijnsche talen bepaald werd gevonden als eene conditio sine qua non, om tot de eigentlijk geleerde studiën op de Academiën te worden toegelaten, aan de andere zijde het Latijn als spreek en schrijftaal op dezelve zijn afscheid hadde gekregen, omdat mij toch hetgeen ten tijde van onze vaderen voor het Latijnspreken en schrijven pleitte thans voorkwam de schaal niet langer te kunnen doorhalen, ten ware de mogendheden mogten besluiten om de fransche Taal in het Diplomatieke door de Latijnsche te laten vervangen.

Art. 50[1)] kan ook nu nog veel toebrengen om de Nederlandsche Taal een gelijken tred met de wetenschappen te doen houden. Jammer dat aan de Athenaeën de vierde Professor[2)], als er geen zesde is niet over de Nederduitsche Taal- en Letterkunde collegie mòèt houden![3)]

Het Reglement in den 23sten Artikel[4)] vermeld is in te goede handen om geen vertrouwen te doen koesteren dat onze aankomende schooljeugd eindelijk min vervelende, en min aanstotelijke boeken in de handen zal krijgen dan ons in den Erasmus, de Tristia, alle de Eclogen van Virgilius, den volledigen Ovidius, den volledigen Suetonius en den volledigen Terentius eenmaal toegereikt werden. Artikel 5[5)] zal een misbruik weren dat waarlijk al te grof liep!

Met één woord ons Reglement mag zich ook bij onze OverRhijnsche Buren laten zien, en ik wensch den Minister geluk, dien het mag gebeuren aan dit goede en aan zo veel andere de handen te slaan. - Mijn lot heeft mij in bekrompener sfeer van werking hier geplaatst - ik voeg in geene ruimer en hetgeen ik aan mijne kinderen verpligt ben zoude bovendien

1) In het Nederlandsch moeten 7 vakken onderwezen worden. Staring spreekt alleen over het Tweede Hoofdstuk (Athenaea). Het doel van de Athenaea (er konden er zes worden opgericht!) was om onder hen die geen Hoogeschool konden bezoeken, smaak, beschaving en geleerdheid te verspreiden; dit doel was verschillend van dat der Hoogescholen, volgens art. 66 bleef daar de taal 'bij voortduring en uitsluiting de latijnsche', hoewel de curatoren toestemming konden geven tot het afwijken van dit artikel en het niet gold voor de colleges in de nederduitsche letterkunde en de oeconomische wetenschappen.
2) Die met het onderwijs in de Grieksche en Latijnsche letterkunde en geschiedenissen wordt belast.
3) Art. 41.
4) Het departement v. Binnenl. Zaken zal het reglement voor de oefeningen en de te vertalen auteurs opstellen.
5) Hierin wordt een toelatingsexamen voor de Lat. scholen geëischt.

niet toelaten, dat ik mij uit mijnen kring verwijderde. Evenwel heb ik getracht niet alleen voor mijzelven en de mijnen te leven, schoon het toenemen van mijnen huislijken omslag mij bewoog om bij de aanstelling van den Raadpensionaris geen blijk te geven dat ik als Lid van het Dep. Bestuur wenschte gecontinueerd te zijn[1].

Ik heb voor de boeren een schoolhuis gebouwd en onderhoude voor hun een schoolmeester zo dat ons opgroeïend geslacht nu kan lezen en schrijven - iets dat het vroegere geen van beiden verstond. 't Is mij gelukt in 't Quartier van Zutphen de koepokken het eerst op het Platte Land te brengen en rondom te verspreiden door de herhaalde inenting van een aanzienlijk getal kinderen tevens. Door een waterleiding[2] van omtrend een uur gaans lang ben ik geslaagd om eenige honderden, voor 't geringste gedeelte mij toebehorende, morgens land, dat somwijlen zelfs in den zomer kon' onderlopen van het overtollige nat [te] bevrijden en voor beter cultuur vatbaar te maken enz. Koning Lodewijk en Keizer Napoleon hebben mij dan ook eervolle blijken van hunne goedkeuring gegeven! - de eerste heeft mij Kiezer gemaakt[3] en onder den anderen heb ik, behalve dat ik Cantonspresident[4] was, twee jaren lang drie conscriptiën door het Maireskruis[5] getorscht en den adelaar op de Fokstengpen gedragen.

Dit weinige vertrouw ik dat UWHEDGestr. ter dezer gelegenheid wel van mijne loopbaan zal hebben willen vernemen. Ik voeg er niets meer bij, omdat ik de werkzaamheden van UWHEDGestr^{s}. gewigtigen post eerbiedig en niet onbescheiden zijn wil bij de beantwoording die ik aan Deszelfs, zo gulhartige letters meende verpligt te wezen.

Ik bevele mij der voortduring van UWHEDGestr^{s}. veelgeschatte vriendschap aan en heb de eer met zeer bijzondere hoogachting te zijn

Hoogedelgestrenge Heer

Uwer Excellenties zeer gehoorzame en ootmoedige dienaar

A.C.W. Staring.

1) Aangesteld 4 Junij 1802.
2) De Veengoot.
3) Zie brief 409.
4) Van Lochem (1812-13).
5) 1811-13 Maire v. Laren (G.). Staring had nog meer betrekkingen kunnen noemen, die hij bekleedde in den Franschen Tijd (o.a. in 1811 lid eener Commissie tot onderzoek van een ontwerp van een Code Rural en van 1811 tot 1813 Juré in het Département de l'Issel Supérieur). In 1814 benoemde Willem I hem tot notabele ter goedkeuring van de Grondwet.

IX
Varia.

Aan A.B. van Heeckeren van Suyderas[1].

416. Ce 29 Juillet 95:

Staring spreekt over decreten van het Comité[2] ‘d'ont aussi je ne suis plus instruit depuis deux mois, que j'ai obtenu ma démission d'une charge, acceptée contre mon gré, et qui m'enclinoit a des occupations diametralement opposées a mon gout’....

....‘vous avez le droit incontestable, Monsieur, de faire autant de suppositions sur mon compte que vous le trouverez bon; mais, lorsqu'elles noircissent mon caractere, je crois qu'en y faisant réflexion, vous conviendrez qu'il n'est pas fort obligeant de me les dire en face’....

....‘sur l'article qui regarde mon Père j'aurai l'honneur, Monsieur, de vous dire: que ses interets sont separés des miens depuis la mort de ma Mère’....

Aan P. Arriëns[3].

417. Wildenborch den 3 Febr. 1820:

Weledelgestrenge Heer

Het stilzwijgen dat doorgaans bij de vermelding van den aanval op Algiers door de Engelsche schrijvers wordt in acht genomen opzigtelijk de tegen-

1) 1743-1811. In 1792 schout v. Zutfen (in die hoedanigheid schreef hij St. een paar brieven over inkwartiering). Hij was een verwoed Oranjeklant. In 1795 werd hij gevangen genomen, maar weer losgelaten (zie ook Blok VII, blz. 116). Er zijn 5 brieven van hem bewaard.
2) Door het prov. collegie v. Policie, Financie en algemeen Welzijn werd op v. H.'s hoofd een prijs gesteld, zijn bezittingen werden gesequestreerd. Daaronder was een huis dat hij v. St. gekocht had, maar waarvan de helft pas betaald was. Oorspr. was dit huis door St.'s moeder aan Boers nagelaten, maar die verkoos *f* 1000 jaargeld.
3) Kapitein ter zee, hij woonde in Velp. Deze brief naar aanleiding van *De Tuchtiging der Algerijnen*, bundel 1820, I blz. 131. Zie ook blz. 13-15, waar Staring Arriëns noemt en gebruik maakt van de inlichtingen in diens antwoord gegeven. Dat de zaak St. ter harte ging, blijkt al uit den Alg. Konst en Letterbode 1816, blz. 215: *Uitstorting van het hart.* (Als de Tuchtiging der Alexandrijnen werd bekend gemaakt) en bundel 1837, IV, blz. 54.

woordigheid van de Nederlandsche Vloot doet mij ten uiterste verlangen naar eene opgave van de sterkte der Britsche Equipagies en het verlies aan doden en gekwetsten dat dezelven voor Algiers hebben ondergaan, dewijl toch daar uit blijken moet of ons verlies van 11 doden en 56 gekwetsten in vergelijking met dat der Engelschen zo gering is dat hetzelve aan de andere zijde van het Kanaal geene melding van onze brave zeeluiden verdient'....

St. ontving graag inlichting, hij zal 'een bescheiden en *voor niemand beledigend* gebruik' hiervan maken 'bij ons lezend publiek'.

Aan Burgemeesteren van Haarlem.

418. [begin 1823]:

'Vóór de bekendmaking van het Programma[1)] der Hollandsche Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen, waarbij, als Onderwerp van een Dichtstuk, de Uitvinding der Drukkunst is opgegeven, bestond reeds het nevensgaande Vers[2)]. Al was hetzelve ook meer verdienstelijk, zoo bleef het Stukje dan evenwel nog, door zijne kortheid, beneden de gebruikelijke maat der Prijsverzen. Nogtans wenschte de Maker van zijne hulde aan Koster, en van zijne belangstelling in het Haarlemsche Feest blijk te geven, en neemt de vrijheid om tot dat einde zijn klein Gedicht eerbiediglijk aan Uwe Edelachtbaren in te zenden.

Kan de goede wil van zijne nederige Muze, op één of andere wijs medewerken, ter bereiking van het doel der feestelijke Plegtigheid binnen Haarlem, zoo zal het openen van bijliggend Billet strekken, om hem berigt te doen erlangen, van 't gebruik, hetwelk men van het Vers zoude verkiezen te maken.

Is er te veel voortreffelijks, en tot onderscheiden oogmerken bruikbaars ingezonden, om eenige acht op zijne zwakke poging te slaan, zoo gelieven Uwe Edelachtbaren het Dichtstukje, met het ongeopende Billet, in derzelver tegenwoordigheid te laten verbranden

- Saeculo festas referente luces
- Carmen[3)].

1) Programma (1822), er worden een gouden en zilveren medaille uitgeloofd. Een motto moet er bijgevoegd worden.
2) Staring's gedicht is opgenomen in de *Gedenkschriften wegens het Vierde Eeuwgetijde van de uitvinding der Boekdrukkunst* blz. 196. (Zie ook bundel 1837, III, bl. 65)
3) Horatius: Carm. Lib. IV, 6 (laatste strophe).

Ten geleide.
Dat Leijden hem bekroon', die Haarlems glorie zong;
En klink' des Dichters Naam door 't juichend Neêrland weder!
Ik leg dit Lied, dat naar geen Kransen dong,
Op 't Eeuwgetij', aan Kosters voeten neder.

Aan Jobard[1].

419. Wildenborch ce 22 de Mai 1829:

Monsieur

En reponse à votre lettre qui m'est parvenue le 22 d'avril j'ai l'honneur de vous adresser quelques notices[2] sur le château de Wildenborch. Je n'ai pas la prétention de m'exprimer correctement en français mais je me flatte que mon esquisse sera toujours assez intelligible pour vous être utile. Veuillez avoir la bonté Monsieur de m'adresser aux soins de Monsieur Wansleven Marchand Libraire a Zutphen le cahier de la *collection* ou se trouve l'article du Wildenborch'.

1) Woonde in Brussel en gaf uit het plaatwerk van J.J. de Cloet: *Chateaux et monument des Pays-Bas* (1827-29).
2) Nog aanwezig: "Wildenborch en Gueldre" met een zelfde opstel in het Nederl. De veranderingen na den brand van 1816 geeft St. aan.

X
Bijlagen.

Van zijn Oom J.G. Staringh.

I. [Jan. 1786]:

‘Ik hebbe in lange aan mijne Poeteman niet geschreeven. Heeft hij niet weleens gedagt, dat ik ook een verkeerd addres mogt geschreeven hebben op den Briev. Dat was het Lot van uwe eerste Bokkemen. Visvliet heeft a mes depens gesmuld’..... De brieven van Antoon zijn te ‘Bokkemagtig’.

‘Uwe laatste van den 8 deezer is mij den 13 geworden. Gij zijd zinds eenigen tijd niet wel geweest: Misschien meer niet wel naar 't gemoed, dan naar het ligchaam. Toen gij mij schreev, welk een geweld gij op u zelven gedaan hadt, om u met Justiniaan familiaarer te maaken, toen gij, schoon ik u daar in wat meer moderatie had aangeraaden, uw voorneemen met zo veel kragt defendeerde, stelde ik mij een alternatiev voor. Les belles lettres zullen Justiniaan wel weer wat uit sijn plaats dringen; of anders vervalt mijn lieve Antoni tot droevgeestigheid. 't Laatste dunkt mij, dat tot mijn leedweezen; niet dan al te waer geworden is. Zo gaat het, als men sijn heerschend geestgestel par force wil t' onderbrengen, dan verliezt het sijne veerkragt. Gij zijd reeds te verre op den Dwaalweg. Gij schuwt gezelschap, en zoekt genoegen in de eenzaamheid. Verkeerde Remedie! Dan heeft men niet anders te doen, dan te peinzen op 't geen men als sijn ongeluk considereert. In plaatze van het te verligten wordt het bij den dag zwaarer; de quaal wortelt zo diep in, dat men veel en lang werk heeft, om ze weer te boven [te] koomen. Begeev u na Harderwijk, begeev u onder de menschen; neem geoorlovde uitspanningen, wandel, scherm etc. Ik hebbe in mijn leeven ook eens op den weg geweest, maar hebbe ondervonden, dat aangenaam gezelschap (schoon op dien tijd mij onaangenaam en contre coeur bijgewoond) en vooral ligchaamsexercitien de beste geneesmiddelen zijn.

Maar wat maakt mijn' Antoni zo droevgeestig? Sijn uitroep leert het mij. De *Rechten!* de *Rechten!* Hoe? Die moeten naar het begrip van zommigen, de trap zijn tot uw geluk, tot de glorie voor U en uwe Familie. *Dat Justinianus honores.* Gij moet (malgré toi; n'importe) gij moet worden Advokaat, Raadsheer, Momber; enfin een tweede *Binkershoek!*[1)].

1) Corn. van Bynkershoek (1673-1743). Sedert 1724 president van den Hoogen Raad van Holland en Zeeland.

Ik helpe het wenschen; maar ik wil niet helpen dwingen. Ik houde niet van de menschelijke predestinatie: mijn zoon moet Predikant, Advokaat, Doctor, Officier worden. Dat valt doorgaans slegt uit. De Predikant zou geexcelleerd hebben als Roskammer'.... 'Mijn neev heeft misschien Talenten genoeg om een Binkershoek te worden, hadt hij maar de genie van Binkershoek. Om die hem in te blaazen, daar zie ik geen kans toe. Ik geloov, dat hij meer heeft van de genie van Horatius, en die speelt zo sterk den Baas, dat alle andere voorstellingen niet hegten kunnen'.... 'Misschien hebt gij dien vriend buiten niet bij de hand [volgen enkele citaten over de landelijke rust].

Wat dunkt u, is dit niet de teekening van hem die van den *Wildenborg* schreev: "Kon ik het, ik bleev hier eeuwig met een wel voorziene Bibliotheek, een getal van arbeiders zo groot, als ik draagen kon." - Ik helpe het u wenschen! Maar indien gij de Bosschen meer zond frequenteeren, dan de Bibliotheek; u meer zond toeleggen op de verbeetering van het goed en de vermeerdering uwer inkomsten dan op de studie, dan zoude ik u zeer condemneeren. Godt heeft u te veel talenten geschonken, om maar een Land-Oeconomus te zijn, om niet 't eenigen tijde iets in de waereld te brengen, om u eenen naam te maaken, uwe Familie eere aan te doen, en der Maatschappije tot nut te zijn. En dat kan ook op den Wildenborg geschieden, al is men geen Raadsheer of Burgem^{r}. - De Groot was groot in Raads- en Staatsvergaderingen, was hij het minder op Loevenstein? Ik meen ('t kan zijn, dat ik het mis hebbe: Ik hebbe thans geen tijd om het te onderzoeken) dat hij daar heeft geschreeven zijne *Adnot. in N.-Test.*, waardoor hij noch heet de *Groote H. de Groot* bij allen, die geleerdheid estimeeren in Europa.[1)]

Wat willen die woorden: "Weer een magtige storm van kleinmoedigheid is mij hier toegewaaid; het zal een reuzenarbeid zijn, om daar weer tegen in te roeijen. Is het niet ongelukkig - zo omringd te zijn, van alles, wat een mensch sijn verblijv hier op aerde kan veraangenaamen; een hart te hebben, zo geschikt om in zich zelve gelukkig te zijn, en dan evenwel geen vooruitzigt, dat den minsten straal van genoegen en geluk voor mij doet blinken?"

Wat wil dat? Die woorden hebben mij bijna traanen doen storten. Van waer is die storm losgeborsten? Wat dreigt hij? Wat golven jaagt hij tegen u aan? Zijn het ook nieuwe en harde aanvallen om der *Rechten* wille? Schrijv het mij, Jongeliev. Oordeeld gij het dienstig, ik wil er uwe Moeder over onderhouden. Die vrouw heeft een te goed hart, en heeft u te liev, dan dat sij u door dwang het genoegen, en dus het weezenlijk geluk van het leeven, zou willen beneemen.

1) Oom St.'s meening is waarschijnlijk juist: zie *Het Leven van Hugo de Groot* (1771) blz. 155.

Ziet, of gij u (doch niet met zo een geweld, als gij het begonnen hebd) niet allengskens wat meer bevriend kund maaken met de *Rechten.* Doch is uwe antipathie onoverwinnelijk, doet aan uwe Ouderen eerbiedige representatie, verzoekt, smeekt, dringt op de lievde, die sij u toedraagen, dat sij u uwe genie laaten volgen, met eenen tak van studie te verkiezen, als waar toe gij het meest inclineert, beloovt, en toont, het vervolgens met er daad, u daar in zo te zullen evertueeren, dat zij zich deezen hunne toegeevenheid nooit zullen beklaagen. Moest gij met de Advokatie uw kost winnen, ik zou anders schrijven. Maar nu uwe omstandigheeden en verwachtingen anders zijn, meene ik u deezen raad te mogen geeven.

Nu wat anders.

Uw Oom VerHuel[1)] heeft het doolend Ridderschap aangenoomen voor Nigt Antje. Het is bij u, *men zegt.* Het is bij mij: Ik geloove het. Men vleit zich, dat de zaaken voorwaards gaan. Jalousie schijnt u niet te pijnigen. Gij wenscht hem geluk met de Bout. Moi aussi.

Gij schreevd in een voorigen, te zullen koopen les Oeuvres de *Voltaire* et *Roussau. Multum inest mellis ast sub melle multum latet fellis*, au faveur du stile hebben veelen het vergivt zoetelijk ingeslorpt. Leez met behoedzaamheid. Godt verhoede het, dat uwe godsdienstige beginzels er niet door geëmpoisonneert worden!'

II. Gouderak den 9 Sept. 1790:

Mijn lieve Antoni!

De deeze dient tot geleide van het Elvde en Laatste Deel van mijn Woordenboek ('t is nu weder ab initio[2)], om de A. en B. te veranderen opdat het in 't geheel mijn werk worde) tot een Present voor uwe ouders'....

'Uw vader heeft den Vierakker gekogt, en zal er U laaten woonen. Ik feliciteere er U mede. Dus een gedeelte van uw wenschen vervuld. Nu des daags Botanizeeren en 's avonds Epigrammen maaken. Mooglijk zullen Herderszangen thans beeter vloeijen.

Bij het Epigramme van den zo bezwaarlijk te vinden vriend[3)] is mij een Hoogduitsch versjen te binnen gekoomen'....

'Mijn Antoni is dan Amoureus geworden. Ik adprobeere uwe keuze, die zich meer bepaald heeft tot de schoonheid van de ziel, dan van het Ligchaam. Daar slaa geluk toe. Uit uwe beschrijvinge ben ik ook al halv Amoureus. Dat het lieve Schepzel mij reeds liev heeft, daar zoude ik magtig groots op

1) Everh. Alex VerHuell (zie blz. 8).
2) Oom St. had het werk overgenomen van ds. Keppel uit Monnikendam (zie ook blz. 27).
3) *Dichtoeffening* blz. 74 en bundel 837 IV, blz. 102.

zijn, konde ik het gelooven: Gij schrijvt het wel; maar sij kent mij niet. Als sij mij kent, en eens Oom zegt, hoope ik dat sij mij zo liev zal hebben, als mijn Antonius Secundus - Sij is zwaklijk: Een zwak ligchaam kan met de jaaren sterker worden: maar een zwarte ziel wordt met de jaaren hoe langer hoe zwarter.

Sij is absent, er zijn omstandigheeden aan haare zijde, die u beletten, haar te gaan zien. Zijn ze onoverkoomlijk? Meisjes verbieden wel eens om het vuurige van onze passie te probeeren en zijn heimelijk wel te vreeden, als men tegen haar verbod overtreedt. In cas van vrijen mag men assurant, ja! halv Brutaal zijn.

Met zammelen vischt men wel eens agter 't net. Experto crede Roberto. Ik hadde ook eens eene sterke inclinatie tot een juffer, ook zwaklijk, klein, doch wel gepostuurt, en daar bij groot en edel van hart. Ik hadde, zo dikwijls, als ik wilde, occasie haar te zien, ik deelde diep in haare vriendschap, maar schroomde mij te declareeren, omdat ik vreezde, indien het Blaauw was, ik van haar gezelschap, daar ik zeer op gesteld was, zo niet meer zoude kunnen profiteeren. Sij vertrok metterwoon na eene andere stad; eenige tijd daarna volgde ik met het gezet voorneemen om mij te declareeren. Ik meende daar toe de gewenschte occasie van de waereld aangetroffen te hebben. Een in een oogenblik geheel onvoorzien opgekoomen geval maakte, dat ik haar toen, en ook eenigen tijd daar na niet konde spreeken. Toen ik het meende te overdoen, was er een ander jager in het veld gekoomen, en hadt het wild opgestooten. Zo gaat het *Multa quae speramus, Fata negare solent.*

Onthoudt het mij toch niet, zo dra er zich hoope opdoet'....

'Als het gevoeglijk geschieden kan, maak dan mijn Compliment aan Dijntje.'

III. Gouderak 30 Decemb. 1796[1]:

'Mijn Lieve Antoni, mijn voedsterling, mijn derde zoon!'

Oom begrijpt Staring's ergernis over het niet erkennen van zijn bezit en maakt enkele opmerkingen over de Constitutie.

'In 't geene gij van mij schrijvd, ontdek ik het edel hart, t welk ik u altoos heb toegeschreeven. Heb dank, mijn lieve Antoni, heb hartlijk dank. 't Is te hoopen, het er niet toe koomen zal, doch quam het er toe, ik zou tot u mijn toevlugt neemen. Uw schrijven heeft mij traanen van eene genoeglijke aandoening afgeperst. De kaptein moest ook het edel hart van sijnen Neev en Naamgenoot kennen.

Ik heb hem uwen Briev gezonden. Sijne achting, schrijvt hij, is groote-

1) Antwoord op den brief van St. van 30 Nov. 1796 (N^{r}. 14).

lijks gereezen, hij heeft die periode niet kunnen leezen zonder dat de traanen over sijne wangen rolden. Van mijn traktement, en bekrompen bezittinge hebbe ik nu in twee jaeren 2000 moeten betaalen'....

....'Ik moet u noch een voorbeeld melden. 't Zal u aandoen, en doen zien, dat Edelmoedigheid en Vriendschap, hoe verdorven onze Eeuw ook zij, de Aerde noch niet in 't geheel verlaaten hebben'....

Een zekere Hoogstraten zal Oom Staringh helpen, als hij in zorgen komt.

Van zijn halfbroer, Evert Christiaan, schrijft hij: 'Hij is zeekerlijk niet voor de Lieden van de Vrijheid en gelijkheid. De Fraternité zit er ook niet dik op. Ik twijffel, of ik van hem zou kunnen verwachten, 't geen een Neev, een vreemde Hoogstraten mij gepresenteert hebben'....

Van zijn Oom E.C. Staering[1].

IV. Gendringen 13 Sept. 1797:

'Lieve Neev'

....'Ik bedank uw vriendelijk wegens de nadere inligting welk gij wegens uw toekomstige vrouws Famillie hebt gelieven te geven, dog Neevje ik en kenne de menschen niet. Wijl zij te Amsterdam wonen verwondert het mijn dog, dat ik niet weet ooit haren Naam gehoord te hebben, want daar heb ik zeker nog al vrij wat verkering met (destijd) aanzienlijke menschen gehad, dog altijd met Lieden welke de oude Regeringsform waren toegedaan en de *van der Meulens* zullen zeer waarscheinlijk van het Nieuwe Ligt zijn; en de Factie-zugt heeft al zedert eenige jaren betrekking gehad op de verkiezing der gezelschappen'....

Van zijn Vrouw J.A.C. van der Muelen.

V. Amsteldam den 10 Aug. 1802[2]:

'Gisteren morgen ontving ik uwen lieven dierbaaren brief, mijn allerbeste Ventje, hoe veel plaisier hij mij deed, en hoe hartlijk welkom hij mij was, kan ik u niet zeggen; ik kan u niet te dikmaal schrijven zegt gij, hoe meer brieven ik ook van u krijg mijn waarste hoe liever ik het heb....

....Onze lieve Engeltjes zijn heel wel, en engelachtig zoet, ik vroeg strak aan Mathilde hoe veel kusjes ik van haar aan Papaatje moest stuuren,

1) Oom van St.; hij was schout-bij-nacht, (zie Scheurleer: Onze Mannen ter zee, blz. 213-214) en sterk orangistisch. Hij woonde na 1795 in Gendringen. Er zijn 6 brieven van hem bewaard.
2) Zij schrijft om de drie dagen uit Amsterdam aan Staring.

2, 4, 5 was haar aantwoord. Wat verlang ik u weer te omhelzen mijn alderbeste Ventje. Ik moet deeze eindigen ik dagt u nog meer te schrijven mijn heele lieve, maar wierd gestoord door onze goede lieven ouden Oom die mij een visite kwam doen, die man is zoo lief, hartlijker als hij mij ontfing kan men niet ontfangen worden, toen ik voorleeden week bij hem kwam, kwam hij met de open armen na mij toe, en zeijde *is dat nu de Charlotte van mijn Antoni*, ik was zeer aangedaan, die lieve man. Van middag gaan wij bij zijn zoon eeten, is dat niet vriendelijk, nu kan ik niet meer, vaarwel mijn lieve allerbeste, ontfang veel hartlijke groete van onze lieve Vader, Willem en Constance, en ook van die lieve oude Oom en kusjes van uw lieve kindertjes, en denk heel veel mijn alderbeste Vriend aan uw onveranderlijke liefhebbende en getrouwe

Charlotte.

ik heb geen tijd deeze over te leezen.

VI. Wildenborch den 2 Julij 1823[1]:

Hartlijk dank mijn geliefde Zusje, voor u hartlijk en innig welmenende deelende brief, ik ontving hem daags na de viering van ons zilveren feest; ik gevoel geheel alles wat u lief warm zusterlijk hart hier in met ons deelde, maar om alles wat gij er mij zo lief over toewenscht schriftelijk te beantwoorden, dit weet ik verwagt gij niet, daar het ook te veel plaats zoude weg nemen; dit moet ik u tog nog zeggen, dat zo gij hier bij had mogen wezen, mijn innig beste zusje, ons geluk volkomen zoude geweest zijn; hoezeer ons het bijzijn van onzen besten Broeder[2] verheugde kan ik u niet zeggen, hij was zo geheel gevoel voor ons, en deelde zo oprecht mede, ook verheugde ons regt, dat Constance met haar man[3] er bij was, zij hebben hun twede zoon ook mede gebragt, op ons verzoek, dat een beste Jongen is, ook hebben wij, nog hier, Mathilde haar jongste Zwager[4], een rechte lieve goede Jongen, die juist de vorige week te Zutphen kwam, en u Nicht Henriette; zo dat wij 's middags een tafeltje rond hebben. Onze goede Willem is eergisteren, tot mijn leedwezen weer vertrokken, Constance wilde u nu ook schrijven, zo dat ik mij nu maar zal bepalen, om u alleen de afloping van ons feest te vertellen. Alles is dan na wensch afgelopen; onze lieve Kinderen hadden alles bedagt om ons te verrassen; zij verzogten ons om 's morgens te maken vroeg beneden te zijn eer de overige famille op was; wij wierden wakker gemaakt, met een accoord op de Harp, dat op de kamer

1) Brief aan de zuster van Staring's vrouw, mevr. v.d. Wijck.
2) W i l l e m v.d. M u e l e n .
3) v. M i e r o p .
4) A. B r a n t s .

naast ons waar onze Dogters sliepen gegeven werd, waar op wij door de Harp geaccompagneerd enige woorden hoorden zingen; toen wij bezig waren met ons aan te kleden, ging de deur open, waarop Mathilde haar kleine Jongen in kwam, met een papier in zijn handje, en een kransje op zijn hoofd; en zeide daar Groot Pa, daar Groot Ma; verbeeld u wat dit was, een brief van onzen Maurits, om ons op dien dag geluk te wenschen; deze brief was acht dagen vroeger aan Mathilde geworden; dit had zij hem in Jan. geschreven, gij kunt begrijpen welk gevoel dit voor ons was! die brief was den 2 Junij van Smirna gedateerd, de goede Jongen zegt, uw acht gelukkige kinderen, zo dat hij nog niets van zijn Broeders overlijden wist! Toen wij beneden in de verwulfde kamer kwamen, vonden wij ons zevental, eerst moet ik u zeggen, dat ik Staring een kopje op zijn waschtafel had gezet, waar op stond *Herinnering*; ik vond van hem beneden een lief rond tafeltje voor daags te gebruiken, waar naar ik lang verlangd had; wij gaven onze kinderen ieder een paar mooie ingebonden werken en nog zo wat waar onder ook een gedachte aan ieder van hen van Hugo: aan Mathilde haar kleine Jongen een mooie casette, die hij als hij groter is kan gebruiken, waar op Dientje de Guitaar nam en zich enige lieve woorden (die zij zelfs, namentlijk de Oudste uit het een en ander versje gefabriekt hadden) met Willem accompagneerde; zij had van de winter enige lessen op de guitaar gehad (buiten ons weten) het deed ons zeer aan; hier zijn de woorden

En ce beau Jour de Fête,
Jour pour nous plein d'attraits
Chacun de nous s'apprête
A chanter vos bienfaits.
Nous craignons peu de dire,
De trop faibles couplets
Quand le coeur les inspire
Ils sont toujours bienfaits.

Ik vergat u te zeggen, dat onze kleine meid ons ieder ontvong, met een mooi bouquetje; toen de kleinen gezongen hadden, verzocht Mathilde ons met hun naar de eetkamer te gaan, waar wij verwacht werden met allerleij lieve cadeaus. Vooreerst het Portrait van onze lieve Mathilde, beeldig mooi gedaan, in een grote vergulde lijst; maar niet volmaakt lijkende; Caroline had een grote ossekop getekend, ook in een lijst laten zetten, deze had onze goede Hugo voor dezen dag willen tekenen, maar nog niet aan begonnen zijnde, had Caroline het nu gedaan, van Winand was er ook een mooie tekening in een lijst, na steendruk gedaan, van Dientje een heel lief geborduurd voete bankje en van onze kleine Willem, Houte Hoorens, om bloemen

in te zetten voor de schoorsteen, waar op hij op ieder een vogel had getekend; en dan hadden onze lieve Kinders een mooije paarde Kop, die onze beste Hugo te Arnhem zijnde getekend had, in een lijst laten zetten, vond gij dit niet een lieve attentie? Wij kregen die middag Coosje Toewater (haar man kon niet) benevens de Haas met Doortje (zuster Charlotte kon niet) ook speet het mij regt dat de Selsen nog niet werom waren, vooral Carel, die hoorde daar zo bij. Ook hadden wij OptenNoort met Toontjen en Ursule. Op het dessert reciteerde mijn beste Staring een zeer aandoenlijk vers[1)], dat hij op mij gemaakt had, en het welk mij ontzachlijk aandeed, ik hoop het u daarna wel eens te zenden. Ik had het grote genoegen, dat de lieve Mevr. Engelen met haar man ook van de onze waren; zij waren juist voor een veertien dagen in onze buurt op hun buiten, wij vroegen hun hier te willen komen, en vonden het zo aardig dit juist zo trof, zij er nu waren en verbeeld u, dat dit niet toevallig was, maar dat onze Dochter dit alles deze winter reeds door Winand met hun had overlegd. Die lieve menschen waren zo lief, zij bleven op het verzoek van mijn Dochter, laat, 't welk de OptenNoorts toen ook deden, toen de kaarssen waren opgestoken, verzocht Mathilde ons of wij allen eens met hun in de Tuin wilde gaan. Staring en ik moesten vooruit. Toen wij in de Berceau kwamen, zagen wij in het midden een verlichte Tempel waar op een altaartje geschilderd was, daar naast een grote Rozen Struik, welk wij met onze kinderen verbeelde, bij die van Mathilde was een klein knopje, haar kind, en om de hare was een grote witte geknakte Roos heen geslingerd, verbeeldende uit een andere famille komende, die van onze dierbaren Hugo was ook wit en geknakt, en die van Maurits week ver af, onder op een Hoek van de Tempel was een schip getekend, waarop een lichtstraal scheen, verbeelde een alziend oog dat op hem waakte, boven stonden de volgende woorden geschreven

(Uwe Kinderliefde sierde het zilveren echt altaar
Onze Ouderliefde zal eenmaal het Gouden omkransen).

Terwijl wij dit bekeken, was Mathilde met onze kleine Meid verdwenen, de eerste kwam na enige korte ogenblikken werom, waarop zij een wenk gaf dat het voorhang moest opgehaald worden, waar achter onze kleine Constance stond, met een lachend gezichtje op een klein altaartje, in het wit gekleed, met een gekransd strooje hoedje, in de ene hand, (die zij beiden in de hoogte hield) had zij een zilveren krans! en in de andere een papier, Mathil. zeijde haar er aftekomen, waarop zij naar ons toekwam, mijn het papier overgevende, en haar Vader de krans, hier op begonnen onze Dochters met de Guitaar

1) *Aan mijne Gade* (bundel 1837, III, blz. 77).

enige versen te zingen toepasselijk op ons feest, die op dit papier geschreven waren; de Heer Kresmer[1], die zo aan onze twee oudste zoons geattacheerd was, heeft hun of eigentlijk Mathilde, met dit alles geholpen; hier op gingen wij weer na huis, waar wij een goed colation klaar vonden, hier van had ik moeten weten, maar niet dat wij weder in de eetkamer een nieuwe surprise zouden vinden; voor de spiegel was een ronde chacinet verlicht waarop onze namen zeer aardig door elkander waren geslingerd, en naast en aan de klok was vast gemaakt het getal van 25 van bloemen. Toen wij het soupé haast op hadden, stond de jonge Mierop op, de gordijnen werden opgehaald en wij zagen beeldig vuurwerk vertonen, dat Mierop mede had gebragt, kort daar op vertrokken onze gasten, toen wij daarna nog even in de verwulfde kamer zaten, zongen onze lieve Dochters nog enige regels, die zij zelven gemaakt hadden; zie hier nu mijn beste het gehele relaas; Staring zegt mij daar dat hij nog wil zien, om het vers hier bijtevoegen, maar gij geeft het tog aan niemand vreemds, Staring heeft volstrekt geen tijd aan v.d. Wijck te schrijven, nog Car. aan Angel, ook zou deze dan te dik worden: Ik heb u vergeten te vertellen, dat wij de vorigen dag een beeldige mooije [....][2] Kompote van onzen beste Broeder kregen, ik was er zeer van verschrikt, van onze jongste Neef Mierop vonden wij 's morgens bij de andere cadeaus, vier beeldige potten met bloemen staan, die had hij stil dog met weten van Caroline weten te bezorgen.

Van zijn Zoon Maurits.

VII. Vlissingen den 6 November 1826[3]:

Zeer waarde Vader,

Gisteren ontving ik uw brief van den 3 November die mij zeer veel plezier verschafte'.... Het werkeloos zijn verveelt hem.

'Wat de boeken over de stoommachinerie aangaat, ik heb nog niet zeer veel in dezelve gelezen, dewijl ik eerst een gedeelte van Biot's Phisica[4], daar al het andere op gegrond is, moest doorlopen'. Hij geeft zijn oordeel over enkele boeken.

'Ik lees veel in vader Huigens, en vind hem veel gemakkelijker om te verstaan dan ik mij voorgesteld had. Alleen die Sneldichten kan ik niet zeggen dat mij veel bevallen, misschien is het dat ik er de aardigheid niet regt van gevoel, maar ik zoude anders zeggen dat het enkel woordspelingen

1) J.P. Kretschmar (1790-1827) was leeraar aan het Wis- en Aardrijkskundig Instituut te Zutfen.
2) Een woord is onleesbaar.
3) Zie brief 79.
4) Traité de Physique (1816).

waren; trouwens dat zal in dien tijd de goede smaak geweest zijn. Het Kostelijck Mal, de Zeestraet en Hofwijck vind ik heerlijk.

Vaarwel waarde vader; maak mijne hartelijke groeten aan mijn lieve moeder, aan Caroline en de verdere broeders en zusters, geloof steeds aan de opregte kinderlijke liefde van

Uwen gehoorzamen Zoon.

VIII. Sheerness 3 Maart 1827[1]:

....'Ik heb mij altijd zoveel mogelijk bij het maxime gehouden, prenez le tems comme il vient et les hommes pour ce qu'ils sont; en mijne kortte ondervinding heeft er mij altijd wel bij doen bevinden. -

Maar wanneer nu die menschen ons op eene manier behandelen welke wij overtuigd zijn niet te verdienen, wanneer zij niet met gestrengheid maar gemeen en laag met ons omgaan, of onze Eer aantasten, en indien wij ter gelijker [tijd] het niet noodzakelijke om zo iets te verdragen gevoelen, dan beken ik gaarne dat wel verre van het bovenstaande optevolgen ik mijn tegenwoordig geval als een uitsluiting op den algemeenen regel beschouw, en mijn rede te kort schiet. Het doet mij leed u weder met onaangenaam nieuws te moeten overladen en echter gevoel ik, u geheel onkundig van deze zaken te laten gebrek aan vertrouwen omtrent u, dierbare Ouders, zoude zijn, een vertrouwen 't welk ik doch aan niemand beter schenken kan.'

Hij uit zijn misnoegen over het gedrag van den kapitein: 'allerlaagste uitdrukkingen en scheldwoorden.' Deze heeft een antipathie tegen hem, maar waarom? Het moreele peil aan boord is zeer laag.

Van zijn Zoon Winand.

IX. 22 Junij 1830[2]:

Winand is blij met de toestemming van zijn vader en zal in Leiden in het Museum blijven werken.

....'Maar, Waarde Vader, nu moet ik u nog iets over het ontvangene geld, hoe aangenaam het mij ook was, zeggen. Ik was geheel van mijn stuk toen ik de grootte van den ontvangen wissel, voordat ik de redenen waarom gelezen had, inzag. Waarlijk ik gevoel dat ik zoo veel te gelijk niet ontvangen moet, al is het dan ook dat op 't einde mij de nood tot het alleronaangenaamste geldvragen dwingen moet, ten minste niet voordat ik beter met hetzelve heb leren omgaan. Gebrek aan geld alleen, geloof ik dat mij dwingen

1) Zie brief 81.
2) Zie als antwoord brief 108.

kan mijne verteringen te verminderen, opdat ik eindelijk de tergende gedachte van diegene mijner broeders te zijn welke het meest zijnen Vader te last ligt, van mij verwijdere. Gij kunt u niet verbeelden welk een plaag dit aanhoudend zelfsverwijt is, vooral daar ik uit hetgene, gij mij eens gezegd hebt meen te moeten opmaken, dat hetgeen voor mij wordt uitgegeven, veel meer is dan het eigenlijk wezen moest, veel meer dan ik als achtste kind kan verlangen. Altijd echter twijfel ik nog aan de zekerheid van deze gissing, daar ik overtuigd ben dat gij mij zoude waarschuwen wanneer ik al te zeer verkwister van eens anders goed was, of anderen van dingen beroofde welke hun leven zoude kunnen veraangenamen indien ik niet tusschenbeiden was gekomen en het daartoe noodzakelijke verteerd had. Zeg mij, Waarde Vader, kunnen *f*1200 jaarlijks voor mij alleen afgezonderd worden? Kan ik de begonnen levenswijze nog de beide jaren welke ik hier zal moeten doorbrengen zoo volhouden? of eischt het geluk van anderen en de gerustheid van mijn geweten, dat ik deze verander, en ook zelve iets tot mijn onderhoud zoek mede te werken?'....

Hij oppert het plan om te solliciteeren naar een lectoraat in Rotterdam, maar dit geeft slechts *f*500.

'Ik kan niet zeggen hoe ik mij verligt gevoel nu ik eindelijk deze woorden, welke ik zoo dikwijls heb willen neder zetten op 't papier zie staan. Ik weet niet wat mij zoo lang teruggehouden heeft, maar telkens wanneer ik begon bleven mij de letters in de pen steken.'....

X. Leijden den 17 Dec. 1831:

Waarde Vader!

Eergisteren heb ik de brieven van mijne beide Zusters ontvangen en daaruit de welstand van allen op den Wildenborch vernomen'..... Hij blijft maar in Leiden.

Uitvoerige bespreking van enkele boeken en van de persoon en het werk van enkele hoogleeraren.

'Ik ben, door de wet, genoodzaakt om ook collegie over Metaphysica en Historia philosophiae bij Prof. Nieuwenhuis[1)] te houden, collegies welke volgens de mode twee keer in 't jaar, na het teekenen op de lijst bijgewoond worden. Ik geloof echter dat men (dat is de jongelieden) deze veel te weinig acht en door te weinig beoefening van Beschouwende Philosophie in zeer veel dwalingen vervalt, welke men nu nog onderelkanderen disputeerende, maar

1) J. N i e u w e n h u i s (1777-1857) Van 1822-43 hoogleeraar in de bespiegelende wijsbegeerte te Leiden.

naderhand als Juristen, Predikanten en Medici overal aan den dag zal leggen. De Metaphysika zoude mij al te veel tijd weg nemen, maar de Hist. philos. hoop ik getrouw te zullen houden om ten minste te weten wat de menschen al voor waar en onwaar hebben gehouden en welke geschilpunten als reeds voorlang beslist kunnen gehouden worden. Wanneer de Franschen hunnen Descartes en de Duitschers Kant beter begrepen zouden zij geene Souverainité du peuple en Theoretische vrijheid in 't openbaar willen invoeren en hunnen tijd meer aan praktische verbetering van onze stelsels in allerhande wetenschappen besteden. Ik heb een heerlijk boek onderhanden waaruit, geloof ik zeer veel nut te halen is, de initia philosophiae-platonicae van van Heusde[1)] den schrijver der heerlijke brieven over het hooger onderwijs. Ik heb nimmer zulk heerlijk[2)] eenvoudig Latijn gelezen als datgene waarmede hij verhaalt hoe hij van Wyttenbach[3)] de gronden der zuivere Philosophie leerde kennen.

Ik hoop dat het lezen van latijnsche auteurs waarmede ik de, zoogenaamde, ledige oogenblikken vervul mij zullen van dienst zijn om de groote gapingen welke ik hoe langer zoo meer gevoel dat in mijn weten bestaan eenigzinds te stoppen. Hetgeen gij mij toch dagelijks zeidet, dat de grondige kennis van de ouden de eenige grondslag wezen moest voor iedereen welke iets met de pen voor den dag wil brengen; dit begin ik eerst regt te gevoelen wanneer ik bemerk wat deze kennis bijgebragt heeft tot het vormen van menschen als Linné als Boerhave enz. Ik zoude haast wenschen, zooals bijna alle studenten, om tien jaren jonger te zijn en weder ab ovo de ouden door te werken'....

De brief prijst verder de mooie houding van Koning en Regeeringte genover de Belgen.

Van zijn Zoon Willem.

XI. Hilvarenbeek den 3^{n} Junij 1831:

Over zijn overplaatsing van de Infanterie bij de Artillerie.

....'Reeds lang, mijn waarde Vader, heb ik gewacht om u eenen beganen misstap te bekennen, waarover ik een innig berouw gevoel. Ik was voornemens er u geheel van onbewust te laten, doch gevoel dat het beter is u dezelve regtstreeks te bekennen, dan langs omwegen te zoeken mij uit

1) 1778-1839; hoogleeraar te Utrecht, zeer bekend als leerling van Wyttenbach. *De Initia philosophiae-platonicae* verscheen 1827-36; de *Brieven over den aard en strekking van Hooger Onderwijs in* 1829.
2) St. schrijft er naast: ongelukkig 3 maal heerlijk.
3) Van Zwitsersche afkomst; hij werkte in Göttingen onder leiding van Heyne, in Leiden onder Ruhnkenius, werd eerst prof. te Amsterdam, dan te Leiden in de oude letterkunde; hij was een kenner van Plato.

de verlegenheid te redden. Mogelijk begrijpt gij reeds dat ik van een verlies door het spel wil spreken. - Op eenen vrolijken avond, welken ik te Moergestel met onze officieren doorbragt werd van speelen gesproken; men haalde mij over om mede te doen, men speelde hasard[1]; eerst zeer laag, langzamerhand hooger, eindelijk veel te hoog, en zoo als het gewoonlijk gaat, eene valsche schaamte belette mij om henen te gaan; ik bleef medespelen, tot dat ik de oneindig veel te aanzienlijke som van *f* 100. - had verloren. -

Ik hoop dat gij mij uwe vergiffenis over dezen misslag niet weigeren zult, wanneer ik u verzeker dat het geleden verlies eene les voor mij is geweest, die ik geloof dat mij voor mijn gansche leven beletten zal, de kaarten weder tot een hasardspel in handen te nemen; temeer daar ik u opregt betuigen kan, nimmer eenige hartstocht voor het spel gevoeld te hebben, ja zelfs veeleer een afkeer van hetzelve te hebben gehad en behouden. Ook komt mij het geheele geval als een droom voor, en kan ik mij niet voorstellen hoe ik mij zoodanig heb kunnen vergeten; doch laat ik mij niet langer zoeken te verontschuldigen, ik gevoel ten vollen mijne gansche schuld en ligtzinnigheid'....

Allerlei over de dienst.

'Vaartwel mijn waarde Vader, groet allen hartelijk voor mij, in gedachten omhels ik mijne goede moeder, en noem mij met de verschuldigde hoogachting en eerbied

Uwen liefhebbenden en gehoorzamen Zoon

Willem.

XII. Breda den 1^{n} Julij 1839:

Troost voor Dientje met haar verlies, hij komt binnenkort. Van ontwapening is nog niet veel te merken.

'Op uwen raad heb ik de vier deelen van den Schaapherder gelezen, en met zeer veel genoegen gelezen. - Jammer dat het boek zoo lang is; dit zal het minder doen lezen, en ook door de grootere kostbaarheid schaars koopers doen vinden. Buiten dat, is het, als naar gewoonte, bij onze Hollandsche Boekdrukkers, schrikkelijk duur, en van nare vignetten voorzien. - Bijzonder heeft mij de beschrijving van het feestmaal, van het gevecht te Eemnes en van enkelde gedeelten van den Barneveldschen toren-storm getroffen, doch ik vat niet regt, waarom Maria en vriend Frank niet gelukkig mogen worden, nadat de schrijver lang en breed de liefde van het Meisje voor Van Schaffelaar weggeredeneerd en haar een ander heeft doen beminnen. Ik verlang na de recensie die de Gids van den *geheelen* roman heeft beloofd'....

1) Aan de Studenten-Vrijwilligers werd het hasardspel verboden. (zie "Het Leidsche Jagercorps" door Wttewaall van Wickenburgh en Alstorphius Grevelink blz. 29).

Van Mr. A. Op ten Noort.

XIII. [Mei 1787]:[1)]

‘Ik ween, ik beef van - ik weet niet, - is het van vreugd - over uwe hemelsche, en alle andere troost uitwisschende briev - eenige harte vrind! Kont ge eens in mijn hart zien, ik weet, ge zond volkomen met mij tevreden zijn, - doch U die gevoelens uitdrukken! dat kan ik niet. -

Hebt gij den redelijken ook beweent mijn beste? - of mij dat troost kan geeven? - van ù beweend, en mij geen troost geven! - èène traan van U meer, als alle de troostredenen en deelnemende traanen van alle de geene, die ik in deeze tijd, heb aangehoort, en zien storten? - mijne arme moeder! - jaa vergeef het mij - ik heb haar - ik kon niet anders - de briev laten leezen - vergeef het mij - o hoe veele traanen zijn er opgestort - maar hoeveel verlichtende, verblijdende traanen. - Zij verseekert U van haare oprechte hoogachting - Zij ziet U aan, als een vrind, aan wien haar zoon onuitspreekelijke verpligting heeft - en zij doet het met regt. -

Naar Duitschland! - het lang gevreesd voorneemen is dan genoomen!.... mijn bijzijn missen! lieve vrind, duizende van zulk zoort zijn er te vinden, maar ik ùw bijzijn missen! den altijd vrolijken, en met een leerzaamen, vrindelijken Staring - o hoe kermt mijn bang hart! - Daar is maar één éénige Staring.

Uw tooneeltje van den hof, gelukkige! is verrukkent - mijn gansche ziel is er geweest - ik benijde U - neen - ik wensch vuurig om die zalige uuren noch eens weer met U, beste vrind! te deelen, hong het volkomen van mij af, was het niet tot vreugd van mijn lieve moeder, met arendsvleugelen vloog ik naar U toe’....

XIV. Campen le de Juillet 1787:

‘Ainsi l'été s'envole, cher ami! saus en jouir! - depuis que je vous ai quitté, muré dans les villes, je n'ai pas encore en de ces jours calmes et serains, qu'inspire une douce amitié - qu'inspire la campagne’. Er wordt alleen over politiek gesproken. ‘Cette politique me tue - Gesner[2)] m'est souvent un asijle contre tous ces maux, mais c'est toujours sous ce fichu toit, qu'on doit lire ce Gesner campagnard.’

Van het gaan naar Göttingen kan voor hem niets komen, hun vriendschap moet onverzwakt blijven.

1) Na den dood van zijn vader.
2) 1730-88, bekend door zijn Idyllen.

‘Souvent, quand je lis Gesner, et savoure ces idées simples et touchantes, je me dis - c'est Staring, qui vous procure tout ce plaisir - c'est lui, qui a rectifié le peu de gout, que vous aviez encore - Sans lui l'idée ne vous auroit peut être jamais prise d'apprendre l'allemand’....

XV. Bonenburg[1] de 5 Sept. 1788:

‘Courage!.... naa storm komt zonneschijn - uw briev is ontsachelijk zwart - nog ééne winter, en dan vliegt ge terug in de armen van warme, warme vriendschap, van moederlijke liefde, dan zingen wij’....

Staring zal dan veel vertellen en ze zullen spreken over de toekomst en over Harderwijk: ‘De plaats tot alle deeze verrichtingen is reeds uitverkoren - onder een grote lindeboom bij een opene plaats aan de grift[2] - over dezelve legt een schoon rijk koornveld - een plaats, waar ik de eerstelingen van den dag meestijds aan God pleeg op te offeren dikwils aangevuurt door de harpenklank van den zacht- en hoog denkenden Klopstok - een plaats, daar ik dikwijls voor mijn lieve Staring gebeden heb - uw plaats *an die quelle* is pittoresc romanesc schoon - ik ben er geweest op de vleugelen der vriendschap.... God verhore toch onze wenschen!! en waarom mìjn lieve! zou Hij dit niet doen. Hij, die euwige, onuitputbare liefde is’....

Hij vraagt inlichtingen over Weerts. Zijn vacantie was heerlijk, hij moet nu weer terug ‘maar ìk gelukkige! vind na alle schijn Schacht, Van Geuns, uwe beminlijke moeder te Leyden - en gìj mijn arme! arme Staring! zit daar vriendeloos alleen!’ De recensie[3] zal hij sturen.

Van Mr. Rhijnvis Feith.

XVI. Zwoll d. 29 Maart 1784:

WelEdele Heer!

Het zou' zeer moeilijk zijn om aan een zo verpligtend verzoek, als gij mij in uwen brief doet, niet te voldoen. En gij, mijn Heer! en Nederland, dat gij zo vleiend spreken doet, doen mij waarlijk te veel eer aan. Gelukkig dat ik weet waaraan mij te houden! 't Is waar ik heb zeer veel liefhebberij van mijne kindsche jaaren af aan voor de Dichtkunst gehad, en ik ben

1) Het buiten van de familie Op ten Noort.
2) Is hier bedoeld de Grift die ook voorkomt in *De Twee Bultenaars* en die stroomt tusschen Zwolle en Apeldoorn? Misschien lag in de buurt van Epe het buiten Bonenburg en herinnerde Staring zich van zijn logeeren bij Op ten Noort de streek daar.
3) De ongunstige recensie van de *Eerste Proeven in Poëzij* (De Recensent of Bijdragen enz. I blz. 373).

gelukkig genoeg geweest van zeer toegevende Landgenooten en eenige weinige waare kunstvrienden te vinden. De eersten hielden mijn lust geduurig gaande, en de anderen bewaarden mij voor eene ontijdige verbeelding van mij zelven, door mij geduurig mijne feilen onder het oog te brengen. Zo ik thans eenige vorderingen mogt gemaakt hebben, niets streelt mij meer, mijn Heer! dan de gelegenheid, die ik zomtijds vinde van de weinige aanmerkingen, die ik door den tijd over mijne liefhebberij verzameld hebbe, aan jonge Dichters, die met vuur en verbeeldingskracht het renperk der fraaie letteren in komen snellen, medetedeelen. Onder dit getal munt gij zeker uit, mijn Heer! De overtuiging hier van heeft mij met vreugd de bezigheden, daar ik thans onder verzonken lig, doen staken, en eenige aanmerkingen op uw beide Dichtstukken maken![1)] Durf ik er den volgenden raad nog bijvoegen?

Onthoud u voor eerst nog van rijmlooze versen te maken[2)]. Uwe gedachten zijn schoon, mijn Heer! maar uwe uitdrukking is nog gebrekkig. Deeze laatste verdienste wordt nooit dan door den tijd en eene langduurige beoefening en beschaving verkregen. De overgang van rijmende versen tot rijmloozen is gemaklijk, maar zo men zich aan rijmloozen wend, eer men volkomen meester eener juiste uitdrukking is, is men voor altijd voor de rijmende bedorven. De rede hiervan is om dat men in rijmende versen oneindig meer gebonden is, zo men zich derhalven gewend heelt om niettegenstaande de moeilijkste banden, de allerjuiste en keurigste uitdrukking te kunnen bezigen, zal men zeer ligt aan een losser versaart deeze verdienste mede kunnen deelen. Ik weet wel, mijn Heer! dat de fraaie denkbeelden de ziel van een Dichtstuk zijn, maar ik ben even zo zeer overtuigd, dat de juiste en bevallige uitdrukking, het harmonische en schilderachtige der woordenvoeging, er het ligchaam van uitmaken; en zonder dit bevallig ligchaam zal de ziel moeite hebben om zich in haare waardij te vertoonen. De groote Klopstock heeft terstond de rijmlooze versaart gekozen; naderhant heeft hij eenige weinige geestelijke Liederen op rijm gemaakt, dan, men vind er Klopstock niet in. Ramler[3)], daar en tegen heeft zich eerst meester gemaakt van de rijmende versen. Hij munt er in uit. Toen heeft hij rijmlooze oden in den trant der Gr. en Romeinen gemaakt en ook hier heeft geheel Duitschland hem bewonderd.

Als de uitdrukking juist is, mijn Heer! dan moet ze deeze proef kunnen

1) De twee gedichten: *God de Almagtige* en *Tegen de Eerzugt, aan Alcestes, Med. Stud.* voorzien van Feith's aanteekeningen, zijn nog bewaard.
2) Men weet dat vooral Bellamy en zijn vrienden deze verzen schreven.
3) 1725-98, hij verzorgde den vorm van zijn gedichten zeer en gold voor velen als dé wetgever in vormkwesties.

doorstaan: 1mo. men moet in proza niet natuurlijker en ongedwongener kunnen spreken. 2do. Ieder woord dat men gebruikt moet nimmer door een beter, zinnelijker en welluidender kunnen verplaatst worden. Het eerste vereischte behoort tot het wezen van een gedicht. Het tweede wijst de graad van volmaaktheid in hetzelve aan. Zet sommige regelen van uwen brief aan Alcestes nu eens in Próza mijn Heer! en gij zult zelf oordeelen dat gij u nimmer zo gedwongen in proza uitdrukt. Uwe gedachten, ik herhaal het, zijn te schoon, te dichterlijk om u niet aantezetten van u tog in dit laatste vak met alle krachten te bevlijtigen. Hiertoe moet gij veel Dichters lezen, die bepaald in de uitdrukking uitgemunt hebben, en dan nagaan waar ze zich met vlijt van onthouden en wat ze met overleg gekozen hebben. Ik ken onder onze nederduitsche Dichters niemand, die een grooter tovenaar in zijne uitdrukking geweest zij, dan Smits[1] vooral in zijne Oden. In dit gedeelte raade ik hem u veilig als een model aan.

De tijd verbiedt mij om er thans iets meer bijtevoegen. Ik hoop dat ik eenigzins aan uwe begeerte mag voldaan hebben en dat gij het slordige van deezen brief aan mijne bezigheden vergeven zult. Ga inmiddels moedig voor met u in eene kunst te oeffenen, daar gij zo veel roeping toe hebt, die zeker eerst door moeilijke wegen, vol doorens en distels, voert, maar die eindelijk met louter wellust voor al de gedaane moeite beloont, en geloof dat ik met veel achting ben,

Wel Edele Heer!

UwelEds D.W. Dienaar

Feith.

XVII. 16 Aug. 88:

Daar ik uwe vriendelijke deelneming gevoel en weet te schatten, moet het u onbegrijpelijk voorkomen, mijn lieve Staring! dat ik zo lang toefde met u te schrijven. Maar - ik ben niet meer die ik was. Voor alles verloren, slijte ik mijne treurige dagen op mijn Boswijk af en sederd dat bij de laatste omwenteling[2] den slagboom voor alle godloosheid en onmenschelijkheid, zo als de middeneeuwen er nimmer door besmet zijn geworden, geopend wierd, heb ik niets meer aan mijne liefhebberij of in 't geheel aan de Studie kunnen doen. Een Vaderland heb ik niet meer - mensch zal ik moeten blijven zo lang ik leef - echter schuuw ik het menschdom - en mijne geliefkoosde bezigheid voortaan zal zijn mij zelven voor te bereiden voor een beter leven

1) De in dien tijd bekende Rotterdamsche dichter Dirk Smits (1702-52).

2) F e i t h was in 1787 burgemeester v. Zwolle geworden, maar werd in dat jaar weer afgezet.

en kringen, waarin de deugd uit een rein harte geoeffend wordt, waarin men het rampzalige middel niet kent om al ijverende voor den godsdienst gruwelen te plegen en de gedaante der deugd aan te nemen om te veiliger een schurk te zijn. Deeze inleiding (anders zoude ik ze u bespaard hebben) is tot verstand van het geen ik u nu antwoorden ga, noodig.

Julia heeft men mij terstond gezonden; dan zij is over 't geheel mijne Julia niet[1]. Eens zou' mij dit bekommert hebben; ik bezat toen ook eene zekere dosis nationaalen hoogmoed; thans is het mij volmaakt onverschillig wat de menschen over mij oordeelen; hunne goedkeuring streelt mijne eigenliefde even zo weinig als hunne afkeuring mij pijnigen kan. Sedert eenige maanden ben ik op verschillende wijzen aangevallen. Een zeker Recensent, mijne Fannij beoordeelende, vond dat ik een uil was. Wel nu, ik heb even zo hartlijk om deeze nieuwe rangschikking gelagchen als toen ik mij bij Linnaeus 't eerste in één' kring met de vleermuizen geplaatst zag. Men heeft een groote bundel met Gedichten onder mijn' naam in de waereld gestooten[2] - schoon er mooglijk nimmer grooter prullen verscheenen; schoon er echter onder mijne lieve Landgenooten waren, die mij wel voor den Aucteur van dit fraaie Bundeltje wilden erkennen - zoude ik gerust op alles gezwegen hebben, indien mijne weinig overgebleven vrienden mij niet gedwongen hadden eene kleine Annonce in de Couranten te plaatsen en het Vaderschap in questie te wederspreken. Uit dit alles ziet gij - dat ik niets meer ben. Groet dus uw Carl Lang[3] hartlijk van mij, zeg dat ik hem in alle zijne ondernemingen geluk toewensch, dat hij mij in de daad al te veel eer aandoet - maar (ik blooze hier bijna over mijn eigen phlegma) nog over Belami nog over Klein kan ik iets schrijven - en over mij zelven - dit is mij altijd ondoenlijk geweest - en thans geloof ik dat er niets over mij zelven te zeggen valt dan - dat ik mooglijk door de Poezij ongelukkig ben geworden - ik loop mijne ideaalen na en ik vind ze niet en mijn hart is voor deeze waereld te gevoelig. Dit alles laat zich aan 't publiek wel niet zeggen. - 't Is wartaal voor duizenden, mooglijk zelfs voor Dichters. Maar mijne zwakke gezondheid, mijne ingevallen wangen, de worm, die aan mijn hart knaagt - dit alles zegt mij dat er niet dan te veel waarheid in mijne klachte - neen, klachte niet, want le tout pri ensemble dank ik er mijn' Daarsteller voor - in mijne korte levensbeschrijving is.

1) De derde, verbeterde druk? (zie H.G. ten Bruggencate: Mr. Rhijnvis Feith blz. 244).
2) *Poëtisch Mengelwerk; door Mr. Rhijnvis Feith* (Elwe, Amsterdam 1788): zie H.G. ten Bruggencate, blz. 240.
3) In Staring's bibliotheek kwam voor van C a r l L a n g : *Gedichte* (Erlangen 1787), en in z'n Album Amicorum is een blaadje van dezen Lang.

Waarom herinnert gij mij Bilderdijk? de man is eens mijn Vriend geweest[1)] - o hoe veelen zo! onbepaalde trouwe aan mijne zijde, ja dat weet God - en dan misleid, bedrogen. Nu ik heb hem lang vergeven. Als Dichter als Genie is hij groot. Over meisjes te dichten en geen edel rechtschapen hart te hebben gaat niet; men mag zo veel over het sentimenteele lagchen als men wil; maar wie nimmer, de volle heldere reine maan aanschouwende, voor de deugd, voor de eeuwigheid voor eene ideaale geliefde enthusiast werd - moet nooit minnedichtjes maken. Ik bewonder Bilderdijks kunst, maar mijn hart wil er maar niet in deelen; terwijl het bij een Cidli en Semida[2)] schreit. Zijne Romanze[3)] is een meesterstuk - schoon zekerlijk geene Romanze - maar wat doet er de naam toe - mooglijk behoort het onder de tovergedichten zo als de Oberon van Wieland. 't Is karakteristiek Bilderdijkiaans - geheel grieksch. Dus imitatie, meesterlijke imitatie, maar die kan daargesteld worden zonder eigen gevoel en zeker kan Bilderdijk de Liefde nooit leeren kennen.

Zie daar eenen zeer zotten zwaarmoedigen brief! - en dat aan een' Jongeling vol vuur, vol van de heerlijkste uitzichten voor een volgend leven geschreven! 't Is zo - misken mijn hart echter niet, Staring! ik deel in uw genoegens en niemand zal u met meer vreugd zien wederkeeren, met meer hartlijkheid in u de aanstaande Eer van uw Vaderland (hoe onwaardig u dat Vaderland thans ook zij) aanschouwen, dan ik. Blijf mij dus niet vereeren, als Dichter ben ik een nietsbetekenend wezen, zelfs bij het geen ik onder andere omstandigheden eenmaal voelde te kunnen worden - maar uwe Vriendschap bewaren - deeze voel ik mij niet onwaardig. Adieu!

Feith.

XVIII. Boswijk, 10 Junij [1791]:

Mijn lieve Vriend!

Ik hoop toch wel niet, dat gij mijne lange stilzwijgendheid aan gebrek van deelneeming in alles wat uw geluk bevorderen kan, zult toegeschreven

1) De twist van beiden naar aanleiding van de uitgave van v. Haren's ‘Geuzen’ is bekend (1785) (zie brieven daarover in *Tijdschr. Maatsch. d. Ned. Letterk. XXIV* blz. 45-102)
2) Uit K l o p s t o c k 's *Messias*. In zang IV komt deze episode voor. Sémida, de opgewekte zoon der Weduwe v. Nain, en Cidli, de verrezen dochter van Jairus, hebben elkaar lief. (zie ook *Brieven over versch. onderw.* III, blz. 37, IV, blz. 30.) Dit gedeelte trof vooral de sentimenteele schrijvers; in *Siegwart* (ed. Leipzig 1777, blz. 304) luidt het: ‘Kronhelm schlang seinen Arm um Theresen; vor ihnen lag der *Messias*, und zwar die Stelle von Semida und Cidli aufgeschlagen.... Sie traten am Fenster, um den Blitzen zuzusehen’.
3) *Elius*, Romance, Amsterdam 1788.

hebben? Mijne gewoone jaarlijksche pelgrimage naar Oost-Friesland, daar ik juist mede bezig was, is de eenige oorzaak, dat ik niet eerder schreef. Thans mij weder op mijn Boswijk bevindende haaste ik mij in de eerste plaats om u van mijnen hartelijksten wensch te verzekeren. Dat uw Echt, mijn Vriend! den Mensch, den Dichter en den Christen in u volmaake!

Voor uwe Dichtoeffening ben ik uw schuldenaar. Ontvang er mijne oprechte dankzegging voor. Over 't algemeen vinde ik het een zeer verdienstelijk stukje, dat u eer aandoet. Maar gij eischt mijne critique? Wel nu, ik zal uw vertrouwen niet misbruiken, maar schrijven zo als ik denk. In uw eerste stukje was meer gevoel; in dit bevindt zich oneindig meer geest. Gij loopt gevaar, mijn lieve Vriend! van door natuurlijk te *willen* zijn, gemaakt te worden. Wanneer wij natuurlijk zijn, zonder het te weten, dan is onze natuurlijkheid echt - wanneer wij er onze kunst toe gebruiken, dan wordt het eene factice natuurlijkheid, die overal naar de lamp riekt, en daar de waare kunstrichter enkel geest in vindt. Zelfs uw proze, uw brievenstijl begint iets geaffecteerds te krijgen, dat ze eenmaal niet had. - Och, Staring! terwijl ik u dit schrijf, ben ik reeds tienmaal in verzoeking geweest om het geschrevene door te haalen. Mijne eigen kleenheid, de vrees van mijn waarachtig doel miskend te zien - dit alles doet mijn pen stroef voortgaan. Echter de zucht voor uw' roem, de groote geschiktheid voor de Poëzij, die in uwen minsten regel doorstraalt, doen mij eenen raad wagen, dien het mij toeschijnt, dat gij eenig van nooden hebt. Leg uw vernuft meer stilzwijgendheid op, op dat uw gevoel te vrijer spreke en de Heer Staring zal een onzer grootste Dichteren worden. De versen, die ik van u in m.s. gezien heb, waren in mijn oog over 't algemeen natuurlijker, dan ze nu na de nieuwe bearbeiding zijn. De Zwarte Vrouw was toen dacht mij pathetischer. Zij is nog schoon, vooral de vier eerste coupletten. Eenige uitdrukkingen stooten er mij echter in. B. v. Men zegt wel *het paard rent* maar ik weet niet dat men ooit zegt: *Ik ren het paard* dus ook niet: *Ik ren hem het ijzer door den boezem*[1]. Uwe veranderingen in 't Geld Lied zijn, dunkt mij, ook geene verbeteringen. In het 3de Coup. stond, zo ik wel onthouden heb *een* w i s s e *dood ontbrandt* - een hier zeer veel betekenend epithète. *Mijn arm is 't wild geducht* - ja, een waar eloge voor een' Jager - in zijn roer schuilt een wisse dood voor 't wild. Maar een *straffe dood.* - Nu moet de Jager wreed of onkundig zijn. De laatste regels zijn veel geestiger, ik stem het toe - maar zijn ze zo natuurlijk en sterk als die er eertijds stonden, als dat naïve en *klemt gelijk mijn vuist?* Hebben ze dat eigenaartige ruuwe, dat in dit geheele Lied heerscht en heerschen moet? Mij dunkt waarlijk van neen!

1) Zie *Dichtoeffening* blz. 5.

t.o. 336

SILHOUETTE VAN Mr. RHYNVIS FEITH DOOR HEM AAN STARING GESCHONKEN.

Zie daar de ronde taal van mijn hart, mijn Vriend! Vergeet niet, dat ik met dat alles uw voortbrengsel recht laate wedervaren. Onpartijdig vinde ik uw Bundeltje zeer verdienstelijk, maar als vriend, dus partijdig voor uwen roem, waag ik er eene critique op. En nu geen woord meer, dan mijn hartelijk compliment aan uwe Echtgenoote en de verzekering, dat ik altijd oprecht zijn zal

Uw ongeveinsde Vriend
Feith.

Van Mr. J.P. Kleyn.

XIX. Arnhem den 8e Nov. 1796:

Mijn waardste Staring!

Vergeef mij tog, bid ik u, dat ik zoo laat op uwe twee lieve brieven antwoorde, en u voor uw lekker jachtpresent nog niet bedankt heb'.... 'Feiths Oden en Gedichten?[1] - Ja, naauwlijks zag ik de annonce of de bestelling was daar. De meesten egter waren mij eenigsinds bekend, toen ik het dichtwerk las; en het verwonderde mij dat ook Feith de zwakheid heeft, om niets te kunnen weggooijen. Des niet te min verheuge ik mij met u, dat hij aan 't verzamelen is gegaan, maar het spijt mij dat ik nog lang zal moeten wagten, eer ik iets nieuws van hem zie. Men schijnt heel wat boekdeelen te wagten te hebben - en dan - zijn verzen van zulk een langen adem Oden? is dit overeenkomstig met de Theorie, die er Feith van hebben moet? - Eindelijk: uittegeven zonder overziening, zonder gedecideerde fouten te verbeteren? ik weet de aanmerking zeer wel te pondereeren, die er wel eens gemaakt is, dat alle verandering geen verbetering is, en dat Klopstock ook niet altoos bij zijne Correctie geslaagd is. Ook stem ik toe, dat er wel eens iets vuurigs wordt uitgeschrapt, 't geen juist de Charaktertrek der Ode uitmaakte. Maar matte, lamme verzen, onpoëtiesche taal, flaauw vuur, onjuiste uitdrukking en wat niet al! laten staan, daar men die omgekeerd kon doen treffen? neen, dat gaat niet aan. Het is bij mij op zijn best genomen luiheid en onverschilligheid. Dit zijn zoo mijne gedagten, en ik stem volkomen uwe Critique over: *o vaadren! vaadren*[2] enz. toe. Dit is een der ellendigste verzen, die ik in langen gelezen heb. Lam, onnatuurlijk! slegt van beeld, nog erger van Coloriet; werp het heele vers er uit, en er zal niets bij verlooren worden. - Ik herinner mij bij deze gelegenheid eene aanmerking, die ik eens van v. Alphen heb gehoord. De proef op een vers

1) Oden en Gedichten I. 1796, bij Allart.
2) Een strophe uit: *Aan de Vrijheid* (Oden en Gedichten I, bldz. 83).

is bij mij, zeide hij, dat ik er géén *woord*, ik laat staan een regel of couplet uit kan schrappen, of het geheel is bedorven. - Even zoo hoor ik op bladz. 123 geen gekerm noch geloei, en de stomme smart krijt zelden, zoo zij het ooit doet. Meer zulke vlekken zijn er overvloedig in dit 1e Deel te vinden, maar des onaangezien blinkt overal *Feith* door. Er zijn verruklijk, onverbeterlijk schoone Strophen in. Hoe jammer, dat zij ook bij Feith, evenals bij onze oudere Dichters, die ik het egter beter kan vergeeven dan een man van erkende Theorie, gelijk het goud tusschen andere Ertsen in zitten'....

Van Mevr. de wed. A. Kleyn-Ockerse.

XX. Wageningen 19 Novr 1807[1]:

Mevr. Kleyn wil proza en gedichten van haar en haar man drukken.

'Voor eerst, moet ik U vragen: wat zegt ge van dit plan? - en zou het wel goed zijn om prosa en poëzij in een bundeltje te laten drukken, wijl wij dit voorheen nooit deeden, en dit deeltje toch in zeker opzicht als een vervolg op de vorig uitgegevene moet zijn'....

Ze vraagt of ze haar gedichten van tijd tot tijd onder Staring's 'Critiesch oog' mag brengen 'ter beschaving in taal, maat, in juistheid en wending der Ideën: in één woord, om er zonder verschooning mede te handelen, als of ze uw eigene waren - ik voel het lastige en stroeve van deeze taak voor U! maar ik durf niets uitgeven, zonder dat het eerst een kunstkundig dichterlijk oog gepasseerd heeft. - Gij voelt mijn Vriend! hoe veel ik ook hier in, in mijn lieve Kleyn misse. Hij omvatten elk denkbeeld van mij, met zijn geheele ziel! - maar die dagen van sympathetische liefde zijn voor mij voorbij, tot dat ik hem zal weerzien, aan wien mijn geheele ziel hangt! hoe waar zijn uwe schoone regels die *dit* denkbeeld bevatten: de dood *rekt* de band der tedere reine liefde, maar *scheurt* ze niet![2] - o neen! dat kan hij niet! - maar ik stap van dit voor mij zoo gevoelig onderwerp af'....

Haar zoon heeft in Parijs les van David.

XXI. Leyden 27 Septr. '19[3]:

Zeer waerdige Vriend!

Vergun mij deeze oude eenvoudige toon der Vriendschap, aan het hoofd

1) Beantwoord in brief 178.
2) Bundel 1786 blz. 61: *Aan mijnen Vriend.*
3) Zie brief nr. 186.

onzer brieven, met mijn Kleyn en mij te vooren gewoon. Uw brief heeft ook *mij* zeer veel genoegen gedaan, omdat ik door Uw eigen hand, eens iets van uwe lieve Echtgenoote en Kinderen en u zelve hoorden, en ook de zoo eigene klank van *uwe* Lier! Ja mijn Vriend! mijn hart dankt U voor het lieve vers, daar U mij een afschrift van zond, en ik verblij mij innig, dat ons eenstemmig godsdienstig gevoel ons onderling daar heenen voert waar rust en zaligheid den Christen verbeid - die strekking heeft uw lief, naif vers - in den ouden trant van *Cats Zinnebeelden* - regt schoon! het eind-Couplet is voortreflijk![1] - Gij zijt zeer gelukkig in de navolgingen van de trant van vader Cats. Uw *Hoop verloren, trouw bewaard*[2], blijft altijd een meesterstuk, het is hier ontelbaar dikwijls, als zoodanig geroemd. En ik behoef u dan niet te zeggen, hoe veel roem ik er dan op draag, dat de Dichter een vriend van mij is.

Ik gevoelden bij het leezen van uw hartelijke brief, en vers, dat tot de waare vriendentoon iets *meer* behoord, dan de koude, *zoogenaamde* vriendschappelijke verkeering, die men hier met de geletterde Heeren heeft. Zij noemen zich vrienden, maar hunne ruime, wijde Togaas, die zeer ligt wind vatten, zetten zich zoo breed uit, dat men hun niet dan op een zeer aanmerkelijke afstand naderen kan, althans zóó, dat men hunne *vrienden* hand niet bereiken kan! Neen mijn vriend! het is het waer gevoel niet, dat men hier vind. Ik weet niet wat het is, maer ik geloof, dat men gaerne, bij eene vrouw, ook het kleinste sprankje genie, uitgedoofd zag, althans Professor Borger[3] betoogden laast, dat het voor eene vrouw genoeg waere, als zij goed aardappelen kon schillen. Ik eindigde ons gesprek, met te zeggen, dat ik God dankten, dat ik bij mijn Kleyn, en zommige andere mannen van uitmuntende verdiensten, betere gedachten omtrend den adeldom der Vrouw aangetroffen hadt'....

Zij zendt kindergedichtjes en heeft de 'Glockentöne' van Strausz vertaald.[4]

'En wat heeft het Vaderland van zijn geliefden Dichter Staering te wagten? Geeft mijn vriend niet eens een bundel gedichten uit? losse stukjes in maandwerken las ik steeds met vurig genoegen, maar zag zoo gaern eens weder een geregelde bundel, daar wordt door veelen na verlangd, en dien wensch moet ik u uit onderscheiden monden overbrengen. Uwe portefeuille, zal genoeg bevatten. Onthou het eene U steeds hoogschattende kring, en daer onder, uwe beste vrienden niet.

1) *Op het Gezigt van trekkende Kraanvogels:* bundel 1837, III, blz. 48.
2) Bundel 1836, I, blz. 128.
3) 1784-1820. Sedert 1813 hoogleeraar te Leiden, dichter van de bekende elegie: 'Aan den Rijn'.
4) Zie blz. 130.

Uwe schets van het stille huislijk leven, agter den Logchemschen berg, is zeer aanminnig en hertlijk gaerne had ik voor enige uuren de ring *van Gyges* eens, om u zoo in uwen lieven huiskring te bespieden, ik zelve bemin het land te veel boven de stad, om er niet *alles* in te vinden, en ik wil u ook niet aftrekken, van Uwe stille Land- en huis-toneeltjes; ze zijn in mijne schatting meer dan kroon en scepter waerd!'....

Van Mr. Jer^{o}. de Vries.

XXII. Amst^{m} 9 April 1810[1]:

De Vries heeft Staring's werk gelezen, maar hij is huiverig om te critiseeren; zijn eigen werk wordt voor uitgave door zijn broer[2] verbeterd wat taal en spelling betreft.

'In den bundel vind ik zeer voortreflijke, zeer goede en ook, gij moet het mij niet ten kwade duiden, zommige zeer middelmatige gedichten. Er is wel een reeks van 14 à 15 Jaren dunkt mij verlopen dat ik eenige Gedichtjes van u gelezen heb, daar waren er onder die ik niet alleen heel fraay toen vond, maar die ik mij nog geheel herinner, bijzonder zweeft mij voor den geest Gij moeders[3]....'

De Vries heeft die gedichtjes niet kunnen vinden, bezit St. er nog exempl. van. 'In de stille, zachte, liefelijke toon, in de luchtigen verstrant, in korte en huppelenden maat dunkt mij zijt gij een meester, hierin blinkt bij u overal juistheid en geestigheid uit. Met Spandaw hebt gij, mijns oordeels, als dichter de meeste overeenkomst hieromtrent, het sombere, en forsche is u, zou ik zeggen, niet zo zeer eigen, dan waartoe in 't algemeen en niet afzonderlijk over de Dichtstukken rechtuit mijn oordeel gezegt? zo ziet gij best en duidelijkst mijne mening.

Het voorberigt toont allerwegen kennis, oordeel en zedigheid en ik zoude mij schamen mij aanmerkingen te veroorloven over een stuk, daar ik zelve zo veel uit geleerd heb.

De Verhalen en Romanzes waarmede ik mij verbeelde dat UE. zelf het meeste op heeft, bevallen mij, hou mij bid ik mijne oprechtheid ten goede, niet zo zeer.

De Schat is mij wat plat en onnatuurlijk, en wat laag vooral om mede te beginnen, het beste brood zet men gewoonlijk voor het venster.

Het Vogelschieten bevalt mij beter schoon de zo plotzelijken dodelijke

1) Zie brief 195-'96.
2) Ds. Abr. de Vries (1773-1862).
3) *De Min*, later herdrukt bundel 1837, III, blz. 29.

uitkomst wat gezogt is, deze vertelzel is in den smaak van Bellamy's Roosje en heeft naar mijne gedachten op vele plaatzen zeer natuurlijke trekken.

De Verjaardag bevalt mij van alle de Gedichten het allerminst, en ik durf het waarlijk haast niet een vers noemen; gang, maat, rijm ontbreken, mijns oordeels, te zeer.

Adolf en Emma en *Folpert van Arkel* gevielen mij ook niet. Ik heb opregt gezegt, geen zin in dergelijke duitsche navolgingen, die de kracht meestal door gezochte akeligheden moeten erlangen.

Ada en Rijnoud vind ik alderliefst, zeer geestig, eenvoudig, natuurlijk en ongekunsteld; het deed mij veel genoegen, en het is vol van recht eenvoudige poetische Schoonheden.

Vulcanus Wrake vond ik zeer aardig, de versificatie is daar, naar mijn oordeel, zeer gelukkig, en alles geestig zonder iets van het *hetrogene* te hebben dan alleen het Roeplet van Janus Secundus in *negligé*, hetgeen ik zou weglaten.

Het Verschijnsel is niet onaardig, maar wat te krachtig uitgewerkt voor een droom.

Uwe Zangen bevallen mij oneindig beter.

De *Eenvoudigheid* vind ik wel, maar is dit een gezang? evenmin als de overige buiten de Cantate, de *Meizang, Zang bij de Weende* en *Winterlied.*

De *Cantate* voor het Physiesch Gezelschap vind ik het fraaijste van den gehelen bundel, het is heerlijk.

De *Bede aan Mavors* en *Spoor aan den Naneef* gevielen mij wel, doch men kan zich te weinig in den geest doordringen waarin het gemaakt is, en men mist dus die belangstelling welke gij als dichter daarin steldet.

Dat *aan Lijdenden* vond ik redelijk.

Na eene *Zware Krankte* vind ik zeer fraai, het is uitmuntend.

Het *Jawoord* is mij duister.

De *Meizang* vind ik lief, en krachtig.

De *Zang bij de Weende* redelijk wel.

De *Winter* is heerlijk. Wat zijt gij een meester in den lossen schilderachtigen toon, de Meizang en bovenal de Winter bewijzen zulks.

De *Parodie* bevalt mij niet.

De *Bruidegom aan Aurora* beter.

De *Goede Raad*[1)] zeer wel.

De *Puntdichten* gevielen mij overhoopt zeer wel, de een meer de andere minder.

Zo gij nu alles zaamgenomen wilt vind ik eenen zeldzamen dichtgeest van groten aanleg en goede applicatiën in den bundel maar het is mij hier en

1) *Roosje* (bundel 1837, III, blz. 60).

daar wat duitsch, wat wonderlijk, en gewrongen, alles is niet zo eenvoudig als het wel zijn kon, echter zijt gij in het stille, naïeve door den echten smaak en den Gustus Antiquitatis recht goed doortrokken'....

'Zie hier opregt alles gezegt, zo als ik het tegen mijnen broeder zeggen zou; ik heb een hekel aan Complimenten. Het zou mij niet verwonderen dat ik den bal geweldig missloeg, doch ik geef het slechts voor *mijn* oordeel'....

Van Prof. Mr. B.H. Lulofs.

XXIII. Gron. 12 Junij 1830[1]:

Lulofs kan het Latijn van de twee Noordsche stukjes niet zenden; hij stuurt de vertaling van Gräter[2] en zal voor Staring blijven uitkijken.

....'Die arme Tollens! Hij kan dan toch maar geen genade vinden in uwe oogen. Ik zeg genade, want het vonnis zelve of liever het regt durf ik in een zeker opzigt niet te hard tegenspreken. Twee dingen bid ik u echter op het oog te houden, 1° dat alle oorspronkelijke dichters en van zoo veel genie als Tollens vrij despotisch met de taal omgesprongen en vaak meer wetten *gemaakt* dan gevolgd hebben. (Ik herinner mij zoo eens eene allervinnigst stuk van Kotzebue over Göthe[3] te hebben gelezen ten opschrift voerend: *Beweis dass der Herr von Göthe gar kein Deutsch versteht* en waarin aan zeker klein gedicht van *dien afgod* der Duitschers geen enkele regel heel gelaten werd), 2° dat zoo Tollens zich vrijheden veroorlooft, zulks niet is ten gevolge van overhaasting en slordigheid, daar ik van onderscheiden kanten met zekerheid weet, dat hij zich op de beschaving zijner gedichten eene oneindige moeite geeft en Boileau's *l'art de faire difficilement des vers* bij uitnemendheid verstaat. Zondigt hij dus, zoo zondigt hij naar *verkeerde grondstellingen*, maar niet uit onbedachtzaamheid en overijling. Voor het overige beoordeelt het groote Publiek een Dichter altijd naar zijne deugden; *en gros* om het dus te noemen en ziet om de uitwerking van het geheel kleinigheden over het hoofd. En die deugden zijn bij Tollens groot en hij zal altijd zoo lang Holland bestaat een algemeen geliefd Volksdichter blijven. Daar durf ik mijn hoofd onder verwedden. Hij is daarenboven een zeer *declamabel* Dichter. Van zijne verzen kan een goed Declamateur alles maken. En dat is veel waard en op verre na bij een aantal zelfs goede verzen het geval niet. Van 's mans zedigheid en bescheidenheid heb ik dezen winter nog de proef gehad. Na mijn stukje over B.[4] heb ik oogenblikkelijk van

1) Zie brief 225.
2) Zie Aanteekeningen bundel 1837, III, blz. 158 en Sijmons: Einl. C. XXV.
3) Kotzebue trachtte de vriendschap van Goethe en Schiller te verstoren (zie o.a. Goedeke IV blz. 531 en 543).
4) Bowring (zie brief 223).

hem een' brief ontvangen waarin hij mij schreef, dat er eene vijfde uitgave van zijne verzen in het licht zou komen, mij verzoekende alle zijne gedichten vooraf na te willen zien en mij zijne aanmerkingen over dezelve mede te deelen. Ik heb mij daarvan beleefdelijk verschoond want ik vind niets moeijelijker dan van echte Dichters verzen te kritiseren, maar bewonderde intusschen de modestie van den man dien na jaren lang gepoëtiseerd te hebben nog wel van eene *weinigheid als de mijne*, correctiën zou willen aannemen.

Voor het overige vind ik zijne vertalingen over het algemeen het minste van hetgeen hij heeft uitgegeven. Zijn Nova-Zembla echter een hoogst schilderachtig, treffend en echt nationaal dichtstuk. Ja, er zijn kleine gebreken en wat veel *beeren* in (gelijk ik Borger op den maaltijd te Rotterdam toen het stuk bekroond was geworden[1)] hoorde zeggen, die met zijn gewonen geest van satyre, zóó bij herhaling op dien overvloed van beeren terugkwam, dat de hupsche Tollens[2)] (tegen over hem zittend) eindelijk knorrig werd, en hem vrij scherp zeide dat al die aardigheden hem begonnen te vervelen) maar als ik die oude Hollanders daar zoo gemoedelijk bij elkaar zie zitten, denk ik daar niet meer aan'....

Met verlangen ziet L. werk van Staring tegemoet. Hij leest en herleest diens werk. 'Gisteren heb ik met den ouden van Hall[3)] uit A. (hier bij zijn zoon) nog veel over u gesproken en toen met groot genoegen ook vernomen dat *Kinker* zulk een admirateur van u is. Zoo iets kittelt *en* mijn gevoel van eigenliefde *en* mijn gevoel van vriendschap en achting voor u *en* mijn *Geldersch* patriotismus'....

L. zendt een prospectus van een werkje over Vondel.

Van J. Immerzeel Jr.

XXIV. Amsterdam 20 Febr. 1833:[4)]

WelEdel Geboren Heer!

Het smart mij UwEdG. de bijgaande stukken terug te moeten zenden, daar ik mij bezwaard vinde van dezelve voor den Muzen-almanak gebruik te maken. Toen ik ze ontving en uwe vertelling las, was ik er zeer meê ingenomen en wenschte mij geluk met dit geestig stukje. Maar wat gebeurt? Voor weinige dagen een bezoek van een' vriend uit Dordrecht ontvangende,

1) In 1819 kreeg Tollens de gouden eerepenning er voor van de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen.
2) Tollens prijst in een Lijkzang op E.A. Borger diens vernuft "waarvan hij de vonken als stofgoud om zich heenstrooide". (Tollens. Gezamenlijke Dichtwerken 1871. Kol. 389-395).
3) M.C. van Hall, zijn zoon was Prof. in Groningen.
4) Zie brief 125.

verzocht ik hem, uw verhaal met de bijlagen voor Bendorp meê te nemen. Daar hij *uwe* poëzij op hoogen prijs stelt, mocht ik hem *Jaromir gewroken* voorlezen. Hij vond er evenveel vermaak in als ik er in gevonden had, nog vind en altijd vinden zal; doch hij gaf mij te kennen, dat als dit stuk in mijn Jaarboekje kwam, hij voor zich zelven het daarom te gereeder koopen zou, maar dat ik niet moest rekenen op de drie gebonden exemplaren, die hij 15 jaren reeds gekocht en aan dames present gedaan had, daar het hem toescheen dat deze vertelling geene lectuur voor dames was. Ik heb het hierbij niet gelaten, maar de zaak aan het oordeel onderworpen van eene vrouw van smaak en gezond verstand. Zij uitte haar gevoelen op deze wijze: 'het kwam haar voor dat het eene kiesche vrouw niet aangenaam kou zijn dit anders allergeestigst en meesterlijk bewerkt stukje in mijn jaarboekje aan te treffen.' Neem ik nu daarbij verder in aanmerking dat mij velen wegens eenigzins geslaagde ondernemingen jaloers zijn, en gretig op elke gelegenheid azen om mij te schaden, dan beangstigt een en ander mij derwijze dat ik UwEdG. moet verzoeken mij toch het niet opnemen van dit stukje ten goede te houden'....

Hij moet op zijn hoede zijn 'tegen de vitzucht'; den herdruk van de Gedichten wil hij graag op zich nemen.

Van E.J. Potgieter.

XXV. Amsterdam 8 Aug. 1838:[1)]

Wel Edel Geboren Heer!

Hartelijk dank ik UWEdG. voor de vereerende blijken van belangstelling van UWEdG. mij in UWEdG. beide brieven van den 28 Julij en 6 dezer geworden. Waarlijk, zij zouden mij hoogmoedig maken, indien UWEdG. voorbeeld mij geene nederigheid leerde!

Ik geloof dat het elk mijner vrienden een genoegen zoude zijn UWEG. de plaats in te ruimen, door zijne bijdrage in mijnen Almk. bekleed, maar weinig kent UWEd. de bewondering die UWEG. talent mij inboezemt, indien UWEG. er aan twijfelt dat ik ook het beste van mijn werk zelfs in de schaduw van dat van UWEdG. durf stellen. Al ware dus de Almk. afgedrukt er zoude een blad voor verzet worden ten einde UWEdG. 'Kastelein van het Huis ten Eem' op te nemen; de Tesselschade voor 1839 is er nog verre van, en ik zie, met dankbare vreugde UWEdG. stuk te gemoet. Wees verzekerd dat het publiek als ik den Huyghens van onzen tijd in haren kring zal toejuichen.

Velerlei bezigheden hebben mij belet het 2de Deel van mijn Noorden zoo

1) Zie brief 330.

spoedig aftewerken als mijn Uitgever wenschte; misschien is het goed; want ik weet de raauwe kreten die van tijd tot tijd tegen mijne Vrienden en ook tegen mij opgaan, slechts daaraan toeteschrijven dat men ons van eene roemzucht verdenkt, die ik ten minste ver ben van te koesteren. Opvoeding noch betrekking geven er mij regt toe, en wat levert zij hen op die al hare eischen bevredigen kunnen? - Een goed burger te zijn is edeler doel, UWEdG. heeft ons ook dit geleerd'....

Van Mr. F.W. Boers.

XXVI. Delft 21 Junij 1814[1]:

....'Fraai is zonder twijfel het aangevoerde om alle onze hooge scholen te brengen tot eene enkele Universiteit. Dan, zoo ik al eens de uitvoerelijkheid daar van voor een oogenblik aanname, zoude ik nogtans twijfelen, of uit dat plan wel zoo veel voordeels zoude zijn te wachten, als UwEdG. onderstelt.'

Boers heeft als gevolg van het bezoeken van dezelfde Universiteit nooit iets kunnen merken van de 'gelukkige *zamenstemming in de denk- en handelwijs van hooge Regeerings-Magistraats-leden enz.* Een student, en iemand, die tracht naar eenig bestuur, zijn twee zeer onderscheidene wezens. De eerstgemelde heeft weinig of geene verlangens, welke met die zijner medestudenten strijden; maar de andere vindt gedurig zelfs onder de beste zijner Akademie-vrienden zeer heftige mededingers'....

Hij bestrijdt Staring's meening; hoe meer studenten er aan een universiteit zijn, des te losser zal de vriendschapsband zijn.

Wel zou één Universiteit minder kostbaar zijn, maar voor de ouders der leerlingen duurder; ook zou één Universiteit geen gelegenheid geven om een keus te doen uit professoren bij de benoeming van een nieuwen professor.

De priesteropleiding aan de Universiteiten te brengen zal zeker de goedkeuring van de Kath. geestelijkheid niet krijgen; er zullen op staatskosten een paar Roomsche Seminaria komen.

'Uwe aanmerkingen over het *Europeesche Sanscrit* bevatten veel van die scherpzinnigheid, welke aan U zoo eigen is. Het zij mij echter vergund te zeggen, dat dezelve mij als wat te algemeen zijn voorgekomen, en naar mijn oordeel zeer groote bepalingen vorderen. Ik geloof dat de Latijnsche taal volstrektelijk die der Universiteiten moet blijven, en dat het noodig is hen, die de loopbaan der studien gaan intreden te verpligten, om de geleerde talen

1) Zie brief 414.

te leeren; terwijl, wanneer zij dezelve eenmaal weten, het beste middel om hen daar in te versterken, en ter verdere en standvastige beoefening aan te sporen, gelegen is in het gebruik dier tale bij het Akademisch onderwijs. Immers vordert de beoefening van verscheidene wetenschappen ontegenzeggelijk, dat men de oude talen in den grond kenne; zij zelven, die zich op zulke wetenschappen toeleggen, in welke men ten strengste genomen de kennis dezer talen zoude kunnen ontberen, vinden zich in der daad van een aantal voordeelen beroofd, wanneer zij dezelve niet verstaan; ja, mijn Vriend! laten wij toch nimmer vergeten, dat het verzuimen der geleerde talen, en der oude letterkunde het verval der fraaije letteren, van den smaak en van al wat tot versiering en oefening van den Geest kan dienen noodzakelijk na zich moet sleepen. Misschien zult Gij mij tegenwerpen, dat het naburig Duitschland, of schoon uw plan aldaar in volle werking is, vele schriften oplevert in de genoemde opzigten van eene zeer hooge waarde. Ik moet bekennen in de Hoogduitsche taal niet genoeg te zijn ervaren, om op het stuk van dezelve mij stellig te durven uiten. Nogtans waag ik het bij wijze van bedenkelijkheid U voortestellen, of de schrijfwijze der beste auteuren van die natie wel op den hoogen trap zich bevindt, waarop de liefhebbers der Duitsche Tooneel en Dichtkunst meestal dezelve meenen te zien, en of men niet maar al te dikwijls blijken ontmoet, dat het de Duitschers, zoo in den lossen als gebonden stijl aan een vasten standaard hapert die door een naarstig lezen en herlezen der ouden alleen te verkrijgen is. Ik verbeel mij meermalen te hebben opgemerkt, dat er bij hen vooralsnog geene vaste regels zijn, om het fraaije of gebrekkige van den schrijfstijl te beoordeelen, waar door het mij niet zelden gebeurt, dat ik schier telkens bij het lezen van een of anderen hunner beroemdste schrijveren een taal en spraakwendingen aantref, die mij als geheel vreemd voorkomen. Misschien zijn deze gewaarwordingen niet de mijne alleen. Ik heb ten minsten gezien dat men de Hoogduitsche Schrijvers even als de Schilders in Scholen heeft beginnen te verdeelen de Engelsche en Fransche namelijk; en oordeelt ge dat zulks plaats gehad zou hebben, zoo die schrijvers alle de Grieken en Romeinen tot hunne modellen genomen, en dagelijks hunnen Geest verrijkende uit den onuitputtelijken Tulliaanschen denkbeelden-schat, geleerd haddden die uittedrukken met dat zagte, dat malsche, dat korte en krachtige der vormen van C. Nepos en Terentius. Wieland wat zijnen schrijftrant aangaat heeft mij altoos het meest behaagd, en Wieland weet Ge was een groot voorstander en beoefenaar der Ouden. De Franschen hebben sedert eenigen tijd van nieuw op het lezen der klassieke schrijvers met een verdubbelden ijver zich gaan toeleggen, en hier aan schrijf ik toe, dat zij meer en meer van dat gemaakte dat gezochte terug komen, 't welk veertig jaren geleden bij hen

zoo zeer in de manier was, terwijl de [....][1] en grootsche eenvoudigheid, die de schriften der eeuw van Lodewijk den 14^{den} kenmerkt, zich weder begint te vertonen. De opgesmukte stijl van Chateaubriant maakt bij de eerste kenners weinig of geen opgang'....

Boers keurt wel de nieuwe Duitsche wetenschappelijke termen goed; hij prijst het Latijn van Prof. Wyttenbach, in Duitschland wordt ellendig Latijn gesproken. In enkele vakken wil hij het onderwijs niet in het Latijn laten geven, maar men moet met de invoering voorzichtig zijn.

Hij vindt dat Staring te veel wil eischen van de studenten; er moeten weinig colleges worden gehouden.

'De losbandigheid der studeerende deugd[2] is helaas! maar al te waar, en zeer grootlijks te beklagen. Ik zeg met UwEdG. dat dezelve uit eene woeste eeuw herkomstig is; of wij echter volmaakt dezelfde eeuw bedoelen, is bij mij onzeker. Mijne gedachten loopen over het laatste gedeelte der naast-voorgaande, toen een overgedreven en zeer kwalijk begrepen stelsel van gelijkheid de hoofden op hol gebragt, en de levens-standen zoo bijzondere als openbare geheel verward had. Van dat ongelukkig tijdstip heeft men de zoo noodige ondergeschiktheid schier overal zien verdwijnen, en plaats maken voor eene stoutheid, die het onderscheid tusschen de meerderen en minderen met daden loochende. De jeugd hier toe uit zichzelve reeds genegen, is in die omstandigheid van dat euvel nog veel erger besmet geworden, en in haren waan van onafhankelijkheid tot die hoogte gestegen, dat zoo Ge op den gang, den toon, en de houding van een Akademie-Burger lettet, Gij al dikwijls U verbeelden zou moeten een man te zien van groot gewigt, en van een gezag, dat anderen desnoods zou kunnen doen beven'....

Het toezicht zal niet uitsluitend door de Professoren worden gehouden; hij hoopt dat men dit diep ingewortelde kwaad zal te boven komen.

Geld voor een behoorlijke inrichting van de bibliotheken is er niet.

1) Een woord is onleesbaar.
2) Lees: jeugd!

Chronologisch register der brieven van Mr. A.C.W. Staring.[1)]

Jaartal.	
1775	1.
1784	21, 170.
1785	171, 172.
1786	159, 173, 169.
1787	2, 3.
1788	4, 5, 6, 7, 22.
1789	8, 9, 10.
1790	28, 29, 30, 31, 32, 33, 34.
1791	35, 36.
1795	397, 416, 175.
1796	375, 376, 398, 13, 176, 14.
1797	11, 19, 15, 37, 399 en 400, 38, 39, 40, 41.
1798	42, 43, 160, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 26.
1799	380, 20.
1800	177.
1801	16, 381, 377.
1802	384 en 404, 333, 50.
1803	12.
1804	334, 51, 405, 406, 17, 18, 401, 402.
1805	335, 336.
1806	52.
1807	23, 337, 24, 338, 178.
1808	179, 180, 181, 385, 339, 25, 182, 183, 409.
1809	184.
1810	185, 195, 196.
1811	386.
1813	206.
1814	414, 197.
1815	357, 198, 199, 94, 412, 387, 415.

1) Van de op denzelfden dag gedateerde brieven zijn de nummers door *en* verbonden.

1816	410, 207.
1817	358, 359, 378, 360, 361.
1818	411, 366, 382, 164, 367, 200.
1819	368, 369, 54, 186, 254, 157, 255.
1820	165, 417, 166, 260, 187, 256, 257, 258.
1821	158 en 407, 259, 163, 188, 388, 261.
1822	189 en 262, 263, 55, 95, 174, 96, 362, 190 en 192, 363, 364, 69, 161, 162, 97, 98, 365, 99, 70, 100, 201, 193, 191, 194, 101.

Jaartal.

1823	71, 208, 72, 73, 418, 264, 74, 102, 391, 103, 370.
1824	265, 75, 76, 209, 266.
1825	77, 56, 57, 58, 78.
1826	403, 267, 210, 79, 268, 80.
1827	269, 81, 270, 82, 83, 271, 340, 272, 59, 60, 211, 84, 104, 392, 61.
1828	85 en 62, 273, 212, 341, 293, 274, 63, 213, 105, 134, 342.
1829	275, 214, 64, 135, 136, 106, 27, 343, 419, 276, 277, 223, 65, 371, 107, 66, 137, 67, 224, 344.
1830	138, 225, 139, 86, 345, 393, 140, 226, 108, 379, 295, 278, 296, 109, 294, 372, 87, 167, 279, 110, 88, 373, 89, 111.
1831	90, 112, 297, 91 en 113, 114, 92, 93 en 115, 116, 68, 389, 413, 117, 118, 119, 120, 374, 215, 280, 281, 396, 301, 282, 283, 284, 347, 285, 348.
1832	298, 286, 287, 141, 288 en 299, 349, 142, 394, 216, 350, 390, 237, 121 en 168, 143, 122, 123, 144.
1833	289, 124, 238, 290, 239, 302, 125, 240, 383, 241, 126, 127, 303, 304, 227, 128, 395, 129.
1834	242, 243, 145, 305, 351, 353, 217, 218 en 306.
1835	219, 220, 291, 244, 292, 228, 352, 229, 311, 230, 245, 312.
1836	246, 247, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319.
1837	320, 321, 322, 354, 323, 324, 325, 300, 231, 329, 307 en 355, 146, 326, 221, 232, 248, 202, 346, 233, 308.
1838	203, 130, 131, 147, 234, 148, 356, 204, 149, 205, 330, 150, 249, 327, 250.
1839	309, 151, 222, 253, 331, 152, 132, 408, 251, 153, 252, 332, 235, 154.

1840 310, 155, 156, 328, 236, 133.

Register der opgenomen brieven.[1]

I
Brieven aan Familie en Vrienden.

AAN ZIJN OUDERS (3).

1 Gouda den 18 Februarij 1775 (O.).

AAN ZIJN MOEDER EN STIEFVADER (9).

2 Göttingen 23/25 September 1787 (O.).

3 Göttingen 18 November 1787 (O.).

4 Göttingen [tusschen 6 April en 30 Mei 1788] (O.).

5 Göttingen 30/31 Mei 1788 (O.).

6 Göttingen [najaar 1788] (O.).

7 Göttingen [najaar 1788] (O.).

8 Göttingen den 3 Maart 1789 (O.).

9 Göttingen 17 Maart 1789 (O.).

10 Göttingen den 6 April 1789 (O.).

AAN ZIJN STIEFVADER (3-28).

11 15 Febr. 1797 (W.).

AAN JAN BOERS EN F.W. BOERS (1-1).

12 [begin April 1803].

AAN ZIJN OOM JACOB GERARD STARINGH[2] (2-75).

13 16 September 1796.

14 30 November 1796.

AAN ZIJN NEEF A.H.C. STARINGH (4-14).

15 ter Wildenborch 14 April 1797.

1) De O. achter de data der brieven beteekent in origineel aanwezig; de andere brieven zijn alleen in klad bewaard. A.B. = Amst. Univers. Bibl.; K.B. = Kon. Bibliotheek; L.B. = Leidsche Univers. Bibl.; W = Wildenborch.
De cijfers achter de hoofden duiden aan het totale aantal der bekende brieven *van* en *aan* Staring.

2) Aan Oom E.C. S t a e r i n g zijn twee onbelangrijke brieven gericht (6 van hem zijn bewaard).

16 3 Febr. 1801.
17 22 Novbr. 1804.
18 [Eind November 1804].

AAN ZIJN NEEF U.P. STARINGH (3-18).

19 ter Wildenborch den 2 Maart 1797.
20 ter Wildenborch den 12 Junij 1799.

AAN ZIJN STIEFOOM EVERHARD ALEXANDER VERHUELL (3-11).

21 [± 1784] (O.).[1)]

22 Göttingen Dec. 1788.[2)]

AAN ZIJN STIEFOOM CAREL HENDRIK VERHUELL (3-8).

23 ter Wildenb. den 13 Jan. 1807.

24 ter Wildenb. den 28 Febr. 1807 (O.).[1)]

25 ter Wildenb. 16 Mei 1808.

AAN ZIJN STIEFOOM MAURITS ANNE VERHUELL (1).

26 20 Augustus 1798.

AAN ZIJN NEEF QUIRIJN MAURITS RUDOLF VERHUELL (1).

27 Wildenborch den 15 Mei 1829 (O.).[1)]

AAN ZIJN EERSTE VROUW EVERDINA MARIA VAN LÖBEN SELS (14-1).

28 Wildenborch den 7 Juli 1790 (O.).

29 Wildenborch den 30 Aug. 1790 (O.).

30 Wildenborch den 12 Septbr. 1790 (O.).

31 [Ongedagteekend] (O.).

32 21 November 1790 (O.).

33 6 December 1790 (O.).

34 31 December 1790 (O.).

35 [Ongedagteekend] (O.).

36 1 Maart 1791 (O.).

1) Aanwezig in het archief van de familie VerHuell, door Alex. VerHuell aan de gemeente Arnhem nagelaten (brief 24 als minuut in het archief der familie Staring).
2) Afgedrukt in *Nederland* (1863, I, blz. 146); ook is een brief aan E.A. VerHuell, gedeeltelijk in dichtvorm, te vinden in den *Almanak voor het Schoone en Goede* (1851).
1) Aanwezig in het archief van de familie VerHuell, door Alex. VerHuell aan de gemeente Arnhem nagelaten (brief 24 als minuut in het archief der familie Staring).
1) Aanwezig in het archief van de familie VerHuell, door Alex. VerHuell aan de gemeente Arnhem nagelaten (brief 24 als minuut in het archief der familie Staring).

AAN ZIJN TWEEDE VROUW JOHANNA ANDREA CHARLOTTE VAN DER MUELEN (34-20).

37 ter Wildenb. den 5 Julij 1797 (O.),

38 ter Wildenb den 12 Septbr. 1797 (O.).

39 ter Wildenb den 2 Novbr. 1797 (O.).

40 ter Wildenb 12 Novbr. 1797 (O.).

41 Zutphen 30 Decbr. 1797 (O.).

42 Zutphen den 4 Jan. 1798 (O.).

43 ter Wildenb. 16 Jan. 98 (O.).

44 ter Wildenb. den 20 Maart 98 (O.).

45 den 29 Maart 1798 (O.).

46 ter Wildenb. 17 April (O.).

47 ter Wildenb. den 4 Mei (O.).

48 ter Wildenb. ce 2 Juin 98 (O.).

49 ce 9 Juin 98 (O.).

51 den Haag den 23 Apr. 1804 (O.).

52 den Haag 11 Apr. 1806 (O.).

AAN J.J. DE MALAPERT (5).

53 Amsterdam den 29 Junij 1798.

AAN ZIJN SCHOONZUSTER CORNELIA VAN DER WIJCK - VAN DER MUELEN (23)[3)].

54 ter Wildenb. den 4 April 1819 (O.).

55 ter Wildenb. den 17 Febr. 1822 (O.).

56 ter Wildenb. den 15 Maart 1825 (O.).

57 Zutphen den 15 April 1825 (O.).

58 Wildenborch den 26 April 1825 (O.).

59 Wildenborch den 14 Aug. 1827 (O.).

60 Wildenborch den 27 Aug. 1827 (O.).

3) Van Staring's vrouw en dochters zijn er nog 45 brieven; Van der Wijck zelf schreef 14 brieven aan Staring; zijn vrouw schreef aan haar zuster ± 20 brieven, die ook de antwoorden op St.'s brieven bevatten.

61 Wildenborch den 1 Novbr. 1827 (O.).
62 Wildenborch 8 Jan. 1828 (O.).
63 Wildenborch den 13 Aug. 1828 (O.).
64 Wildenborch den 17 Febr. 1829 (O.).
65 Wildenborch den 30 Septbr. 1829 (O.).
66 Wildenborch den 29 Octbr. 1829 (O.).
67 Wildenborch den 1 Decbr. 1829 (O.).
68 Wildenborch den 16 Febr. 1831 (O.).

AAN ZIJN ZOON MAURITS[1] (57-99).

69 Wildenborch den 30 Junij 1822 (O.).
70 Wildenborch den 17 Octbr. 1822 (O.).
71 Wildenborch [11 Maart 1823] (O.).
72 Wildenborch [Ongedagteekend] (O.).
73 Wildenborch den 24 Mei 1823 (O.).
74 Wildenborch den 5 Aug. 1823 (O.).
75 Wildenborch den 11 Maart 1824 (O.).
76 Wildenborch den 16 April 1824 (O.).
77 Wildenborch den 12 Maart 1825 (O.).
78 Wildenborch den 26 Junij 1825 (O.).
79 Wildenborch den 25 Novbr. 1826 (O.).
80 Wildenborch 28 Decbr. 1826 (O.).
81 Wildenborch den 18 Maart 1827 (O.).
82 Wildenborch den 8 April 1827 (O.).
83 Wildenborch den 31 Mei 1827 (O.).
84 Wildenborch den 26 Septbr. 1827 (O.).
85 Wildenborch den 8 Jan. 1828 (O.).
86 Wildenborch den 13 April 30 (O.).
87 Wildenborch den 27 October 1830. (O.).
88 Wildenborch den 5 Decbr. 1830 (O.)
89 Wildenborch den 20 Decbr. 1830 (O.).
90 Wildenborch den 10 Jan. 1831 (O.).

1) Er zijn een paar brieven aan Tengbergen, Commiss. aan het Minist. van Marine en Kapitein Poot, Maurits z'n chef; ze betreffen den dood van Hugo.

91	Wildenborch 28 Jan. 1831 (O.).
92	Wildenborch den 7 Febr. 1831 (O.).
93	Wildenborch den 13 Febr. 1831 (O.).

AAN ZIJN ZOON WINAND (157-188).

94	12 April 1815 (O.).
95	[Wildenborch ce 18 Febr. 1822][2].
96	Wildenborch den 24 April 1822 (O.).
97	Wildenborch 12 Septbr. (O.).
98	Wildenborch den 24 Septbr. 1822 (O.).
99	Wildenborch den 14 Octbr. 1822 (O.).
100	Wildenborch den 10 Novbr. 1822 (O.).
101	Wildenborch den 17 Decbr. 1822 (O.).
102	Wildenborch den 21 Aug. 1823 (O.).
103	Wildenborch den 23 Octbr. 1823 (O.).
104	Wildenborch den 15 Octbr. 1827 (O.).
105	Wildenborch den 28 Octbr. 1828 (O.).
106	Wildenborch den 5 Mei 1829 (O.).
107	Wildenborch den 15 October 1829 (O.).
108	Wildenborch den 24 Junij 30 (O.).
109	Wildenborch den 19 Octbr. 1830 (O.).
110	Wildenborch den 26 Novbr. 1830 (O.).
111	Wildenborch den 31 Decbr. 1830 (O.).
112	Wildenborch den 14 Jan. 1831 (O.).
113	Wildenborch den 28 Jan. 1831 (O.).
114	Wildenborch den 2 Febr. 1831 (O.).
115	Wildenborch den 13 Febr. 1831 (O.).
116	Wildenborch den 15 Febr. 1831 (O.).
117	Wildenborch den 23 Mei 1831 (O.).
118	Wildenborch den 3 Junij 1831 (O.).
119	Wildenborch den 18 Junij 1831 (O.).
120	Wildenborch 28 Junij 31 (O.).

2 Dit is één van de 12 brieven van Staring aan den Nijmeegschen kostschoolhouder D u c o m m u n ; zoo zijn er 5 brieven aan V a n M a r l e , bij wien Winand van 1825-'27 te Zutfen in huis was.

121 Wildenborch den 12 Novbr. 1832 (O.).
122 Wildenborch den 26 Novbr. 1832 (O.).
123 Wildenborch [begin Decbr. 1832] (O.).
124 Wildenborch 19 Jan. [1833] (O.).
125 Wildenborch den 26 Febr. 1833 (O.).
126 Wildenborch 5 Julij 1833 (O.).
127 Wildenborch den 20 Julij 1833 (O)
128 Wildenborch den 18 October 1833 (O.).
129 Wildenborch den 7 Decbr. 1833 (O.).
130 Wildenborch den 20 Jan. 1838 (O.).

AAN ZIJN SCHOONDOCHTER CATHARINA ARNOLDINA CHRISTINA V. LÖBEN SELS (1).

131 Wildenborch den 23 Jan. 1838 (O.).

AAN ZIJN ZOON WINAND[1].

132 Wildenborch den 3 Junij 1839 (O.).
133 [1840] (O.).

AAN ZIJN ZOON WILLEM[2] (52-62)

134 Wildenborch den 29 Novbr. 1828 (O.).
135 Wildenborch den 24 Febr. 1829 (O.).
136 Wildenborch April 1829 (O.).
137 Wildenborch den 26 Novbr. 1829 (O.).
138 Wildenborch den 21 Jan. 1830 (O.).
139 Wildenborch den 29 Maart 1830 (O.).
140 Wildenborch den 10 Mei 30 (O.).
141 Wildenborch den 8 Febr. 1832 (O.).
142 Wildenborch den 8 April 1832 (O.).
143 Wildenborch den 13 Novbr. 1832 (O.).

1) Uit dezen tijd zijn ook bewaard een aantal brieven o.a. aan den Gouverneur van de provincie Gelderland, v. Heeckeren v. Kell, aan Minister v. Maanen en ook een rekest aan Koning Willem I, alles naar aanleiding van sollicitaties van Winand.
2) Tot mijn spijt kan ik de brieven door Staring aan zijn dochter Charlotte Everdina Winanda geschreven, toen zij in Den Haag op kostschool was, alleen vermelden. Zij zijn in het bezit van Mevr. de Douairière v. Panhuys in Den Haag.

144 Wildenborch den 18 Decbr. 1832 (O.).
145 Wildenborch den 1 Mei 1834 (O.).
146 Wildenborch den 22 Julij 37 (O.).
147 Wildenborch den 1 Febr. 1838 (O.).
148 Wildenborch den 29 Maart 1838 (O.).
149 Wildenborch den 25 Mei 1838 (O.).
150 Wildenborch den 11 Novbr. 38 (O.).
151 Wildenborch den 10 Febr. 1839 (O.).
152 Wildenborch den 9 Mei 1839 (O.).
153 Wildenborch den 5 Novbr. 1839 (O.).
154 Wildenborch den 31 Decbr. 1839 (O.).
155 Wildenborch den 4 Febr. 1840 (O.).
156 Wildenborch den 15 April 1840 (O.).

AAN ZIJN SCHOONZOON JAN BRANTS (1).
157 25 Decbr. 1819.

AAN MR. VAN BEECK VOLLENHOVEN (1-1).
158 31 Jan. 1821.

AAN MADAME? (1).
159 Harderwijk ce 31 de Mars 1786 (O.) K.B.

AAN MR. ARNOLD OP TEN NOORT (4-68).
160 Wildenborch 13 March 1798.

AAN MR. JAN WEERTS (3-4).
161 Wildenborch den 1 Julij 1822.
162 Wildenborch den 17 Julij 1822.

AAN PROF. BLUMENBACH (1).
163 Wildenborch den 2 van Grasmaand 1821.

AAN DR. E. WAARDENBURG (5-8).

164 27 Septbr. 1818.

165 [Jan. 1820].

AAN A. PH. R.C. BARON VAN DEN BORCH VAN VERWOLDE[1] (6-17).

166 den 10 Febr. 1820 (W.).

AAN MR. J.H. GRAAF VAN RECHTEREN (1-4).

167 10 Novbr. 1830.

AAN MR. F. BÖHTLINGK (2).

168 Wildenborch den 12 Novbr. 1832[2] (O.).

II
Brieven over Letterkundige Onderwerpen.

AAN MR. TH. V. LIMBURCH (1).

169 Wildenb. den 18 Aug. 1786 (O.) K.B.

AAN MR. RHIJNVIS FEITH (5-16).

170 [1784 of 1785].

171 [najaar 1785].

172 Harderwijk [Decbr. 1785].

173 [begin 1786].

174 Wildenb. 23 Maart 1822.

AAN MR. J.P. KLEIJN (3-10).

175 Wildenb. den 6 October 1795.

176 Wildenb. den 19 Septbr. 1796 (O.) L.B.

177 Wildenb. den 29 Mei 1800 (O.) L.B.[3]

1) Zie ook brief 396.
2) Twee brieven aan Böhtlingk zijn bewaard in een exemplaar van de *Kleine Verhalen*, nu in het bezit van den Heer J.H. van den Bosch te Gouda, aan wiens vriendelijkheid de publicatie van dezen brief te danken is.
3) Ook in klad in het familiearchief. Enkele brieven zijn gepubliceerd door Prof. Kalff (Tijdschrift Ned. Letterk., XXXII, blz. 241-260).

AAN MEVR. DE WED. A. KLEIJN-OCKERSE (15-16).

178 ter Wildenb. den 18 Decbr. 1807 (O.) L.B.[3)]

179 ter Wildenb. 1 Jan. 1808.

180 ter Wildenb. den 15 Jan. 1808.

181 ter Wildenb. den 9 Febr. 1808.

182 ter Wildenb. den 26 Julij 1808.

183 ter Wildenb. den 31 Aug. 1808 (O.) L.B.

184 ter Wildenb. den 10 Febr. 1809.

185 ter Wildenb. den 19 Louwm. 1810 (O.) L.B.

186 ter Wildenb. den 18 Septbr. 1819.

187 ter Wildenb. 19 Maart 20.

188 ter Wildenb. den 11 Mei 1821.

189 2 Febr. 1822.

190 9 Mei 1822.

191 ter Wildenb. den 12 Decbr. 1822.

AAN W.A. OCKERSE (3).

192 9 Mei 1822.

193 7 Decbr. 1822.

194 Wildenb. 13 Decbr. 1822.

AAN MR. JER°. DE VRIES (16-17).

195 ter Wildenb. den 23 Sprokkelm. 1810.

196 24 Grasm. 1810.

3) Ook in klad in het familiearchief. Enkele brieven zijn gepubliceerd door Prof. Kalff (Tijdschrift Ned. Letterk., XXXII, blz. 241-260).

197 ter Wildenb. den 5 Maart 1814.
198 25 Jan. 1815.
199 ter Wildenb. den 18 Maart 1815.
200 [eind 1818].
201 ter Wildenb. 5 Decbr. 1822.
202 ter Wildenb. 28 October 1837.
203 9 Jan. 1838.
204 den 16 April 1838.
205 den 16 Junij 1838.

AAN MR. F.W. BOERS (1).
206 ter Wildenb. 27 Julij 1813[1].
AAN MR. W. MESSCHERT (1).
207 den 26 December 1816.

AAN N.G. VAN KAMPEN (1).
208 Wildenb. den 20 Maart 1823.

AAN P. LOUWERSE (2-2).
209 Wildenb. 2 Mei 1824.

AAN J.L. NIERSTRASZ (2).
210 Wildenb. den 3 October 1826.
211 24 Septbr. 1827.

AAN PROF. M. SIEGENBEEK (2-1).
212 Wildenb. 11 Febr. 1828.
213 Wildenb. 26 Septbr. 1828.

AAN DR. I. PEERLKAMP (15-11).
214 3 Febr. 1829.
215 1 Septbr. 1831.
216 [Mei 1832].
217 9 Decbr. 34.

1 Zie ook brief 414.

218	12 Decbr. 34.
219	Jan. 1835.
220	24 Jan. 1835.
221	Wildenb. den 9 Septbr. 1837.
222	22 Febr. 1839.
	AAN JOHN BOWRING (1-1).
223	Wildenb. den 26 Aug. 1829[2].
	AAN PROF. MR. B.H. LULOFS (14-18).
224	22 Decbr. 29.
225	[begin 1830].
226	21 Junij 30.
227	Wildenb. den 28 Aug. 1833.
228	Wildenb. 16 April 35.
229	Wildenb. den 3 Junij 1835.
230	15 October 1835.
231	Wildenb. en 3 Julij 37.
232	21 Octbr. 1837.
233	Wildenb. den 23 Decbr. 1837.
234	den 8 Febr. 1838.
235	Wildenb. 23 Decbr. 1839.
236	Wildenb. Junij 1840.
	AAN PROF. MR. H.W. TYDEMAN[3].
237	[Aug. 1832].
	AAN MR. C.P.E. ROBIDÉ VAN DER AA (30-27).
238	Wildenb. den 29 Jan. 1833.
239	Wildenb. den 16 Febr. 1833.
240	Wildenb. den 12 Maart 1833.
241	Wildenb. den 8 Mei 1833.
242	Wildenb. den 12 Jan. 34.

2 Een brief van Staring aan de G e b r s . D i e d e r i c h s (A.B.) vraagt o.a naar Bowring's adres.

3 Zie ook de brieven 340-346.

243	Wildenb. den 3 Maart 1834.
244	Wildenb. den 12 Maart 1835.

245 Wildenb. den 27 Novbr. 1835.
246 Wildenb. den 14 Jan. 36.
247 Wildenb. den 30 Jan. 1836.
248 Wildenb. den 23 Octbr. 1837.
249 Wildenb. den 20 Novbr. 1838.
250 Wildenb. den 17 Decbr. 1838.
251 Wildenb. den 19 Septbr. 1839.
252 Wildenb. den 19 Novbr. 1839 (W.)[1].

AAN F.W. VON MAUVILLON[2] (1-1).

253 Wildenb. Febr. 1839.

III
Brieven over de Uitgave of Plaatsing van Letterkundig Werk.

AAN H.C.A. THIEME (13-15).

254 11 Novbr. 19.
255 [Ongedagteekend].
256 22 Maart 1820.
257 25 Octbr. 20.
258 11 Novbr. 1820.
259 20 Maart 1821.

AAN BARON VAN NAGELL (2-2).

260 Wildenb. ce 4 Mars 1820.

AAN J. IMMERZEEL JR. (60-19).

261 Wildenb. den 31 Decbr. 1821 (O.) K.B.
262 Wildenb. den 2 Febr. 1822 (O.) K.B.
263 Wildenb. den 14 Febr. 1822 (O.) K.B.
264 Wildenb. den 15 Julij 23 (O.) K.B.
265 Wildenb. den 6 Febr. 1824 (O.) K.B.
266 Wildenb. den 9 Decbr. 1824 (O.) K.B.

1) Brieven aan en van den teekenaar J.F. C h r i s t zijn op den Wildenb. bewaard.
2) Er is ook een brief aan Mr. A. B o g a e r s bewaard, waarin St. dezen bedankt voor zijn 'Jochebed'.

267	Wildenb. den 9 Septbr. 1826 (O.) K.B.
268	Wildenb. den 30 Novbr. 26 (O.) K.B.
269	Wildenb. den 13 Maart 1827 (O.) K.B.[3)]
270	Wildenb. den 28 Maart 1827 (O.) K.B.
271	Wildenb. den 1 Junij 1827 (O.) K.B.[3)]
272	Wildenb. den 2 Aug. 27 (O.) K.B.[3)]
273	Wildenb. den 8 Febr. 1828 (O.) K.B.[3)]
274	Wildenb. den 11 Aug. 1828 (O.) K.B.[3)]
275	Wildenb. den 20 Jan. 1829 (O.) K.B.
276	Wildenb. den 25 Junij 1829 (O.) K.B.
277	Wildenb. den 6 Julij 1829 (O.) K.B.
278	Wildenb. den 9 Septbr. 1830 (O.) K.B.
279	Wildenb. den 19 Novbr. 1830 (O.) K.B.
280	Wildenb. den 6 Septbr. 1831 (O.) K.B.[3)]
281	Wildenb. den 9 Septbr. 1831 (O.) K.B.[3)]
282	Wildenb. den 14 Octbr. 1831 (O.) K.B.[3)]
283	Wildenb. 27 Octbr. 1831 (O) K.B.[3)]
284	Wildenb. den 23 Novbr. 1831 (O.) K.B.[3)]
285	Wildenb. 10 Decbr. 1831.
286	Wildenb. den 28 Januarij 1832 (O). K.B.
287	Wildenb. den 5 Febr. 1832 (O.) K.B.[3)]

3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.
3) Ook in klad in het familiearchief.

288 Wildenb. den 12 Febr. 1832 (O.) K.B.[1)]

289 Wildenb. den 10 Jan. 1833 (O.) K.B.[1)]

290 Wildenb. den 9 Febr. 1833 (O.) K.B.[1)]

291 Wildenb. den 9 Maart 1835 (O.) K.B.

292 Wildenb. den 16 Maart 1835 (O.) K.B.

AAN DR. J.J. WAP[2)] (1).

293 Wildenb. 19 Mei 1828.

AAN DE ARNH. CT.[3)] (6).

294 Wildenb. den 21 Octbr. 30.

AAN W.J. THIEME (12-10).

295 8 Septbr. 1830.

296 3 October 1830.

297 Wildenb. den 20 Jan. 31.

298 17 Jan. 32.

299 12 Febr. 1832.

300 30 Junij 1837.

AAN BREST VAN KEMPEN EN LESAGE TEN BROEK (6-4).

301 Wildenb. den 1 October 1831.

302 Wildenb. den 22 Febr. 1833.

303 Wildenb. den 23 Julij 33.

304 Wildenb. den 17 Aug. 1833:

AAN H. FRIJLINK (3-4).

305 Wildenb. den 25 Junij 1834 (O.) K.B.[1)].

1) In klad in het familiearchief.
1) In klad in het familiearchief.
1) In klad in het familiearchief.
2) In de K.B. is een brief aan den Gentschen Boekhandelaar S t e v e n bewaard (het klad in het familiearchief).
3) Redacteur was C.A. Thieme.
1) In klad in het familiearchief.

AAN DS. O.G. HELDRING (9-6).

306 Wildenb. den 12 Decbr. 1834.

307 Wildenb. den 18 Julij 1837 (W.).

308 Wildenb. [Decbr. 1837].

309 Wildenb. den 3 Jan. 1839.

310 Wildenb. 4 Jan. 1840.

AAN MR. I.A. NIJHOFF (54-26).

311 Wildenb. den 23 Septbr. 1835 (O.) L.B.

312 Wildenb. den 26 Decbr. 1835 (O.) L.B.

313 Wildenb. den 2 Febr. 1836 L.B.

314 Wildenb. den 24 Maart 1836 (O.) L.B.

315 Wildenb. den 25 Maart 1836 (O.) L.B.

316 Wildenb. den 19 Mei 1836 (O.) L.B.

317 Wildenb. den 7 Julij 1836 (O.) L.B.

318 Wildenb. den 30 Aug. 1836 L.B.

319 Wildenb. den 26 Decbr. 1836 (O.) L.B.[1)].

320 Wildenb. den 13 Jan. 1837, (O.) L.B.

321 Wildenb. den 21 Jan. 1837 (O.) L.B.

322 Wildenb. den 30 Jan. 1837 (O.) L.B.

323 Wildenb. den 25 Maart 1837 (O.) L.B.

324 Wildenb. den 29 Mei 1837 (O.) L.B.

325 Wildenb. den 19 Junij 1837 (O.) L.B.

326 Wildenb. den 8 Aug. 1837.

327 Wildenb. den 29 November 1838 (O.) L.B.

328 Wildenb. den 27 Mei 1840 (O.) L.B.

1) In klad in het familiearchief.

AAN E.J. POTGIETER (8-6)[1].

329 Wildenb. den 10 Julij 1837 (O.) A.B.[2].

330 Wildenb. den 28 Julij 1838 (O.) A.B.[2].

331 Wildenb. den 23 Maart 1839 (O.) A.B.[2].

332 Wildenb. den 23 Novbr. 1839 (O.) A.B.[2].

IV
Brieven over Volks-, Taal- en Oudheidkunde.

AAN MR. G. VAN HASSELT (17-12).

333 Wildenb. den 21 December 1802.

334 Wildenb. den 20 Maart 1804 (O.) K.B.

335 Wildenb. den 14 Jan. 1805 (O.) K.B. en W.

336 Wildenb. 26 Decbr. 1805.

337 Wildenb. den 14 Febr. 1807 (O.) K.B.[2].

338 Wildenb. 23 Novbr. 1807. W.

339 Wildenb. den 17 April 1808 (O.) K.B.[2].

AAN PROF. MR. H.W. TYDEMAN[3] (12-10).

340 Wildenb. den 16 Julij 1827.

341 Wildenb. den 21 Apr. 1828.

342 Wildenb. 31 Decbr. 1828.

343 Wildenb. 18 Mei 29.

344 Wildenb. den 28 Decbr. 1829.

345 Wildenb. 20 April 1830[4].

346 Wildenb. den 7 Novbr. 1837.

AAN MR. J. SCHELTEMA (6-4).

1) Er zijn ook onbelangrijke brieven aan Y n t e m a , redacteur der *Vaderl. Letteroefeningen* en aan de redactie van *De Vriend des Vaderlands* (K.B.) bewaard.
2) Ook in klad in het familiearchief.
2) Ook in klad in het familiearchief.
2) Ook in klad in het familiearchief.
2) Ook in klad in het familiearchief.
2) Ook in klad in het familiearchief.
2) Ook in klad in het familiearchief.
3) Er zijn brieven uit dezen tijd aan den *Hoogen Raad v. Adel*, B a r o n v. L i j n d e n v. H e m m e n en aan de Tweede Klasse van het *Kon. Ned. Instituut* bewaard.
4) Zie ook brief 237.

347	Wildenb. 2 Decbr. 1831.
348	Wildenb. den 26 Decbr. 1831.
349	Wildenb. 17 Maart 32.
350	Wildenb. 2 Junij 32.

AAN Ds. C. VAN HERWERDEN (5-6).

351	Wildenb. Aug. 1834.
352	Wildenb. den 27 April 1835.

AAN A. DE JAGER (3-3).

353	[Oct. 1834.]

AAN L.A.J.W. BARON SLOET (1-1).

354	3 Maart 1837. W.

AAN MR. L.PH.C. VAN DEN BERGH (3-3).

355	Wildenb. den 18 Julij 1837.
356	Wildenb. 9 Apr. 38.

V
Brieven over Muzikalen Arbeid.

AAN J. WILMS (2-1).

357	ter Wildenb. den 22 Jan. 1815.

AAN H.C. STEUP (21-13).

358	ter Wildenb. den 2 April 1817.
359	ter Wildenb. den 19 Aug. 1817.

360 ter Wildenb. 23 Novbr. 1817.
361 ter Wildenb. 29 Dec. 1817.
362 ter Wildenb. 6 Mei 1822.
363 ter Wildenb. 4 Junij 1822.
364 ter Wildenb. den 18 Junij.
365 ter Wildenb. 1 Octbr. 1822.

AAN D^S. F.M. VAN GULPEN[1] (8-5).

366 12 Mei 1818.
367 28 Octbr. 1818.
368 16 Febr. 1819.
369 27 Febr. 1819.
370 Wildenb. 11 Decbr. 1823.

AAN DEN ALGEM. KONST- EN LETTERBODE (2).

371 Wildenb. den 8 October 1829[2].

AAN WEYGAND (6-1).

372 Wildenb. den 26 Oct. 1830.

AAN W.P. DE CHAVONNES VRUGT (1).

373 Wildenb. 11 Decbr. 1830.

AAN MR. L.C.R. COPES VAN CATTENBURCH[3] (1-1).

374 Wildenb. den 18 Aug. 1831.

VI
Brieven over Plantkunde, Landbouw en Waterschapszaken.

AAN J.H. en H.J. THOMASSON (10-13).

375 28 Febr. 96.

1) Er zijn brieven bewaard aan en van den Zutfenschen Organist P r i n s en aan Ds. H u g e n h o l t z te Vorden.
2) De brief is afgedrukt in den Letterbode van 16 Oct. 1829; zoo is ook een brief over vindplaatsen van het 'colchicum autumnale' geplaast in den N. Algem. Letterbode van 1796, Nr. 148.
3) Zie brief 394. Er zijn ook brieven van en één aan den componist W.J. B e r l i j n .

376 Zondagmorgen. [1796]:

AAN HET STEDELIJK BESTUUR VAN LOCHEM.

377 Wildenb. 18 Octbr. 1801. W.

AAN H.J. THOMASSON.

378 Wildenb. den 14 Novbr. 1817. W.

379 [Julij 1830].

AAN C.R. TH. BARON KRAYENHOFF (3-1).

380 8 Jan. 1799.

381 18 Julij 1801.

AAN KONING WILLEM I (3-1).

382 Wildenb. den 13 Aug. 1818.

383 27 April 1833[4].

AAN JAN KOPS (7-13).

384 Arnhem den 30 Julij 1802.

385 12 Febr. 1808.

386 [midden 1811].

AAN HET MIN. VAN BINNENL. ZAKEN (1-1).

387 ter Wildenb. den 19 Septbr. 1815.

AAN H.C. VAN HALL (6-6).

388 13 Novbr. 1821.

389 9 Maart 1831.

390 ten Wildenb. den 11 Aug. 1832.

4) Alle voorgaande brieven hebben betrekking op de afwatering van den Wildenborch.

	AAN PROF. G. MOLL[1] (1-1).
391	25 Septbr. 1823.
	AAN KONING WILLEM I[2] (1).
392	Wildenb. October 1827.
	AAN PRINS FREDERIK (1).
393	25 April 1830.
	AAN MR. L.C.R. COPES VAN CATTENBURCH (1).
394	Wildenb. 20 Mei 32.
	AAN DEN INSPECTEUR VAN DE WATERSTAAT (3-3).
395	Wildenb. 8 Novbr. 1833.
	AAN A. PH. R.C. BARON VAN DEN BORCH VAN VERWOLDE[3] (3).
396	17 Septbr. 31.

VII
Brieven in verband met Openbare Betrekkingen.

	AAN DEN BURGER COLENBRANDER.
397	7 Maart 1795.
	AAN DEN BURGER TER MAAT.
398	ter Wildenb. den 15 Mei 1796.
	AAN DEN BURGER DIDERIK VAN HORBAG.
399	Maarseveen den 28 Aug. 1797.
	AAN DE NATIONALE VERGADERING (2-1).
400	Maarseveen den 28 Aug. 1797.

1) Er zijn 3 brieven aan baron d'Y v o y over plantkunde bewaard.
2) De volgende brieven hebben betrekking op de zoogenaamde 'Diep-egge'. Er zijn ook brieven aan den A d m i n i s t r a t e u r v a n d e W a t e r s t a a t (2) en aan den M i n . v. B i n n e n l . Z a k e n (3). Van elk zijn 3 brieven bewaard.
3) Zie brief 166.

AAN H.G. BARON VAN LOË (5-8).

401 3 Decbr. 1804.

402 ce 11 Decbr. 1804.

403 [eind April 1826].

AAN A. FR. R.E VAN HAERSOLTE (2).

404 Arnhem 30 Julij 1802.

AAN DR. A. VAN DEN ENDE (6-7).

405 Arnhem den 17 Mei 1804.

406 5 Junij 1804.

407 Wildenb. den 31 Jan. 21.

408 Wildenb. den 29 Julij 39.

AAN KONING LODEWIJK NAPOLEON (1).

409 Wildenb. ce 22 d' Octobre 1808.

AAN JHR. J.H. VAN KINSBERGEN[4] (3-4).

410 ter Wildenb. den 14 Febr. 1816.

411 ter Wildenb. ce 19 Mars 1818.

AAN MR. C.F. VAN MAANEN.

412 ten Wildenb. den 2 Junij 1815 (O.) L.B.

AAN DEN GRIFFIER DER PROVINCIALE STATEN VAN GELDERLAND (1).

413 Wildenb. 29 April 1831.

4) Er zijn brieven aan enkele H a r d e r w i j k s c h e p r o f e s s o r e n bewaard, zoo ook een schrijven over een reünie in 1840.

VIII
Brieven over Onderwijs.

	AAN MR. F.W. BOERS[1] (1-1).
414	ter Wildenb. den 19 Febr. 1814.
	AAN DEN MIN. VAN BINNENL. ZAKEN[2] (1-1).
415	ter Wildenb. den 17 Oct. 1815.

IX
Varia.

	a a n A.B. VAN HEECKEREN VAN SUYDERAS (3-5).
416	ce 29 Juillet 95. W.
	AAN P. ARRIËNS (1-1).
417	Wildenb. den 3 Febr. 1820.
	AAN BURGEMEESTEREN VAN HAARLEM (2-1).
418	[begin 1823].
	a a n J o b a r d (1-1).
419	Wildenb. ce 22 de Mai 1829. W.

X
Bijlagen[3]

	VAN ZIJN OOM J.G. STARINGH.
I	[Jan. 1786].
II	Gouderak 9 Septbr. 1790.
III	Gouderak 30 Decemb. 1796.
	VAN ZIJN OOM E.C. STAERING (2-6).
IV	Gendringen 13 Sept. 1797.

1) Zie brief 12 en 206.
2) J h r . W.F. R ö e l l .
3) De Bijlagen bevatten alleen brieven in originali bewaard, geen minuten.

	VAN ZIJN TWEEDE VROUW J.A.C. VAN DER MUELEN.
V	Amsteldam den 10 Aug. 1802.
VI	Wildenb. den 2 Julij 1823[4].
	VAN ZIJN ZOON MAURITS.
VII	Vlissingen den 6 November 1826.
VIII	Sheerness 3 Maart 1827.
	VAN ZIJN ZOON WINAND.
IX	22 Junij 1830.
X	Leyden den 17 Dec. 1831.
	VAN ZIJN ZOON WILLEM.
XI	Hilvarenbeek den 3^{n} Junij 1831.
XII	Breda den 1^{n} Julij 1839.
	VAN MR. A. OP TEN NOORT.
XIII	[Mei 1787].
XIV	Campen Juillet 1787.
XV	Bonenburg den 5 Sept. 1788.
	VAN MR. RHIJNVIS FEITH.
XVI	Zwoll 29 Maart 1784.
XVII	16 Aug. 88.
XVIII	Boswijk 10 Junij [1791].
	VAN MR. J.P. KLEYN.
XIX	Arnhem den 8^{n} Nov. 1796.

4) Deze brief is aan haar zuster Cornelie v.d. W i j c k gericht.

	VAN MEVR. DE WED. KLEYN-OCKERSE.
XX	Wageningen 19 Novr. 1807.
XXI	Leyden 27 Septbr. -19.
	VAN MR. JERO. DE VRIES.
XXII	Amst^{m}. 9 April 1810.
	VAN PROF. MR. B.H. LULOFS.
XXIII	Gron. 12 Junij 1830.
	VAN J. IMMERZEEL JR..
XXIV	Amsterdam 20 Febr. 1833.
	VAN E.J. POTGIETER.
XXV	Amsterdam 8 Aug. 1838.
	VAN MR. F.W. BOERS.
XXVI	Delft 21 Junij 1814.

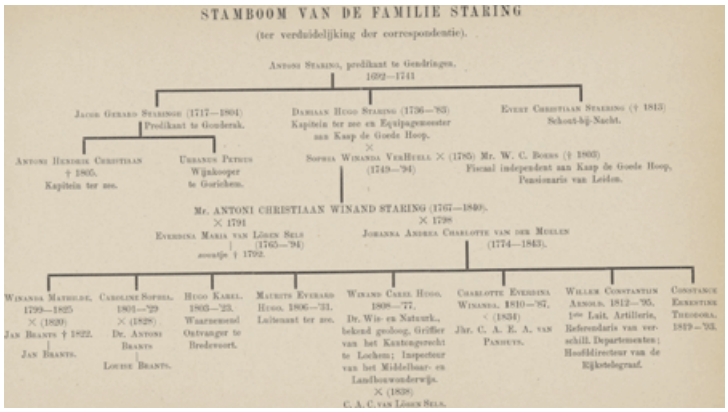
STAMBOOM VAN DE FAMILIE STARING
(ter verduidelijking der correspondentie).
Antoni Staring, predikant te Gendringen, 1692—1741
Jacob Gerard Staringh (1717—1804) Predikant te Gouderak.
Damiaan Hugo Staring (1736—'85) Kapitein ter zee en Equipagemeester aan Kaap de Goede Hoop.
Evert Christiaan Staring († 1813) Schout-bij-Nacht.
Antoni Hendrik Christiaan † 1805. Kapitein ter zee.
Urbanus Petrus Wijnkooper te Gorichem.
Sophia Winanda VanHeell × (1785) (1749—'94)
Mr. W. C. Bouns († 1803) Fiscaal independent aan Kaap de Goede Hoop, Pensionaris van Leiden.
Mr. ANTONI CHRISTIAAN WINAND STARING (1767—1840).
× 1791
Everdina Maria van Lijden Sels (1765—'94)
zoontje † 1792.
× 1798
Johanna Andrea Charlotte van der Muelen (1774—1843).
Winanda Mathilde, 1799—1825 × (1820) Jan Brants † 1822.
Jan Brants.
Caroline Sophia, 1801—'29 × (1828) Dr. Antoni Brants
Louise Brants.
Hugo Karel, 1803—'23. Waarnemend Ontvanger te Bredevoort.
Maurits Everard Hugo, 1806—'31. Luitenant ter zee.
Winand Carel Hugo, 1808—'77. Dr. Wis- en Natuurk., bekend geoloog, Griffier van het Kantongerecht te Lochem; Inspecteur van het Middelbaar- en Landbouwonderwijs. × (1838) C. A. C. van Lijden Sels.
Charlotte Everdina Winanda, 1810—'87. × (1834) Jhr. C. A. E. A. van Panhuys.
Willem Constantijn Arnold, 1812—'95. 1ste Luit. Artillerie, Referendaris van verschill. Departementen; Hoofddirecteur van de Rijkstelegraaf.
Constance Everentine Theodora, 1819—'93.

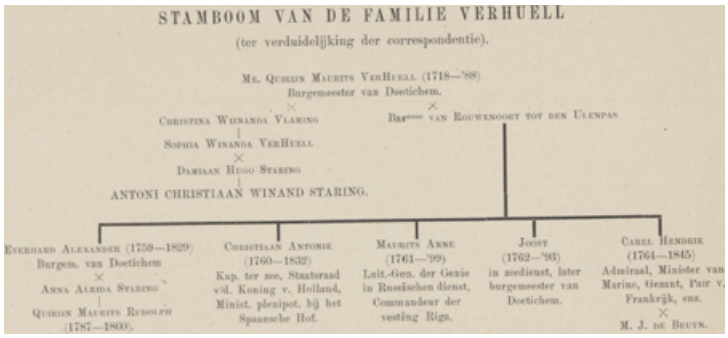
STAMBOOM VAN DE FAMILIE VERHUELL
(ter verduidelijking der correspondentie).
Mr. Quirijn Maurits VerHuell (1718—'88)
Burgemeester van Doetichem.
Christina Winanda Vlaming
Baronne van Rouwenhoort tot den Ulenpas
Sophia Winanda VerHuell
Damiaan Hugo Staring
ANTONI CHRISTIAAN WINAND STARING.
Everhard Alexander (1759—1829)
Burgem. van Doetichem
Anna Aleida Staring
Quirijn Maurits Rudolph
(1787—1860).
Christiaan Antonie
(1760—1832)
Kap. ter zee, Staatsraad
v/d. Koning v. Holland,
Minist. plenipot. bij het
Spaansche Hof.
Maurits Anne
(1761—'99)
Luit.-Gen. der Genie
in Russischen dienst,
Commandeur der
vesting Rigs.
Joost
(1762—'93)
in zeedienst, later
burgemeester van
Doetichem.
Carel Hendrik
(1764—1845)
Admiraal, Minister van
Marine, Gemant, Pair v.
Frankrijk, enz.
M. J. de Bruyn.

Alphabetisch naamregister der brieven van en aan Mr. A.C.W. Staring.[1)]

A.

Aa (Mr. C.P.E. Robidé van der) blz. 91, 164, 178 vlgg., 226, 230.
**Aan de Britten* blz. 212, 283.
**Aan de Eenvoudigheid* blz. 137, 140, 341.
**Aan de Nederlanders* blz. 212.
**Aan de stad Parijs* enz. blz. 252.
**Aan den Winter* blz. 67.
**Aan een beginnend Dichter* blz. 194.
**Aan een' Vriend*, blz. 174, 207.
**Aan Goethe* blz. 180, 218.
**Aan Luna* blz. 244.
**Aan mijne Dennen* blz. 141.
**Aan mijne Gade* (Den 22sten Julij 1823). blz. 64, 324.
**Aan mijne Gade* (Joh. Andr. Ch. van der Muelen) blz. 180.
**Aan mijnen Vriend* blz. 338.
**Aan Pegasus* blz. 195.
**Aan X* blz. 204.
**Aardbevingen te Messina* (*De*) blz. 104.
**Ada en Rijnoud* blz. 105, 140, 341.
**Ada van Holland* blz. 194, 195, 197, 215.
Album Amicorum blz. 10, 16, 17, 25.
**Algiers gestraft* blz. 61.
Alkemade (C. van) blz. 245.
Allart (J.) blz. 118.
Almanach (*Göttinger*) blz. 50.
Almanak voor het Schoone en Goede blz. 86, 156, 171, 178 vlgg., 204, 217, 220.
Almanak voor Holl. Blijgeestigen blz. 82, 169, 216, 223 vlg.
Alphen (H. van) blz. 117, 337.
Alrik en Aspasia. blz. 105.
Anacharsis blz. 63.
Apollo blz. 205, 207.
Arendsburg blz. 82.
Argus blz. 75, 220.
**Ariadne* blz. 266.
Aristophanes blz. 96.
**Arnhem verrast* blz. 110, 129, 131.
Arnh. Courant blz. 61, 67, 77, 81, 220, 221, 223, 280, 303.
Arriëns (P.) blz. 311 vlg.

1) De namen van letterkundig werk zijn cursief gedrukt; dat van Staring is door een sterretje aangeduid.
Persoonsnamen en titels van boeken die in de noten voorkomen, zijn alleen dan opgenomen, wanneer ze in nauw verband staan met de brieven.

**Assessor X* blz. 195.

B.

Baldinger (Prof. E.G.) blz. 16.
Balveren (G.W. baron van) blz. 39, 40, 72, 94, 190.
Bartholinus (Th.) blz. 167.
Baudius blz. 163.
Bax (Ds. D.) blz. 223.
Beckmann (Prof. J.B.) blz. 6, 9.
**Bede aan Mavors* blz. 274, 341.
Beeck Vollenhoven (Mr. van) blz. 93, 127.
Beets blz. 130, 143, 172, 198, 218, 234, 236, 239.
Beijerinck (G.J.A.) blz. 156, 178, 204, 224.
Beijerman (Prof. H.) blz. 158.
**Bekrompen Oordeel* blz. 204.
Bellamy blz. 111, 122, 125, 129, 130, 132, 133, 154, 332, 334, 341.
Bendorp (J.) blz. 192, 193, 194, 199, 203, 224, 228, 344.
Bergh (Mr. L. van den) blz. 251, 258.
Berlijn (W.J.) blz. 179, 180, 263.
Bibliothèque Universelle blz. 79, 81, 97.
Bidlo (L.) blz. 141, 155.
**Bij de terugzending van een dichtstuk* blz. 165, 207, 212.
Bijdragen tot de Natuurk. Wetenschappen blz. 81, 278, 279.
**Bijschrift* enz. blz. 138, 189.
Bilderdijk blz. 17, 58, 66, 77, 87, 96, 110, 134, 140, 145, 147, 149, 155, 159, 167, 168, 169, 170, 171, 176, 184, 195, 198, 199, 214, 255, 297, 335.
Blair (H.) blz. 90, 169, 170.
**Blois van Treslong* (*Voor een Afbeeldsel van J.A.*) blz. 119.
Blumenbach (Prof. J.Fr.) blz. 95.
Böhtlingk (Mr. F.) blz. 80, 83, 91, 98, 99.
Börne (L.) blz. 172.
Boers (Mr. F.W.) blz. 26, 151 vlg., 303 vlgg., 345 vlgg.
Boers (Mr. W.C.) blz. 4 vlgg., 12, 19, 23 vlgg., 26, 29, 46, 48, 52, 53, 151, 311.
Bogaers (A.) blz. 170.
Boileau blz. 177, 342.
Bondam (P.) blz. 247.
Borch van Verwolde (A.Ph. R.C. baron van den) blz. 34, 36, 97, 232, 273, 284.
Borger (E.A.) blz. 339, 343.
Bosscha (J.) blz. 170.
Bowring (J.) blz. 164, 165, 166, 167, 168, 342.
Brants (Dr. Antoni) blz. 48, 57, 59, 69, 74, 82, 85, 91, 98, 149, 212, 225, 232, 253, 283, 322.
Brants (Jan) blz. 56, 91, 93, 127, 131, 193.
Brants Jr. (Jan) blz. 56, 71, 85, 91, 323.
Brants (Louise) blz. 59, 80, 86.
Bredero blz. 206.
Brest van Kempen blz. 82, 223 vlg.
**Brief aan eenen vriend, in het Munstersche* blz. 139, 262.

Brieven over verscheide Onderwerpen blz. 105, 106, 140.
Broecke Hoekstra (A. ten) blz. 160.
**Bruidegom aan Aurora* (*De*) blz. 341.
Brune (J. de) blz. 141, 254.
Bürger blz. 6, 17.
**Bultenaars* (*De Twee*) blz. 177, 280, 331.
Byron blz. 172.

C.

Camera Obscura blz. 90, 92, 227.
Cantate voor het Natuurkundig Gezelschap enz. bl. 142, 341.
Capadose (Dr. A.) blz. 150.
Catz blz. 80, 110, 125, 139, 166, 254, 339.
Chassé blz. 218.

Chateaubriand blz. 347.
Chaucer blz. 206.
Christ (J.F.) blz. 91, 184, 185.
Clant (Otto) blz. 256.
Clarisse (J.) blz. 130.
Clercq (W. de) blz. 150, 157, 164.
Clignett (Adèle) 57, 71, 78, 86, 87, 225.
Colenbrander (burger) blz. 287.
Commelyn blz. 173.
Copes van Cattenburch (Mr. L.C.R.) blz. 268, 281, 282 vlg.
Costa (I. da) blz. 150, 164, 195, 196.
Courrier des Pays-Bas blz. 86.
Couwenberg blz. 184, 231, 232.
Cronegk blz. 33, 106.
Cuvier blz. 81.

D.

Dauzy (Petrus) blz. 306.
Delille blz. 165.
Descartes blz. 328.
**Dichtregels ten slot eener Voorlezeng* blz. 99.
Diederichs (Gebr^{s}.) blz. 164, 165.
Diep-egge blz. 60, 68, 69, 86, 88, 281 vlgg.
Dijk (Jacob van) blz. 103.
**Doodendans* (*De*) blz. 180, 217, 218.
**Doopvont te Almen* (*De Steenen*) blz. 163.
Doorninck (J. van) blz. 234.
Dorn Seiffen (W.F.) blz. 280.
Drost (A.) blz. 181, 185, 230.
Ducommun (A.) blz. 72, 73.
Dumas (Alex.) blz. 92.

E.

**Eenzaame Gedachten* blz. 107.
Eenzaamheid (*De*) blz. 109.
Eichstorff (P. von) blz. 198.
**Emma en Adolph* blz. 107, 139, 341.
**Encomium Patriae* blz. 163, 263, 264.
Ende (Dr. A. van den) blz. 123, 190, 194, 295 vlgg.

Engelberts Gerrits (G.) blz. 170.
Erasmus blz. 75, 175, 307.
Ernst August van Hannover blz. 173.

F.

Faust blz. 77.
**Feestzang* enz. blz. 298.
Feith (Mr. Rh.) blz. 104 vlgg., 118, 121, 139, 140, 146, 196, 222, 331 vlgg., 338.
Ferguut blz. 150, 258.
Floris ende Blancefloer blz. 150.
Fodor blz. 142.
**Folpert van Arkel* blz. 139, 229, 341.
Frijlink (H.) blz. 199, 224 vlg.

G.

Gay (J.) blz. 140.
Gazette de Leyde blz. 79.
Geel (J.) blz. 89, 90, 251.
**Geene Verklaring* blz. 113, 290.
Geer (Lod. de) blz. 183, 184.
Geesteranus (Mr. Reyer) blz. 12.
Gelder (Prof. J. de) blz. 58, 75.
**Geldersch Lied* (*Een*) blz. 227, 336.
Geldersche Almanak blz. 149, 163, 173, 184, 226 vlgg., 247, 248.
**Geleide van een Haas* (*Ten*) blz. 94.
**Geluk* (*Het*) blz. 144, 263.
Genlis (Mad. De) blz. 186.
**Gerard van Mierop* blz. 205, 282.
Gessner blz. 330, 331.
Gesta Romanorum blz. 176 vlg., 232.
Geuns (S.J. van) blz. 24, 25, 331.
Gids (*De*) blz. 89, 90, 178, 183, 234, 236, 237, 258, 329.
Gläser (K.G.) blz. 209, 267.

*_Glazen Oog_ (_Het_) blz. 223.
Globe (_Le_) blz. 70.
Goekoop (A.) blz. 88, 283.
Goeree (J.) blz. 250.
Göthe blz. 50, 64, 77, 167, 173, 176, 217, 261, 342.
Göttingen blz. 6 vlgg., 25, 33, 67, 94, 95, 148, 174, 186, 211, 233, 328, 330.
Gogel blz. 276, 297.
Gräter (F.D.) blz. 168, 342.
*_Grafschrift voor Sander Onrust_ blz. 97, 195.
Gray (Th.) blz. 167, 250.
*_Grietman Sjuck van Burmania_ blz. 218, 224.
*_Grondlegging van Ruslands Zeemagt_ (_De_) blz. 96, 162, 163, 191.
Gulden Legende blz. 231.
Gulpen (Ds. F.M. van) blz. 264 vlgg.
Gustaaf van Zweden blz. 58.

H.

Haersolte (A.Fr. R.E. van) blz. 294 vlg.
Halbertsma (J.H.) blz. 253, 254.
Hall (Prof. H.C. van) blz. 81, 176, 278 vlgg.
Hall (M.C. van) blz. 169, 278, 343.
Halmael (A. van) blz. 179.
*_Hans en Louw_ blz. 161.
Harderwijk blz. 14, 15, 24, 25, 82, 94, 105 vlgg., 276, 298 vlg. 317, 331.
Haren (O.Zw. van) blz. 335.
Hasebroek (Betsy) blz. 239.
Hasselt (Mr. G. van) blz. 234, 243 vlgg.
Heeckeren van Kell (Van) blz. 293, 300.
Heeckeren van Suyderas (A.B. van) blz. 26, 311.
Heine blz. 172, 173.
Heldring (Ds. O.G.) blz. 184, 226 vlgg.
Helvetius van den Bergh (P.Th.) blz. 239.
Hendrik van Zutphen blz. 256.
*_Herdenking_ blz. 140.
Herder blz. 161, 167, 186.
Hering blz. 77, 221.
Heringa (Prof. J.) blz. 255.
Hermann und Dorothea blz. 64, 167, 176.
Herodotus blz. 167.
*_Hertog Arnoud in den kerker_ blz. 86.
*_Hertog Willems Bedevaart_ blz. 177.
Herwerden (Ds. C. van) blz. 256.
Heusde (Prof. Ph.W. van) blz. 328.

Hey (J. van der) blz. 127, 190.
Heye blz. 239.
Heyne (Prof. Chr. G.) blz. 14, 328.
Hinlopen (J.) blz. 122.
**Hoen* (*Het*) blz. 161.
Hoffham (O.Chr. Fr.) blz. 89.
Hoffmann von Fallersleben blz. 150.
Hogendorp blz. 147.
**Holland* blz. 18.
**Hoofdige Boer* (*De*) blz. 197.
Hooft (P.C.) blz. 139, 153, 172, 206, 222.
Hoop (A. van der) blz. 204.
**Hoop en Vrees* blz. 216.
**Hoop verloren*, *trouw bewaard* blz. 339.
Horatius blz. 89, 121, 133, 155, 159, 162, 163, 164, 279, 312, 318.
Horbag (D. van) blz. 289 vlg.
Hugo (Victor) blz. 169.
**Huis Wildenborch* (*Het*) blz. 173, 226, 247, 248.
Huygens (Const.) blz. 66, 83, 141, 152, 165, 206, 207, 255, 274, 325 vlg.

I.

Immerzeel (J.) blz. 68, 82, 153, 159, 169, 181, 190, 191 vlgg., 221, 222, 224, 225, 254, 255, 282, 343 vlg.
**In een Vriendenrol* blz. 180, 195.

*_Ivo_ blz. 170, 255.
*_Jaaps laatste woord_ blz. 196.
Jager (A. de) blz. 243, 257.
*_Jamben_ blz. 96.
Japix (Gijsb.) blz. 243.
*_Jaromir_'s blz. 75, 82, 90, 169, 181, 186, 201, 202, 203, 204, 205, 215, 216, 217, 220, 223, 224, 251, 344.
Jobard blz. 313.
Journal de la Haye blz. 71, 78, 79.

K.

*_Kameleon_ (_Het_) blz. 70.
Kampen (Prof. N.G. van) blz. 81, 153 vlgg., 234, 248, 249.
Kant blz. 328.
*_Kastelein van het Huis Ter Eem_ (_De_) blz. 185, 237, 344 vlg.
Kemp (Mr. K.M. van der) blz. 87.
Kemper (J.M.) blz. 123, 124, 127.
*_Kerkgezang voor het Derde Eeuwfeest der Hervorming_ blz. 96.
Kiliaan blz. 175, 245, 247.
Kinker (J.) blz. 169, 213, 343.
Kinsbergen (J.H. van) blz. 262, 263, 293, 294, 298 vlg.
Kleyn (Mr. J.P.) blz. 111 vlgg., 118, 119, 120, 180, 334, 337 vlg., 339.
Kleyn-Ockerse (mevr. A.) blz. 37, 111, 112, 114, 115 vlgg., 134, 135, 249, 338 vlgg.
*_Kleine Verhalen_ blz. 80, 83, 98, 149, 179, 182, 229 vlgg., 253, 258.
Kleist (Ew. Chr. von) blz. 154.
Klijn (H.H.) blz. 169, 176.
Klopstock blz. 33, 65, 106, 111, 114, 116, 118, 127, 131, 146, 158, 331, 332, 335, 337.
*_Kniedicht_ blz. 220.
Knoop (G.) blz. 105.
Körner blz. 65.
Koning (J.) blz. 64, 87, 256.
Koning Willem I blz. 60, 64, 198, 211, 274 vlg., 276, 281 vlg., 282, 299, 306, 308.
Konst- en Letterbode (_Alg._) blz. 82, 89, 90, 97, 128, 133, 153, 154, 162, 167, 228, 261, 266 vlg., 280.
Kops (J.) blz. 54, 136, 275 vlgg.
Kotzebue bl. 342.
*_Kraanvogels_ (_Op het gezigt van trekkende_) blz. 125, 127, 339.
Krayenhoff (C.R.Th. baron) blz. 273 vlg.
Kretschmar (J.P.) blz. 325.
*_Krijgslied_ blz. 142, 263.

Krul (J.H.) blz. 139, 254.

L.

Lacombe blz. 173.
Lady of the Lake (*The*) blz. 78, 197.
Lang (Carl) blz. 334.
**Langdradige Preek* (*De*) blz. 135.
Lastdrager (A.J.) blz. 197.
**Laurens Janszoon Koster* blz. 64, 87, 312.
Leeghwater blz. 90.
**Leer der Ultra's* (*De*) blz. 134, 147, 198.
**Leerling van Pankrates* (*De*) blz. 200.
Legis (G.Th.) blz. 202, 221.
**Leidsman* (*De onmisbare*) blz. 213.
Lelie (De) blz. 194, 256.
Lelong (I.) blz. 150, 251, 258.
Lennep (J. van) blz. 204, 205, 251.
Leopold I blz 161, 212.
Lesage ten Broek blz. 223 vlg.
**Lettereeuwen* (*De*) blz. 194.
Letteroefen. Vaderl. blz. 110, 143, 156, 165, 166, 171, 180, 204, 206, 218, 251, 256, 298.
Lichtenberg (G. Chr.) blz. 98.
**Lied voor de edelh. Jongelingschap* blz. 77.

*Liefde (*De versmaade*) blz. 109.
Lijnden (J.C.E. van) blz. 300.
Lijnden van Hemmen (Fr. G. baron van) blz. 36.
Limburch (Mr. Th. van) blz. 103, 104.
Linnaeus blz. 328, 334.
**Lochem behouden* blz. 110, 129, 131.
Lodewijk Napoleon blz. 36, 297 vlg., 308.
Loë (H.G. baron van) blz. 291 vlgg.
Löben Seis (Cath. Arn. Christ. van) blz. 83, 84.
Löben Sels (Charlotte van) blz. 44, 46, 48, 50, 73, 324.
Löben Sels (Everd. Maria van) blz. 39 vlgg., 111, 320.
Lotze (Prof.) blz. 299.
Louwerse (P.) blz. 156 vlgg., 230.
**Lovzang aan God* blz. 105.
Luiken (Jan) blz. 250.
Lulofs (Prof. Mr. B.H.) blz. 4, 8, 81, 90, 164, 165 vlgg., 182, 213, 250, 342 vlg.
Lulofs (Secret. van Zutfen) blz. 256, 264.

M.

Maanen (Mr. C.F. van) blz 299 vlg.
Maat (burger Ter) blz. 288.
Mabé blz. 250.
Maerlant blz. 149, 160, 177, 250.
Malapert (J.J. de) blz. 54.
**Marie* blz. 108.
Mauvillon (F.W. von) blz. 186.
**Meester Hijn* blz. 109.
Meiners (Prof. Chr.) blz. 10.
**Meizang* blz. 341.
**Merkwaardigheden uit ons Land*, enz. blz. 224.
Messchert (W.) blz 152 vlg., 171.
Metastasio blz. 213.
Metternich blz. 59.
Mierop (Mr. I.N.J. van) blz. 55, 74, 268, 282, 283, 322.
**Mijn wensch* blz. 107, 108.
Milton blz. 155, 165, 245.
**Min* (*De*) blz. 123, 140, 340.
Mnemosyne blz. 205, 248 vlgg.
Molhuizen (Ph.C.) blz. 255.
Moll (G.) blz. 280 vlg.
Moncrif blz. 105.
Moritz (L.) blz. 67.

Muelen (Joh. Andr. Charl. van der) blz. 38, 46 vlgg., 55 vlgg., 62, 63, 64, 75, 76, 88, 114, 118, 119, 122, 124, 125, 126, 132, 256, 321 vlgg., 326.
Murray (Prof. J. Andr.) blz. 14.
Muys blz. 3 vlg., 67.
Muzenalmanak (*Belg.*) blz. 204, 220.
Muzenalmanak (*Nederl.*) blz. 82, 86, 169, 180, 181, 191 vlgg., 223, 255, 343.

N.

**Naar Beaumarchais* blz. 196.
**Na eene zwaare Krankte* blz. 11, 105, 108, 140, 341.
Nagell (baron van) blz. 96, 184, 191.
Napoleon blz. 34, 92, 220, 249, 292, 294, 298, 308.
Nederlandsche Mercurius blz. 204.
Nepos blz. 254, 346.
**Nicolaas de Notaris* blz. 80, 83, 98, 178, 231.
Nierstrasz (J.L.) blz. 157 vlgg., 160, 167.
Nieuhoff (Prof.) blz. 298.
Nieuwenhuis (Prof. J.) blz. 327.
Nijhoff (Mr. Is. An.) blz. 92, 148, 169, 171, 183, 186, 190, 226, 228 vlgg.
Nolting blz. 144, 263.
**Noorsche Goden en hun Bouwmeester* (*De*) blz. 205, 249, 251.

O.

Ockerse (W.A.) blz. 120, 127, 128, 129, 130, 132 vlgg.
**Odins Helavaart* blz. 202, 248, 250.
Odyssee blz. 63.
Oltmans (J.F.) blz. 239.
Ommeren (R. van) blz. 136, 159.
**Op Geurt zaliger* blz. 207.
**Op Louw* blz. 194.
**Op Orgon* blz. 199.
**Op Plagiarius* blz. 199.
**Op Roel* blz. 194.
**Opschriften voor de begraafplaats Lochem* blz. 273.
Op ten Noort (Mr. A.) blz. 15, 19, 94, 97, 264, 324, 330 vlg.
Ossian blz. 33, 114.
Otto (Dr. Fr.) blz. 234.
Ovidius blz. 307.

P.

Palm (J.H. van der) blz. 130.
Panhuys (Jhr. C.A.E.A. van) blz. 84, 225.
Peerlkamp (Prof. Dr. H.) blz. 161, 163.
Peerlkamp (Dr. I.) blz. 97, 161 vlgg.
Peregrine Pickle blz. 88.
Perkins (J.) blz. 65.
Plutarchus blz. 97, 147.
**Polijsten* blz. 195.
Pontanus (Joh. Is.) blz. 92, 110.
Poot (H.) blz. 104.
Pope (Al.) blz. 296.
Potgieter blz. 89, 170, 171, 182, 184, 205, 224, 235 vlgg., 344 vlg.
Prins Frederik blz. 282.
Prinses van Oranje (Anna Paulowna) blz. 184, 191, 198.
**Puntdichten op zijn Roemer Visschers* blz. 194.

R.

Ramler blz. 332.
Recensent ook der Recens. blz. 110, 111, 127, 128, 129, 132, 133, 135, 147, 154, 195, 204, 216, 251.
Rechteren (Mr. J.H. graaf van) blz. 97, 98, 283.

*_Reisjournaal_ (najaarsreisje 1788) blz. 15.
*_Reisjournaal_ (terugreis 1789) blz. 25.
Repelaer (Min.) blz. 299.
Reuvens (Prof. C.J.C.) blz. 82, 190.
Rheinwardt blz. 276, 306.
Röell (W.F.) blz. 276, 306 vlgg.
Roemer Visscher blz. 244.
*_Roosje_ blz. 341.
Rousseau blz. 319.

S.

Sachs (H.) blz. 206.
Sanders (S. Farncombe) blz. 186.
Sarbievius blz. 159.
Schaapherder (_De_) blz. 186, 237, 238, 240, 329.
Schacht (Chr. P.) blz. 25, 331.
Schacht (God. Joh.) blz. 25, 80.
Schacht (Joh. Herm.) blz. 25.
*_Schat_ (_De_) blz. 138, 340.
Scheltema (J.) blz. 97, 252 vlgg.
*_Schetsen_ blz. 124, 143, 155, 211.
Schiller blz. 65, 142, 215.
Schimmelpenninck (R.J.) blz. 37, 54, 292, 293, 308.
*_Schip van Bommel_ (_Het_) blz. 193, 215.
Schotel (J.C.) blz. 203.
Schubart blz. 77, 221.
Scott (W.) blz. 78, 86, 197, 249.
Secundus (Janus) blz. 139, 341.
Shakespeare blz. 90, 106.
Siegenbeek blz. 124, 146, 156, 159 vlgg., 167, 177, 200, 211.

Sigwart blz. 50, 335.
Simons (Prof. A.) blz. 255.
Sinzenich blz. 16.
Skanderbeg blz. 154.
Slichtenhorst (A. van) blz. 92, 192.
Sloet blz. 10, 11, 15, 18, 33.
Sloet van de Beele (L.A.J.W. baron) blz. 257.
Smits (D.) blz. 333.
Spaen (W.A. baron van) blz. 92, 257.
Spandaw blz. 141, 176, 214, 340.
Speyk (Van) blz. 161, 256.
**Spoor aan den Naneef* blz. 341.
Staering (Evert Christ.) blz. 34, 85, 321.
Staring (Caroline) blz. 53, 56, 57, 59, 63, 67, 73, 74, 85, 129, 280, 323, 325, 326.
Staring (Constance) blz. 55, 65, 71, 78, 83, 88, 91, 127, 324.
Staring (Dam. Hugo) blz. 3, 11, 67, 85, 256.
Staring (Everdina) blz. 56, 57, 59, 65, 70, 71, 72, 73, 78, 83, 84, 86, 88, 96, 197, 225, 323, 329.
Staring (Hugo) blz. 61, 63, 73, 96, 129, 323, 324.
Staring (Mathilde) blz. 56, 60, 65, 91, 96, 126, 129, 131, 132, 321, 322, 323, 324, 325.
Staring (Maurits) blz. 58, 60, 61 vlgg. 75, 78, 79, 96, 125, 126, 129, 131, 132, 170, 282, 283, 323, 324, 325 vlg.
Staring (Willem) blz. 56, 59, 62, 65, 69, 71, 74, 75, 77, 78, 79, 84 vlgg., 126, 208, 230, 323, 328 vlgg.
Staring (Winand) blz. 58, 61, 62, 65, 69, 71, 72 vlgg., 92, 96, 98, 129, 131, 151, 266, 323, 324, 326 vlgg.
Staringh (A.H.C.) blz. 13, 23, 27, 29 vlgg., 320.
Staringh (J.G.) blz. 3, 10, 11, 13, 19, 26 vlgg., 30, 31, 289, 317 vlgg., 322.
Staringh (U.) blz. 26, 27, 28, 31 vlg.
Starter blz. 206.
Statistieke Beschrijving v. Gelderl. blz. 228, 276.
Staunton (G.) blz. 277.
Sterne (L.) blz. 172.
Steup (H.) blz. 142, 261 vlgg.
Steven (J.) blz. 220.
Stijl (S.) blz. 63.
Stoffenberg (J.H.) blz. 289.
Stoke (Melis) blz. 150.
**Stoomtuig* (*Het*) blz. 68, 281.
**Stoomrijtuig op een IJzerbaan* blz. 76.
Strausz (Fr.) blz. 130, 131, 132, 339.
Strick van Linschoten (Ph. A.J.) blz. 92.
Suetonius blz. 307.
Sulzer (J.G.) blz. 115.
Swaving (P.J.) blz. 97, 249.

Swedenrijk Carp blz. 256.

T.

Teniers blz. 239.
Terentius blz. 307, 346.
**Ter Bruiloft van een Dochter* (*den 17den Junij 1834*) blz. 183.
Tesselschade blz. 185, 224, 235 vlgg., 344.
Theocritus blz. 143, 155.
Thieme (C.A.) blz. 220.
Thieme (H.C.A.) blz. 117, 118, 126, 127, 144, 155, 181, 189 vlgg., 199, 201, 212, 215, 217, 221.
Thieme (W.J.) blz. 218, 221 vlgg., 225.
Thomasson (J.H. en H.J.) blz. 271, 273.
**Thor als Slangenvisscher* blz. 202, 203, 205, 214.
Tollens blz. 57, 66, 160, 168, 169, 205, 221, 262, 342, 343.

**Tuchtiging der Algerijnen* (*De*) blz. 61, 311.
Tydeman (Prof. H.W.) blz. 167, 171, 176 vlg., 205, 248 vlgg., 257.

U.

**Uitstorting van het hart* enz. blz. 312.

V.

**Vaderland* (*Het*) blz. 179, 197, 262, 263.
Veengoot blz. 35, 53, 68, 73, 271 vlgg., 308.
**Veenrook* (*De*) blz. 52.
Veldenaer blz. 133.
Velijn (P.) blz. 196, 216, 224.
Velthem (Lod. van) blz. 150.
VerHuell (Alex.) blz. 33.
VerHuell (Anna Aleida) blz. 8, 22, 319.
VerHuell (Carel Hendrik) blz. 8, 12, 22, 34 vlgg., 48, 54, 85, 292, 293, 294, 297, 298.
VerHuell (Everh. Alex.) blz. 8, 20, 33 vlg., 38, 48, 319.
VerHuell (Maur. Anne) blz. 38, 85.
VerHuell (Quirijn Maurits) blz. 12, 13.
VerHuell (Q.M. Rudolph) blz. 8, 12, 34, 38 vlg.
VerHuell (Sophia Winanda) blz. 3 vlgg., 29, 30, 33, 34, 46, 137, 311, 318, 331.
**Verjaardag* (*De*) blz. 139, 155, 341.
**Verloofden* (*De*) blz. 177, 279.
**Verschijnsel* (*Het*) blz. 139, 341.
**Verslag betreffende eenige Oudheden* blz. 184, 295.
**Vertrouwen* blz. 144, 263.
Vier Heemskinderen blz. 245.
Virgilius blz. 307.
Visscher (Prof. L.G.) blz. 150, 155.
Vitringa (H.H.) blz. 299.
Vlaming (P.) blz. 137, 145, 252, 253.
Vlaming (W. de) blz. 277 vlg.
**Vogelschieten* (*Het*) blz 74, 138, 340.
Volks-Almanak (*Ned.*) blz. 218, 224.
Volksbode (*De*) blz. 178, 184, 185, 227.
**Volksgroet aan den Koning* blz. 210, 268, 283.
Voltaire blz. 155, 174, 319.
Vondel blz. 165, 168, 173, 174, 175, 207, 343.

*_Vorstin Eleonora binnen Nijmegen_ blz. 191, 192, 200, 203, 215.
*_Vorstin in het Dorp_ (_De_) blz. 142, 143, 146, 197.
Vosmaer (J.) blz. 166.
Vosmaer (J.N.) blz. 74.
Vosz blz. 82, 116, 127, 155, 251, 266.
Vriend des Vaderlands (_De_) blz. 217, 218.
*_Vrienden_ blz. 319.
Vries (J.C.F. de) blz. 298.
Vries (Jer^{o} de) blz. 133, 136 vlgg., 174, 180, 195, 202, 340 vlg.
*_Vrijheid_ blz. 220.
Vrugt (W.P. de Chavonnes) blz. 209, 267 vlg.
*_Vulcanus Wraak_ blz. 139, 341.

W.

Waardenburg (Dr. E.) blz. 96 vlg.
Wagenaar blz. 179, 199.
Wandsbecker Bote blz. 106, 222.
Wap (Dr. J.J.F.) blz. 75, 87, 160, 220, 267.
*_Wapenroep_ blz. 209, 210, 212, 267.
Warnsinck (W.H.) blz. 225.
Wassenbergh (E.) blz. 243.
*_Weefgezang der Walkyren_ blz. 202, 248.
*_Weerstuit_ blz. 98.
Weerts (Mr. J.) blz. 12, 15, 21, 22, 33, 94, 95, 331.
Weiland (P.) blz. 175, 253, 257.
Wellington blz. 59.

Wenckebach (C.J.) blz. 75, 306.
**Wensch naar een Roemloos leven* blz. 107.
Werthers (*Die Leiden des jungen*) blz. 50, 77, 173.
Westenberg blz. 191.
Westendorp (N.) blz. 167, 168, 202, 248, 249.
Westerveld (H.) blz. 8, 14, 190.
Weygand blz. 209, 210, 267.
Wieland blz. 106, 155, 175, 335, 346.
Wijck (H.J. baron van der) blz. 46, 55 vlgg., 279, 283, 325.
Wijck (Corn. van der) blz. 46, 50, 55 vlgg., 75, 191, 322 vlg.
Wijn (H. van) blz. 245, 250.
Wildenborch blz. 7, 10, 11, 13, 18, 21, 34, 38, 41, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 68, 69, 72, 73, 74, 76, 78, 83, 89, 97, 110, 149, 153, 173, 184, 191, 243, 245, 246, 247, 248, 271 vlgg., 313, 318.
**Wilhelmus* blz. 263.
**Wilhelmus te Eede* (*Het*) blz. 171, 179.
Wilms blz. 144, 227, 261, 262, 268.
Windsma (R.) blz. 255.
**Winter* (*De*) blz. 341.
Wiselius blz. 148.
Withuys blz. 199.
**Wittewijvenkuil* (*De*) blz. 182, 183, 258.
Woordenboekje der noordsche godenleer blz. 221 vlg.
Wyttenbach blz. 328, 347.

Z.

**Zang bij de Weende* blz. 341.
**Zangstuk voor het Kerkfeest van Jezus geboorte* blz. 96, 147, 265.
**Zangstuk... Jezus Hemelvaart* blz. 264.
**Zangstuk... Jezus Opstanding* blz. 265.
Zanten (J. van) blz. 154, 155.
**Zee* (*De*) blz. 142, 143, 144, 261, 266, 267.
**Zilveren Bruiloftsdicht* enz. blz. 194.
Zschokke blz. 227.
Zwaan en Zwart blz. 11, 21, 25.
**Zwarte Vrouw* (*De*) blz. 257, 336.

Drukfouten en verbeteringen.

Blz. 14	reg. 1:	epúisée	less:	epuisée
Blz. 16	noot 2:	Boldinger	lees:	Baldinger
Blz. 26	reg. 6:	Suideras	lees:	Suyderas
Blz. 31	reg. 14:	[?]	lees:	[....][1)]
Blz. 48	reg. 1:	noodig is	lees:	noodig is.
Blz. 71	reg. 26 en noot 4:	Adele	lees:	Adèle
Blz. 72	reg. 16:	servois	lees:	serois
Blz. 78	reg. 27:	Wild,	lees:	Wildenborch,
Blz. 80	reg. 3:	musikaal	lees:	muzikaal
Blz. 82	reg. 4:	in de Letterbode	lees:	in den Letterbode
Blz. 91	reg. 3:	vriend	lees:	vriend,
	reg. 8:	schildpaddennatúúr	lees:	schildpaddennatuur
Blz. 110	reg. 7:	[?]	lees:	[....][1)]
Blz.	reg. 11:	vifstigste	lees:	vijftigste
Blz. 129	reg. 5:	[?]	lees:	[....][1)]
	reg 19:	buitgewoon	lees:	buitengewoon
Blz. 153	noot 1:	Litt. Fant. en Krit. I blz. 151 vlg.	lees:	163 vlg.
Blz. 154	noot 1:	En. Chr. von Kleist	lees:	Ew. Chr. von Kleist
Blz. 158	noot 4:	?	lees:	Het verhaal komt voor in de *Romanzen der Deutschen* en is door BILDERDIJK vertaald als *De Vloek* (Werken I blz. 173). Waarschijnlijk is GOTTORP de

1) Enkele woorden zijn onleesbaar.
1) Enkele woorden zijn onleesbaar.
1) Enkele woorden zijn onleesbaar.

				schrijver (zi ZIJDERVELD: *De Romancepoëzie in Noord-Nederland van 1780 tot 1830*, blz. 108 en 266).
Blz. 198	noot 2:	onbeschoft	lees:	onbeschoftelijk
Blz. 202	reg. 14:	Jaromier	lees:	Jaromir
Blz. 250	reg. 3:	breken	lees:	breken.
Blz. 272	reg. 26:	teekenaars	lees:	onderteekenaars
Blz. 282	noot 4:	Gerard van Nierop	lees:	Gerard van Mierop
Blz. 283	reg. 13:	zo geef ik hem	lees:	zo geef hem
Blz. 330	reg. 8:	storten?	lees:	storten!
Blz. 333	reg. 17:	voor	lees:	voort
Blz. 339	reg. 19:	*vrienden* hand	lees:	*vrienden*hand
Blz. 342	noot 2:	Einl. C. XXV.	lees:	Einl. CXXV.
Blz. 347	reg. 6:	Wyttenbach,	lees:	Wyttenbach;